

PRILOZI

Prilog br. 1

IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA KOMANDE GRUPE ARMIJA »F« ZA PERIOD OD 1. JULA DO 31. DECEMBRA 1944. GODINE

1. 7. 1944.

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

5. policijski puk

Komandi 2. oklopne armije je (telegramom Op. od. str. pov. br. 3017/44. naređeno da se 5. policijski puk neodložno izuzme ~~se~~ svoje dosadašnje upotrebe i da se ponovo stavi pod komandu komandanta Jugoistoka. Štab pulka i 1 bataljon za Kragujevac, 1 bataijom Cačak, Prilog 9/VII

2. 7. 1944.

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

118. lovačka divizija:

Operacija »Morgenrot I« je završena sa 27 mrtvih ikod neprijatelja. Namera: preformiraoje za operaciju »Morgenrot II«.

392. divizija:

Operacija »Floret« [Florett] je završena.

1. lovački rezervni puk:

Akcija »Denkerk II« [»Dünkirchan II«] [je započela po planu posle pristizanja pojačanja.

* Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII — NAV-T-311, r. 190, s. 763 — 1007 i r. 191, s. 191—278.

Zbog ograničenosti prostora, redakcija objavljuje samo značajniji deo teksta koji se odnosi na Jugoslaviju.

Viša komanda (komanda korpusa) Crna Gora (ranije Borbena grupa »Leb«):

Operacija »Ramštos« [»Rammttoss«] je otpočela uprkos nepovoljnim vremenskim uslovima.

Nemački oficir za vezu za Crnogorski dobrovoljački korpus

U jednom telegramu (Op. od. pov. br. 3041/44.) načelnik štaba komandanta Jugoistoka moli zamenika načelnika Generalštaba Vermahta, generala artiljerije Varlimonta [WarMrnont] da izdejstvuje kod komande KoV (Generalštab KoV), Organizacijsko odeljenje, i Personalne uprave KoV izdavanje naređenja za upućivanje nemačkog oficira za vezu koji je hitno potreban za Crnogorski dobrovoljački korpus, odobrenog od strane firera.

Prilog 17 VII

3. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Iz telefonskih razgovora 3. 7. 1944:

18.45 časova:

Pitanje general-majora fon Gajtnera [Gaitner] o zahtevna četnika za municiju.

Načelnik generalštaba je odlučio:

komandant Jugoistoka ima slobodne snike u pogledu smabdevanja četnika municijom; pri tome treba uzeti u obzir oelokupno stanje municije i takođe se mora obezbediti da četnici ne gomilaju za sebe municiju.

19.00 časova:

Operativno odeljenje Komande 2. okilopne armije, *generalštabni pukovnik fon Fambiler [Varnbüler]* obaveštava *generalštabnog potpukovnika Ratgensa [Rathgens]:*

Poglavnikova tjelesna garda zbog zategnute situacije u mađarsko-hrvatskoj graničnoj oblasti (neprijateljski napadi u prostorni Koprivnica), zamolite je stupanje u dejstvo mađarskih oružanih snaga.

Inicijativa potiče iz Glavne komande LXIX armijskog korpusa za naročitu upotrebu.

4. 1. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

297. *divizija:*

Operacija »Falkenauge«: na osnovu vremenski ograničene mogućnosti upotrebe 98. brdskog lovačkog puka, naanera za njegovo dejstvo je sledeća:

870

1. čišćenje prostora južno od Struge—Elbasan borbenom grupom 297. lovačke divizije i 98. brdskim lovačkim pukom,
2. zatim, u završnici, posle povlačenja 98. brdskog lovačkog puka, čišćenje prostor-a severno od puta Struga — Elbaisa-n.

118. lovačka divizija:

Napad bandi na Aržano i Livno je odbijan. Namera: čišćenje prostora Aržano od strane posade u Aržanu, ojačane II bataljonom 369. puka.

Poglavnikova tjelesna garda:

Od 1. 7, posle uspešnih napada protivnika, neprijateljski napad u prostoru Koprivnica — Ludbreg odbijen, pri čemu je izbrajano 150 mrtvih kod neprijatelja.

Osetni sopstveni gubici.

Namera: Veća operacija u sadejstvu sa mađarskim snagama u cilju razbijanja bandi na planini Kalnik i sprečavanje prelaza preko granice Rajha na zaipadu.

5. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

118. lovačka divizija:

Otpočela operacija »Morgenrot II« (vidi dnevni izveštaj od 30. 6).

~~192. divizija~~ Naknadno čišćenje u okviru »Floret«.

Namera: Posle završetka naknadnog čišćenja »Floret«, pregrupisavainije snaga za operaciju »Kesselštajn« [»Kesselstein« — »Kamenac«] (čišćenje Krbavskog polja).

I kozačka divizija:

Operacija »Blic II« [»Blitz II«] je završena.

Komanda korpusa Crne Gore:

Napad bandi na Pljevlja odbijen.

Više bezuspešnih neprijateljskih pokušaja prelaza preko Lima i Lješnice.

6. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Srbija:

Lokalna delatnost bandi.

Na jugozapadnoj granici orvene snage u nastupanju u pravcu severa i posle borbe sa četnicima one su zauzele Novu Varoš, Šitkovo i Negotin.

Upotreba mađarskih trupa na hrvatskoj teritoriji

Opunomoćeni generali nemačkog Vermahta u Mađarskog je telegramom obavestili komandanta Jugoistoka sledeće:

Vlada je dala saglasnost za upotrebu mađarskih oružanih snaga na hrvatskoj teritoriji.

Mogu se upotrebiti:

4 pukovske grupe

i to za dužu upotrebu:

1 pukovska grupa oko Barea,

1 pukovska grupa oko Đekenješa.

Za kraću upotrebu:

1 pukovska grupa severno od Osijeka.

1 pukovska grupa u oblasti Mure.

Pukovska grupa za Đekenješ treba da bude spremna 8. 7. 1944, a ostale grupe treba da budu spremne odmah.

Pošto su pukovske grupe sastavljene od imobilnih jedinica, to je neka upotreba na duže relacije u Hrvatskoj nemoguća, već se zahteva njihovo ograničavanje samo na granični prostor.

Napred navedeni telegram je pod istr. pov. br. 3089/44. prosleđen Komandi 2. oklopne armije, a obavešten je i nemački general u Hrvatskoj.

Prilog 46/VII

Pripremni položaj jedne ojačane pukovske grupe u Grčkoj. — 4. puk »Brandenburg« u Kraljevo.

2. U cilju ojačanja 4. puka »Brandenburg« sa 2 vazdušno-desantna bataljona, što je i naređeno ovim telegramom, treba Padobranski bataljon »Brandenburg« odmah privesti u nadležnost komandanta Jugoistoka u Kraljevo i to posle prispeća. Bataljon se neposredno potčinjava komandantu Jugoistoka.

Komanda 2. oklopne armije izvršiće potrebne pripreme za smeštaj Padobranskog bataljona u Kraljevo.

Komandant Jugoistoka, Op. od. str. pov. br. 3101/44.

Prilog 47/VII (veza prilog 10/VII)

Iz telefonskih razgovora od 6. 7. 1944.

10.15 časova:

Generalštabni potpukovnik Ratgens obaveštava generalštabnog pukovnika fon Farnbilera o prispelom telegramu od strane opunomoćenog generala nemačkog Vermahta u Mađarskoj o upotrebi 4 mađarske pukovske grupe u hrvatskoMađarskom graničnom prostoru.

(Navedeni telegram opunomoćenog generala nemačkog Vermahta u Mađarskoj je upućen takođe i neposredno LXIX armijskom korpusu).

12.30 časova:

Na pitanje *generala artiljerije Varlimonta, general-major Vinter [Winter]* ga obaveštava da upotreba mađarskih -trupa na hrvatskoj teritoriji nije usledila na molbu poglavnika, nego po želji komandanta LXIX armijskog korpusa i da je, prema saopštenju *generala Gleza [Glaitse]*, hrvatska vlada sa ovim saglasna.

7. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

1. *lovački rezervni puk:*

Priprema za operaciju »Denkerk II«.

Početak 9. 7. 1944. sa sledećim snagama: 1. lovački rezervni puk, 1. i 4. rezervni puk, 55. izviđački bataljon, I. kozački artiljerijski dMzion, 1. policijski bataljon i ustaše.

Poglavnikova tjelesna garda:

Pripremni položaj za operaciju u sairadnji sa mađarskim borbenim grupama.

Srbija:

Lokalna delatnost bandi. Neprestane naizmenične borbe između četnika i komunista u prostoru Sokobanja.

Crvene snage koje su prodrle u jugozapadni deo Srbije odvojile su se u pravcu Uvac — Lim.

Nastupni marš Bugara i četnika za operaciju »Trumpf« odvaja se planski. Početak 10. 7. Iz pouzdanih izvara se saznaje da je neprijatelj doznao za naš marševski pokret i namerava da noću izmakne.

Izveštaj o iskustvima

Izveštaj o iskustvima 3. generalštabnog oficira obaveštajnog odeljenja o službenom putu po Srbiji — Hrvatskoj (razgovori i zapažanja po pitanjima odbrane i neprijatelja, kao i o organizaciji odbrane na prostoru proputovanja),

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera str. pov. br. 5550/44.

Prilog 55/VII.

Iz telefonskih razgovora 7. 7. 1944:

9.45 časova:

General-major Vinter — general-major Vilke:

Iz zapadne Grčke ne stižu izveštaji o nekom zaošttravanju situacije. Danas je preduzeto izviđanje iz vazduha u pravcu Levanta. U prostoru Tobruka nisu primećene nikakve pripreme za iskrcavanje. 16.45 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer razgovara sa *generalštabnim potpukovnikom Lejherom [Leyherr]* o situaciji kod XXII brdskog armijskog korpusa i o borbi sa Zarvasovim bandama.

17.30 časova:

Telefonska razmena mišljenja general-majora Vintera sa general-majorom Butlarom [Buttlar] o operativnim mogućnostima: General-marjor Vinter obaveštava general-majora Butlata o situaciji:

Koncentracija jakih crvenih snaga u jugoistočnom dalu Crne Gore, po svoj prilici je priprema upada (komunista u Srbiju. Zbog toga se planira generalno čišćenje u Ornoj Gori.

...Jedinica Štetner [Stettner] (1. brdska divizija) je još vezana tekućom operacijom i mi nemamo nameru da je u -tome prekinemo. Narednih dana će se vidati da li jedinicu Štetner treba osloboditi akcije u olkviru XXII brdskog armijskog korpusa ili je upotrebiti za čišćenje Cime Gore, gde je sada Tiito obrazovao centar.

Pismeni izveštaj O' vojno-političkoj situaciji u Srbiji je na putu ka Vrhovnoj komandi Vermahta na ličnost generala Varlimonta.

General fon Butlar postavlja pitanje, da li bi se možda defanzivno mogao sprečiti prodor Titovih snaga iz Crne Gore u Makedoniju i da ne bi možda bilo celishodno da se neprijatelj pusti da izađe iz Crne Gore a da se za njim ne traga po ovoj besputnoj planinskoj zemiji.

Generali-major Vinter je suprotnog mišljenja u odnosu na ovaj postupak, takođe i u pogledu prikupljanja neprijatelja u južnom delu Srbije u prostoru Leskovca, gde se priprema jedna naša operacija. (Generali fon Butlar: akutna opasnost je sada Albanija i sevema Grčka.)

General-major Vinter: odluka da se jedinica Štetner upotrebi u jednom drugom pravcu (Crna Gora) će se zbog toga teško doneti.

Genarakmajor fon Butlar: najkasnije početkom avgusta treba očekivati neprijateljsku akciju na Grčku. Mi smo zbog toga naredili pripremni položaj 1. brdske divizije na prostoru Bitolj — Fiorina — Prilep.

8. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

118. lovačka divizija:

Operacija »Morgenrot II« završena.

Srbija:

Nastupni marš za operaciju »Trumpf« odvija se planski. Za pojediniosti o suzbijanju odnosno točenju bandi vidi dnevni izveštaj.

Obezbeđenje prikupljanja žetve u Hrvatskoj

Za obezbeđenje prikupljanja žetve u velikoj župi Vukovar, Osijek, Brod i Nova Gradiška, Vrhovna komanda Vermahta /Generalštab naredila je upotrebu nemačkih i hrvatskih oružanih snaga.

Ziadatak prikupljanja žetve u pomenutim oblastima se povorave Komandi LXIX korpusa a po uputstvu Komande 2. oklopne armije. Komandant Srema i opunomoćenik rajhsfirera SS, sia postojećim policijskim snagama u navedenim velikim župama, potčinjavaju se Komandi LXIX korpusa. Komanda 2. oklopne armije staviće na raspolaganje dodatne jedinice, naročito 3. hrvatsku lovačku brigadu, koja se u ovom trenutku nalazi u Delarshajmu [Döllersheim].

Komanda LXIX korpusa oformiće za vreme trajanja prikupljanja žetve jedan operativni štab u oblasti žetve, kome će pristupiti i SS-brigadefirar dr Vagner [Wagner], kao i jedan naročiti opunomoćenik hrvatske vlade.

(Telegram komandanta Jugoistoka, Op. od. str. pov. br. 3120/44. 2. oklopnoj armiji i vojnoüpravnom komandantu Jugoistoka).

Prilog 61/VII

Jednovremeno komandant Jugoistoka uputio je telegram str. pov. br. 3142/44. Drugoj oklopnoj armiji, sledeće sadržane:

Transport 3. hrvatske lovačke brigade treba očkivati 11. 7. Brigadu potčiniti Komandi LXIX armijskog korpusa za naročitu upotrebu u cilju zaštite prikupljanja žetve u oblasti severno od Save.

Prilog 62/VII

19.00 časova:

Generalštabni pukovnik Zchnajer obaveštava komandanta 201. brigade jurišnik topova o naređenju komandanta Jugoistoka, koje se nailazi već na putu, za energičnu akciju protiv komunističkih snaga severozapadno od Leskovca. Komandant 201. brigade jurišnih topova je odmah pripremio jednu bateriju za marš, da bi ista mogla krenuti već u 21.00 čas.

9. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:

8. brdski lovački puk i 54. izviđački bataljon nalaze se na maršu ka naređenoj zoni prikupljanja za 1. brdsku diviziju (Florina — Bitolj — Prilep), posle završetka operacije »Štajnadler«.

Poglavnikova tjelesna garda:

Posle borbi punih gubitaka: severno od puta Ludbreg — Novi Marof, pri čemu je protivnik navodno izgubio pored 635 izbrojanih mrtvih, 4 minobacača i 19 mitraljeza, a zatim se rastrojen povukao ka Kalnik-planini glavninom u pravcu jugoistoka, Poglavnikova tjelesna garda sledila je neprijatelja bez bitnog dodira sa njim i tom prilikom prešla put Križevci — Koprivnica. Do 9. 7. po podne ofoaveštena su dva mađarska puka u Mađarskoj da se stave pod pripravnost. Njihovo

stupanje u akciju ipak za sada nije razložno. Osim toga je nainesnik odbio prekoračenje puta Varaždin — Koprivnica u pravcu juga.

Srbija:

Situacija uglavnom nepromenjena.

Pod pritiskom četničkih jedinica, crvene snage se nalaze u povlačenju sa zapadne ivice planine Jastrebac u pravcu KuršumMfje. Zauzet je pripremni položaj za operaciju »Trumpf« bez dodira sa neprijateljem.

Hrvatska:

Mnogi još uvek nepotvrđeni rzveštaji oficira Abvera o povlačenju 26. komunističke divizije sa Visa zaslužuju pažnju u vezi sa prvim izveštajem o dolasku poljskih trupa i trupa »jugoslovenstke vojske izvan otadžbine« (Živković) na ovo ostrvo.

Iz telefonskih razgovora 9. 7. 1944:

10.30 časova:

Telefonska razmena mišljenja *generalštabnog pukovnika Zelmajera* sa *generalštabnim majorom Brudermilerom* po pitanju upotrebe 1. brdske divizije u Crnoj Gori ili u zapadnoj Grčkoj.

Pretpostavka za upotrebu 1. brdske divizije protiv komunističkih snaga kaje mairšuju <u Grmu Goru u cilju upada u (južni deo Srbije je rasterećenje situacije u zapadnoj Grčkoj — Albaniji.

18. SSipolicijsiki pulk treba da ostane na Peloponezu.

Generalštabni pukovnik Zelmajer moli generalštabnog majora Brudermilera da preispita mogućnost upotrebe jedne aiktiivne bugarske divizije iu južnom deki Srbije.

19.00 časova:

Komandant 201. brigade jurišnih topova izveštava *generalštabnog pukovnika Zalmajera* o rezultatu noćne akcije protiv komunističkih snaga severoaapadno od Leskovca. Znatni gubici kod neprijatelja; sledi borbeni iizveštaj. (Vidi takođe i dnevni izveštaj od 9. 7.)

10. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Dogovor (sastanak) štaba

Na štabnom dogovoru 10. 7. načelnik štaba general-major Vinter [Winter] okarakterisao je u širem smislu opštu situaciju na sledeći način ... 3. Otpočela je operacija »Trumpf« protiv crvenih snaga kaje se prikupljaju kod Leskovca, od koje pak ne treba očekivati nikakve velike uspehe.

876

Samo male rezerve stoje na raspolaganju fieldmaršalu. 1. brdska divizija ise prikuplja na prostoru Florina — Bditolj, dok Grupa armija »E« preduzima mare da se popuni odnosno osveži sviim sredstvima.

Kapetan Merem obaveštava o pojedinostima situacije bandi na Balkanu: kao novo je to da je kod Tita prispela jedna američka vojna misija. U Banatu je došlo do bacanja zapaljivih bombi na žitna polja. U Crnoj Gori vrše se pripreme za upad komunista u Srbiju. U istarsko-hrvatskom graničnom prostoru komunistički pokreti i prikupljanja mogli bi da stoje u vezi sa ofanzäivnim namerama Saveznika.

Generalmajor Vinter: izgleda da za sada još ne predstoji neka akcija iskrčavanja Saveznika. Za ovo nedostaju detaljni znaci. Dovodenje slovenskih jedinica izgleda da nema nikakvih osnova za neke operativne ciljeve, nego očigledno bi one trebalo da dopune Titove oružane snage.

Načelnik Obavaštajnog odeljenja generalštabni potpukovnik Harling: u prostoru Istre komunisti su ponudili fokalni prekid vatre, očigledno da nas zavaraju, što može da stoji u vezi sa oparaltvrtim mogućnostima Saveznika na istarskom prostoru.

Načelnik Generalštaba: 0 personalnim promeuama: general-potpukovnik fon Le Suiire [von Le Suire] — 117. lovačka divizija, i ganerail-majotr Kibler [Kiibler] — 118. lovačka diViizfflja, premešteni su u firerovu rezervu.

Za novog komandanta 117. lovačke divizije naimenovan je generalpotpukovniik Vitman [Witmamn], a za komandanta 118. lovačke divizije naimenovan je pukovnik Lamej [Lamey],

Načelnik Generalštaba je ukazao još na to da (komandant Jugoistoka kod razvoja sadašnje, situacije ne sme da računa ni sa kakvim dovođenjem snaga za raščišćavanje situacije u (južnom delu Srbije. Komanda 2. oklopne armije je pripremila u -pogledu čiščćenja u Ornoj Gori dve varijante:

1. Akcija čiščćenja upotrebom 1. brdske divizije i
2. Raščišćavanje situacije bez upotrebe ove jedinice...

XXI brdski armijski korpus:

297. divizija:

Odbijen napad bandi na Debar.

Operacija »Fallkanauge II« bez dodira sa neprijateljem.

Namera: produžetak napredovanja borbenih grupa u pravcu sevarostoka i napad na neprijateljske snage koje se tamo nalaze ugrožavajući Dabar.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Operacija »Rabauke«: izvršeno je iskrčavanje i čiščćenje sevemog dela ostrva Ugljan bez dodira sa neprijateljem.

I. lovački rezervni puk:

Operacija »Depkerk II«: zauzet Slavetit pri jačem neprijateljskom otporu.

Namera: napredovanje svih borbenih grupa u prostoru Metlika i severno od nje sa blokadom puta od Metlike u pravcu severozapada.

Poglavnikova tjelesna garda:

Jedinice Raglavnikove tjelesne garde, sa ustaškim i policijskim snagama, stupile su u koncentrični napad protiv bandi na prostoru Topolovac (14 km istočno od Križevaca) — Kapela (8 km severno od Bjelovara). Do sada su razbijene jače neprijateljske snage pri čemu je odbrojano kod neprijatelja 232 mrtva.

Srbija:

Mestimična delatnost bandi.

10. 7. otpočela je planski operacija »Tirumpf«.

Iz telefonskih razgovora od 10. 7. 1944.

II.40 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer obaveštava generalštabnog pukovnika Farnbilera, da se Komanda 2. oklopne armije piri planiranju češćanja Crne Gore ima postaviti za dva slučaja i to:

a) učešće 1. brdske divizije u operacijama

b) čišćenje Crne Gore bez upotrebe 1. brdske divizije.

Kod LXIX armijskog korpusa za naročitu upotrebu amgažovanije Mađara za sada nije više potrebno...

11. juli 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus

297. divizija

Operacija »Falkenauge II« u daljem napredovanju uz pojačani neprijateljski otpor. Kod Debra se neprijatelj povukao na istočne visove.

XV brdski armijski korpus

264. divizija

Operacija »Rabauike«: Završeno je čišćenje severnog dala ostrva Ugljan bez dodira sa neprijateljem. Kod akcija čišćenja u prostoru Primošten slab dodir sa neprijateljem. Namera: produžetak operacije »Rabauke« (Iž) i izvidamije avijacije u prostoru Frimoštena.

392. divizija

Otpočela je operacija »Keselštajn« u cilju čišćenja Krbavskog polja.

LXIX armijski korpus za naročitu upotrebu

I. lovački rezervni puk

Operacija »Danker II«: borbene grupe se nalaze u daljem napredovanju u pravcu zapada, protiv bandi koje se bore u zasedama, pri čemu je dostignuta linija 3 istočno od Vivodina — Ozalj.

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen« [»Rouan«]: Položaj neprijatelja severno od Bjelovara je ostao nepromenjen. Južno od prostora planine Kalnik ustanovljeno je da su razbijene pojedinačne grupe bandi.

Srbija:

Lokalna delatnost bandi.

U Banatu je streljano 40 komunista za odmazdu zbog napada na selidbeni voz.

Procena situacije

b) Tito je, uz privremeno slabljenje oblasti severno od linije RrijepoJe — Pljevlja, premestio snage II korpusa (8 do 10.000 ljudi) izgleda na jug, u oblast oko Kolašina — Berane. Za sada postoji verovatnoća da će i I korpus iz sadašnjeg dostignutog prostora jugoistočno od Foče takođe biti odveden u pravcu jugoistoka, da bi našao svoju primenu severno od Pljevalja i Pirijepolja. Kod Berama je uočeno dovođenje snaga vazдушnim putem.

Komandant Jugoistoka sa velikom sigurnošću računa sa komunističkom ofanzivom u pravcu južnog dela Srbije ili u oblasti Kosova sa težištem na prostoru Berane — Bijelo Polje.

Organizacijom crvenili snaga u jugoistočnom delu Srbije, sa jasnom tendencijom prodora u pravcu Ibarske doline, uočava se namera neprijatelja.

2. Komandant Jugoistoka raspolaže od 20. 7. sa 1. brdskom divizijom i 201. brigadom jurišnih topova u prostoru Fiorina — Bitolj — Prillep. Ova rezerva je presudni faktor za

a) odbinanu od angloameričkog pokušaja iskrcavanja u zapadnoj Grčkoj Ma južnoj Albaniji,

b) razbijanje Zervasovih bandi u prostoru Janjina — Preves — Igu-menica.

c) odbrana od komunističkog napada na južni deo Srbije i čišćenje Orne Gore.

3. Preteče neprijateljsko iskrcavanje će odrediti buduću primenu ojačane 1. brdske divizije. Neka neposredna opasnost spolja ne postoji, ali se mora odlučiti, najkasnije u poslednjoj trećini jula meseca, da li će se ojačana 1. brdska divizija upotrebiti prema tački 2.) pod b) ili prema tački 2.) pod c). Odluka je vrlo zavisna od konačnog uspeha protivnapada na Zervasove bande koji je u toku. Ako se uspe da se upofirebljenim malim snagama oslobode ugrožene saobraćajnice i da se borbena vrednost Zervasovih bandi znatno umanji, onda bi komandant Jugoistoka pridao zadacima u Crnoj Gori veći značaj i u tom slučaju predlaže da se ojačana 1. brdska divizija upotrebi u Ornoj Gori pod komandom 2. oklopne armije. Planovi operacija koji iz ovog proizlaze su u obradi o čemu ćete biti blagovremeno obavesteni.

4. Po ovoj procenti situacije i namere komandanta Jugoistoka, umoljavate se za načelnu saglasnost.

(Dato u izvodu).

Prilog 84/VII

12. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

V SS-brdski armijski korpus:

118. lovačka divizija:

Zaljučni izveštaj operacije »Morgenrot II«: izbrojano 76 mrtvih kod neprijatelja, 2 zarobljena, zaplenjeno ili uništeno: 1 laki mitraljez, 7 teških mitraljeza, 3 minobacača srednjeg kalibra, 4.500 metaka peša-dijske municije, 4 skladišta namirnica.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Namara: napad 2 ojačana bataljona iz prostora severozapadno od Zvornika na aerodrom Osmaci i na neprijateljski skladišni prostor Paprača i Šekovići.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Operacija »Rabauke«: čišćenje ostrva Iž je završeno, potopljena su 42 čamca, neprijateljski motorni čamac se udaljio posle vatrenog duela. Akcija čišćenja u prostoru Rrimoštena se i dalje sprovodi.

392. divizija:

Operacija »Kesalštajn«: Neprijatelj se polalko povlači u šumovitu oblast zapadno od Krbavskog polja na istoku, uz podršku savezničke avijacije.

LXIX armijski korpus za naročitu upotrebu:

Sabotaže na železnici: 1 eksplozija — rušenje sevenoistočno od Jastrebarskog, napad bandi i razaranje na pruzi kod' Dugog Sela.

Izvađeno 5 kg eksploziva, 3 eksplozije-irušanja na pruzi Sisak — Sunja.

I. lovački rezervni puk:

Operacija »Denkerk II«: dalje napredovanje borbenih grupa uz uporni otpor neprijatelja. Napredovanje je otežano jakom kišom.

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen«: 4. hrvatska brdska brigada i policijska borbena grupa su zauzeli pripremni položaj u Bjelovaru.

Namera: koncentrično napredovanje 13. 7. -u pravcu neprijateljskih snaga severno od Bjelovara.

Srbija:

Lokalna delatnost bandi.

Operacija »Trumpf«: borbene grupe uz dosadanji slabi neprijateljski otpor se nalaze u planskom napredovanju.

Gubici neprijatelja prošle nedelje: 717 mrtvih, 550 ranjenih, 29 zarobljenih.

Obaveštajno odeljenje—večernji izveštaj od 12. 7. 1944.

Op. od./oficir Abvera br. 5301/44. pov.

Prilog 91/VII

Upotreba mađarskih trupa

Dopisom komandanta Jugoistoka, Op. od. br. 3215/44. strogo pov., kolji ije upućen Generalštabu Vrhovne komande Vermahta i opunomoćenom generalu nemačkog Vermahta u Mađarskoj, izneta su iskustva iz pripreme, ali ne i iz sprovedene upotrebe mađarskih trupa u oblasti južno od Drave.

Radi situacije u dolini Drave, Kalnika, Bilo-gore, pri sadašnjem nedostatku snaga, i usled velike -unutrašnje zategnutosti u Hrvatskoj, može se ukazati za potrebno da dođe do dalje upotrebe pouzdanih trupa. Pripreme za brzu akciju mađarskih oružanih snaga su očigledno zbog toga poželjne. Izvršenje ovih priprema bi po mogućstvu moralo biti bez odugovlačenja i bez telefonskih razgovora, koji se na osnovu iskustva i prisluškuju, već bi to trebalo da usledi putem lozinke, odnosno ugovorenog Signala preko radio-veze.

Prilog 92/VII

Iz telefonskih razgovora od 12. 7. 1944.

17.45 časova:

Telefonski razgovor generalštabnog pukovnika Zelmajera sa generalštabnim majorom Brudermilerom po pitanju upotrebe 1. brdske divizije. Opasnost iz Crne Gore se mora ofanzivno rešiti. Pri tome je gospodin komandant Više naklonjen da tamo upotrebi 1. brdsku diviziju ako ne postoji boijazan liskrcavanlja neprijatelja u zapadnoj Grčkoj i južnoj Albaniji. Dovodjenje jedne aktivne bugarske divizije za defanzivnu upotrebu olakšalo bi odluku o upotrebi 1. brdske divizije.

Generalštabni major Brudermiler saiapštava da je u izgledu dovođenje 2 mađarska bataljona za službu obezbeđenja železnice u Grčkoj. Pitanje upotrebe 3 najavljena landesšicen bataljona se razmatra (ovi su samo 50% naoružani).

Vremenska situacija

13. 1. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:

291. divizija:

Operacija »Falkenauge II«: čišćenje prostora južno i jugozapadno od Debra se nastavlja.

Namera: čišćenje prostora jugoistočno od Debra.

V SS-brdski armijski korpus:

118. lovačka divizija:

Otpočela je operacija »Blicliht« [Blitzlicht«] u prostoru Livno — Šujica.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Resau (je oslobođen opsade 12. 7., naše borbene grupe su odbacile jače snage neprijatelja u pravcu zapada i jugozapada. Dalji napad na Teslić je u taku.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Operacija »Ra'ba/uke« je okončana, /ukupno¹ potopljeno 112 malih čamac. Prilikom operacije u prostoru Primoštena, protiv bandi koje su se ogorčeno borile, neprijatelj je izgubio 14 mrtvih i 2 zarobljena. Namera: Operacija »Pestbojie« [»Pestbeule«] u cilju razbijanja i ometanja doitura na kanalu.

392. divizija:

Operacija »Keselštaln«: produžetak: borbi protiv neprijatelja koji se žilavo bori.

1. lovački rezervni puk:

Operacija »Denkerk II«: samo se malo napredovalo zbog jačeg neprijateljskog otpora i nastupanja snaga bandi u zafleđu seveme boirbene grupe, pri čemu je neprijatelj pretrpeo veće gubitke.

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen«: prefarmiranje je završeno.

Srbija:

Slalba lokalna delatnost bandi.

Operacija »Trumpf«: operacija se nastavlja kod daljeg slabog dodira sa neprijateljem i brižljivog pročešljavanja severnih padina plamine Jaisitrebac.

Iz telefonskih razgovora od 13. 7. 1944.

17.30 časova:

Telefonski razgovor *generalštabnog pukovnika Zelmajera* sa *generalštabnim pukovnikom Fambilerom* o situaciji na ostrvu Hvar. Prema shvatanju Komande 2. oklopne armije, radi se, kod zauzeća zapadnog dala ostrva, samo o jednoj lokalnoj alkaiji bandi, kojoj ne bi trebalo pridati neki veći značaj. Preduzeto je izviđanje. 118. lovačka divizija je stupila u vezu sa posadom ostrva.

U pomorskoj Oblasti Visa i Hvara žiivlji pokreti brodova, pri čemu su zapaženi i razarači. Noću na Visu su uočeni jači svetlosni signali i signali raketama, dok su padobranci primećeni iznad Hvara.

Generalštabni pukovnik Fambilar: saznaje se ilz pouzdanih ilzvora, da se na prostoru bivše operacije »Kamerjeger« [Kammerjäger«] — istočna Bosna, crveni XII korpus potoinio III korpusu. Gilj ove koncentracije snaga je varavatno upad u Srbiju ili možda u planinu Ma-

jeviau. Komanda 2. oklopne armije smatra situaciju vrlo ozbiljnom i razmatra mogućnost privlačenja jednog političkog puka Kamerhofer i 606. puka službe sigurnosti. Takođe a snage komandanta Jugoistoka bi trebalo upotrebiti sa juga u ofanzivne svrhe, kako bi se crvene snage razbile još u njihovom nastupnom maršu i kako -bi se time sprečila njihova namera upada u Srbiju.

19.00 časova:

Razgovor *generalštabnog pukovnika Zelmajera* sa *general-majorom fon Gajtnerom* o nastupnom maršu crvenih snaga u pravcu zapadnih granica Srbije. Komanda Grupe armija »E« je mišljenja da bi snage komandanta Jugoistoka trebalo najpre upotrebiti za zadatke zaprečavanja na Drini.

Vremenska situacija

14. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant Jugoistoka

Dana 14. 7. ujutro uputio se gospodin komandant, praćen 1. ađutantom pukovnikom Grampeom, načelnikom nastavnog odeljenja majomom grofom Fictumom [Graf Vitzthum], i kapetanom Meremom [Merrem] avionom u Glavni stan Komande 2. oklopne armije. Tamo je izneo referat zamenik komandanta general tenkovskih jedinica Fen [Fehn], Rano po podne gospodin general-feldmaršal fon Vajks se vratio avionom u Beograd — Dedinje.

2. oklopna armija:

Slaba neprijateljska delatnost iz vazduha. Akcija engleskih komandosa na ostrvu Hvar. Lokalna delatnost bandi.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Otpočela je operacija »Zonenstih« [»Sonnenstich«] — više delimičnih akcija u cilju razbijanja neprijateljskih snaga (koje se nalaze na prostoru Trebinje — Gacko — Nevesinje — Buna — Hutovo (16 km jugoistočno od Metkovića) — Popovo polje.

118. lovačka divizija:

Posle borbenog dodira sopstvenih izviđača (4 — 19) sa neprijateljskim snagama u Bogomolju (Hvar) i zarobljavanja 17 Engleza, naša izviđačka jedinica je napadnuta od strane premoćnih neprijateljskih snaga i većim delom, uključujući tu i Više ranjenika, zarobljena. Ranjeni komandir voda sa kurirom i 1 teškim ranjenikom su uspeli da se probiju. Izvidanjem Bogomolja, boje je odmah preduzeto, utvrđeno je da je neprijatelj napustio ovo mesto. Prema iskazima stanovništva, Englezi su sa zarobljenicima i ranjenicima napustili Hvar.

SS-brdska divizija »Handžar«

Za operaciju čišćenja »Fliegenfänger« [»Fliegenfänger«] na prostora Osmaci (25 km jugoistočno od Tuzle — aerodrom bandi) krenula su 2 ojačana bataljona i četnici.

392. divizija:

Operacija »Keselštajn«: napadi savezničkih aviona iz niskog leta i borbe na zemlji u Krbavskom polju.

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen«:

Namera: gonjenje potučenog neprijatelja u pravcu jugoistoka sa jedinicama u preticanju i ubacivanje motorizovanih jedinica na putu Đurđevac — Virovitica.

Srbija:

Slaba lokalna delatnost bandi.

Kao trenutne protivmere protiv narnere neprijatelja (na osnovu pouzdanih izvora) da sa 2 divizije (16. i 36) izvrši upad preko Drine u zapadnu Srbiju, privođenje II bataljona Srpskog dobrovoljačkog korpusa za operaciju »Trumpf« je obustavljeno, a isti je sikeinut i upućen maršem ka Ljuboviji. I bataljon 3. srpskog dobrovoljačkog korpusa upućen je iz Koviljače za Culine (12 km jugozapadno od Zvornika). Ziadatak obezbeđenje Drine.

Operacija »Trumpf«: glavnina neprijatelja se povukla preko Toplice a neke jedinice su izmakle preko Morave u pravcu istoka. Za pojednosti o operacijama bandi vidi dnevni izveštaj.

19.00 časova:

Razgovor generalštabnog pukovnika Zelmajera sa generalštabnim pukovnikom Farnbilerom o planiranju 2. oklopne armije za operaciju »Roze« [ičose]:

U istočnoj Bosni južno od Tuzle prikupljene su jake crvene snage da bi ponovo prišle starom planu upada u Srbiju. Komanda 2. oklopne armije planira da ovaj crveni nastupni marš razbije ljoš pre prelaza zapadne granice Srbije. V SS-brdski armijski korpus primio je naređenje da se sa severa i juga uklini u neprijateljski nastupni marš. Nastupanje 15. 7. (najkasnije) sa 2 grupe, pre nego što crvene isnage pređu Drinu.

U koncepciji operacije »Roze« predložila je Komanda 2. oklopne armije upotrebu Padobranskog lovačkog bataljona (Kraljevo), SS-brdske divizije »Handžar« a, pored toga, i dovođenje jednog od oba policijska puka (Kamerhofer) iz međurečnog prostora Sava — Drava. Za pripremu ovih predloženih odnosno zahlevanih snaga postoje sledeće poteškoće:

1) Padobranski bataljon koji je prispeo u Kraljevo biće, prema izveštaju njegovog komandanta, spreman za upotrebu tdk za 4 nede-

Ije. Ovaj baitailijon se potčinjava u trupnom pogledu pod kamančki 2. oklopne armije a u taktičkom pod komandu Grupe armija »F«. Komanda 2. oklopne armije atposlala je (jednog oficira u Padobranski baitaljon da ispita sposobnost upotrebe, 'boja treba da se postigne u raku od 8 dana.

2) Komanda 2. oklopne armije želi: ofanaivno sadajstvo snaga komandanta Jugoistoka u operaciji »Roze«. Komandant Jugoistoka može da stavi ina raspolaganje ukupno 8 bataljona (6 batalijona Ruskog zaštitnog korpusa i 2 bataljona Srpskog dobrovoljačkog korpusa». Ove jedinice nisu podesne za olanzivnu upotrebu, pošto su one skoro bez motornih vozila. Sporazumno sa komandantom Jugoistoka, vojno upravni komandant Jugoistoka će rasporediti ove jedinice u početku samo iza jake prepreke kao što je to reka Drina u cilju odbrane zapadnih granica Srbije.

3) Za učešće SS-jedinica (SS-brdske divizije »Handžar«) i policije Kamerhofera (poalednija je potčrajena Komandi 2. oklopne armije u obezbedeniju prikupljanja žetve) potrebna je saglasnosit rajhsfirera SS. 19.30 časova:

Telefonski razgovor između *generalštabnog pukovnika Zelmajera i generalštabnog majora Brudermilera*: generalštabbrii pukovoik Zel maljar oba/veštava generalštabnog majora Brudermilera o siituaciji u istočnoj Bosni i o planu razbijanja neprijateljsikog nastupnog marša u pravcu sirpske zapadne granice. Genarailštabni maljor Brudermiler se umoljava da prako Vrhovne komande Vermiahta izdajistvuije kod rajhsfirera SS dodalu jedinica (3 batailljona) SS^divizilje »Handžar« izvan njenog prostora smirivanja za operaciju »Roze« i 1 policijskog puka Kamerhofera za upotrebu u Bosni.

Vremenska situacija:

15. 1. 1944:

Operativno odelljenje Beograd — Dedimje

2. oklopna armija:

Normalna neprijateljska delatnost iz vazduha i lokalna delatnost bandi.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija »Zonenstih«: nastavlja se jak neprijateljski lokalni otpor protiv 369. poljskog dopunskog bataljona, kotji je, opšte uzev, u svemu sialb, pri čemu je ipalk izbrojano 21 mrtav kod naprtjateüja. III baitaljon 4. puka »Brandenburg« je doveden u cilju podirške.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Blioliht«: javlja se samo mestimično otpor neprijatelja.

SS-brdska divizija. »Handžar«:

Operacija »Fligenfenger«: borbene grupe su zauzele Osmaci i aerodrom bandita nailazeći na jak otpor neprijatelja, pri čemu je izbrojeno 42 mirtva kod neprijatelja. Aerodrom je razrušen.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Operacija »Pestbojle« je otpočela.

392. divizija:

Operacija »Keselštajn«: zapadna ivica Krbavskog polja i Korenioa su u našim rakama. Uočeni su prvi znaci odvajanja neprijatelja u pravcu severa. Neprestana dejstva neprijateljske avijacije a~~z~~ niskog teta.

I. rezervni brdski puk:

Operacija »Denkerk«: neprijatelj pruža uporan otpor u izgrađenim objektima poljske fortifikacije severoistočno od Metlike.

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen«: produžetak čišćenja severozapadno od Bjelovara; neprijatelj je dobro potisnut.

Komanda korpusa Crne Gore:

Zauzet je pripremni položaj za operaciju »Draufgenger« (»Draufgänger«) od strane Ojačanih delova SS-divilzije »Skenderbeg« u cilju planskog i iznenadnog zauzeća Berana.

Srbija:

Operacija »Trumpf«: stanje kod neprijatelja nepromenjeno. Pregrupisanje se odvija planski (početak nastupanja ne pre 19. 7). U toku sprovođenja najavljenih namera za pojačanje bezbednosti na Drini između Loznioe i Ljubovije.

Iz telefonskih razgovora od 15. 7. 1944.

11.30 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer saopštava generalštabnom pukovniku Farnbileru:

Rajbsifirer je dao svoju saglasnost da deo više taktičke jedinice koji je predviđen za čišćenje (SS-brdSka divizija »Handžar«) može pristupiti akciji »Rezljajn« [Röslein«].

17.30 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer obaveštava generalštabnog majora Brudermilera o situaciji:

Protiv neprijateljske grupe na prostoru južno od Tuzle mogu se upotrebiti samo slabe snage kao što je to predložila Komanda 2. oklopne armije. Započeta su dejstva sa dve borbene grupe u operaciji »Rezljajn« (»Roze«):

Sa severa dejstvuju tri bataljona a sa juiga jedan bataljon 7. SS-brdske divizilje. Pošto Padobranski lovački bataljon još nije spreman za upotrebu, a pitanje upotrebe policijske jedinice Kamarhofara još uvek nije raščišćeno, Komanda 2. oklopne armije se odlučila da napad na neprijatelja južno od Tuzle odgodi i sačeka dalji razvoj situacije kod neprijatelja.

16. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

2. oklopna armija:

Normalna aktivnost neprijatelja iz vazduha, lokalna delatnost bandi. Tri uspetaa akcije »Kazanova« [»Casanova«] — mere obmane pri bacanju iz vazduha predmeta snabdevanja od strane neprijatelja.

V SS-brdski armijski korpus:

Operacija »Zonenstih«: napredovanje borbenih grupa u pravcu neprijateljskih snaga u prostoru Stolac.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Biicliht«: neprijatelj izmiče u pravcu severozapada pred prodorom borbene grupe u Glamočka polje.

XV brdski armijski korpus:

U operaciji »Pestbojle« sabijene su jače neprijateljske snage u prostor Vodice.

392. divizija:

Operacija »Keseištaln«: neprijatelj je uspešno napadnut u šumovitoj oblasti zapadno od Krbavskog polja.

1. lovački rezervni puk:

Operacija »Denkerk«:

Zauzeto je više naselja istočno od Metlike uz žilav otpor neprijatelja. Naimena: Napad na Metliku uz podršku avijaiije.

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen«: produžava se gonjenje potučenih neprijateljskih snaga sve do pravca ka Virovitici.

Srbija:

Slaba Idkalna delatnost bandi.

U toku je plansko pregrupisavanje snaga koje učestvuju u operaciji »Trumpf« (bez I bataljona 5. policijskog puka) za akciju južno od Toplice (»Keraus«) [Kehraus«].

17. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija »Zonenstih«: borbene grupe u napadu na neprijateljske snage južno od Nevesinja.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Blicliht«: kod čišćenja Sujioa — Livno neprijatelj je potisnut u pravcu Glamoča.

Učešće jedinica u operaciji »Rezlajjn« (čišćenje prostora severoisitočno od Sokoca).

SS-brdska divizija »Handžar«: nikakvi naročiti događaji.

Namera: upućivanje dve borbene grupe za operaciju »Rezlajjn«.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Operacija »Pestbojile« ije okončana; kod neprijatelja 100 mrtvih, 140 uhapšenih i zarobljenih.

392. divizija:

Operacija »Keseilštajn«: naš napad je razbio bande jugozapadno od Bunića. Odbijeni su novi napadi na Prijeboj.

Operacija je Okončana, naknadna čišćenja su u toku.

1. lovački rezervni puk:

Operacija »Denkerk«: zauzeta je Metlika uz podršku avijacije; itime je operacija završena.

Gubici kod neprijatelja 15/16. 7: 91 mrtav, 5 zarobljenih, plen u oružju. Završni izveštaj sledi.

Poglavnikova tjelesna gardijska divizija:

Operacija »Rouen« — samo lokalni borbeni dodir.

Komanda korpusa Crna Gora:

Niaše borbene grupe su odbile neprijateljske snage koje su krenule preko Lima južno od Bijelog Polja.

Srbija:

Lokalna delatnost bandi.

Patrole lovačke avijacije u napadu na železničke ciljeve.

Gubici neprijatelja iz prošle nedelje: 462 mrtva, 98 zarobljenih.

Jedinice se nailaze u pregovisanju za operaciju »Keraus«. Neprijateljske snage, posle naizmeničnih borbi sa četnicima, prešle su TopMcu na dva mesita i krenule pravcem sever i severozapad. Glavina pruga, usled rušenja eksplozivom, u više mahova je bila kratkotrajno prekinuta.

Procena situacije i predlog Vrhovnoj komandi Vermahta

3) Marš crvenih snaga ka *zapadnoj srpskoj granici* se produžava otprilike na liniji Beraine — Zvomik. Cilj ovog marša je, prema pouzdanim izvorima, učvršćenje njihovih pozicija u Srbiji i Makedoniji sa ispoljavanjem njihovog uticaja na Bugarsku.

4) U poređenju oba žarišta opasnosti, odlučujući značaj pripada hrvatsko-crnogorskom prostoru...

18. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

2. oklopna armija:

Slaba aktivnost neprijatelja iz vazduha i lokalna delatnost bandi.

XXI brdski armijski korpus:

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger« je otpočela u noći 17/18. 7.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija »Zonenstih«: III bataljon 4. puka »Brandenburg« i 369. izviđački bataljon nalaze se u napadu na neprijatelja jugoistočno od Nevesinja.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Biicliht«: borbene grupe se nalaze u napadu na neprijateljske snage koje se nalaze na položajima visova u prostom jugoistočno od Piriluka.

Operacija »Rezlajn«: mešoviti 7. bataljon SS-brdske divizije zauzeo je naseljeno mesto severoistočno od Sokooa nailazeći na otpor neprijatelja, pri čemu su odbijeni i neprijateljski protivnapadi.

Delovi SS-brdske divizije »Handžar« zauzeli su visove južno od Prnjavora braneći se od mnogobrojnih neprijateljskih protivnapada.

XV brdski armijski korpus:

392. divizija:

Posle odbijanja mnogobrojnih neprijateljskih noćnih napada, naše trupe su predale Prijeboj a posle prispeća (jedinica iz pripravnosti iz Bihaća on je ponovo zauzet, pri čemu je izbrojano 70 mrtvih kod neprijatelja.

Srbija:

Lokalna delatnost bandi, povećane sabotaže na železnici na glavnoj pruzi kod Leskovca.

Pregrupisanje za operaciju »Keraus« kod Bugara se odvija planski. Napad četnika na crvene snage, koje su prodrle prdko Toplice u pravou zapada. II bataljon ruskog 5. puka krenuo je rnaršem iz Zajčara u oilju pojačanja Ifoarske doline. Neprijateljske grupe severno od Niša, sa glavnom na planini Bukovik, prodrle su i pored otpora četnika do prostora Zagorica.

Dana 18. 7. otpočele su predviđene operacije »Draufgenger«, usmerene protiv Titovog marša ispred srpske zapadne granice iz postora...

u pravcu Berana i operacija »Rezlajn« u prostoru jugozapadno od Tuzle. Obe operacije imaju malo izgleda da se sprovedu sa većim uspehom usled nedovoljnih snaga.

Iz telefonskih razgovora od 18. 7. 1944.
10.15 časova:

General fon Gajtner obaveštava generalštabnog pukovnika Zel-majera o novoj situaciji u Srbiji:

Dana 17. 7. crvene snage otpočele su napad južno od Kuršumlije (južni deo Srbije) na četničke jedinice pod komandom majora Vajela [Weyel]. Četnici su bili prinuđeni da se povuku u pravcu sevenozapada. Cilj komunista je verovatno lokalno pomeranje jedne divizije, pošto- hi za ofanzivu u pravcu Ibarske doline bilo potrebno prethodno prikupljanje jačih snaga. Odbrana počiva samo na četnicima, a upućen je jedan ruski bataljon kao koeficijent sigurnosti uz slabljenje novo-organizovane odbrane na Drini.

19. 7. 1944:

Operativno odelljenje Beograd — Dedinje

2. oklopna armija:

Normalna delatnost neprijatelja iz vazduha, lokalna delatnost bandi. Od 1. 7, usled oštećenja koje je prouzrokovano napadima neprijateljske avijacije iz niskog leta na hrvatskom prostoru, ispala je iz upotrebe 121 lokomotiva, uglavnom na pruzi Zagreb — Beograd.

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«: vidi dnevni izveštaj.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija »Zonenstih«: produžen je napad borbenih grupa uz mnogo-brojne odbijene neprijateljske napade, jugoistočno od Nevesinja.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Biicliht«: i pored neprijateljskog otpora, borbene grupe su doprie do prostora južno od Glamoča.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Neprijatelj se povukao u prostor Vlasanice posle početnog otpora ispred J[užne] grupe (mešoviti bataljon 7. SS-brdske divizije).

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Završni izveštaj operacije »Pestbojle«: 164 mrtva kod neprijatelja, 192 zarobljena, 48 uhapšenih, 9 mitraljeza, 9 maslinskih pištolja, 58 pušaka, 27 konja i tovarnih grla, uništene ili zaplenjene velike količine oružja i opreme.

Srbija:

Pokreti crvenih divizija u južnom delu Srbije su od sve većeg značaja. Operacija »Keraus«: glavina 27. bugarske divizije krenula je 19. 7. iz doline Toplice u pravcu juga. Borbena grupa »Dizener« [Diesener] (5 bataljona Srpskog dobrovoljačkog korpusa i 1 tenkovska četa) kreće 20. 7. sa linije Leskovac — Lebane u pravcu severozapada.

četnička grupa »Vajel« sa zadatkom zaprečavanja linije Matorovsca — Tulairi nalazi se u naizmeničnim borbama sa crvenim snagama koje su prodrle preko Toplice u pravcu zapada sve do prostora Brus. Južno od toga isturene jedinice komunista doprle su u pravcu Ibra do prostora severno od Podujeva.

Za ojačanje Ibarske doline upućen je još ijedan dalji ruski bataljon (I bataljon 5. puka Ruskog zaštitnog korpusa).

Na zapadnim granicama Srbije produžava se Titov marš, 9 — 12 crevnih divizija prikupljeno je u prostoru Berane — Zvornik sa zadatkom upada u Srbiju.

Borbe za Prokuplje — Brus se još ne mogu sagledati.

Iz telefonskih razgovora od 19. 7. 1944:

12.15 i 18.30 časova:

Razgovor *generalštabnog pukovnika Zelmajera sa general-majomom fon Gajtnerom* po pitanju pomoći u trupama za obezbeđenje prikupljanja žetve. U neposrednoj blizini Beograda samo u jednoj noći uništene su sabotажom 22 mašine—vršalice.

20. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«: neprijatelj i dalje pruža snažan otpor uz privođenje pojačanja.

V SS-brdska divizija:

118. lovački puk:

Namera: priprema operacije »Ruepaiuze« [Ruhejpaiuse«] u cilju razbijanja baondi iseverno od Makarske.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Bliciiht«: zauzet je Glamoč uz otpor neprijatelja.

SS-divizija »Handžar«:

Operacija »Rezlajn«: Južna grupa vrši napade na jake neprijateljske snage 25 km severoistočno od Sokoca.

Ispred Severne grupe neprijatelj pruža otpor ikoji popušta.

Ubrzano prikupljanje 1. brdske divizije:

U pogledu situacije u Srbiji (potvrđeno je prisustvo crvene 22. divizije jugozapadno od Leskovca. Glavni štab Srbije, varovatno sa 25. divizijom, nalazi se severozapadno od Lebana. Prilikom naših akcija čišćenja komunističkih grupa na prostoru Kuršumlija — Potokuplje, neprijatelj je pružio snažan otpor. Javljeno je da se jedna neprijateljska grupa zapadno od Kuršumlije nalazi na maršu u pravcu zapada) i malobrojnih snaga kolje stoje na raspolaganju komandantu Jugoistoka, komandant Jugoistoka je naredio da se ubrza prikupljanje 1. brdske divizije.

Telegramom Op. od. str. pov. br. 3339/44. upućeno je Komandi Grupe armija »E« sledeće:

Dislokacija 1. brdske divizije, s obzirom na zaoštavanje situacije u Srbiji, je nepodnošljiva. Grupa armija »E« treba da svim raspoloživim sredstvima sprovede prikupljanje divizije na naredenom prostoru (Prilep — Bitoj — Florina) čak i pri pojavi zamora, tako da se divizija počev od 22. 7. mora neometano prevesti u tempu 6. Nedostaci u službi se moraju podneti budući da obezbeđenje 1. brdske divizije neće više stajati na raspolaganju za borbene zadatke Grupe armija »E«.

Prilog 136/VII

Upotreba jedne aktivne bugarske divizije

Telegramom Op. od. str. pov. br. 3325/44. zamolio je komandant Jugoistoka, po nalogu Vrhovne komande Vermahta, šefa Nemačke vojne misije u Bugarskoj da ovaj izdejstvuje upotrebu jedne bugarske aktivne divizije u južnom i jugozapadnom delu Srbije u trajanju od 3 nedelje.

Predviđa se da divizija bude potoinjena jednom operativnom štabu komandanta Jugoistoka. Situacija u južnom delu Srbije zahteva prednji predlog.

Prilog 137/VII

Iz telefonskih razgovora od 20. 7. 1944:

9.15 časova:

Generalštabni pukovnik *Zelmajer* izdaje generalštabnom majoru *Misbahu [Missbach']* zadatak da se zadatak 1. brdske divizije primeni po mogućstvu u tempu 6. 98. brdski lovački puk, koji je za sada prispeo u prostor Plorine, ima naređenje da se pripremi za transport u roku od 24 časa.

11.30 časova:

Telefonski poziv načelnika generalštaba *general-majora Vintera* iz firerovog Glavnog stana:

General^major *Vinter* saopštava generalštabnom pukovniku *Zalmajeru* da je on baš sad, na bazi procene situacije (vidi Ratni dnevnik, prilog 118/VII), preneo predloge komandanta Jugoistoka generalu

Varfimoetu. Prediog za oslobađanje 4. policijske oklopne grenadirske divizije je prihvaćen. Takođe i u vezi predložene upotrebe 1. brdske divizije prispeće posle popune ove operativne jedinice odgovarajuće uputstvo.

Generalštabni pukovnik Zelmajer izveštava da ije situacija na južnom delu Srbije zabrinjavajuća. Titov marš u pravcu zapadne granice Srbije se i dalje odvija, tako- da i tamo moramo računati sa jakim neprijateljskim jedinicama. Operacije »Draufgengar« i »Rezlajn« suočavanju se sa jakim otporom neprijatelja i teško da će one postići svoje ciljeve, već će, u najboljem slučaju, samo pomeriti vreme Titovog nastupanja.

General-major Vinter: nama je stalo do toga da se jedinica »Štetner« uskoro popuni odnosno osveži. Generalštabni pukovnik Zelmajer: generalu Šnekenburgeru [Schneckenburger] (šef Nemačke vojne misije u Bugarskoj) je naređeno da kod bugarske Vrhovne komande uizmoli naknadnu upotrebu jedne aktivne bugarske divizije u trajanju od 3 nedelje u južnom delu Srbije.

Generalštabni pukovnik Zelmajer moli general^majora Viotera da izdajstvuje kod Vrhovne komande Vermahta da se operativni štab 1. brdske divizije što iranije premesti u novonameravamu zonu borbenih dejstava odnosno upotrebe. Operativni planovi operacija protiv Tita se razrađuju.

Generalštabni pukovnik Zelmajer upoznaje generalštabnog pukovnika Farnbilera o rezultatu referata general-majora Vintera kod generala Varlimonta i da je Komandi Grupe armija »E« naređeno da ubrza prikupljanje Divizije »Štetner«. Celokupnd plan operacija protiv Tita razrađuju generalštabni pukovnik Zelmajer, generalštabni potpukovnik Ratgens i generalštabni major Fictum. Operativno odeljenje komandanta Jugoistoka je došlo do jednog drugog trošenja ad onog što predstavlja operativni plan Komande 2. Oklopne armije. Početak napada se predviđa tak za 14 dana.

21. juli 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant Jugoistoka:

Novoimenovani komandant 2. oklopne armije generali pešadije Angelis na mesto obolalog i prilikom pada aviona povređenog generala brdskih jedinica Bemea javio se pri svom proputavainiju gospodinu földmaršalu baronu fon Vajksu.

Iz telefonskih razgovora 21. 7. 1944:

9.45 časova:

Na pitanje generalštabnog pukovnika Zelmajera, general-major fon Gajtner izveštava o siituaciji u Srbiji:

Situacija u Srbiji se za poslednja 24 časa nije zaoštrila, četnička grupa »Vajek« je odbacila crvene snage preko Toplice u pravcu juga i navodno je imala velikog uspeha.

10.15 časova:

Generalštabni pukovnik Farnbiler obaveštava *generalštabnog pukovnika Zelmajera* o situaciji u operaciji »Draufgenger« (Crna Gora). Neprijatelj pruža snažan otpor i pitanje je da li će se moći postići postavljeni cilj (Berane). Neprijateljska pojačanja pristižu iz pravca Kolašina. Izdvojena su obezbeđenja prema zapadu. Komanda 2. oklopne armije odmerava udar u pravcu zapada umesto u pravcu severa, da bi se time neprijatelj osatio napadnutim.

1. brdska divizija se još nije prikupila na naređenom prostoru Bitolj — Planina, nego se nalazi razvučena između Metsovona i Florine. Diviziju treba tako držati spremnom da se može transportovati železnicom u roku od 24 časa.

22. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Područje Komande 2. oklopne armije:

Normalna delatnost neprijatelja u vazduhu, lokalna delatnost bandi.

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«: neprijatelj pruža neprestano snažan otpor.

V SS-brdski armijski korpus:

118. lovačka divizija:

Operacija »Ruepauze« (vidi dnevni izveštaj od 20. 7.) je otpočela severoistočno od Makarske sa oko 3 rnešovita bataljona.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operacija »Rezlajn«: Glavnina neprijateljskih snaga nalazi se u prostoru severno od Kladnja. Neprijatelj pokušava ponovo da sa svojim dalovima prodre u prostor šekovići.

Srbija:

Lokalna delatnost bandi sa pojedinačnim aktima sabotaže na žetvi i prepadima četnika.

Operacija »Keraius«: Protivnik produžava sa pokretima odvajanja u pravcu juga i jugoistoka. Naše borbene grupe održavaju samo slab dodir sa neprijateljem.

Upotreba borbenih grupa Organizacije Tot prilikom uzbuna

Komandi 2. oklopne armije upućen je dopis op. od br. 3361/44. pov. po predmetu upotrebe borbenih grupa Organizacije Tot od strane Taktičke ikomandanture Split prilikom mnogobrojnih uzbuna. Ovom upotrebom se ugrožava radni program ovih snaga Organizacije Tot. Taktičkog komandanta Splita podučiti na odgovarajući način o diirek-

tivama za upotrebu jedinica Organizacije Tot koje je izdao komandant Jugoistoka Op. od. pov. br. 1202/44.

Prilog 149/VII

23. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:
SS-brdska divizija »Skenderbeg«: brojno stanje 6.183.

Operacija »Draufgenger«: neprijatelj je sa severa prodro u Murino; naš saobraćaj dotura je prekinut.

Usled napada nadmoćnih neprijateljskih snaga, naši napadni vrhovi su prešli u odbranu, s tim što su povučene snage za ponovno zauzimanje Murina i oslobodenje komunikacije dotura.

V SS-brdski armijski korpus:
SS-brdska divizija »Handžar«:

J[užna] grupa u napadu na Murići (16 km jugozapadno od Drenice) je odbacila jače neprijateljske snage.

Severna grupa je preduzela napad preko Živinice u pravcu severa i severoistoka.

Istočna grupa se nalazi u uspešnoj odbrani u prostoru Šekovići.

Srbija:

Operacija »Keraus«:

Neprijatelj pruža mestimično uporan otpor. Neprijatelj žilavo drži grebene Sokolske i Arbanaških planina i suprotstavlja se napadima 22. bugarske divizije, četnička grupa »Vajel« navodno je odbacila neprijatelja prefa> puta Kuršumlja — Bosiljevo u pravcu severoistoka. Do sada je javljeno o 229 mrtvih kod neprijatelja, 100 zarobljenih a zaplenjeno je 7 engleskih mitraljeza i 40 pušaka.

24. 1. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«:

Borbena grupa »A«, se i dalje odvaja u pravcu juga i jugoistoka i sa svojim dolovima brani prelaz Čakor (10 km istočno od Murina) od jačih neprijateljskih napada.

Delovi SS-divizije »Skenderbeg« (2 čete) su ponovo zauzeli Murino uz otpor neprijatelja.

Borbena grupa »B« na prostom Andrijeviću se odvajala uz žestoke borbe. Delovi obe grupe vode neprestane borbe za deblokiranje puta za dotur.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operacija »Rezlajn«:

Južna grupa odbacila je u pravcu severa neprijateljske snage koje su napadale na Murići. Severna grupa je posle žestoke borbe napredovala iz prostora Živinice u pravcu jugoistoka i uhvatila vezu sa Istočnom grupom kod Šekovići.

Na prostoru Šekovići (Istočna grupa) aktivnost neprijatelja popušta usled pretrpljenih gubitaka iz prethodnih dana.

7. izviđački odred se nalazi u borbi sa neprijateljskim snagama u prostoru Kladanj.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Otpočela je operacija »Bergruč« [*»Bergrutsch«*] sa 92. motorizovanom grenadirskom brigadom, 1. pukom »Brandenburg«, I i II bataljonom 384. puka, III bataljonom 383. puka u prostoru severozapadno od Knin — Benkovac.

373. divizija:

Operacija »Mauzetot« [*»Mausetot«*] je zaključena sa daljih 57 prebeglih. Zaplenjeno je 27 pušaka.

Ukupni gubici neprijatelja: 21 mrtav, 7 zarobljenih, 338 prebeglih, zaplenjeno 3 mitraljeza i 277 pušaka.

Srbija:

Slaba lokalna delatnost bandi.

Gubici neprijatelja iz prošle medalje: 578 mrtvih, 114 zarobljenih.

Operacija »Keraus«: vidi dnevni izveštaj.

Obaveštajno odeljenje — večernji izveštaj od 24. 7. 1944.

Ob. od./oficir Abvera pov. br. 5601/44.

Prilog 163/VII

Gotovost za operaciju »Ribecal« (»Rübezahl«)

Telegramom od 24. 7. 44. Op. od. br. 3402/44. strogo pov. Komandi Grupe armija »E« i 2. oklopnoj armiji (obavešten je i komandant Jugoistoka, načelnik saobraćajne Službe i komandant pozadine) naređeno je:

1. brdska divizija da se u najbržem mogućem tempu transportuje na prostor Mitrovica — Peć — Priština, konačare prebaciti u Peć.

1. brdska divizija se po njenom prispeću potčinjava 2. oklopnoj armiji. Uputstvo za upotrebu divizije će se izdati uskoro.

Prilog 164/VII

25. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Priprema operacije »Ribecal« (»Rübezahl«)

Na završetku dogovora načelnika štabova van sastava komande bilo je govora i o planiranju operacije »Ribecal« (razbijanje glavnine neprijateljske grupe u Crnoj Gori) sa načelnicima štabova (Grupe armija »E«, Komande 2. oklopne armije, Komande RV Jugoistoka i komandanta Jugoistoka). Izdata je direktiva oko pripreme za operaciju »Ribecal« dopisom Op. od. str. pov. br. 0169/44. za načelnike, 2. oklopnoj armiji, komandantu Jugoistoka i komandi RV Jugoistoka. Prilog za načelnike štabova XV/44.

XXI brdski armijski korpus:

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«: borbene grupe su se odvojile u prostoru zapadno i severozapadno od Murina, usled prodora neprijatelja kod Andrijeviće. Delovi SS-divizije »Skenderbeg« (3 čete) predali su prevoj Čakor pred napadima nadmoćnijeg neprijatelja i povukle se u pravcu istoka.

Komandant bataljona SS-divizije »Skenderbeg« iz Peći, koji se nalazi u pripravnosti, odmah je naredio pokret u pravcu prevOja Čakor da hi se prihvatile sopstvene snage u odstupanju.

Namera: privođenje 181. poljskog dopunskog bataljona u Peć radi ponovnog zauzimanja prevoja Čakor i uspostavljanja veza sa borbenom grupom u prostoru Murina.

V SS-brdski armijski korpus:

SS-brdska divizija »Handžar«

Jugozapadno od Vlasenice je Južna grupa odbacila neprijatelja. Ujedinjene Severna i Istočna grupa gone neprijateljske snage koje su se povukle iz prostora zapadno od Šekovići u pravcu jugozapad.

26. 1. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

2. oklopna armija:

Normalna delatnost neprijatelja iz vazduha, naročito lovaca, lokalna delatnost bandi.

XXI brdski armijski korpus:

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«: borbene grupe u prostoru zapadno i severozapadno od Murina uglavnom odolevaju napadima nadmoćnog neprijatelja.

Murino je predato neprijatelju od strane albanskih milicijskih snaga. Komandant bataljona SS-divizije »Skenderbeg«, sa jedinicama iz pripravnosti i prihvaćenim delovima SS-divizije »Skenderbeg« (vidi dnevni izveštaj od 25. 7.), koji se nalazi u napredovanju iz Peći, dospo je na 6 km istočno od prevoja Ča'kor.

181. poljski dopunski bataljon iz Peći krenuo je u pravcu prevoja Ča'kor.

Namera: do dolaska 1. brdske divizije vezivanje neprijatelja na prostoru Peć — Berane neprekidnim napadima.

Ponovno zauzeće Murina.

Deblokiranje puta Peć — Murino.

V SS-brdski armijski korpus:

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operacija »Rezlajn«: južna grupa u prostoru Vlasenice nailazi na neprijateljski otpor. 60 mrtvih kod bandi. Ispred sjedinjenih grupa »Sever« i »Istok« na prostoru Šekovići nalaze se još uvek razbijena delovi neprijatelja.

Srbija:

Operacija »Keraus«: očigledno da je glavnina neprijateljskih snaga snažno potučena i kao takva povukla se preko srpskoalbanske demarkacione linije. Dodir sa neprijateljem održava se samo sa zaštitnicama. Operacija je time završena, naknadno čišćenje se produžava borbenim grupama koje učestvuju. Mada se u toku operacije nije uspelo u razbijanju glavnine neprijateljskih snaga, ipak je pošlo za rukom, naročito masovnom upotrebom četnika, da se osujeti namera neprijatelja da prodrle u pravcu Ibra.

U prostoru Sdkobamje, pod pritiskom naših i četničkih snaga, delovi bandi prešli su, pod borbom sa jedinicama iz pripravnosti za zaštitu železnice, prugu Zaječar — Knjaževac u pravcu bugarske granice, dok je glavnina, uz velike gubitke u barbama sa četnicima, prodrla u prostor Aleksinca.

Od 23. 7. četničke grupe su prodrle preko Save u Srem i tamo se od tog vremena nalaze u borbi sa komunistima. U ostalim delovima Srbije lokalna delatnost bandi, dok se u Banatu vrše neprekidne sarbotaze u žetvi.

27. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »Draufgenger«: u toku su pokreti odvajanja u pravcu istoka. Murino je ponovo zauzeto. Istočna borbena grupa (222. poljski

dopunski bataljon i delovi divizije »Skenderbeg«) u napredovanju ka prevoju čakor.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Započela je operacija »Fojerver« [»Feuerwehr«] u cilju razbijanja neprijateljskih snaga koje se nalaze u pokretu u pravcu istoka između železničke linije Brod — Maglaj i Vrbasa, sa II kozačkom brigadom, 13. SS-ojačanim pukom (bez III bataljona), III bataljonom 14. SS-puka i delovima 3. i 4. hrvatske brdske brigade.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operacija »Razlajn«: lokalni dodir sa neprijateljem na prostoru Šekovići i Vlasenica.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Odbacivanjem neprijateljskih snaga prema putu Knin — Drniš u pravcu istoka (vidi dnevni-izveštaj od 26. 7.) i prodorom ovih neprijateljskih snaga u prostor Knin, situacija se tamo isada zaoštrila.

Operacija »Bergruč«: glavnina neprijateljskih snaga se povukla na planinu Velebit.

LXIX armijski korpus za naročitu upotrebu

Komandant Srema:

Neprestani akti sabotaže na žetvi.

Srbija:

Glavnina snažno potučениh neprijateljskih snaga u operaciji »Keraus«, koja se povukla ka jugu, ponovo je napadnuta, posle nauspelog pokušaja da ise povuče u oblast Albanije, od strane Borbene grupe »Dizener« i četnika u prostoru jugoistočno od Medveđe. Gubici neprijatelja u akciji »Keraus« na dan 24. i 25. 7.: 29 mrtvih, 302 zarobljena, 8 mitraljeza, 2 minobacača i 200 pušaka.

Razvoj situacije na našem području trenutno se karakteriše sledećim:

1. Prema postojećim podacima, Tito polaže naročiti značaj da se prikupljanje crvenog XI i XII korpusa izvrši u predviđenom roku. Svi znaci govore da neposredno predstoji Titova ofanziva na Srbiju.

Još 27. 7. izdato je naređenje za privođenje 1. brdske divizije iz prostora Florine u prostor Peć ...

3. Postoji izveštaj da su Englezi naredili Titu da popravi put Rijeka — Karlovac. To ukazuje na mogućnost jednog prodora Saveznika iz gornje Italije u pravcu Zagreb, što bi moglo jednom postati i stvarnost.

4. Postaje izveštaji o planiranom upadu DM-četnika u Srem. To pokazuje nameru DM-četnika da se prošire izvan sadašnje granice Srbije.

5. Zategnutost sa hrvatskom vladom i hrvatskim ustanovama kao i sa raznim ličnostima (put nemačkog opunomoćeg generala u Hrvatskoj, generala pešadije Gleza [Glaise] rajhsfireru SS Himleru; razgovor o prilikama u Hrvatskoj).

Odlazak:

j transport 98. divizije (prostor Zagreb) sa područja komandanta Jugoistoka.

28. 1. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Službeni put načelnika generalštaba komandanta Jugoistoka

Dana 28. 7. ujutro otputovao je avionom načelnik generalštaba komandanta Jugoistoka general-major Vinter za Berlin—Rangsdorf na dogovor sa rajhsfirerom SS Himlerom.

Opšta situacija rata sa bandama

Napadi iz niskog leta na železničke stanice Fiorina i Vevi doveli su do teških oštećenja staničnih postrojenja i u voznom parku, kao i do osetljivih gubitaka u ljudstvu (do sada 40 vojnika mrtvih i veliki broj ranjenih). Transport 1. brdske divizije od Florine za Peć je time ometen. Naređena je upotreba PAwtiljerije na ukranom i iskronom prostoru 1. brdske divizije.

U akcijama divizije »Skenderbeg« na severnom delu Crne Gore (operacije »Draufgenger«) izgleda da se uspelo (sa ometanjem upada jedne neprijateljske grupe u srpsko-makedonsku graničnu oblast. Neprijatelj je morao da snage okrene na naše napadne grupe. Time nam je pošlo za rukom da se neprijatelj odmakne od Srbije.

Izgleda da neprijatelj želi da ubrza nastupni marš severne grupe na prostoru južno od Jajca (istočna Bosna). Treba računati sa upadom neprijatelja u južni deo Srbije. Protiv ovog marša neprijatelja u toku je trenutno uspešna akcija SS-brdske divizije »Handžair« (akcija »Rezilajn«). Za razbijanje neprijateljskih snaga između železničke linije Brod — Maglaj i Vrbasa koje se nalaze u pokretu sa zapada u pravcu istoika, organizovana je bila akcija »Fojerver«.

U Srbiji operacija »Keraus« je postigla potpuni uspeh; neprijatelj je bio prinuđen da izmakne u pravcu juga. Pošlo nam je za rukom da prodorom u pravcu Ibarske doline osujetimo njegovu nameru. Prema svim postojećim znacima, namera neprijatelja da upadne u Srbiju postoji i sada kao i ranije, ali naši prodori prema severnoj i južnoj grupi doveli su do usporavanja njegove operacije, tako da smo mi time dobili u vremenu za marš (1. brdska divizija) i za operaciju »Ribecal«, i postoje izgledi da se sretne sa neprijateljem još pre njegovog upada u Srbiju.

29. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

2. *oklopna armija*:
Normalna delatnost neprijatelja iz vazduha, lokalna delatnost bandii.

XXI brdski armijski korpus:

297. divizija:

Situacija na prostoru Debar — Peškopeja se zaoštrila.

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija *»Draufgenger«*: borbena grupa u prostoru Murina je deblokirala put do prevoja čakor i uspostavila vezu sa 222. poljskim dopunskim bataljonom.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija *»Zonenstih«*: borbena grupa je odbacila neprijatelja preko puta Plana — Korita (seven» od Bileće) u pravcu istoka I jugoistoka.

7. SS-brdska divizija:

Operacija *»Fojerver«*: delovi neprijateljskih snaga su prodrli u prostor jugozapadno od Žepča u pravcu juigdistoka prefiko Bosne. Preduzeto je gonjenje.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operaiija *»Rezlajn«*: borbene grupe SS-divizije sa glavninom nalaze se u napredovanju u prostom Kladanj, sa 1 bataljonom u dolini Ribnica — Krivaja.

Srbija:

Slaba lokalna delatnost bandii.

Uisled stalnih napada neprijateljskih aviona iz niskog leta na železoičke ciljeve, sve su veće poteškoće u održavanju saobraćaja srpskih železnica.

Glavnina neprijateljskih snaga u operaciji *»Keraius«*, koja se povukla u pravcu juga iz prostora 20 km jugozapadno od Lebana, prešla je u protivnapad u pravcu sevara i nešto malo je patisniuilu Borbenu grupu *»Dizener«* ka sevaru.

300 SS-pripadnika iz Lesbovca i 2. četa 12. tenkovskog bataijona za naročitu upotrebu krenuli su maršam u cilju pojačanja tamošnje borbene grupe.

Namera: I i II bataljon 5. policijskog puka 'transportovati železniom iz Aleksinca u Leskovac.

30. 7. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

SS-divizija »Skenderbeg«:

Operacija »*Draufgenger*«: pojedine neprijateljske grupe nalaze se u nastupanju iz prostora Berane u pravcu Rožaja; vode se borbe sa albanskim snagama u prostoru Rožaj.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Operacija »*Fojerver*«: dalji delovi neprijatelja su prodrli u pravcu jugoistoka preko Bosne, između Zepča i Nemile, u cilju spajanja sa snagama koje su nadirale sa istoka.

Naše snage (II bataljona 13. SS-puka, 7. protivtenkovski divizion, III bataljon 14. SS-puka) krenule su u akciju sa severa i juga.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operacija »*Rezlajn*«: vrši se čišćenje prostora Šekovići — Vlasenica — severno od Kladnja i pri mestimičnom dodiru sa neprijateljem isti je potisnut od strane SS-jedinica (27) prema jugozapadu u pravcu Kladnja.

Srbija:

Prilikom nastavljanja čišćenja u operaciji »*Keraus*«, delovi neprijateljskih snaga istočno od Lebane prodrli su u pravcu severa. Glavnina je napadnuta u prostoru Lebane od strane Borbene grupe »*Dizener*« i četnika. 5. poljaijski puk (bez III bataljona) je stupio u akciju sa istoka.

Borbene grupe 27. bugarske divizije (5 bataljona) ponovo će stupiti u akciju 31. 7. u cilju naknadnog čišćenja iz doline Toplice u pravcu juga.

31. 1. 1944:

Operativno odedjenje Beograd — Dedinje

Štabni dogovor 31. 7. 1944.

Pod rukovodstvom načelnika štaba komandanta Jugoistoka, održan je 31. 7. štabni dogovor ...

Marš Titovih snaga za napad u južni deo Srbije. Naše planiranje:

a) Operacije u zapadnoj Grčkoj, da bi se stvorila pretpostavka za odbranu od neprijateljskog iskrcavanja na zapadni deo grčke obale.

b) Raščišćavanje situacije u Ornoj Gori. Marš naših jedinica u cilju razbijanja postojećih Titovih snaga je u toku.

c) Na jadranskoj obali nije došlo ni do kakvog zaoštavanja situacije. Izgleda da postoji namera kod neprijatelja za diverziju slovenskih trupa iz Italije na srednju Dalmaciju u cilju pojačanja Titovih snaga.

d) Slovenija: od 10. 8. SS-grupenfirer Kamerhofer preuzeće umesto LXIX armijskog korpusa rukovođenje obezbeđenjem žetve.

3. Načelnik Operativnog odeljenja: 98. divizija se nalazi u transportu iz prostora Zagreba, takođe i 201. brigada jurišnih topova (bez 1 baterije) se prevozi a na njeno mesto se dovodi u Leskovac 191. brigada jurišnih topova ...

1. brdska divizija:

Divizija se od 31. 7. podčinjava Komandi 2. oklopne armije. Namera: preuzimanje prostora koji su obezbeđivali SS-divizija »Skenderbeg«, 14. SS-puk i bataljon oklopnih jurišnih grenadira.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Fojerver«: glavnina neprijateljskih snaga nalazi se istočno od Bosne. Sopstvene borbene grupe u dejstvu protiv preostalih delova neprijatelja. Prelaz preko Bosne se brani napadom na neprijateljske snage koje se nalaze između Zepča i Nemile u zapadnoj Bosni.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Operacija »Rezlajn«: nastavlja se čišćenje prostora Vlasenica — Ribnica — Kladanj. Napad III bataljona 28. SS-puka na Kladanj nije uspeo.

Dosadašnji gubici neprijatelja: 947 izbrajanih mrtvih, 1 protivtenkovski top, 2 minobacača, i brdski top, 8 protivtenkovskih pušaka, 15 mitraljeza, 210 pušaka, 3 radio-uređaja.

Srbija:

Naknadno čišćenje u operaciji »Keraius«. Dalje neprijateljske snage su prodrle sa obe strane Lebana protiv Bugara u pravcu severa. Višdki gubici kod Bugara u oružju i nestalima.

Namera: razbijanje neprijateljskih snaga sa obe strane Lebana Borbenom grupom »Dizener«, delovima četničke grupe »Vajel« i 5 bataljona 27. bugarske divizije.

1. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

1. brdska divizija:

Preuzeto je komandovanje nad borbenom grupom operacije »Draufgenger«.

Borbena grupa je odbila slabe neprijateljske prodore.

Namera: smena grupe operacije »Draufgenger«.

Komanda korpusa Crne Gore

Neprijateljske snage izmiču istočno od Bioča u pravcu severa. Neprijateljski napadi severoistočno od Bijelog Polja, severoistočno od Brodareva i u prostoru Priboja. Priboj je zauzet od strane neprijatelja. Uzajamna povezanost između ovih pokreta još nije dokazana.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

II bataljon 370. puške je razoružan i pokrenut je sudski postupak od strane ratnog suda 369. pešadijske divizije.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Fojerver«: osujećen je dalji prelaz neprijateljskih snaga preko Bosne. Neprijatelj je razbijen koncentričnim napadom 13. SS-pukia.

Srbija:

Kod naknadnog čišćenja u operaciji »Keraus«, sve borbene grupe (koje su učestvovala uspešno su se oduprle snažnom neprijateljskom pritasku sa severa.

U protivnapadu, Bobena grupa »Dizener« je zadobila nešto malo zemljišta. Bobene grupe 27. bugarske divizije krenule su iz doline Toplice u pravcu juga.

U ostalom delu Sitije i Banatu lokalna delatnost bandi sa manjim raizaranjam na glavnoj pruzi.

2. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

18.30 časova:

Generalštahni pukovnik fon Farnbiler telefonski obavestava orijentaciono o situaciji generalštabnog pukovnika Zelmajera:

1. Akcija komandosa na južni deo Korčule je osujećena, ostrvo je ponovo oslobođeno od neprijatelja.

2. Na prostoru operacije »Ribecal« jake neprijateljske grupe se nalaze u prodoru a u 15.00 časova su dostigle put Novii Pazar — Matrovdica. 54. izviđački i 54. brdski bataljon iz Mitrovice su započeli protivnapad. Namera. sa 1. brdskom divizijom sprečiti neprijateljski prodor preko doline Ibra.

Hrvatska:

U istočnoj Bosni su u toku pokreti 6. i 16. divizije u pravcu istoka (delovi ovih divizija su verovatno dostigli dolinu Krivaje). Situacija kod neprijatelja je nepromenjena.

Potućena 11. divizija uzmiče posle bezuspešnog pokušaja prelaza preko Bosne, izgleda za sada u pravcu severozapada.

Crna Gora:

Neprijateljske grupe se nalaze u nadiranju (iz prostora severoistočno od Berane — Priboj u opštem istočnom pravcu, sa delovima na prostoru 10 km jugo-jugoistočno od Novog Pazara (30 km istočno su verovatno delovi 2. divizije), prostor 15 km severoistočno i

14 km severoistočno od Bijelog Polja (I bataljon 5. puka i VIII bataljon 37. pulka) i prostor 7 km istočno od Priboja (delovi 37. divizije). Ovim se dolina Ibra uočava kao prvi cilj neprijatelja. Nema se utisak da se već sada radi o jednoj međusobno zavisnoj ofanzivi.

Saradnja sa četničkim bandama

Komandantu Jugoistoka upućen je dopis Ob. od./oficir Abvera str. pov. br. 6161/44, u vidu naređenja, o isporuci oružja i municije četničkim bandama i o saradnji između nemačkih operativnih jedinica i pojedinih lojalnih četničkih bandi u cilju zajedničke borbe protiv komunističkog neprijatelja. Postavljanjem oficira za vezu u četničkim bandama treba njihovo držanje stalno nadzirati.

Prilog 13/VIII

3. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Područje 2. oklopne armije:

Usled prodora neprijatelja u dolinu Ibra, treba da se delovi 1. brdske divizije upotrebe odmah iz transporta.

XXI brdski armijski korpus:

1. brdska divizija:

Nastavlja se prodor neprijatelja južno od Novog Pazara dalje u pravcu istaka, čiji prednji delovi su dostigli do na 9 (km jugoistočno od Novog Pazara.

Dolina Ibra je ugrožena.

Ova operacija samostalnih neprijateljskih grupa izgleda da ima zadatak nasilnog izviđanja i vezivanja snaga, a ujedno ona predstavlja i uvod u jednu ofanzivu.

Borbena grupa 54. izviđačkog odreda polazi sa linije puta Novi¹ Pazar — Tutin u pravcu zapada a njeni delovi iz prostora 12 km jugoistočno od Novog Pazara u pravcu juga.

Borbene grupe 54. lovačkog bataljona u napredovanju u pravcu »everozapada« doprle su do na 15 km severozapadno od Mitrovice, gde su se sudarile sa neprijateljem.

Namera: 1. Delovi 14. SS-puka treba da nastupe iz prostora 30 km severno-severozapadno od Mitrovice u pravcu jugozapada i zapada.

2. Početi sa upotrebom I bataljona 99. puka iz Rajske prema jugu.

3. Dovođenje jedne oklopne lovačke čete 1. brdske divizije na put Raška — Novi Pazar za pojačanje čete jurišnih topova koja se tamo nalazi kao osiguranje.

Komanda korpusa Crne Gore:

Vrši. ise pojačamo ilzvidanje neprijateljskih snaga na prostoru Pljevijsa i ijužno od prelaza Jabuka.

Naš napad dostigao je, uz jači neprijateljski otpor, prostor 14 km severoistočno od Bijelog Polja.

U prostoru 14 km severoistočno od Bijelog Polja, odbijeno je više neprijateljskih napada.

Namera: Posle pregrupisavanja izvršiti ponovo napad u pravcu zapada i jugozapada.

SS-divizija »Handžar«:

118. lovačka divizija:

Naši gubici prilikom akcije komandosa na ostrvo Korčulu: 1 mrtav, 7 ranjenih, uprkos jakoj vatri (oko 1.200 ispaljenih metaka) brodske artiljerije.

SS- divizija »Handžar«:

Operacija *»Rezlajn«*: neprijatelj je odbačen u pravcu severozapada.

Namera: 1. Produžetak napada u pravcu severozapada.

2. Akcija u cilju razbijanja neprijatelja na prostoru Ribnica — Vareš — Olovo- — Vlasenica — Kladanj.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Akcija komandosa na ostrvu Žirje bez dodira sa neprijateljem, razaranja važnih postrojenja.

Srbija:

Linija Uvac — Lim nalazi se u rukama četnika. Za vezivanje prelaza prdko Ibra između Leška i Slatine, biće upotrebljena po prvi put 2 bataljona Ruskog zaštitnog korpusa i 1 oklopna četa.

Operacija *»Keraus«*: Borbena grupa *»Dizener«* nalazi se u pregrupisavanju za napad neprijatelja severozapadno od Lebana.

27. bugarska divizija nalazi se u najavljenom rasporedu za napad u pravcu juga. Za obezbeđenje glavne železničke linije kod Grdelice premešten je I bataljon 5. puka Srpskog dobrovoljačkog korpusa za Gr^elicu.

Obaveštajno odeljenje — večernji izveštaj od 3. 8. 1944.

Ob. od./oficir Abvera pov. br. 5871/44.

Prilog 18/VIII

Crna Gora:

Pokret neprijatelja severno od Tuttina u pravcu istoka i produžetak neprijateljskih napada istočno od Bijelog Polja pokazuju da neprijatelj privlači dalje snage u prostor južno od Novog Pazara.

Vojni izveštaj (kominike) od 4. 8. 1944. objavio je o prostoru Jugoistoka sledeće:

Pokušaj iskrcavanja neprijatelja pod zaštitom engleskih razarača i mnogobrojnih lovaca-bombardera u ranim jutarnjim časovima 2. 8.

na dalmatinsko ostrvo Korčulu odbijen je u kraćoj i žestokoj borbi od strane posade ostrva.

Operacija »Ribecal«

Komanda 2. oklopne armije je izvestila sa op. od. br. 2257/44. strogo pov. od 2. 8. 44. o planovima operacije »Ribecal« (u severoistočnom dalu Crne Gore).

(Komandant Jugoistoka br. 3549/44. strogo pov. od 3. 8. 44.). Uporedi takođe i Operacijski dnevnik, strana 95, prilog za načelnika XV/44. Povodom predstojećeg početka operacije »Ribecal«, gospodin komandant namerava da u jednom telegramu ukaže Komandi 2. Oklopne armije (takođe će biti obavještena i Komanda RV Jugoistoka) na odlučujući značaj ove operacije na prostoru Jugoistoka i da podstakne trupe na najveći mogući učinak.

4. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Situacija u severnom delu Crne Gore i u jugozapadnom delu Srbije

Situacija u prostoru Novi Pazar — Ibar se u toku 3. 8. do krajnosti zaoštrila. Železnička pruga u dolini Ibra nalazi se pod dejstvom snaga crvenih grupa koje prodiru iz Sandžaka u pravcu istoka. Protiv ovih grupa bandi morala se upotrebiti 1. brdska divizionija odmah, posle njenog iskrcavanja. Pripremni položaj ove operativne jedinice za operaciju »Ribecal« se time odugovlači, a takođe će biti potrebno da se unese možda jedna izmena u planu operacije »Ribecal«. Postavlja se pitanje da li je prodor navedenih grupa crvenih snaga početak ofanzive neprijatelja na Srbiju.

Iz telefonskih razgovora od 4. 8. 1944: o borbama u oblasti Ibra.

9.15 časova:

General-major fon Gajtner javlja general-lajtmantu Vinteru: Neprijatelj je pokušao prošle noći da prodre preko Ibra, tako da su tamo u toku veće borbe. 1. brdska divizionija je otpočela sa obuhvatnim udarom. Verovatno da veći broj pripadnika neprijatelja nije prešao Ibar.

9.45 časova:

Generalštabni pukovnik Farnbiler obaveštava generalštabnog pukovnika Zelmajara o situaciji:

Opšti utisak: neprijatelj se dalje isturio prema dolini Ibra, železnička pruga je delimično u prekidu; neprijatelj nastoji da se učvrsti po visovima zapadno od Ibra.

Naša namera: razbiti neprijatelja u prostoru Novi Pazar — Raška — Mitrovica. Namere neprijatelja još nisu jasne.

10.20 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer obaveštava Vrhovnu komandu Vermahta:

Dolina Ibra je u opasnosti. Neprijatelj je i tamo priispeo, željeznica je na pojedinim mestima porušena. Protivmere su u toku. Za ovo stoji na raspolaganju 1. brdska divizija. Posledice napada neprijatelja: pripremni položaj 1. brdske divizije na predviđenom položaju za operaciju »Ribecal« će zakasniti za nekoliko dana, a time i sam početak operacije. Neka kriza ipak ne postoji.

18.00 časova:

Generalštabni pukovnik Farnbiler obaveštava *generalštabnog pukovnika Zelmajera*:

Jurišni bataljon je krenuo iz Mitrovice u pravcu severa.

Namera: deblokiranje doline Ibra od strane 1. brdske divizije, a zatim zaokret ove operativne jedinice u pravcu zapada. Prema itsjavi jednog četničkog vojvode, sada treba u vezi sa držanjem Turske da otpočinu opšte borbe crvenih snaga.

Područje 2. oklopne armije:

Živa delatnost neprijatelja iz vazduha i lokalna delatnost bandi.

XXI brdski armijski korpus:

1. brdska divizija:

Glavnina neprijatelja se rasporedila za borbu na prostoru 11 km južno od Raške — 12 km jugoistočno od Novog Pazara i 20 (km jugo-jugoistočno od Raške.

Odbijeni su žestoki napadi neprijatelja na našu liniju bezbednosti Rudnica (8 km jugoistočno od Leška) — Slatina.

Od strane 1. brdske divizije oformljeno je jedinstveno komandovanje u trouglu Ibar — Raška kao i takođe nad trupama komandanta Jugostoka.

Namera: pokret i upotreba ojačanog jurišnog bataljona iz prostora severno od Mitrovice u pravcu severa i severozapada. U sadejstvu sa već upotrebljenim borbenim grupama 1. brdske divizije, razbijanje neprijateljskih snaga na prostoru Novi Pazar — Raška — Mitrovia.

Komanda korpusa »Crna Gora«:

Neprijateljski napad u prostoru 14 km severozapadno i 22 km istočno od Bijelle je prihvaćen uz visoke gubitke.

Namera: protinapad i borbeno izviđanje.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija (istočna Bosna):

Operacija »Rezlajn«: neprijatelj se odvojio u pravcu severa i severozapada.

Namera: operacija »Hakflajš« [»Hackfleisch«] sa delovima 7. SS-brdske divizije i divizije »Handžar«.

Zauzet je pripremni položaj ojačanog 13. brdskog, lovačkog puka na prostoru Sokolac u cilju napada u pravcu severa, a sa pojedinim

delovima 14 km severozapadno od Sokoca u pravcu severozapada, 7. izviđački bataljon iz Vareša u pravcu istaka u prostor Olovo, I bataljon 28. puka iz Ribnice u pravcu severa i severoistoka, III bataljon 28. puka iz prostora Kladanj u pravcu juga i jugozapada, borbena grupa 27. puka iz prostora Šekovići i južno od njega u pravcu juga.

Srbija:

Situacija na granici Višegrad — Prijepolje i dalje je napeta. Neprijateljske snage su se vratile preko Lima.

Operacija »Keraus«: Borbena grupa »Dizener« i 27. bugarska divizija nastupaju sa juga i severa u pravcu neprijatelja na Petrovac-planinu, 20 km severozapadno od Lebana.

5. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Situacija na severnom delu Crne Gore i jugozapadnom delu Srbije:

Prema izveštaju Obaveštajnog odeljenja, situacija se u Srbiji i Ornoj Gori potpuno izmenila. Težište operacije neprijatelja u pravcu južnog dela Srbije, izgleda, kao da je potvrdilo postojanje glavnine crvenih i to 2, 5. i 17. divizije (zaplenjeni papiri i prdbegM), koje vrše napad na naše položaje na istočnoj obali Ibra između Mitrovice i Raške. 'Potpuno jasna situacija kod neprijatelja još uvek ne postoji. Slabi delovi neprijatelja su prešli Ibar na tri mesta.

Naređenje Glavnog štaba Srbije da 21. i 24. divizija (potučene u operaciji »Keraus«) iz prostora jugoistočno od Kuršurnlšje potpomognu napad 2, 5. i 17. divizije ukazuje na sadejstvo ovih Obeju grupa snaga i potvrđuje dosadašnje shvatanje da neprijatelj želi, kao prvi cilj, da prekine glavne veze u dolini Morave. S tim u vezi došlo je do pojačanih akata sabotaza crvene 22. divizije, zajedno sa makedonskim bandama, na srpsko-brvatskom graničnom prostoru.

Naređenje Tita XII korpusu, sa 6 divizija, ubrzava 1. diviziju da dostigne prostor Brodarevo — Prijepolje — Pljevlja, što pokazuje nameravano sadajstvo takođe i ove grupe pri napadu na Srbiju. Sa njihovim nastupanjem se sada mora računati. Dosadašnji prodori neprijatelja u prostoru Brodarevo — Priboj služili su verovatno samo za izviđanje (vidi večernji izveštaj Obaveštajnog odeljenja od 5. 8, prilog 31/VIII).

Ova procena situacije ostavlja otvoreno pitanje da li se glavnina neprijatelja nalazi još uvelk na operativnom prostoru na kome se namerava izvesti naša operacija »Ribecal«.

Na telefonski upit generalnamta Vintera Komandi 2. oklopne armije (19.15 časova), generalštabni pukovnik Fannbiiler iznosi svoje gledište kako se obaveštajni podaci još uvek razlikuju, a da konačno ipak ostaje utisak da se najveći deo glavnine neprijatelja nalazi za-

padno od Ibra, na prostoru namaraivane operacije »Ribecal« (uporedi dnevni ziveštaj od 5. 8, situacija kod 1. brdske divizije, prilog 30/VIII).

Na telefonski upit general-majora fon Gajtnera (12.30 časova), general-lajtnant Vinter je odgovorio u vdldu konstatacije sladeće:

1. brdska divizija udara za sada na neprijatelja ikoji se nalazi na prostoru dolina Ibra — Novi Pazar, a što se tiče neprijatelja koji se nalazi istočno od doline Ibra to je stvar komandanta Jugoistoka, uključujući tu i osiguranje doline Ibra čim se akcija 1. brdske divizije tamo zaključí.

2. oklopna armija:

Neprekidna delatnost neprijatelja iz vazduha i lokalna aktivnost bandi. XXI brdski armijski korpus:

1. brdska divizija (severni deo Crne Gore — Srbija):

Glavnina neprijatelja nalazi se na prostoru Ibarska dolina — Rudnica — Leposavići (24 km severozapadno¹severno od Mitrovice) — kota 1102 (5 km zapadno od Leposavića) — kota 1194 (9 km zapadno od Leška) — Manase (12 km južno od Raške). Delovi neprijateljskih snaga pokrivaju južnu flanku kod Leškove Glave (16 km severozapadno od Mitrovice) i severozapadnu flanku kod Lopužnja (10 fcm jugozapadno od Novog Pazara).

Pokušaj prodora neprijatelja u pravcu doline Ibra je u osnovi odbijen. Pojedini prodori su izvršeni kroz našu sigurnosnu liniju u pravcu istaka kad Rudniee, Leposavića i Slatine.

Namera: deblokirati dolinu Ibra napadom iz Rudniee **iu** pravcu juga i iz Leposavića u pravcu severa i izvidanje u pravcu istoka.

Za ostale pojedinosti vidi izveštaj.

Komanda korpusa Crne Gore:

Neprijatelj se povukao sa prostora Pljevlja — Prijepolje u nepoznatom pravcu. Neprijateljski izviđački prodori u prostor Bijelo Polje su odbijeni.

7. SS-brdska divizija (istočna Bosna):

Operacija »Hakflajš«: 7. izviđački bataljon napadom iz pravca istoka razbio jake delove 6. crvene divizije.

Glavni udar je otpočeo rano ujutro 5. 8. sledećim snagama:

27. pulk sa linije Jasen — Vlasenica — Han-Pijesak u pravcu juga i zapada, 1 ojačani bataljon 13. SS[^]uka iz prostora Mrkalji — Žljebova u pravcu severozapada. Prodor III baMjona 28. puka až Kiladnja u pravcu juga i Grupa »Kajzer« [»Kaiser«] iz prostora Knežina u pravcu severa, da bi se sprečilo izmicanje neprijateljske istočne grupe u pravcu juga. 1 bataljon 13. SS-puka ostaje u rezervi.

III bataljon 14. pulka nastupiće iz prostora Mokro (16 km istočno-severoistočno od Sarajeva) u pravcu severo-severozapad. 7. izviđački bataljon i II bataljon 28. puka upotrabiće se najpre za zapračavanje linije Vareš — Kamensko.

Srbija:

Operacija »Keraus«: neprijatelj' se probio ina 15 km jugo-jugoistočno od Kuršumlije pod borbom u povlačenju preko Radan-planine u pravcu Mehune.

Gubici neprijatelja u operaciji »Keraus« od 27. 7, uključujući i 3. 8.: 173 mrtva, 42 zarobljena; plen: 4 mitraljeza, 12 mašinskih pištolja, 53 puške i nekoliko konja.

Namera: premeštanje štaba I i II bataljona 5. policijskog puka u Kuršumdiju. Upotreba glavnih snaga četničkih grupa iz prostora Brusa protiv neprijatelja koji je prodro preko Ibra.

6. 8. 1944:

Operativno odljenje Beograd — Dedinje

Procena situacije Crna Gora — Srbija

U 10.15 časova generalštabni pukovnik Farnbiler, na telefonski upit generalštabnog pukovnika Zelmajera, izneo je situaciju kod 2. oklopne armije, takođe telefonski, po sledećem:

Neprijateljski napad od oko 5 brigada u dolini Ibra je odbijen. U noći 4/5. 8, oko 800 — 1.200 ljudi uspelo se da se provuče, preko doline Ibra u pravcu istdka. Potučeni neprijatelj izgleda da se povukao u pravcu zapada. Glavnina neprijatelja je razbijena a ostatak jje opkoljen. Izviđanjem kod Rudnice otkrivene su pojedinačne neprijateljske grupe, koje su danas napadnute sa dve strane.

Pretpostavlja se da se glavnina neprijatelja, prema obaveštajncfn podacima, nalazi sada, kao i ranije, oko Berana. Postoje znaci da su neprijateljske operativne jedinice jugozapadno od Zvornika povučene u Ornu Goru da bi posle započete ofanzive zaposele i održale tamošnji prostor, a jednovremeno i da se popune I osveže.

Čvrsto ćemo se držati sprovođenja plana »Ribecal«. Posedanje pripremnog položaja će se odmah preduzeta čim borbe na Ibru foudiu završene. Pretpostavlja se da će težište plana »Ribecal« biti kod istočne grupe, shodno sadašnjem grupisanju snaga.

Padobranski bataljon »Brandenburg« je predviđen za upotrebu prvo na Berane.

(Uporedi službenu zabeležku Op. od. 6. 8, prilog 40/VIII).

19.30 časova

Telefonski upit *general-lajtnanta Vinlera generalštabnom pukovniku Zelmajeru* zbog nerazjašnjene situacije kod neprijatelja na prostoru Srbija — Crna Gora. Prema obaveštajrim izveštajima, 2, 5. i 17. divizija se nalaze istočno od Ibra; na prostoru Berana (operacijski prostor plana »Ribecal«) izgleda da nema više neprijateljskih snaga.

2. oklopna armija:

Normalna delatnost neprijatelja iz vazduha i lokalna delatnost bandi. Borbe u trouglu Ibar — Raška se stišavaju.

XXI brdski armijski korpus:

181. divizija:

Deblokiranje puta Danilovgrad — Nilkšić još nije uspelo neprijatelju koji se pojačava.

1. brdska divizija:

a) Pokušaji prelaza neprijatelja preko Ibra jugozapadno od Rudnice su odbijani a neprijatelj je odbačen na visove zapadno od Rudnice i dalje na zapad. Novo Selo (severoistočno od Rudnice) je posao neprijatelj, napad je u toku.

Dolina Ibra je deblokirana napadom sa južnog i severnog pravca, veza na Drenu je uspostavljena.

b) Koncentrični napad na glavninu neprijatelja zapadno od Ibra tje požnjeo pun uspeh. Neprijatelj uzmiče u pravcu zapada. Time je osujećena neprijateljska ofanziva koja je započeta sa 3 do 5 crvenih brigada.

Gubici neprijatelja od 2 — 5, 8. uveče (nepotpuno):

156 dizbrojanih mrtvih; mnoge poginule je neprijatelj sahranio.

Namera: izdvajanje I bataljona 98. lovačkog pulka u cilju čišćenja visova severoistočno od puta Lešak — Rudnica i sadejstvo sa jurišntai bataljonom iz Raške u cilju napredovanja u pravcu Rudnica — Novo Selo.

Posle kraćeg zauzeća pripremnog položaja otpočelo se sa nastupanjem za operaciju »Ribecal« sa izmenjenkn težištem. Planiranje sledi.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Hakflajš«: istočna Bosna, vidi dnevni izveštaj.

Srbija:

Protiv neprijateljskih raštrkanih grupa koje su prodrle prema istoku i na mnogim mastima prešle Ibar upućeni isu delovi četničkih grupa »Vajel« iz prostora Brus u pravcu planine Kopaonik.

Operacija »Keraus« je završena.

Namera: alkcija Borbenom grupom »Dizener« (bez 5. policijskog puka) protiv neprijatelja na prostoru jugozapadno od Leskovca. Na ostalom delu Srbije lokalna delatnost bandi, sa neprestanim aktima sabotaže žatve, naročito na prostoru južno od Beograda.

Srbija — Crna Gora

Jake snage neprijatelja (3 — 5 brigada, a izgleda i pojedini delovi 2, 5. i 17. divizije) su jako- potučene našim napadom na prostoru Raška — severozapadno od Mitrovice — Novi Pazar, tako da se nalaze u povlačenju u pravcu zapada. Izvan X bataljona 5. puka (uporedi jutarnji izveštaj) izgleda da je neprijatelj (verovatno delovi

17. divizije) kod Rudnice, sa slabijim snagama na 18 i 25 km severno od Mitrovice prešao Ibar i krenuo u pravcu istoka. Naši napadi sa juga u cilju deblokiranja doline Ibra, naišli su na slab neprijateljski otpor. Neprijatelj je (verovatno delovi 37. divizije, navodno 1000?) posle prelaiza Lima južno od Priboja zauzeo Novu Varoš i nalazi se u daljem nastupanju u pravcu jugoistoka (izveštaj četnika).

7. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Posledica nove situacije u Turskoj na Muslimane u Albaniji i Bosni. Starija generacija Muslimana, usled religiozne zatucanosti, je vrlo potištena, kod komunistički zaražene omladine posledice situacije u Turskoj se malo osećaju. U Albaniji treba računati sa jakim ohilađenjem kod većine političara. U Hrvatskoj mora se računati sa istupanjem ustaša protiv Muslimana alko se ukažu znaci nemira...

Bugarska: neprijateljska avijacija vrši napade iz niskog leta u Makedoniji, isto tako vrše se i akti sabotaže na železnici. Sve veća aktivnost komunističkih bandi.

Albanija: akcije neprijateljskih komandosa na naša uporišta u prostoru Himare.

Srbija — Crna Gora: posle teških borbi jedan deo crvenih snaga je prešao Ibar.

(General Uaj'tnaint Vinter: iz borbe u trouglu Ibar — Raška — Niovi Pazar razvija se operacija »Ribecal« sa ciljem da se crvene snage razbiju u severnom deflu Crne Gore ti da se veza između Sandžaka i crnogorske obale ponovo uspostavi. Operacijom »Riibecal« rukovodiće komandant V SS-brdskog armijskog korpusa).

Srbija: napadi avijacije iz niskog leta na železnicu i akti sabotaže na postrojenja železnice.

Hrvatska: akti sabotaže na postrojenja železnice i napadi avijacije iz niskog leta. Crvene grupe u istočnoj Bosni su jako potučene. Odbijeni su pokušaji prelaiza preko Bosne ...

Situacija Crna Gora — Srbija:

Na osnovu prispelih borbenih izveštaja i podataka iz pouzdanih izvora proizilazi da su neprijateljske snage koje su prošlih dana prešle Ibar i koje su krenule dalje u pravcu istoka, verovatno postepenim ubacivanjem, postale jače nego što se pretpostavljalo. Mora se računati da se delovi 2, 5. i 17. komunističke divizije pod II korpusom nalaze na planini Kopaoniku i da su uspostavili vezu sa delovima Glavnog štaba Srbije. Jaki delovi neprijatelja su rastureni i odbačeni u pravou jugozapada. Pretpostavlja se da se u severoistočnom delu Crne Gore sada nalaze 3, 1. i 37. komunistička divizija sa povučenim delovima 2, 5. i 17. komunističke divizije. Privođenje komunističkog XII korpusa iz prostora Vlasenice, sa zadatkom da posedne prostor

južno od Pljevlja — Prijepolje, usporiče se u znatnoj mazi našom operacijom »Hakflajš«.

U 1130 časova pretresli su preko telefona situaciju Crna Gora — Srbija generalštabni pukovnik Zelmajer i generalštabni pukovnik Farnbiler. Na osnovu postojećih neprijateljskih dokumenata, treba se odlučiti da li glavninu 1. brdske divizije, u sadejstvu sa snagama komandanta Jugoistoka, upotrebiti za razbijanje arvenih operativnih jedinica koje se nalaze u južnom delu Srbije ili, uprkos svemu, treba izvršiti napad na Crnu Goru i kroz Crnu Goru (operacija »Ribecal«), sa ciljem da se, pre nego što se privuku pojačanja iz Vlasenice, unište preostale crvene divizije i koje se tamo nalaze i da se tako ostvari stara namera da se cela Crna Gora ponovo stavi pod nemačku kontrolu.

Komanda 2. oklopne armije predlaže drugo rešenje, naime, u očekivanju da se uspe u pogledu držanja crvenih snaga u šahu u južnom delu Srbije bez 1. brdske divizije, trebalo bi iskoristiti povoljan položaj 1. brdske divizije i pustiti Istomu i Zapadnu grupu, koje su sada podesno raspoređene, da ubrzaju svoje nastupanje, kako bi se iskoristila i pogodna situacija u Crnoj Gori.

Posle izlaganja načelnika Operativnog odeljenja generalštabnog pukovnika Zelmajera (vidi službenu zabeležku od 7. 8, prilog 45/VIII) o situaciji kod neprijatelja i predloga Komande 2. oklopne armije, načelnik generalštaba general-lajtnant Vinter priključio se gledištu Komande 2. oklopne armije.

U 17.15 časova obavestio je telefonski general-lajtnant Vinter generalštabnog pukovnika Faimbilera o odluci komandanta Jugoistoka da se operacija »Ribecal« sprovede i da se neprijateljske snage koje se nalaze između Ibra i Morave, sa svim raspoloživim trupama komandanta Jugoistoka vežu i po mogućstvu razbiju.

Na osnovu ove odluke izdata je noću 8. 8. Komandi 2. oklopne armije i vojnoupravnom komandantu Jugoistoka (obaveštena i Komanda RV Jugoistoka) direktiva br. 2 za operaciju »Ribecal«.

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje br. 0184/44. strogo pov. za načelnike).

Operacijski dnevnik prilog XX/44. za načelnike, veza komandant Jugoistoka, Op. od. str. pov. br. 0169/44. od 25. 7, prilog za načelnike XV/44.

Komanda RV Jugoistoka je zamoljena da potpomogne na težištu dejstva 2. oklopnu armiju u operaciji »Ribecal« u Crnoj Gori i da na drugim mestima, stalnim izviđanjem naročito istočno od doline Ibra, utvrdi jačinu neprijatelja i prati njegove pokrete.

U međuvremenu Komanda 2. oklopne armije, telegramom Op. od. str. pov. br. 2306/44. od 7. 8. po podne, obavestila je komandanta Jugoistoka o planu operacije »Ribecal« (Operativno odeljenje str. pov. br. 3622/44).

Za upotrebu se predviđaju:

1. brdska divizija

Grupa 14. SS-puka sa delovima Komande korpusa »M« [verovatno Montenegro — prim, prevodioca],

Grupa 181. divizije: 1 ojačani puk 180. divizije, III bataljon 13. puka i delovi NFK iverovatno nacionalni dobrovoljački korpus — prim, prevodioca],

kao i padobranski bataljon

pod komandom komandanta V SS-brdskog armijskog korpusa, kao X-dan se teži da bude 11. 8. 44.

Komandant Jugoistoka je izvestio pod Op. od. str. pov. br. 3624/44. Vrhovnu komandu Vermahta/Generalštab o situaciji Crna Gora — Srbija i o zadacima Komande 2. oklopne armije i komandanta Jugoistoka u vezi sa planovima operacije »Ribecal«.

Za pojedinosti o upotrebi snaga vidi operacijski dnevnik, prilog 46/VIII.

8. S. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Iz, telefonskih razgovora od 8. 8. 44:

10.30 časova:

General-major fon Gajlner upoznaje *general-lajtnanta Vintera* o situaciji u jugozapadnom delu Srbije:

Iz pouzdanih izvora se saznaje da ise glavnina neprijatelja preko Ibra nalazi u pokretu u pravcu severoistoka i istoka; četnici su potisnuti ka Brusu. Protivmare su započete. Zauzet je pripremni položaj 2 puka 27. bugarske divizije, 5. policijskog puka (2 bataljona) i jednog bataljona Srpskog dobrovoljačkog korpusa na prostoru Kuršumlilje. Pripremni položaj je takav da grupa može stupiti u akciju 'kako' u pravcu severozapada tako i u pravcu severa.

18.45 časova:

General avijacije Fibig saopštava *general-lajtnantu Vinteru*:

Na osnovu razgovora sa komandantom vazduhoplovstva, ispostavilo se da se ne može staviti na raspolaganje nikakav pogonski materijal za Padobranski bataljon. Zbog toga se mora odustati od upotrebe Padobranskog bataljona (na Berane ili Kolašin— Mojkovač u okviru operacije »Ribecal«).

XXI brdski armijski korpus:

Prilikom deblokiranja puta Danilovgrad — Nikšić, neprijatelj je izmakao u pravcu severa.

1. brdska divizija: Crna Gora

Situacija je u osnovi nepomenijena i inima, pokreti u cilju zauzimanja pripremljenih položaja (»Ribecal«) odvijaju se planski.

Čišćenje prostora Raška — Leskovac je završeno bez dodira sa neprijateljem.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija: istočna Bosna

Jake neprijateljske snage severoistočno od Sokoca privučene su u jugoistočnom pravcu. Barbe sa banditskim snagama koje nastupaju iz prostora Rakitnice (10 km severozapadno od Rogatice) u pravcu juga. Jalk neprijatelj je prešao put Sokolac — Rogatica u pravcu juga. Preduzeto je gonjenje.

Namera: gonjenje sa preticanjem od strane naših borbenih grupa u cilju sprečavanja uzmicanja neprijatelja u pravcu jugoistoka.

Srbija:

Crvene neprijateljske snage (prema nepouzdanoj proceni oko 4.000 ljudi) nalaze se u pokretu sa planine Kopaonik, u početku u severoistočnom i istočnom pravcu, pri čemu su četnici potisnuti na Ploče i Brus. Izgleda da će se pokret kasnije usmeriti u pravcu juga.

Reduzete mere za suprotstavljanje: vidi dnevni izveštaj.

Specijalni zadatak LXIX armijskog korpusa

Komanda 2. oklopne armije prenela je, aktom Op. od. br. 102/44. strogo pov. za načelnike, direktivu LXIX armijskom korpusu u pogledu odbrane Istre (komandant Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 0185/44. od 8. 8. 44). Uporedi za ovo Operacijski dnevnik, strana 144, prilog XIX/44. strogo pov.

Dogovor sa general-potpukovnikom Jupeom [Juppe]

Dana 8. 8. održan je dogovor između načelnika Generalštaba general-ilajtnanta Vintera i inspektora KoV kod opunomoćenog -nemačkog generala u Hrvatskoj general-potpukovnika Jupea po pitanju povećanja borbene snage hrvatske vojske.

General-potpukovnik Jupe predlaže potčinjavanje hrvatske nastavne brigade — Štokerau [Stockerau] pod Inspektorat pri opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, kako bi zadobio uticaj na obuku i popunu legionarskih jedinica.

Povodom »rešenja patronata«, general-potpukovnik Jupe predlaže nemačke komande za vezu u hrvatskoj vojsci sve dio bataljona. Nemačke komande za vezu bi se obrazovale rasfbrmiranjem nastavnih bataljona a bile bi upotrebljene i za bugarsku vojsku.

9. 8. 1944.

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Obaveštajno odeljenje — jutarnji izveštaj od 9. 8. 1944.

Ob. od./oficir Abvera br. 6002/44. pov.

Prilog 61/VIII

Srbija:

Komunističke snage su odbacile četnike u prostoru Brusa i sevamo od njega i iz tog prostora se nalaze u nastupnom maršu u pravcu istok-jugoistok, tom prilikom su dostigle na prostor 18 km istočno-jugoistočno od Brusa (verovatno delovi 5. divizije) a u nastupnom maršu u pravcu zapada 19 km zapadno od Brusa (verovatno delovi 17. divizije).

2. oklopna armija:

Slaba delatnost neprijatelja iz vazduha i lokalna delatnost bandi.

XXI brdski armijski korpus:

1. brdska divizija:

Vrši se pokret na pripremnom položaju za operaciju »Ribecal« bez dodira sa neprijateljem.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija: istočna Bosna

Prednje neprijateljske snage, u borbi sa našim borbenim grupama jugozapadno od Rogatice, prodrle su u pravcu juga preko Prače, dalji neprijateljski delovi između Prače i Renovice napadnuti su od strane 7. izviđačkog odreda i I bataljona 13. pešadijskog puka. II bataljon 13. pešadijskog puka, III bataljon 14. pešadijskog puka i 1 mešoviti bataljon 7. SS-divizije nalaze se u gonjenju sa preticanjem pri čemu su dostigli Drinu između Goražda i Ustiprače.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Nastavlja se čišćenje prostora Kladanj — Vlasenica — Sokolac pri slabom dodiru sa neprijateljem.

XV brdski armijski korpus:

392. divizija:

Operacija »Vakseibalg« [Wechselbalg] za čišćenje prostora Krbavskog polja sa 846. grenadirskim pukom (bez III bataljona), 1 bataljonom iz 373. divizije i ustašama.

Srbija:

1) Jače neprijateljske snage u prostoru istočno od Nove Varoši prešle su Uvac u pravcu istoka protiv četnika koji uzmiču. Po 1 bugarski bataljon je isturen kao hitna mera na Ljubiš (25 km južno od Užica) i na planinu Klisuru (18 km južno od Požege). Usled popuštanja zategnutosti na Drini, naređen je premeštaj III bataljona 5. puka Ruskog zaštitnog korpusa za Kraljevo.

2) Neprijateljske snage na planini Kopaoniku potiskuju ostatak četničke grupe »Vajel« u pravcu severa ka Trsteniku i sa obe strane puta Aleksandrovac — Josanička Banja u pravou zapada.

Dalje neprijateljske snage nalaze se u gornjem delu doline Toplice kojom protivničke snage iz Sokolske planine (10 km jugoistočno od Kuršumlije) idu u pravcu Kuršumlije.

Raspored naših snaga u osnovi je završen onako kako je namenavano (vidi dnevni izveštaj od 8. 8.). Pored toga, 2 ojačana bataljona 65. pešadijskog puka su prispela u Kruševac.

3) Situacija kod Borbene grupe »Dizener«, pri pritisku neprijatelja koji popušta, u osnovi nepromenjena.

U ostalom delu Srbije lokalna delatnost bandi.

Proširenje obalnog pojasa Zervasa zauzimanjem prostora zapadno od linije Paramitia [Paramythia] — Margaitio [Margaithio] i pojačanja Zervasovih jedinica u prostoru severozapadno od Prevesa (poslednji izveštaj Abvera) znači da treba očekivati dalje zaoštavanje 'situacije u Zervasovoj oblasti.

Procena situacije i predloži komandanta Jugoistoka

U Srbiji upad više Titovih operativnih jedinica. U prostoru između Ibra i Morave jake *crvene* snage iz *Crne Gore* nalaze se u napredovanju protiv četničkih jedinica, policije, Srpskog dobrovoljačkog korpusa i bugarskih bataljona koji su im bačeni u susret. Radi se, što više ne predstavlja neki znak pitanja, o II korpusu sa oko 3 crvene divizije.

Crvena 37. divizija nalaza se trenutno u napredovanju iz prostora severno' od Prijepolja za Ivanjicu. Treba računati da će ona ubirao dostići odsek Ibra severno od Ušća.

Divizijama XII korpusa je pošlo za rukom, kako im je bilo i naređeno', da krenu mairšem u pravou sevennog dela *Crne Gore*. Uprkos preduzetog gonjenja od strane 7. SS[^]dMzije, mora se računati sa njihovim prispećem u predeo Pljevalja u toku par dana.

Ukratko, dobila se slika o jednom velikom i skoro planstem toku Titove ofanzive, koja je već dugo očekivana u cilju zauzimanja južnog dela Srbije, čak i ako su pojedinačne jedinice koje učestvuju potučene i mada se XII korpus bori sa velikim poteškoćama oko snabdevaoja. Na osnovu podataka iz pouzdanih izvora, može se zaključiti da crvene snage koje su prispele u Srbiju, posle njihovog sjedinjenja sa jedinicama Glavnog štaba Srbije, žele da se učvrste sa obe strane železničke pruge Stalac — Niš — Đevdelija i da glavne saobraćajne arterije Jugoistoka potpuno prekinu, te da južni deo Srbije isikijuće od svih uticaja četnika DM, ikako bi ga učinili oblašću komunističkog gospodarenja.

Kriza u južnom delu Srbije mora se bez daljnjeg podneti u korist raščišćavanja Cme Gore, što je važnije za odbranu obale. Održavanju železničkog saobraćaja će se težiti svim improvizovanim sredstvima.

Za oko 3 nedelje biće moguće 1. brdsku diviziju upotrebiti za borbu protiv neprijatelja u južnom delu Srbije a po potrebi i u sadejstvu sa 4. SS-policijskom oklopnom grenadirsikom divizijom, utoliko ova divizija ne bude uisled razvoja situacije upotrebljena u Epiru ili se tamo već mora i dalje zadržati.

Hrvatske prilike

9.30 časova:

Telefonski razgovor *generala artiljerije Vai-limonta sa general-lajtnantom Vinterom* o prilikama i odnosima u hrvatskoj vojsci. Komandant Jugoistoka je odustao od predloga za povećanje broja hrvatskih legionarskih jedinica, pošto bi se ovaj zahtev sukobio sa jakim otporom političke prirode od strane Hrvata. Predlog za patronat ostaje i dalje u važnosti. Rasformiranjem nastavnih bataljona oslobodiće se osoblje za nemačku komandu za vezu i ove treba upotrebiti u bugarskim jedinicama sve do bataljona, sa ciljem da se dođe do što uže saradnje sa bugarskom vojskom, ne samo u taktičkom nego i u trupnom pogledu.

Na osnovi ovog modificiranog predloga komandanta Jugoistoka treba da se vode i nemačko-hrvatski razgovori u Vrhovnoj komandi Vermahta.

Po predmetu »patronata« predviđen je od strane Vrhovne komande Vermahta sastanak, odnosno dogovor u Zagrebu između nemačkog poslanika Kašea [Kasche], generala Gleza i jednog predstavnika komandanta Jugoistoka.

Pitanje povlačenja Muslimana iz hrvatske vojske

Opunomoćenik rajhsfirera SS u Hrvatskoj predložio je nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj da se za formiranje SS-brdske divizije (hrvatske br. 2), koje je naredio firer, kao i za koirpusne trupe IX SS-brdskog armijskog korpusa, principijelno upotrebe svi Muslimani koji se nalaze u ustaškim jedinicama ili u jedinicama hrvatske vojske. Izvesne provere su pokazale da se u ustašama i u jedinicama hrvatske vojske nalazi ukupno 11.000 Muslimana.

Pored toga, nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj predlaže da se stave na raspolaganje i Muslimani koji pripadaju rezervnoj vojsci, odnosno oni koji se još ne nalaze u ustaškim jedinicama ili u hrvatskoj vojsci. Po ovim pitanjima komandant Jugoistoka je zauzeo svoj stav koji je dostavio aktom Op. od. str. pov. br. 3643/44. Generalštabu Vrhovne komande Vermahta (obavešteni su rajhsfirer SS •—feldkom. [andanture], ustanove i nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj).

Za stav komandanta Jugoistoka vidi operacijski dnevnik, prilog 66/VIII.

10. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

XXI brdski armijski korpus:

1. brdska divizija:

Nastupni marš za operaciju »Ribecal« odvija se planski bez dodira sa neprijateljem. Postepeno nastupanje borbenih grupa je predviđeno za 11, 12. i 13. 8.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Istočna Bosna: operacija »Hakflajš«: glavnina neprijateljskih snaga je prodrla prelko Frače u pravcu juga i dostigla svojim prednjim delovima do Jabuke (16 km severozapadno od Foče).

SS-brdska divizija »Handžar«:

Jače neprijateljske snage su prešle put Gračanica — Srnioa (16 km severoistočno od Gračanice) u pravcu jugoistoka. Protiv njih su upotrebljeni Ojačani izviđački odred i 1 policijski bataljon.

Srbija:

a) Prednji delovi snaga neprijatelja koje su bile prešle Uvac u pravcu istoka (vidi dnevni izveštaj od 9. 8) dostigle su Javonplaniinu.

b) Situacija kod neprijatelja na planini Kopaonik u osnovi je bez promene. Neprijatelj osigurava osvojeni prostor. Protivnik koji je ugrožavao Kuršumliju na jugu odbačen je od strane 5. policijskog pulka, pri čemu je neprijatelj imao 26 mrtvih.

Namera: Početak akcije borbene grupe 27. bugarske divizije (5 bataljona) iz prostora Blace da bi se napale neprijateljske snage na prostoru Brus — Dupci u sadejstvu sa borbenom grupom (3 bataljona) u nadijanju iz doline Rasine. Početak dejstva se predviđa za 13. 8.

c) Situacija kod Borbene grupe »Dizener« ije mirna, četnička grupa »Keserović« stupila je dobrovoljno pod komandu Borbene grupe »Dizener«. Novi napad na neprijateljske snage južno od Lebana uslediće 13. 8.

11. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant:

Dana 11. 8. ujutro vratio se u Beograd — Dedinje gospodin komandant general-feldmaršal baron fon Vajks sa svog 5-todnevnog puta

po frontu u Hrvatskoj. Uporedi Operacijski dnevnik, strana 150.
Za izveštaj sa puta vidi prillog 73a/VIII

Komandni štab »Ribecal«: Crna Gora

Zauzimanje polaznog položaja vrši se planski bez dodira sa neprijateljem. Nastupanje prvih delova verovatno 12. 8.

V SS-brdski armijski korpus: istočna Bosna >

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Hakflajš«: sprečeni su mnogobrojni pokušaji prodora neprijatelja u pravcu istoka, pri čemu je izbrojamo 118 mrtvih kod neprijatelja.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Čišćenje prostora Šekovići od strane 27. SS-puka.

Srbija:

Slaba lokalna delatnost bandi; opšta situacija kod neprijatelja uglavnom nepromenjena. Borbena grupa »Dizener« i borbena grupa bugarske 27. divizije se pripremaju za napad.

Četnici Grupe »Račić« se prikupljaju na prostoru Trstenika.

Objavljivanje I stepena pripravnosti u Srbiji

Zbog zaoštrene situacije u južnom delu Srbije, objavljen je od strane komandanta Jugoistoka na celom području Srbije I stapan pripravnosti (bez borbene škole u Nišu). Komandant Jugoistoka treba alarmne grupe jedinica u I stepenu pripravnosti što je brže moguće da prikupi i baci u oblast južnog dela Srbije, koju trenutno ugrožavaju crvene divizije i da ih tamo najpre upotrebi za pojačanje obezbeđenja železnica preko Soluna.

Za pojedinosti ovog naređenja vidi telegram komandanta Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 3686/44, koji je upućen Komandi 2. oklopne armije, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj i vojnoupravnom komandantu Jugoistoka (na znanje Generalštabu Vrhovne komade Vermahta).

Prilog 79/VIII

Komandovanje operacijama u južnom delu Srbije

Komandovanje operacijama koje predstoje u južnom delu Srbije poverava se komandantu Komande LXIX armijskog korpusa za naročitu upotrebu, generalu pešadije Aulebu, koji se za ovo neposredno potčinjava vojnoupravnom komandantu Jugoistoka. Vreme preuzimanja komande će se narediti naknadno.

Komanda LXIX armijskog korpusa treba da formira jedan manji komandni štab. Načelnik štaba Komande LXIX armijskog korpusa i dalje će voditi poslove komande, a po principijelnim pitanjima komandanta će u Zagrebu zastupati general pešadije Glez fon Horstenu [Glaise von Horstenu].

Načelnik veze Grupe armija staviće na raspolaganje Komandnom štabu »Auleb« jednu mešovitu četvu veze.

Telegram komandanta Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 3686/44. upućen Komandi 2. oklopne armije, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, vojneupravnom komandantu Jugoistoka, na znanje Vrhovnoj komandi Vermahta i Komandi RV Jugoistoka.

Prilog 79/VIII

12. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandni štab operacije »Ribecal«:

Orna Gora: nastupanje Južne d Istočne grupe je otpočelo 12. 8. i odvija se planski. Grupa »Ajsgruber« [»Eeisgruber«] — 98. brdski lovački puk, posle slamanja jačeg neprijateljskog otpora, nalazi se u napredovanju na levam krilu u tesnom dodiru sa protivnikom.

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Hakflajš«: neprijatelj koji se nalazio severozapadno od Foče potisnut je u pravou zapada u prostor Dobro Polje i sada se nalazi u nadiranju u pravou juga.

III bataljon 14. pešadijskog puka i 7. izviđački bataljon nalaze se u žestokim borbama severoistočno od Kalinovika, I i II bataljon 13. pešadijskog puka vode zaštitne borbe jugoistočno od Dobrog Polja.

Srbija:

Borbene grupe 27. bugarske divizije planski nastupaju (vidi dnevni izveštaj od 10. 8). Neprijatelj ometa puteve dotura u donjem toku doline Toplice.

Hrvatska:

Uhistvo generala Simića, zamenika hrvatskog komandanta Jadranskog obalskog područja imalo je za posledicu mere samovoljne odmazde protiv četnika, čije učesće u ubistvu nije dokazano, što je dovelo- s njihove strane, ako se produži sa daljim marama odmazde, da zaprete ustašama. Slanjem opunomoćenog predstavnika i uticajem na hrvatsku vladu, varovatno¹ će se uspeti da se zauzdaju preteći- nemiri kdji, kod naročito zategnute unutrašnje političke situaiije, mogu imati znatne reperkusije.

13. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd —• Dedinje

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Hercegovina: operacija »Hakflajš«: neprijatelj je u (nastupanju opštian pravcem ka jugu.

Jače neprijateljske delove, na prostoru jugozapadno od Dobrog Polja, odbacio I bataljon 13. pešadijskog puka u pravcu zapada i severa. II bataljon 13. pešadijskog puka dostigao je prostor Foče. Delovi bandi su uništeni na prostoru Sokolac.

Dosadašnji gubici neprijatelja: 102 mrtva, 8 zarobljenih.

XV brdski armijski korpus:

392. divizija:

Operacija »Vekselbalg«: uspostavljen je dodir sa neprijateljem na prostoru severozapadno i severoistoeno od Vrelo — jugozapadno od Ličkog Petrovog Sela.

14. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Bosna: operacija »Hakflajš«: neprijateljske delove južno od Foče goni III bataljon 13. pešadijskog puka i 7. izviđački bataljon.

II bataljon 13. pešadijskog puka u napredovanju iz Foče u pravcu juga da bi preprečio put preko Drine.

I bataljon 13. pešadijskog puka uspostavio je borbeni dodir na prostoru zapadno i severozapadno od Kalinovika.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Istočna Bosna: neprijatelj se nalazi: u daljem napredovanju u pravcu jugoistoka, delove neprijatelja razbio je II bataljon 27. pešadijskog puka jugozapadno od Živinica, pri čemu je neprijatelj izgubio 66 mrtvih. Dalje gonjenje od strane III bataljona 27. pešadijskog puka iz prostora zapadno-jugozapadno od Živinica i od strane II bataljona 28. pešadijskog puka iz prostora zapadno-jugozapadno od Tuzle u napredovanju pravcem sever i zapad. I i III bataljon 28. pešadijskog puka u borbi sa neprijateljem u prostoru južnoi od Vlasenice.

15. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komanda korpusa »Jug« (Fleps):

Operacija »Ribecal« (Cma Gora)

Za situaciju borbenih grupa vidi dnevni izveštaj.

Namera: produžetak napada svim borbenim grupama i uspostavljanje veze sa Istočnom i Južnom grupom, obuhvatni napad sa padobran-

skim Lovačkim bataljonom »Vajthehner« [Weithöhner] iz Pljevilja prelko Pliješevine — u pravcu istoka.

V SS-brdski armijski korpus:

369. divizija: južna Hercegovina

Odbijeni su slabiji napadi na prostoru Stolac — Gacko i Konjic.

118. lovačka divizija: jugoistočna Bosna

Operacija »Hakflajš«: XXI korpus bandi, pri pokušaju proboja na ušće Sutjeske, potisnut je sa visokim gubicima u pravcu juga, zatim je napadnut sa leđa od strane III bataljona 14. pešadijskog puka i ponovo snažno potučen.

Preduzeto je gonjenje sa preticanjem paralelno sa 7. izviđačkim bataljonom i II bataljonom 13. pešadijskog puka. 6. divizija bandi prešla je put Kalinovik — Ulog u pravcu juga, I bataljon 13. pešadijskog puka je krenuo u paralelno gjonjenje (sa preticanjem).

SS-brdska divizija »Handžar«: istočna Bosna

Neprijateljski delovi na prostoru Puračić — Podgorje su snažno potučeni

Ponovno prikupljanje bandi na prostoru Prnjavor.

XV brdski armijski korpus:

264. divizija:

Pročešljavanje ostrva Šolte je završeno bez dodira sa neprijateljem. Početak neprijateljske aktivnosti I i II kanala bandi. Glavnina neprijatelja u prostoru Oklaj se povukla u pravcu severa.

392. divizija:

Operacija »Vekselbalg«: zauzet je Prijedor posle snažnog neprijateljskog otpora. Neprijatelj je izmakao u prostor severno od Plitvičkih jezera.

Srbija:

Kuršumlja je posle naizmeničnih borbi ponovo oslobođena od neprijatelja.

Za situaciju borbenih grupa vidi dnevni izveštaj.

Hrvatska

Prilikom razgovora u Zagrebu između obergruppenfirera i generala SSntrupa Bergera sa hrvatskom vladom, napušten ije zahtev za formiranje druge SS-divizije od ustaša i Muslimana koji se već nalaze u jedinicama hrvatske vojske, pri čemu su Hrvati pristali da samo Muslimane koji se nalaze u dopunskoj (rezervnoj) vojsci i Muslimane godišta 1927. mogu staviti na raspolaganje.

Za ovo uporedi takođe i akt komandanta Jugoistoka, Op. od. str. pov. br. 3643/44. od 8. 8. 44. — prilog 66/VIII.

Osim toga, kod tih pregovora obećano je od strane SSobergruppenfirera Bergera hrvatskom vođi države da će se formirati jedna elitna ustaška divizija koja će se obučiti u Rajhu.

16.45 časova*

Nemačka opunomoćeni general u Hrvatskoj, general pešadije fon Glez, obavestio je generalštabnog pukovnika Zelmajera telefonski da je prilikom sahrane generala Sirnica u Zagrebu došlo do demonstracija protiv Nemačke (zbog nemačkog držanja prema četnicima). Uporedi takođe i večernji izveštaj Obaveštajnog odeljevoja od 12. 8. — prilog 85/VIII.

16. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komanda korpusa »Jug«:

Oma Gora: operacija »Ribecal«:

Pred delovima Severozapadne i Sevarne grupe pojavio se sa severa pojačani neprijatelj. Kod Istočne grupe pojedine zaštitne borbe istočno od Lima.

Ispred Južne grupe uočeni su neprijateljski pokreti odvajanja prema severu i severozapadu sa evakuacijom skladišta.

Za sdtuaouiju kod borbenih grupa vidi dnevni izveštaj.

V SS-brdski armijski korpus:

7. SS-brdska divizija:

Operacija »Hakflajš«: XII korpus bandi, koga prati 7. izviđački bataljon, nalazi se u borbi kod Mratinja (11 km jugozapadnojužno od Čureva) sa II bataljonom 13. pešadijskog puka. I bataljon 13. pešadijskog pulka nalazi se u zaštitnim borbama kota 1960 (15 km zapadno od Čureva) sa neprijateljem koj'i nastupa na Tjantište.

III bataljon 13. pešadijskog puka zaprečava istočnu obalu Sutjeske kod Tjentišta.

XV brdski armijski korpus:

392. divizija:

Operacija »Vekselbalg« je završena. Neprijatelj je i pored dovođenja pojačanja iz prostora Prijeboja bio prisiljen na povlačenje na prostor severno od Plitvičkih jezera.

Srbija:

Novu Varoš — Priboj — Rudno su zaposeli četnici; potvrđeno je povlačenje snaga neprijatelja u pravcu juga. Kuršumlija je opkoljena. Razaranja na pruzi Niš — Profcuplje — Kuršumlija.

Napad bugarskog 69. pešadijskog puka i 5. policijskog puka u pravou juga, zbog bugarske pasivnosti još nije do ikraja izvršen. Naređen je produžetak. Bobena grupa 65. pešadijskog puka je dobila nešto u zemljištu u svom napredovanju u pravcu Razbojme. U barbama na prostoru Kuršumlije (vidi dnevni izveštaj od 15. 8.), bilo je 40 mrtvih kod neprijatelja, 15 mrtvih Bugara, 20 ranjenih.

U barbama na prostoru Blace — Barbatovac 50 izbrojanih mrtvih kod neprijatelja.

U borbama severozapadno od Kuršumlije (vidi dnevni izveštaj od 14. 8.) 10 mrtvih Bugara, 26 ranjenih, 272 nestala; izgubljeno je 197 konja, 4 topa, 5 minobacača, 33 mitraljeza, 266 pušaka, 1 radio-uređaj. Postoje znaci bekstva.

Srbija:

Sporazumno sa Nedićem, Draža Mihailović je ponudio nemačkom komandovanju potpuno potčinjavanje četničkih jedinica. Pored postojanja problema davanja talaca, unutrašnjih srpskih suprotnosti i ponude za lični dogovor Draže Mihailovića sa specijalnim opunomoćenikom Ministarstva inostranih poslova, sada postoji samo zahtev za oružje za zajedničku borbu. Srpska vlada je jednovremeno zamolila prijem kod komandanta Jugoistoka i verovatno će tom prilikom biti iznesena i namera o njenoj ostavci.

Procena situacije za operaciju »Ribecal« (Crna Gora)

Prema jednom opisu situacije od strane načelnika Generalštaba 1. brdske divizije, izgleda da se neprijatelj prikupio oko Nove Varoši. General-lajtnant Vinter je zbog toga u jednom telegramu od 15. 8. u 22.15 časa predložio zaokretanje 1. brdske divizije u pravou severa u oblast Sjenice.

Prema jednom detaljnom telefonskom razgovoru generalštabnog puikovnika Zelmajera sa generalštabnim pukovnikom Farnbilerom i načelnika Obaveštajnog odeljenja komandanta Jugoistoka 15. 8. pre podne, ispostavilo se, ipak, da je predstavljanje situacije kod neprijatelja koje je dato general-lajtnantu Vinteru bilo zabluda i da prihvatanje shvatanja da se neprijatelj koncentriše oko Nove Varoši nije još dokazano nikakvim izveštajima (uporedi takođe i večernji izveštaj Obaveštajnog odeljenja od 15. 8. i od 16. 8. — prilog 107/VIII i 112/VIII). Naprotiv, stiče se slika o pojačanju neprijatelja u operativnoj zoni južno od Prijepolja dovođenjem defova 1. i 37. crvene divizije koje su se nadvile severno i severoistočno od Prijepolja. Ne treba računati u dogledno vreme sa sjedinjavanjem crvenog XII korpusa sa snagama koje se nalaze severno od Sandžalka pošto se uspelo u sprečavanju prelaza XII korpusa preko Drine i ovaj je pri tome znatno oslabio.

Operacija koja je sada u toku, sa opštim ciljem da se neprijatelj ščepa između Lima i Tare i da se sa težištem na zapadno krilo uništi severna i južna grupa, trebalo bi da sada, kao i ranije, po svojoj prilici postigne najveći uspeh, dok bi zaokretanje 1. brdske divizije u oblast Sjenice verovatno bio udar u prazno.

Na osnovu ove procene situacije, gospodin komandant se posle izlaganja načelnika Operativnog odeljenja saglasio sa pramenom pravao 1. brdske divizije.

Uporedi zabelešku načelnika Operativnog odeljenja od 16. 8.

Prilog 113/VIII

1. kozačka divizija postaja SS-jedinica

U cilju formiranja jednog SS^kozačkog dobrovoljačkog korpusa, 1. kozačka divizija prelazi sa svojom ličnom i materijalnom formacijom odnosno sastavom u SS-trupe. Divizija ostaje taktički potčinjena Komandi 2. oklopne armije.

Komandant Jugoistoka, Operativno/Organizacijsko odeljenje pov. br. 5051/44.

Prilog 117/VIII

Povećanje odbrambene gotovosti u velikim gradovima

Aktoim komandanta Jugoistoka Op. od. pov. br. 3738/44. Komandi Grupe armija »E«, Komandi 2. oklopne armije, vojnoupravnom komandantu Jugoistoka i šefu Nemačke vojne misije u Bugarskoj, dostavljeno je na znanje naređenje (Vrhovna komanda Vermahta/Štab br. 2 br. 6224/44. pov.) o uskupnom smeštaju svih nemačkih ustanova, uređaja i postrojenja u prostorije za smeštaj, u vidu odbrambenog bloka, u velikim gradovima.

Kao veći gradovi na prostoru Jugoistoka, u smislu firerovog naređenja, smatraju se sledeći: Beograd, Zagreb, Solun, Atina, Sofija.

Od strane Generalštaba Vrhovne komande Vermahta naloženo je ubrzano sprovođenje firerovog naređenja — komandantu na Jugoistoku za Srbiju, Hrvatsku, Albaniju, Crnu Goru i Grčku, a za Bugarsku šefu Nemačke vojne misije u Bugarskoj, kao teritorijalnim komandantima.

Prilog 118/VIII

17. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Vojno-politička situacija na Jugoistoku trenutno se karakteriše sa dva teška vojno-politička problema:

1. Za 18. 8. je sazvano bugarsko Sobraanje na vanredno zasedanje. Bugarska opozicija zabteva povlačenje bugarskog Okupacionog korpusa iz Srbije. S tim u vezi izgleda da postaji i namera da se trupe 1 bugarskog okupacionog korpusa na severnom odnosno zapadnom delu Srbije privuku u prostor Niša.

(Za ovo uporedi Operacijski dnevnik, strana 182—183, telegram komandanta Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 3753/44. od 15. 8. 44, upućen Generalštabu Vrhovne komande Vermahta.)

2. Ponuda Draže Mihailovića da se četničke jedinice potčine nemačkom komadovanju za zajedničku borbu protiv komunista i njegov zahtev za oružjem. Draža Mihailović se pri tom oficijelno priključio ministru predsedniku Nediću, koji je bio zamolio za razgovor sa komandantom Jugoistoka. Prijem srpskog ministra^predsednika Nedaća kod komandanta Jugoistoka utvrđen ije za 17. 8. uveče. Pre

toga održan je razgovor, pod rukovodstvom general-feldmaršala barona fon Vajksa, o ponudi za pregovore Draže Mihailovića.

Učesnici ovog sastanka su bili:

gospodin general-feldmaršal baron fon Vajks, naročita opunomoćenik Ministarstva inostranih poslova ministar Nojbaher, vojnoupravni komandant Jugoistoka general pešadije Felber, general-major Gartner, načelnik Operativnog odeljenja generalštabni pukovnik Zelmajer, koji zastupa načelnika štaba komandanta Jugoistoka, načelnik Obaveštajnog odeljenja generalštabni potpukovnik Harling, ađutant komandanta Jugoistoka potporučnik Riter.

Gospodin komandant i ministar Nojbaher izjasnili su se za prihvatanje ponude o pregovorima sa Dražom Mihailovićem. Za dokumente dogovora o ponudi Draže Mihailovića vidi operacijski dnevnik — prilog 120/VIII i 120a/VIII (službena zabeleška o dogovoru).

Komanda korpusa »Jug«:

Crtna Gora: borbene grupe 7. SS-brdske divizije potčinjavaju se Komandi korpusa »Jug«.

18. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Srbija:

Srpski ministar predsednik Nedić, prilikom prijema kod komandanta Jugoistoka 17. 8, po nalogu srpske vlade a jednovremeno po nalogu i Draže Mihailovića, ukazujući na akutnu opasnost za Srbiju od komunizma, kao i na razvoj situacije u Bugarskoj, zatim na dosadašnju skoro besplodnu saradnju sa nemačkom okupacionom silom, odnosno besplodnu lojalnost prema nemačkoj okupacionoj sili, postavio je zahtev za odobrenje jačih srpskih trupnih kontingenata uključujući tu i zahtev za teškim oružjem.

O detaljima pregovora sa ministrom predsednikom Nedićem uputiće se Vrhovnoj komandi Vermahta -poseban izveštaj.

V. SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija »Voifshelle« [Wolfshölle] — otpočelo je čišćenje prostora Ston — Janjina sa I. bataljonom 370 peš. puka.

SS-brdska divizija »Handžar«: istočna Bosna.

I. bataljon 28. peš. puka i Izviđački bataljon su zauzeli Javor i Akmačiče (jugozapadno i severozapadno od Šekovića). I. bataljon 27. peš. puka, jugozapadno do Papraće u napredovanju u pravcu Šekovića. III. bataljon 27. peš. puka na prostoru zapadno od Podgorja. II. bataljon 27. peš. puka na prostoru Zukići (16 km severo od Kladnja).

Srbija:

5. policijski puk (bez II bataljona), delovi 69. peš. puka i III bataljon 5. puka Sitpskog dobrovoljačkog korpusa dostigli su Kuršumliju. Neprijatelj se povukao u južnom, zapadnom i istočnom pravou.

19. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant Srema:

Završni izveštaj o aikajama policije na prostoru Fruške gore u vremenu od 7. 6 — 11. 8. 44: 694 mrtva kod neprijatelja, 236 zarobljenih kod neprijatelja, 276 uhapšenih, zaplenjeno oružje i municija.

Srbija:

Komandant Jugoistoka izveštava telegramom Obaveštajno odeljenje/ oficir Abvera br. 6630/44 strogo pov. od 19. 8. 44, koji je upućen Generalštabu Vrhovne komande Vermahta (obavešteni Komanda KoV/ Strane armije — Zapad, rajhsfirer SS i komandant Dopunskih trupa, Komanda oklopne armije, vojnoupravni komandant Jugoistoka i specijalni opunomoćenik Ministarstva inostranih poslova za Jugoistok) o pregOTorima sa ministrom predsednikom Nedićem:

Nedić je postavio zahtev za

- a) hitnu isporuku 3 miliona metaka pešadijske municije,
- b) odobrenje za formiranje srpske vojske koja bi brojala 50.000 ljudi, čije regrutovanje bi trebalo da usledi od četničkih jedinica Draže Mihailovića,
- c) isporuku oružja uključujući pri tom i teško naoružanje.

U iscrpnom razgovoru između komandanta Jugoistoka, specijalnog opunomoćenika Ministarstva inostranih poslova za Jugoistok i vojno-upravnog komandanta Jugoistoka utvrđeno je sledeće:

- a) da razvoj komunističke opasnosti u i oko Srbije zahteva korišćenje svih antikomunističkih snaga,
- b) da bi jedno principijelno odbijanje Nedićeve ponude silom prilika dovelo:

do postavljanja svih Srba protiv nemačke okupacione sile, do prelaza pojedinih četničkih jedinica u komunistički zaraženu Narodnaosilobodilačku vojsku, u slučaju generalnog otkaza pomoći, dalje bi dovelo do veoiih uspeha dobro naoružanih Titovih bandi protiv slabih jedinica Draže Mihailovića na srpskom prostoru, dovelo bi i do konačnog prekida svih komunikacija, naročito prema Grčkoj,

konačno bi dovelo do prekida mogućnosti korišćenja izvora ratne privrede neophodne za Vermaht i otadžbinu.

Komandant Jugoistoka dalje izveštava Generalštab Vrhovne komande Vermahta:

Svestan važnosti i značaja jedine pozitivne forme ponude za celo komandno područje i za okupacionu silu, komandant Jugoistoka, sporazumno sa naročitim opunomoćenikom Ministarstva inostranih poslova za Jugoistok, namerava da vodi pregovore na sledećoj osnovi:

- a) prva isporuka municije u visini od 250.000 metaka,
- b) obećanje za formiranje daljih bataljona u okviru programa Srpskog dobrovoljačkog korpusa ili slično njemu,
- c) formiranje i obuka predviđenih jedinica pod b) pri čemu će se prikrivati naš nedostatak u oružju, ali će se ovo stalno zahtevati od višeg mesta.

Komandant Jugoistoka namerava da se, zajedno sa specijalnim opunomoćenikom Ministarstva inostranih poslova za Jugoistok, prijasvi za referat kod firera, gde bi temeljno izneo situaciju sa obrazloženjem o obimu izlaženja u susret u cilju postizanja političke i vojne konsolidacije.

Prilog 143/VII

Za ovo uporedi i operacijski dnevnik, strane 190, 191 i 195.

Komandovanje operacijama u južnom delu Srbije

TJ vezi akta komandanta Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 3386/44. od 11. 8., operacijski dnevnik prilog 79/VIII, upućeno je naređenje telegramom Komandi 2. oklopne armije (obaveštena je i Komanda LXIX armijskog korpusa, kao i vojnoupravni komandant Jugoistoka) pod Op. od. str. pov. bir. 3830/44.:

Komandni štab »Auleb« treba odmah da krene maršem za Kruševac. Po prispeću, on će se potčiniti pod komandu vojnoupravnog komandanta Jugoistoka.

Načelnik veze uputiće mešovitu četu veze, koja je formirana po ovoj zapovesti, što je moguće pre u Komandni štab »Auleb« u Kruševac.

Vreme preuzimanja komande' odrediće komandant Jugoistoka.
Prilog 144/VIII

Uporedi takođe i operacijski dnevnik, strana 170.

Povećanje udarne snage hrvatske vojske

Aktom Op. od. (KoV) — Jugoistok str. pov. br. 009707/44 od 17. 8. Generalštab Vrhovne komande Vermahta doneo je odluku po predlozima komandanta Jugoistoka koji su dostavljeni dopisom str. pov. 0170/44, a odnose se na podizanje borbene odnosno udarne snage hrvatske vojske. Da bi se suprotstavilo poteškoćama koje stoje na putu rešenja ovog problema, nemački poslanik je razgovarao sa poglavnikom 19. 8. po ovom predmetu. Komandant Jugoistoka je zamolio telegramom Op. od. str. -pov. br. 3788/44 nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj za rezultat ovog razgovora kod poglavnika.

Prilog 145/VIII.

20. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

18.15 časova:

Generalštab» major Brudermiler saopštava generalštabnom pukovniku Zelmajeru telefonski da je Vrhovna komanda Vermahta saglasna sa svim predlozima i da će tu svoju saglasnost potvrditi i telegramom. •

Na pitanje generalštabnog majora Brudermilera po predmetu ponude Nedić—Draža Mihailović, generalštabni pukovnik Zelmajer mu je odgovorio da je komandant Jugoistoka dopisom Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera str. pov. 6630/44 od 19. 8. 44 (uporedi operacijski dnevnik, prilog 143/VIII) izvestio Vrhovnu komandu Vermahta sledeće:

- 1.) šta je Draža Mihailović zahtevao preko Nedića,
- 2.) stav po ovom komandanta Jugoistoka,
- 3.) da general-feldmaršal baron fon Vajks i ministar Nojbaher žele da zajedno podnesu referat fireru.

XXI. brdski armijski korpus: Albanija.

297. divizija:

Komanda korpusa »Jug«: Crna Gora

Za operaciju »Ribecal« vidi dnevni izveštaj.

Dalja namera: a) napad na neprijatelja između Pive i Tare borbenim grupama 7. SS-brdske divizije iz severozapadnog pravca, s težištem udesno, Borbenom grupom »Ajsgruber«, 54. lovačkim bataljonom i III bataljonom 13. peš. puka sa jugoistoka, s težištem ulevo;

b) Severozapadna grupa je dostigla odsek Tare i zaprecMa severnu obalu od Ograđenice (sevemo od Žabljiaka) do Prečani (južno-jugoistočno od Žabljaka) sa jednovremenim zauzećem prevoja kod kote 606;

e) u toku je izvlačenje Borbene grupe »Sever« iz prostora prikupljanja Pljevija za upotrebu na desnom krilu;

d) Borbena grupa »Malter« se nalazi na raspolaganju na prostoru severozapadno od Pljevalja;

c) u toku je prikupljanje izvučenih delova Borbene grupe »Leb« [Leeb] na prostoru Prijepolje — Jabuka;

f) preduzeto je izviđanje iz Pljevalja u zapadnom i severozapadnom pravcu.

V. SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Operacija »Volfshel« je završena bez daljeg dodira sa neprijateljem.

118. lovačka divizija:

Zapažen je saobraćaj motornih vozila i čamaca na zapadnom delu ostrva Hvar kao i dejstvo artiljerije. Izvršeno je isikroavanje iz dva neprijateljska čamca na prostoru Stari Gnad. Preduzeto je izvidanje.

LXIX armijski korpus za naročitu upotrebu:

I. kozačka divizija:

Operacija »Vildfang« [Wildfang«]:

U toku je čišćenje planine Moslavina (Slavonija).

Vidi dnevni izveštaj.

Namera: posle okončanja operacije »Vildfang« izvršiće se čišćenje prostora Daruvara.

Srbija:

Prema izveštaju I bugarskog okupacionog korpusa, odbijen je noćni napad na Blace. Lebane je napušteno pod pritiskom nadmoćnog neprijatelja.

Priprema zajedničkog referata komandanta Jugoistoka i specijalnog opunomoćenika Ministarstva inostranih poslova na Jugoistoku, kod firera.

Dana 20. 8. obavljen je telefonski razgovor s vezi nameravanog referata kod firera (vidi operacijski dnevnik, prilog 143/VIII) između general-potpukovnika Vintera i ministra Nojbahera, zatim između general-pukovnika Lera i generala pešadije Felbera.

Još istog dana uputio je gospodin komandant general-feldmaršal baron fon Vajks sledeći telegram načelniku štaba Vrhovne komande Vermahta general-feldmaršalu Kajtelu [Keitel].

Sporazumno sa specijalnim opunomoćenikom Ministarstva inostranih poslova za Jugoistok poslanikom Nojbaherom mdlim za zajednički referat kod firera:

1.) o saradnji sa Dražom Mihailovićem i budućoj politici u Srbiji;

2.) o daljem finansiranju Vermahta u Grčkoj.

Po tački 1.) učesnici rajhsfirer SS i vojnoupравни komandant Jugoistoka.

Po tački 2.) komandant Grupe armija »E« i vojnoupравни komandant Jugoistoka.

Molim za referat čim pre, ako je ikaiko moguće. Poletanje 22. 8. u 5.30 časova, povratak avionom 23. 8.

O telegramu komandanta Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 0191/44 od 20. 8. 44, upućenom načelniku štaba Vrhovne komande Vermahta, obavešteni: komandant Grupe armija »E«, rajhsfirer SS, vojnoupравни komandant Jugoistoka, specijalni opunomoćenik Ministarstva inostranih poslova Jugoistok i Komanda vazduhoplovstva preko vazduho-

plovnog oficira za vezu.

Službena zabeleška.

Dana 20. 8. obavestio je general pešadije Felber načelnika štaba komandanta Jugoistoka da je, prema jednoj radio-vesti upućenoj bugarskoj 27. diviziji, dat na znanje zahtev da se bugarski Okupacioni korpus povuče iz Srbije.

Po predmetu ponude Nedić ↔ Draža Mihailović, ministar Nojbaher predlaže da se organizacija četničkih jedinica prenese u nadležnost višeg SS i policijskog vođe u Srbiji. Načelnik štaba komandanta Jugoistoka se saglasio s ovim predlogom.

21. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Štabni dogovor 21. 8. 44 ...

3. Načelnik štaba general-potpukovnik Vinter iznosi situaciju u Gmoj Gori, istočnoj Bosni i u srednjoj Srbiji: Titove namere da upadne u Srbiju se nisu ostvarile, crvena istočna grupa u Srbiji je pasivna i zadržana. Crveni XII korpus je razbijen na manje grupe, jedna dalja neprijateljska grupa (3. i 37. crvena divizija) je u prostoru Pljevalja teško potučena. Divizija »Princ Eugen« je vrlo urriešno teško potukla u paralelnom gonjenju crvena pojačanja 'koja su priticala iz istočne B'osne. Opasnost je uglavnom otklonjena. Stvari se **ipak** moraju u Crnoj Gori i u južnom delu Srbije radikalno raščistiti posle završetka operacije »Ribecal«.

Referat kod firera

Dana 21. 8. po podne prispelo ije dz Vrhovne komande Vermahta telefonsko obaveštenje da je zamoljeni referat kod firera i predloženi program razgovora odobren (uporedi telegram komandanta Jugoistoka Op. od. str. pov. br. 0191/44 za načelnike od 20. 8, operacijski dnevnik, strana 209 i 210).

Let avionom gospodina general-feldmaršala u firerov Glavni stan je utvrđen za 22. 8. u 5.00 časova. Učešće vqjnoupravnog komandanta Jugoistoka otpada (generala pešadije Felbera).

Bugarska:

Iz izjava koje potiču iz bugarskih generalštabnih krugova, a koje su date nemačkom vojnom izaslaniku, može se vddeti da bugarska vlada teži za povlačenjem I bugarskog okupacionog korpusa iz Srbije, događaj koji bi i onako zategnutu situaciju, zbog upada Tita u Srbiju, još vfiše zaoštrio i doveo u pitanje održavanje jedinog pravca snabdevanja u Grčkoj.

Komanda korpusa »Jug«:

Crna Gora: Za situaciju borbenih grupa vidi dnevni izveštaj.
Namara: a) Borbena grupa »Kum« [»Kumm«] da produži napad između Rive A Tare u pravcu jugoistoka,
b) produžetak napada 1. brdske divizije (bez 99. peš. puka u sadejstvu sa Borbenom grupom »Kum« u pravcu severo-jugozapada,
c) Severozapadna grupa zaprečava prelaze preko Tare,
d) napad na neprijatelja na prostoru severoistočno od Pljevalja sa 14. SS-brdskim lovačkim pukom (bez III bataljona), 1 bataljonom milice i 2 eskadrona 297. puka.

V. SS-brdski armijski korpus:

369. divizija:

Jugoistočna Hercegovina: neprijateljske snage na prostoru severoistočno od Biileće su odbačene na istok.

118. lovačka divizija:

Brač: ušančeni neprijatelj na 5 km severozapadno od Nerežišća je tučen artiljerijom.

Hvar: na zapadnom delu ostrva i dalje saobraćaj na putevima Stari Grad — Jelsa, kao i brodski saobraćaj.

SS-brdska divizija »Handžar«:

Istočna Bosna: 1. bataljon 27. peš. puka nalazi se u napredovanju iz prostora Šekovići na Milice (istočno od Vilaseniice).

22. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Odlazak komandanta Jugoistoka u firerov Glavni stan

Dana 22. 8. u 05.00 časova otputovao je avionom gospodin generalmajor baron fon Vajks sa ministrom Nojbaiherom i načelnikom Obaveštajnog odeljenja odnosno oficijom Abvera generalštabnim potpukovnikom Harlingom iz Zemuna u firerov Glavni stan. Tamo su prispeli u 10.15 časova.

Naveče je generalštabni potpukovnik obavestio u nagoveštavajućoj formi general-potpukovnika Vintera o toku razgovora kod firera.

Iz telefonskih razgovora 22. 8. 44.

18.30 časova

Generalštabni pukovnik Zelmajer obaveštava generalštabnog majora o situaciji: ...

Operacija »Ribecal« (Crna Gora) sprovodi se i dalje planski. Neprijateljske snage su razdvojene na dva dela. Na severu (severno do Pljevalja) pokušava I crveni korpus (1. i 37. divizija) da se izvuče u pravcu sava, dok na j'igu XII korpus želi da izmafcne na planinu Durmitor. Neprijatelj je u Ornoj Gori razbijen i verovatno da su njegovi planovi osujećeni. Može se računati da se Crna Gora nalazi u našim rukama. Dalje se pretpostavlja da se ova oblast može smiriti

putem njenih sopstvenih snaga (četnika Draže Mihailovića) pod komandom Durišića.

Na dalmatinskoj obali, zapadni deo, oba ostrva, i Brač i Hvar, neprijatelj povremeno uznemirava.

Komanda korpusa »Jug«: Crna Gora.

Operacija »Ribecal«:

Južni odsek: protiv delova XII korpusa, koji izmiče u južni i zapadni deo planine Durmitor, naše borbene grupe iz pravca severa i jugoistoka se nalaze u stalnom napredovanju.

Severni odsek: 1. i 37. crvena divizija nalaze se severno i severozapadno od Pljevalja po svoj prilici sa glavninom u povlačenju preko Priboja u pravcu istaka štiteći svoj južni bok. Za situaciju naših borbenih grupa vidi dnevni, izveštaj.

Prilog karti:

29. Operacija »Ferrat« (»Verrat«)

(Zervasov mostobran) 23. 8. 43

23. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

17.30 časova:

Generalpotpukovnik Vinter govori sa generalom pešadije Šnekenburgoim (šefom Nemačke vojne misije u Bugarskoj) O' pismu bugarskog ministra rata gospodinu general-feldmaršalu po pitanju smene i premeštanja kod bugarskog Okupacionog korpusa u Srbiji.

General pešadije Šnekenburger stekao je utisak da Bugari žele svoje divizije u Srbiji samo da privuku na prostor koji je bliži njihovim granicama ali ne i da ih u potpunosti izvuku iz Srbije. Tripamof se drži svoje reči. Pretresanje govora bugarskog ministra inostranih poslova Draganova i nekih poslanika 22. 8. u Sobraju kao i namerala poseta general-potpukovnika Viintera bugarskom vojnom rukovodstvu u Sofiji.

Komanda korpusa »Jug«:

Operacija »Ribecal« — Crna Gora.

Južni odsek: zbijen našim napadom između Tare i Pive na prostoru južno, jugozapadno i zapadno od Durmitora neprijatelj pruža pred desnim krilom Borbene grupe »Kum« južno od Borije i pred levim krilom Borbene grupe »Ajsgruber« na Komarnici (severozapadno od Šavnika) žestok otpor. Računa se sa njegovim pokušajem da umakne preko Pive i Komarnice u pravcu jugozapada.

Severni odsek: neprijatelj je pravovremeno sprečen od strane 2. puka »Brandenburg« u pokušaju da iz prostora Priboja pređe Uvac na 6 — 7 km severno od Nove Varoši. Borbe su tamo u taku.

392. divizija:

Operacija »Vaseršlah« [Wasserschlauch] je otpočela sa ciljem raščišćavanja prostora Vrbovsko — Mrkopalj (13. crvena divizija).

24. 8. 1944

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

00.00 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer saopštava telefonski Komandi 2. oklopne armije (generalštabnom pukovniku Fairübileru) sledeće: Komandant Jugoistoka je zbog situacije u Rumuniji naredio pripravnost I stepena na celom prostoru Jugoistoka.

1.) Naređene su sledeće hitne mere:

4. pulk »Brandenburg« (bez 1 bataljona) ne upućivati u Larisu nego ga transportovati za Niš.

Sve pokrete 1. brdske divizije u pravcu zapada treba obustaviti.

468. oklopnu izviđačku četvu ne upućivati u A-tinu nego je transportovati za Beograd.

2. bateriju 201. brigade jurišnih -topova uputiti maršem u pravcu Niša.

2.) Mere koje treba pripremiti:

a) 1. brdsku diviziju premestiti u prostor Niša (marš suvim).

b) Motorizovane delove uputiti prethodno za Skoplje ili Niš.

c) 92. motorizovanu brigadu uputiti u Niš.

d) 202. tenkovski divizion uputiti u prostor Beograda.

^ e) II. bataljon RSO 109. puka uputiti u prostor Niša.

00.30 časova:

General-potpukovnik Vinter govori sa vojnoupravnim komandantom Jugoistoka generalom pešadije Felberom i saopštava mu da je od Vrhovne komande Vermahta primio direktivu preko telefona da se nastoji na prikupljanju što je moguće jačih snaga na prostoru Niša i da se u tehničkom pogledu pripremi njihov transport.

General pešadije Felber je obavešten od strane načelnika Generalštaba komandanta Jugoistoka o merama koje treba odmah sprovesti kao i o merama koje treba pripremiti.

Gospodin general-feldmaršal je danas u noći na referatu kod firera, a 24. 8. će se sastati sa general-iprobnikom Lerom u Beču.

Komanda 2. oklopne armije smatra da bi trebalo da general Auleb ostane u Zagrebu. Ovo je odbijeno- pošto general Auleb treba da preuzme komandu nad -snagama koje se prikupljaju oko- Niša.

00.45 časova:

General-potpukovnik Vinter obaveštava načelnika Nemačke vojne misije u Bugarskoj, generala pešadije Šnekenburgara, o prispelim direktivama iz Vrhovne komande Vermahta i moli naročito nemačku

Komandu za vezu kod 5. bu@ar.ske armije u Skoplju da posebnu par žnju pokloni dejstvu događaja u Sofiji.

01.05 časova:

Generalštabni pukovnik Zelmajer telefonski obaveštava Vrhovnu komandu Vermahta (generalštabnog majora Brudermilera) o naredenim hitnim merama i pripremama kod Komande 2. oklopne armije i Komande Grupe armija »E«. Osim toga, naređena je i pripravnost svih mostovnih kolona na prostoru Beograda. Inženjeriija KoV se ne može odvojiti odnosno izvući, pošto su 2 raspoloživa bataljona potrebna na području XXII brdskog armijskog korpusa; takode i 18. SS-policijski puk ne može se privući, pošto se njime vrši obezbeđenje komunikacije Solun — Atina.

02.00 časa:

Generalštabni major Brudermiler predaje telefonski generalštabnom pukovniku Zelmajeru sledeće:

Vrhovna komanda Vermahta je saglasna sa Mtnim merama (4. puk »Brandenburg«, oklopna izviđačka četa, divizion jurišnih topova). Operacije »Ribecal« i »Ferrat« odvijaju se za sada planski. Ostale mere pripreme (transport železnicom) treba i dalje spovoditi.

Na osnovu direktive Vrhovne komande Vermahta uslediće ispravka telegrama koji je već bio pripremljen za Komandu 2. oklopne armije i Komandu Grupe armija »E«.

Štabni dogovor 24. 8, 9.15 — 9.50 časova:

Rukovodi: načelnik Generalštaba, general-potpukovnik Vinter.

Učesnici:

Načelnik štaba vojnopravnog komandanta Jugoistoka

general-major fon Gajtner [Geitner],

Načelnik inženjerije general-major Bacing,

Načelnik veze general-major Lemman [Lehman],

Načelnik Operativnog odeljenja komandanta Jugoistoka,

generalštabni pukovnik Zelmajer.

Načelnik Obaveštajnog odeljenja'oficir Abvera potpukovnik Hinterzer [Hinterseer],

Načelnik pozadine generalštabni pukovnik fon Kapher [Kapherr],

Načelnik Personalnog odeljenja za oficire pukovnik Grampe [Grampe],

Pomoćnik načelnika pozadine potpukovnik grof Štrahvic [Strachwitz],

Načelnik saobraćajne službe generalštabni pukovnik Konrad [Conrad],

Vazduhoplovni oficir za vezu generalštabni pukovnik Lampe [Lampe],

Oficir za vezu sa RM kapetan bojnog broda fon Bot [Booth],
Načelnik Odeljenja za naročitu primenu pukovnik Zis [Süss],
3. generalštabni oficir kapetan Merem [Merrem]
Zapisničar za operacijski dnevnik viši vojni arhivar Vishaupt
[Wisshaupt].

Načelnik Generalštaba general-potpukovnik Vinter orijentiše prisutne o situaciji u Rumuniji...

Vojnoupravni komandant Jugoistoka je naredio pripravnost I stepena za celo područje Jugoistoka (ovo se moralo od strane načelnika Operativnog odeljenja ukinuti za Štab Komande Grupe armija »F«).

Iz Sofije nikakvih novih izveštaja. Prkovnik fon Zelhof [Selchhof] javlja se iz Zagreba: Ovde je sve u redu.

Operacija »Ribecal« (Crna Gora) i operacija »Ferrat« i dalje se odvijaju. Privremeno je bilo naredeno zaustavljanje pokreta 4. SS-policijske oklopne grenadirske divizije i 1. brdske divizije; ovo naređenje je ponovo¹ ukinuto.

Telefonske veze sa Grupom armija »Južna Ukrajina« su u prekidu. Načelnik veze je dobio zadatak da vozu ponovo uspostavi, koja je za isada jedino moguća preko radio-mreže mornarice.

General-major fon Gajtner: u Banatu su svi (policija itd.) upotrebljeni za zaštitu granice.

Načelnik štaba: treba pripremiti prikupljanje i dovođenje što je moguće više mostovnih jedinica (kolona) u prostor Beograda.

Operativni štab »Auleb« treba opremiti sredstvima veze, pošto će on morati, verovatno sa jačini snagama, odmaršovati iz južnog dela Srbije na istok. Opremanje ostatka Štaba »Dajnhard« [Deinhard] u Zagrebu je isto tako važno.

General-major fon Gajtner predlaže pukovnika Bema [Böhm] za načelnika Operativnog štaba »Auleb«. General-potpukovnik Vinter se složio.

General pešadije fon Glez zastupaće komandanta korpusa u Zagrebu (LXIX armijskog korpusa).

Gospodin general-feldmaršal nije noćas priispeo sa referata bod firera; on će po podne poleteti avionom direktno iz firerovog Glavnog stana za Beograd. Ovde će se sastati sa general¹pukovni¹kom Lerom, prilikom njegovog povratka za Beč.

13.00 časova:

Telefonski poziv generalštabnog potpukovnika fon Hartlinga iz »Vučje jame«:

Ministar Nojbaher preuzima političku odgovornost za naoružanje četnika Draže Mihailovića. Oružje treba izdati.

18.10 časova:

Telefonski razgovor generalštabnog pukovnika Zeknajera sa načelnikom Operativnog odeljenja šefa Nemačke vojne misije u Bugarskoj.

Borbena škola »Niš« može da drži spremnim 1 bataljon (2 streljačke čete i 1 mitraljeska četa), a da se ne mora dovoditi četa koja se nalazi u Leskovcu. Oklopnih vozila nemamo, pošto su ona predana Bugarima, samo posedujemo još 5 jurišnih topova.

25. 8. 1944:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Povratak gospodina komandanta iz firerovog Glavnog stana

Dana 20. 8. rano ujutro prispeo je general-pukovnik Ler iz Beča u komandu Grupe armija »F« i ostao da čeka povratak gospodina general-feldmaršala barona fon Vajksa iz firerovog Glavnog stana.

Komandant Jugoistoka morao je prekinuti u Beču svoj povratak avionom iz firerovog Glavnog stana 25. 8. zbog loših vremenskih uslova, tako da je avion poleteo iz Beča — Aspern tek u 18.00 časova a prispeo u Beograd u 19.30 časova.

Još 25. uveče održano je savetovanje između general-feldmaršala barona fon Vajksa i general-pukovnika Lera, kao i general'potpukovnika Vintera o rezultatima referisanja situacije u firerovom Glavnom stanu, kao i o direktivama koje su primljene u Vrhovnoj komandi Vermahta.

18.15 časova:

Razgovor generala pešadije Felbera sa general-lajtnantom Vinterom:

1. Pitanje izdavanja oružja četnicima Draže Mihailovića iz skladišta Kragujevac. Okleva se, još nikakvo oružje nije izdato, čeka se sa kakvim uputstvima dolazi feldmaršal iz Vrhovne komande Vermahta.

2. Pripravnost I stepena: danas rano ujutro predat je telegram da se ukidanje pripravnosti I stepena prepušta komandantima.

3. Koncentraciju ustanova u velikim gradovima vršiti sa oštrim merama. O tom će se izdati novo naređenje u sasvim oštrinom stilu (iskustva iz Pariza).

19.15 časova:

Predmet razgovora generalštabnog pukovnika Zelmajera i generala Gajtnera:

468. oklopna izviđačka četa, na putu za Beograd, privremeno se službeno i taktički potčinjava vojnoupravnom komandantu Jugoistoka. Izvan Beograda, sme se angažovati jedino po odobrenju komandanta Jugoistoka.

Viša komanda »Jug«:

Operacija »Ribecal« u Crnoj Gori — vidi dnevni operativni izveštaj.

Za vreme operacije »Ribecal«, 54. brdski inženjerijski bataljon obavio je sledeće radove: izgradio 614 m mostova, 760 m zaobilaznih puteva i gazova, 2 velika mosta od po 45 m, 1 brvno za tovarna grla dužine 40 m (na prelazu Tare, kvadrat 606), popravio mostove na dužini 316 m i izvršio rušenja na dužini 298 m.

Operativni štab general-potpukovnika Auleba

General-potpukovnik Auleb, na svom proputovanju za Niš, 25. 8, upoznat je sa svojim zadacima od strane načelnika štaba komandanta Jugoistoka:

a — neutralisanje crvenih odreda, sa snagama koje mu do sada stoje oa raspolaganju u Srbiji;

b — razbijanje crvenih odreda, — po dovođenju 1. brdske divi* zije. Šifra operacije: »Vervolf« [»Werwolf«—»Vukodlak«];

c — eventualno razoružanje 1. bugarskog okupacionog korpusa, — prema bližoj instrukciji vojnoupravoog komandanta Jugoistoka. Šifra operacije: »Judas«.

Hrvatska

Nemački poslanik u Zagrebu obavio je kod poglavnika sklapanje hrvatsko-mađarskog sporazuma, koji se odnosi na angažovanje mađarskih trupa u Hrvatskoj.

Opunomoćeni nemački general u Hrvatskoj predao je pod Oper, str. pov. br. 01481/44. od 25. 8. komandantu Jugoistoka projekat plana za vojno sprovođenje odredaba ovog sporazuma i predložio pojedine dopune.

26. avgust 1 94 4. godine

Operativno odeljaije Beograd — Dedinje

General-pukovnik Ler odleteo za Solun.

Savetovanje kod gospodina komandanta u 10.30 časova

26. 8. u 10.30 časova održano je savetovanje kod gospodina komandanta. O učesnicima i sadržini savetovanja, vidi prilog 199a—/VIII

12.00 časova:

Analiza situacije u Belom dvora pod rukovodstvom general-potpukovnika Vdntera. Učesnici: svi generalštabni oficiri Komande grupe armija.

Na dan 26. 8. nastupilo je *zaoštavanje situacije*, koju karakteriše:

1) Brzo nadiranje Rusa u Rumuniju, koje dopušta da se može očekivati brzo istupanje Bugarske iz savezničkog pakta sa Nemačkom, pre svega proglašenje o neutralnosti Bugarske.

2) Na držanje Bugarske prema Nemačkoj ukazuju sledeća naređenja:

a — bugarski Generalštab naredio je da se razoružaju nemačke jedinice koje dolaze iz Rumunije.

Poziv preko bugarskog radija za razoružanje svih nemačkih vojnika u Bugarskoj — što ne odgovara -sporazumu — povećao je zategnutost i izazvao oštre protivmere;

b — bugarski načelnik Generalštaba zatražio je povlačenje nemačkih trupa iz Bugarske;

c — 24. bugarska divizija dobila je naređenje da se povuče na istok do pruge Beograd — Niš.

3) Zaoštavanje situacije na Dunavu kod Oršave, Vidina i Ruse, — gde su Rumuni otpočeli borbena dejstva protiv slabih nemačkih snaga.

Direktiva Vrhovne komande Vermahta (Generalštab)

Telegram Vrhovne komande Vermahta (Generalštab) i Kopnene vojske op. str. pov. br. 773036/44, prispeo 26. 8. u 01.50 čas.

Veza: Vrhovna komanda Vermahta (Generalštab) Operativna uprava (Kopnene vojske) str. pov. br. 773017/44, od 25. 8.

Za sprovođenje namere u tač. 2. naznačene direktive, glavni inspektor oklopnih jedinica uputiće 26. 8. iz Krakova u Niš 800 specijalista. Njihov dolazak, kako se predviđa, 27/28. 8. Da bi komandu učinili pokretnom, umoljava se komandant Jugoistoka da do jutra 28. 8. pripremi u Nišu 30 teretnih automobila.

Naređenje komandanta Jugoistoka.

Telegram, la str. pov. br. 0202/44. Komandi 2. Oklopne armije i vojnoupornom komandantu Jugoistoka (na znanje Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka):

(V) Operacija »Ribecal« je završena. Gonjenje, 'koje je u taku, nastaviti sredstvima 2. oklopne armije pod rukovodstvom komandanta 5. SS-brdskog armijskog korpusa. Takozvanu Komandu »S« rasformirati.

2) 1. brdska divizija smesta da krene na marš ka južnoj Srbiji. Ona će se najpre prikupiti na liniji [Kosovska] Mitrovica — Raška — Kraljevo sa frontom prema istoku. Divizija se 27. 8. u 12.00 časova stavlja pod neposrednu komandu komandanta Jugoistoka. Namera je da se što je moguće pre u okolini Mitrovice pripremi za borbu jaka borbena grupa (motorizovana), koja će u datom slučaju i pod ličnim rukovodstvom komandanta divizije moći da se pokrene u pravcu Skoplja ili Niša.

3) Operativni štab »Auleb« smesta da uspostavi operativnu pripravnost, u gotovosti za izvršenje sledećih zadataka:

a — sa do sada raspoloživim snagama u Srbiji, neutralisati crvene odrede u rejonu koje bliže bude odredio vojnoupravni komandant Jugoistoka;

b — razbijanje crvenih odreda posle dovođenja 1. brdske divizije. Šifra operacije: »Vervolf«;

c — sa ili bez 1. brdsike divizije, razoružati 1. bugarski okupacioni korpus, a prema bližem uputstvu vojnoupravnog komandanta Jugoistoka. Šifra operacije »Judas«.

4) Jedan od osnovnih zadataka 2. oklopne armije i vojnoupravnoig komandanta Jugoistoka jeste da sve četničke odrede u Srbiji i Grnoj Gori koji se nalaze u borbenom dodiru sa crvenim snagama odvraiti i spreči da ispolje inicijativu, koja bi — kao rezultat ukupne situacije — mogla da se usmeri protiv Nemačke. Odbijanje da se primi borba sa komunistima smatrati kao preteci znak i odmah javiti.

(Telegram u izvodu).

Dokumenat načelnika XXIV/44.

Razvoj u Bugarskoj može nas na to prisiliti da u najkraćem vremenu zauzmemo Skoplje i prugu Grdelica — Skoplje — Đevđelija. Za ovaj slučaj pripremiti mere:

1) Da komandant oružanih snaga Skoplja održi po svaku cenu saobraćajni čvor Skoplje sve do dolaska nemačkih pojačanja.

2) Da se 1. brdska divizija probije do Skoplja sa jednom motorizovanom borbenom grupom.

3) Da vojnoupravni komandant Jugoistoka sa prikupljenim snagama od delova iz svog delokruga komandovanja izvrši napad duž pruge Grdelica — Skoplje.

4) Da Grupa armija »E« iznenadno zauzme od juga naovamo deo pruge Đevđelija — Skoplje.

Pokretanje naređenih mera uslediće pod šifrom »Trojbruh« [»Treubruch« — »Verolomstvo«].

(Komandant Jugoistoka, Ia, str. pov. br. 0205/44 od 26. 8, u izvodu).

Ovo naređenje izdato je u noći 26/27. 8: Komandi Grupe armija »E«, 2. oklopnoj armiji, šefu Nemačke vojne misije u Bugarskoj, vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, a na znanje Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab) i komandantu Jugoistoka.

Dokumenat načelnika XXV/44.

U vezi sa operacijom »Ferrat« [»Verrat« — »Izdaja«], Komandi Grupe armija »E« je sa oper. br. 3989/44. strogo poverljivo (prethodno telefonom) naređeno:

1) 4. SS-policijsku Oklopnu grenadirsku diviziju najkraćim putem dovesti do železnice i prevesti u Skoplje. Po dolasku u rajon

Skoplja, ona se stavlja pod neposrednu komandu komandanta Jugoistoka.

2) Na početku transportovanja, rasporediti u sastav jedinica stanice vazdušnog osmatranja 143. pa divizionu, koji se prevozi) iz Atine.

3) Operacija »Ferrat« u dosadašnjoj formi otpada. Za dalji odnos prema snagama Zervasa postaje dve mogućnosti:

a — nastavak pregovora sa ciljem da se odloži odluka za što je moguće duže vreme;

b — napad, bez 4. SS-policijske oklopne grenadirske divizije, a po pristizanju daljnjih snaga iz južne Grčke.

Prilog 200/VIII.

Premeštanje komandi mostovnih jedinica

Sa Ia (general inžinjerije) str. pov. br. 625/44. naređeno je:

Za specijalnu upotrebu u železničkom transportu, odmah prebaciti niže navedene komande -most. jedinica »B« i potčiniti ih komandantu Jugoistoka (generalu inžinjerije):

Od Grupe armija »E«:

— ijednu mostovnu kolonu u rejon Smederevo — Kovin;

— jednu mostovnu kolonu u rejon Beograda.

Od 2. Oklopne armije:

— 636. komandu mostovnih jedinica »B« u rejon Beograda;

— 900. komandu mostovnih jedinica »B« u rejon Novog Sada.

Prilog 202/VIII.

1) Južni odsek: Borbena grupa »Kum«: pred Borbenom grupom »Kum«, 6. crvena divizija, uporno praćena, odstupa (ka severu preko lakta Tare (28 km severozapadno od Žabljaka).

12. crveni korpus, u pokretu ka zapadu, prešao ornogorsiko-hrvatsku granicu u rejonu Bioče (18 km jugozapadno od Gackog).

2) Severni odsek: u rejonu Čajetine, neprijatelj je pokušao da se pad zaštitom izvuču ka jugoistoku i zapadu, po svoj prilici preko Rremne (put Užice — Višegrad) ka severozapadu.

Srbija

Borbena dejstva u rejonu južno od Užica.

Situacija u dolini Ibra ponovo se stišala. Saobraćaj vozova uspostavljen. Izviđanjem sopstvenim odredima prostorije Kuršumlja — Prokuplje — Leskovac, u rajonu istočno od Lebana naleteli smo na jačeg neprijatelja.

27. av gust 1 944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Direktiva firera o postupku prema Bugarskoj (u izvodu)

U 16.35 časova stigla je osnovna direktiva maršala Kajtela: Vrhovna komanda Vermahta (Generalštab), Operativna oprava (Kopnene vojske) str. pov. br. 773048/44. (Prethodno avizirana 26. 8. u 15.30 časova usmeno preko telefona).

Firer je naredio: Bugarskoj je stalo do toga da u narednim danima dobije u vremenu da bi pripremila sopstvene protivmere. U tu svrhu može se u malome, ne u načelnim pitanjima, da pokaže predu-sretnost. Interniranje ne dolazi u obzir ni pod kakvim okolnostima. Takve pokušaje odbijati borbom do poslednjeg čoveka i do poslednjeg metka. Osim toga, -neophodno je da se izvrši koncentrisani razmeštaj svih snaga uz racionalno obezbeđenje.

Kao protivmere, sprovesti:

a — 1. brdska divizija, što pre da zauzme raspored za borbu oko Niša — prema odluci komandanta Jugoistoka, a 4 SS-policijska oklopna grenadirski divizija oko Skoplja. Ukoliko je nemoguće sa ostatkom snaga nastaviti operaciju »Zervas« i ukoliko je to neophodno — prekinuti je, obezbeđujući krila i bokove od neprijatelja i odgovlačeći sa pregovaranjem.

Motorizovane delove divizija rasporediti daleko ispred položaja tako da u slučaju potrebe mogu izaći na glavnu komunikaciju i najbržim putem da stignu do Sofije;

b — preko šefa nemačke vojne misije u Bugarskoj naredena je koncentracija i pripravnost raspoloživih snaga.

Specijalnu komandu glavnog inspektora oklopnih jedinica, po njenom dolasku, potčinili šefu Nemačke vojne misije u Bugarskoj, a po mogućstvu ojačati već angažovanim delovima divizije »Brandenburg« namenjenih za speijakiiu upotrebu.

Komandant Jugoistoka, Ia str. pov. br. 0209/44.

Na osnovu ove direktive Vrhovne komande Vermahta, još u toku popodnava 27. 8, todata su potrebna naređenja Komandi Grupe armija »E«, 2. oklopnoj armiji, šefu Nemačke vojne misije, kao i vojnoupravnom komandantu Jugoistoka.

2. divizion jurišnik topova 201. brigade

2. divizion jurišnih topova 201. brigade po pristizanju u Niš, u pogledu prava upotrebe potčinjava se Školi za borbenu Obuku Niiš. U pogledu službenog potčinjavanja, ostaje i dalje pod komandom 191. brigade jurišnih topova.

Telegram komandanta Jugoistoka, Ia str. pov. br. 4030/44.

Viša komanda »Jug«: Crna Gora

Operacija »Ribecal« završena je 26. 8. uveče. Posle izvlačenja 1. brdske divizije, dalje sprovođenje operacije nastaviće se (28. 8. 44. u 08.00 časova) pod rukovodstvom 5. SS-brdskog armijskog korpusa, pod šifrom »Ribensnicel« [»Rübenschnitzel« — »Šnicla od repe«].

Osnovna zamisao operacije: nastaviti vođenje operacije »Riilben-šnicel«, u kom cilju 5. SS-fordskom armijskom (korpusu potedniiti:

a — delove 7. SS-brdske divizije;

b — Višu komandu »Orna Gora« sa: 2. pukom »Brandenburg« (bez 2. bataljona), 2. bataljonom 363. grupe tovarne bojne komore, 2. eskadronom 297. diviz. bataljona automatičara, 696. bataljonom Feldžandarmerije, 1. četom 12. tenkovskog bataljona za specijalnu namenu, 1. i 2. pukom Muslimanskog dobrovoljačkog korpusa i Muslimanskim odredom »fon Krempler«;

c — ojačani 1. bataljon 363. puka i delove Muslimanskog dobrovoljačkog korpusa.

Namera je sprečiti prodor crvenih snaga preko planine Zlatibara u dolinu Ibra. U tu svrhu, po mogućstvu što ranije, ostvariti sadejstvo defova 7. SS-brdske divizije koji prodiru sa juga ka severu sa borbenim grupama SS-brdske divizije »Handžar« koje se bore u rejonu istočno od Vlasenice.

Pokret 1. brdske divizije — vidi dnevni operativni izveštaj.

Prvi cilj: dovođenje na liniju Kos. Mitrovica — Raška — Kraljevo.

15. brdski armijski korpus

392. divizija

Operacija »Vekselbalg II« (»Wechselbalg« — »Kopile«) prekinuta je pire svega zbog opadanja borbenog morala kod ustaša. Borbene grupe u rejonu Lički Osik pripremaju odbrambene položaje. Postignut je cilj akcije da se smanji skupljanje žetve od strane bandita i očisti rejon Prijeboja. Prikupljeno je 400 tona neovršenog žita, krompira i povrća.

Područje Srbije

Na rumunskoj obali Dunava, od Oršave do Moldave, Rumuni su otpočeli borbena dejstva protiv slabih nemačkih snaga. Ove snage su se, posle uporne borbe i pod zaštitom Dunavske rečne flotile, najvećim delom povukle na srpsku obalu.

Posada Oršave, sa ukupno 140 ljudi, pored 60 mrtvih i ranjenih, prihvaćena je na srpskoj obali.

Saobraćaj Dunavom je privremeno prekinut zbog neprijateljskog dejstva teškim naoružanjem iz bunkera.

Situacija na rumunsko-banatskoj granici je i dalje nepramenjano mirna.

24. bugarska divizija prikuplja se dz jugozapadne Srbije u rejon Niša, a 25. bugarska divizija iz sevarazapadnog centralnog dela Srbije u rejon Velika Plana — Palanka.

(Preuzimanje važnijih zadataka iz domena osiguranja i njihovo prenošenje na sopstvene združene i alarmne jedinice, koje su povučene iz borbe sa bandama.

U rejonu Kruševac — Kuršumlja — Leskovac oživela su dejstva bandi, naročito na železničkoj pruzi Boljevac — Kuršumlja i Niš — Leskovac.

Okupiranje Bugarske. Operacija »Hundeszon« (»Hundessohn« — »Pasji sin«)

Na osnovu direktive firera, Ia, str. pov. br. 0212/44. izdato je i prema razrezu dostavljeno naređenje o pripremi operacije »Hundeszon«.

Prodor 1. brdske divizije i 4. SS-policijske oklopne grenadirske divizije iz rajona Niša, odnosno Skoplja u pravcu Sofije.

Pri izmeinjenoj situaciji izvršiti razoružanje bugarskih snaga u Srbiji i Makedoniji na ugovoreni znak »Judas«.

28. avgust 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Savetovanje u štabu

Pod rukovodstvom načelnika štaba, general-potpukovnika Vintera, održano je 28. 8. štabno savetovanje u cilju informisanja o opštoj situaciji.

1) Aduvant načelnika Oper, odeljenja, kapetan Velš, govorio je o situaciji u Rusiji.

2) Aduvant načelnika Obaveštajnog odeljenja, kapetan Merem, izneo je situaciju u Francuskoj, centralnom Sredozemlju, Italiji i Turskoj. On je takode govorio o situaciji bandi na Balkanu.

Načelnik štaba upotpunio je izlaganje kapetana Merema, iznoseći ispadanje Rumunije i predstojeće istupanje Bugarske iz savezničkog pakta sa Nemačkom.

Krivo shvaćeni poziv preko bugarskog radija, da se razoružaju svi nemački pripadnici oružanih snaga u Bugarskoj, doveo je do obostrane nervoze i zaoštavanja situacije. Naime, poziv se odnosio na razoružanje samo onih nemačkih jedinica koje se iz Rumunije vraćaju u Bugarsku, a što je u duhu postignutog sporazuma.

Šef Nemačke voljne misije u Bugarskoj pridržava se firerove direktive: boriti se do poslednjeg čoveka i do poslednjeg metka, interniranje nemačkih jedinica uopšte ne dolazi u pitanje.

Vidi prilog 227/VIII.

Držanje Komande 5. bugarske armije, sve do juče, bilo je lojalno.

Kapetan Merem izneo je zatim pojedinosti o situaciji bandi u Grčkoj i Crnoj Gori. Kod srbijanskih četnika nervoza je u porastu zbog razvoja situacije u Rumuniji i Bugarskoj.

Predsednik vlade Nedlić je ipak juče izjavio da će i dalje ostati lojalan prema nama (generalštabni potpukovnik fon Harting: Nedić vrši najoštrij pritisak da se izda obećano oružje odredima Draže Mihailovića).

3) General-potpukovnik Vinter: događajima u Rumuniji i Bugarskoj ugrožena je pozadina Grupe armija »E«. Akutan problem predstavlja Bugarska. Protivmere su otpočele koncentracijom dvaju motorizovanih grupa: snaga 2. oklopne armije kod Niša, a snaga Grupe armija »E« kod Skoplja. Angažovanje ovih motorizovanih grupa zavisi od daljeg razvoja situacije. General Auleb je danas preuzeo komandu nad motorizovanom grupom kod Niša.

Uveliko predstoji prenošenje težišta operacije iz južnih u centralni deo operacijske zone komandanta Jugoistoka. Odgovarajuće direktive su već izdate.

1. brdska divizija 27. 8. u 12.00 časova stavljena je pod neposrednu komandu komandanta Jugoistoka. Pre podne ona se nalazila u rejonu Kos. Mitrovica — Kraljevo.

29. avgust 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Savetovanje 29. 8. 1944. u komandi

Na dan 29. 8. 1944. održano je savetovanje kod gospodina komandanta povodom izveštaja o verovatnoj promeni u držanju pokreta Draže Mihailovića, kao i što se od toga može izvući u pogledu razvoja opšte Situacije na jugoistoku.

Srbija

O situaciji na Dunavu, vidi dnevni operativni izveštaj.

Banat: viši policijski i SS-vođa preuzeo je obezbeđenje Srbije. Na rumunsko-banatskoj granici i dalje mirno.

Pokreti Bugara u cilju evakuacije i koncentracije traju neprekidno uz rastuću pojavu demoralizacije i prepade četnika i komunističkih.

Preuzimanje od Bugara svih zadataka na obezbeđenju postrojenja i železničkih pruga, izuzev na pruzi Lapovo — Leskovac i Niš — Bela Palanka.

1. brdska divizija

Pretpostavlja se neposredno komandantu Jugoistoka. Marš se odvija po planu.

Masiranje snaga na prostoriji Niš — Beograd

Komandant Jugoistoka, Ia, str. pov. br. 4104/44. javio je Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab) da masiranje sopstvenih snaga na prostoriji Niš — Beograd, koje je još u toku, uglavnom pada na teret 2. oklopne armije. Ovo masiranje dolazi u trenutku kada se računa na oživljavanje dejstava bandi u Hrvatskoj i pod okolnostima stvaranja jedne manje desantne operacije.

Komanda 2. oklopne armije, kroz oštru koncentraciju 'preostalih snaga i kroz obrazovanje rezervi, teži da vodi računa o situaciji. Ovo, međutim, uslovljava da se napuste rejoni koje je do sada radi prestiža obezbeđivala.

Radi se o sledećim uporištima: Drvar, Jajce, D. Vakuf, Bugojno, Nikšić i Debar.

Molim da se ovo odobri.

Prilog 251/VIII.

Dalji tok u vezi s tim, kao i konačno odobrenje, vidi prilog 251-a/VIII.

Zadatak 2. oklopne armije

U vezi telegrama 2. oklopne armije Ia, str. pov. br. 119/44. komandant Jugoistoka telegramom Ia, str. pov. br. 4102/44. saopštio je da akutnu opasnost za zonu operacija komandanta Jugoistoka najvećim delom predstavlja teritorija Rumunije i Bugarske, kao i ustanički pObret u Grčkoj i Srbiji. Otuda, kasniji kao i raniji zadatak 2. oklopne armije jeste da bezuslovno i čvrsto drži obalu u svojim rukama i to sa sadašnjim snagama koje su za to dovoljne. Naredenja za vođenje borbe, koja je izdala ova komanda, ostaju bezuslovno u važnosti ...

Lojalnost hrvatskog državnog rukovodstva i oružanih snaga

Telegramom Ia, str. pov. br. 4103/44. naredeno je opunomoćenom nemačkom generalu u Hrvatskoj, na znanje Komandi 2. oklopne armije, da obavestava o eventualnoj pojavi krize koja se nagoveštava, pošto je, usled zaoštrene unutrašnje situacije u Grčkoj i Srbiji, puna lojalnost državnog rukovodstva i oružanih snaga, uključno sa ustaškim jedinicama, od odlučujućeg značaja za dalje vođenje boirbe na jugoistoku.

191. brigada jurišnih topova

Telegramom Ia, str. pov. br. 4093/44. naredeno je 191. brigadi jurišnih topova, tj. samo ljudstvu koje se nalazi u Leskovou, da neodložno (vremenski u roku od 5 dana) preuzme zaštitu radova na opravci pruge Grdelica — Vranje, a prema bližim uputstvima 95. železničke inženjerijske čete u Leskovcu.

Zapovest br. 7. za odbranu teritorije Jugoistoka

Na osnovu nove situacije posle ispadanja Rumunije i »neutralnosti« Bugarske, pod Ia, str. pov. br. 0217/44. izdata je zapovest br. 7. za odbranu teritorije Jugoistoka i dostavljena svim komandama koje u njoj učestvuju:

1) Očekuje se pooštreni pritisak neprijatelja spolja i iznutra.

2) Zadatak je komandanta Jugoistoka: držanje srednjeg Balkana i najvažnijih saobraćajnih veza.

3) Mere:

a — koncentracija svih pokretnih rezervi [komandanta Jugoistoka na prostoriji Beograd — Niš — Skoplje];

b — -slabljenje posada na ostrvima i zauzimanje jako rastresitog rasporeda u južnoj i srednjoj Grčkoj;

c — povlačenje svih trupa i ustanova južno od linije Krf — Janina — Kalabaka — Olimp.

4) Delimične zapoves-ti. Nastojati, kako kod stanovništva tako i kod sopstvenih trupa, da se što duže izbegne -utisak da se radi o evakuaciji. Najoštrije čuvati tajnu.

30. avgust 1944. godine

Operativno- odeljenje Beograd — Dedinje

Specijalni štab »Bacing« [»Bazing«] za sklanjanje oko 200 teretnih brodova na Dunavu

Niže Gvozdene vrata nalazi se oko 200 teretnih brodova sa dragocenim tovarom, kao i veliki broj malih jedinica Ratne mornarice.

Pošto su dosadašnji pokušaji na savlađivanju ove rečne prepreke propali, -Ratna mornarica namerava da izvrši prodor uz pomoć vojske i vazduhoplovstva.

U tu svrhu formiran je Specijalni štab »Baaing«. U taktičkom pogledu, štab je potčinjan vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, a neposredno saraduje sa Komandom vazduhoplovstva Jugoistoka i mornaričkim oficijom za vezu Grupe armija »F«.

31. avgust 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

92. grenadirska (motorizovana) brigada i 202. tenkovski bataljon

Telegramom Ia, pov. br. 4181/44. naređeno je Komandi 2. oklopne armije da se 92. grenadirska brigada (motorizovana) i 202. tenkovski bataljon potčinjavaju komandantu Jugoistoka.

Delove imenovanih jedinica razmestiti u bližoj okolini Beograda tako da, u slučaju ugroženosti glavnog -grada, mogu u najkraćem roku da stupe u borbu.

Prema razvoju situacije, moguća je njihova upotreba -u pravcu Dunava od odseku južno od Turn-Seveina ili s obe strane reke komunikacijom Bazijaš — Oršava.

1. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Vazdušni transport trupa za Grupu armija »Južna Ukrajina«

Telegramom pov. br. 1042/44. vazduhoplovni oficir za vezu pri komandantu Jugoistoka dostavio je Grupi armija »Južna Ukrajina« sumarni izveštaj o vazdušnom transportu Padobranskog bataljona »Brandenburg«, Nastavnog bataljona Škole za borbenu obuku Niš i 3. bat. 4. puka »Brandenburg«.

Prilog 12/IX.

Reorganizacija u domenu nadležnosti Komande vazduhoplovstva Jugoistoka

U raspisu, komandant Jugoistoka, vazduhoplovni oficir za vezu, pov. br. 1041/44, vazduhoplovni oficir za vezu objavio je i po razrezu dostavio saopštenje o reorganizaciji fcommandovauja Vazduhoplovne komande Jugoistoka:

1) Komanda 2. vazduhoplovnog korpusa i komanda 30. poljske vazd. oblasti, posle objedinjavanja li reorganizacije, dejstvuju pod imenom: komandant nemačkog vazduhoplovstva Severnog Balkana. 0 zadatku i delokrugu komadnovanja, vidi prilog.

2) Vazduhoplovni komandant Hrvatske se preimenuje u vazduhoplovni komandant Severnog Balkana.

3) Vazduhoplovni komandant Albanije se ukida.

2. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Srbija

Napadima iz vazduha i prepadima bandi iz zasede u toku poslednjih 48 časova, sve glavne i važnije pomoćne železničke veze na prostoriji Novi Sad — Beograd — Niš — Skoplje — Kraljevo — Kos. Mitrovica delom su trajno prekinute. Istovremeno je 'došlo do prekida glavnih veza za obaveštavanje.

O oštećenim, odnosno porušenim žel. mostovima, vidi dnevni operativni izveštaj.

O situaciji na Dunavu, pokretima 1. bugarskog okupacionog korpusa i 1. brdske divizije, vidi dnevni operativni izveštaj.

Uzimanje Sandžaka pod našu komandu

U vezi telegrama Komande 2. oklopne armije str. pov. br. 2477/44. I vojnoupravnog komandanta Jugoistoka Ia, str. pov. br. 1004/44. komandant Jugoistoka je telegramom pod Ia, str. pov. br. 4253/44. naredio Komandi 2. oklopne armije, a obavestio Komandu vazduhoplovstva Jugoistoka:

U 00.00 časova 10. 9. 44. Sandžak ulazi u delokrug (nadležnost) komandovanja vojnoupravnog komandanta Jugdistoka. U istom momentu stavljaju se pod komandu vojnoupravnog komandanta Jugoistoka: muslimanski odredi štandartenfirera Kremlera, 2. puk »Bran-

denburg« bez jednog bataljona, 696. bataljon Feldžandarmerije kao i sve policijske jedinice koje se nalaze u Sandžaku.

4. SS-policijska oklopna grenadirska divizija

U telegramu Ia, str. pov. br. 4325/44. 4. SS-polioijskoj oklopnoj grenadirskoj diviziji, na znanje Grupi armija »E«, naređeno je novo korišćenje 4. SS-policijske oklopne grenadirske divizije:

Zborni rejon Vršac. Divizija se stavlja pod neposrednu komandu komandanta Jugoistoka.

Prilog 60/IX.

11. peš. vazduhoplovna divizija

U telegramu Ia, str. pov. br. 4326/44. dostavljenom Grupi armija »E«, na znanje rajhsfireru SS na komandnom mestu, postavljen je zahtev da 11. peš. vazduhoplovna divizija u rajonu Sikoplja bude u gotovosti za sprovođenje operacija »Hundeszon«, »Judas« itd.

3. septembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

O situaciji na mom i u vazduhu, vidi operativni izveštaj.

3. 9. izvršan je napad na Beograd sa oko 200 četvoromotornih bombardera. (Most na Dunavu srušen na dužini 180 m, stari železnički most na Savi 6 pogodaka, putnički most na Savi 2 pogotka, štete na železničkim postrojenjima). Drugi odred bombardovao je aerodrom u Kovinu (7 aviona potpuno uništeno a 2 oštećena, rafinerija i žel. skela dobili pogotke).

5. septembar 1 9 4 4. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Formiranje Alarmnog puka »Beograd«

Odnosi se na formiranje Alarmnog puka »Beograd« od vojnika koji se vraćaju iz zavičaja i sada, usled saobraćajno-tehničkih razloga, ne mogu da se upute svojim jedinicama. U vezi sa ovim, izdato je naređenje vojno-upravnom komandantu Jugoistoka, a dostavljeno na znanje Komandi Grupe armija »E«, Komandi 2. oklopne armije, Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka i komandantu Mornaričke komande »Jug«.

6. septembar 194 4. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Obezbeđenje istočnog boka Grupe armija »E« na odseku Strume

U svom telegramu Ia, str. pov. br. 4428/44. komandant Jugoistoka obavestio je Vrhovnu komandu Vermahta (Generalštab) da namerava obezbediti istočni bok Grupe armija »E« na odseku Strume sa: 47. grenadirskim pukom, 122. armijskim tenkovskim bataljonom i tvrdavskim pešadijskim bataljonom koji je doveden iz Lemnosa.

Prilog 98/IX.

1. brdska divizija

1. brdska divizija, pod Ia, str. pov. br. 4424/44. primila je naređenje o njenom *potčinjavanju komandantu Jugoistoka* i stavlja joj se u dužnost odbrana istočne granice Srbije (kopija vojnoupravnom komandantu Jugoistoka).

Prilog 99/IX.

Telegramom Ia, pov. br. 4436/44, 1. brdska divizija dobila je naređenje da obezbedi za sebe stolku koju bugarske jedinice vode sa sobom.

Prilog 100/IX.

U telegramu Ia, str. pov. br. 4426/44. dostavljenom šefu Nemačke vojne misije u Bugarskoj i 1. brdskoj diviziji, naređeno je da se *trupe »Šnekenburger«* po dolasku na srpsku granicu odmah *potčine* 1. brdskoj diviziji.

Prilog 101/IX.

1. brdska divizija dobila je naređenje da pošalje generalu Šnekenburgeru jednog Okretnog oficira iz Specijalne komande »Guderijan«, koji bi u prijateljskom objašnjavanju sa pripadnicima bugarske oklopne brigade mogao da izdejsvuje *dobrovoljnu predaju tenkova*.

Prilog 102/IX.

Iz sastava 1. brdske divizije izdvojena je *8. 9. Udarna grupa »Sofija«* i obratnim putem otpočela pokret ka Beogradu -radi dodeljivanja generalu za specijalnu namenu.

Prilog 103/IX.

Škola za borbenu obuku Niš

Telegramom I-a, str. pov. br. 4415/44. izdato je 1. brdskoj diviziji, Školi za -borbenu obuku Niš a vojnoupravnom komandantu Jugoistoka sledeće naređenje:

Školu za borbenu obuku Niš, -bez već predatih delova, potoiniti u taktičkom pogledu 1. brdskoj diviziji.

Mere u slučaju da Hrvatska ispadne iz rata

Komanda 2. oklopne armije u dopisu od -6. 9. 44. dostavila je izveštaj i priložila kopiju naređenja admirala Jadrana Ia, str. pov. br. 579/44. o merama u slučaju eventualnog ispadanja Hrvatske na ugovoreni znak »Edelwajs« [Edelweiss« — »Runolist«].

7. Septem bar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

1. brdska divizija

22, 24. i 25. bugarska divizija u punom rastrojstvu, ostavljajući za sobom brojno oružje, municiju, pribore i vozila beže u brda sa ciljem da pređu granicu između Bele Palanke i Zaječara. Praćenje je obustavljeno.

0 daljoj situaciji u rejonu 1. brdske divizije kao i bugarskim povratnicima, vidi dnevni operativni izveštaj.

4. SS-policajska divizija

Pokret ka novom rajonu angažovanja u južnom Banatu 6. 9. bio je u punom toku.

Objedinjavanje Titovih i ruskih snaga

U dopisu Ia, str. pov. br. 4477/44. Komanda vazduhoplovstva Jugoistoka skrenula je pažnju vojnoupravnom komandantu Jugoistoka na opasnost zbog koncentracije jačih komunističkih snaga u rejonu Zaječara, koje se tu nalaze radi infiltracije ruskih snaga.

Vojnoupravni komandant dobio je zadatak da smesta razibšje ove crvene snage.

Obezbeđenje železničke pruge Beograd — Zagreb

Komandant Jugoistoka, u telegramu Ia, str. pov. br. 4463/44. dao je svoju saglasnost Komandi 2. oklopne armije da težište angažovanja svih raspoloživih snaga bude na železničkoj liniji Beograd — Zagreb, a da se napuste zadaci na obezbeđenju žetve.

Potčinjavanje 2. puka »Brandenburg«

2. puku »Brandenburg« i vojnoupravnom komandantom Jugoistoka, a na znanje diviziji »Brandenburg«, telegramom Ia, str. pov. br. 4461/44. poslato je naređenje:

2. puk »Brandenburg« (bez 2. bataljona) potčinjava se vojnoupravnom komandantu Jugoistoka radi upotrebe na odseku Zaječar — Kladovo.

Komandant Proširenog odbrambenog rejona Beograda

U dnevnoj zapovesti vojnoupravnog komandanta Jugoistoka, Personalno odeljenje pov. br. 1857/44. izmenjene su nadležnosti u komandovanju za grad Beograd, a general-potpukovnik Stefan postavljen je za komandanta Proširenog odbrambenog rejona Beograda.

8. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Zona operacije 2. oklopne armije

Kod hrvatskih domobranskih jedinica, već od č. 9. u stalnom je porastu pojava napuštanja dužnosti, koja počinje da se proširuje i na legionarsku diviziju.

Pošto su od strane savezničke avijacije prekinute obadve žel. pruge koje iz Srbije vode ka Makedoniji, sada su i sve prikladne komunikacije zaprečene ili jako ugrožene od strane bandi.

SS-brdska divizija »Handžar«

Povećavaju se pojave raspadanja hrvatskih policijskih dobrovoljačkih jedinica u severozapadnoj Bosni.

4. SS-policijska divizija

Štab divizije i 4. armijski tenkovski bataljon na maršu železnicom i na motornim vozilima nalaze se između Kraljeva i Beograda.

Žel. pruga Beograd — Zagreb i Brod — Sarajevo

U telegramu komandanta Jugoistoka Ia, str. pov. br. 4503/44. dostavljenom nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj i načelniku saobraćajne službe, na znanje Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab), naredeno je da se odmah zatvore za civilni saobraćaj pruge Beograd — Zagreb i Brod — Sarajevo.

9. septembar 1944. godine

Komandant Makedonije

General Šojerlen, sa načelnikom štaba i načelnikom Operativnog odeljenja, prispeo je u Bitolj i preuzeo komandu nad Makedonijom.

Zona operacije 2. oklopne armije

Još uvek dolazi do snažnih pojava raspadanja kod hrvatskih domobranskih jedinica.

Do sada javljeni gubici usled prebegavanja iznose: 111 oficira i 2065 podoficira i vojnika.

Gubici u oružju kod 1. hrvatskog lovačkog puka: 620 pušaka, 32 laka mitraljeza, 9 teških mitraljeza, 7 minobacača, 7 lakih bacača granata, 58 šmajsera, 190 pištolja, 4 protivtenkovska topa — 37 mm, 3 kamiona, 100 konja, 54 vozila, 26 kareta.

Osim toga, prebagli su (a u gore pomenutim brojevima nisu obuhvaćeni): jedan lovački puk i oko pet četa, najvećim delom sa oružjem.

10. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Zona operacije 2. oklopne armije

Dezertiranje kod hrvatskih jedinica i dalje se nastavlja.

U porastu su dejstva prepadima na komunikacije i uporišta u Albaniji.

Viša komanda »Crna Gora«

Zona osiguranja — Sandžak od 00.00 časova 19. 9. potoinjava se komandantu Jugoistoka, a ukida se Viša komanda »Crna Gora«.

Nadležnost komandovanja u Albaniji i premeštanje Štaba 2. oklopne armije

U telegramu, Ia, sitr. pov. br. 4569/44. Grupi armija »E« li 2. oklopnoj armiji, a na znanje Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka, komandantu Mornaričke grupe »Jug«, vojnoupravnom komandantu Jugoistoka i Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab) izdato je naređenje u pogledu komandnih odnosa u Albaniji i naređeno premeštanje Štaba 2. oklopne armije u rejon Osijek — Vukovar — Vinkovci.

Prilog 178/IX.

Lorberi zadatak 1. brdske divizije

Telegramom Ia, str. pov. br. 4568/44, 1. brdska divizija dobila je boroeni zadatak da se angažuje u borbi opkoljenih jedinica u rejonu Vladičin Han — Surdulica.

Prilog 179/IX.

Obezbeđenje iel. mosta kod Osijeka

U telegramu Ia, sitr. pov. br. 4580/44. upućenom opunomoćeniku rajhsfirera SS grupenfirem Kamerhofem, komandant Jugoistoka moli za podršku obezbeđenja železničkog mosta kod Osijeka od mogućih namera Madarske da ga razruši.

11. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant Makedonije

Neprijatelj drži Prilep sa oko 2 pešadijska puka, 5 baterija i 20 protivtenkovskih topova. Naši bataljoni, posle teških borbi, probili su se ka Bitolju.

11. 9. u 14.30 časova izvršen je napad iz vazduha sa 9 bugarskih mašina.

U Skoplju je mirna situacija.

Situacija zahteva brzo preduzimanje odlučnih mera uz angažovanje svih raspoloživih snaga.

Zona operacije 2. oklopne armije

Nastavlja se dezerterstvo kod hrvatskih jedinica.

I ešelon Komande 2. oklopne armije u 12,00 časova krenuo je ka novom komandnom mestu (Nuštar, 5 km severoistočno od Vinkovaca).

21. brdski armijski korpus

11. 9. u 12,00 časova pretpotčinjen je Grupi armija »E«.

SS-divizija »Skenderbeg«

Do sada dezertiralo 1176 Albanaca.

5. SS-brdski armijski korpus

7. SS-brdska divizija

Uporišta Jajce, D. Vakuf i Bugojno evakuisana isu po planu.

Domobranski dopunski bataljon prebegao u Visoko.

69. armijski korpus za specijalnu namenu

Načelnik štaba 2. hrvatskog korpusa pobegao je sa 3 druga oficira.

Komandant Srema

Mostobrani Petrovaradin i Osijek -treba da se pripreme za rušenje sa mađarske strane.

Srbija

Komanda grupe »Šnekenburger«

0 operaciji »Donauelfe« i »Vasernikse«, vidi dnevni operativni izveštaj.

1. brdska divizija

15. 9. uveče završen je transport 1. brdske divizije.

Zapadna Srbija

Crna Gora: oblast Sandžaka potčinjena je vojnouppravnom komandantu Jugoistoka, a njeno 'obezbeđenje vrše muslimanski odredi policijskog pukovnika fon Kremplera.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjena:

4. SS-policijska oklopna grenadirska divizija

4. motorizovani izviđački bataljon 10. 9. u 02.45 časa otpočeo izviđanje Temišvara i čvrsto -drži u rukama mostove na Tamiš-u. Ispred Temišvara, neprijateljske snage, koj-e su pružale snažan otpor na lamišu, povukle su se.

Komandno mesto divizije u Beogradu.

Potčinjavanje 1. puka »Brandenburg«

Komandant Jugoistoka, u telegramu Ia, str. pov. b-r. 4599/44, izdao je Operativnom štabu divizije »Brandenburg« u Kraljevu, povodom potčinjavanja 1. puka »Brandenburg«, sledeće naređenje:

1. puk »Brandenburg«, po pristizanju u rejon Beograda, potčinjava se vojnouppravnom komandantu Jugoistoka i raizmešta u neposrednoj blizini grada sa takvim proračunom da može, s jedne strane, izvršavati lokalne zadatke iz obezbeđenja koje mu 'bude postavio

vojnoupravni komandant Jugoistoka, a, s druge, da se može angažovati u najkraćem rok-u i po naređenju komandanta Jugoistoka bilo u islučnom dlii zapadnom pravcu.

Štab divizije »Brandenbuig« kao i ostatke Padobranskog lovačkog bataljona razmestiti u istom rejonu.

12. septembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Telefonski razgovor na dan 12. 9. 1944.

Uključujući i razgovore prenošene teleprinterom između general-potpukovnika Vintera i generala Šmit-Rihberga

Prilog 197-a/IX.

Zona operacije Grupe armija »E«

Živa neprijateljska dejstva iz vazduha. Živa dejstva bandi na kopnu sa težištem u severnoj Grčkoj. U Makedoniji neprekidno tiaje zategnuta situacija u rejonu Prilep — Štip — Kriva Palanka.

Gubici kod neprijatelja u protekloj sedmici:

121 mrtvih, 76 zarobljenih (bez bugarskih gubitaka).

Plen pri razoružavanju bugarskih trupa:

12 lakih poljskih haubica, 6 jurišnih lovačkih eskadrila, 6 protivtenkovskih topova 50 mm, 9 protivtenkovskih topova 37 mm, 2 topa 75 mm, 2.300 pušaka, 70 teških mitraljeza, 150 lakih mitraljeza i 15 minobacača.

Komandant Sretna

Stalna pojava raspadanja kod hrvatskih brigada na obezbeđenju železničkih pruga.

Mađari su uklonili postavljena eksplozivna punjenja na mostu kod Petrovaradina, dok za eksplozivna punjenja na mostovima kod Osijeka vest nije potvrđena,

Organizacija za prihvatanje u Hrvatskoj

Komandant Jugoistoka, telegramom Ia, str. pov. br. 5579/44. izdao je Komandi 2. oklopne armije, Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka, vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, a obavestio nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj i opunomoćenika rajhsfirera SS u Hrvatskoj, strogo naređenje protiv ma ikakve pojave raspada i stalnog razređivanja rasporeda snaga. Radi ovoga osnovana je u graničnoj zoni hrvatsko-madarska organizacija za hvatanje.

Prilog 208/IX.

Komandno mesto divizije »Brandenburg«

Telegramom Ia, str. pov. br. 4623/44. upućenim diviziji »Brandenburg«, a na znanje Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab), divi-

zija je dobila naređenje da premesti komandno mesto u rajon Beograda.

Prilog 209/IX.

18. SS-brdski policijski puk

Komandant Jugoistoka, telegramom Ia, str. pov. br. 4748/44. izdao je naređenje Grupi armija »E«, a obavestio rajhsfirera SS na komandnom mostu da 18. brdski policijski puk bez zadržavanja u Makedoniji krene za Beograd.

13. septembar 1944. godine
Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Napuštanje rudnika u Surdulici

Pod Ia, str. pov. br. 1328/44, Komandi Grupe armija »E« izdato je naređenje da napusti rudnik u Surdulici.

14. septembar 1944. godine
Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Ostavljanje uporišta u Hrvatskoj

U telegramu oper. br. 4713/44. strogo povarljivo, predata je Komandi 2. oklopne armije molba poslanika Kašea a u vezi ostavljanja (na svom mestu) uporišta Slatina, Doljani i Našice, da ona donese odluku o tome.

Prilog 230/IX.

Borski rudnik bakra

Pod Ia, pov. br. 4711/44. dostavljen je dopis vojnoupravnom komandantu Jugoistoka u kome je naređeno:

Firer zahteva da rudnik bakra Bor, Sako je zasad prestala eksploatacija, ostane obezbeden s dovoljno snaga.

Grenadirski puk »Tvrđava Beograd«

Veza: operacijski dnevnik str. 300, prilog 81/IX.

Pismenim putem Ia, str. pov. br. 5621/44. vojnoupravni komandant Jugoistoka s pozivom na gornje naređenje, obaveštava se o preimenovanju formiranog Alarmnog puka »Beograd« u Grenadirski puk »Tvrđava Beograd«.

Prilog 234/IX.

U dopisu Ia, pov. br. 4697/44, upućenom vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, saopštano je da se zadrže za Grenadirski puk »Tvrđava Beograd« podoficiri i vojnici art. jedinica i jedinica protivtenkovske odbrane u granicama pukovskih potreba, a za nova formiranja biti spreman na opoziv.

15. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Srbija

Istočni front

Komanda grupe »Šnekenburgerc

Grupa »Berends« (8 km severozapadno od Temišvara) posle borbe zauzela selo Aninu i dospela u rejon severozapadno od Svinice.

1. brdska divizija

Namera: izvesti operaciju »Igel« [»Jež«] radi čišćenja planine Kimševica (20 km istočno od Leskovca).

Severozapadna Srbija

Valjevo sa delovima 5. policijskog puka Okruženo nadmoćnijim neprijateljem.

4. SS-policijska divizija

Zadatak: zauzeti Terišvar.

16. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant Makedonije

Radi raščišćavanja situacije u Prilepu, privučene su 16. 9. izjutra Borbena grupa »Guliman« iz rejona Bitolj — Tapolčaini i Borbena grupa 22. lovačke divizije iz rejona Gradsko — Negotino.

Zona operacije 2. oklopne armije

U vezi otoka Brač, Hvar i poluotoka Pelješca, vidi dnevni operativni izveštaj.

Vojnoupravni komandant Srbije (Srbija)

1. brdska divizija

Operacija »Igel« prekinuta je.

Zapadna Srbija

Jake crvene bande prodrle su 15. 9. u Vailjevo. U toku je deblokada od strane Borbene grupe »Jungenfeld«.

Rudnik Bor

Telegramom Ia, str. pov. br. 4776/44. zamoljena je Komanda vazduhoplovstva Jugoistoka da zadrži na svom mestu PA baterije u Boru, pošto Bor — uprkos naređenju firera da se obustavi eksploatacija — predstavlja jaku otpornu tačku na frontu Knjaževac — Gvozdna vrata.

17. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

21. brdski armijski korpus

1. puk SS-lovačke divizije »Skenderbeg«, posle masovnog dezertiranja, rasformiran je.

Zona operacije 2. oklopne armije

Usled pojačanih mera obezbeđenja, poboljšala se situacija na glavnoj železničkoj pruzi.

5. SS-brdski armijski korpus

Na ostrvu Braču vode se žestoke borbe. Poluotok Pelješac bombardovan je. O pojedinostima, vidi dnevni operativni izveštaj.

SS^divizija »Handžar« obnavlja se.

Vojnoupravnom komandantu Jugoistoka

Istočni front

1. brdska divizija odbila bugarski napad podržavan sa 42 tenka iz Pirata. 10 tenkova je pogodeno.

Komanda Korpusne grupe »Šnekenburger«: 1. i 2. bataljon 92. puka i dalje polagano nastupaju.

Zapadna Srbija

Valjevo je deblokirano.

18. septem bar 19 44. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Zona operacije Grupe armija »E«

91. armijski korpus za specijalnu namenu

Borbena grupa 2. bataljona 16. grenadiirskog puka zauzela je Strumicu bez borbe.

Komandant Makedonije

Pred jakim neprijateljem, prekinut je napad na Prilep. Koncentracija neprijateljskih motorizovanih snaga, od toga 20—30 tenkova), na prelazu puta istočno od Krive Palanke.

Zona operacije 2. oklopne armije

Neprijatelj je ispolljio jaku inicijativu protiv srednjodalmatinskih otoka.

5. SS-brdski armijski korpus

Na Hvaru, 17. 9. u podne, otpočelo novo iskrcavanje neprijatelja.

15. brdski armijski korpus

Neprijatelj, do sada nepoznate jačine, iskrcao se na Šoltu.

Vojnoupravni komandant Jugoistoka

Oko 50 četvoromotomih bombardera izvršili bombardovanje Beograda i naneli neznatne štete na obadva železnička mosta na Savi.

Istočni front

1. brdska divizija: odbila jak neprijateljski napad s obe strane Pirat — Bela Palanka.

Zapadna Srbija

Otpočela je planska evakuacija Užica i Požege. Izdato je naređenje da se napusti Valjevo posle evakuacije rezervi (u sredstvima životnim i borbenim potrebama) i razaranja važnijih privrednih objekata.

Razaranje tesnaca Gvozdena vrata uključujući i uređaje za vuču brodova

Pismenim putem, pod Ia, str. pov. br. 4837/44. izdato (je vojno-pravnom komandantu Jugoistoka naređenje za zaprečavanje, odnosno temeljito razaranje tesnaca Gvozdena vrata, uključujući i uređaje za vuču brodova.

Prilog 297/IX.

1. puk »Brandenburg«

Pismenim putem, pod Ia, str. pov. br. 4838/44. potčinjava se 1. puk »Brandenburg« vojno-pravnom komandantu Jugoistoka, radi učestvovanja u kratkoročnom poduhvatu kod i istočnije od Valjeva.

Prilog 298/IX.

Evakuacija ostrva Brač

Komandi 2. oklopne armije, pod Ia, str. pov. br. 4824/44, izdato je naređenje da obratnim putem izvesti zašto je bez naređenja evakuisano ostrvo Brač.

19. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

SS-divizija »Handžar«

Komanda 2. Oklopne armije, telegramom Ia, str. pov. br. 157/44, saopštila je zadatak koji je 13. SS-diviziji »Handžar« postavio Zaubervajg.

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 02/93/44. od 19. 9. 1944.)

Usled progresivnog raspadanja SS-divizije »Handžar«, Komanda 2. oklopne armije, telegramom Ia, str. pov. br. 158/44, predložila je plan za njeno preformiranje.

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0274/44. od 19. 9. 1944.)

Telegramom Ia, str. pov. br. 4866/44. obaveštena je Vrhovna komanda Vermahta (Generalštab) o predlogu SS^gruppenfirera Zaubercvajga Glavnoj upravi SSntrupa uz molbu da Vrhovna komanda ispolji uticaj na odluku rajhsfirera SS, koja je sada u toku, u smislu rešenja koje je predložio komandant Jugoistoka.

18. SS-brdski policijski lovački puk

Veza: operacijski dnevnik str. 334 — prilog 210/IX.

U odnosu na promenu situacije, 18. brdski¹ puk najpre će se pripremiti za borbu u rejonu Čuprije.

20. septembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Komandant Makedonije

Prillep je zauzet.

Zona operacije 2. oklopne armije

I dalje jaka neprijateljska aktivnost na srednjodabnatiiskim ostirvima.

Situacija kod Banje Luke je, zbog prebegavanja hrvatske posade neprijatelju, teška.

Neprijatelj je izvršio napad iz niskog leta na Novi, a napad lovcima bombarderima na Gospić.

Plen: 1 protivtenkovski top, 12 mitraljeza, 2 minobacača, brojno ručno vatreno oružje, 5 vagona municije, 1 sanitetski automobil, 75 konja, 2 tenka uništena.

5. SS-brdski armijski korpus

O situaciji na Braču, Hvaru i Pelješcu, vidi dnevni operativni izveštaj.

69. armijski korpus za specijalnu namenu

Snažne borbe u rejonu i u gradu Banja Luka. Nemačka posada uporišta drži se. Hrvatska posada Banje Luke prebegla ili pobegla.

O pojedinostima, vidi dnevni operativni izveštaj.

Komandant Srema

Znatne sabotaže na železnioama.

Vojnopravni komandant Jugoistoka

U živom lovu avijacije protiv železničkih ciljeva, naročito u rejonu Kraljeva — Priluzja — Niša, pogođen je voz sa municijom i 50 vagona uništeno. Izvršen je napad na aerodrom -Niš sa oko 15 aviona (bez znatnije štete).

21. septembar 19 4 4. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Vojnopravni komandant Jugoistoka

20. 9. vršeno je živo izviđanje rejona Kragujevac — Niš. Nalet sa 30 rusko-bugarskih aviona u rejonu Kraljevo — Priluzje — Niš (napad iz niskog leta na železničku stanicu Kraljevo, a bombarderi su bombardovali most na Moravi kod Mezgraje); 35 ruskih aviona izvr-

šili su drva napada na gradsku železničku stanicu i, aerodrom Niš. Bombardovani su železnička stanica Crveni ferst (pogođen je pomoćni voz, a 1 lokomotiva izgubljena) i verovatno most na Moravi severo-zapadno od Niša.

Operacija protiv crvenih snaga na prostoru JZice — čačak — Topola — Ub — Valjevo

Komanda 2. oklopne armije i vojnoupравни komandant Jugoistoka, telegram Ia, str. pov. br. 4928/44, dobili su naređenje za potčinjavanje 7. SS-brdske divizije »Princ Eugen« i za razbijanje jakih crvenih trupa, koje su se pojavile na prostoriji Užice— čačak — Topola — Ub — Valjevo.

22. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Zona operacije 2. oklopne armije

Živ brodski saobraćaj između Visa, Hvara i Brača. Pri gađanju ostava Drvenik od strane neprijateljskih ratnih plovnih jedinica, poplavljen je jedan naš brod.

Živa dejstva naletima avijacije u severnoj Dalmaciji. Makarska je bombardovana. Lov avijacije na železničke ciljeve na pruzi Novska — Vinkovci, 2 lokomotive su oštećene.

Napad na grad, tvrđavu i predeo oko železničke stanice Broda izvršen sa 31 četvoromotornim bombarderom (svi koloseđ su razoreni, štete u centru grada i tvrđavi). Napad na železničku stanicu Osijek (pogoci u magacine, rezervoar pogonskog goriva, pumpu za vodu i zgrade). Bombardovana je železnička stanica Vinkovci i Karlovac (sem štete na kolovozima, uništene su i 2 lokomotive).

Izvršen je jak napad batndi (400 — 500 ljudi) na uporište Šolta. Odbijen je ponovni pokušaj iskrcavanja.

Situacija kod Banje Luke i dalje je zaoštrena.

5. SS-brdski armijski korpus

Evakuisana je otporna tačka Hvar.

15. SS-brdski armijski korpus

U vezi sa Šoltom, vidi dnevni operativni izveštaj.

69. armijski korpus za specijalnu namenu

Pojedinosti o Banjoj Luci vidi u dnevnom operativnom izveštaju.

Vojnoupравни komandant Jugoistoka

Rusi su vršili izviđanja iznad jugoistočne Srbije, Beograda i Banata.

Lov avijacije na železničke ciljeve na pruzi Zemun — Novi Sad, Lapovo — Niš i Lapovo — Prijužje (napad na železničku stanicu i bombardovanje Kraljeva).

Istočni front

Komanda Borbene grupe »Šnekenburger«: neprijatelj, nepoznate jačine, noću 21/22. 9. prešao Dunav između Milutin-ovca i Kladova.

1. bataljon 2. puka »Brandenburg« dospo je do D. Milanovca.

Zapadna i srednja Srbija

Crvene snage 38 km južno-jugoistočno od Beograda.

23. septembar 1 944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Zona operacije 2. oklopne armije

6 pomorskih brodova -izvršilo je napad ispred Šolte na 2 naša desantna broda.

Prema izveštaju kontraoba-veštajne službe, u itok-u su iskrcavanja bandi i saveznika na ostrva Mljet, Korčulu, Hvar, Brač, zapadni deo Pelješca i u rejonu Čilipi (20 km jugoistočno od Dubrovnika) koje su naše trupe evakuisale.

Nalet 13 engleskih aviona iznad južne i srednje Albanije, južne i severne Hrvatske.

Vojnoupravni komandant Jugoistoka

Naleti sa 23 aviona (-najvećim -ddlom rusko-bugarskih) nad rejon¹om Niš — Kraljevo. Ponovljen je, ali bezuspešno, napad bombama i -bombardovani s-u mostovi i aerodrom Niš.

Istočni front

Komanda Borbene grupe »Šnekenburger«: neprijatelj nepoznate jačine zauzeo je Kladovo.

Zapadna i jugozapadna Srbija

24. 9. otpočela je operacija »Cirkus«.

24. septembar 1 9 4 4. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

25. septembar 1 944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

91. armijski korpus za specijalnu namenu

Štab 22. lovačke divizije i preostali delovi 1. bataljona 65. puka prebačeni su u Dojran.

Štab 22. lovačke dirvižije preuzeo je komandu nad celim odsekom Struma — S'trumica.

Zona operacija 2. oklopne armije

24. 9. izvršen je nalet sa 6 engleskih aviona iznad dalmatinske obale i napadnut Skadar iz niskog leta. 3 aviona za niski let izvršila

su napad na voz sa pogonstkim gorivom na pruzi Doboj — Tuzla (vagona su izgarali).

15. brdski armijski korpus

Namera: izvesti operaciju »Valkire« [»Walküre«] radi čišćenja rejonu severoistočno od Zadra.

69. armijski korpus za specijalnu namenu

Namera: izvesti operaciju »Šturm« [»Sturm« — »Juriš«] u cilju deblakade Banje Luke.

Kod Prilepa u Makedoniji razbijena je jedina bugarska jaka borbena grupa, uz neznatne naše gubitke. Ona je pustila da njeno celokupno naoružanje u topovima i teškom oružju padne u naše ruke.

26. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

O situaciji

Situacija se, prema izlaganju procene situacije, nije bitno izmenila.

U 22.00 časa primljen je izveštaj, sa večernjeg izviđanja, da fje neprijatelj, nastupajući južno od Temišvara ka jugu i jugozapadu, na granici Banata i stigao u Sentu i Jaša Tomić.

Protivmere: uvesti u borbu Borbenu grupu »Valter« (1. puk »Brandenburg« i 191. brigada jurišnih topova).

Nibelunška linija

Pad 1a str. pov. br. 5091/44. predat je telegram Komandi 2. oklopne armije u kome se komandant Jugoistoka slaže sa oamerama, izuzev sa početkom izgradnje linije.

27. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

O situaciji

1) U noći 26. 9. u 02.00 časa, javljeno je da neprijatelj nastupa kroz veliku brešu u rejonu Temišvara između obadve grupe armija.

Odmah su izdata naređenja za preduimanje protivmera.

Na dan 27. 9. u podne, 1. puk »Brandenburg« sa čelom kolone bio je u Beogradu, sa borbenim delovima prešao je Dunav Skelom do 17.00 časova, a završio prelaženje svim komorama oko 20.00 časova.

Komandant divizije »Brandenburg« (general Kilvajn) i komandant 1. puka »Brandenburg« (potpukovnik Valter) danas su se javili Grupi armija [»F«] i uvedeni u dužnost.

2) 1. brdska divizija neprekidno nastupa ka dunavskoj petlji.

28. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Dejstvo neprijatelja

Živa neprijateljska dejstva na moru i u vazduhu. U porastu je neprijateljski pritisak na srpski Banat.

Zona operacija komandanta Jugoistoka

1. brdska divizija odbila je napad u punom zamahu mase ruske 74. streljačke divizije, razbila dva ojačana streljačka puka, i potisnula je u Brzu Palanku.

Posle dvodnevni napadnih borbi, pri noćnom prelazu relke Vrbas, protiv jakih snaga bandi, Borbena grupa »fon Rudno« (Oklopni jurišni bataljon a 1. bataljon 4. puka »Brandenburg«), skoro bez izuzetka ostavljena sama sebi, zauzela je Banju Luku i oslobodila posadu koja je već od 19. 9. u Okruženju. Grad i citadela nalaze se čvrsto u našim irdkama.

91. armijski korpus za specijalnu namenu

Borbena grupa »Papst« (2 bataljona, 1 art. divizion jurišnih topova), nastupajući iz Štipa, preko Strumice, otpočela je napad na prevoj severno od Amceli (12 km severoistočno od Strumice).

21. brdski armijski korpus

Pukovska grupa 297. divizije (524. grenadirski puk, 1. divizion 297. art. puka), kao rezerva grupe armija; prikuplja se u rejonu Tirane.

Zona operacija 2. oklopne armije

27. 9, prema izveštaju, zapadno od ostrva Vis osmotren je konvoj od 6 većih jedinica sa kursom Šibenik (ponovnim osmatranjem, kurs ostrvo Drvenik).

12 engleskih aviona u patrolama krstarili su nad dalmatinskim primorjem (2 napada bez rezultata na Ston i bombardovanje Drniša), kao i nad južnom i severozapadnom Hrvatskom. 15 borbenih aviona bombardovali su Mostar.

15. brdski armijski korpus

Situacija kod Drvenika je nepromenjena.

O operaciji »Valkire« vidi prilog.

69. armijski korpus za specijalnu namenu

Domobranska borbeno grupa dočklorala je sa juga posadu u Sunji. Operacijom »Šturim« zauzeta je Banja Luka, a dočklorana posada u citadeli.

Deblokada posade u Surdulici

Komanda Grupe armija »E« dobila je telegramom, pod Ia, str. pov. br. 5133/44. naređenje da deblokira posadu u Surdulici čim to

situacija kod Carevog Sela, Krive Palanke itd. dozvoli, o čemu je obavještena i Komanda vazduhoplovstva Jugoistoka.

Prilog 413 IX.

Razvoj situacije u južnoj Albaniji

U vezi ranijeg naređenja Ia, str. pov. br. 0282/44. (vidi operacijski dnevnik — stranu 385), Grupi armija »E« i 2. oklopnoj armiji (na znanje Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka, komandantu Mornaričke grupe »Jug« i admiralu Jadrana) telegramom je predato naređenje Ia, str. pov. br. 5139/44. da naređena pukovska grupa 297. divizije ne krene ka 2. oklopnoj armiji, nego da se najpre, kao udarna rezerva, koncentriše u rejonu Tirane i tu da ostane.

Prilog 414/IX.

Ojačana pukovska grupa 111. lovačke divizije

Telegram oper. br. 5134/44. strogo poverljivo, Komandi Grupe armija »E« izdato je naređenje da ojačana pukovska grupa 104. lovačke divizije smesta krene na put sa najbliže ukrcne stanice i odveze se za Beograd.

Prilog 415 IX.

Grenadirski puk »Rodoss«

Komanda Grupe armija »E« dobila je telegramom, Ia, str. pov. br. 5132/44 naređenje da Grenadirski puk »Rodoss« što pre prebaci vazdušnim putem iz sadašnjeg rejona u Beograd.

29. septembar 1 944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

O situaciji

1) Ugroženost južne Albanije zaslužuje opštu pažnju. Inostrana štampa javlja o jednovremenom i na širokom frontu desantu sa mora i iz vazduha. O tome govore znaci: pojava 1 krstarice i 3 desantna broda, povećana aktivnost komunista, određen pokret Zervasovih snaga prema severu.

Na to ukazuje i odluka maršala, doneta juče uveče, da ojačanu pukovsku grupu 297. lovačke divizije ne ostavi na ušću Neretve nego da je, kao udarnu rezervu, postavi u rejonu Tirane.

2) Komandant Makedonije dobio je zadatak da pripremi sopstvenim snagama akciju za deblokadu posade u Surdulici.

3) Postepeno se više ne može odbijati pomisao da je tobože trebalo da ruski 75. korpus i 46. armija imaju »specijalni zadatak« da sa Titovim jedinicama izvedu zajedničku operaciju sa *opštim ciljem Beograd.*

Otpočele su protivmere:

a — da ojačana pukovska grupa 104. lovačke divizije bez prekida izvrši ubrzani pokret (ako je moguće odmah, priključujući se 117. lovačkoj diviziji) u rejon Beograda.

Ova rnera je svrsishodna, pošto je divizija uvukla u svoj sastav niiz tvrđavskih bataljona i sada je vrlo jaka;

b — 117. lovačku diviziju prikupiti u rejonu južno od Beograda sa mogućnošću da se angažuje prema jogu protiv Tita, a preko Du-
nava prema severu;

c — Grenadirski puk »Rodos« prebaciti preko reke u Pančevo.

Ove mere trajaće još neko vreme, sve dok se borba 1. brdske divizije, Bobene grupe »Valter«, 92. grenadirske brigade itd. bude ispoljavala kao *borba za dobitak u vremenu*. Mora se postići da se naipad neprijatelja toliko dugo zadržava dok ne bude završena izgradnja odbrane Beograda. Težište je pri tome na severnom krilu, sevemo od Pančeva, sa otpornim tačkama Bela Crkva i Vršac (postavljanje teških prcrtivtenkovskih topova 88 mm).

91. brdski armijski korpus

Borbena grupa »Papst« stigla u rejon Stumice.

Komandant Makedonije

Situacija na starobugarskim graničnim prevojima je neprome-
njenja.

Zona operacija 2. oklopne armije

28. 9. 3 engleska aviona izvidala siu rejon Skadra i zapadnu Hrvatsku — Istru, 4 engleska aviona ikrstairtila su nad rejonom Metković, a 3 rusko-bugarska nad rajonom Sr. Mitrovice i bombairdovala železničku stanicu Ruma (nedostaju pojedinosti).

15. brdski armijski korpus

Situacija kod Drvenika nepromenjeoa. Operacija »Valkire« od-
vija se po planu.

19. armijski korpus za specijalnu namenu

0 operaciji »Šturm« vidi prilog.

Borbena grupa »Valter«

Telegramom, Ia, str. pov. br. 5153/44. saopšteno je vojnooprav-
nom komandantu Jugoistoka da je generalštabni potpukovnik Duen-
zing postavljen za komandanta borbene grupe i da odmah počinje da
dajistvuje.

Procena situacije

Gospodin maršal, u izdatom naređenju ganeral^p-ukovniku Leanu o najbržem prebacivanju vazдушnim putem Grenadirskog puka »Ro-
dos«, dao je i procenu situacije (akutna ugroženost Beograda —
najteže posledice i za Grupu armija »E«).

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0288/44.
od 29. 9. 1944.

30. septembar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

0 situaciji

Dan počinje pod utiskom izvanredno zaoštrenog neprijateljskog pritiska:

1) U rejonu Negotin — Brza Palanka, gde 1. brdska divizija izvodi vrlo teške borbe protiv 3 ruske divizije (mostobran kod Negotina i Mihajilovca), situacija se ipak ne može oceniti kao potpuno čvrsta,

2) U rejonu Bozovič — selo Anina, 2. bataljon 92. grenadirske brigade probio se iz Bozoviča ka jugozapadu, ostavljajući za sobom komoru i vozila. U rejonu od Oršave do Rešice koncentrišu se znatne ruske snage i od danas, pre podne u 10.00 časova, vrše napad sa jakim snagama istočno od Oravice.

3) Na istočnoj granici Banata, jače neprijateljske snage vrše pritisak od Temišvara preko Dete (zaposednuta od strane neprijatelja) prema jugu ka Vršcu, a preko Jaše Tomića (zaposednut od strane neprijatelja) prema jugozapadu u pravcu Bečkereka.

Podaci o neprijatelju od juče, sa postupno ocrtanim pravcem prodora ka Beogradu, ovim dobijaju dalju potvrdu.

Kao protivmere, otpočele su:

Borbenu grupu »Duenzing«, još danas, angažovati prema severu ka Jaši Tomiću. Sada, inače, ne ostaje ništa na raspolaganju.

Transportovanje vazдушnim putem Grenadirskog puka »Rodos«, koje je predviđeno u noći 30. 9/1. 10, zbog loše vremenske situacije (oblaci su se spustili na 50 m!), dovedeno je u pitanje.

Bataljon »Brandenburg« prebacuje se sa desne na levu obalu [Dunava] i angažuje protiv neprijatelja istočno od Oravice.

Prilog 427/IX.

Zona operacije Grupe armija »E«

22. brdski armijski korpus

Otpočelo je izdvajanje 724. ojačanog lovačkog puka radi Ukrcaivanja za Beograd.

Komandant Makedonije

Na graničnim prelazima nije bilo osobitih događaja.

Zona operacija 2. oklopne armije

3 engleska aviona izvidala su 29. 9. rejon Mostar — Ston i severozapadnu Bosnu. Produžili su let ka teritoriji Nemačke.

5. SS-brdski armijski korpus

29. 9. otpočela je operacija »Irgarten« (čišćenje rejona na ušću Neretve).

15. brdski armijski korpus

Situacija kod Drvenika nepromenjena.

1. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

0 situaciji

Dan je počeo u znaku alarmantnog izveštaja o prodoru neprijatelja (Rumuni pod ruskim rukovodenjem) ka Bečkereku. Rano po podne, neprijatelj je stajao pred samim gradom. Od Borbene grupe »Duenzing«, za sada je tu samo 1 četa, dok se ostale približavaju prevozeći se železnicom. U 16.00 časova stigao je 1 voz sa 14 jurišnih topova i odmah uveden u borbu u napadu na Lazarevo.

Štab divizije »Brandenburg« zadužen je za odbranu Banata. Komandant divizije (general Killvajn), sa načelnikom Operativnog odseka, poletao je avionom »roda« u 17.00 časova, ostatak štaba ga sledi u 18.00 časova maršem prema Bečkereku.

7. SS-brdska divizija

Pred celim frontom živo neprijateljsko izvidanje i dejstva izviđačkih jedinica.

1. brdska divizija

Nadmiočniji neprijatelj je od 30. 9. u napadu na celom divizijskom frontu.

Komanda Operativne grupe »Šnekenburger«

Komandu preuzima 2. 10. 44. general pešadije Miler.

Zapadna i srednja Srbija

Cela Borbena grupa »fon Jungenfeld« nalazi se u povlačenju. Neprijatelj je poseo veći deo mačvanske ravnice.

Zadatak vojnoupravnog komandanta Jugoistoka

Komandant Jugoistoka, Ia, str. pov. br. 5223/44., obavestio je Vrhovnu komandu Vermahta (Generalštab) da vojnoupravni komandant Jugoistoka, usled promenjene situacije, pored svojih teritorijalnih, ima u prvom redu operativne zadatke. Da bi se za ovo dao tačan izraz, predloženo je da se ubuduće primenjuje naziv:

»Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant)«.

Prilog 7/X.

Banja Luka

Telegramom, Ia, str. pov. br. 5219/44. Komandi 2. oklopne armije saopštena je naredba firera u vezi vojničkog i političkog značaja držanja Banje Luke i dat odgovarajući zadatak.

Situacija istočno od Bečkereka

Na osnovu situacije istočno od Bečkereka, komandant Jugoistoka je pismenim putem pod Ia, str. pov. br. 5217/44. naredio vojnouprav-

nom komandantu Jugoistoka, višem SS i policijskom vodi, štabu divizije »Brandenburg« i Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka:

Pravo zapovedanja nad nemačkim borbenim grupama (koje su angažovane u rejonu Bečkereka iz sastava Štaba divizije »Brandenburg« (general-potpukovnik Kilvajn) i njihovo potainjavanje Komandi korpusa »Šnekenburger«.

Linija razgraničenja između 92. grenadirske brigade (motartizovane) i 4. SS-policijske oklopne grenadirske divizije.

Borbene grupe koje se potčinjavaju diviziji »Brandenburg«.

O daljim instrukcijama vidi prilog.

Prilog 11/X.

Prilog 14/X.

Pukovska grupa 181. lovačke divizije na raspolaganju Komandi 2. oklopne armije

Grupa armija »E« zamoljena je da izloži stav, da li bi se pukovska grupa 181. lovačke divizije mogla izvući i dati na raspolaganje Komandi 2. oklopne armije.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 5209/44.

Gubici u septembru 1944.

Personalno-organizacijsko-kadrovsko odeljenje komandanta Jugoistoka pod str. pov. br. 276/44. od 9. 1. 45. [verovatno greška — prim., red.] javilo je Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab/Operativno odeljenje Kopnene vojske/Jugoistok) o gubicima u septembru 1944:

Zona operacije komandanta Jugoistoka:

— nemački vojni obveznici:

oficiri: 49 mrtvih, 55 ranjenih, 35 nestalih;

podoficiri i vojnici: 1333 mrtva, 2.736 ranjenih, 2238 nestalih.

— SS i policijske jedinice:

oficiri: 4 mrtva, 13 ranjenih, 1 nestao;

podoficiri i vojnici: 64 mrtva, 217 ranjenih, 7 nestalih.

— strani vojnici:

oficiri: 1 mrtav, ranjenih nema, 1 nestao;

podoficiri i vojnici: 193 mrtva, 541 ranjen, 1224 nestala.

O daljim pojedinostima vidi prilog.

Prilog 16a/X.

2. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Konferencija u štabu

Na dan 2. 10. 1944. održana je konferencija u štabu.

Načelnik »O našoj situaciji«

1) *Preletanje sa ostrva* ometano je neprekidnim neprijateljskim masovnim dejstvima. Tako, na primer, aerodrom Rodos je pod neprijateljskom vatrom sa brodova.

Pokret jug—sever sprečavan je, pored toga, još i razaranjem pruga, rušenjem mostova, potapanjem mostova. (Tako, na primer, pokret 117. lovačke divizije teče već 14 dana i upravo su sad stigli prvi vozovi!.)

2) *V Hrvatskoj* ničeg značajnog.

3) *V Srbiji* je situacija stalno zategnuta. Crvene jedinice nadiru dalje prema severu ka okuci Save i Drine i stoje ispred Šapca i Sremske Mitrovice. Cilj je jasan:

Sjedinjavanje preko neprijateljskih snaga u Fruškoj gori sa Rusima koji na severoistoku (u Banatu) nastupaju ka Dunavu. Time je odsecanje Beograda postalo preteče blizu.

4) *U Makedoniji* namerava se da se 11. vazduhoplovna pešadijska divizija postepeno prebaci prema severu na južno krilo Komande korpusa »Milar«.

5) *Vojnoupravni komandant Jugoistoka* od sada ima glavni odbrambeni front.

Na sektoru Komande korpusa »Milar«, neprijatelj je zauzeo dunavsku petlju, 1. brdska divizija, posle prvog lepog uspeha, sada vodi teške odbrambene borbe protiv 3—4 neprijateljske divizije. Već od 30. 9. na spoju između 1. brdske divizije i 7. SS¹brdske divizije i južnije, neprijatelj takođe vrši znatan pritisak ka Zaječaru. Na ovom sektoru stoji 6 neprijateljskih divizija protiv 2 nemačke.

U Banatu su 2 ruska korpusa u napadu protiv malog broja nasumce Skupljenih bataljona. Bela Crkva i Vršac juče su pali (ne može se oteti utisku da naše trupe nisu dovoljno uporne u rukovođenju u borbi). Aerodrom Bečkerek izložen je artiljerijskoj vatri i nije više za doletanje. Vodenje borbe u Banatu premeće se na komandanta divizije »Brandenburg«, koji treba sa žurno prikupljenim delovima, vazduhoplovnim alarmnim jedinicama, policijom itd, da zaustavi prodor 2 ruska korpusa. Time je stvorena akutna taktička opasnost za Beograd. Gospodin maršal naredio je da se II ešelon štaba odmah prebaci za Osijek, I ešelon za sada ostaje.

Danas je izdato naređenje za posedanje mostobrana Pančevo od strane komandanta Beograda.

Kao dalje pojačanje Beogradu, predviđena je 117. lovačka divizija koja ima zadatak da se iskrca u rejonu Beograda. Njeno dovlačenje traje strašno dugo.

Načelnik saobraćajne službe o situaciji

Pruga Zagreb — Beograd je naizmenično razorena i opet slobodna. Pruge u Banatu su razorene, a popravljene do železničke stanice Vršac d deo pruge Vršac — Sečaoj. U toku su radovi na popravci ka Bečkereku. Pruga Pančevo — Bečkerek zaprečena je borbom kod ... [nejasan tekst — prim. red].

Pruga Beograd — Niš je otvorena [slobodna]. Na zapadnoj pruzi saobraćaj preko mosta kod Kraljeva vrši se premosnicom. Pomoćni

most kod Kosovske Mitrovice poplavljen je i do 3. 9. čvrsti most biće gotov.

Komandant Srema

1. 10. 1944. u 12.00 časova, od komandanta 69. armijskog korpusa za specijalnu nametnu, preuzeta je komanda nad rejonom Našice — Orahovica — zapadno Suhopolje.

O novim granicama vidi prilog.

Vojnoupravni komandant Jugoistoka Istočni front

Komanda korpusa »Miler« preuzela je 1. 10. 44. u 10.00 časova komandu nad sektorom 7. SS-brdske divizije i 1. brdske divizije.

O operaciji kod 7. SS-brdske divizije i 1. brdske divizije vidi prilog.

Komanda korpusa »Šnekenburger«: o situaciji vidi prilog. Komandant oklopne grenadirske divizije »Brandenburg« preuzeo je komandu u rejonu Bečkerek.

Angažovanje SS-divizije »Handžar« u okuci Save i Drine

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5236/44. rajhsfireru SS H. Himleru, posle iscrpnog opisa situacije i priznanja opasnosti angažovanim muslimanskim jedinicama u okuci Drine i Save, zamoljen je za saglasnost da jake snage divizije »Handžar« kratkotrajno oslabe front na području pacifikacije divizije i odatle da se neodložno prebace na savski sektor: Šabac — Sremska Mitrovica — ušće Drine.

Obezbeđenje pruge i puta Beograd — Vinkovci

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5238/44. Komandi 2. Oklopne armije izdato je naređenje da po svaku cenu obezbedi prugu i put Beograd — Vinkovci protiv Titovih snaga, koje prodiru preko Save, i zadrži ih otvorenim [slobodnim].

Ispitati mogućnost da se ubrza angažovanje SS-divizije »Handžar«.

Prilog 27/X.

Banditsko uporište Ilok

Veza: operacijski dnevnik str. 409 — prilog 14/X.

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5248/44., nemačkom opunomoćenom generalu u Mađarskoj i vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, saopšteno je da Ilok stalno mora biti u našim rukama. Mesto je kratkotrajno bilo opkoljeno i deblakirano 1. 10. 1944. Iz ovih razloga otpada, u vezi sa ovim, naređena akcija 2. Oklopne armije.

Prilog 28/X.

Proglašenje Srbije za borbenu zonu

Pismenim putem, pod Ia str. pov. br. 5986/44., vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, specijalnom opunomoćeniku nemačkog Mi-

nistarstva spoljmlji poslova za Jugoistok, višem SS i policijskom komandantu Srbije, proglašena je Srbija za borbenu zonu. Proglas stupa odmah u dajstvo.

Evakuacija Grčke

Vrhovna komanda Vermahta (Generalštab — Operativno odeljenje Kopnene vojske), pod str. pov. br. 773544/44. od 2. 10. 1944, naglasila je nužnost evakuacije sa teritorije Grčke. Kad za 'to dođe trenutak, komandant Jugoistoka će izvestiti.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0291/44. od 2. 10. 1944.

U telegramu, Ia, str. pov. br. 0292/44. od 2. 10. 44, komandant Jugoistoka je dostavio Grupi armija »E« — na znanje — gornji telegram Vrhovne komande Vermahta (Generalštab) i naredio joj da ga izvesti kada će morati da napusti Atinu.

U izveštaju o situaciji za načelnika, dostavljenom pod Ia, br. 0291/44. Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab), komandant Jugoistoka saopšitio je da će odluku o početku povlačenja iz Grčke javiti fireru najkasnije za 24 časa.

Telegram Operativnog odeljenja str. pov. br. 0293 od 2. 10. 1944. Predmet kod načelnika XXXIX/44.

3. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

O situaciji

Situacija u Banatu odvija se u Skokovima: Bečkerek je pao, a neprijatelj staji zapadno odatle na Tisi!

Kad Titela još držimo mali mostobran. Neprijatelj se nalazi u Perlezu.

Posle zauzimanja Vršca i Bele Crkve, neprijatelj je u brzom nastupanju ka zapadu stigao u Alibunar i Vladimirovac.

92. grenadirska brigada (motorizovana), povlači se žilavo se boreći i uz teške gubitke u ljudstvu (brigada je sada jaka oko 200 ljudi).

15. brdski armijski korpus

U operaciji »Vaifcire« naše jedinice stigle u Benkovac.

Vojnoupravni komandant Jugoistoka

Istočni front

Komanda korpusa »Miler«

1. brdska divizija: neprijateljski napad na celokupnom -divizij-skom frontu traje neprekidno. Zbog upornog razaranja puta za dotur Požarevac — Zagubica i zaposedanja rejona Rgotine od strane neprijatelja, situacija u pogledu snabdevanja je teška.

Komanda korpusa »Šnekenburger«

O situaciji kod 92. grenadirske (motorizovane) brigade, vida prilog.

Komandant Proširenog odbrambenog rejona Beograda

Evakuisanje iz Beograda svih neboraca. Stigli su u Beograd: Operativno odeljenje 117. lovačke divizije i 1. bataljon 749. pulka sa 2 čete.

Prikupljanje 11. vazduhoplovne pešadijske divizije

Komanda Grupe armija »E« naredila je da se hitno izvrši marš 11. vazduhoplovne pešadijske divizije radi smene 22. lovačke divizije, pošto se očekuje proširenje ruske ofanzive protiv istočne Srbije u rajonu Bela Palanka, sa pravcem udara ka Nišu.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 5279/44.

Evakuacija Grčke

Telegramom, Ia, str. pov. br. 0294/44. od 3. 10. 1944, naredeno je Grupi armija »E« da neodložno otpočne odstupanje iz Grčke.

Telegramom, Ia, str. pov. br. 0240/44. od 3. 10. 1944, Komanda Grupe armija »E« predložila je da se sa evakuacijom otpočne oko 10. 10. 44, uz odricanje da se sve posade ostrva vrate natrag.

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0295/44. od 3. 10. 1944.)

U telegramu, Ia, str. pov. br. 0300/44. od 3. 10. 1944. izdata je direktiva Grupi armija »E« da napusti borbu u Grčkoj, južnoj Albaniji i južnoj Makedoniji i, što je moguće ranije, otpočne sa pokretom.

Zadatak Grupe armija »E« jeste: prikupljeno odvođenje snaga natrag do severne linije Skadar — Skoplje — Klisura (»plava« linija).

O početku pokreta i rokovima izvestiti što pre.

Predmet kod načelnika XXXXI/44.

4. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

O situaciji

Rusi stoje pred Pančevom: Banatsko Novo Selo palo je posle teške borbe; 92. brigada u teškoj borbi povukla se i bori pozadi razorenog mosta severoistoeno od Pančeva.

Flirer se uopšte saglasio s pradiogotm maršala u vezi sa evakuacijom Grčke. Grupa armija »E« dobila je naređenje da što je moguće prilje otpočne sa evakuacijom. Grupa armija se pripremila da istu izvede na ugovoreni znak, a trajalo je oko 4 nedelje da se Grupa armija »E« prikupi u rejonu Soluna.

Prebacivanje vaizdušninTputem sa ostrva nastaviće se sve dok se ne iscrpi pogonsko gorivo na ostrvima. Masa pogonskog goriva leži, na žailost, u oblasti Atike, tako da će se pri evakuaciji morati tsran-

sportovati i pogonsko gorivo. Težište prdletanja sada mora da bude na liniji Solun — Beograd.

Na bugarskom frontu ocrta se nova opasnost. Obaveštajno odeljenje javilo je da crvena 37. armija na bugarskoj granici ima Niš kao cilj napada. Time bi crveni front napada bio presudno proširen. Kao protivmera planirano je da 11. vazduhoplovna pešadijska divizija bude smenjena od strane 22. lovačke divizije i da se pomeri dalje ka severu.

Istočni front

Srbija je od 21. 9. 1944. od strane komandanta Jugoistoka proglašena za ratnu zonu.

Komanda korpusa »Miler«

7. SS-brdska divizija: sovjetske motorizovane snage sa jakom artiljerijom probile su se s obe strane 400. carinarnice (10 km jugoistočno od Zaječara) prema severozapadu i okružile Zaječar. Sovjeti su zauzeli Bor.

U rejonu Veliki Izvor — Vražogrnac (severno od Zaječara) vrši se dalje dovlačenje sovjetskih snaga železničkim transportom.

1. brdska divizija: jaki neprijateljski napadi u rejonu Štubik, u kojima su prvi put crvene bande podržane tenkovima.

Komanda korpusa »Šnekenburger«

Ima zadatak da rukovodi na sektoru Gradište (isključivo) do ušća reke Tise.

Čela sovjetskih napada prodrli su do položaja na mostobranu Pančevo, s obe strane puta Banatsko Novo Selo — Pančevo, kao i pitem Bečkerek.

Borbena grupa »Kilvajn«

Neposredno potčinjena komandantu Jugoistoka. O liniji razgraničenja sa Komandom 2. oklopne armije vidi prilog.

Jugozapadno od Temišvara i na sektoru Dunava s obe strane Gvozdenih vrata naše trupe vode snažne borbe protiv sovjetsko-rumunskih jedinica koje su u napadu. Snage su kod Bele Crkve prodde preko srpsko-rumunske granice.

SS-divizija »Handžar«

Veza: operacijski dnevnik strana 414 — prilog 25/X.

U telegramu, koji je rajhsfirer SS Himler uputio gospodinu maršalu, odbijena je pismeno izneta predložena zamisao o angažovanju divizije u okuci reka Save i Drine.

Ist» tako odbijen je predlog potpukovnika Cirfogela Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab) da se razoružaju Muslimani, a prekobrojno oružje izda ljudstvu nemačkog porekla iz jedinica Grupe armija »E« koje ovamo prelaze.

Komandant Jugoistoka, načelnik štaba, str. pov. br. 2218/44.
Prilog 48/X.

Procena situacije od strane Komande 2. oklopne armije

Komanda 2. oklopne armije u telegramu, la, str. pov. br. 171/44. od 4. 10. 1944, dala je pirocenu situacije.

Komanda 2. oklopne armije može da oslobodi 2 divizije prema severu, ako bi se glavina adbrambena linija premestila na liniju: Rijeka — Senj — greben Velebita — Knin — Livno — Mostar — Nevesinje — Gaako.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 297/44. od 4. 10. 1944.

5. oktobar 1 944. godine

Štab Grupe armija »F« premešta se u železničkom transportu i maršem na zemlji:

Operativno odeljenje. u Vukovam.

Komanda pozadine u Osijeku.

Prem&štanje štaba komandanta Jugoistoka (Komande Grupe armija »F«)

Usled razvoja situacije, nužno je da se premesti štab komandanta Jugoistoka (Komanda Grupe armija »F«).

Operativno odeljenje premešta se u Vukovar, a odeljenje pozadine u Osijek.

21. brdski armijski korpus

Pukovska grupa 181. divizije krenula je iz rejonu Skadra prema Uroševou radi prebacivanja železniokim transportom za Beograd.

Zona operacije 2. oklopne armije

5. SS-brdski armijski korpus

Završena je operacija »Irgarten«. Neprijatelj je imao neznatne gubitke.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

Komanda korpusa »Miler«

7. SS-brdska divizija: posle neprestanih neprijateljskih napada na okruženu posadu Zaječara, Rusi su uspeali da izvrše prodor u istočni deo grada.

2. bataljon 14. SS. puka probio se sa jugozapada u centar grada i oslobodio posadu. Nedostaju pojedinosti.

1. brdska divizija: 99. lovački puk prikuplja se u rejonu kote 1100 (7 km jugozapadno od Plavna) radi napada u bok ruske borbene grupe koja prodire ka Boru.

Komanda korpusa »Šnekenburger«

Jaki neprijateljski napadi sa jugoistoka i severozapada prema mostobranu Pančevo odbijeni su — delimično i u bliskoj borbi — uz

visoke gubitke neprijatelja. Do sada nije nastupila još ni jedna neprijateljska artiljerijska jedinica.

Dalja neprijateljska pojačanja podilaze bojištu.

Borbena grupa »Kilvajn«

Situacija je nepromenjena.

117. lovačka divizija

Pretpotčinjava se neposredno Komandi armijske grupe »Srbija«.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

Usled odlučujućeg značaja za taktičko i operativno rukovođenje, koji su došli kao posledica prenošenja zadataka na frontu na vojnoupravnog komandanta Jugoistoka, gospodin maršal odlučio je da se stvori Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka). Posle ovoga, Štab Armijske grupe »Srbija« odvaja se od štaiba vojnoupravnog komandanta Jugoistoka i rasterećuje od svih upravnih zadataka. Načelnik štaba Armijske grupe »Srbija« biće generalštabni pukovnik fon Farnbiiler.

Pod načelnikom štaba vojnoupravnog komandanta Jugoistoka objedinjavaju se u jednu celinu svi preostali delovi vojne uprave u Srbiji. Kao načelnik štaba vojnoupravnog komandanta ostaje general-major Vitez fon Gajtner.

O pojedinostima vidi prilog.

Telegram, Ia, str. pov. br. 5309/44. dostavljen Komandi Armijske grupe »Srbija« (vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, generalu pešadije Felberu), a obaveštenje Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab, Operativno odeljenje Kopnene vojske — Jugoistok).

Prilog 53/X.

Direktiva za vođenje borbe

Telegram, Ia, str. pov. br. 0298/44. Komandi Grupe armija »E«, Komandi 2. oklopne armije, Armijskoj grupi »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka), Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka, Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab/ Operativno odeljenje Kopnene vojske) i Komandi Kopnene vojske (Štab Kopnene vojske), poslata je direktiva za vođenje borbe i izvođenje pokreta, shodno zadacima komandanta Jugoistoka od 5. 10. 1944. za držanje teritorija Hrvatske, Crne Gore, severne Albanije i Srbije.

Pomeranje glavne odbrambene linije Komande 2. oklopne armije

U telegramu, Ia, str. pov. br. 0299/44. od 5. 10. 1944, komandant Jugoistoka postavio je zahtev Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab) o povlačenju glavne odbrambene linije kod Komande 2. oklopne armije

(Vidi Ia str. pov. br. 0297/44. komandanta Jugoistoka od 4. 10. 1944. — operacijski dnevnik strana 424).

Naglašavajući rizik usled davanja slobode, zamoljeno je da Vrhovna komanda donese odluku.

Fredmet kod načelnika XXXX/44.

Evakuacija Grčke

Grupa armija »E«, u telegramu Ia, str. pov. br. 0242/44. od 5. 10. 44, obavestila je da će početak napuštanja borbe u Grčkoj uslediti verovatno 7. 10.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0301/44. od 5. 10. 44.

»Nibelunška« linija

Komanda 2. oklopne armije, pod Ia, str. pov. br. 168/44. od 2. 10. 44., izdala je armijsku zapovest u vezi izgradnje »Nibelunške« linije i dostavila na znanje komandantu Jugoistoka.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0302/44. od 5. 10. 44.

6. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Neprijatelj je zauzeo Pančevo, kolje smo mi evakuisali. Srazмерно mali mostobran se još drži.

Namera neprijatelja proenjuje se -u tom smislu, da hoće da zauzme Beograd, ali da ne namerava da izvodi veći napad preko Tise. *Lično pismo načelnika štaba, general-potpukovnika Vintera, komandantu Armijske grupe »Srbija«, generalu pešadije Felberu*

Zabrinut za dalji razvoj situacije u rejonu Beograda, načelnik štaba, general-potpukovnik Vinter, dao je procenu situacije.

Dnevni operativni izveštaj od 6. 10. 1944.

Upadljivo mirno u Crnoj Gori i Hrvatskoj. Pooštrava se sovjetski napad prema sektoru Bor i Pančevo. U porastu je opasnost u rejonima Bela Palanka i zapadno od Velikog Bečkereka.

Zona operacije komandanta Jugoistoka

5. 10. 44. premešteno je Operativno odeljenje u Vukovar, a pozadinsko odeljenje u Osijek.

Komanda korpusa »Miler«

7. SS-brdska divizija: vodi teške odbrambene borbe kod Zaječara. O pojedinostima vidi prilog.

1. brdska divizija: neprijatelj vrši jak napad s obe strane Plavna — Klokočevac. Delovi brdske lovačke divizije i 98. puka izvršili su prodor od Topolnice prema severu u cilju uspostavljanja veze sa posadom uporišta u D. Milanoveu.

Pošto su snage za uspešnu odbranu proširenog mostobrana bile nedovoljne, posle evakuacije u pozadinu svog materijala i preko 2000 vozila, Pančevo je evakuisano 6. 10. u ranim jutarnjim časovima.

Borbena grupa »Kilvajn«

Neprijatelj je izvršio napad na mostobran kod Titela.

Armijaska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5313/44. Grupi armija »E«, Komandi 2. oklopne armije, Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka, komandantu Mornaričke grupe »Jug«, Grupi armija »Jug«, Grupi armija »Jugoza-pad«, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj, nemačkom opunomoćenom generalu u Mađarskoj i odeijenjima štaba, saopšteno je:

Vojnoupravni komandant Jugoistoka vodiće se od sada pod oznakom:

»Armijaska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)«.

Prilog 59/X.

11. vazduhoplovna pešadijska divizija i 22. lovačka divizija

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5325/44. komandant Jugoistoka obavestio je Vrhovnu komandu Vermahta (Generalštab) o namerama za upotrebu 11. vazduhoplovne pešadijske divizije i 22. lovačke divizije koje su angažovane na istočnoj granici Makedonije i predložio da se napromenjeno dalje sprovede namera u vezi upotrebe 11. vazduhoplovne pešadijske divizije.

O pojedinostima, vidi prilog.

Prilog 60/X.

119. pukovski artiljerijski štab za specijalnu namenu

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5323/44. Komandi Grupe armija »E« i ArmijiSkaj grupi »Srbija« izdato je naređenje da 779. pukovski art. štab za specijalnu namenu odmah otpočne pokret i to, pre svega, za Kraljevo.

Potčinjava se Komandi Armijske grupe »Srbija« radi angažovanja prema razvoju situacije.

Prilog 61/X.

1. divizion 8. protivavionskog artiljerijskog puka (motorizovanog)

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5327/44. komandant Jugoistoka saopštio je Komandi Armijske grupe »Srbija«, da je Komanda vazduhoplovstva Jugoistoka dala pristanak da 1. divizion 8. protivavionskog artiljerijskog puka (motorizovanog) ostane kod Borbene grupe »Kilvajn«, ako je obezbeđena takva upotreba da u slučaju većih borbenih dejstava neće pasti neprijatelju u ruke.

Prilog 62/X.

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5326/44. generalu protivavionske artiljerije pri Komandi vazduhoplovstva Jugoistoka saopštena je gornja odluka u vezi 1. diviziona 8. artiljerijskog protivavionskog puka (motorizovanog).

Prilog 63/X.

Gubici u zoni komandanta Jugoistoka u vremenu od 1 — 31. 8. 1944.

U dopisu Personalnoorganizacijsko-ikadrovskog odeljenja str. pov. br. 260/44. — Prilog III, dat je pregled gubitaka za celu zonu komandanta Jugoistoka (Komande Grupe armija »F«):

Nemački pripadnici oružanih snaga

oficiri: 26 mrtvih, 56 ranjenih, 12 nestalih;

podoficiri i vojnici: 630 mrtvih, 1227 ranjenih, 324 nestala.

SS i policijske jedinice

oficiri: 4 mrtva, 6 ranjenih, — nestalih;

podoficiri i vojnici: 86 mrtvih, 355 ranjenih, 23 nestala.

Strani vojnici

oficiri: 4 mrtva, 6 ranjenih, — nestalih;

podoficiri i vojnici: 86 mrtvih, 355 ranjenih, 23 nestala.

Strani vojnici

oficiri: 1 mrtav, nema ranjenih, 1 nestao.

7. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Velika situacija označena je jučerašnjim početkom ruskog napada glavnim snagama iz rejona Đula prema severozapadu, koji je već prvog dana doveo do velikog osvajanja zemljišta. Rusi su angažovali 7 brzih korpusa. Dejstvo na naš front još nije vidljivo. Rus se, kako izgleda, oseća dovoljno jakim da jednovremeno počne sa izvođenjem 2 divergentne operacije od kojih jedna prema severozapadu ka Budimpešti, a druga prema jugozapadu ka Beogradu. Za odbranu Beograda predviđenu 117. lovačku diviziju ne treba cepati, već je angažovati onda kada je Beograd u opasnosti.

Novo je da je jučerašnjim izviđanjem iz vazduha utvrđeno znatno i sa Više pravaca koncentrisanje snaga kod Velikog Bečkereka, tako da se u najbližem vremenu očekuje napad na sektoru Tise.

Juče posle podne, neprijatelj je tobože sa 3 bataljona prešao Tisu severozapadno- od V. Bečkereka. Udar u bok sa juga, koji je odmah usledio od strane generala Kilvaljina, razbio je jedan bataljon ali, zbog nastupa mraka, nije mogao stvar da raščisti.

Na sektoru Tisa — Dunav, ništa novo.

Situacija kod 1. brdske divizije je naročito teška, jer se sada bori na 3 strane protiv nadmoćnijeg neprijatelja. Pokušaj probijanja prema severu ka G. Milanovcu za sada je prekinut. Izvršen je istovremeno i snažan napad na centar divizije. Najveća kriza je ipak na odseku Zaječara, gde se posada, naime, može osloboditi blokade — ali se obruč tako suzio da se mesto mora smatrati kao izgubljeno¹. Uvođenje u borbu 14. SS-puka usporeno je usled snažnog bočnog napada.

Obaveštajno odeljenje računa sa skorim napadom na Niš. Za borbu su pripremljene 3 bugarske divizije, a iza njih ruska 37. armija.

Kao protivmera predviđa se da 22. lovačka divizija preuzme istočna front u Malkedoniji, a 11. vazduhoplovna pešadijska divizija da se probije ka Leskovcu i postavi prema boku neprijateja u rajonu Niša.

Grupa armija »E« izvestila je da još nije moguć početak evakuacije oblasti Atike, koji je predviđen za 7. 10, pošto se moraju spasavati još uvek velike rezerve u sredstvima i borbenim i životnim potrebama. Početak će verovatno uslediti 10. 10, a prelaz prevoja Euinka predviđen je za 18. 10.

Dejstvo neprijatelja

Na odseaima Zaječar i Plavna, dovlačenjem daljih pojačanja, nastavljaju se teški napadi. O jačini neprijatelja u rejonu Bor, još nema nikakvih osnova za procenu.

Zapadno od Pančeva samo lokalna borbena aktivnost. Obrazovani su mostobranci preko Dunava jačine bataljona kod Belegiša i Surduika, a jačine puka preko Tise zapadno od Novog Bečeja. Na desnoj (istočnoj) obali vrši se dovlačenje daljih snaga sa artiljerijom i jurišnim topovima.

9. SS-brdski armijski korpus .

Preuzeo je delokrug komandovanja 7. 10. u 00.00 časova. Potčinjava mu se SS-brdska divizija »Handžar«.

O granicama vidi prilog.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka) Komanda Korpusa »Miler«

7. SS-brdska divizija: odbijeni su bugarski napadi¹ južno i jugoistočno od Vlasotinca. Posada Zaječara, uprkos najtežih uslova, i dalje se brani. Nije se probio napad na Planinicu.

1. brdska divizija: držanje i rezultati uspeha trupe, pri stalnom pooštravanju situacije u pogledu snabdevanja, primemi su — naročito na težištima dejstava.

Komanda korpusa »Šnekenburger«

Neprijatelj je u toku 6. 10. preko Pančeva dopro na Dunav. Bande se i dalje pojačavaju ispred Šapca.

O pojedinostima vidi prilog.

Borbena grupa »Kilvajn«

Neprijatelj dovlači tekuća pojačanja.

Vrhovna komanda Vermahta (Generalštab), telegramom Ia, str. pov. br. 5346/44. saopštila je da će protezanje »Plave« linije ići pravcem: Skadar — Gostivar — Veles — Osogovska planina — Klisura — Bela Palanka.

Rudnici hroma u Đakovi, Kukesu i severozapadno od Skoplja ostaju na ovaj način u našim rukama.

8. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

Konferencija kod gospodina komandanta

Na dan 8. 10. 1944. održana je konferencija kod gospodina komandanta, maršala barona fon Vajksa.

O učesnicima i sadržaju konferencije vidi prilog 80/X.

Zona operacije Komande 2. oklopne armije

Nova linija razgraničenja između 2. oklopne armije i Armijske grupe »Srbija« (od 10.00 časova 9. 10). O protezanju linije razgraničenja vidi prilog.

Borbena grupa »Kilvajn« se istovremeno potčinjava Komandi 2. Oklopne armije.

15. brdski armijski korpus

Operacija »Valkire« se nastavlja.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

7. SS-brdska divizija: vodi teške borbe sa Sovjetima. Posada Zaječara, posle teških i herojskih borbi protiv daleko nadmoćnijeg neprijatelja, probila se prema zapadu.

1. brdska divizija: vodi teške borbe sa Sovjetima.

O pojedinostima kod 1. divizije vidi dnevni operativni izveštaj.

O borbama Komande korpusa »Šnekenburger«, Bobene grupe »Kilvajn« i Bobene grupe »fon Jungenfeld« vidi prilog.

Sjedinjavanje Jurišne divizije »Rodos« i divizije »Brandenburg«

U telegramu Ia, str. pov. br. 5382/44. Vrhovnoj komandi Vermah-ta (Generalštab, Operativno odeljenje Kopnene vojske) i zameniku načelnika Personalne uprave, general-majoru Burgdorfu, komandant Jugoistoka predložio je i iscrpno obrazložio zahtev da se odmah sjedini divizija »Brandenburg« sa J-uršnom divizijom »Rodos« i naljpre organizuje jedna pešadijska divizija, a kasnije — prema razvoju situacije u pogledu materijala, i oklopno-grenadirski divizija.

O pojedinostima vidi prilog.

Prilog 88/X.

9. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

Istočni front

Divizija »Bether«: vrši obezbeđenje zapadne (desne) obale Dunava, računajući tu žandarmeriju i zavičajnu stražu.

Borbena grupa »Kilvajn«: nikakvih naročitih događaja.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

Pri evakuaciji iz Banata u pozadinu folksdojčera, artikala snabdevanja i dragocenih vojnih -tovara, kroz odvijanje nesmetanog pre-

voženja na mestima skelskog prelaza severno od Beograda, naročito su se istakli: 522. i 555. (italijanski) inženjerski mostovni bataljon i 771. laka inžirajerijSka mostovna četa.

Komanda korpusa »Barem f. Miler«

Proboj jedne sovjetske združene jedinice do Okoline Petrovca. Prednji motorizovani odredi sa tenkovima prodrli su do železničke stanice Lapovo.

Posle izviđanja iz vazduha, krenule su istim putem jake motorizovane snage.

7. *SS-brdska divizija*: Bugari su 8. 10. otpočeli napad na odseku Bella Palanka.

1. *brdska divizija*: o situaciji i namerama vidi dnevni operativni izveštaj.

Komanda korpusa »Šnekenburger«

Neprijatelj je 8. 10. posle dovlačenja iteškog naoružanja u noći 9. 10. ojačao mostobran kod Ritopeka.

U Banatu i u Srbija južno od Dunava, naše trupe su žilavim otporom i protivnapadima novodovedenih rezervi zaustavile nastupni marš neprijatelja. U rajonu borbenih dejstava zapadno od Zaječara, brdski lovci 1. divizije uništili su sovjetske bataljone kojii su prodrli u njihove položaje.

Na položajima mostobrana na Tisi, nemačke i mađarske trupe zadržavaju neprijatelja koji u južnoj Mađarskoj napada na širokom frontu.

Prilog 103/X.

Pomeranje unazad glavne odbrambene linije kod Komande 2. oklopne armije

U telegramu, Ia, str. pov. br. 0308/44. od 9. 10, Komandi 2. oklopne armije, a na znanje: Grupi armija »E«, komandantu Jugozapada, komandantu Mornaričke grupe »Jug«, nemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj i Vrhovnoj komandi Vermahta (Generalštab), komandant Jugoistoka naredio je da se izvrši pomeranje glavne odbrambene linije sa jadranske obale na brdske položaje, čime se postiže ušteda u snagama.

10. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

1. brdska divizija otpočela je pokret prema jugu sa ciljem da razbije neprijatelja kod Petrovca i Žagubice.

Prema bugarskom težištu dejstava kod Bele Palanke, treba dovući U. vazduhoplovnu pešadijsku diviziju pravcem Leskovac — Niš.

2. oklopna armija treba da dovede sa primorja 2 divizije (264. lovačka dMteija i 118. lovačka divizija) u rejon Rume.

Makedonija: neprijateljski prodor kod Kumanova na dužini od 9 km, zaustavljen je.

2. oklopna armija: mir;

Istočni front: mir;

Srbija: ruska grupa u dolini Morave, u istom predelu;

Mostobran Ritopek: nije očišćen;

Mostobran Beograd: mir.

U Srbiji su 3 korpusa *protiv* 2 divizije napravili brešu. Situacija je zategnuta. Odluka: zatvoriti brešu.

2. oklopna armija dobila je odobrenje da napusti obalu kao glavnu odbrambenu liniju i povuče trupe na prve planinske prevoje.

Topove, koji se ne mogu evakuisati, ostaviti sa pešadijskom zaštitom (ustaša?). Rizik koji iz toga proizilazi, mora se snositi®.

Pokreti odvajanja od neprijatelja u Grčkoj vrše se po planu. Danas je »x« dan [početak evakuacije — prim. red.].

Politički hi se moglo objasniti da prestanak vazdušnih napada i smanjivanje pokreta bandi dolazi usled zategnutosti odnosa između Rusije i saveznika.

Sarajevo kao prostorija za smeštaj

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5433/44. 2. oklopnoj armiji i Komandi Grupe armija »E« izdato je naređenje (veza Ia, str. pov. br. 0308/44.) da, prilikom svih pokreta, 2. oklopna armija mora na to paziti da put i železnička pruga Bosanski Brod — Sarajevo — Rogatica — Užice mogu igrati presudnu ulogu za snabdevanje Armijske grupe »Srbija« i Grupe armija »E«. Stoga se rejon Sarajeva, koji dolazi u obzir kao baza za snabdevanje, mora i sa ovog stanovišta urediti za omereni smeštaj trupa.

Prilog 110'X.

Potčinjavanje brigade »Rudno«

U telegramu, Ia, str. pov. br. 5424/44. Komandi 2. oklopne armije i Armijskoj grupi »Srbija«, izdato je naređenje o potčinjavanju Štaba brigade »Rudno« Armijskoj grupi »Srbija« i njeno dovoženje u Beograd.

Nova glavna odbrambena linija 2. oklopne armije

Vrhovna komanda Vermahta (Generalštab) pod Ia (Kopnene vojske) str. pov. br. 773664/44. od 10. 10. predala je odobrenje firera o izvlačenju 2 divizije i pomeranju glavne odbrambene linije 2. oklopne armije na liniju:

Rijeka — Senj — greben Velebita — Knin — Mostar — Nevesinje — Gacko.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0309/44. od 10. 10. 1944.

11. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Tenkovska bitka kod Debrecina ne uzima za nas nepovoljan tok. Još se ne može opredeliti da li su namere neprijatelja da ide na Budimpeštu ili na obuhvat sa severa Grupe armija »Jug«.

Na istočnom frontu Srbije, zbog nedostatka snaga, moguće su samo lokalne protodrmare. Odustalo se od napada na Ritopek. Bande vrše pritisak na Obirenovac i u pravcu Beograda...

12. oktobar 1944. godine

Operativno Odeljenje Vukovar

Komandant Makedonije

1. bataljon 65. puka preuzeo je odsek Carevo Selo.

21. brdski armijski korpus

297. divizija otpočela je, po planu, pokret prema severu. U toku je evakuacija prevoja Logara i ostrva Sazano (zapadno od Valome).

Zona operacije 2. oklopne armije

Obalski pojas

5. SS-brdski armijski korpus: o situaciji kod Livna još nema nikakvog izveštaja.

15. brdski armijski korpus: sprovedeno je čišćenje ostrva Pag. U toku je operacija »Grencvaht« (»Grenzwacht« — »straža na granici«) u Gorskom kotaru.

69. armijski korpus za specijalnu namenu: o situaciji u rejonu Banje Luke i Sunje vidi prilog.

Istočni front

Novi Banovci (10 km istočno od Stare Pazove) tučeno je slabom vatrom iz minobacača.

Borbena grupa »Kilvajn«: mostobran Titel još je posednut.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

Bugarski pritisak neprestano traje prema južnom krilu fronta Srbije.

Sovjetske snage još nisu krenule iz rejona polaznog položaja za napad Petrovac — Velika Plana.

Neprijateljska grupa, jačine puka, zaprečila je kod Topole glavni saobraćajni put Kragujevac — Beograd.

U toku je napad 1. brdske divizije protiv veza neprijatelja sa pozadinom i prodor borbene grupe 117. lovačke divizije u rejonu prikupljanja neprijatelja.

Komanda korpusa »Baron f. Miler«

7. SS-brdska divizija: vodeći oštre borbe, divizija se povlaci u dolinu Morave.

1. brdska divizija: divizija se pretpotčinjava Komandi korpusa »Šnekenburger«.

Instrukcija Vrhovne komande Vermahta opunomoćenom generalu u Hrvatskoj i opunomoćenom generalu u Mađarskoj

U telegramu Ia, str. pov. br. 5468/44. saopštenu je 2. oklopnoj armiji instrukcija Vrhovne komande opunomoćenom generalu u Hrvatskoj u vezi proglašavanja hrvatske teritorije za borbenu zonu i instrukcija opunomoćenom generalu u Mađarskoj u vezi evakuacije borbom, ugroženih teritorija.

13. oktobar 19 44. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Grupa armija »E«: ovde se vrši samo pregrupisanje.

2. oklopna armija: samo borba sa bandama.

Srbija: kod 7. SS-divizije »Princ Bugen« situacija je nepromenjena. Napad 1. brdske divizije na Petrovac na Mlavi nije uspeo (treba ga ponoviti u pravou Velike Plane).

117. lovačka divizija se u toku napada probila samo 5 km prema jugu.

Grupa »fon Jungenfeld« vraća se na Avalu.

Istočni front

Borbena grupa »Kilvajn«: mostobran kod Titela, pošto je srušen most na Tilsu noću 12/13. 10, evakuisan je po planu.

Armijska grupa »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka)

Komanda korpusa »Baron f. Miler«

Pokret odvajanja od neprijatelja 7. SS-brdske divizije na prošireni mostobran Niš odvija se po planu.

Sovjetska grupa zaprečila je dolinu Morave prema zapadu, do železničke pruge u rejonu Aleksinca.

Nalazimena borba vodi se oko Lapova.

Komanda korpusa »Šnekenburger«

Napad 1. brdske divizije istočno od Petrovca na Mlavi nije uspeo.

Borbena grupa »Dizener« na južnoj padini Avale potisnuta je nazad i prihvaćena od snaga proširenog odbrambenog rejona Beograda.

750. lovački puk

U telegramu Ia, str. pov. br. 5490/44, dostavljenom Komandi 2. oklopne armije i Armijskoj grupi »Srbija« (vojnoupravnom komandantu JugdistOka), naređeno je da Komanda 2. oklopne armije preda 750. lovački puk Armijskoj grupi »Srbija« i dovede sa kolonama 2. oklopne armije u Beograd.

Prilog 130'X.

Zaprečavanje puta. Niš — Priština kod Prokuplja

U telegramu Ia, str. pov. br. 5502/44. saopšteno je Grupi armija »E« da nameravano zaprečavanje puta Niš — Priština kod Prokuplja ni do sada nije sprovedeno, tako da će put i za neprijatelja biti slobodan.

14. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Grupa armija »E«: Atina je evakuisana. Kod Krive Palanke sužen je bugarski prodor u naše položaje.

Komanda 2. oklopne armije: bez naročitih događaja.

Armijska grupa »Srbija«: bez veze. Sve jače uskladjivanje operacija arvenih snaga sa Rusima. Intenzivna mobilizacija u Srbiji.

Vrhovnoj komandi Vermahta podnet je predlog da se uništi 7 baterija koje su ostavljene na dalmatinskoj obali, radi uštede nemačkog ljudstva za posluživanje i obezbeđenje, a nisu mogle imati nikakvog uticaja na pokušaj neprijateljskog iskrcavanja.

Vrhovnoj komandi Vermahta predloženo je da se premesti u Sloveniju jako oslabljeni Srpski dobrovoljački korpus (4000) kao snaga za obezbeđenje.

Sa Grupom armija »Jug« nemamo vezu.

Korpusna grupa »Štetner«

0 teškim barbama vidi prilog.

Komandant Beograda

Neprijatelj je potisnuo naše trupe u unutrašnju odbrambenu zonu Beograda, a 14. 10. ujutro prodro sa juga u odsek TtopčMer — Dedinje.

General Šmekenbuirger podlegao je ranama koje je zadobio 13. 10. u borbi kod Avale.

Posle evakuacije dragocenih artikala snabdevanja, razoreni su aerodrom Zemun kao i saobraćajna postrojenja u Beogradu.

Spajanje Oklopne grenadirske divizije »Brandenburg« i delova Jurišne divizije »Rodos«

U telegramu, Oper./Org. str. pov. br. 6171/44. Armijskoj grupi »Srbija«, Komandi 2. oklopne armije, Oklopnoj grenadirskoj diviziji »Brandenburg«, a na znanje Grupi armija »E«, i Komandi Kopnene vojske (Štab Kopnene vojske, Organizacijsko odeljenje) naredeno je da se odmah na bojnopolju izvrši spajanje Oklopne grenadirske divizije »Brandenburg« i delova Jurišne divizije »Rodos«, o čemu je postignut sporazum sa Vrhovnom komandom Vermahta i dobijemo odobrenje od Komande Kopnene vojske.

15. oktobar 19 44. go dine

Operativno odeljenje Vukovar

Novi načelnik štaba Grupe armija »F«

Zapovest štaba

U štabnoj zapovesti od 15. 10. 44. saopšteno je: general-potpukovnik *Vinter* premešta se u rezervu starešinskog kadra Komande Kopnene vojske pod 15. 10. 44, a sa istim datumom postavljen je general-major *Gildenfelt* za načelnika štaba Grupe armija »F«.

Istočni front

Armijska grupa »Srbija«: od 15. 10. u 12.00 p oteinjava se u taktičkom pogledu Komandi 2. oklopne armije.

Komanda korpusa »Baron f. Miler«: od 15. 10. u 12.00 časova potčinjava se Grupi armija »E«.

O novoj granici između Komande 2. oklopne armije d Grupe armija »E« vidi dnevni operativni izveštaj.

Korpusna grupa »Štetner«

Požarevac je 15. 10. u podne evakuisan. O pojedinostima vidi prilog.

Komandant Beograda

O barbama u gradu vidi dnevni operativni izveštaj.

Namera: držati mostobran do dolaska Borbene grupe »Štetner«, kako se predviđa, 16. 10. 1944.

16. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

Prolašavanje teritorije Hrvatske za borbenu zonu

Telegramom Ia, str. pov. br. 5562/44. naredeno je Komandi 2. oklopne armije:

Hrvatska, istočno od linije ušće Drine — Erdevik — Ilok — Bačka Pailanka, kao i Oblast Velike županije Vukovar, Osijek i Brod, sa pristankom poglavnika, proglašena je za borbenu zonu.

O dizvršnoj vlasti i načelniku hrvatske vojne uprave vidi — Prilog 161/X.

17. oktobar 19 44. godine

Operativno odeljenje Vukovar

Grupa armija »E«: pokreti odvajanja od neprijatelja odvijaju se po planu. Situacija kod Krive Palanke je učvršćena. Opasnost prema boku prati iz rejona Niša, Lebana i Bujanovca. Korpus »Miler« treba da obezbedi svoj bok prema severu i da drži Kraljevo.

Komanda 2. oklopne armije: 2 bataljona bandi iskrcala su se kod Neuma na ušću Neretve. Pokušaj iskrcavanja kod Splita odbijen je. Odbijen napad na Bjelovar. Pokreti odvajanja od neprijatelja u primorju otpočeli su juče, a izvlačenje materijala je uglavnom zaključeno.

Istočni front: nije bilo naročitih događaja.

Beograd: situacija se nešto poboljšala. Ulične borbe su u punom jeku. štetner bi mogao da stigne. Novu opasnost mogao bi da predstavlja neprijatelj (bande?) koji je tobože prešao preko Save jugozapadno od Beograda i nastupa prema Rumi.

Srpski dobrovoljački korpus

Telegramom Ia, str. pov. br. 6237/44. naređeno je Komandi 2. oklopne armije:

Srpski dobrovoljački korpus što je moguće brže ukrcati u Rumi i evakuisati. Cilj prebacivanja (verovatno Grac) i dalja upotreba narediće se kasnije.

O odgovornosti za ukrcavanje i sprovođenje prevoza, kao i o Nemačkom štabu za vezu pri Srpskom dobrovoljačkom korpusu vidi prilog.

18. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

22. brdski armijski korpus: na položajima zapadno od Krive Palanke, obostrana artiljerijska dajstva.

Borbena grupa »Šolc«: o granici sa 22. brdskim armijskim korpusom i Komandom korpusa »Baron f. Miler« vidi prilog.

Komanda korpusa »Baron f. Miler«: napad u dolini Zapadne Morave, zapadno od Trsteinika, zastao je pred jakim neprijateljem. Neprijatelj neprekidno vrši jak pritisak na Kragujevac sa severa i zapada.

U rejonu Kraljeva — čačka, pojačana su dejstva bandi.

Zona operacije 2. oklopne armije

Obalni pojas:

5. SS-brdski armijski korpus: protiv jakog neprijatelja u rejomu Neum u toku je operacija koncentracijom svih snaga iz rejona Dubrovnik i Metkovića.

Borbena vrednost 369. divizije ponova je u opadanju.

69. armijski korpus za specijalnu namenu: neprijatelja, koji je 16. 10. prodro u Bjelovar, izbacila je divizija Poglavnikove tjelesne garde.

9. SS-brdski armijski korpus: evakuacija SS-divizije »Handžar« je u punom jeku.

Istočni front:

Korpusna grupa »Štetner«: od 17.00 časova 17. 10. između Armijske grupe »Srbija« i Korpusne grupe nema veze. Ovo se ne može objasniti drugom činjenicom već samo gubitkom posljednje radio-stanice. Ordonans-olicir u avionu »rodi« i sopstveni izviđač su oboreni.

Komandant Beograda: artiljerijska vatra za uznemiravanje traje neprekidno. Avijacija je vršila napade iz niskog leta bombardovanjem položaja na mostobranu. Već od 07.00 časova rano 18. 10. u toku je napad radi prihvata 1. brdske divizije, koji je — posle skromnog dobitka u teretu — doveo do teških borbi oko zgrada.

Divizija »Bether«: na dunavskom frontu je mir.

Borbena grupa »Kilvajn«: na frontu na Tisi samo neznatna vatra za uznemiravanje.

Novi teritorijalni sastav

Veza: operacijski dnevnik, strana 299 — prilog 79/IX.

Komandi Grupe armija »E«, vojnoupravnom komandantu Jugoistoka, na znanje Komandi Kopnene vojske (Štab Kopnene vojske — Organizacijsko odeljenje) i Komandi Kopnene vojske (Štab Kopnene vojske — načelnik pozadine) naređeno je:

Feldkomandantura 1040 (Crna Gora) ne potčinjava se vojnoupravnom komandantu Jugoistoka nego, sa njom i u svakom pogledu, Komandi Grupe armija »E«, odnosno Komandi 21. brdskog armijskog korpusa.

19. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Pokreti kod Grupe armija »E« izvršavaju se, uglavnom, po planu. Englezi ne pokazuju nameru da vode velike borbe, nego odmah nastupaju za nama. Marševski ciljevi, uopšte, bili su dostizani (prelaz preko tesnaca Furka, svaikako, izgleda sumnjiv).

U južnoj Albaniji, gde su pokreti odvajanja od neprijatelja bili više ometani, trupe su se morale zaustaviti, dok snage na zapadu to nisu morale.

Put Tirana — Blbasan mora se držati.

Ugrožavanje pokreta u Bugarskoj, sa istaka, ne izaziva zabrinutost. Glavna opasnost dolazi iz rejonu Kragujevca i Niša, odakle neprijatelj prodire prema Kos. Mitrovici i hoće da se prebaci u dolinu Ibra.

Sav transportni prostor kod Grupe armija »E« bio je upotrebljen za transport prema Srbiji.

Istočno od Kos. Mitrovice i Kraljeva organizovana je zaštita prema istoku, a namerava se i prema severu.

U skladu sa neprijateljskim pokretima, prebacuju se i bande prema istaku.

Dalju opasnost predstavlja to što 2. oklopna armija treba da obezbeđuje (drži otvorenim) put ka Trebinju za Grupu armija »E«, a ona to ne može, jer bi njen pokret odvajanja od obale bio ozbiljno ometan od neprijatelja koji se bude iskrcao. Nesumnjivo je da na putu II reda ka i od Grupe armija »E« ništa ne prolazi; što je ispod [južno od puta Vilusi — Trebinje — Mostar — prim, red.], mora da se probija.

Kod Beograda se neaktivnost rukovodstva pravda otkazivanjem sredstava veze i većit'ih savetima. Nesumnjivo je da Štetner nije stigao u Beograd. To je ozbiljno. Što juče niije uspelo, teško će danas da uspe. Štetner je, pre svega, otpisan.

1. brdska divizija se dobro, očigledno uz gubitak svih vozila i teškog naoružanja, probila prema jugozapadu ka Šapcu. Komanda, koja je računala sa ovom borbenom grupom, teško je pogodena događajima.

Put Vilusi — Trebinje — Mostar

Pošto Komanda 2. oklopne armije, na osnovu situacije na ušću Neretve, nije u stanju da raščisti, odnosno obezbedi put Vilusi — Trebinje — Mostar, naredeno je Grupi armija »E« da sama povede brligu da ovaj marševski put, najmanje do Trebinja uključno, bude slobodan — angažujući prednje ešelane delova 21. brdskog armijskog korpusa, koji treba uskom da stignu.

Piromana linije razgraničenja ili potčinjavanje ove 'borbene grupe Komandi 2. oklopne armije neće se vršiti.

Telegram komandanta Jugoistoka, Ia, str. pov. br. 5634/44, Grupi armija »E«, a na znanje Komandi 2. oklopne armije.

Prilog 183/X.

Nova organizacija komandovanja potčinjenim i pridotim jedinicama u Sremu.

Telegramom Oper/Org. str. pov. br. 6302/44. Komandi 2. oklopne armije i Armijskoj grupi »Srbija«, naredena je nova organizacija komandovanja u Sremu:

Od komandi — vojnih instanci u Sremu, koje su se nalazile odnosno koje su tu prispelc, Armijska grupa »Srbija« će obrazovati:

- 1) Komandu 68. armijskog korpusa, od Komande korpusa »Šnekenburger« i osoblja Komande korpusa »Felmi«.
- 2) Komandu divizije za specijalnu namenu (Stefan), od Štaba komandanta Beograda (Feldkomandantura 599).

Štab vojnopravnog komandanta Jugoistoka (najpre bez Odeljenja za pozadinu), po mogućnosti, neokrnjenog, izvući i zadržati na raspolaganju komandanta Jugoistoka.

O prolaznim odredbama vidi prilog.

Prilog 184/X.

*Teškoće u održavanju slobodnih komunikacija koje sa juga vode
naviše*

U radiogramu oper. br. 221/44. strogo poverljivo, koji je Komanda 2. Oklopne armije uputila Grupi armija »E« a na znanje komandantu Jugoistoka, ukazano je na teškoće u održavanju slobodnih komunikacija koje -sa juga vode naviše.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, br. 0318/44. strogo poverljivo od 19. 10. 1944.

Zadaci komandanta Jugoistoka na teritoriji Srbije

U telegramu kojii je Vrhovna komanda Vermahta (Operativno odeljenje Kopnene vojske za Jugoistok, Generalštab) br. 773808/44. strogo poverljivo od 19. 10. 1944. dostavila komandantu Jugoistoka, postavljeni su zadaci komandantu Jugoistoka koji proističu iz ruskog prodora na teritoriju Srbije.

Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, br. 0319/44. strogo poverljivo od 19. 10. 1944.

20. oktobar 1944. godine

Preuzimanje poslova štaba

Novi načelnik štaba Grupe armija »F«, generaknajor fon Gildenfelt na dan 20. 10. 1944. u 12.00 časova preuzeo je poslove kao načelnik štaba Grupe armija »F«.

O situaciji

Kod Grupe armija »E« odbijeni su neprijateljski napadi kod Krive Palanke i kod Borbene grupe »Lange«.

Iz Operativne grupe »Štetner«, u toku noći, nisu stigli razbijeni deilovi grupe.

Iz Beograda je izvršena evakuacija ljudstva i materijala.

Naši napadi sa severa i severoistoka na neprijateljski mostobran na ušću Neretve dobro napreduju.

Na Balkanu, naše trupe vode teške borbe u Beogradu i južno od njega protiv boljševika koji nadiru sa više strana.

Situacija kod Komande 2. oklopne armije

U telegramu oper. br. 3653/44. strogo poverljivo, posle opisa situacije u zoni operacije Komande 2. oklopne armije, zamoljena je Grupa armija »E« da organizuje dalje prebacivanje vazdušnim putem svojih izvučenih jedinica iz rejona Soluna u zonu operacije Komande 2. oklopne armije, čim stvori najnužnije snage za organizaciju sopstvenog obezbeđenja u južnoj Srbiji.

Linija razgraničenja sa Grupom armija »Jug«

Komandant Jugoistoka, telegramom oper. br. 5658/44. strogo poverljivo, predložio je Vrhovnoj komandi oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) sledeću novu liniju razgraničenja sa Grupom armija »Jug«:

Srbobran (35 km severno od Novog Sada — za komandanta Jugoistoka) — Apatin (komandant Jugoistoka) — Pečuj (Grupa armija »Jug«) — zapadni vrh Blatnog jezera — Kermend (25 km južno od Štajnamangera, za komandanta Jugoistoka) — put Kermend — Grac (za komandanta Jugoistoka) — Grac (za komandanta Jugoistoka).

Za odbranu oblasti severno od Drave i neposredni spoj sa Grupom armija »Jug«, prema svim predviđanjima, nedostaju snage. Zamisao je da se sopstveni severni bok štiti u ovoj oblasti pokretnim vođenjem borbe (snagama oko 1 ojačanog puka). Za prelaz preko Drave, postoje dovoljna inženjerska sredstva za prelaz.

Naređenje za dovođenje u bojevu gotovost teškog naoružanja, motornih vozila itd. i dovođenje združenim jedinicama

U telegramu op./org. str. pov. br. 6310/44, komandant Jugoistoka je podneo predlog Vrhovnoj komandi oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) i Komandi kopnene vojske (Štab kopnene vojske — Organizacijsko odeljenje), a obaveštenje Komandi 2. oklopne armije. Da bi se izgradio donekle stabilan front, potrebno je dovesti u bojevu gotovost teško naoružanje, motorna vozila, pribor i naoružanje i dopremiti iz Nemačke novoformirane ili osvežane jedinice. Predlog se dokumentuje time da se Korpusna grupa »Štetner« u celini može smatrati kao razbijena, a za organizaciju novog istočnog fronta 2. oklopna armija ne raspolaze dovoljnim snagama.

21. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

O situaciji

Kod Grupe armija »E«, pokret odvajanja od neprijatelja izvršava se po planu, a bugarski pokušaji da ometu pokret uglavnom su bili odbijeni. Situacija je ipak sve ozbiljnija, ukoliko se neprijatelj više približava Kraljevu. 21. armijski korpus, kao rekompensaciju za eventualni gubitak puta u dolini Ibra, moraće da otme iz neprijateljskih ruku put Nikšić — Trebinje.

Kod Beograda je pitanje šta će neprijatelj da uradi posle zauzimanja grada. Bilo bi neprijatno ako bi presekao džak u Sramu. Za to, međutim, ne postoje naročiti znaci. Ovde je pripremljena brza evakuacija sa ešeloniranjem unazad.

Na severu je neprijatelj nastupao istočno od Bečeja duž Velikog kanala (Petrovog kanala) i mogao bi da stigne u Sombor. Verovatnije je da će ovde neprijatelj vršiti obezbeđenje svoje ofanzive prema

Budimpešti nego da izvodi ofanzivu prema jugu. Kiflvajn će morati da se bori u pokretu i da eventualno napusti odbraru na Tisi.

Računa se sa tim da Kilvajn pređe Dunav kod Novog Sada i Satima, a kod Osijeka pređe na severnu (levu) obalu Drave.

Držanje većeg dela Mađara otežava naše pokrete.

Na dalmatinskom primorju, izgleda da bande žele da posednu što više teritorije, ne računajući na iskrcavanje Anglo-Amerikanaca.

U rajonu Zapadne Morave, naše divizije osujetile su boljševičke obuhvatne napade. Grad Beograd je, posle ogorčenih uličnih borbi i posle razaranja svi(h) značajnijih vojnih postrojenja, predat neprijatelju. U Okuai Dunav — Sava, naše trupe i dalje pružaju neprijatelju žilav otpor.

Srpski dobrovoljački korpus

Veza: operacijski dnevnik, strana 472, prilog 169/X.

Telegramom opeir/org. br. 6237/44. strogo paverijiivo, II deo, naredeno je Komandi 2. oklopne armije:

Srpski dobrovoljački korpus, radi borbe sa bandama i ofoezbedenja hrvatske granice, potčiniti komandantu Jugoistoka. Cilj transporta (oblast Istre) saopštice komandant Jugozapada.

Komandi 2. oklopne armije javljeno je o verovatnoj evakuaciji i njenom sprovođenju.

22. oktobar 19 44. godine

Operativno odeljenje Vukovar

Istočni front:

22. brdski armijski korpus poseo je zapadno Od Krive Palanke novu glavnu odbrambenu liniju južno od puta, tj. liniju 9—15 km severozapadno od Kratova. Za glavnu odbrambenu liniju sevemo od puta morao je da vodi borbu protiv bandi.

Kod Bobbene grupe »Šale«, neprijatelj je pokušao u rajonu 10 km sevemo od Podlijeva da pojačanim pritiskom natkrili naše obezbeđenje na prevoju.

Kod Korpusa »Baron f. Miler« vode se žestoke borbe istočno od Kraljeva i Kragujevca.

Zona operacije 2. oklopne armije

Primorska zona:

Kod 5. SS-brdskog armijskog korpusa, Naum je zauzet a teške borbe vode se kod Travnika.

Istočni front:

Armijska grupa »Srbija«: u toku je odlazak u rej'on Srem. Mitrovice delova Korpusne grupe »fon Štetner« (od toga 12.000 ljudi 1. brdske divizije) koji su se probili 21. 10.

Na dunavskom frontu, dan je protekao u miru.
Borbena grupa »Kilvajn«: stigla je prema planu u Novi Sad.

Odbrana rejonu Mostar — rušenje mostova na Savi

Komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br. 5676/44. izvestio je Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga):

1) U saznanju nužnosti da se u svakom slučaju drži rejon Mostara, komandant Jugoistoka je prikupio sve raspoložive snage 5. SS-brdskog armijskog korpusa u primorskoj zoni da bi odbacio u more neprijatelja koji se iskrcao kod Neuma.

2) O rezultatu akcije Bataljona jurišnih pionira za razaranje, koji nije uspeo da potpuno sruši most na Savi kod Beograda.

Zadatak Komande 2. oklopne armije u vezi vođenja borbe u južnoj Bačkoj i severno od Drave

(Komandant Jugoistoka, telegramom oper. str. pov. br. 5688/44. naredio je Komandi 2. oklopne armije:

1) Putem borbenog izvidanja, uz jače angažovanje snaga, i merama zaprečavanja obezbediti da neprijatelj bez borbe ne zauzme južnu Bačku.

2) Putem pokretnog vođenja borbe u toku kasnije operacije severno od Drave, uspostaviti vezu sa južnim krilom Grupe armija »Jug« i usporavati neprijateljsko nastupanje.

3) Bobena grupa »Kilvajn«, koja je, protivno naređenju, skupljala i vodila sa sobom u Hrvatsku rasparčane mađarske jedinice, da hitno preko Osijeka krene u Pečuj Komandi 5. mađarske korpusne oblasti.

23. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Vukovar

Savetovanje u štabu na dan 23. 10. 1944.

Sopstvena situacija

Grupa armija »E«: kod Grupe armija »E«, pokreti su izvršavani po planu. Tempo je delimično poboljšan. Saobrazno situaciji i zadatku, pomeren je pravac pokreta od Larise prema severozapadu ka Elorini — Bitolju. Zaustavljen je napredak od Krive Palanke prema Skoplju. Južno od linije Ohridsko jezero — Tirana, zaustavile su se 104. pešad. divizija 22. armijskog korpusa i 297. pešad. divizija 21. armijskog korpusa, da bi u najgorem slučaju uspostavile kontakt preko puta za Skadar. Rusko-bugarski udar od Niša prema putu Skoplje — Kos. Mitrovica je, manje-više, zaustavljen. Naše združene jedinice moraju da lete prema severu, da se ešeloniraju prema Istoku,

pri čemu dolazi do jakog mešanja. Snage barona f. Milera, koje su kod Kraljeva u kružnoj odbrani, trpe jak pritisak.

Komanda 2. oklopne armije: kod Armijske grupe »Srbija«, probijena je odbrana Borbene grupe »Štetner« na Moravi i odsečena od Beograda. Spajanje sa Beogradom nije više moguće. Grupa se probija prema zapadu ka Šapcu. Što veza sa Štetnerom nije danima postojala objašnjava se 'time što je načelnik veze uništio ključ šifre. U trenutku kada Štetner nije imao više šta da očekuje kod Beograda, grad je evakuisan *po* planu. Opšta situacija nameće kao nužno da se u daljem izvrši evakuacija džaka u Sremu. Ovde neprijatelj brzo nadire za nama.

Juče (je 5. SS-brdski armijski korpus očistio ušće Neretve od neprijateljskih snaga koje su se tu iskrcale.

Maršali je naredio da se izvrši prelaz komande Grupe armija »F« na rezervna mesta, i to: I ešelon komande (delovi koji nisu neophodni) u Zagreb, II ešelon (komandni voz) u okolinu Broda, III ešelon (Odeljenje pozadine) u Osijek.

Zadatak u prvom planu stoje 2 tačke dnevnog reda:

1) Pripremiti prihvataj Grupe armija »E« u pogledu snabdevanja i osloboditi joj puteve.

2) Što pre dovesti snage na severni bok na Dravi.

Osim toga još: zaibeleške iz izlaganja na savetovanju u štabu grupe oficira Abvera iz Obaveštajnog odeljenja.

Mesto štaba komandanta Jugdistoka (Komanda Grupe armija »F«) od 24. 10. nalaziće se u Bosanskom Brodu (istaknuto komandno mesto).

Situacija i namere 2. oklopne armije na istočnom frontu, značaj rejon Valjeva

Komandant Jugoistoka, telegramom oper. str. pov. br. 5712/44. saopštio je Komandi Grupe armija »E« situaciju i namere 2. Oklopne armije na istočnom frontu (vremenski plan, grupfiisanije borbenog poretka 1. brdske divizije) i posle toga ukazao na upozorenje firera o značaju Valjeva. U okviru dovođenja snaga sa juga, što pre izvršiti zaprečavanje puta Užice — Valjevo, a nastupanje iz Užice prema Var ljevu izvršiti u vidu obruča sa ciljem da se zauzme Valjevo.

Prilog 215/X.

Širi rejon Valjeva

Komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br. 5708/44. izvestio je Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga):

Iako se zasada ne primećuju pokreti neprijatelja iz rejon Valjeva prema putu Čačak — Užice, komandant Jugoistoka je potpuno svestan latentne opasnosti od neprijateljskog prodora sa severa i

severoistoka sa ciljem da se dokopa puta koji odgovara uslovima za evakuaciju Grupe armija »E«. Za postizanje ovoga, neprijatelj raspolaze snagama koje <su postale slobodne posle borbi za Beograd. Prodor ruske borbene grupe iz Kragujevca prema čačku je u toku.

Širi rejon Valjeva je već duže vremena čvrsto u rukama bandi, a odgovarajuće raščišćavanje sadašnje situacije je sada jedva moguće. Otuda treba prvo težiti da se samo obezbedi put.

Dalje, komandant Jugoistoka je ukazao na akutnu opasnost u odnosu na celokupan pokret Grupe armija »E«, kroz jasno ocrtanu operaciju neprijatelja prema rejonu Kos. Mitrovica — Priština, na ugrožavanje rejona Skoplja, na zatvaranje izlaza preko Prizrena, Kukeska d Skadra, odnosno Kos. Mitrovice, Novog Pazara, Bijelog Polja i Višegrada, što će primorati Grupu armija »E« da odvaja snage u pokretu na pravcu jug—sever i organizuje borbeno obezbeđenje sa jačim snagama.

Povlačenje Grupe armija »E«

U vezi naređenja Vrhovne komande oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) str. pov. br. 0012651/44, komandant Jugoistoka je telegramom op. str. pov. br. 5709/44. obavestio Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o:

- 1) Marš-iruti 41. tvrđavske divizije i 104. lovačke divizije.
- 2) Verovatnoj evakuaciji Soluna.
- 3) Zadacima 21. brdskog armijskog korpusa.
- 4) Vremenskom planu za povlačenje.

Značaj Mostara

Komandant Jugoistoka, telegramom oper. str. pov. br. 5702/44, naredio je Komandi 2. oklopne armije a obavestio Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga):

Eirer je ponovo ukazao na odlučujući značaj čvrstog držanja Mostara, koji ima karakter ključnog položaja za novoobrazovanu brdsku glavnu odbrambenu liniju 2. oklopne armije. Ovaj zahtev može se ostvariti ako se vodi računa da se raspoložive snage, naročito artiljerija, angažuju prema težištu dejstava i pojača izgradnja položaja i zaprečavanja.

Prelet osoblja protivavionske odbrane iz rejona Soluna

Veza: operacijski dnevnik, strana 481 — prilog 192/X.

Ukidajući ranije naređenje (komandant Jugoistoka, op. str. pov. br. 5476/44.) naredeno je Komandi Grupe armija »E« da za prelet iz rejona Soluna za Hrvatsku raspoređuje samo borbene jedinice koje se mogu odmah da upotrebe. Osoblje protivavionske odbrane, do daljeg, ne uzimati u obzir.

Na Balkanu, naše trupe — pošto su se u rejonu Niša danima branile protiv navale nadmoćnijeg neprijatelja — sada vode borbu da bi se oslobodile od neprijateljskog pokušaja opkoljavanja i uspostavile kontakt sa našim glavnim snagama.

24. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje u motorizovarnom maršu premešteno je te Vukovara u komandni voz koji je zaustavljen na pomoćnom koloseku u Bos. Vrbasu (istočno od Broda).

O situaciji

Grupa armija »E«: kod Grupe armija »E« pokreti odvajanja od neprijatelja vrše se po planu. Zaštitnice su južno od Kožana prihvatile borbu. O tačnom mestu već više dana nema izveštaja. Teški prigovori od strane Vrhovne komande oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga).

Neprijatelj je vršio jake napade prema istočnom i severoistočnom boku. Glavne tačke opasnosti su Kraljevo i Kumainovo. Zbog ovog neprijateljskog pritiska, pomeren je marševski pravac Grupi armija »E« sa severnog na severozapadni pravac.

Borbena grupa »Šolc«, u petodnevnom upornim barbama, sprečavala je prodor preko železnice pruge i puta Skoplje — Kraljevo, pri čemu su se albanski odredi pokazali kao pouzdani.

Komanda 2. oklopne armije: na istočnom frontu Komande 2. oklopne armije, Rus nije potiskivao naše snage, pa može da bude verovatno da je povukao trupe iz rejona Beograda prema seceru. Otada se ne može sigurno računati na napad glavnim snagama prema Sremu.

Armijska grupa »Srb/ja« zbog toga može da uspori tempo evakuacije i da dobije u vremenu za dalji raspored združenih jedinica koje su preko Save pod njenom komandom. Prva brdska divizija, koja treba da preuzme odsek na Drini, od ušća do Zvamika, do sada je sa jednim bataljonom prešla preko Save.

Zbog zategnute situacije, ne može se jako iscrpljenim lovcima odobriti osvežavanje u zavičaju. Naprotiv, novonaoružani i popunjeni, oni će morati da se angažuju u borbi.

U primorskoj oblasti kod Metkovića, izgleda da se situaciji nešto stalno mijenja. Travnik je napušten (od hrvatske posade), a 7. SS^pešadijski dopunski bataljon zauzeo je Višegrad.

Uočljiva su povećana dejstva bandi na železničkoj liniji Brod — Sarajevo — Rogatica — Višegrad, čiji je razvoj od veoma velikog značaja u pogledu snabdevanja Grupe armija »E«. Nedostaju dopunske trupe za obezbeđenje i ne vidi se odakle bi se mogle uzeti.

Naši pokreti u sevemoj Grčkoj teku kako je predviđeno. U Srbiji su u toku žestoke borbe sa bandama, Bugarima i boljševicima.

25. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje — u komandnom vozu u Bosanskom Vrbasu.

0 situaciji

Grupa armija »E«: pokreti odvajanja od neprijatelja i dalje teku po planu. Ipak, sada je neprijateljska avijacija prešla na sistematsko izvođenje napada na železničke pruge i puteve saobraćaja. Možda je ovo uticaj sporazuma u Moskvi!

Neprijatelj se iskrcao na ostrvo Miloš. Zbog oskudice u prostoru za vazdušni transport, ostrvo još nije evakuisano. Na njemu je posada od oko 600 ljudi.

Na istočnom frontu istočno od Kumanova situacija se stabilizovala, pre svega dovođenjem novih snaga. Prema sektoru Uiroševac — Raška, ocrtava se predstojeći napad jakim snagama. Specijalni štab »Sojerlen«, koji je zadužen za otvaranje puta Novi Pazar — Prijepolje — Višegrad, otpočeo je pokret slabim snagama.

Korpus »Miler« uspešno brani mostobran Kraljevo. Sada je isturio obezbeđenje prema čačku, gde neprijatelj očigledno hoće da se postavi na putu za Višegrad.

Mora se odobriti namera Grupe armija »E«, da Armijski korpus »Miler« — dovođenjem 104. pešad. divizije železničkim transportom — italko ojača da mu omogući da se probije u zonu 2. oklopne armije a u daljem i razvoj izgradnje fronta na Drini u rejonu Vdšegrada.

Komanda 2. oklopne armije: u primorskoj zoni neprijatelj (Tito) prati u stopu pokrete odvajanja, a ddlom je pokušao i da odseče naše trupe. Težak udarac u leđa južno od Metkovića ponovo je pružio dokaze o nepouzdanosti 369. pešad. divizije.

Neprijatelj je zauzeo Stolac i Sinj. Split je evakuisain. U celoj oblasti bande izvode snažna dejstva. Ispred Dubrovnika osmotreno je 8 transportnih brodova.

Na istočnom frontu je sada dokazan odlazak 4. gardijskog mehanizovanog korpusa preko Dunava prema severu. Nove mogućnosti za njegovu upotrebu pružaju se u Bačkoj prema zapadu ili, što je jako uočljivo, dalje prema severu u rejonu Budimpešte ili Debrecina. Ovim je potvrđena pretpostavka da rusko težište dejstava nije usmereno prema Sremu. Nasuprot tome, u svim okolnostima, mora se računati da će nadirati sa pešadijom. Znatnu Ulogu odigraće bande u Firuškoj gori koje neprekidno ugrožavaju severno krillo i levi bok Divizije »Bether« (Irig i Jazak su izgubljeni). Prva brdska divizija je umarširalla u određeni sektor na drinskom frontu. Komandno mesto je u Bijeljini. Najnovije provere su utvrdile da se vratio znatno manji broj ljudstva.

Pokreti odvajanja od neprijatelja Grupe armija »E«

Komandant Jugoistoka, telegramom oper str. pov. br. 5737/44. predao je Grupi armija »E« naređenje Vrhovne komande oružanih snaga u vezi pokreta odvajanja od neprijatelja.

Uprkos ugroženosti celokupnog istočnog boka, najveća opasnost ipak leži na severu gde operišu boljševičke snage. Brdske puteve pravovremeno zaprečiti i razoriti. Izveštaji o marševskim pokretima nisu dostavljeni, a izvođenje usiljenih marševa mora se bezuslovno zabavati.

Prilog 227/X.

26. oktobar 19 44. godine

Operativno odeljenje — komandni voz — u Bosanskom Vrbasu.

0 situaciji

Grupa armija »E«: neprijatelj je nastavio napad na ostrvu Miloš.

Na istočnom frontu neprijatelj je pojačao pritisak. Kod Komande Korpusa »Baron fon Miler«, ne uzimajući u obzir skraćivanje fronta kod Vitanovoa, održani su položaji protiv (jakih napada).

Komanda 2. oklopne armije: u primorskoj zoni bande su pojačale dajstvo, naročito kod Splita. O iskrcavanju kod Dubrovnika, nema novog izveštaja. Cilj [iskrcavanja], koji se još ne može saznati, mogao bi da bude Trebinje (da bi se izvršilo odsecanje Grupe armija »E«, sadejsstvo Engleza sa Sovjetskom Rusijom!) ili, pri odgovarajućoj jačini, ušće Neretve.

Na istočnom frontu odbijeni su slabiji neprijateljski napadi u rajonu Rume, a južno od nje i slabije nadiranje.

Razoružanjem SS-divizije »Handžar« s kojim se, u ovakvoj formi, sigurno neće saglasiti rajhsfirer SS, morala se pokriti prva potreba za oružjem 1. brdske divizije. Istovremeno je okončana groteska da se najbolje nemačko oružje nalazi u rukama stranaca, koji ga predaju neprijatelju, ali ni u kom slučaju neće da ga koriste za Nemačku. Skupa zabluda!

U brdskim kotlinama srednjeg Balkana razvijaju se teške borbe. Odbijeni su bugarski prodori u rejonu istočno i severoistočno od Skoplja, kao i snažni napadi boljševika kod Kraljeva i u dolini Zapadne Morave.

Izveštaj načelnika štaba general-pukovniku Jodlu

Telegramom oper str. pov. br. 5762/44. načelnik štaba, general-potpukovnik fon Gildenfelt izvestio je načelnika Generalštaba oružanih snaga, general-pukovnika Jodla o sledećem:

1) Ubrzavanje marševskog pokreta Grupe armija »E«.

2) Ojačavanje snaga za odbranu u rejonu severno čačak — Užice, i — ukoliko se ikako može — zauzimanje rejona Valjevo.

3) Pribavljanje snaga za severni front (na Dravi) 2. oklopne armije. Ovo momentalno ipak nije moguće zbog potrebe u snagama za pokrivanje istočnog fronta.

4) Intenzivnija izgradnja organizacije za prihvata u pozadini.
Načelnik štaba će rad po ovim tačkama posebno forsirati.

27. oktobar 1 944. godine

Operativno odeljenje — komandni voz, u Bosanskom Vrbasu.
O .situaciji

Grupa armija »E«:...

U Albaniji i Crnoj Gori, bande mestimično pojačavaju dejstva. Javljeno je da je Struga opkoljena.

U Makedoniji, Bugari ru produžili napade koji su se, neznatnim gubitkom zemljišta, uprkos veštom pokušaju obuhvata, mogli da odbiju.

Komanda Korpusa »Baron f. Miler« vodi teške ali uspešne odbrambene borbe istočno od Kraljeva i severno od Čačka.

Opšti utisak: Grupa armija »E« dobila je neophodno vreme. Dovođenjem daljih snaga (evakuacija Grčke je pred završetkom) može da dovede sve više i više do izjednačenja u snagama, čime se verovatno isključuje opasnost od bezizlazne situacije.

2. oklopna armija: dok se kod 68. armijskog korpusa, koji je danas u 12,00 časova preuzeo komandu na istočnom frontu, nisu odigrala značajnija borbena dejstva, situacija u oblasti ušća Neretve razvijala se nepovoljno. Pred neprijateljem (bande?) koji je snažno nadirao morala se napustiti borba u Metkoviću zbog jako opale borbene vrednosti 369. (hrvatske) pešad. divizije. Sada je ostalo na tome, da se bar komunikacijski čvor Stolac zadrži. Izvodljivost ovoga je neizvesna. Neprijatelj (bande) je takode oštro potiskivao i ostale pokrete odvajanja, pri čemu nije mogao bitno da ometa njihovo plansko izvođenje.

Posle petodnevnih oštrih odbrambenih borbi, naše divizije na Balkanu sprečile su pokušaje proboja jakih neprijateljskih snaga kod Skoplja u Makedoniji i kod Kraljeva u dolini Zapadne Morave. Neprijatelj je izgubio preko 1000 izbrojanih mrtvih i 30 topova.

Glavni putevi pokreta Grupe armija »E«

Telegramom Operativnog odeljenja, komandant Jugoistoka izvestio je Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o glavnim putevima pokreta Grupe armija »E« i koji će od 1. 11. nositi sopstvene oznake (označene bojom).

28. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje — komandni voz — u Bosanskom Vrbasu

O situaciji

Grupa armija »E«:

Istočno od Kraljeva, neprijatelj je, izgleda, kratkotrajno obustarvio svoje napade. Situacija kod čačka postaje sve teža, pošto neprijatelj neprestano i dalje preti prema zapadu.

Komanda 2. oklopne armije: situacija se u oblasti Neretve nije stabilizovala. Tamošnje snage severno od Metkovića neprijatelj i dalje potiskuje. 369. divizija nema više snage za otpor. Ostali pokreti odvajanja od neprijatelja odvijaju se po planu.

U Širemu je neprijatelj preneo svoja dejstva na našu glavnu odbrambenu liniju. Obostrana dejstva vatrom i lokalni napadi neprijatelja mogli bi da pruže sliku o jakom protivniku sa ofenzivnim namerama. Ovo se ne poklapa sa obaveštajnim podacima na osnovu kojih prema nama stoji samo jedan ad hok obrazovani ruski odred za zaprečavanje.

Isto tako i na drinskom sektoru nije jasno da li tuda nastupa jači neprijatelj. Borbeni kontakt kod Zvormika nije dokaz, pošto dobro naoružane bande — kako na celom istočnom frontu tako i ovde — maskiraju pokrete regularnih neprijateljskih združenih jedinica. —

Situacija na istočnom frontu zone operacija i pokreti odvajanja kod Grupe armija »E«

U vezi naređenja Vrhovne komande oružanih snaga str. pov. br. 773902/44. (vidi operacijski dnevnik str. 496), a kao dopunu izveštaja komandanta Jugoistoka op. str. pov. br. 5702/44 (vidi operacijski dnevnik, strana 490, prilog 216/X), komandant Jugoistoka izvestio je telegramom op. str. pov. br. 5903/44. Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga):

1) Da bi se otklonila opasnost od dbuhvata ruskih snaga sa severa, čiji je puni značaj uočen od početka, prve oslobođene snage kod Kraljeva već od 20. 10. angažovane su za zatvaranje komunikacija koje vode u pravcu čačak — Užice.

2) Zaštitnice 91. armijskog korpusa preći će oko 2. 11. grčko-makedonsiku granicu u 3 marševske grupe severno od Lerina (Morine), kod Đevdelije i kod Dojrana, ukoliko ne nastupi neki poseban događaj koji bi to omeo. Time bi se snížilo sadašnje planiranje vremena za oko 4 dana.

3) Izveštaji o stanju marševških pokreta od sada će se dostavljati iscrpno, pošto po vezi neće savladivati tako široka područja.

4) Namere za dalje marševske pokrete kod 91. armijskog korpusa, 22. brdskog armijskog korpusa i 21. brdskog armijskog korpusa.

5) Na ubrzavanje svih pokreta kod Grupe armija »E« jako je uticalo opadanje propusne moći železnica i gubici u transportnom prostoru.

6) O situaciji na centralnom sektoru istočnog fronta Grupe armija »E«.

7) Direktiva Grupi armija »E« u vezi angažovanja jače grupe prema Trebinju.

8) Direktiva 2. oklopnoj armiji u vezi prikupljanja 264. divizije kod Sunje.

U smislu gornjeg izveštaja Vrhovnoj komandi oružanih snaga, izdate su odgovarajuće direktive:

Grupi armija »E«, telegramom oper. br. 5902/44. strogo poverljivo. Vidi prilog 248/X.

Komandi 2. oklopne armije, telegramom oper. br. 5901/44. strogo poverljivo. Vidi prilog 249/X.

Nibelunška linija

Telegramom op. str. pov. br. 5906/44. naređeno je Komandi 2. oklopne armije:

Firer je naredio, da se Nibelunšfca linija smatra kao drugi položaj, a da se odbrana izvodi na liniji ikoja se proteže istočnije od nje.

Umoljava se da se dostavi izveštaj o položaju koji se kao krajnji treba da *brani*.

Firerovo naređenje, položaj s obe strane Šida predvideti kao drugi položaj, braniti liniju koja se proteže dalje prema istoku.

29. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje preinešteno železnicom u Zagreb.

Komandno mesto komandanta Jugoistoka je od 18,00 časova 29. 10. u Zagrebu.

O situaciji

Grupa armija »E«: pokret odvajanja od neprijatelja teče u potpunosti prema planu.

Na istočnom frontu, neprijatelj je uspeo da potisne nešto prema zapadu jedinice 22. brdskog armijskog korpusa, dok je za to vreme Borbena grupa »Šolc« zadržala svoje položaje južno od Orljana i južno od *Krtice*.

Kod Kraljeva i Čačka, neprijatelj je ponovo otpočeo borbu svežim snagama, ali nije mogao da postigne nikakav uspeh.

Komanda 2. oklopne armije: u zoni 5. SS-brdskog armijskog korpusa bila bi efikasna dovedena nemačka ojačanja (118. lovačka divizija). Položaji se sada protežu južno od Mostara u pravcu pred-

viđenom za glavnu odbrambenu liniju. Time su otpale pretpostavke o efikasnoj podršci proboja 21. brdskog armijskog korpusa. Dalja nezgoda je što su ovde vezani delovi 118. lovačke divizije koji su predviđeni za odlazak na istočni front. Razloge što je zatajila 369. lovačka divizija, ispitaće ratni sud. Kod 15. brdskog armijskog korpusa, pojedine posade otpornih tačaka, ostavljene same sebi, moraće da se probijaju.

Na drinskom frontu i u Sremu bez naročitih događaja. Vrhovna komanda oružanih snaga (generalpuikovník Jodl) želi da komanda pomeri krajnju glavnu odbrambenu liniju u međurečju što dalje ka istoku, otprilike duž puta Srem. Mitrovica — Ležimir. Da li je pri tome bilo razgovora o narnerama Grupe armija »Jug« da Ruse izbaci iz oblasti između Dunava i Tise, nije poznato. *Naprotiv*, bilo je govora da jedan tako duboko ešelonirani položaj ne bi imao vezu ni desno ni levo. *Naprotiv*, levo bi se morao naslanjati na Frušku goru, koju su zaposele bande. Otuda se »crvena linija« predlaže kao krajnje rešenje, a pružanje otpora na »žutoj liniji« i »ornoj liniji« da bude tako dugo dok postoje izgledi na uspeh u odnosu na stepen angažovanja snaga. Komanda 2. oklopne armije dobila je odgovarajuće direktive.

30. oktobar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«: na Jegejskom mom neprekidno traju borbe na ostrvima Miloš i Piskopi. 91. korpus za specijalnu namenu evakuisao je Solun. Njegovo sevemo krilo na stmmičkom frontu odbilo je neprijateljske napade. Kod 22. brdskog armijskog korpusa, neprijatelj nadire sve bliže istočno od Kumanova, a jugozapadno od Bujanovca on se pred našim napadom povukao prema istoku.

Specijalni štab »Šojerlen« zauzeo je Prijepolje.

U rejonu Kraljevo — Gačak, u porastu je pritisak neprijatelja koji se neprekidno ojačava.

Komanda 2. oklopne armije: kod 5. SS-brdskog armijskog korpusa, rasulo 369 (hrvatske) divizije je očigledno. Zbog toga isu morale sve snage koje su bile predviđene za napad na Livno da prenesu težište dejstava -u rejon Mostara. Tako su, dakle, ispuštene dž ruku namere prema Livnu.

15. brdski armijski korpus nastavio je pokrete odvajanja od neprijatelja.

U zoni 69. armijskog korpusa za specijalnu namenu, bande vrše masovne prepade.

U Sremu je neprijatelj izvršilo bezuspešain napad na Srem. Mitrovicu i sevemo krilo. Artiljerijska vatra na celom frontu.

Rasulo 369 (hrvatske) divizije

Komanda 2. oklopne armije izdala je telegramom op. str. pov. br. 235/44. od 30. 10. 1944. naređenje 5. SS-brdskom armijskom korpusu, a obaveštenje komandantu Jugoistoka, koje proističe iz rasula 369. pešad. divizije — odustajanje od napada na Livno.

Izbegavanje podele istorodnih jedinica

Telegramom op. str. pov. br. 5911/44. saopštena je Komandi Grupe armija »E« i Komandi 2. oklopne armije direktiva firirera:

Firer je naredio da se svim komandama — vojnim instancama ponovo i najenergičnije ukaže na to da se bezuslovno mora izbegavati podela ili cepanje jednorodnih jedinica formiranih prema ratnoj formaciji. Osnovna direktiva br. 9 zadržava važnost u punom obimu.

Komandant Jugoistoka, u nemogućnosti da sprovede direktivu i istovremeno izvede stvar načisto, ukazao je na ito da se delovi jedinica, čim to situacija bude dozvolila, ponovo spoje u jedinice kojima pripadaju po ratnoj formaciji.

Direktiva Komandi 2. oklopne armije u vezi glavne odbrambene linije

Komandant Jugoistoka saopštio je, telegramom op. str. pov. br. 5910/44, Komandi 2. oklopne armije o obrazovanju Armijske grupe »Freter Piko« kod Grupe armija »Jug« i njan zadatak — držanje položaja između Dunava i Tiise sa težištem u rejonu južno od Kečkemeta i uspostavljanje čvrste veze sa komandantom Jugoistoka.

Držanje položaja na »žutoj« liniji dobija ovde poseban značaj. Ako je ikako moguće, krajnju glavnu odbrambenu liniju ne pomerati unazad pozadi puta Sram. Mitrovica — Ležimir.

31. oktobar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«:...

Na istočnom frontu nepromenjena slika: lagano ali neprdkidno napredovanje neprijatelja u borbama koje su pune pramena, čišćenje »zelenog puta«, od strane Specijalnog štaba »Šoerlen« dobro napreduje.

Uglavnom, može se reći da je sa prelaskom grčke granice zaštitnica Grupe armija »E« završena jedna faza masovnog pokreta odvajanja od neprijatelja. Pokazalo se da je Grupa armija »E« energičnim i umešriim rukovođenjem bila u stanju da obezbedi jako ugroženi istočna bok. Od sada su njene sopstvene snage dovoljno <jake da izdrže i u sledećoj fazi.

Najveća opasnost sada leži kod Kraljeva.

Komanda 2. oklopne armije: 2. oklopna armija nastavila je pokrete odvajanja od neprijatelja. Evakuisan je obalski pojas od Zadra do armijske granice (izuzev Šibenika). Ovde je nezgodno što je predviđeni glavni put za evakuaciju 21. armijskog korpusa pao u ruke neprijatelju.

U Sremu je neprijatelj stigao do »žute« linije i već je preneo težište dejstava, kaiko se i očekivalo, u banditsko područje na Fruškaj gori. Pošto naše severno krilo ovde visi u vazduhu, pasednuta je — bez neprijateljskog pritiska — »crna« linija.

Na drinskom frontu, pretpostavlja se da su 3 divizije kod Valjeva otpočele pokret prema zapadu. Cilj ovog manevra mogao bi da bude obuhvat položaja na Drini.

Operacija »Jesenje lišće«, koja je težila da se postigne dvostruki cilj (naoružanje jezgra nemačkih jedinica, a razoružanje nepouzdatih farmacija), dala je povoda rajhsfireru SS da kazni SS-grupenfirera Zaubercvajga.

Oružje SS-divizije »Handžar«

U telegramu, op. str. pov. br. 6453/44. Komandi 2. oklopne armije, a u vezi raspoređivanja oružja SS-divizije »Handžar« u 1. brdsku diviziju, naređeno je:

Posle prijema nove opreme, koja je pristigla u toku obnove 1. brdske divizije, vratiti bez izuzetka oružje SS-borbenoj grupi »Handžar«-divizije.

1. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«:...

Na istočnom frontu, južno od Kiumanova, Bugari su na pčtinjskom sektoru forsirali reku. Ovde su otpočele protivmere. Za vrerne dok su se kod Podujeva odigravale snažne odbrambene borbe protiv nadmoćnijeg neprijatelja, popustila su borbena dejstva u rejonu Orljana a prestala istočno od Kraljeva. Izgleda da nije isključena izmena ruskih namera za izvođenje operacije.

Na jadranskom frontu, bande izvode snažna dejstva u zoni 21. brdskog armijskog korpusa.

Komanda 2. oklopne armije: na jadranskom frontu, naše slabe snage su u teškom stanju protiv jakih neprijateljskih bandi.

U međurečju neprijatelj se ustremio prema centralnom i levom odseku »crne« linije.

Ima razloga za pretpostavku, da su Rusi ovaj sektor fronta prepuštali Titovim bandama, ikojima pružaju pomoć jedino u artiljeriji.

Telefonski razgovori na dan 1. 11. 1944.

17,30 časova: Generalštabni pukovnik fon Harting (načelnik Obaveštajnog odeljenja) — general fon Gildenfelt

Obaveštajno odeljenje je, zbog pojave rasula kod 369. divizije, vadilo razgovor sa nemačkim generalom. Objavljena je direktiva Hrvatima u 5. SS-korpusu da izvršavaju sva nemačka naređenja. Jedan general je poslat u ustašku brigadu da bi ovo usmeno obznanio.

U toku naših pokreta odvajanja od neprijatelja na Balkanu, nometano od neprijatelja evakuisan je Solun. U obadva glavna reiona borbenih dejstava Prištine i Kraljeva, osujećeni su mnogobrojni bugarski i boljševički napadi. Pred našim protivnapadom, bugarske jedinice napustile su u bekstvu bojno polje i ostavile u našim rukama jednu brdsku bateriju.

U Hrvatskoj su hrvatske jedinice očistile od bandi rejon između Drave i Save.

v

2. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«:...

22. armijski brdski korpus: preuzeo je -komandu nad ostatkom sektora i trupama 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu. Situacija u dolini rake Strumice nije se izmamila. U rejonu južno od Kumanova, jake neprijateljske snage prešle su preko odseka na Poinji I nadiru prema visinskom zemljištu zapadno od Romanovaca. U rejonu Bujaeravca odbijeni su napadi bandi.

91. armijski korpus za specijalnu namenu: Komandno mesto u Kos. Mitrovici. Preuzeo je komandu nad odsekom Bobene grupe »Šulc«. Bobene grupe »Šulc« i »Šuster-Voldan« pretpotčinjavaju mu se. U rajonu Orljana sopstveni položaj je učvršćen. Na prevojima sevemo od Podujeva, nadmoćniji neprijatelj je obnovio napade, odbijene su jače neprijateljske snage. Na prevoj-u Prepolac, neprijatelj je prodro u naš položaj, odbijen je u bliskoj borbi uz visoke gubitke. Nastavlja se čišćenje uzvišenija sevemo od Prijepolja, zauzeto je više položaja sa bunkerima.

Komanda Korpusa »Baron f. Miler«: u rejonu istočno od Kraljeva nastvljaju se neprijateljska artiljerijska i izviđačka dejstva. Severozapadno od čačka odbijeno je više neprijateljskih prodora. Obezbeđenja sevemo od lulka Morave vode promenljive borbe.

Jadranski front:

21. brdski armijski korpus: odbijen je neprijateljski napad na uporišta u rejonu Tirane. U rejonu Kotor — Cetinje, naše posade uporišta vode upornu odbrambenu borbu protiv nadmoćnijeg neprijatelja.

Komanda 2. oklopne armije

68. *armijski korpus*: u rejonu Zvomika odbijeno je više napada bandi. Na dan 31. 10. po podne neprijateljski padobranci spuštteni su u pozadinski rejon snabdevanja čelić (18 ;km južno od Brčkog). Sopstveno izviđanje utvrdilo je 1. 11. da u rejonu Čelić nema neprijatelja,

118. lovačka divizija preuzela je komandu nad odsekom Borbene grupe »Bether« (komandno mesto u Kuzminu). Neprijatelj gura ka »crnoj« liniji. Odbijena su 2 neprijateljska napada sa Fruške gore.

U porastu je neprijateljska vatra za uznemiravanje sa seveme obale Dunava na aerodrom Borovo i rajon Erduta.

15. *armijski korpus*: u sopstvenoj operaciji u rejonu severozapadno od Knina, neprijatelj tvrdoglavo pruža otpor. Neprijatelj je zauzeo Vrliku.

5. *SS-brdski armijski korpus*: odbijen je napad bandi na Vis. Ustaška borbeno grupa, prodirući u rejonu Rogatice, stigla je 12 km jugoistočno od Sokolca.

69. *armijski korpus ia specijalnu namenu*: pri -sopstvenoj operaciji severoistočno od Sunje, neprijatelj se povukao prema jugoistoku.

Telefonski razgovori na dan 2. 11. 1944...

16,45 časova: Potpukovnik Ogilvie — operativno odeljenje

Potpukovnik Ogilvie, u vezi sa situacijom, izvestio je da na istočnom frontu i Drini nije bilo značajnijih događaja. Glavna odbrambena linija je »crna« linija. Ipak, tamo su bande sa ruskim oružjem jako prodrle; zarobljavanje je potvrdilo da su Rusi naoružali 2 združene jedinice.

5. *SS-korpus*: noćas se južno od Mostara povlači na glavnu odbrambenu liniju. Na frontu nema engleskih jedinica već samo bande. Ove su ipak u suštini bolje. Od 369. pešad. divizije je još nešto preostalo. U Osijeku ima mnogo vojnih obveznika. General Stefan je, kao komandant, angažovan da pravi red: da uklanja starudiju. Molim da se njemu da pravo komandovanja oružanim snagama.

Kod Kilvajna su Mađari već odavno otpočeli pokret, oni su se, dakle, već predali.

Operativno odeljenje saopštilo ije da će se odazvati zahtevu za izviđanjem borbenih zona u većem obimu, ipak to će trajati još nekoliko dana. Dalje je zamoljeno da se pridržavaju važnijih rokova Operativnog odeljenja (Organizacijski odsek).

17,50 časova: general fon Butlar — načelnik

General fon Butlar izneo je firerove želje u vezi sa situacijom-

1) U izveštajima o situaciji, ako se -kaže da je neprijateljski napad odbijen, mora se dati i objašnjenje o povlačenju fronta.

2) Sadašnji položaj u Sremu mora se -držati, tj, ne srne se evakuisati ako nema neprijatelja.

3) Obezbeđenje baze za snabdevanje Sarajevo tako organizovati da bande ne mogu dalje da dolaze i odnose njenu zimsku opremu. Ne raspolaže se nikakvim rezervama u zimskoj odeći.

Načelnik je odgovorio: o tome i *mi* razmišljamo. Sve će se uzeti u obzir i biće bolje ako tamo ide Oklopna armija.

Ovde nema ničeg naročitog.

Kod Kumanova juče i danas je jači pritisak. Nadamo se, da će Grupa armija »E« — pošto je to u njenoj blizini — očistiti.

Nadam se da ste zadovoljni sa pokretima odvajanja od neprijatelja. Grupa armija »E« dostigla je makedonsku liniju oko 4 dana ranije, što zaslužuje priznanje.

Situacija kod Mostara — Metkovića je nejasna. Inače sve ide po planu.

18,20 časova: načelnik — general fon Grolman

Situacija kod Grolmana je prilično zamršena.

19,10 časova: pukovnik Birker — načelnik

Pukovnik Birker izvesti? je da je Fišer verovatno opkoljen. Morska obala se evakuise da bi se uštedelo u snagama. Da bi se održali na slobodnom zemljištu, bilo bi dobro ako bi se brzo vratili na glavnu odbrambenu liniju. Prekinuta je železnička pruga Brod — Sarajevo. Lovačko-bombarderska avijacija snažno je napadala.

Načelnik je preneo firerovu želju u vezi Srema: »omu« liniju držati kao konačnu, istina tako dugo dok vas neprijatelj ne izbaci.

Posle iskrcavanja engleskih trupa i komunističkih banditskih snaga na zapadnoj dalmatinskoj obali kod Splita, Metkovića i Dubrovnika, povukli su se po naređenju naši odredi za obezbeđenje na pripremljene brdske položaje na obalskom pojasu.

Na srednjem Balkanu, naše rnupe ponovo su razbile bugarske napade istočno od dolina Vardara i u -rejonu Prištine. Bugari su pretrpeli krvave gubitke. Isto tako bili su bezuspešni boljševička napadi u dolini Zapadne Morave.

»Crvena« linija krajnja glavna odbrambena linija u medurečju

U telegramu oper. str. pov. br. 5895/44. komandant Jugoistoka dao je svoj pristanak Komandi 2. oklopne armije da »crvena« linija bude kao krajnja glavne odbrambene linije u medurečju.

Nezavisno od toga, ostaje se pri zahtevu da se linija koja se nalazi istočno od nje brani što duže, tj. -da se samo onda preda alko na to primora napad nadmoćnijeg neprijatelja ili bude jasno da se ne može spriječiti okruženje.

Povlačenje snaga sa »crne« linije, koja je sada posednuta, na »crvenu« liniju srne odatle da usledi samo ako se pre toga dobije saglasnost komandanta Jugoistoka.

3. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«:

Poslednje zaštitnice u pokretu prema severu prešle su grčko-makedonsku granicu.

Istočni front:

22. brdski armijski korpus: u rejonu Kumanova, neprijateljske snage dospele su do puta Skoplje — Bujanovac (10 km jugozapadno od Kumanova) i 13 km severozapadno od Kumanova. Na odseku 11. vazduhoplovne pešadijske divizije odbijeno je više snažnih napada, izuzev lokalnog prodora kod Nikomana. U rejonu Bujanovca povećavaju se neprijateljska dejstva.

91. armijski korpus za specijalnu namenu: neprijatelj je izvršio napad na celom frontu prema Prištini i Podujevu. Posle promenljivih borbi, neprijatelj je izvršio dubok prodor južno od Orljana. U rejonu Prijepolja, Ruski zaštitni korpus odbacio je neprijatelja, zapadno od mesta, prema severu. Dostignuto je uzvišenje 3 km jugozapadno od ušća Bistrice.

Komanda Korpusa »Baron f. Miler«: u rejonu istočno od Kraljeva, neprijatelj se drži mirno. U rejonu severozapadno od čačka, naše snage vrše uspešne protivnapade protiv neprijatelja koji se uporno brani.

Jadranski front:

21. brdski armijski korpus: u Tirani se zaoštrila situacija. U Ulcinju se vode ulične borbe. U rejonu Kotor — Cetinje, neprijatelj neprestano vrši jak pritisak.

2. oklopna armija

68. armijski korpus: odbijen je neprijateljski napad iz Lačarka i severno od njega.

Na ostalom frontu nije bilo naročitih događaja.

15. brdski armijski korpus: odbijeni su jaki neprijateljski napadi na Šibenik, Drniš i naš položaj jugozapadno od Knina. Šibenik je evakuisan u noći 2/3. 11. Posle odbrane od više napada, Kijevo je evakuisano po planu a novi položaj posadnut 10 km jugoistočno od Knina.

5. SS-brdski armijski korpus: u rejonu Tomislavgrada [sada: Duvno] odbijeni su napadi bandi. Borbena grupa »Fišer« posela je krajnju glavnu odbrambanu liniju južno od Mostara.

118. lovačka divizija i 264. pešad. divizija

Telegramom op. str. pov. br. 5935/44. naredeno je Komandi 2. oklopne armije:

Smena određenih delova 118. lovačke divizije kod Mostara sa delovima Grupe armija »E« odgovara zamisli komandanta Jugoistoka. Trenutak se još ne može predvideti.

Naredenje o pripremi borbene grupe u rejonu Okučani — Novska za eventualno angažovanje prema sevaru mora se do daljnjeg odložiti (zamrznuti).

Operacija »Draufgenger«

Komanda 2. oklopne armije izvestila je telegramom op. str. pov. br. 234/44. o projektu operacije »Draufgenger« 118. lovačke divizije.

4. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«:

22. brdski armijski korpus: protiv neprijateljskog pokušaja obuhvata u dolini Strumice postignut je pun odbrambeni uspeh (100 mrtvih neprijatelja). U rejonu Tripatanaoa (21 km severo od Štipa), u toku su neprijateljski napadi.

U toku je čišćenje rejona Romanovce — Novo Selo. Neprijatelj je pokušao da forsira reku Pčinju između Sv. Nikole i Kumanova! Krivu reku.

U rejonu Bujanovca odvijaju se lokalna borbena dejstva.

91. armijski korpus za specijalnu namenu: u rejonu južno od Orljana izvršen je uspešan protivnapad (mnogobrojan plen).

Na prevoju kod Merdara (severoistočno od Poduljeva), neprijatelj je izvršio prodor prema zapadu i jugozapadu. Neprijatelj je zauzeo Podujevo.

U rajonu Prijepolja neprekidno traju borbe sa bandama.

Komanda Korpusa »Baron f. Miler«: Neprijatelj je doveo ojačanja u dolinu Morave. 104. lovačka divizija preuzela je komandu nad rejonom čačka. Situacija se, posle obostranih i sa puno gubitaka barbi, stabilizovala.

21. brdski armijski korpus: na teritoriji Albanije, dejstva bandi trdju neprekidno.

Bande su izvršile napad na uporište zapadno od Cetinja. Posada uporišta probila se prema Catinju.

Komanda 2. oklopne armije:

68. armijski korpus: odbijen je napad bandi iz rejona Mandelos. Pred celokupnom glavnom odbrambenom linijom dejstvuju neprijateljske jurišne grupe.

15. brdski armijski korpus: posle 36-časovne uporne borbe sa visokim sopstvenim gubicima, posada Šibenika probila se prema Drnišu.

Posle odbrane od napada bandi u rejonu jugoistočno od Knina, 383. lovački puk poseo je novi odbrambeni front 7 km jugoistočno — 8 km južno od Knina.

Telefonski razgovori na dan 4. 11. 1944.

10,00 časova: pukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje:

Svi Mađari iz divizije »Kilvajn« su otputovali. Komanda 2. mađarske armije zahteva pravo naređivanja nad mađarskim i nemačkim trupama. Razmatra se stvar divizije »Handžar«. Prašinu je uzvitlao telegrafski protest 5. SS-brdskog armijskog korpusa kod rajhsfirera SS protiv razoružanja 2. bataljona 28. puka kod Doboja. Postoji namera da se rajhsfireru izide u susret u nekoliko tačaka i čela stvar će pasti u zaborav.

10,45 časova: Operativno odeljenje — major Bence iz Vrhovne komande oružanih snaga

General-pukovnik Jodl predložio je da se obe kozačke divizije stave pod komandu 9. SS-armijskog korpusa. Za Srpski dobrovoljački korpus ne postoji vremenski plan nego samo da je na putu.

11,30 časova: pukovnik Komad — Operativno odeljenje

Pukovnik Konrad javio je da je savski železnički most kod Broda ponovo u redu.

18,30 časova: pukovnik Birker — načelnik

15. brdski armijski korpus izvršio je majstorski evakuaciju morskog obale. Ipak, gubici kod Šibenika bili su osetni. Komanda 15. brdskog armijskog korpusa rukovodi primerno; ona će dovesti sve bataljone. Mi ćemo stvar zaista dobro da obavimo. Mostar se stišao.

Ostrvo Kalkis [Kalchis], koje leži jugozapadno od Rodosa, ponovo je očišćeno od neprijatelja. U Makedoniji naše trupe vode uporne borbe sa bugarskim združenim jedinicama, koje su na mnogim odseima ponovo otpočele napad. Naši napadi -protiv boljševika u gornjem toku Zapadne Morave dobro napreduju.

SS-divizija »Handžar«

U telegramu Oper. odeljenja/Odsek za obuku str. pov. br. 6583/44, koji je gospodin maršal uputio rajhsfireru SS, saopšteno je da postaji podudarnost u stavovima po osnovnim tačkama, a da se pitanje razoružanja 2. bataljona 28. puka (SS-divizije »Handžar«) rešava prema nazorima rajhsfirera SS.

Mostobran kod Studene Bare na zapadnoj obali Pčinje očišćen je od neprijatelja, a još se vodi borba na mostobranu zapadno od mesta Pčinje.

11. vazduhoplovna pešadijska divizija odbila je lokalne prodore. Na odseku Bujanovoa nije bilo naročitih događaja.

91. armijski korpus za specijalnu namenu: na odseku severoistočno od Prištine naši položaji su se učvrstili. Masa 2. lovačkog bataljona 724. puka probila se ka svojim snagama. Kod Podujeva, kako

izgleda, neprijatelj vrši pregrupisavanje snaga. Sopstveni položaj za bočno obezbeđenje izgrađuje se kao polazni položaj za izvođenje naaneranog protivnapada.

Štab »Šojerlen«: u rajonu Prijepalja, naše snage otpočele su pokret prema istoku i severoistoku ka dominirajućim uzvišenjima s obe strane doline donje Bistrice. Napad zapadne grupe i dalje napreduje. Blagodareći kiši, put je postao blatnjav.

Komanda Korpusa »Baron f. Miler«: neprijatelj je na celom frontu pojačao dejstvo. 104. lovačka divizija odbila je slabe neprijateljske napade. Borbena grupa »Šrajber« zauzela je Požegu 4. 11.

Komanda 2. oklopne armije
Istočni front:

68. armijski korpus: usled prodora neprijatelja u sevemi deo »orne« linije, komandant Jugoistoka odobrio je povlačenje na »crvenu« liniju pod ustavom da se izvrši napad sa južnog dela »orne« linije.

Jadranski front: saznaje se da su bande bile snabdevane u većem obimu 4. i noću 5. 11. naročito u rejonu Sarajeva.

15. brdski armijski korpus: u rejonu južno od Knina, neprijatelj prati naše pokrete sa jakim snagama. Ovde su, zbog zategnute situacije, vazaini pre svega delovi 264. divizije. Protiv neprijatelja koji je zatvorio puteve severozapadno od Knina, naši protivnapadi su u toku.

5. SS-brdski armijski korpus: odbijeni su napadi bandi. Napreduje posedanje nove glavne odbrambene linije.

U Makedoniji se stanje malo izmenilo. Našim protivnapadom, severoistočno od Skoplja, odsečena je jedna bugarska borbena grupa. U rajonu severoistočno od Prištine, neprijateljski pritisak traje neprekidno. U dolini Zapadne Morave, ponovo su odbačene boljševičke snage koje su privremeno prodrle u odbrambene položaje.

Povlačenje na »crvenu« liniju

Telegramom op. str. pov. br. 6003/44. Komandi 2. oklopne armije, gospodin komandant dozvolio je povlačenje sa »orne« linije na »crvenu« liniju pod uslovoim da je data garancija da će se zadržati »crvena« linija, a da je ostvarena — kao što je javljeno — operacija »Draufgenger«.

6. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

Konferencija u štabu na dan 6. 11. 1944. godine

Razvoj situacije u poslednjoj sedmici karakteriše se:

a — Planskom evakuacijom Grčke, koju je neprijatelj sledio sa oklevanjem.

b — Jakim pritiskom neprijatelja u rejonu Skoplje — Priština — Kos. Mitrovica, da bi sprečio pokret Grupe armija »E« prema severu.

c — Rusikim napadima u rejonu Kraljevo — Cačak. Dejstvo ovih napada oslabilo je poslednjih dana, kada se je moglo uočiti i znatno popuštanje ruskih združenih jedinica u rejonu borbenih dejstava kod Budimpešte kao i u rejonu severno od Dunava.

d — Borbom na dalmatinskom primorju, sa težištem dejstava na ušću Neretve u pravcu Mostara i u okolni južno od Knina. Na obadva težišta, jake banditske snage podržane engleskim materijalom izvršile su znatno nadiranje.

Pri planskoj evakuaciji Grčke, zaštitnice Grupe armija »E« prešle su od 1. do 2. 11. makedonsku granicu i time za 4 dana smanjile predviđeno vreme za evakuaciju. Za komandu i trupe, ovo je veoma zapažen uspeh. Na dan 6. 11. masa zaštitnica stigla je u rejon Skoplja, a od 9 — 10. 11. moći će — krećući se prema zapadu — da pređu albansku granicu. Neprijatelj jedva prati naše pokrete odvajanja, odnosno samo- na nekoliko mesta. Mnogobrojna izvedena zaprečavanja i razaranja svih vrsta znatno su usporavala neprijateljsko prodiranje.

Na istočnom frontu, Bugari su na svim mestima prešli u protivnapad. Ipak, danas se već može konstatovati da je Grupi armija »E« uspelo da odbije sve napade, delom čak da pređe u uspešne protivnapade. Za komandu i trupe je obnovljeni i nesumnjivi uspeh i to što je Komanda Grupe armija »E« uvek uspevala da se sa tekućim snagama iz marševskih kolona, koje su se kretale sa juga u pravcu severa, zatvori prema istoku i time ponovo prevaziđe lokalnu krizu koja se ocrtavala. Naročito je -bio jak pritisak neprijatelja na Skoplje, pošto su se putevi, koji od Skoplja vode prema severu, morali bezuslovno da drže slobodni, a putevi koji su se nalazili zapadnije nisu bili upotrebljivi.

U rejonu Podujeva, ocrtava se jedno dalje težište neprijateljskih napada. Kritična situacija, koja je tamo nastupila, ne bi, ipak, mogla da se prevaziđe. U pravcu istoka, front se drži na liniji Priština — Kosovska Mitrovica.

91. armijski korpus (ranije u Grčkoj) prebačen je u rejon Kos. Mitrovica i tamo je preuzeo komandu nad borbenim grupama »šolc« i »Šuster-Voldan«.

U rejonu Kraljevo — Skoplje, prekinuti su napadi koje su Rusi izvodili jakim snagama. Kakve narnere neprijatelj tamo ima, ne može se još saznati. U svakom slučaju, ovde je nastupilo znatno popuštanje zategnutosti, čime bi se moglo dobiti dragoceno vreme za stabilizaciju fronta.

Sektor komande Korpusa »Baron f. Miler« zadavao je znatne brige u toku prošlih dana. Postojala je apsolutna mogućnost da se protivnik potpuno probije kroz brešu između severnog krila Grupe armija »E« i južnog krila 2. oklopne armije da bi, zatim, ili napao

s juga duž fronta 68. armijskog korpusa, koji se još nije sasvim učvrstio, ili rokiranjem severno od Dunava prodro duboko u bok 2. oklopne armije.

Uprkos velikim teškoćama, Komandi 2. Oklopne armije uspelo je od Armijske grupe »Srbija« (vojnoupravni komandant Jugoistoka, Komanda Korpusa »Šnekenburger«, kao i ostali delovi alarmnih jedinica pod komandom komandanta Beograda) da u istočnom Sremu organizuje novi odbrambeni front pod komandom 68. armijskog korpusa. Sam front je trenutno još u pokretu ka »crvenoj« liniji, koja se može označiti kao nešto izgrađenija i ikoja priprema položaje sa povoljnijim uslovima za odbranu. U međuvremenu se takođe uspelo da se od ostalih delova 1. brdske divizije organizuje front na Drini. Pošto do sada nisu vršeni jaki napadi prema ovom odseku fronta, očekuju se da će obnavljanje 1. brdske divizije i dalje dobro napredovati. Za 2. oklopnu armiju mora ostati kao stalna briga zaštita njenog severnog boka. Ipak, ovde razvoj dalje situacije zavisi od borbe u rejonu Budimpešte. Potpuno je moguće da će protivnik pokušati da izvede veliki operativni obuhvart u vidu klješta, udarom sa teritorije južne Mađarske u pravcu zapada i zalamanjem u pravcu Zagreba i zapadnije od njega, kao i operacijom iz dalmatinskog primorja prema severu.

Na dalmatinskom primorju situacija se karakterisala iskrcavanjem jedne dobro opremljene divizije, ojačane sa oko 60 tenkova, kojoj su se naše dragocene združene jedinice mogle da suprotstave samo u ograničenoj masi. Pošto se odsad dalmatinska Obala od severne crnogorske granice do Zadra nalazi u neprijateljskim rukama, a neprijateljska težišta dejstava su se ispoljila na ušću Neretve i kod Knina, to su potpuno moguća dalja iznenađenja, tim više što hrvatska legionarska divizija sve više gubi od svoje borbene vrednosti. Iznenada započeto snabdevanje bandi avionima navodi na zaključak da se neprijatelj neće zadovoljiti sa dosadašnjim rezultatima.

Kao zaključna, za komandanta Jugoistoka, proističe sledeća situacija:

a — Uprkos masiranih bugarskih napada na teritoriji Makedonije, neprijatelj nije uspeo da preseče odstupnicu Grupi armija »E« u toku njenog pokreta odvajanja od neprijatelja prema severu.

b — Jaki ruski napadi na frontu Komande Korpusa »Baron f. Miler«, mogli su da se preduhitre odbratmbenim merama i očekuje se da tamo neprijatelj neće postići dalje uspehe.

c — Glavnu pažnju obratiti razvoju situacije na jadranskom primorju i mogućnosti udara sa teritorije južne Mađarske prema zapadu.

Grupa armija »E«, u svom daljem pokretu odvajanja od neprijatelja, imaće veće teškoće nego do sada, pošto se do stizanja u određeni rejon najpre mora izboriti za slobodu akcije pri naročito oteža-

nim «Slovima zemljišta, (Prvi sneg u brdima očekuje se' već idućih dana.)

22. *brdski armijski korpus*: napušten je sektor na Stmmioi. Čišćenje mostobrana kod mesta Pčinje do sada još nije uspelo. U rejonu Bujanovca neprijatelj je odbijen uz znatne gubitke.

91. *armijski korpus za specijalnu namenu*: u rejonu Podujeva, još nije likvidiran neprijateljski prodor (uklinjavanije) u naše položaje:

Štab »Šojerlen«: u promanljivim borbama protiv jakih snaga bandi, zauzeto je nekoliko uzvišenja. Jače angažovane snage za borbeno izvidanje prodrle su do Priboja.

Komanda Korpusa »Baron f. Miler«: Borbena grupa »Šrajber« zauzela je Užice, koje su branile bande.

Jadranski front: zaštitnice Grupe »Štajrer« stigle su 4. 11. u Strugu. U toku su borbe za oslobađanje puta Elbasan — Tirana.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front:

68. *armijski korpus*: posednut je severni deo »crvene« linije, a na južnom delu neprijatelj navaljuje na »ornu« liniju.

Jadranski front:

15. *brdski armijski korpus*: protivnapadom je likvidiran lokalni prodor jakog protivnika u novu glavnu odbrambenu liniju južno od Knina. U toku je čišćenje od neprijatelja na zemljištu s obe strane glavnog jMta za snabdevanje.

5. *SS brdski armijski korpus*: naše udarne grupe izvode akcije južno od Mostara i u rajonu Nevesinja. Ustaška posada Rogatice navodno je opkoljena.

69. *armijski korpus za specijalnu namenu*: povećane su sabotaze i dejstva avijacije iz niskog leta. Na železničkoj liniji Sunja — Kostajnica, neprijatelj je zauzeo dva mesta sevemo od Kostajnice.

Namere protivnika na severu i severozapadu

Formiranje jedne jake pokretljive borbene grupe

Komandant Jugoistoka telegramom op. str. pov. br. 6022/44. naredio je Komandi 2. oklopne armije:

Situacija kod neprijatelja pokazuje da je protivnik, povlačeći\ jake snage prema severu odnosno severozapadu, znatno oslabio svoje snage pred istočnim frontom armije. Zato se mora još više računati sa pokušajem prelaza Dunava sevemo od Drave u vezi sa operacijom kod Budimpešte.

Komanda 2. oklopne armije će iz predostrožnosti postaviti što jaču pokretnu borbenu grupu u rejonu južno od Osijeka koja će -moći — u slučaju potrebe — da brzo pređe Dravu prema severu kod Osi-

jaka, odnosno da pređe preko Drave dalje prema zapadu. Za zadnji slučaj pripremiti nužna inženjerijska sredstva za prelaz.

0 sastavu i mestu prikupljanja borbene grupe, dostaviti izveštaj.

7. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«: Kod Grupe armija »E« težišta dejstava i dalje leže kod Kumanova i Podujeva. Ovde se očekuje da će neprijatelj pojačati pritisak. Iz toga bi proisteklo usporavanje pokreta odvajanja od neprijatelja 22. armijskog korpusa. Ali, dok se ovde situacija može smatrati kao stabilizovana, kod 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu situacija se smatra kao zategnuta. Ovde je držanje planine Kopaonika od odlučujućeg značaja. Kod Komande Korpusa »Baron f. Miler« situacija se poboljšala tako da postoji namera da se izvrši prodor od Uzica prema severozapadu ka Zvornilku. Ovde treba da se provuku ostali delovi 1. brdske divizije, 117. lovačke divizije, 11. vazduhoplovne pešadijske divizije i 7. SS-brdske divizije. Bobrena grupa »Furman« se poglavito bori sa teškoćama zemljišta.

Otpor bandi, naročito kod Bobrene grupe »štajrer«, jako je usporavao pokrete u Albaniji. SS-brdska divizija »Skenderbeg« (ojačana mornaričkim jedinicama) otpočela je pokret na »Crvenom putu«.

Komanda 2. oklopne armije: kod 2. oklopne armije u primorskoj oblasti, neprijatelj se prebacuje sa jugoistoka i jugozapada prema zaprečnim položajima 15. armijskog korpusa kod Knina.

U Sremu je 118. lovačka divizija izvela sa dobrim uspehom operaciju »Draufgenger«. Otpočele su protivmere protiv neprijateljske grupe koja je zauzela položaj preko Dunava severozapadno od Apatina. Obaveštenja o pokretima bandi pokazuju da se Titove snage konoentrišu u rejonu Sarajeva i južno od Zagreba. Aktivnost bandi i dalje ne prestaje na caloj teritoriji Hrvatske.

SS-divizija »Handžar«

Komandant Jugoistoka, telegramom oper. str. pov. br. 6033/44, izvestio je Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga):

Posle iscrpnog razgovora sa komandantom divizije »Handžar« oberfirerom Hampelom, ova združena jedinica, i posle izdvajanja 70% Muslimana, ne može se uzeti kao pouzdana, dogod ostaje na teritoriji Bosne gde je podvrgnuta negativnim uticajima okoline.

Komandant Jugoistoka zato predlaže da se Divizija »Handžar« — pretpostavljajući da će to rajhsfirer SS odobriti — angažuje u aktivnoj borbi protiv bandi s obe strane železničke pruge Zagreb — Celje u oilju zaštite ove važne železničke veze prema jugoistoku.

U cilju pravilnog organizovanja komandnih odnosa u ovom rejonu, nužno je da se istovremeno izvrši i prenošenje odgovornosti na komandanta Jugoistoka. Otuda komandant Jugoistoka moli da taktička linija razgraničenja sa 18. vojnom komandom bude sledeća: Drava do lakta Drave jugoistočno od Ptuja — Celje — put Celje — Gurkfald do Račah — Johanestal. Sva mesta uključno za komandanta Jugoistoka.

8. nove mbar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E« ...

Istočni front: Usled pojačanog angažovanja bombarderske avijacije za dejstvo iz niskog leta po putevima i saobraćajnim centrima, naši pokreti su znatno usporeni. Pokret odvajanja od neprijatelja sa mostobrana Skoplje tekao je prema planu. Po neprekidnom pojačavanju neprijatelja ispred cele glavne odbrambene linije 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, može se naslutiti da će se obnoviti napadi sa pravcem glavnog udara na severno krilo. Na planini Kopaniku, odbijeno je više neprijateljskih napada i pokušaja okruženja. U rejonima Kraljevo i čačak, vode se samo borbe od lokalnog značaja. Posle dovođenja novih snaga, očekuje se da će neprijatelj obnoviti napade.

Jadranski front: Zaštitnice Grupe »Štajrer« vode borbu sa bandama u rejonu istočno od Libraša, a čela su dostigla Elbasan. Dejstva bandi protiv uporišta na putevima traju neprekidno. U toku su snažne ulične borbe sa neprijateljem koji je prodro u Cetinje.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: Uspešno je završena naša operacija »Draufgenger« u rejonu Mandelos (2 ojačana bataljona 118. lovačke divizije). Neprijatelj (bande) izbačen je sa položaja, a Mandelos zauzet. Posle odbrane od neprijateljskog protivnapada, naše borbene grupe su se ponovo povukle na »crnu« liniju.

Neprijatelj, koji je prešao reku kod Apatina u jačini od najmanje dva ojačana bataljona, zatvorio je mostobran. Naše snage (2 bataljona »Brandenburg«, 1 divizion protivavionske artiljerije i 2 motorizovane baterije) protivnapadom na dan 8. 11. nisu mogle da se probiju. Razvoj situacije kod Apatina mora se uzeti vrlo ozbiljno.

Jadranski front: Naše borbene grupe u rajonu južno od Knina, pod jakim pritiskom neprijatelja, povukle su se na novu glavnu odbrambenu liniju južno od Knina. Bombardovanjem Sarajeva, koje je izvršeno na dan 7. 11, nanete su znatne štete u predelu železničke stanice.

Kratka međusituacija Grupe armija »E«

U telegramu op. str. pov. br. 6048/44. Vrhovnoj komandi oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga), komandant Jugoistoka izneo je kratku međusituaciju za Grupu armija »E«:

U upornim i obostrano krvavim borbama likvidirana je kritična situacija kod 22. brdskog armijskog korpusa i 91. armijskog korpusa. Pokret odvajanja od neprijatelja ipak je usporen, pošto je kod oba korpusa čišćenje neprijatelja moguće samo istovarom transporta trupa koje nastupaju prema severu.

Situacija se, međutim, kod 22. brdskog armijskog korpusa učvrstila. Pokret odvajanja od neprijatelja se, posle privremenog ometanja, ponovo zahuktao.

Vremenski plan za evakuaciju Makedonije:

Evakuacija Štipa i Bitolja	7. 11.
„ Skoplja	11. 11.
„ Uroševca	13. 11.

Usled znatnog prekida pruge južno od Skoplja (eksplozija voza sa municijom posle napada avijacije iz niskog leta na dan 6. 11.), težnja da se skрати vreme jedva je moguća.

Situacija kod 91. armijskog korpusa još je zategnuta. Skromna borbeno vrednost nasumce skupljenih borbenih odreda jasno je izašla na videlo.

Razvoj situacije kod Korpusa »Miler« je dobar. Posle zauzimanja Užica, otvoren je direktan put za Zvornik a time i uspostavljanje veze sa 68. armijskim korpusom, čime se opipljivo približava dovođenje snaga za severni bok Komande 2. Oklopne armije.

Nastupanje Šojerlena zapinje kao i pre. Teško zemljište je, pritom, mnogo ozbiljnija prepreka nego otpor neprijatelja. Posle ponovnog uspostavljanja mosta na Limu kod Prijepolja na dan 6. 11, upućivanje druge kolone preko Pljevalja ka Uvcu, verovatno će doprineti ubrzanju pokreta. Komanda Grupe armija »E« je odsada lično na licu mesta da bi stvar gurala napred.

21. brdski armijski korpus još visi na velikom udaljenju, pošto otpor bandi u okolini Ohridskog jezera usporava brzo dovođenje Grupe »Štojerer«. Ponovo je ukazano 21. armijskom korpusu na neophodnost veće brzine svih pokreta.

Potvrđeno je da su se neprijateljske snage u rejonu Trebinja povukle prema severozapadu, da bi sačekale rezultat svoje operacije proboja i prikupile dovoljno snaga za napad na Trebinje.

Namere za Grupu armija »E« uopšte se nisu lizmeruile. Za ubrzanje marševskog pokreta, borbeno grupa SS-divizije »Skenderbeg«, osvežena mornaričkim jedinicama i ojačana artiljerijom i pionirima, otpočeće oko 10. 11. pokret »crvenim putem«. Na osnovu uspeha Milera, naredeno je da se 11. vazduhoplovna pešadijska divizija — koja se na jugu kao prva može evakuisati — dovede u sastav Korpusa

»Miler«. Namerava se da se od Užica preko Zvomika dovedu u rejon Sava — Dunav delovi 1. brdske divizije, delovi 117. lovačke divizije, 11. vazduhoplovna pešadijska divizija i delovi 7. SS-divizije »Princ Engen« po napred iznetom redu.

Komanda 22. armijskog korpusa će se varovartno do 15. 11. evakuisati i premestiti u Rogaticu da bi preuzela komandu nad rajonom srednja Drina — Sarajevo. Komanda Grupe armija »E« je preuzela, najkasnije do ovog trenutka, komandu nad snagama u rejonu Mostara dok ne stigne 21. armijski korpus. Zaštitnica 91. armijskog korpusa je na »zelenom putu«.

Napuštanjem aerodroma Skoplje (7. 11.), za letove preostatiju još samo aerodromi Priština (napustiće se oko 13. 11) i Kraljevo (napustiće se oko 17. 11.).

Teži se da se dalja evakuacija teške opreme »crnim putem«, pojača preko »plavog puta«.

Neprijateljski mostobran kod Apatina

Telegramom oper. br. 6052/44. strogo poverljivo, naredeno je Komandi 2. oklopne armije:

Koncentrišući sve raspoložive snage, armija će ponovo odbaciti preko reke neprijatelja koji se kod Apatina nalazi na obali Dunava.

9. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E« ...

Istočni front: pokreti odvajanja od neprijatelja na mostobranu Skoplje i dalje teku po planu. Pokušaji neprijatelja da omete pokret, delimično su u protivnapadu odbijeni. Koncentričnom vatrom sveg oružja ispred glavne odbrambene linije, razbijeni su neprijateljski napadi kod Kumanova.

Kod Bujanovca je, neopaženo od neprijatelja, izvršeno povlačenje sa fronta.

Jadranski front: zaštitnica Bobbene grupe »Stojerer« ijoš je vezana u rejonu Libraš. Bande su napustile Cetinje. Otpočelo je prikupljanje borbene grupe 181. lovačke divizije radi udara na Trebinje.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: izviđačke snage 1. brdske divizije, jačine čete, odbacile su -uz teške gubitke banditske snage iz njihovih položaja u rejonu Koviljača (12 km severno od Zvomika). Zapadno od Apatina blokirani neprijatelj neprekidno se pojačava. Odbijeni su ispadi prema jugu, zapadu i severozapadu.

Jadranski front: u protivnapadu odbačen je neprijatelj koji je izvršio prodor prema severoistočnoj i istočnoj ivici Knina. Na glavnim putovima za snabdevanje južno i jugoistočno od Palanke, borbe traju neprekidno.

09.15 časova: potpukovnik Ogilvie — potpukovnik Duenzing: 68. armijski korpus naredio je da se u rejonu Apatina angažuje Izviđački bataljon divizije »Handžar«. Oberfirer Hampel zaustavio je pokret pozivajući se na to da je suprotan naređenju. On je sve do odluke za marš u Andrijevici pozivao i molio da združena jedinica ostane zajedno. Saglasno je utvrđeno da se izbegava izvlačenje daljih delova Divizije »Handžar«.

09.50 časova: potpukovnik Duenzing — zamenik oberfirera Hampela, komandanta divizije »Handžar«: izdato je naređenje da Izviđački bataljon bezuslovno otpočne pokret i ubuduće da izvršava naređenja. Zamenik oberfirera Kampala je poricao da je izdao suprotno naređenje.

11.10 časova: potpukovnik Duenzing — major grof Fictum: od 117. lovačke divizije, 800 ljudi (1 bataljon) raspoređeno je u 1. brdsku diviziju. Ostali deo, koji se očekuje od Grupe armija »E«, mogao bi takođe da dođe u rejon Apatina. Osim toga, mogla bi takođe i 92. motorizovana brigada (800 ljudi, od čega polovina pokretljiva) da se kod Apatina prikupi.

17.10 časova: potpukovnik Duenzing — konjički kapetan fon Mol, ađutant načelnika štaba Komande 2. oklopne armije: kod Apatina teren je težak. Naš položaj je dobar, ali vezuje mnogo snaga.

18.00 časova: potpukovnik Duenzing — major Laupihler, načelnik veze: dao je informaciju da će se Grupa armija »F« proširiti do Baje i da joj se potčinjavaju 31. SS-divizija i 44. rezervna granadirska divizija, ikoja- treba da se iskrca u Pečuju.

Komanda 2. oklopne armije: nadležnost komandovanja i zadatak

Telegramom, op. str. pov. br. 6078/44. Komanda 2. oklopne armije primila je naređenje:

1) Komanda 2. oklopne armije preuzima od 10. 11. u 12.00 časova komandu severno od Drave uključno -do Baje. Linija razgraničenja sa Grupom armija »Jug«: Baja—Kapošvar (mesta uključno za 2. oklopnu armiju) — zapadna obala Blatnog jezera.

2) Snage Grupe armija »Jug« (31. SS-dobrovoljačka divizija. Grupa za obuku 44. nastavnog puka), koje su angažovane između Drave i nove linije razgraničenja, istovremeno se potčinjavaju Komandi 2. oklopne armije.

3) Zadatak: Izgradnja odbrambenog fronta na zapadnoj obali Dunava sa težištem kod Mohača i Baje, sprečavanje daljih pokušaja

neprijatelji da prede reku i uništenje motorizovane grupe koja je prešla reku kod Apatina.

10. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Zona operacije komandanta Jugoistoka: 10. 11. u 12.00 časova preuzela je komandu nad angažovanim snagama unutar nove granice sa Grupom armija »Jug«: Baja—Kapošvar (komandant Jugoistoka) — zapadna ivica Blatnog jezera.

Grupa armija »E«:...

Istočni front: dok su jaki napadi bandi na Veles uspešno odbijeni, naši pokreti odvajanja od neprijatelja iz rejonu Kuimanova na mostobran Sikoplje teku po planu.

Stalno pojačavanje neprijatelja kao i jaka artiljerijska dejstva neprijatelja u rajonu južno od Orljana, Podujeva i na Kopaoniku, navode na zaključak da će neprijatelj ponovo pokušati da izvrši proboj. Odbijen je jači napad neprijatelja zapadno od Podujeva. Na celom frontu Komande Korpusa »Baron f. Miler« vode se samo lokalne borbe, a pojačana je artiljerijska vatra.

Jadranski front: napuštena je linija »Hajnrüh«. U Grnoj Gori očišćen je od neprijatelja put Podgorica [Titograd] — Rijeka Grnojevića — Cetinje.

Komanda 2. oklopne armije:

Istočni front: 118. lovačka divizija posela je »crvenu« liniju. Neprijatelj nas slabo sledi. Na neprijateljskom mostobranu kod Apatina, situacija se nije izmenila. Uništena je neprijateljska izviđačka patrola, koja je vršila osmatranje od severa duž zapadne obale.

Jadranski front: borbe u rejonu Knina, po jačini ljudstva i materijala kao i dobrom rukovođenju od strane neprijatelja, izgubile su karakter vođenja rata protiv bandi. Prodor u glavnu odbrambenu liniju južno od Knina likvidiran je u bliskoj borbi. Ponovo je očišćen od neprijatelja glavni put za snabdevanje.

Zbog lošeg vremena, nije upotrebljena lovačko-bombarderska i transportna avijacija.

Telefonski razgovori na dan 10. 11. 1944. godine

Saopštene su naše namere da se 68. armijiski korpus, kao komanda korpusa, angažuje severo od Drave, a da se južno od Drave privremeno obrazuje Grupa »Kibler« (1. brdska divizija i 118. lovačka divizija).

16.25 časova: potpukovnik Duenzing — potpukovnik Ogilvie: nema šta da se razmišlja o delovima SS-divizije »Handžar«, koji se

refke teče i dalje. Naše dopunske snage doći će suviše kasno da bi sprečile obrazovanje mostobrana.

(Komanda 2. oklopne armije hoće da itraži pomoć padobranskih lovaca).

15.50 časova: general fon Butlar — načelnik: general-pukovnik Jodl (je zamolio da se povede računa o SS-diviziji »Lombard«. Načelnik je ukratko izložio stanje divizije, koja (je formirana u kratkom roku i ne poseduje teško naoružanje. Ljudstvo je dobro. Uvođenje u njen sastav ostatka divizije »Handžar«, na što je i mislio general-pukovnik Jodl, ne dolazi u obzir.

16.30 časova: načelnik — pukovnik Birker: pukovnik Birker jutros je lično dobio jasnu sliku o stanju 31. SS-divizije »Lombard«. U teškom oružju divizija »Handžar« stoji bolje. Hrvatske združene jedinice ni na koji način, u vezi sa ovim, ne dolaze u obzir. Komanda 2. oklopne armije namerava da nešto izvuče od obalske artiljerije kopnene vojske. Ovo, međutim, zahteva prilično vremena.

17.10 časova major Bruđermiler — Operativno odeljenje: razmatranje raznih pitanja:

1) 9. SS-brdski armijski korpus stavljen je Komandi kopnene vojske na raspolaganje i treba da ide za Budimpeštu. Mi nemamo nikakvo naređenje, ali isto tako i ništa protiv. Železnički transport, u okolnostima u kojima se vrši, odugovlačiće pokret.

2) 31. SS-divizija, usled kritične situacije severno od Drave, uvedena je u borbu. Operativno odeljenje naglasilo je da mi možemo da preuzmemo odgovornost za rejon Maribora samo sa pravom komandovanja nad 13. SS-divizijom.

18.00 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje: general Kibler je odvrtao da se delovi Korpusa »Baron f. Miler« vode od Užica u Zvornik. Uslovi zemljišta u dolini Drine su povoljni za iznenadne napade bandi, a nepovoljni za odbranu. Predlaže Višegrad — Sarajevo kao udaljeniju ali bržu vezu.

Operativno odeljenje misli na iskorišćavanje noći i magle.

Direktiva Grupi armija »E«

Komandant Jugoistoka u telegramu oper. str. pov. br. 6124/44. izdao je Grupi armija »E«, a na znanje Komandi 2. oklopne armije, sledeću direktivu:

Neprijatelj je severno od ušća Drave na više mesta prešao Dunav. Računa se da će produžiti sa dovođenjem jačih snaga i proširiti napad na pogodnim odsecima južno i severno od njih. Cilj operacije bio bi verovatno zauzimanje Mađarske južno od Blatnog jezera za kasniji udar na Zagreb.

Saopštena je nova linija razgraničenja 2. oklopne armije sa Grupom armija »Jug«, nadležnost u komandovanju severno od Drave i obrazovanje Grupe »Kibler«.

Komanda Grupe armija »E« će stoga predvideći:

1) Da 11. vazduhoplovna pešadijska divizija najbrže krene na odsek Drine radi verovatne smene 1. brdske divizije.

2) Da ubrza dovođenje tamošnjih delova 1. brdske divizije i 117. lovačke divizije u sastav 2. oklopne armije u cilju prikupljanja ovih združenih jedinica.

3) Pokret svih snaga 7. SS-brdske divizije »Princ Bugen« i 104. lovačke divizije prema Zvorniku.

4) Brzo uvođenje u zadatak komande 22. brdskog armijskog korpusa za rukovođenje sektorom Zvornik — ušće Drave pod komandom 2. oklopne armije.

Put Uzice — Rogatica — Zvornik

Telegramom op. str. pov. br. 6127/44. komandant Jugoistoka saopštio je Komandi Grupe armija »E« sumnje Komande 2. oklopne armije u vezi upotrebljivosti puta Uzice — Rogatica — Zvornik (uzani put, bande) i predložio obilazni put preko Višegrada.

SS-divizija »Handžar«

U telegramu op. str. pov. br. 6123/44. rajhsfireru SS, na znanje 2. oklopnoj armiji, komandant Jugoistoka saopštio je da je posle opširnog razgovora sa oberfirerom Hampelom predložio Vrhovnoj komandi oružanih snaga da se SS-divizija »Handžar« angažuje za obezbeđenje železničke pruge Zagreb — Celje — Maribor.

Kritična situacija je prinudila da se divizija »Handžar« privremeno angažuje severno od Drave ...

Namere neprijatelja u pogledu glavnog grada Hrvatske Zagreba

U telegramu op. str. pov. br. 6126/44. Komandi 2. oklopne armije, saopšteno je da neprijatelj namerava da nasilno zauzme hrvatski glavni grad i naredeno pripremanje rnera koje iz toga proističu.

12. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«: pokrete odvajanja od neprijatelja jako ometaju padanje snega i raskvašeni putevi. Prema zaprečnim položajima Skoplja, neprijatelj je vršio samo izviđačka dejstva. Odbijen je neprijateljski prodor zapadno od Bujanovca. Neprijateljski napad severozapadno od Orljana odbijen je u protivnapadu. Na celom frontu Borbene grupe »Sole«, neprijatelj je pojačao vatru iz teškog naoružanja.

U rejonu severo od Kraljeva vode se lokalne borbe, a severozapadno od Čačka, vatrom iz teškog naoružanja, neutralisani su jači pokreti neprijatelja. Prednji izviđački odred Štaba »Šojerlen« stigao

je 11. 11. u Višegrad. Uspostavljena je veza sa 7. SS-dopunskim bataljonom. Zaštitnice Borbene grupe »Štajrer« stigle su u Elbasan. Bande su pojačale aktivnost prema Cetinju.

Komanda 2. oklopne armije: Grupa »Kibler«, koja je neposredno potčinjena armiji, preuzela je komandu nad 1. brdskom divizijom i 118. lovačkom divizijom južno od Drave. Komandno mesto u Nuštaru. 118. lovačka divizija odbila je napad neprijatelja od Čalme.

Zapadno od Apatina, naše borbeno obezbeđenje — uprkos neprijateljskom otporu — ponovo je u toku 12. 11. zauzelo stare položaje. Našim napadom, koji je uspešno podržavala avijacija, odbačen je neprijatelj koji je prodro u Batinu na istočnu i severnu ivicu mesta. Namerava se da se napad nastavi 13. 11.

Kod Knina je borbeno zatišje. Neprijateljsko pregrupisanje i nagomilavanje snaga i sredstava nagoveštavaju novi napad. Odbijen je napad bandi zapadno od Mostara (kod Lise). U rejonu Zeniioe (severozapadno od Sarajeva) vrši se čišćenje od neprijatelja.

Telefonski razgovori na dan 12. 11. 1944. godine

17.45 časova: general fon Butlar — načelnik: firer je prilikom izlaganja situacije ukazao da pri izvođenju protivnapada na dunavski mostobran, trebalo bi da sve snage objedinjeno otpočinu napad. Načelnik je naglasio da su u ovom smislu izdata naređenja.

18.00 časova: potpukovnik Ogilvie — načelnik: o Batini nema izveštaja. 68. korpus je procenio da je tamo situacija pozitivna. Planirano je angažovanje 44. rezervne grenadirske divizije na severu, sa težištem dejstava Mohač. Na ostalim frontovima je mirno. Kod Knina se predskazuju novi događaji.

18.30 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje: kod Apatina, naše p-redstraže su u borbi zaustavile napredovanje neprijatelja i ubile 20 a zarobile 10. Kod Apatina je sužen mostobran. Neprijatelj se nalazi još u severnom i istočnom delu. Sutra u 9.00 časova nastavlja se naš napad pod pretpostavkom da će u njemu — kao i danas — sadejstvovati i avijacija. Inače, pošto je artiljerija suviše slaba, izgledi na uspeh su nepovoljni.

Preimenovanje

U raspisu Operativnog odeljenja (Organizacijski osek) naredeno je da se izvrši preimenovanje Komande Korpusa »Baron f. Miler« u Komandu 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu.

13. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

Konferencija u štabu na dan 13. 11. 1944.

Vlastita situacija: loše vreme jako ometa pokret odvajanja od neprijatelja iz Grčke. Tempo je znatno usporen. Na zapadnom krilu, 21. armijski korpus otpočeo je pokret u pravcu Tirane. Na istočnom frontu evakuisan je Veles i posednuti položaji na mostobranu Skoplje. Dejstva neprijateljske avijacije usporavaju pokret železnicom od Skoplja prema severu.

Rod 2. oklopne armije, Rusi su otpočeli sa pregrupisavanjem snaga na severu kod Apatina i Batine: mostobran Apatin je blokiran, a sužen je mostobran kod Batine. Moguće su operacije Rusa u više pravaca, 68. armijski korpus se ovde sa defom novopotčinjenih snaga postavio na novom žarištu borbe.

Na drinskom frontu nije bilo ničeg naročitog. U Sremu je posednuta »crvena« linija. Kod Mostara se situacija stišava, dok se kod Knina vode teške borbe u kojima se povećava borbena vrednost bandi.

Povećana dejstva iz vazduba objašnjavaju se preuzimanjem ovog vazdušnog prostora od strane engleske avijacije.

Koncentracija bandi, naročito u rejonu Zagreba, i ometanje na komunikacijama.

Angažovanje vazduhoplovstva: upotreba avijacije kod Grupe armija »E« bila je efikasna u rejonu Podujeva, početkom nedelje i na severu kod Grupe armija »Jug«, a kasnije u rejonu Apatina i Batine. Ranjenici su evakuisani iz Skoplja vazdušnim putem. Protivavionska artiljerija premeštena je iz Vinkovaca u Pečuj. U rejonu Zagreba protivavionska artiljerija se obnavlja.

Završena je reorganizacija vazduhoplovstva.

Snabdevanje: obezbedeno je snabdevanje severno od Drave, a snabdevanje Sarajeva postalo je intenzivnije. Osigurano je snabdevanje municijom (ne uzimajući u obzir oskudicu u artiklima).

Stanje transporta: usled dejstva neprijateljske avijacije i dejstva bandi, slabo je. Ugrožena je linija Brod — Sarajevo. Pored Osijeka traže se i druge mogućnosti za skretanje saobraćaja. Postoje teškoće u transportu uglja. Kod Grupe armija »E« stanje transporta je utešno.

O situaciji

Grupa armija »E«: sa poboljšavanjem vremena, nastupilo je ponovno jače angažovanje neprijateljske avijacije na teritoriji Makedonije. Piri napadu na železničku stanicu Kosovo Polje (zapadno od Prištine) zapaljen je voz sa municijom, a gubici u ljudstvu i materijalu su veliki.

Istočni front: neprijatelj se primakao 11. vazduhoplovnoj pešadijskoj diviziji na zaprečnom položaju Skoplje. Odbijen je neprijatelj koji je vršio nasilno izvidanje na južnom krilu balabanskog odseka kod Propaštice. U rejonu Kraljevo — čačak, neprijatelj je ispred

celog fronta pojačao pokret sa istoka prema zapadu. Štab »Šojerlen«, pošto je slomio otpor bandi, stigao je 11. 11. u Pljevlja.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: odbijeni su prodori iz neprijateljskog mostobrana kod Apatina prema zapadu, a likvidirani su lokalni prodori u položaje. Našim napadima, koji je podržavala avijacija, osvojeno je samo neznatno zemljište protiv jačeg neprijateljskog otpora u istočnom delu Batine. Saznaje se da na istočnoj obali Dunava neprijatelj vrši pokrete sa tenkovima, artiljerijom, priborima za izgradnju mostova i motornim vozilima. Jugoistočno od Mohača odbijen je neprijatelj pri pokušaju da slabijim snagama pređe reku na Dunavsku adu.

Jadranski front: u rejonu Knina, naše snage izvršile su uspešne udare sa ograničenim ciljem, a u rejonu Mostara izvođena su odbrambena dejstva protiv neprijateljskih napada. U toku operacije u pravcu Livna, neprijatelj je odbačen do 14 km severozapadno od Tomislavgrada.

Telefonski razgovori na dan 13. 11. 1944.

12.30 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje: daje dopunski izveštaj 2. oklopne armije o njenom dvoumljenju u pogledu korišćenja puta Užice — Zvornik pošto je razoren prelaz kod Zvornika.

Kao hrvatski oovek za vezu (načelnik civilne uprave), treba u 2. Oklopnu armiju da dođe dr Kumičić. 600 ljudi iz hrvatske službe rada na putu Bihać — Knin, ako nisu potrebni za popravku puta mogu biti pušteni.

Direktiva za vođenje borbe Grupi armija »E« od 13. 11. 1944. godine

U telegramu op. str. pov. br. 6157/44. izdata je Grupi armija »E« direktiva za vođenje borbe od 13. 11. 1944:

Po dostizanju hrvatske jugoistočne granice, Grupa armija »E« ima zadatak da brani ovu granicu hrvatske teritorije na celoj liniji. U odbrani Drine uspostaviti kontakt sa 2. oklopnom armijom u okolini južno od Zvornika.

O nameravanim granicama i osama dejstva, preuzimanju komande nad zonom 5. SS¹brdskog armijskog korpusa, o organizaciji komandovanja potčinjenim i pridatim jedinicama, o upotrebi združenih jedinica i jedinica ojačanja koje su dosada bile angažovane u rejonu Mostara vidi Prilog 90/XI.

14. novembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji:

Grupa armija »E«: na brdskom zemljištu jezgra tvrđave Krit, koncentričnim napadom 4 bataljona razbijen je skup bandi. Pri na-

padu iz vazduha na železničku stanicu Kosovo Polje, o kome je već ranije javljeno, SS-puik divizije »Skenderbeg« pretrpeo je znatne gubitke.

Posle odbrane 3 puta ponovljenog bugarskog napada između Katlanova i Studene Bare, izvršeno je povlačenje na položaj na ivici grada Skoplja. Bobena grupa »Koler« prihvaćena je na zaprečnom položaju istočno od Gnjilana.

Pripremom položaja za rezerve i izgradnjom linije obezbeđenja u vidu otpornih tačaka na Kopaomifeu, izgleda da je osigurano planско izvođenje marševskih pokreta u dolini Ibra, čak ako bi protivnik pokušao da izvede očekivane jake prodore.

Snage borbenog izviđanja upućene u pravcu Drine, stigle su u Dub (18 tom severozapadno od Užica).

Naše zaštitnice stigle su u Tiranu. Bobene grupe 964. tvrđavske brigade izvršile su rano udar na Danilovgrad i otpočele pokret ka Nikšiću.

Komanda 2. oklopne armije: na drinskom frontu i u Sremu uglavnom se izvode artiljerijska dejstva. U rejonu Zvornika u toku je akcija za uništenje neprijateljskih baterija, a isto tako i akcija čišćenja od neprijatelja na pozadinskoj prostoriji Vrpolje — Đakovo — Našice.

Sevemo od Drave, kod Apatina, situacija je nepromenjena. Naš napad na severni deo Batine nije uspeo.

U rejonu Knina, neprijatelj je bezuspešno vršio samo počesne napade. U rajonu Višegrada neprijatelj (bande) se povukao prema severu. Odbijen je neprijateljski napad na Rogaticu.

Telefonski razgovori na dan 14. 11. 1944. godine

18.00 časova: general fon Grolman — načelnik: situacija je prilično ozbiljna. Sada je prišla i ruska pešadija. Brojna nadmoćnost dolazi do izražaja. Mi smo propustili i ne možemo da računamo ni na kakvo ojačavanje.

18.15 časova: pukovnik Birker — načelnik: zapadno od Apatina, naša pešadija i artiljerija su suviše slabe da bi izvršile prodor u neprijateljski mostobran i tu blokirale Ruse (3 puka). Naš položaj na nasipu je povoljan. Mostobran Batina je »samo sitna stvar«, posadnet samo sa 5—600 ljudi. Dominantna uzvišenja su u našim rukama. Zemljište je nepovoljno za naš napad. Rezultat današnjeg napada nije još poznat. Severno od njega (mostobrana — prim, pr.) je 31. SS-divizija »Lombard«, sa punim brojnim stanjem ljudstva ali bez naoružanja (od 14.000 ljudi, 8.000 je nenaoružano, na svaku četvrtu dolazi po 1 mitraljez).

U toku naših marševskih pokreta pri jakim snežnim padavinama, na Balkanu je napušten grad Kumanovo. U Hercegovini su osujećeni

neprijateljski napadi kod Mostara. Razbijen je novi sovjetski pokušaj forsiranja Dunava severno od ušća Drave.

U četvoronedeljnim teškim borbama u rajonu Beograda, borbena grupa pod komandom general-potpukovnika Stetnera, viteza od Grabentofena, primarno se borila u odbrani i protivnapadu. Efikasno podržavana od avijacije, ona je sačekala ofanzivu koja se razvijala prema rajonu Beograda u jačini od 12 streljačkih divizija i više oklopnih združenih jedinica i u snažnim borbama za proboj položaja je osujetila neprijateljske pokušaje okruženja.

Hrvatski oficir za vezu pri Komandi 2. oklopne armije

Telegramom op. pov. br. 6162/44. naređeno je Komandi 2. oklopne armije:

Gospodin maršal odlučio je da pri Komandi 2. oklopne armije mora da ostane jedan hrvatski oficir za vezu. Ukoliko postoji sumnja prema predviđenoj ličnosti, moli da se u izveštaju iznesu iscrpni razlozi.

15. novembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«: sposobno za rad Operativno odeljenje stiglo je u Sarajevo.

U noći 14. 11. napušteno je Skoplje bez neprijateljskog ometanja. Zaštitnice su na zaprečnim položajima kod Kačanika.

14. 11. u 24.00 časa, 91. armijski korpus za specijalnu namenu preuzeo je komandu nad jedinicama 22. brdskog armijskog korpusa.

U rejonu Podujeva i na uzvišenjima Kopaonika izvođena su obostrana izviđačka dejstva, a neprijatelj je neznatno i u lokalnim razmerama dejstvovao artiljerijskom vatrom.

Na odseku Kraljevo vode se živa pešadijska borbena dejstva.

Odbijen je napad bandi na grupu za zaprečavanje kod Karana (14 km severozapadno od Požege). Akcijama naših udarnih grupa u rajonu Trgovište — Guncati i napadom na položaje na uzvišenjima južno od Užica, odbačen je neprijatelj.

Borbena izviđanje (uz jače angažovanje snaga) u dolini Drine, stiglo je 14. 11. uVeče u Rogaticu nemajući kontakt sa neprijateljem.

Zaštitnice 297. pešad. divizije vezane su u rajonu Tirane. Drač (posle razaranja obalskih baterija i luke) i Cetinje su evakuisani.

Čišćenje od neprijatelja puta Danillovgrad — Nikšić sporo napreduje zbog otpora neprijatelja koji stalno raste.

Komanda 2. oklopne armije: na drinskom frontu, sa uzvišenja istočno od Zvornika, odbačene su bande prema istoku.

Sa istoka, zapada i juga neprijatelj prodire opštim pravcem Brčko. Odbijen je neprijateljski noćni prodor sevemo od savskog nasipa. Odbijeni su slabiji neprijateljski prodori na zaprečni položaj zapadno od Apatina. Na mostobranu Batina neprijatelj stalno dovodi pojačanja. Situacija se zaoštrava.

U rejonu Knina, borbena aktivnost je samo lokalnog značaja. U rajoniu Liše u toku je čišćenje bivše posade Tomislavgrada.

Zbog lošeg vremena nije bila angažovana transportna avijacija.

Telefonski razgovori na dan 15. 11. 1944. godine

18.00 časova: general fon Butlar — načelnik: čišćenje neprijatelja kod Batine nije uspelo. Ponoviće se ikada bude prispela čela 44. rezervna grenadirska divizija ...

18.50 časova: načelnik — general Vinter: pritisnuti smo kod Batine, protivnapad nije uspeo. Sada vršimo zaprečavanje i čekamo na dolazak 44. rezervne grenadirske divizije. Izveštaj o ovoj diviziji poslat je Vrhovnoj komandi oružanih snaga. Moli u vezi dodale jedinica oklopnih lovaca koje su ovde hitno potrebne.

Kod Apatina stvar je bezazlena, izgleda da se ovde radi o manevru obmanjivanja.

Grupa armija »E« napatila se po snegu i kiši koji su usporavali pokret. Briga o Grupi »Štojerer« nije neopravdana (jake borbe sa bandama). Ipak, nadamo se da će sve ići glatko. Grupa armija »E« izvrsno rukovodi i ima se utisak da će sve uspeti.

19.10 časova: pukovnik Birker — načelnik: kod Batine vode se teške borbe. Komanda korpusa imela je predlog da se povuče za 1 km. Komanda armije je kategorički zabranila, sve dotle dok na to ne primoraju nepodnošljivi gubici. Zbog dominirajuće visine u Batini dolazi do protivrečnih obaveštenja: vazduhoplovstvo tvrdi da odatle dobijamo vatru. Načelnik je naglasio da se mostobran, čak i mali, mora da zadrži.

34. armijski korpus vršio je izvidanje prema Zvorniku. Ako se može probiti putem Užice — Zvomik, utoliko bolje. Pukovnik Birker je na svaki način odvrćao da se on koristi kao put za dotur.

19.45 časova major Resegir — potpukovnik Duenzing: javio je da su stigli u Sarajevo. Komanda vrši motorizovani marš, štab je sposoban za rad, a načelnik štaba će verovatno stići 17. 11.

Put u dolini Drine

Komandant Jugoistoka predao ije, telegramom op. str. pov. br. 6191/44. Komandi Grupe armija »E« novu informaciju o putu u dolini Drine koju je primila od Komande 2. oklopne armije. Ona je

istovremeno saopštila da 1. brdska divizija, posle povlačenja SS (bosanske) dobrovoljačke divizije, nije u stanju da obrazuje mostobran preko Drine kod Zvornika, za što joj je na nepreglednom šumskom zemljištu i pred jačim protivnikom potrebno najmanje 2 bataljona. Komanda 2. oklopne armije zbog toga smatra da je korišćenje puta u dolini Drine samo tada moguće, ako bi ovde angažovane snage bile tako jake da su u stanju da se same probijaju i sopstvenim sredstvima stvore neophodne prelaze. Zato Komanda 2. oklopne armije predlaže da se snage, koje su predviđene da izvrše marš za Zvornik, vode putem Sarajevo — Brod, pošto ovaj put — iako je duži — izgleda da je sigurniji i da smanjuje gubitke.

Uništavanje motornih vozila zbog oskudice u pogonskom gorivu

Telegramom oper. br. 6191/44. poverljivo naređeno je Komandi Grupe armija »E« i Komandi 34. armijskog korpusa:

Pri uništavanju motornih vozila zbog oskudice u pogonskom gorivu, poštediti one združene jedinice koje 2. oklopna armija mara da dovede na severni front i angažuje iz pokreta, kao, na primer, 117. lovačku diviziju.

Angažovanje delova jedinica

Telegramom op. str. pov. br. 6195/44. naređeno je Grupi armija »E«:

Komanda 2. oklopne armije je borbenu grupu iz Tomislavgrada, posle napuštanja ovog položaja, dovela u rejon Mostara. Komanda 5. SS-tordskag armijskog korpusa je zadužena da od snaga oslobođenih ovim putem ojača udarne grupe predviđene za sadejstvo sa 21. brdskim armijskim korpusom, da zadrži na raspolaganju rezervu najmanje jačine bataljona u okolini Papraske, a 118. izviđački bataljon sa 2 baterije 668. artiljerijskog puka 118. lovačke divizije prebaci u međurečje. Umoljava se da po preuzimanju komande u prethodnom naređenju ništa više ne rnenja, a 118. izviđački bataljon, kao i delovi 668. artiljerijskog puka, bez odugovlačenja da otpočnu pokret. Za kasnije se predviđa da se i 738. lovački puk izvuče od učešća u rejonu Mostara i da se dovede u sastav svoje divizije.

16. novembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«: na istočnom frontu samo neznatna, a u rejonu Kraljeva vode se živa borbena dejstva. U Tirani, zaštitnice ne prestanto vode borbu. Našim napadom u pravcu Nikšića još samo neznatno smo dobili u zemljištu.

Komanda 2. oklopne armije: bande se koncentrišu u rejonu južno i jugozapadno od Brčkog. Sa mostobrana Apatin, neprijatelj je vršio lokalne ispade prema frontu koji ga je zatvarao. Neprijatelj, koji je stalno pojačavao snage u Batini, podržan tenkovima, potisnuo je naše jedinice na jugozapadnu ivicu Batine. Odbijen je dva puta ponovljeni neprijateljski napad uz podršku tenkova, ikoji je bio usmeren na jugozapadni izlaz, pri čemu je uništen 1 tenk.

Upotrebom lovačko-bombarderske avijacije protiv mostobrana Batina i neprijateljskog snabdevanja životnim i borbenim potrebama, zapaljane su 3 skele a uništeno 18 zaprežnih vozila. Železničke stanice Subotica i Vaškut napadnute su sa dobrim položajem pogotka na cilju.

Kod Mokrog Polja (rejon borbenih dejstava zapadno od Knina), odbijen je napad 2 neprijateljska bataljona.

5. SS-brdski armijski korpus 17. 11. u 12.00 časova potčinjava se Grupi armija »E«.

U rejonu Karlovac — Metlika, akcija čišćenja od neprijatelja uspešno napreduje.

Telefonski razgovori na dan 16. 11. 1944. godine

08.55 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje: situacija se kod Batine znatno zaoštrila. Izgubljena je kota 169. Neprijateljsko oružje ispoljilo je snažno dejstvo.

09.05 časova: major Resegir — načelnik: sutra očekujemo komandanta.

Situacija kod Grupe »Štajrer«, uprkos jakim nizbrdicama, razmatra se sa puno pouzdanja. Načelnik je podvukao potrebu da se što pre izvuku prema severu delovi koji su sposobni za borbu. Što se tiče uništenja motornih vozila, naglasio je major Resegir, uništiće se samo stara vozila sa visokom potrošnjom pogonskog goriva. Grupi armija »E« je jasno da u dogledno vreme ne može da očekuje nikakvu zarnenu.

U vezi 104. lovačke divizije, kod Grupe armija »E« postaji namera da je najpre zadrži kao jedinicu koja je pokretljiva na brdskom zemljištu.

Načelnik nije dao nikakvo izričito naređenje.

10.15 časova: potpukovnik Ogilvie — potpukovnik Duenzing: Mađari hoće da rade mostobrane na severnoj obali njihove granice na Dravi. Treba da se razjasni političko pitanje.

Štab »Štefan« nije zato da se obrazuju drugi štabovi već treba da ostane kao divizijski štab za specijalnu namenu, da bi on kasnije mogao da bude angažovan kao komandant pozadine armije eventualno u južnoj Mađarskoj.

10.45 časova: potpukovnik Duenzing — Operativno odeljenje: po pitanju mostobrana (uporedi sa razgovorom u 10.15 časova), mi se nećemo uključivati. Pitanje upotrebe mađarskih trupa na teritoriji Hrvatske načelno je već pozitivno regulisano.

11.00 časova: Operativno odeljenje — major Brudermiler: za 5. i 18. policijski puk nema osnove za brigu, delovi su kod Grupe armija »E«. Artiljerija 18. policijskog puka, ukoliko je bila kod Beograda, razbijena je. Delovi su kod Grupe armija »E«.

Borbeni izveštaj, koji je zahtevala Vrhovna komanda oružanih snaga od 7. SS-divizije, pogodio je 1. brdsku diviziju. Izveštaj je tražen.

Molbi rajhsfirera SS da se divizija »Handžar« premesti u rejon Zagreb — Celje ne može se odazvati zbog zategnute situacije kod Apatina. U načelu, treba se čvrsto držati prvobitne zamisli o premeštanju.

11.15 časova: Operativno odeljenje — potpukovnik Ogilvie: traži (u vidu molbe):

1) Plan upotrebe 44. rezervne grenadirske divizije kod Batine (odbrana ili napad).

2) Pokrenuti da se proceni na višem mestu (Vrhovna komanda oružanih snaga) pitanje dovlačenja artiljerije legionarskih jedinica sa primorskog fronta i prebacivanje severno od Drave. Pri tome smo mi svesni opasnosti ove mere i prosledićemo predlog kao takav dalje.

18.00 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje: kod 15. armijskog korpusa nije razoren rudnik boksita već samo postrojenja za iznošenje ruda. Prema situaciji u vazduhu, protivnik kod Batine gura dalje znatne snage. Kod Novske je 2. oklopna armija prikupila jednu borbenu grupu (štab pionirskog bataljona, pionirska četa, četa grenadira, vod lake lovačke baterije) i moli da li može ovu grupu, umesto Bataljona »Brandenburg«, da preda Grupi »Kibler« za obezbeđenje prelaza na reci.

18.05 časova: Operativno odeljenje — načelnik: odobren je zahtev 2. oklopne armije (razgovor u 18.00 časova).

18.30 časova: major Resegir — načelnik: 21. armijski korpus nalazi se severno od Danilovgrada, a Grupa »Štojerer« u Tirani. Komandant posle podne stiže u Dobrun. Lané je juče bio odmah ispred Rogatice, a sutra uveče očekuje se u Sarajevu.

18.50 časova: pukovnik Birker — načelnik: situacija je kod 68. armijskog korpusa vrlo ozbiljna. Kod Batine su naše snage potisnute od neprijatelja koji se stalno pojačavao. Juče je linija ponovo zauzeta, a onda potisnuta 500 m — 1 km. Pojavili su se i tenkovi (15 T-34, od kojih je 1 uništen).

Izviđanjem je utvrđeno da se na istočnoj obali, sa severoistoka i jugoistoka, vrše prilično zamašni pokreti prema Batini.

Načelnik je ukazao na 44. rezervnu grenadirsku diviziju, koja je vrlo iskusna i proverena divizija, i koja dolazi tamo radi angažovanja.

Pukovnik Birker stavio je prigovor na skromni borbeni sastav. Mi smo ovamo dopremili sve snage koje smo mogli, čak i od Grupe »Kibler«.

Načelnik je saopštio da se uskoro može računati na Grupu »Lane« (već je na motorizovanom maršu), koja vodi sa sobom 1 pionirski bataljon i 1 izviđački odred.

Pukovnik Birker ponovo je ukazao na to Rus između Apatina i Batine dolazi sa respektivnim snagama (čitava divizija, mnogo artiljerije).

Načelnik je postavio pitanje Vrhovnoj komandi oružanih snaga u vezi jačeg angažovanja avijacije: ovakvo angažovanje ne može sada još da raščisti stvar, očekuje se prikupljanje 44. rezervne grenadirske divizije.

Pukovnik Birker je još izneo:

1) Ugrožena tačka je kod Baje! Da li će doći do proširivanja prema severu?

Načelnik ne veruje.

2) Eventualno premeštanje komandnog mesta u Peouj, pošto je tamo gore opasnije mesto.

Načelnik nije imao ništa tome da prigovori.

Organizovane su čak veze svih vrsta.

3) Slabljenje snaga ili napuštanje borbe na drinskom frontu kroz izvlačenje 1. brdske divizije, pošto su tu samo banditske snage.

Načelnik je odbio.

Sledilo je objašnjenje o planu zamene 1. brdske divizije sa 11. vazduhoplovnom pešadijskom divizijom.

4) Predlog komandanta artiljerije da se od ruskih topova, obalske artiljerije i sredstava vodova 535. lake kartografsko-tipografske čete obrazuje artiljerijski divizion.

Načelnik se nije odlučio.

Preuzimanje komande nad 5. SS-brdskim armijskim korpusom od strane Grupe armija »E«

Telegramom op. pov. br. 6157/44, prilog III, Komandi Grupe armija »E« i Komandi 2. oklopne armije naređeno je da »x« dan za preuzimanje komande nad 5. SS-brdskim) armijskim korpusiom od strane Grupe armija »E« (vidi i operacijski dnevnik strana 56&, 569 — prilog 90/XI) bude 17. 11. 1944.

17. novembar 1 9 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupe armija »E«:

Istočni front: južno od Morave odbijen je jaki neprijateljski napad. Artiljerija je vršila neutralisanje pokreta neprijatelja i pojačanja sevemo od Morave. Snage borbenog izviđanja stigle su bez borbe u Ljubaviju (28 km jugoistočno od Zvomika).

Prednji odred Štaba »Šojerlen«, posle slamanja otpora bandi, nastupa preko Rogatice ka Podromaniji.

U <rejonu Mostara odbiljen je napad na našu glavnu odbrambenu liniju uz teške gubitke. Grupa bande srušila je most na Limu (na ušću Lima u Drinu). Sa ostalih delova istočnog fronta nije bilo izveštaja.

Jadranski front: napadom u pravcu Nikšića osvojeno je malo zemljišta. Lagano nastupanje uslovljeno je zaostajanje zaštitnica.

Komanda 2. oklopne armije:

Istočni front: u rejonu jugozapadno od Brčkog odbijene su izviđačke snage bandi.

U Sremu, obostrana dejstva vatrom iz teškog oružja i upotreba neprijateljske jurišne avijacije. Moguće je da neprijatelj vrši prepisavanje radi nastavljanja napada.

Kod Apatina je u toku likvidiranje neprijatelja koji se iskrcava severno od Kazuka. Na mostobranu Batina, neprijatelj je s obe strane železničke linije sa 10 tenkova prodro u našu glavnu odbrambenu liniju na širini od 400 m. Likvidacija je u toku. Do sada je uništeno 5 tenkova.

Jadranski front: u rejonu Knina, bande su vršile samo izvidanje slabijim snagama oko Mokrog Polja. U rejonu Karlovac—Metlika nastavljeno je uspešno čišćenje od neprijatelja.

Telefonski razgovori na dan 17. 11. 1944. (godine)

17.30 časova: Operativno odeljenje — major Brudermiler: angažovanje Poglavnikove tjelesne garde na istočnom frontu ne dolazi u pitanje, pošto ona drži odsek severno od Zagreba, a koji bi bez nje mogao da padne bandama u ruke.

Na osnovu anonimnog pisma, koje se bavi položajem nemačkih instruktora za obuku pri hrvatskim brigadama, major Brudermiler pita da li bi se ovi instruktori mogli povući. Stvar se ispituje.

18.00 časova: pukovnik Birker — Operativno odeljenje: u celoj zoni nije bilo ničeg značajnog. Samo je iz Batine izvršen novi ispad. Postoji utisak da protivnik tamo vrši ispipavanje.

Komandant se ne slaže da je prerano da Grupa armija »E« preuzme komandu nad zapadnom Bosnom.

Razoružanje Oklopnog lovačkog bataljona divizije »Handžar« nije usledilo prvi put sada i od Kiblera, već u svoje vreme u Zemunu i na zahtev komandira čete. Bataljon je sada (polovina je popunjena vojnim obveznicima) kompletiran i angažovan kod 68. armijskog korpusa.

Izviđački bataljon divizije »Handžar« bori se sasvim dobro, ostali bataljoni bili su kratko vreme angažovani. Sadašnje angažovanje predstavlja probu držanja pred neprijateljem.

18.30 časova: major Resegir — Operativno odeljenje: Grupa »Šojerlen« zauzela je Rogaticu i nastupa prema Podromaniji (34 km

istočno od Sarajeva). Načelnik još nije ovde. Od 91. armijskog korpusa nema nikakvog izveštaja. 21. armijski korpus osvojio je malo zemljišta prema Nikšiću. Lagano nastupanje objašnjava se zaostajanjem zaštitnica. Ocena situacije je pozitivna. Čelo Korpusa »Miler« je kod Ljubovije.

Operativno odeljenje je ukazalo na izveštaj da su bande podigle most kod Drinjače kao i na mogućnost da se most zauzme prepadom.

Major Resegir bi u svakom slučaju hteo da pusti da snage Korpusa »Miler« izvode marš prema severu dolinom Drine.

Predaja 5. SS-fordsikog armijskog korpusa išla je glatko (malo prijatno nasleđe).

U južnoj Mađarskoj razbijen je ponovljeni sovjetski napad sa dunavskog mostobrana kod Batine, a trajno uništen transport na prelazima od strane naše avijacije.

18. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

Grupa armija »E«:...

Istočni front: zaštitnice su stigle u Uroševac.

U Balabanskoj dolini, južno od Podljevca i na uzvišenjima Kopaonika neprijatelj je — kako se i očekivalo — otpočeo napad. Južno od Poduljeva, protivnapadom su odbačena 2 neprijateljska bataljona preko njihovog polaznog položaja za napad.

Protivnik je u podne 17. 11. otpočeo napad sa tenkovima i motorizovanom pešadijom s obe strane puta za Prištinu (sa pravcem glavnog udara zapadno od puta). Borbe su u punom toku.

Na Kopaoniku, neprijatelj je zauzeo dva visinska položaja 16 km severoistočno od Kos. Mitrovice. Jedno uzvišenje ponovo je osvojio. Otpočelo je temeljno čišćenje neprijatelja. Južno od Orijana u toku je borba na frontu širine 5 km. Likvidacija lokalnih neprijateljskih prodora je u toku.

U bliskoj borbi odbijen je neprijateljski napad koji je izvođen 9 km jugozapadno od Kraljeva. Pokrete protivnika na planini Kotle-
nik, artiljerija je uspešno neutralisala. Kod Ljubovije je počelo podizanje našeg mosta preko Drine.

Čelni odredi Štaba »Šojerlen« stigli su u Kovani (6 km severozapadno od Rogatice). Uzvišenja koja se tamo nalaze s obe strane puta, drže bande u svojim rukama.

Južno od linije Blagaj — Nevesinje odbijeno je više neprijateljskih prodora.

U rejonu Kočarin — Posušje, u toku je operacija čišćenja bandi.

Jadranski front: Tirana i Prizren su evakuisani. Zbog žilavog otpora neprijatelja, osvojeno je prema Nikšiću malo zemljišta. Ispred

zapreka za obezbeđenje boka kod Podgorice i na poluostrvu 15 km jugozapadno od Kotora, pritisak neprijatelja je u porastu.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: u prodoru od Zvornika prema jugoistoku zauzeta je Drinjača a dostignuto Zelinje. Divizijski štab za specijalnu namenu »Stefan« preuzeo je obezbeđenje Dunava od Iloka do ušća Drave.

U rejonu Apatina severno od Kazuka, nastavlja se čišćenje od neprijatelja koji se i dalje pojačava. Kod Batine je likvidiran jučerašnji prodor neprijatelja između železničke pruge i puta. Na dan 18. 11. neprijatelj je dva puta vršio napad s obe strane puta, ali bez uspeha.

Jadranski front: lokalna borbena dejstva izvođena su u rejonu Knina i kod Mokrog Polja. Odbijeni su, posle žilave borbe, jaki napadi bandi na uporište Poglavnikove tjelesne garde 20 km severoistočno od Zagreba.

Telefonski razgovori na dan 18. 11. 1944. godine

10.40 časova: načelnik — general Vinter: načelnik je izrazio brigu zbog situacije na Dunavu i molio za pomoć u marševskim bataljonima. Naši gubici su znatni, a jačina naših združenih jedinica nije visoka.

General Vinter smatra da su za to mali izgledi, ali će sve da pokuša.

12.00 časova: pukovnik fon Fambiler, načelnik štaba 68. armijskog korpusa — Operativno odeljenje: u vezi popune 44. rezervne grenadirske divizije »Hoh-und Dojčmajster«, koja je stigla gotovo bez pešadije. Imamo dobar matični kadar. Moli za dodelu marševskih bataljona. Predložili smo da se od »Lombarda« uzme 500 ljudi za popunu 44. divizije. Rajhsfirer SS će odlučiti. Dalje smo izvukli iz svib četa koje nisu streljačke 10% ljudstva od sledujuće jačine i dali streljačkim četama. Nameravamo da diviziju svedemo na 2 puka.

Kod Batine je neprijateljska artiljerijska vatra vrlo jaka, a naši gubici visoki. Ipak izgleda kao da stvar dobro ide.

16.30 časova:...

Sa Štabom »Šojerlen« i Korpusom »Miler« nemamo vezu. Iz Albanije nije stigao novi izveštaj.

17.15 časova: potpukovnik fon Reden, načelnik saobraćaja — načelnik: most kod Zaprešića biće sposoban za saobraćaj sa jednim koloselkom na dan 24. 11. 1944. Železnički nasip Novo Selo — Križ popraviće se verovatno do 23. 11. 44.

17.30 časova: major Brudermiler — Operativno odeljenje: general fon Grolman je opet napao zbog 3 mađarske protivavionske baterije kod 31. SS-divizije »Lombard«.

Operativno odeljenje je naglasilo 'da 31. SS-divizija »Lombard« nema artiljeriju, a 44. rezervna grenadirska divizija svoju artiljeriju

treba za sebe. Svu artiljeriju koju dobijamo maramo da šaljemo u Batinu.

18.35 časova: major Resegir — načelnik: pošto od jutros rano nema veze, nema mnogo novosti.

Načelnik je odvrtao od promene položaja iz Sarajeva u Banju Luku, pošto je ovo mesto gomila ruševina a, pre svega, je vrlo nepovoljno za tehničko održavanje veze.

18.50 časova: pukovnik Birker — načelnik:

1) Situacija kod Batine: juče su vršeni zamašni napadi (3 bataljona), prodor u položaj mogao je da se likvidira. Rus je pokušao da se infiltrira između Batine i Apatina, ali je sprečen od strane alarmnih jedinica. Stvar se može ceniti kao pipanje celog položaja.

Kod Apatina pojavio se 1 pukovski štab 236. divizije.

Načelnik je ocenio situaciju sa više optimizma i misli da neće uspeti nameravani ruski prodor.

2) Most kod Jasenovca razrušen je napadom iz vazduha.

3) Načelnik se raspitivao o operaciji u okolini Požege. Pukovnik Birker saopštio je da su tamo Hrvati izvršili operaciju, ali je ipak nemoguće — zbog oskudice u snagama — da se Požduga zadrži. Snage se povlače.

4) Pukovnik Birker uputio je molbu u vezi težišta dejstva avijacije kod Batine.

5) Načelnik je ukazao da je vrlo važno uništavati tenkove, pošto ih Rusi verovatno ne mogu više dobiti, a to bi onda značilo veliko rasterećenje za nas.

6) U vezi zahteva Komande 2. oklopne armije (marševski foataljoni), vođen je razgovor sa Vrhovnom komandom oružanih snaga, ali su slabi izgledi.

19.00 časova: general fon Grolman — načelnik: novi napadi sa lokalnim obrazovanjem težišta dejstava doveli su do uklinjavanja, koja se moraju likvidirati. Razvoj se ne može predvideti.

19. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«: zaštitnice su, posle ulaska u sastav grupe za zaprečavanje kod Gnjilana, po-sele zaprečni položaj Dobri Dub — Pristana. Posle odbijanja više neprijateljskih napada, otpočelo je plansko odvajanje od neprijatelja sa balabanskog odseka na liniju istočno Priština — Kisela Banja.

Južno od Podujeva, neprijatelj je uz podršku tenkova uspeo da izvrši proboj ali je pretrpeo visoke gubitke.

Naše trupe -su se u toku skraćivanja fronta povukle na uzvišenja kačandolskog odseka (severozapadno od Kisele Banje). Na Kopaoni-

Jeu, severoistoeno od Kos. Mitrovice, odbijeni su pojačani napadi neprijatelja, a lokalni prodori likvidirani.

Na ostalim odseciima istočnog fronta, izvođena su samo lokalna dejstva. U rejonu Risan — Ledenice, odbijen je napad neprijatelja koga je podržavala artiljerija.

Naš napad na Nikšič, dospelo je do Zagrede (10 km severozapadno od Danilovgrada).

Komanda 2. oklopne armije: odbijen je napad bandi na most kod Driinjače. Severno od Save, neprijatelj je više nego bezuspešno vršio napade snagama jačine čete.

Već od jutarnjih časova 19. 11, protivnik je otpočeo jake napade sa mostobrana zapadno od Apatina i Batine uz podršku borbene avijacije koja je napadala u talasima, artiljerijske i minobacačke vatre. Napad je svuda krvavo odbijen.

Na nepreglednom i barovitom zemljištu severno od Kazuka, neprijatelj je uspeo da snagama jačine puka pređe preko nasipa na Dunavu u pravcu zapada, ali je napadom koji je odmah usledio — odbačen natrag na zemljište oko reke.

Na jugozapadnoj ivici Batine zabaležen je potpun uspeh u odbrani protiv neprijatelja kojii je više puta vršio napad podržan tenkovima, jakom artiljerijom i dejstvima jurišne avijacije.

U severoistočnom delu mesta Draž, našim protivnapadom, koji je izvrsno podržavala avijacija, slomljen je napad neprijatelja, jačine 2 bataljona, i odbačen na polazni položaj.

Posle dana proteklog u miru na južnom odseku rejona borbenih dajstava Knin, protivnik je više puta vršio bezuspešne napade kod Mokrog Polja snagama jačine bataljona.

17.45 časova: Operativno odeljenje — potpukovnik Ogilvie: potpukovnik Ogilvie saopštio je sadržaj telegrama jxikovnika fon Farobilera o situaciji kod Apatina i Batine: na jugu dejstvuje lovačko-bombarderska avijacija, kod Kazuka neprijatelj je izvršio prodor, kod Batine prodor je likvidiran, kod Draža (zapadno od Batine) neprijatelj je izvršio prodor.

Reorganizacija koju je namerarvao da izvrši pukovnik fon Farnbiler kod 44. rezervne grenadirske divizije (2 bataljona umesto 3), treba da izostane, pošto postoje izgledi da se dobiju marševski bataljoni.

20.45 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje: raspitivao se u vezi pionirskog bataljona i lovaca tenkova 44. rezervne grenadirske divizije.

Operativno odeljenje odgovorilo je da se stvar razjasnila, oni su na putu a bili su samo odsečeni.

23.00 časova: major Resegir — Operativno odeljenje: major Resegir javio je:

1) Danas u podne, napadom avijacije, razoren je završeni most kod Višegrada. Pomoćni most, koji je bio u izgradnji, također je oštećen. Ostaje kao privremeno rešenje prelaz preko rabe s belama.

2) Pilot aviona »Junkers«, koji je baš aterirao, izvestio je o bacanju svetlećih bombi i iskakanju padobranaca na aerodrom Podgorica.

Operativno odeljenje: neprijatelj nema potrebe da noću tako nešto izvede. Izveštaj stoga treba primiti kao sumnjiv.

20. novembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

Konferencija u štabu

Na dan 20. 11. 1944. godine održana je konferencija u štabu. Načelnik štaba dao je *pregled situacije u zadnjoj nedelji (13 — 19. 11. 1944:...*

2) *Sopstvena situacija*

a — *Grupa armija »E«*: u prošloj sedmici, pokreti odvajanja od neprijatelja tekli su još po planu. Zaštitnice stoje sada južno od Prištine, a na zapadnom krilu one su stigle u okolinu Tirane, davnina 21. armijskog korpusa je u pokretu severno od Podgorice. Samo Grupa »Stojerer« visi još daleko. Visoke vode usporavale su u poslednje vreme pokrete.

Prema izveštaju koji je upravo stigao, most kod Višegrada, koji je tako važan za pokret odvajanja glavnine Grupe armija »E«, tako je razoren od strane avijacije da se sa jakim usporavanjem mora da računati. Kod Podgorice su se »navodno« noćas (19/20. 11.) iskrcali padobranici.

Snage Grupe armija »E«, koje su vršile pokret prema severu, ponovo su napadnute sa istoka od bugarske 2. armije u okolini Prištine. Protivnik je odbijan.

Situacija u rejonu Kraljevo — čačak se stabilizovala. Izgleda da protivnik odvlači dalje snage prema severu. Grupa »Šoerlen« uspela je da se probije preko Prijepolja u Višegrad i upravo se sprema da otvori put za Sarajevo.

Zbog razaranja mosta kod Višegrada, Grupa armija »E«, će koristiti i otvarati put od Užica prema Zvorniku.

b — *Komanda 2. oklopne armije*: 22. brdski armijski korpus je izvučen i izvodi marš ka 2. oklopnoj armiji da bi smenio Grupu »Kibler«.

Grupa armija »E« preuzela je komandu nad 5. SS-brdskim armijskim korpusom. Ona treba kasnije da preuzme i zonu 15. brdskog armijskog korpusa. Tada će postići nameravano grupisanje borbenog poretka.

U rajonu južno od Dunava protivnik je pasivan prema Grupi »Kibler«. Prema njemu su samo bande. Žarišta borbe su severno od

Duinava, gde je protivnik uspeo da obrazuje dva mostobrana kod Apatina i Batine. Kod Apatina, protivnik nije mogao da prosili svoj uspeh. -Kod Batine, naprotiv, uspelo mu je da osvoji teren prema istoku i da zauzme mesto.

U borbama, gde su obe strane imale velike gubitke, protivnik je odbačen, sopstvena linija pređena, ali je sada opet na zapadnoj ivici Batine. Protivnik je doveo tenkove na mostobran, ali dovodi i snage na južni mostobran (Apatin).

Glavnina 44. divizije je dovedena i angažovana. Komanda 2. oklopne armije je koncentrisala sve raspoložive snage severno od Duinava. Neprijatelj vrši jak uticaj na linije dotura napadima iz vazduha na železnički most kod Osijeika. Lepo vreme imalo je za posledicu jako dejstvo engleske avijacije na železničke linije na teritoriji Hrvatske. Razaranjem mosta- zapadno od Zagreba, ugroženo je naše snabdevanje. Oskudica u municiji, naročito u artiljerijskoj. Jako dejstvo lovačke avijacije po lokalnim ciljevima. Žarišta razaranja:

- glavna železnička pruga Zagreb — Zidani Most;
- uskotračna pruga Brod — Sarajevo;
- možda i Osijek, koji počinje da bude težište napada.

Produžena je linija razgraničenja prema Grupi armija »Jug«: Batasek (isključno) — Kermend — Hajligenkroje (mesta za komandanta Jugoistoka).

c — *Neprijatelj*: Neprijatelj je premestio svoje težište dejstava u rejon severno od Dunava. Uočeni su stalni pokreti sa jugoistočnog pravca. Namera je protivnika da se po savlađivanju Dunava okrene u pravcu severozapada.

U rejonu Zagreba, bande i dalje navaljuju na saobraćajnu mrežu.

Na dalmatinskom primorju izvođena su samo lokalna borbena dejstva. Uprkos povlačenju združenih jedinica na severni front, situacija je ostala stabilna.

0 situaciji

Borbe na severnom krilu komandanta Jugoistoka ušle su u odlučujuću fazu., Neprijatelj kod Apatina ima 2 divizije. Kod Batine je angažovao najmanje 3 divizije i još dovodi divizije. Može se računati sa ukupno 12 neprijateljskih divizija. Neprijatelj ima nameru da sa osvojenih mostobrana izvrši prodor prema zapadu. Komanda 2. oklopne armije je izvukla i dovela ovamo poslednje snage iz Srema, ostale delove divizije »Brandenburg«, koji su vršili obezbeđenje Dunava, i ostale delove 117. divizije, koji su vršili obezbeđenje na Drini. Strejvnje Komande 2. oklopne armije da može doći do pokreta unazad bile su opravdane.

Kod Grupe armija »E« je, Zbog razaranja ratnog mosta kod Višegrada od strane neprijateljskih bombardera na dan 19. 11. u

podne, zaustavljen pokret 34. armijskog korpusa. Lepo vreme poslednjih dana bilo je uzrok pojačanog dejstva angloameričke avijacije na železničke pruge na teritoriji Hrvatske. Otuda se pravovremena pojačanja nisu mogla iz zone Grupe armija »E« da dovedu na Dunav. Isto tako d municija, kao jedina pomoć, nije se mogla doturiti 68. armijskom korpusu, jer je više puta bombardovanjem prekinuta glavna železnička pruga Zagreb — Beč, a isto tako i pruga koja od Zagreba vodi prema 68. armijskom korpusu.

*Posebna situacija
Grupa armija »E«:*

Istočni front: povlačenje Borbene grupe »Šale« na naredenu glavnu odbrambenu liniju s obe strane Kisele Banje i grebene uzvišenja zapadno od kačandolskog odsdka, izvršeno je po planu. Protivnik je sa oklevanjem sledio pokret.

Na balabanskom odseku (severoistočno od Prištine), odbijeno je više neprijateljskih napada jačine bataljona.

Jedanaesta vazduhoplovna pešaddjska divizija, potčinjena komandi 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, preuzima komandu na drinskom odseku do Ljubovije. Razaranjem mosta na Drini kod Višegrada nastao je još veći zastoje u marševskom pokretu na putu Kraljevo — Užice. Posle razaranja ratnog mosta kod Višegrada, 20. 11. ponovo se vraćamo na prevoženje skelom.

Jadranski front: u rejonu severno od Risna, neprijatelj je, uz jaku artiljerijsku podršku, zauzeo naše uporište Ledenice. Protivnapad, koji nam je doneo osetne gubitke, nije uspeo.

Naš napad na Nikšić nije napredovao.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: sem neprijateljskog prodora snagama jačine čete severoistočno od Kuzmina d dejstva neprijateljske artiljerije na dunavskom sektoru, nije bilo naročitih događaja. Na pozadinskoj prostoriji, jake snage bandi opkolile su policijski bataljon u Našicama. Napad u cilju deblokade do sada nije još uspeo.

U rejonu jugoistočno od Zmajevca, neprijatelj je u noći 19/20. 11. doveo jsojačanja. Protiv Rusa, koji su se ubacili u brešu između divizije »Brandenburg« i 44. rezervne grenadirske divizije, angažovan je slab bataljon 44. grenadirske divizije »Hoh-und Dojčmajster« i uspostavio vezu između obeju divizija.

Posle uspešne odbrane protiv dva puta ponovljenog napada neprijatelja u rejonu Kazulk — Monjoroš (jugoistočno od Zmajevca), naši jurišni avioni razbili su u ovom rejonu obnovljene neprijateljske polazne položaje za napad.

Sa novodvedenim snagama neprijatelj vje ponovo, kao i prethodnih dana, podržan skoro bez pauze jurišnom avijacijom i artiljerijom (takođe i oruđima za platonsku paljbu), preduzeo svoje napade rano 20. 11. radi proširenja mostobrana kod Batine. U promenljivim bor-

bama između puta jugozapadno od Batine i severoistočnog dela Draža, neprijatelj je pretrpio teške i krvave gubitke, ali je u borbi protiv naših, takođe oslabljenih, jedinica uspeo da u popodnevnom časovima prodre do uzvišenja južno od puta Batina — Draž. Angažovanjem zadnje rezerve, organizovana je glavna odbrambena linija s obe strane ikote 205 (4 km jugozapadno od Batine) — crkva južno od Draža — sredina mesta Draž.

Jadranski front: situacija se u rajonu Knina nije izmamila. U toku je čišćenje od bandi južnog dela ostrva Pag.

Stalnim razaranjem železničkih pruga i puteva, napadima neprijateljske avijacije iz niskog leta i bombardovanjem na severozapadnom delu hrvatske teritorije, otežamo je snabdevanje istočnog fronta i stvaranje rezerve kod Grupe armija »E«.

Kod združenih jedinica 2. oklopne armije, koje su angažovane severno od Drave, nastala je kriza u municiji.

Načelnik: kod nas je takođe neprijatelj izvršio napade i napravio prodore na mostobranu kod Batine. Izvanredno trošenje snaga. Na spoju obaju grupa armija treba očekivati napade.

19.20 časova: načelnik — pukovnik Birker: informisanje o situaciji kod 68. armijskog korpusa: napadi se nastavljaju, mali prodori, neprijatelj je prodrio na greben uzvišenja južno od mesta Draž.

Izveštaji vazduhoplovstva: pojačani razmeštaj trupa u naseljima u rejonu Zemuna. Kod Batine je na obadve obale otpočela izgradnja mosta.

Sledi -telefonska razmena mišljenja po pitanju da li je povlačenje sa obale (Jadrana) bilo celishodno.

Načelnik: po ovom pitanju se još ne može doneti konačna odluka:

Skidanje snaga sa fronta na Drini

13.50 časova:

Komanda 2. oklopne armije izvestila je telegramom, op. str. pov. br. 3547/44, da je nužno prisiljena da dovede dalje snage 68. armijskom korpusu.

Komanda 2. Oklopne armije, pored toga, hoće da skine snage sa već oslabljenog fronta Korpusne grupe »Kibler« i da ih privede 68. armijskom korpusu:

a — angažovane delove s obe strane Vukovara na obezbeđenju retke (1 oslabljeni bataljon);

b — angažovane delove 117. lovačke divizije kod 1. brdske divizije (1 oslabljeni bataljon).

Komanda 2. oklopne armije dalje smatra kao nužno, u slučaju da se armiji ne mogu dodeliti nove snage, da ogoli front na Drini i, počev od 22. 11, izvuče 1. brdsku diviziju — bataljon po bataljon — i

privrede 68. armijskom korpusu. Pri tome će se pokušati da se što duže zadrži rejon Zvornika, da bi 34. armijski korpus za specijalnu namenu mogao da prihvati delove koji pristižu.

Komandant Jugoistoka se saglasio sa najavljenim merama, ali nije pristao da se sasvim skinu snage sa fronta na Drini, pošto bi u nastalu brešu pokuljale prema zapadu banditske snage koje nisu za potcenjivanje, a 11. vazduhoplovna pešadijska divizija morala bi ponovo da se izbori za položaj na drinskom frontu.

20.30 časova: Komandant Jugoistoka se ipak saglasio da se izvlačenjem delova 1. brdske divizije oslabi front na Drini.

Gornja zamisao saopštena je Komandi 2. oklopne armije telegramom op. str. pov. br. 6305/44.

Istovremeno je ukazano Grupi armija »E« da ubrza probijanje snaga od Užiica prema Zvorniku, da bi se ovim putem ostvarila mogućnost za nadoknađivanje snaga na drinskom frontu. Dovođenje 11. vazduhoplovne divizije, čija se upotreba predviđa na Drini, ubrzati svim sredstvima.

Divizija »Handžar«

Telegramom oper. br. 6291/44. poverljivo, ponovo je naredeno Komandi 2. oklopne armije da prikupi kod 68. armijskog korpusa čitavu diviziju »Handžar«.

574. bataljon za obezbeđenje železnica

574. bataljon za obezbeđenje železnica se od 22. 11. u 12.00 časova prepotčinjava Grupi armija »E«. Grupa armija »E« je odgovorna za obezbeđenje železničke pruge i puta Sarajevo — Brod zaključno do Us ore.

Upotreba nemačko-hrvatske policije

Rajhsfirer SS je zamoljen da oslobodi policijske jedinice koje su sada potčinjene Komandi 2. oklopne armije, a koje bi on hteo neposredno da potčini opunomoćeniku rajhsfirera SS za Hrvatsku, SS grupenfiireru Kamerhoferu.

Pored toga, komandant Jugoistoka izvestio je, telegramom op. str. pov. br. 6281/44. od 20. 11, Vrhovnu komandu oružanih snaga da su policijski bataljoni, koji su angažovani u zoni Komande 2. oklopne armije, još i sada hitno neophodni za obezbeđenje komunikacija koje vode ka ugroženim frontovima. Posle evakuisanja u pozadinu dovoljnih snaga Grupe armija »E«, komandant Jugoistoka namerava da, u dogovoru sa SS-grupenfirerom Kamerhoferom, izvuče navedene policijske bataljone i da ih stavi na raspolaganje Kamerhoferu.

Rod Apartina i Batine na Dunaviu, osujećeni su svi pokušaji boljševika da prošire svoje mostobrane. Na Balkanu, naše trupe su odbile obnovljene bugarske napade istočno od puta Priština — Ros. Mitrovica.

21. novembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«:

Marševski pokreti, koji su do sada proticali glatko, osetno su usporeni usled daljeg razaranja sredstava za prelaz reke kod Višegrada.

Na istočnom frontu nastavljen je pokret odvajanja od neprijatelja po planu, a 20. 11. uveče, snage su stigle u rajon Ros. Mitrovica i tu organizovale novi zaprečni položaj. Istočno od Kraljeva oživela je borbena aktivnost. Odbijene su uz krvave gubitke bande koje su pokušale da se probiju na put severoistočno od Požege.

Delovi 1. brdske divizije, 117. lovačke divizije i 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, angažovani su na obezbeđenju Drine od Rogatice do Ljubovije. Izvlačenje daljih snaga sa glavne odbrambene linije biće moguće tek posle napuštanja Kraljeva (oko 30. 11). Ostaje na snazi namera da se izvrši probijanje snaga iz rejonu Užica prema severozapadu s obe strane Drine. Put Sarajevo — Višegrad otvoren je (slobodan je), ali je skelski prelaz kod Višegrada ponovo ukočen obnovljenim neprijateljskim bombardovanjem na dan 20. 11. Planirano je probijanje u Zvornik preko Podromanije.

Situacija u rejonu Risna, usled neprijateljskog pritiska koji stalno raste, je krajnje zategnuta. Pošto 334. grenadirski puk, usled teških gubitaka, nije više dovoljno jak da se iz Risna, preko Cetinja, probije iu Padgoricu, treba da uspostavi vezu duž puta na obali sa snagama u rajonu Skadra.

U rejonu Podgorica — Danilovgrad, otpor neprijatelja ne prestaje i pojačava se.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: na Drini su odbačene bande koje su prodrle kod Drinjače. Između Loznice i ušća Drine, neprijatelj je kopao rovove i vršio izvidanje.

U Sremu su izvođena obostrana dejstva vatrom kao i jako angažovanje ruske jurišne avijacije protiv naših pokreta i položaja baterija. U rejonu armijske pozadine nije do sada uspeo obnovljeni napad na Našice u cilju oslobođenja od opsade.

Težište borbe od sada leži na 68. armijskom korpusu.

U toku prošle noći (20/21. 11) na nepreglednom Zemljištu itzinedu Kazuka i Monjoroša, neprijatelj je izvršio prodor prema zapadu. Bataljon divizije »Brandenburg«, koji je još angažovan na obezbeđenju Dunava kod Vukovara, dovešće se radi likvidacije prodora.

•Na mostobranu Batina, neprijatelj je u večernjim časovima 20. 11. uspeo da oduzme od naših trupa, čija je odbrambena moć oslabila usled oskudice u municiji, mesto Draž i kote 206 li 205 južno od puta Batina — Draž. Po padu mraka, bataljon, koji je sa istočne ivice Gajića počeo napad u cilju ponovnog zauzimanja kote 206, zaustavljen je jugoistočno od Gajića i pretrpeo osetne gubitke.

Oklopni grenadirski jurišni bataljon (poslednja rezerva armije), koji je u noći 20/21. 11. doveden motorizovaniim maršem iz Osijeka, odbacio je u poletnom napadu u jutarnjim časovima 21. 11, zajedno sa defovima 131. oklopnog grenadirskog jauka, neprijatelja sa obadve kote, ali je pretrpeo visoke gubitke.

Obnovljenim napadom neprijatelja, uz jaku podršku teškog oružja i dalekometne artiljerije, ponovo je izgubljena kota 205. U cilju oslobođenja novih rezervi, povučena je glavna odbrambena linija sa linije kota 206 — kota 85 (obala Dunava) na severoistočnu ivicu Zmajevca.

U podnevnim časovima, neprijatelj je sa severoistoone ivice sela Draž preko nasipa na Dunavu izvršio napad, ali bez uspeha. U noći 20/21. 11. neprijatelj je završio pontonski most preko Dunava između Bezdana i Batine. Zbog lošeg vremena, nije bilo moguće angažovati sopstvenu avijaciju protiv mosta kod Batine. Naša artiljerija, zbog oskudice u municiji, bila je ograničena u svojoj vatrenoj moći.

Jadranski front: ispred južnog fronta kod Knina, neprijatelj je snažno dejtvoovao vatrom za uznemiravanje. Odbijene su neprijateljske jurišne grupe koje su vršile izvidanje. Bande su zaprečile put Gospić — Gračac. U severozapadnoj Hrvatskoj otpočela je nova operacija u rejonu Kostajnica — Bos. Novi.

Telefonski razgovori na dan 21. 11. 1944. godine...

10.50 časova: Operativno odeljenje — potpukovnik Girao: razgovor se odnosio na mogućnosti za ponovno uspostavljanje mosta kod Višegrada.

11.00 časova: pukovnik Lampe — načelnik: pukovnik Lampe izvestio je: angažovanje avijacije protiv mosta (Batina) predviđeno je, ah zbog lošeg vremena nije sada još moguće.

11.10 časova: načelnik — general Vinter: načelnik je informisao generala Vinteia o situaciji:

Kod Grupe armija »E«, u okolini Kosovske Mitrovice, sve ide po planu. Juče su Bugari pokušali da poremete marševski pokret (91.

armijskog korpusa). Oni su odbijeni uz gubitke u tenkovima. Vrlo loše je što je razrušen most kod Višegrada. U celom pokretu (34. armijskog korpusa) došlo je do zastoja. Učiniće se sve moguće da bi se ponovo uspostavio most. Isto tako se pokušava da se poveća dalje zahodjenje u severozapadnom pravcu sa 11. vazduhoplovnom pešadijskom divizijom, koja smenjuje 1. brdsku diviziju, i da se ona stavi Birkeru na raspolaganje. Situacija (na Dunavu severno od Drave) je vrlo ozbiljna. Rusi su kod Batine uspostavili most. Kod Batine se nalaze 3, a kod Apatina 2 ruske divizije. Neprijatelj ukupno raspolaže sa preko 12 divizija. Tamo nam predstoje još vrlo ozbiljni dani. Sve će se učiniti da bi se dovela pojačanja. Dovođenje 1. brdske divizije je, međutim, jedan veliki rizik.

General Vinter veruje da sada ne postoji opasnost za zaprečne položaje u Sremu.

Načelnik: kod Grupe armija »E« je neočekivano došlo do nove situacije kod Lajzera (21. armijski korpus). Lejzer, u nameri da se probije u Nikšić, naišao je na jak otpor neprijatelja.

General-pukovnik Ler je noćas doleteo u Podgoricu. Nova situacija je poremetila naš raspored. Pokušava se da se preko Pijevalja skrenu pokreti prema severu.

17.30 časova: načelnik — general Šmit-Rihberg: telefonsko objasnjavanje o situaciji kod 21. armijskog korpusa (Lejzer) i 181. lovačkoj diviziji koja je zatajila.

General-pukovnik Ler nije uspeo noćas da odleti kod 21. armijskog korpusa. On nije mogao da aterira. Grupa armija »E« je najpre naredila generalu Lejzeru da se čvrsto drži stare odluke (izvođenje pokreta odvajanja preko Nikšića), ali da istovremeno pripremi marš Bijelo Polje — Pljevija.

Grupa armija »E« je skrenula pokret 68. izviđačkog bataljona preko Sarajeva, da bi se ovaj suprotstavio dejstvima na Korpus »Lejzer« sa pravca Mostara, a u naknadu za to ostavila je 41. pionirski bataljon (motorizovani) na maršu kod Birkerera (Komanda 2. oklopne armije).

Most kod Višegrada treba sutra (22. 11.) ponovo da se uspostavi (?). Načelnik je pristao da se dovede komanda mostovnih jedinica (900. komanda).

Naređeno je Erdmansdorfu (91. armijski korpus) da ostane kod Novog Pazara da bi prihvatio Lejzera (21. armijski korpus) u slučaju da ovaj treba da krene na marš preko Pijevalja.

Puk divizije »Skenderbeg« i delovi 11. vazduhoplovne pešadijske divizije treba što pre da smene 1. brdsku diviziju na Drini, da bi je oslobodili za Birkerera.

19.00 časova: načelnik — pukovnik Birker. Pukovnik Birker izložio je situaciju kod 68. armijskog korpusa: rezerve se ponovo upotrebljavaju radi likvidacije prodora. U pogledu municije, stanje je katastrofalno. Danas nisu uspeli počesni protivnapadi, pošto ih arti-

ljariija — zbog nedostatka municije — nije mogla da podržava. Utisak je, međutim, da se uopšte glavna odbrambena linija drži u cešni.

Načelnik: iz sastava Grupe armija »E« su na putu puk divizije »Skenderbeg« i delovi 11. vazduhoplovne pešadijske divizije da bi oslobodili 1. brdsku diviziju koja je u sastavu Borbene grupe »Kibler«.

Pukovnik Birker: jugozapadno od Osijeka u toku su znatne borbe sa bandama. Policijski bataljon je opkoljen a pokret u Cilju oslobođenja blokade, zbog jakih banditskih snaga, nije uspeo. Iz zone Borbene grupe »Kibler« bili su angažovani 2 bataljona i italijanski tenk.

Načelnik: planina Papuk mora jednom da se očisti od bandi. Maršal je izrazio svoje divljenje što protivnik u teškim situacijama može da ima uspeha izvan mostobrana.

Na putu je telegram Komandi 2. oklopne armije u vezi ovoga.

19.50 časova: načelnik — general Vinter: obavestio je o situaciji kod Lejzera (21. armijski korpus).

General Vinter najavio je novu organizaciju komandovanja. Proširenje delokruga komandovanja komandanta Jugoistoka na južnu Mađarsku do reiona Budimpešte isključno, kao i potčinjavanje 3. mađarske armije.

2. oklopna armija dobiće novu združenu jedinicu, 71. lovačku diviziju, koja će se dovesti preko Pečuja.

Detaljni izveštaj o borbi kod Batine

Firer pažljivo prati tok borbe na mostobranu kod Batine i zatražio je detaljan izveštaj.

Telegramom op. pov. br. 6325/44, zamoljena je Komanda 2. oklopne armije da u izveštajima iznese i pojedinosti, pre svega obrazloženje zbog čega je došlo do neuspeha i obaveštenje o preduzetim merama.

Prilog 134/XI.

Izgradnja mosta na Drini

Izgradnja mosta na Drini kod Ljubovije verovatno će se završiti 30. 11. Komandi 2. oklopne armije predat je telegram op. pov. br. 6321/44:

Vrlo je poželjno da se izgradi most kod Zvomika za 1. brdsku diviziju, barem skele za zaprežna vozila.

22. novembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Kod Grupe armija »E« uspostavljen je most kod Višegrada i marševski pokret se zahuktao.

Zadatak Grupe armija »E«: odbrana hrvatske teritorije na liniji Livno — Nevesinje — Kalinovik — tok reke Drine preko Višegrada

duž srpske granice. (Uporedi uz to i Grupa armija »E« op. -str. po>v. br. 0400/44 od 18. 11. 1944. i komandant Jugoistoka op. str. pov. br. 0338/44. od 21. 11. 1944).

Između Grupe armija »E« i komandanta Jugoistoka izvršena je preko telefona na dan 22. 11. razmena mišljenja o konačnom grupisanju snaga. Grupa armija »E« treba da preda što više snaga za sever Komandi 2. oklopne armije. Kao prvo, odvođe se na sever delovi 1. brdske divizije, onda glavnina 117. lovačke divizije, ostatak 7. SS-brdske divizije, divizija »Skenderbeg«, 11. vazduhoplovna pešadijska divizija (delovi iste treba najpre da smene 1. brdsku diviziju).

21. armijski korpus neće uspostaviti vezu sa Grupom armija »E« preko Nifčšića za Mostar, nego preko Andrijevice i Pijevalja. 297. divizija, 181. divizija, 7 tvrđavskih pešadijskih bataljona, jedinice mornarice i vazduhoplovstva treba skoro da se provedu po teškim putevima kroz tesnace.

21. armijski korpus trebalo je da brani Hercegovinu, ali su se sada izmerile ove dispozicije. Namera je da se Komanda Korpusa »Miler« uskoro angažuje u jugoistočnoj Hrvatskoj (rajon Mostara), a evakuše Komanda 5. SS-brdskog armijskog korpusa.

U zoni operacije Komande 2. oklopne armije, situacija se severno od Drave na dan 22. 11. i dalje znatno zaoštrila. Neprijatelj je izvršio prodor na oba mostobrana (Apatin i Batina).

68. armijski korpus sada više ne može da se suprotstavi neprijatelju koji prodire. Komandant 2. oklopne armije se zato morao odlučiti da povuče front 44. rezervne grenadirske divizije. Na njenim starim položajima u prvo vreme ostaju divizija »Brandenburg« i 31. SS-divizija. Tako je neprijatelj savladao prepreku na Dunavu. Dovode se sledeće jedinice:

Jedan slabiji bataljon 117. lovačke divizije na severno mesto prodora, 118. lovačka divizija evakuše snage iz Srema, a delovi 1. brdske divizije takođe izvode marš u ovom pravcu ali moraju najpre da izvrše prelaz preko Save 24. 11. i za 2—3 dana će stići na bojište.

Iz zone 15. brdskog armijskog (korpusa dolazi (takođe jedan bataljon 264. divizije. On se očekuje na utovarnoj stanici Novska. Od 24. 11. prevoziće se 71. divizija iz rejona Udine [Videm] (Italija) za Pečuj.

Obaveštajni podaci o neprijatelju pokazuju da neprijatelj napada sa 2 korpusa, ali da pozadi ne stoje snage koje bi bile vredne pomena, pošto je povukao snage prema severozapadu (Baji). Na taj način mstoji nada da neprijatelja iznuravamo ako već ne možemo da ga zaustavimo.

Severno od naše zone — kod Baje — izgleda da neprijatelj hoće isto tako da pređe Dunav. Južno od Budimpešte, neprijatelj je 22. 11. zauzeo ostrvo Čepel.

Posebna situacija
Grupa armija »E«:

Istočni front: na tursikora putu severoistočno od Raške, oslobođena je opkoljena četa. Istočno od Kraljeva odbijen je neprijateljski napad. Severno i severoistočno od Požege, pritisak neprijatelja neprestano traje. Izviđačke snage odbacile su slabije bande severo-severoistočno od Užica i jugoistočno od Rogačice.

Štab »Šojerlen«: preko ponovno uspostavljenog pomoćnog mosta kod Višegrada, saobraćaj teče od 22. 11. u podne. Prednja miarševska grupa stigla je u Sarajevo.

Na glavnoj odbrambenoj liniji južno od Mostara, odbijeni su noćni napadi više grupa bandi. Kod Busovače je odbačen neprijatelj, koji je prodro na glavni put Sarajevo — Doboj.

Jadranski front: 297. pešad. divizija posela je zaprečni položaj južno i jugoistočno od Skadra. Pukovska grupa 334. grenadirsikog puka otpočela je od Risna pokret duž puta na obali. Grad Kotor i Kotorski zaliv su evakuisani.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: na Drini i u Sremu, samo su bande izvodile napade kod Drinjače, a kod Brduta je neprijatelj dejstvovao vatrom. Na pozadinskoj prostoriji, u borbi protiv neprijatelja koji se i dalje pojačavao, još nije uspelo da se oslobodi posadu u Našicama. Namera je da se nastavi napad sa 4 policijska bataljona ojačana sa 1 baterijom.

Situacija severno od Drave: pošto je na mostobran Batina u toku noći 21/22. 11. doveo jednu svežu diviziju, neprijatelj je u podne 22. 11. otpočeo napad iz mesita Draž i južno od njega, pregazio naše slabe i borbom iznurene snage na položajima na širini od 2 km i prodro do artiljerijskih položaja istočno od Podolja.

Neprijatelj je istovremeno probio na jugu našu tanku liniju osiguranja između Kazuka i Monjoroša i do večeri stigao u rejon severno od Mirkovca, odakle će sa delom snaga verovatno nastupati u pozadinu položaja na nasipu jugoistočno od Zmajevoa

Utrošene su lokalne rezerve na oba mesta prodora.

Komanda 68. armijskog korpusa se nada da će moći, pre svega artiljerijom, da neutralise neprijatelja, a na severno mesto prodora da dovede slabiji bataljon 117. lovačke divizije koga izvlači sa sretmskog fronta. Zbog razaranja pruge severno od Osijeka, dolazak bataljona nije moguć pre 23. 11. po podne ali je i on nedovoljan za izvođenje protivnapada.

Opšta procena: uprkos tome što su do krajnosti dale sve od sebe i ilmale visoke gubitke u oficirima i podoficirima, naše trupe nisu bile u stanju da se na terasastom i pod vinogradima zemljištu odupru brojno daleko nadmoćnijem neprijatelju. Nemačke bataljione, čija jačina u proseku iznosi još 130 ljudi, divizija »Brandenburg« je obje-

dimila u 2 bataljona. Regruti 31. SS-divizije, nastavni i dopunski pukovi 44. divizije kao i Muslimani SS-divizije »Handžar« ne mogu da izdrže vatru.

Kriza u muniaigi za lake poljske haubice mogla bi jedino da se ublaži.

Odluka: komandant 2. oklopne armije dobio je na komandnom mestu naređenje:

Čvrsto držeći dosadašnju glavnu odbrambenu liniju na sektorima divizije »Brandenburg« i 31. SS-divizije, organizovati novu odbranu 44. rezervne divizije, »Hoh-und Dojčmajster« približno na liniji Suza — Podolje — Duboševica.

Jadranski front: u rejonu borbenih dejstava Knin, obe strane dejstvovala su vatrom iz teškog oružja, a na zapadnom krilu glavne odbrambene linije odbijeni su prodori neprijateljskih izviđačkih snaga.

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj, očišćen je od bandi put Kostajnica — Bosanski NoVi.

Telefonski razgovori na dan 22. 11. 1944. godine

12.10 časova — Operativno odeljenje — major Brudermiler:

Operativno odeljenje izrazilo je mišljenje komandanta Jugoistoka o novoj organizaciji komandovanja, koju je 21. 11. uveče najavila Vrhovna komanda oružanih snaga. Proširenjem delokruga komandovanja komandanta Jugoistoka do rejona Budimpešte (isključno) i potčinjavanjem 3. mađarske armije, operacijska zona u Mađarskoj bila bi razdvojena u dva dela. Prema podnetom izveštaju Obaveštajnog odeljenja, neprijatelj priprema na Dunavu južno od Budimpešte i inženjerijska sredstva za prelaz. Tamo treba računati na obuhvatni napad Rusa.

Major Brudermiler: juče je u 14.00 časova, izviđanjem iz vazduha, utvrđen još jedan otvor od 300 m na mostu kod Batine. Po tome Vrhovna komanda oružanih snaga sumnja da je most završen.

Operativno odeljenje smatra da je most završen, a sadašnje izviđanje iz vazduha pokazuje da je bio postavljen raspon mosta od 300 metara. Već u noći 20/21. 11. jedna streljačka divizija je prešla preko mosta na drugu obalu. Prema iskazima zarobljenika, navedena divizija je ruska 113. divizija.

17.40 časova — Operativno odeljenje — potpukovnik Ogilvie: o situaciji severno od Drave (68. armijski korpus) nema novih izveštaja. Kod Batine je protivnik nešto potisnut u gradu. Na novoj liniji izvršeno je obezbeđenje. Komandant je na putu ka Kibleru.

Delovi 1. brdske divizije još nisu otpočeli pokret. Divizija je dobila naređenje da povuče jednu združenu jedinicu, ali ne može da pređe Savu do sutra uveče (23. 11.). Utisak o jedinicama divizije »Handžar«: 1 bataljon je zatajio pri prvom dubljem prodoru kod Batine.

Divizija »Handžar« sada nije u žarištu borbe, već je samo angažovana na zaprečnom položaju.

Pnocena neprijatelja: 113. divizija se danas (22. 11.), kao novo, prvi put pojavila. Ostale neprijateljske divizije su već deystvovala. Prema -iskazima zarobljenika, 113. divizija treba da je na -maršu preko mosta kod Batine. Prema izveštaj-u Obaveštajnog odelj-anja, most se danju skida (isplovljava), a avijacija nije pronašla izvezene raspone mosta.

17.50 časova — Operativno odeljenje — major Resegir: major Resegir izvestio je: most kod Višegrada već od 11.30 časova ponovo je -u eksploataciji. -Put je obezbeđen-, a saobraćaj tutnji. Komandant je odleteo dole kod Lejzera.

Operativno- odeljenje je zamolilo -da se Višegrad i Sarajevo opreme protivavionskom artiljerijom.

18.30 časova — načelnik — pukovnik Birker: situacija je još nejasna. Izveštaji još nis-u stigli. Kod 68. armijskog korpusa, neprijatelj i dalje vrši pritisak. Nameravamo da oslobodimo nova pojačanja. Komandant je juče i danas bio napred. Naše združene jedinice su istrošene borbom.

Načelnik: moramo da ostanemo čvrsti i ljude ponovo podignemo.

18.40 časova — načelnik — general šmit-Rihberg: gen-ara'l Šmit-Riibberg:

1) Komandant je danas kod Lejzera.

2) Uspostavljen je mast kod Višegrada. Zbog vremena (zaledivanje) nije bilo napada iz vazduha. Prativavionska artiljerija je postavljena.

3) Od Milera nema novih izveštaja.

Načelnik: šta je od postojeće protivavionske artiljerije doneto u Sarajevo? Kada miože 15. armijski- korpus da preuzme komandu? Grupa armija »E« -treba da da pred-log.

Ritanje pro-mene komandnog mesta: Komanda Grupe armija »E« ostaje najpre u Sarajevu.

19.10 časova — Operativno odeljenje — pukovnik fon Farnbiler: pukovnik fon Farnbiler dao je informaciju o situaciji kod 68. armijskog korpusa: dva nova prodora. Dopunski bataljoni 44. -rezervne grenadirske divizije i 31. SS-divizije dovedeni su. Jedan bataljon 117. lovačke divizije se transportuje preko Osijeka. Odbijeni su snažni napadi na kotu 236. Uveče su se ponovo rasplamsale borbe.

-Ne može se više doći do novih snaga. Protivnaipadi se ne mogu izvoditi. Nadamo se da ćemo sutra, za vrem-e -dana, artiljerijom n-eu-tralisati protivnika. Usled prodora, front je ugrožen. Predlaže da se 44. rezervna grenadirska divizija povuče na liniju Suza — Podolje — Dubioševica, Situacija je takva da, ako se zaustavimo napred, postoji opasnost da neprijatelj obuhvati iz pozadine delove koji su se zaustavili. »Lomibard« ne može takođe da izvede protivna-pad. Neprijatelj je

doveo novu diviziju (Ili. diviziju). Ukupno je 6 divizija prema nam* Utisak je da protivnik iza prebačenih divizija dovodi novi korpus. Stigla je prethodnica divizije »Handžar«. Divizija »Brandenburg« ostala je samo sa 130 ljudi na bataljon.

Operativno odeljenje: nova združena jedinica, »GMkhafte« (71. divizija) juri ovamo.

15.35 časova: poziv 2. oklopnoj armiji

Neugodno veliko proširivanje neprijateljskih mostobrana kod Apatina i Batine navelo je gospodina komandanta, maršala barona fon Vajfesa, da uputi Komandi 2. oklopne armije sledeći telegram:

Dalje povlačenje, makar samo na pojedinim delovima fronta, ni u kom slučaju ne sme više da se desi. Svakom borcu mora biti jasno, da sa krajnjom zagriženošću i čvrstinom mora do poslednjeg da ostane na svom sadašnjem mestu da bi omogućio dovodenje pojačanja koja su u pokretu i izbegavanje neravne teške borbe u mađarskoj niziji.

Težiti svim sredstvima da se zauzmu uzvišenja koja dominiraju mostobranima.

Potčinjavanje nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj

Na osnovu izmenjene organizacije komandovanja potčinjenim i pridatim jedinicama u Hrvatskoj, nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj se po preinačenom naređenju, koje odmah stupa na snagu, neposredno prepotčinjava komandantu Jugoistoka.

23. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Namera Vrhovne komande oružanih snaga da nadležnost komandovanja komandanta Jugoistoka proširi prema severu do južno od Budimpešte, privremeno je odložena. 71. divizija se dovodi u Kapašvar, a odatle, pod daljom komandom 2. oklopne armije, u Pečuj. Komandant Jugozapada ocenjuje stanje ove divizije, pošto regruti još nisu obučeni [završili obuku], kao diviziju borbene vrednosti IV.

Grupa armija »E«

Istočni front: na dan 22. 11., po podne, neprijatelj je sa pojedinim tenkovima probio našu zapreku južno od Kos. Mitrovice i prodro u mesto. Protodnapadom, koji je odmah usledio, situacija je raščišćena. Marševski pokreti, evakuacijom Kos. Mitrovice i ulaskom u sastav borbenog Obezbeđenja sa Kopaonika, nastavljaju se po planu.

U rajonu severno od Požege, otpočele su protivmere protiv snaga bandi koje su vršile napad u tom rejonu.

Štab »Šoerlen«: saobraćaj preko pomoćnog mosta kod Višegrada teče glatko.

Komanda 22. armijskog korpusa stigla je u rejon Podrotmanije. Tamo je i motorizovana borbena grupa 11. vazduhoplovne pešadijske divizije koja se konecentriše za prodor u Drinjaču (južno od Zvornika).

Jadranski front: odbijeni su prodori bandi prema bočnim položajima južno od Skadra, jugozapadno od Podgorice i severozapadno od Danilovgrada. Neprijatelj navaljuje sa zapada prema Danilovgradu.

Komandant Grupe armija »E« je, posle ispitivanja situacije na licu mesta, naredio da se obustavi napad na Niikšić, a prodor izvrši putem Podgorica — Andrijevica — Berane — Pljevlja.

(Uporedi i telefonski razgovor od 22. 11).

Našim napadom, kome je neprijatelj pružao slab otpor, osvojili smo na ovom marševskom putu uzvišenja s obe strane Bioča (severno od Podgorice). Oправка tamošnjeg mosta trajala je 5 dana.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: na Drini neprijatelj vrši stalno pritisak na naše obezbeđenje u Drinjači. U Sremu su izviđači, na dunavskom ostrvu istočno od Opatovca, u borbenom dodiru sa bandama. U rejonu Vukovar — Erdut, obe strane neprekidno vrše vatrena dejstva.

68. armijski korpus: na dan 22. 11, sve do pada mraka, trajale su promenljive i za obe strane ubitačne borbe sa neprijateljem koji je, sa mostobrana kod Batine, napadao prema zapadu. Na dan 23. 11. takođe je probijena naša nova odbrambena linija. Jutros je neprijatelj sa jakim snagama otpočeo novi napad i sa grupom jačine oko puka, uz to konjica koja je nastupala iz rejona severno od Sr. Mitrovice, uspeo da zauzme raj-on Kneževi Vinogradi. Istovremeno su iz rejona Podolje — Gajić neprijateljske snage, podržane sa oko 35—40 tenkova, izvršile napad prema zapadu i severozapadu. Žarišta borbe su kod Branjine i južno od Duboševice. Uništena su 2 tenka. Za vreme dok je divizija »Brandenburg« uspela da izgradi novu liniju osiguranja južno od Kazuk — Jasenovac, jako iscrpljene trupe 44. rezervne grenadirske divizije »Höh- und Dojčmajster« i 31. SS-dobrovoljačke divizije »Lombard« izvodile su odbranu kod Kneževih Vinograda, istočno od Kotline, u jugozapadnom delu Branjine i na istočnoj ivici Duboševice.

Neprijateljske združene jedinice koje su izvodile napad 23. 11. bile su takođe podržane jurišnom avijacijom koja je dejstvovala u talasima.

Jadranski front: naše jurišne grupe odbacile su neprijateljski bataljon (najvećim delom Italijani) sa visova jugoistočno od glavne odbrambene linije Knin. U severozapadnoj Hrvatskoj, angloamerička avijacija intenzivno je dejstvovala patrolama bombardujući saobraćajne linije. Čišćenjem rejona Kostajnica — Bosanski Novi, bande su utzmakle prema zapadu u brdske predele.

09.10 časova: Operativno odeljenje — pukovnik fon Rarling: pukovnik Birker je rekao da dalje slabljenje fronta u Sremu zavisi od toga da li su Rusi povukli svoj 68. armijski korpus.

Pukovnik fon Harling: Komanda ruskog 68. armijskog korpusa, kako je javljeno, nalazi se u Kuli (Bačka). Prema jutarnjem izveštaju, 52. divizija (68. armijskog korpusa) je još u Rumi.

09.30 časova: Operativno odeljenje — major Resegir:

Operativno odeljenje: severno na Dunavu za nas je prilično teško. Verovatno ćemo biti prinuđeni da pokrenemo 1. brdsku diviziju, čime bi nastao vakuum za nekoliko dana. Težiti da se kod Ljubovije angažuje bar osoblje nekoliko jedinica pozadinske službe. Da li je danas prednji odred 11. vazduhoplovne pešadijske divizije otpočeo pokret sa raskrsnice puteva? Molim da se marš ubrza a isto tako i marš 41. pionirskog (motorizovanog) bataljona.

Major Resegir: komandant se noćas vratio. On je usvojio predlog Lejzera i doneo odluku da se ne maršuje preko Niikšića, već putem Andrijevića — Pljevlja.

Operativno odeljenje: ovde je to već poznato.

09.50 časova: načelnik — general Vinter: načelnik je izvestio:

1) Situacija kod Apatina i Batine je veoma nepovoljna. Uvođenjem nove ruske divizije (113. divizija), izvršen je proboj kod Batine. Angelis, koji je bio kod prednjih jedinica, naredio je povlačenje delova — kod kojih nije izvršen proboj — na javljenu liniju. Mi smo izdali naređenje da ne srne da se povuče, osim ako to nije neophodno potrebno. Nadamo se da će se održati na novog liniji, a ovde ćemo dovesti sve što možemo. Isto tako i združena jedinica iz sastava Grupe »Štetner« (1. brdska divizija), mada je potpuno angažovana, nije još ovde. Ovo je rizik, ali nas na to primorava situacija. Osim toga, dolazi 1 bataljon 264. divizije. Moraćemo, nesumnjivo, da dovedemo i »Glikhafte« (71. diviziju). Šta će se desiti kada protivnik izvrši probaj ikod Baje, nije još jasno. Tamo, u poslednje vreme, pristižu ruske snage u velikom broju. Upadljivo je, da ruska Grupa armija »Jug« stoji tačno iza našeg spoja.

2) Ler je bio juče (22. 11) kod Lejzera i na licu mesta naredio da se probijanje trupa ne vrši preko Nikšića, već da se maršuje putem Andrijevića — Pljevlja. Lejzer je doduše izvestio da se kod ovoga marša mora ostaviti za sobom materijal, ali je Ler bio optimista. Do sada je sve išlo po planu, a sada je nastupio prvi zastoj.

Juče (22. 11) je ponovo uspostavljen most kod Višegrada, pokret opet teče.

General Vinter: nagoveštena nova organizacija komandovanja (proširenje domena komandovanja komandanta Jugoistoka do južno od Budimpešte) verovatno se neće narediti, odgođena je. Konačna odluka, međutim, još nije pala.

10.50 časova: načelnik — pukovnik Birker:

Načelnik: imate slobodu da povučete Štetnera. Tamo mora ostati izvesno osmatranje, naročito na položaju mostobrana kod Zvornika.

Pukovnik Birker: Kibler je rekao da će tamo morati da ostavi 2 bataljona, inače se ne bi mogao da probije od bandi. Radi obezbeđenja pokreta, zaštitnice treba tamo da ostanu do dolaska novih trupa. Situacija severno od Drave postala je tako zategnuta, da nema drugog rešenja.

Načelnik: ugodno je što 71. divizija dolazi ovamo, a da to ne dovodi do izmene (proširenja nadležnosti komandovanja prema severu).

Pukovnik Birker: danas je neprijatelj probio i novu liniju na 2 mesta (kod 68. armijskog korpusa). Pojavila se neprijateljska konjica.

Pukovnik Birker zamolio je, ako je ikako moguće, da se ovamo dovede Oklopni korpus »Brajt«, koji se sada nalazi zapadno od Budimpešte. Sitnim merama se ništa ne postiže.

11.30 časova: Operativno odeljenje — potpukovnik Ogilvie: situacija severno od Drave: zatvorene su, kao i do sada, obe breše na jugu kod divizije »Brandenburg«. Sada je u toku napad neprijatelja na Suzu i greben uzvišenja visine 230 metara. Dosadašnji napadi su odbijeni. Komanda 2. oklopne armije je zagrajana da stavi na raspolaganje ne samo Komandu Korpusa »Lane« nego i Komandu Korpusa »Miler«. Miler treba da dođe na dosadašnji sektor Kiblera, a Lane, sa Fdmijem, da ide severno od Drave. Komanda 2. oklopne armije dalje moli da se avijacija jače privuče, a isto -tako da vrši noćno izvidanje.

Operativno odeljenje: prednji odredi 71. divizije dovode se u PečUj, dolazak se očekuje za 2 dana. Vrhovna komanda oružanih snaga založice se da ostanu kod »Lombarda« 3 protivavionske baterije (iz Grupe armija »Jug«),

16.40 časova: Operativno odeljenje — major Brudermiler: Operativno odeljenje je:

1) tražilo obaveštenje u vezi anonimnog pisma o nemačkim instruktorima za obuku kod Hrvata;

2) raspitivalo se da li bi se Komandi 68. armijskog korpusa mogla privremeno staviti na raspolaganje 1 oklopna divizija (iz sastava Oklopnog korpusa »Brajt« kod Budimpešte) radi ponovnog uspostavljanja položaja kod 68. armijskog korpusa.

Major Brudermiler je posumnjao u ovo, ali će izvestiti da bi se stvar pokrenula.

18.30 časova: načelnik — general Šmit-Rihberg:

General Šmit-Rihberg: izveštaj o poseti komandanta 21. armijskom korpusu — poslat je pismeno.

Načelnik: odluka komandanta već je poznata. Ugodno je, što on vidi da nezgode na drugom putu (u pogledu materijala) nisu tako velike.

General Šmit-Rihberg: u toku su napadi iz vazduha. Kod 21. armijskog korpusa oseca se pritisak neprijatelja sa zapada iz rejona Cetinja.

Načelnik: da li ćemo korpus na drugi put glatko da prevedemo?

General Šmit-Rihberg: bande su posele put. Most kod Bioča je razoren. Zbog toga ne možemo iznenadno da otpočnemo pokret.

Načelnik: danas u podne ovde je stigao telegram o situaciji na frontu Štetnera.

General Šmit-Rihberg: na južnom krilu Štetnera izvučene su snage.

Načelnik: gurajte što više na direktan put (put u dolini Drine) za Zvornik i pokušajte tamo nešto da prebacite. Nama je potreban Miler ili Lane za front severno od Drave.

General Šmit-Rihberg: Milera isključiti, on upravlja celim marševskim pokretom. Lanca očekujemo večeras u Sarajevu.

Načelnik: mi ćemo, dakle, prvo ponuditi Lanca.

General Šmit-Rihberg: kod Višegrada pokret teče, avijacija je napadala celog dana. Na ždlezničkoj liniji od Sarajeva prema severu, opet je porušen most (Zenica).

20.40 časova: načelnik—pukovnik Birker: po pitanju komande korpusa, načelnik je predložio Lanca ili Erdmansdorfa za gore. Lane stoji odmah na raspolaganju, on je u Sarajevu i može odmah da ode. Načelnik zamišlja ovakvu upotrebu: severno od Drave 2 korpusa: Felmi i Lane. Kibler još ostaje i kroz 8—10 dana smeniće ga Erdmansdorf.

Pukovnik Birker se, Zbog neprijatnog rada sa Kiblerom, dvoomio u pogledu ovakvog rešenja li predložio sledeću upotrebu: Lane smenjuje Kiblera i uz to uzima dve združene jedinice severno od Drave.

Načelnik je prepustio odluku pukovniku Birkeru, ali je ipak skrenuo pažnju na novi predlog u vezi razgraničenja sa Grupom armija »E«, po kome Kibler ili kasnije Erdmansdorf treba da bude oduzet iz sastava 2. oklopne armije. Usvajanjem mog predloga (Kibler još 8—10 dana, a onda ga smenjuje Erdmansdorf), novo razgraničenje bi se moglo odmah da sprovede. Sačekajte sa ovim predlogom i odlučite se u vezi pitanja komandi korpusa. Načelnik se još raspitivao o situaciji.

'Pukovnik Birker je izvestio: situacija je danas nejasna. Mi smo zaustavili protivnika na grebenima uzvišenja. O diviziji »Brandenburg« ne mogu dati informacije, pošto nismo dobili vezu sa Fambilerom.

Načelnik je još saopštio da »Glikhafte« danas prolazi i nalazi se u vrlo dobroj formi za dejstvo (6 nedelja se odmarala).

Direktiva Vrhovne komande oružanih snaga za dalje vođenje borbe

Na dan 22. 11. stigla je sledeća direktiva Vrhovne komande oružanih snaga (Vrhovna komanda oružanih snaga/ Generalštab oružanih snaga str. pov. br. 774121/44. od 21. 11) za dalje vođenje borbe na jugoistočnoj teritoriji (Operativno odeljenje str. pov. br. 0339/44. od 22. 11. 1944):

1) Situacija se u zoni operacije Grupe armija »E« toliko učvrstila da se može računati sa planskom evakuacijom Grupe armija »E« u pozadinu. Nedvosmisleno obrazovanje težišta dejstava sovjetskog 3. ukrajinskog fronta severno na Dunavu ukazuje da protivnik hoće, koncentrišući sve raspoložive snage, da izvrši napad severno od Drave, dok vođenje borbe južno od Drave, kako izgleda, prepušta bugarskim i Titovim snagama. Uprkos tome, mora se i dalje računati sa jakim napadima između Save i Dunava. Za sada nisu uočeni znaci o neposrednom napadu anglo-američkih snaga na dalmatinsku obalu. Mora se ipak računati sa mogućnošću izvođenja kasnije zajedničke operacije sa zapadne teritorije (Sovjeti) i iz Italije preko Jadrana (Anglo-Amerikanci) protiv teritorije zapadne Hrvatske u cilju razdvajanja Grupe armija »F«.

2) Komanda Jugoistoka ima zadatak da brani Hrvatsku i spreči sovjetski prodor preko Dunava u ratnoprivrednu, lilemsku i boksitom — nužnim za život — bogatu oblast jugozapadne Mađarske.

Pored toga, firer je naredio:

a — Po završetku pokreta Grupe armija »E«, grupisanje snaga za odbranu na sadašnjim brdskim položajima i položajima na prevojima Dinarskih Alpa, a isto tako na Drini i Dravi, tako izvršiti da se težište posjedanja nalazi između puta Kraljevo, Sarajevo (uključeno) i Banje Luke. U rejonu Mostara, po pristizanju dovoljnih snaga, odbranu pomaći što dalje ka jugu, kako hi se apsolutno garantovalo korišćenje rudnika boksita koji se nalaze u ovom rejonu ikao i neometano sa zemlje korišćenje aerodroma Mostar.

Za spoj sa Grupom armija »Jug«, uključeno sa prelazom kod Baje, odgovoran je komandant Jugoistoka. Pored toga, ubrzati svim sredstvima obrazovanje težišta severno od Drave, a naročito prikupljanje jedne — po mogućstvu pokretne i jake — borbene grupe pozadi levog krila radi zaštite spoja. Liniju razgraničenja između Grupe armija »E« i 2. Oklopne armije tako postaviti da je osigurano jedinstveno rukovođenje u slučaju napada sovjetsko-ruskih snaga sa istoka.

b — Odbranu teritorije Hrvatske voditi, jx> mogućstvu, kao pokretnu. Na dalmatinskom primorju, svuda i u okolnostima kada se miogu koncentrisati dovoljne snage i za to ukaže povoljna prilika, nanositi gubitke neprijatelju ispadima (napadima sa ograničenim ciljem). U unutrašnjosti zemlje, poseban značaj, kao i pre, imaju borbe sa bandama i obezbeđenje komunikacija. Zato treba nastojati da se obrazuju posebne, brzopokretne, borbene grupe. Od prvostepe-

nag značaja je raščišćavanje od neprijatelja rudnika boksita i rejonu Bosanske Krupe.

c — 1. brdsku diviziju, oslobađanjem snaga Grupe armija »E« i čim se prikupe dovoljne snage na težištu odbrane severno od Drave, izvući iz dosadašnje upotrebe i osvežiti je u Zagrebu. Vrhovna komanda oružanih snaga nastoji da divizija ostane pod komandom komandanta Jugoistoka.

3) U skičanju nepovoljnog razvoja situacije na jugoistočnoj teritoriji, komandant Jugoistoka će nastojati:

a — da održi dosadašnji tempo pri izgradnji »položaja Margareta« između Varaždina i jugozapadnog vrha Blatnog jezera, a prema naređenju Vrhovne komande oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje Kopnene vojske, str. pov. br. 0013467/44. od 13. 11);

b — da pripremi izvidanje a kasnije i izgradnju zaprečnih položaja na opštoj liniji Senj — Karlovac — Zagreb, sa frontom prema jugoistoku.

4) Komandant Jugoistoka dostaviće izveštaj o nameravanom grupisanju snaga.

17.00 časova: komandant Jugoistoka je potom, telegramom op. str. pov. br. 6343/44. od 23. 11, izvestio Vrhovnu komandu oružanih snaga:

po tač. 2-a): naređenje u smislu navedene tačke, komandant Jugoistoka je već izdao;

po tač. 2-c): 1. brdska divizija, na osnovu razvoja situacije severno od Drave, mora smesta i ne čekajući na smenu od strane delova Grupe armija »E« koji kao prvi pristignu — naročito 11. vazduhoplovne pešadijske divizije — da napusti front na Drini i da se dovede severno od Drave radi angažovanja na dunavskom frontu. Ostaje da se održi kao krajnji cilj prikupljanje u rejonu Zagreba;

po tač. 4). — Zbog još neizvesnog razvoja situacije kod 21. armijskog korpusa, ostaje ponovo otvoreno pitanje konačnog grupisanja borbenog poretka, mada je već bilo predviđeno.

Komandant Jugoistoka zato moli da, posle konačnog razjašnjenja situacije u Albaniji, može da dostavi nameravano grupisanje borbenog poretka.

21.00 čas: Novo regulisanje organizacije komandovanja

Komandant Jugoistoka namerava da izmeni liniju razgraničenja između Grupe armija »E« i 2. oklopne armije po sledećem: od Splita do mesta Dabovci (25 km jugoistočno od Banje Luke) kao dosada — Bosanski Kobaš — tok reke Save do Brusnice (15 km jugoistočno od Broda) — Vinkovci (Komanda 2. oklopne armije) — Vukovar (komanda Grupe armija »E«), a istovremeno da oslobodi za upotrebu severno od Drave Komandu 22. brdskog armijskog korpusa, koja je

u pokretu ka Komandi 2. oklopne armije. Korpusnu grupu »Kibler« treba zatim da zameni komanda 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu.

24. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E« ...

Istočni front: posle zauzimanja Kos. Mitrovice, neprijatelj sa ustezanjem sledi naše pokrete u dolini Ibra. Zaštitnice na maršu nalaze se na zaprečnim položajima s obe strane Raške. Poslednja marševska grupa 966. tvrđavske brigade stigla je na visinski tesnac (20 km severo-severozapadno od Kos. Mitrovice). 22. lovačka divizija je na početku Prijepolja.

U rđj-onu severno- i severo-severozapadno od Kraljeva oživela su borbena dejstva.

Štab »šjoerlen«: prikupljanje motorizovane borbene grupe 11. vazduhoplovne pešadijske divizije u rejonu Podromanije završeno je 24. 11.

Na istočnom krilu glavne odbrambene linije Mostar, neprijatelj dejstvuje jurišnim grupama. Naša artiljerija rasterala je neprijateljsku grupaciju. Naša borbena grupa, koja se sa severa ustremila na Busovaču, uspostavila je vezu za posadom. Bombardovanjem 23. 11. razrušen je putni i železnički most preko reke Bosne (sevemo od Zenice). Ponovno uspostavljanje moguće je verovatno do 10. 12. 44, što će se snažno ispoljiti na celokupno snabdevanje.

Jadranski front: borbena dejstva ispred zaprečnih položaja severozapadno od Danilovgrada i jugozapadno od Podgorice traju neprekidno. Naš napad dopro je do mesta za podizanje mosta Bioče.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: na Drini su naše udarne grupe odbacile neprijatelja sa visinskih položaja jugoistočno od Zvornika, kao i kod Bosuta. Na dunavskom sektoru neprijatelj je neprekidno dejstvovao vatrom. Neprijatelj vrši intenzivne pokrete u rajonu Bogojevo (istočno od Erduta).

Još nije potvrđen izveštaj da je posada u Našicama deblokirana.

U rejonu borbenih dejstava Batina, naši položaji su se uglavnom održali. Lokalni prodori su likvidirani ili zatvoreni. Otpočelo je izvlačenje 1. brdske divizije sa drinskog fronta, radi angažovanja severno od Drave.

Jadranski front: kod Knina je slabiji neprijatelj uzmakao ispred naših izviđača. Neprijatelj je ponovo otpočeo da dejstvuje artiljerijom i minobacačima.

Na pozadinskoj proslu, na Sie 18. na Se izvršite su u rdjTMiu s& vero-severoistočno od Gra^{caca}, koncentrični napad (operacija »Edel- vajs«) protiv 35. crvene di^{TM} 1. Na Se 7. dame gmpe, u ! b f b a l @, koje su delom bile uporne, izv/811« su uspešan prodor i izbile na liniju Glogovo - Bruvno. Napac^{radl} vezivanja^{dek>va} 13. crvene divile u rajonu severozapadno od Gracaca, n;aisao je na jak otpor naprijian^{teya} Na južnom delu oslr^{va Pa} § čišćenje neprijatelja se uspešno na- stavlja. U rejonu Kostajn^{lca ~} BoSainski Nova>, koza,cka d:viz, ra nan stavila je operaciju.

Telefonski razgovori na 24. 11. 1944, g^{odAne} . . .

U 50 časova- načelnih ~ P^{ukovnik} Birker. Pukovnik Bidker je telefonom izneo stav Kon^{af} de 2ⁿ oklopne^{TM} J e u vezi[^] lisanja organizacije konuu^{d(>vanja} Potomjemm i pridatim jedinicama: Momanat odstupanja teritorije j«žno od Save uslediće tek kad se 1. brdska divizija o^{dvo^} od Brcko^S. N. a DrIB 1 teritoriji^{Srema<} ometanje je uočljivo od[^] a n e neprijateljske artiljerije. 2. oklopna armija brani front između[<] Save l^{k f o} Jamstvenu celinu i pred- laže da se Sava, na prvon^l ulestu[<] uzme kao^o razgraničenja. Ako se sada nešto i dogodi n* to će Štetner tamo da zadrži. Nova linija razgraničenja takor^{f e / f v l s l} momenta kada će stupiti na snagu potčinjavanje 15. V[^] tog^{a TM} J s k o g korpusa Komandi Grupe armija »E« Za sada kor¹⁵ JOS vrsi Podilaženje iz zone 2. oklopne armije. Isto tako u toku^o pokreti[^] ansporta 2. oklopne armije pre- ko Vinkovaca — Vukovar¹¹

Načelnik je ukazao P^{ito da je,} p^{TM} TM>vim obaveštajnim iz- vestajima, povučena ruski^A 52. divizija. On je konstatoval da se Ko- manda 2. oklopne armije u osnovi saglašila sa novom linijom razgra- nje ugrđavanje na drinškom frontu. Komanda 2. oklopne armije otuda^s ada izvlači 2 bataljona komande P. J. puka i 1 b. a t e n i u (1. brdske diviziji^{XT} Načelnik će uskladiti predloge Komande 2. oklopne armije sa nanf. erama komandanta Jugoistoka.

Pukovnik Birker o^s ciji kod 68. armijskog korpusa: veza sa korpusom je slaba, Izgler^o ia da ie nepriatati napredovao kod Luga, danas po podne stiže^{v l r} -patalion T17. ilovške divizije, a 1 bataljon Lanca oca kuie se severno od Osijeka. Vremej-je na žalost lepo. Severno od Darde, artiljerija de ja ..fvuie na železničku prugu. Mađarsko zelez- ničko osoblje je pobjeglo.

16.20 časova- načelni ~ P^{ukovnik} Birker. Pukovnik Birker tra- zio je telefonom obaves^{v. Aije} u vezi novog regulisanja organizacije konuvndovanja potčinjeni[^] l t, ridal:m Jedinicama.

Načelnik: ako bi mi[^] naredMi da se^o raniioa kao što f predvidano, uzimajući u[^] Komande 2. oklopne armije, da li bi Vi tada Lanca li K^{blera} odredilj 23 severao od Drave?

Dakle sledeće rešenje:

- 1) Lane dolazi odmah na front severno od Drave, ili
- 2) Lane zameojuje Kiblera južno od Drave.

Pukovnik Birker: morali bi odmah da dobijemo Lanca da bi objedinio 1. brdsku diviziju, koja sada ide preko Drave, sa divizijom »Brandenburg«.

Načelnik: Lanca ćete, dakle, odmah dobiti pod preduslovom da se s Kiiblerom još koristimo kod Grupe armija »E«. Ovaj će lično slediti Lanca čim stigne komanda 21. armijskog korpusa za specijalnu namenu. Rajon Srem — Drina, međutim, stoji pod njom (Grupom armija »E«).

Pukovnik Birker: ako nam uzmete teritoriju Srema, imaćemo rdavu vezu. Ako tamo više ne komaodujemo, idemo mi prema severu.

Načelnik: da! regulisanje razgraničenja nije naređeno sa kratkim rokom, nego tek kad bude uspostavljena veza (i za Grupu armija »E«), Mi ćemo izdati naređenje u ovoj formi, ono će predstavljati kompromis i ispuniti vaše prigovore (ograđivanje).

17.30 časova: potpukovnik Ogilvie — Operativno odeljenje. Potpukovnik Ogilvie dao je informaciju o situaciji severno od Drave: na desnom krilu divizije »Brandenburg«, naše borbeno obezbeđenje (predstraža) potisnuto je kod Podunavlja. Razbijeni su polazni položaji istočno od Luga i Grabovca. Na srednjem odseku kod 44. rezervne grenadijske divizije, neprijatelj hoće da se probije u Beli Manastir. Neprijatelj je imao uspeh na dva mesta. Južno od Branjine, izgubljena je kota 216 i treba da se zapreci dalji prodor. Neprijatelj nije vršio prodor preko Branjine. Severnije, neprijatelj prodire s obe strane Duboševice u pravcu Udvara. Severno od Osijeka, železnička pruga je pod artiljerijskom vatrom. Mađarski železničari su odatle umakili.

17.50 časova: Operativno odeljenje — major Brudermiler. Operativno odeljenje je obavestilo majora Brudermilera o nameravanom regulisanju razgraničenja između Grupe armija »E« i Komande 2. oklopne armije:

91. armijski korpus će verovatno doći na mesto Kiblera na drinskom frontu i u Sremu. Lane će sa osnovnim delovima biti angažovan severno od Drave. Prvi korak će biti da se drinski sektor do Vukovara preda Grupi armija »E«. Lane će imati komandu s obe strane Drave, a Felmi severnije.

Major Brudermiler saopštio je da su oba prva voza 71. lovačke divizije otišla iz Italije.

Operativno odeljenje obavestilo je o situaciji severno od Drave (vidi razgovor u 17.30 časova). Pruga Brod — Sarajevo trajno je

prekinuta. Ponovno uspostavljanje pruge Novska — Bihać treba da traje do 10. 12.

19.00 časova: načelnik •— general Vinter. Načelnik je izvestio: kod Grupe armija »E« sve ide po planu. O Lejzera, danas je predat duži izveštaj Vrhovnoj komandi oružanih snaga. Preko Višegrada ide sve ugodno-, jedino što poledioa usporava pokret.

Kod Felmija neprijatelj je u masi zadržan, ali je izvršio proboj na sevemom krilu. Izgleda da je došao do puta (Osijek — Mohač). Oba prva voza 71. lovačke divizije krenula su iz Italije. Možemo li od Grolmana dobiti jednu brzu združenu jedinicu sa tenkovima?

General Vinter: zasada potpuno isključeno. Tek kad tamo dode do popuštanja.

Načelnik: prema o'ovaveštajnim izveštajima, koje imam pred sobom, ijedan brzi ruski korpus je privučen na naš pravac. Sutra ćemo dostaviti Vrhovnoj komandi oružanih snaga dužu procenu situacije. Nameravamo da izvršimo izmenu u razgraničenju između Grupe armija »E« i Komande 2. oklopne armije. Proširićemo zonu Grupe armija »E« prema severu, tako da 2. oklopna armija bude sužena, tamo je i težište. Dajemo Lanca gore, tako da ćemo severno od Drave imati dva armijska korpusa. Erdmansdorf dolazi na mesto Kiblera. Izgleda da je ruska 52. divizija povučena ispred Lameja.

Nova linija razgraničenja između Grupe armija »E« i Komande 2. oklopne armije i novo grupisanje snaga

Na dan 24. 11. izdato je naređenje komandi Grupe armija »E« a Komandi 2. oklopne armije da se pripreme kako bi u sledećim danima mogla da stupi na snagu sledeća linija razgraničenja:

Od Splita do mesta Dabovoi (25 km jugozapadno od Banje Luke) kao do sada — Bosanski Kobaš — tok Save do Donje Brusnice (15 km jugoistočno od Broda) — Vinkovci (za Komandu 2. oklopne armije) — Vukovar (za komandu Grupe armija »E«),

Sem toga, Grupa armija »E« i 2. oklopna armija treba da izvrše sve pripreme da bi se prijam odnosno predaja mogla izvršiti- u kratkom roku.

Komanda Grupe armija »E« privodi komandu 22. brdskog armijskog korpusa Komandi 2. oklopne armije.

Grupu »Kibler« što pre zameniti komandom korpusa iz sastava Grupe armija »E«. General-potpukovnik Kibler će lično i što pre da dovede svoje divizije.

Nezavisno od određivanja nove linije razgraničenja, ostaje na snazi:

a — povlačenje 1. brdske divizije sa drinskog fronta 2. oklopne armije na severnu obalu Drave;

b — povlačenje jedne jake pukovske grupe 118. lovačke divizije iz Srema na severnu obalu Drave;

c — ostanak Komande 2. oklopne armije, do uređenja novog komandnog mesta, na dosadašnjem mestu.

d — privremeno ostajanje 15. brdskog armijskog korpusa u sastavu 2. oklopne armije. Prelazak Grupi armija »E« predviđen je za kasniju priliku.

Prodor 21. brdskog armijskog korpusa iz Albanije

Komandant Grupe armija »E« je proverio na liou mesta izveštaj 21. brdskog armijskog korpusa od 20. 11. da nije moguć prodor korpusa iz Albanije preko Nikšića u Hrvatsku, i o rezultatu izvestio telegramom Komandu Grupe armija »E« ...

Uzimajući u obzir tekuće pojačavanje protivnika sa Zapada, a prema dosadašnjem toku borbe, ne može se očekivati da je 21. brdski armijski korpus još u stanju da sopstvenim snagama slomi određene bočne položaje na visokim brdima duž puta Danilovgrad — Nikšić i da se borbom probije dalje prema severozapadu.

Komanda 21. brdskog armijskog korpusa predložila je da se, po podizanju mosta kod Bioča i obmanjivanja neprijatelja o. namerama da se prodor i dalje nastavlja u pravcu Nikšića, iznenada probije preko Mateševa i Kolašina ka Pljevljima.

General-pukovnik Ler naredio je:

a — nastaviti napad u pravcu Nikšića da bi se prikrile dalje namerne za prodor;

b — ubrzati mogućnost za uspostavljanje prelaza kod Bioča (podizanje mosta je završeno tak 28. 11);

c — po ponovnom uspostavljanju mosta kod Bioča, prodor preko Mateševa i Kolašina za Pljevlja izvojevati jednom posebnom brzo pokretnom grupom velike borbene moći, koja bi gurala napred i uspostavila vezu sa snagama 91. armijskog korpusa.

»Na ovu vrlo tešku odluku«, kako dalje javlja komandant Grupe armija »E«, »koja na još nesagledani način utiče na plan za organizaciju novog fronta, bio sam prinuđen, pošto su se jedino u rejonu Prijepolja mogle za najkraće vreme da pripreme dovoljne i borbeno

* Prvobitno se nameravalo da se na pravcu protezanja opšte odbrambene linije na hrvatskoj državnoj granici Livno — Mostar — Nevesinje — Kalinovik — Drina grupišu sledeće snage:

21. brdski armijski korpus sa 369 (hrvatskom) divizijom, 297. divizijom i jednom tvrđavskom brigadom na sektoru Livno — Kalinovik, nadovazujući se na 34. brdski armijski korpus na sektoru Kalinovik — Drinjača, U rejonu Travnika 181. divizija kao operativna rezerva i za vođenje borbe sa bandama u unutrašnjosti Hrvatske...

jaike združene jedinice (91. armijski korpus) da bi podržale prodor komande 21. brdskog armijskog korpusa ka glavnim snagama».

Dalje komandovanje delovima oružanih snaga koji su stigli u rejon Sarajeva

Sa odobrenjem Vrhovne komande oružanih snaga, pod op. str. po/v. br. 6400/44. poslato je naređenje Komandi Grupe armija »E« da ubrza odlazak jedinica svih vidova oružanih snaga, koje nisu potrebne za odbranu jugoistočne teritorije Hrvatske ili se njihova upotreba predviđa na drugom mestu — naročito u angažovanim združenim jedinicama 2. oklopne armije — da bi se rasteretila napregnuta baza za snabdevanje u rejonu Sarajeva a ove snage što pre dovele u rejon za njihovu novu upotrebu.

Komanda Grupe armija »E« ostaje odgovorna za dalje rukovođenje svim trupama koje su se do sada nalazile u njenim združenim jedinicama sve do rejona Brod.

Za prihvatanje i dalje rukovođenje ovim marševskim, odnosno borbenim grupama, Komanda 2. Oklopne armije je angažovala u Brodu štab divizije za specijalnu namenu »Štefian«. Umoljava se 4. vazдушna flota i Mornarička grupa »Jug« da dodaju ovom štabu odgovarajuće organe.

25. nove mbar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front: posle planske evakuacije Raške, naše zaštitnice u dolini Ibra stigle su 25. 11. u Ušće. Severozapadno i istočno od Kraljeva odbijeni su neprijateljski napadi. Severno od Kraljeva, borbe su još u toku. Zapadno od Požege neprijatelj je doveo dalje pojačanje protiv naše grupe -koja je vršila napad.

11. vazduhoplovna pešadijska divizija otpočela je pokret na putu na istočnoj obali Drine u cilju prodora u Zvornik, a iz Podromanije u cilju otvaranja puta za Driinjaču.

Na putu Novi Pazar — Prijepolje — Priboj marševski pokret teče po planu. Poslednja marševska grupa stigla je 25. 11. na zaprečni položaj kod Sitnice (zapadno od -Novog Pazara).

22. lovačka divizija prikuplja se u rejonu Prijepolja da bi se, po opravljavanju mosta na Limu, putem za Bijelo Polje probila u susret 21. brdsko-m armijskom korpusu.

Jadranski front: ispred glavne odbrambene linije j-uzno od Mostara izvođena su samo lokalna borbena dejstva. Glavni put za snabdevanje je otvoren kod B-usovače. 334. grenadirski puk je na zaprečno-m položaju kod Skadra prihvatio jedinice u povlačenju. Jugoistočno od Skadra bande su bezuspešno izvodile napade. Odbijen je ponovljeni napad bandi na mostobran Bioče.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: odbijeno je više napada bandi (2 brigade) sa planine Majevee prema putu u dolini Drine kod Kozluka, uz visoke gubitke kod neprijatelja.

Na sremskom frontu i Dunavu obostrana vatrena dejstva. Neprijateljska avijacija vršila je napade iz niskog leta u dubokoj pozadini.

U pozadinskoj oblasti, posle 8-dnevnog neprijateljskog okruženja, Našice je 24. 11. u 8.30 časova oslobođeno. Naši gubici (policija) iznose oko 200 mrtvih i 300 ranjenih. Neprijatelj je imao mnogostruko više gubitaka.

U porastu je zaoštavanje situacije u jugozapadnom delu neprijateljskog rejonu proboja kod Batine.

Jadranski front: u rajonu borbenih dejstava Knin, izvodena su samo neznatna dejstva vatrom. U rejonu Gračac — Mazin — Bruvno, kao i u pozadinskoj oblasti zapadno od Une i severoistočno od Karlovca uspešno se izvodi operacija čišćenja od neprijatelja.

Na južnom delu ostrva Pag, iskrcane snage bandi (3 bataljona) povukle su se pred našim napadom i pod zaštitom neprijateljskih topovnjača u rajon Nin.

Telefonski razgovori na dan 25. 11. 1944. godine

09.20 časova: Operativno odeljenje — ađutant načelnika štaba 68. armijskog korpusa. Informisanje o situaciji: kod divizije »Brandenburg« nije bilo ništa naročito. 44. rezervna divizija zadržala je Popovac u našim rukama. 1. brdska divizija je stigla. Neprijatelj vrši napad od Udvara prema jugu, na severu je zatvorena breša. Dalje prema severu, odbijeni su neprijateljski izviđači. Bataljon 750. pulka »Brandenburg« angažovan je za protivnapad. Visinsko zemljište južno od Popovca i ikota 243 nalaze se u našim rukama.

Gubici u zoni operacije komandanta Jugoistoka u vremenu od 1— 30. 9. 1944. godine

Ukupni gubici iznose:

Pripadnici nemačkih oružanih snaga

oficira: 32 mrtva, 44 ranjena, 34 nestala;

podoficira i vojnika: 989 mrtvih, 1750 ranjenih, 1717 nestalih.

6'S- i policijske združene jedinice

oficira: 4 mrtva, 13 ranjenih, 1 nestao;

podoficira i vojnika: 64 mrtva, 217 ranjenih, 7 nestalih.

Vojnici stranih zemalja

oficira: 1 mrtav, 1 nestao;

podoficira i vojnika: 180 mrtvih, 523 ranjena, 844 nestala.

26. novembar 19 44. godine

O situaciji

Grupa armija »E« ...

Istočni front: bande su zaprečile put u dolini Ibra severno od Bogutovca (jugozapadno od Kraljeva). Naša zaštitnica mora da se izbori za priključenje našim snagama u rejonu Kraljeva. U rejonu severno od Požege ne prestaju promenljive borbe sa jakim bandama.

11. vazduhoplovna pešadijska. divizija stigla je sa dve čete u Zvornik i smenila tamošnje obezbeđenje 1. brdske divizije. Prethodnica 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, nastupajući is obe strane puta za Drinjaču i nemajući dodir sa neprijateljem, stigla je u rejon severoistočno od Podromanije.

Jadranski front: pred zaprečnim položajem Danilovgrad, neprijatelj je uspeo da 25. 11. izvrši prodor (uklinjavanje) u glavnoj odbrambenoj liniji. Likvidacija je u toku. Gubici kod 21. brdskog korpusa, u vremenu od 10—20. 11, iznosili su ukupno 1600 -ljudi, od čega kod Grupe »Štojerer« u rejonu Tirane preko 50%. Isto tako su osetljivii gubici u naoružanju i priborima.

Zaštitnice 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu stigle su u Novi Pazar. Napuštanje mesta uslediće posle evakuacije važnih artikala snabdevanja, verovatno 28. 11. Na putu Prijepolje — Pljevlja banditske snage zatvorile su tesnac Jabuku. Za otvaranje će se 27. 11. angažovati jedan tvrđavski puk.

Komanda 2. oklopne armije

Istočni front: smana 1. brdske divizije, uz ostavljanje slabog obezbeđenja na drinskom odsekti, protekla je bez značajnijeg ometanja od strane neprijatelja.

Na sremskom i dunavskom frontu obostrana dejstva vatrom. Neprijatelj je izvodio napade iz niskog leta na mestu u pozadini. U rejonu Našica očekuje se ponovni napad neprijatelja. Ukupni gubici okružene policijske grupe kod Našica iznose: 118 mrtvih, 256 ranjenih, 214 nestalih. Gmpa za deblokadu imala je: 33 mrtva, 149 ranjenih, 48 nestalih.

öS. armijski korpus: proširenje neprijateljskog rejona proboja prema severu i zapadu.

U pojedinostima: neprijatelj je sa nesmanjenom žestinom nastavio svoje napade na frontu 44. rezervne grenadirske divizije »Hoh-und Dojčmajster«.

Neprijatelj koji se preko Kamenca probio u Karanac, protivnapadom sa severa i juga, snaga jačine bataljona, odbačen je u istočni deo mesta. Borbe su tamo još u taku. U noći 25/26. 11, napadom nadmoćnijeg neprijatelja, izgubljen je Papovac. Dalji napadi prema jugozapadu na visinskom zemljištu južno od mesta su odbijeni.

Stigli su jedan bataljon 118. divizije istočno od Belog Manastira i (jedan bataljon 264. pešad. divizije u Kopačevo (severoistočno od Osijeka). Iz 1. brdske divizije jedan drugi bataljon stigao je železnicom u Osijek. Prethodnica i dve čete iz 71. lovačke divizije iskrcali su se u Pečuju.

Jadranski front: posle odbrane od pojedinačnih napada bandi, neprijatelj je sa juga — posle dovođenja pojačanja, jake artiljerijske pripreme i podržan od tenkova — otpočeo novi napad protiv glavne odbrambene linije Knin.

Operacija »Edelvajsk«: dok je neprijatelj iz rejona zapadno od Mazina odbačen dalje, dotle se uzvišenja severozapadno od Gračaca nisu mogla da održe pri ponovljenom i artiljerijom podržanom napadu pojačanog neprijatelja.

Telefonski razgovori na dan 26. 11. 1944. godine

09.00 časova: pukovnik Konrad — načelnik: pukovnik Konrad obavestio je načelnika: danas u 8.00 časova završen je železnički most kod Zaprešića (zapadno od Zagreba).

16.45 časova: Operativno odeljenje — pukovnik Birker. Pukovnik Birker izneo je o mogućem daljem razvoju situacije:

Proboj je proširen do južno od Mohača, a prema zapadu do mesta Majš. Kod Belog Manastira, našim protivnapadom,, postignut je mali uspeh. Na severnom krilu 44. divizije i kod »Lombarda« situacija je loša. Delovi divizije »Lombard« prebegli su [neprijatelju], Brešu koja je taano nastala, zatvorićemo' uz pripomoć 71. divizije. Divizija stiže, na žalost, sa prekidima (minske eksplozije). Mi ćemo se morati povući na »Vilanj-položaj« (Bolman — Villany — Pöspök NiadaSk). Iako danas još nije naredeno, mi ćemo severno krilo u okolini Mohača do Baje još da držimo. Naša namera da sa jakim koncentrisanim snagama 1. brdske i 71. divizije raščistimo situaciju ne dozvoljava više sprovođenje operacije; mi moramo da angažujemo združene jedinice koje pristižu. Ovo se moglo predvideti. Sigurne posledice: povlačenje deo po deo. Isto tako nastupiće posledice i za Kiblera. Mi¹ ne znamo sa kojim snagama treba da se organizuje produženje obezbeđenja preko Osijeka ako se Kibler ne povlači. Povlačenje, međutim, znači ugrožavanje linija Grupe armija »E«. Moogućnosti:

Izvući brze jedinice iz sastava Grupe armija »E«, osim toiga zaštititi front snagama odozgo, iz zone Grupe armija »Jug« ili nekim drugim snagama. Stvari su postale vrlo ozbiljne. Mi ćemo imati vrlo teške krize. Pitanje: šta će se dogoditi, ako se mi povučemo iz Osijeka prema severozapadu? Kibler je obavešten da treba da pripremi po-

ložaj u pozadini. Drugo pitanje je šta će se desiti sa Milenom koji ovamo dolazi preko Zvornika?

19.00 časova: načelnik — general Šmit-Rihberg. Informisan je o situaciji:

Kod Grupe armija »E« sve ide po planu. iPrvi delovi 11. vazduhoplovne pešadijske divizije stigli su kod Kiblera.

Načelnik: Grupa armija »E« treba sve da učini da bi ubrzala pokret La-noovih trupa. Situacija se severno od Drave zaoštrila.

General Šm'it-Rihberg: Lejzer će se, kao i ranije, uhvatiti stalnog posla. Neprijatelj je, zbog podizanja mosta kod Bioča, već saznao o novom pravcu marša (putem preko Kolašina a ne preko Ivangrada [Berana]). Most će biti gotov kroz 7 dana, a kod Prijepolja treba da se uspostavi sutra uveče. Tada će prvi delovi 22. lovačke divizije moći da otpočinu pokret.

Načelnik: i ovo vrše pritisak delovi sposobni za borbu koji guraju iza Lanca.

Načelnik: kod Grupe armija »E«, osim kod Lejzera, sve ide po planu.

General Vinter: 181. divizija je već ranije pri pokretu kod Kolašina zatajila.

Načelnik: Grupa armija »E« će sve učiniti da bi se sa 22. divizijom probila u susret 21. armijskom korpusu.

Načelnik je dalje upozorio na moguće posledice proboja kod Batine i na sremskom frontu.

General Vinter: obećao je još jednom da će preispitati mogućnost za dovođenje pojačanja.

27. nove mbar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«: marševski pokreti, uprkos višestrukog neprijateljskog dejstva, odvijali su se bez zastoja.

Istočni front: očišćen je deo puta jugozapadno od Kraljeva koji su bande zaprečile. Zaštitnica je stigla u Bogutovac. Otpočela je evakuacija Kraljeva. Sevemo od Požege prestao je pritisak neprijatelja.

11. vazduhoplovna pešadijska divizija preuzela je, isa jednim bataljonom, obezbeđenje u rejonu Zvornika. Glavnina divizije stigla je u Ljuboviju i Rogačicu. Prethodnica je u nastupnom maršu u Han-Pijesku.

Jadranski front: 21. brdski armijski korpus: na zaprečnom položaju južno od Skadra, bande neprekidno vrše pritisak. Jugozapadno od Podgorice u porastu su borbena dejstva. Severozapadno od

Danilovgrada, likvidirani su prodori neprijatelja u glavnu odbrambenu liniju. Proširen je naš položaj na mostobranu Bioče.

Na istočnom krilu glavne odbrambene linije Mostar, južno od Nevesinja, obostrana izviđačka dejstva.

Jedan puk 91. armijskog korpusa prešao je Lim kod Prijepolja i prebacuje se u rejon Pijevalja, da bi odatle otvorio put prema jugu do Šehovića za 21. brdski armijski korpus.

Komanda 22. brdskog armijskog korpusa otišla je železničkim transportom u Zenicu.

Komanda 2. oklopne armije: marševski pokreti 1. brdske divizije u rajonu ukrcavanja Brčko teku po planu.

Istočni front: na sremskom frontu obe strane dejstvovale su vatrom. U zoni Dunav — Drina — trougao, jak pritisak neprijatelja doveo je do znatnog proširenja severnog rejona borbenih dejstava...

Jadranski front: u rejonu borbenih dejstava Knin, neprijatelj je proširio razvijanje napada, podržanog oklopnim i motorizovanim snagama, na celi odsek fronta i postigao nekoliko prodora koji su se u suštini mogli likvidirati odnosno blokirati.

U operaciji »Edelvajs«, u rejonu Gračac — Bruvno, delimično je u bliskoj borbi odbijeno¹ više jakih napada novodovedenih snaga bandi.

U srednjoj Hrvatskoj, u rejonu Kostajnica — Bosanski Novi, nastavlja se čišćenje od neprijatelja.

11.50 časova: Operativno odeljenje — major Resegir

Operativno odeljenje raspitivalo se o marševskom pokretu kod Armij'skog korpusa »Miler«, jer je Komanda 2. oklopne armije u krizi, da 11. vazduhoplovna pešadijska divizija i delovi 1. brdske divizije ne ostanu da vise (na velikom udaljenju od glavnih snaga).

Major Resegir saopštio je da 11. vazduhoplovna pešadijska divizija neuznemiravano maršuje, a da je komandant Miler — bez obzira prema sebi, evakuisao delove 1. brdske divizije,

Operativno odeljenje: 11. vazduhoplovna pešadijska divizija ima prvenstvo pred 1. brdskom divizijom. 1. brdska divizija treba da se neposredno spoji sa glavnim snagama.

Major Resegir: kod Erdmansdorfa stvari teku po planu i bez pritiska neprijatelja. Na turskim putevima ion oseća isto što su i dru^{ci} pre njega osećali. Kod Milera viada mir. Put jugozapadno od Kraljeva koji vodi ka Mileru počinje da se otvara na istočnom krilu. Kod Lejzera neprijatelj vrši pritisak kod Danilovgrada.

13.00 časova: naređenje za vođenje borbe 2. oklopne armije

Telegramom op. str. pov. br. 6436/44. izdate su 2. oklopnoj armiji sledeće direktive za vođenje borbe:

Pravac glavnog udara neprijatelja, severno od Drave, očigledno je orijentisan u pravou zapada i severozapada. Namera da se zalomi ka Osijeku ili Dravi zapadno od Osijeka, nije se prethodno mogla da uoči.

Obezbeđenje odstupnog marš-manevra Grupe armija »E«, koja sa jakim delovima mora da pređe preko Zvornika — Vinkovaca, zahteva da se što duže održi front na Drini i »crvena« linija (Bosut — Ilok). Pošto je rejon oko Vinkovaca od značaja i za Grupu armija »E«, 2. oklopna armije treba zato da drži dosadašnji front na Drini i »crvenu« liniju.

Sa namerom Komande 2. okkpane armije da slabi južno krilo 68. armijskog korpusa u korist posade južnog dela »Viland-linije« (Bolman—Viland), komandant Jugoistoka se slaže. Pa ipak, 2. oklopna armija treba da teži da sa borbena jakim delovima što duže zaustavi protivnika na sadašnjem položaju divizije »Brandenburg« između Kopačeva i Grabovca.

U slučaju potiskivanja snaga na južnom krilu 68. armijskog korpusa na »Viland-liniju«, držati mostobran severno od Osijeka radi vezivanja neprijateljskih snaga. Liniju Dunav — Drava, od severnog krila »crvene« linije do naslanjanja na »Viland-liniju«, obezbediti snagama dovedenim sa juga tako da se isključi mogućnost protivnika da pređe reku. Grupa armija »E« priikupiće, što brže može, borbena jake delove u rejonu Broda.

28. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front: povlačenje glavne odbrambene linije istočno od Kraljeva na položaje na ivici grada proteklo je bez značajnijeg pritiska neprijatelja. U Kraljevu su razorena železnička postrojenja i objekti važni za rat. Evakuacija grada, zbog usporavanja transportovanja važnih artikala za snabdevanje, može da se završi tek noću 30. 11/1. 12. 1944. godine.

Na marševskom putu 104. lovačke divizije odbijen je neprijateljski napad severoistočno od Užica. Pokret 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, s obe strane Drine, napreduje dobro. Prethodnica divizije naletela je jugojugoistočno od Vlasenice na velike putne zapreke.

Marševski pokreti 91. armijskog korpusa teku još po planu. Naša udarna jedinica za otvaranje marševskog puta za 21. brdski armijski korpus stigla je u visinu tesnaca Jabuka.

Jadranski front: Pritisak bandi na bočni položaj južno od Skadra traje neprekidno. Jedan puk 21. brdskog armijskog korpusa, da hi oslobodio put do Mateševa, otpočeo je 28. 11. rano pokret iz mostobrana Bioče.

1074

Na istočnom krilu glavne odbrambene linije Mostar, nastavljeno je naše aktivno vođenje borbe u rajonu Nevesinja.

Komanda 2. oklopne armije

Jadranski front: protiv cele glavne odbrambene linije oko Knina, neprijatelj je nastavio sa svojim jakim napadima uz povremeno uragansko pojačavanje artiljerijske i minobacačke vatre, a delom i uz podršku tenkova. Neprijatelj je odbijen uz visoke i krvave gubitke, ali su i naši gubici takode osetni. U cilju likvidiranja dva mesta prodora, dovedena su dva bataljona iz rajona izvođenja operacije »Edalvajs«. Visoka voda omela je nastavljanje operacije »Edalvajs«.

Telefonski razgovori na dan 28. 11. 1944. godine

10.40 časova: načelnik — general Vinter. Sa generalom Vinterom su pretresane sledeće tačke:

... jedinice »Brandenburg« mogu se izvući tek onda, kad stigne 3. konjička brigada. Komanda Jugoistok, u vezi upotrebe konjičke brigade, ima »slobodu rada«.

5) Na pitanje generala Viotera, načelnik je obavestio da se pritisak neprijatelja na sremskom frontu nije pojačao i misli da će Štab kopnene vojske postepeno doći do zaključka da je pritisak neprijatelja usmeren protiv južnog krila Grupe armija »Jug«. Načelnik je ukazao na procenu neprijatelja, koja je već 26. 11. predata (vidi telefonski razgovor od 26. 11. u 19.10 časova sa generalom Vinterom). Komanda kopnene vojske, međutim, nema slobodne snage da ih pošalje na severno krilo Grupe armija »F«.

General Vinter se raspitivao, ne bi li bilo moguće da se iz zone Grupe armija »E« dve dalje divizije prebace 2. oklopnoj armiji. Načelnik je obavestio da je već juče (27. 11.) naredeno da i 104. lovačka divizija otpočne pokret. Komanda Korpusa »Miler« je sledi.

Kod Grupe armija »E« nema ničeg novog. Tamo sve ide po planu; 21. armijskom korpusu se otvara put sa severa.

General Vinter je ponova insistirao na tome da se sa većom brzinom sprovede pomeranje trupa iz zone Grupe armija »E« prema severu. Stvar nije u tome »da nećemo« da dovedemo pojačanje, nego u tome da nema snaga na raspolaganju.

General fon Gildenfelt: ali, »pored sve dobre volje«, vreme i razaranje puteva ometaju pokrete trupa.

11.20 časova: Operativno odeljenje — pukovnik fon Harling.

Operativno odeljenje zamolilo je pukovnika fon Harlinga da preko obaveštajnih organa preispita put Zvornik — Tuzla — Doboj za predstojeći marš Korpusa »Miler«, u slučaju da drugi put nije više

otvoren. Na pomenutom putu treba utvrditi jačinu neprijateljskih posada.

12.40 časova: načelnik štaba — Operativno odeljenje. Operativno odeljenje je ovlašćeno da izradi pismeno naređenje, ikojim se daje puna vlast svim komandantima da protiv pojava bekstva (slučaj divizije »Lombard«) preduzmu drakonske mere (preki sudovi, streljanja).

18.40 časova: načelnik — general Šmit-Rihberg. Informisanje o situaciji i objašnjenje o grupisanju snaga Grupe armija »E«. Konačno grupisanje snaga nije još utvrđeno već samo se razmišljalo o tome, pošto je razvoj još u toku. O hitnom dovodenju snaga bilo je razgovara kod Vrhovne komande oružanih snaga. Dosadašnji predloži Grupe armija »E« ostaju u važnosti.

General Šmit-Rihberg: kod Korpusa »Lejzer« otpočela je 28. 11. akcija na otvaranju marševskog puta sa severa.

Mere protiv pojava rasula

Telegramom op. str. pov. br. 6459/44. od 28. 11. 1944, gospodin komandant je, kategorički podsećajući na postojeće naređenje Vrhovne komande oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga — načelnik pozadine str. pov. br. 0011538/44. od 23. 9. 1944), ponovo naredio Komandi 2. oklopne armije da najoštrije preduzme odlučne mere protiv pojava rasula. U slučaju opasnosti, široko upotrebljavati preki sud.

29. novembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«: pokreti Grupe armija »E« teku još srazmerno prema planu. Situacija 21. armijskog korpusa se ipak mora smatrati kao ozbiljna. Odlučujući prodor kod Bioča još nije uspeo.

Istočni front: posle povlačenja grupe 734. lovačkog puka u Kraljevo, otpočeo je pokret 7. SS-brdske divizije sa položaja na ivici grada na liniju zaprečnog položaja Slatina — Bresnica.

Na odseku 104. lovačke divizije živa borbena dejstva sa snagama bandi severozapadno od Požege i severno od Užica. 29. 11, kod Ljubovije, završen je most preko Drine. Prednji odred 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, usled trajno porušenog puta, zadržan je južno od Vlasenice. Radi nastavljanja na otvaranju puta prema Drinjači, ojačan je SS-pukom »Skenderbeg«.

Jadranski front: 28. 11. uveče, pod pritiskom bandi, otpočelo je napuštanje zaprečnog položaja Skadar. Jedna turicemska četa pre-

begla je neprijatelju. Odbijeni su prodori bandi prema mostobranu Bioče. Nastavljeno je otvaranje ma-rševskog puta do rejonu Klapot.

Na levom krilu glavne odbrambene linije, istočno od Nevesinja, bande su uzmakle pred našom operacijom prema severozapadu. U rejonu Liše odbijeno je više napada bandi, koje su prvi put bile podržane tenkovima. Na glavnom putu Sarajevo — Brod, jugoistočno od Busovače, odbačena je grupa bandi.

Kod 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, evakuacija Novog Pazara odložena je za jedan dan, inače marševski pokreti teku glatko. Uzvišenja s obe strane tesnaca Jabuka nalaze se još u neprijateljskim rukama. Namera je: ubrzati otvaranje puta Prijepolje — Bijelo Polje. Bande dajistvuju na putu Višegrad — Podromanija.

2. oklopna armija

Istočni front: na oba krila srernskog fronta razvila su se živa neprijateljska i vatrena dejstva. Neprijatelj je sa jakim snagama poseo obalu Dunava prema Vukovaru.

Na dan 28. 11. po podne neprijatelj je izvršio više prodora prema mostobranu severno od Osijeka. Noću između 28/29. 11, posle razaranja putnog i železničkog mosta preko rečnog rukavca severno od Osijeka, posednut je suženi mostobran.

Jadranski front: posle teških gubitaka, neprijatelj je u rejonu Knina nastavio 28. 11. svoje napade ali u malom opsegu.

Pozadinska oblast: otpočela je hrvatska operacija čišćenja od neprijatelja u rejonu južno od Varaždina i severoistočno od Zagreba.

Telefonski razgovori na dan 29. 11. 1944. godine...

18.45 časova: načelnik — general Šmit-Rihberg.

Načelnik: Miler obratnim putem (hitno) da krene radi rukovođenja 68. armijskim korpusom. Vi ćete umesto njega dobiti Felmija. Ovo ne znači nikakvu diskvalifikaciju Felmija, već Miler ima veće iskustvo na istoku i čvrstinu. Molim, primite stvar kao hitnu.

General Šmit-Rihberg: situacija kod Lejzera: napadima s obe strane i duž puta, osvojeno je zemljište, inače pokret teče po planu, snage nastupaju u pravcu severa. Most kod Ljubovije je gotov. Prednji odred 11. vazduhoplovne pešadijske divizije zadržan je kod Vlasenice ispred prepreke na putu od posečenog drveća (zaseke).

19.10 časova: načelnik ↔ general Vinter. Načelnik je izvestio:

1) Za situaciju se ne može reći ništa naročito, ne kao da ništa nije bilo, već nemamo veze.

2) 68. armijski korpus premestio je danas komandno mesto. Mi se s tim nismo saglasili i naredili smo da ponovo ide napred.

3) Izmena Miler—Felmi. Razlog: Miler ima veće iskustvo na isto-

kiu d uporniji je. Za Felmija ovo ne znači nikakvu diskvalifikaciju.

General Vinter se s tim složio...

04.00 časa: Vođenje borbe severno od Drave

Na dan 29. 11. rano, stiglo je sledeće naređenje Vrhovne komande oružanih snaga: ...

1) Proširenjem mostobrana u rejonu zapadno od Batina — Mohač, Rusi su stvorili preduslov za prodor prema zapadu. Time postaji opasnost za odsecanje Grupe armija »F« od njenih veza sa pozadinom. Sovjetskim prodorom, zapadno od Dunafeldvara prema severu, istovremeno bi bila u najvećoj meri ugrožena i Grupa armija »Jug«. Koji će pravac, po dovođenju jakih motorizovanih i oklopnih snaga, neprijatelj da izabere — za sada je još nejasno.

2) U ovakvoj situaciji, zadatak je komandanta Jugoistoka da svoje snage tako rasporedi prema težištima dajstava, da spreoi operativni proboj severno od Drave i uspostavi tesniju vezu sa Grupom armija »Jug«. Po dovođenju daljih snaga, mora se težiti da vođenje barbe bude ofanzivno. Pri tom je neophodno pridržavati se načelnog zadatka kod odbrane Hrvatske, skidajući bezobzirno snage sa drugih frontova i primanjem svakog rizika.

Namere neprijatelja

Istraživanjem Grupe za kontraobaveštajnu službu Obaveštajnog odeljenja (oficiri Abvera) po pitanju da li se može očekivati povezivanje jedne angloameričke operacije sa ruskim napadom glavnim snagama u zapadnoj Mađarskoj u cilju zauzimanja bečke kotline, došlo se do zaključka da u najskorije vreme ne treba računati na angloameričko iskrcavanje (desant) u rejonu Istra — Trst.

30. novembar 19 44. godine

Operativno deljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front: posle evakuacije Kraljeva, 7. SS-brdska divizija zauzela je slabo posednuti neprijateljski zaprečni položaj kod Slatine. 737. lovački puk (117. lovačke divizije), izvučen sa fronta i, na maršu za Zvornik, stigao je u rejon istočno od čačka.

Put Zvornik — Bijeljina, posle povlačenja 1. brdske divizije, posele su bande, tako da će se 11. vazduhoplovna pešadijska divizija morati opet za njega izboriti (očistiti od neprijatelja).

Jadranski front: Skadar je evakuisan. Otvaranje novog marševskog puta 21. armijskog korpusa za Mateševo, protiv upornog neprijatelja, lagano napreduje. Uz neprekidne borbe u rajonu Liše oživela su i borbena dejstva na glavnoj odbrambenoj liniji južno od jugozapadno od Mostara.

91. armijski korpus za specijalnu namenu pri neprekidnom marševskom pokretu, noću između 29/30. 11, evakuisao je Novi Pazar. Neprijatelj sledi pokret sa oklevanjem. 49. grenadirski puik, u cilju otvaranja puta Brodarevo — Bijelo Polje, otpočeo je pokret iz Prijepolja na dan 30. 11. rano izjutra.

2. oklopna armija

Jadranski front: našim protivnapadom u rejonu zapadno od Knina protiv žilavog neprijateljskog otpora, dostignuta je stara glavna odbrambena linija kod Vrpolja. Na južnom i zapadnom odseku glavne odbrambene linije oko Knina, uglavnom su odbijeni dalji napadi neprijatelja. Kod Palanke, na glavnom putu za snabdevanje, usled neprekidne vatre neprijatelja poremećen je saobraćaj.

Telefonski razgovori na dan 30. 11. 1944. godine

11.45 časova: Operativno odeljenje — major Resegir: stanje u pogledu dovođenja trupa iz zone Grupe armija »E«, prema severu, ka 2. oklopnoj armiji:

Ludviger (104. lovačka divizija) nastupa iza 1. brdske divizije. Pored toga, slede još delovi 117. lovačke divizije i na kraju Kum (7. SS divizija »Princ Eugen«), Delovi 117. lovačke -divizije već su na maršu. Ludviger je uzeo najkraći put. Bande su opet zauzele marševski put preko Zvornika. 1. brdska divizija odmarševala je ne ostavljajući za sobom obezbeđenje. Marševski put moraće 11. vazduhoplovna pešadijska divizija ponovo da oslobađa. Delovi 11. vazduhoplovne pešadijske divizije zastali su kod Vlasenice pred zasekama. Komandant artiljerije Grupe armija »E« angažovan je da izvidi stvar.

General Lane se prekuče (28. 11) odjavio i sada je na maršu kopnenim putem. Komanda korpusa će verovatno noćas stići u Brod.

12.15 časova:

Grupa armija »F« je noćas postavila zahtev 4. vazdušnoj floti da ostane protivavionska odbrana kod Osijeka i Miholjca. Pukovnik Lampe izvestio je Operativno odeljenje da će se zahtev za protivavionskom odbranom odobriti. Pošto je prelaz reke kod Miholjca već srušen, protivavionska odbrana treba da se angažuje dalje prema zapadu (Moslavina). Protivavionski divizion 55 mm mora, međutim, da bude pokretljiviji.

Kod Kraljeva se naši pokreti izvode bez dodira sa neprijateljem. Otpočeo je napad za otvaranje puta za Prijepolje. 523. grenadirski puk kod Bioča nije danas osvojio nimalo zemljišta.

Kod Lejzera vrši se koncentracija snaga za izvođenje pokreta novim pravcem.

11.00 časova: komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br. 6495/44, izvestio je Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o ovoj proceni situacije ikad neprijatelja rekavši: »Komandant Jugoistoka vidi; mogućnosti za postizanje uspeha ako bi Grupa armija »Jug« uskoro izvršila udar na zapadnu obalu Dunava, od severa ka jugu. Ovim bi istovremeno došlo do rasterećenja od teških barbi na frontu 2. oklopne armije. Udar bi morao ubrzo da usiedi, tj. pre nego što protivnik bude doveo na zapadnu obalu dalje, naročito motarizovane snage«.

Protivvazdušna odbrana za prelaz Drave kod Miholjca

Komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br. 6498/44, naredio je Komandi 2. oklopne armije i Grupi »Kibler« da tešku protivavionsku artiljeriju 55 mm angažuju za protivvazdušnu odbranu novog mesta prelaza na Dravi, kod Miholjca, ili zapadnije.

1. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Velika *bitka u južnoj Mađarskoj* stupila je u novu odlučujuću fazu. Napad neprijatelja prdko Dunava proširio se prema severu preko Dunafeldvara. Sa jednom jakom grupacijom neprijatelj ije napadao u pravcu severnog kraja Blatnog jezera, a sa drugom grupacijom iste jačine u pravcu južne ivice ovog jezera. Neprijateljske čelne jedinice u napadu dostigle su severno krilo 68. armijskog korpusa oko Kapošvara i planinu severno od Pečuja. Neprijatelj je u prvom naletu pregazio kod Baje dve mađarske divizije. Očevidno je da kod mađarskih združenih jedinica nije postajala volja da se bore. Zbog toga nije izveden protivnapad oklopnom divizijom (23) u pravcu Mohač — Baja, koja je 1. 12. tek dovedena na južno krilo Grupe armija »Jug«.

Pri takvom razvoju situacije, Vrhovna komanda oružanih snaga je 1. 12. uveče (avizonaređenje telefonom) izdala direktivu o novoj organizaciji komandovanja:

2. oklopna armija, sa svim njenim delovima koji se nalaze severno od Drave, privremeno se stavlja pod komandu Grupe armija »Jug« na dan 2. 12. oko 00,00 časova. U službenom pogledu, ona ostaje potčinjena Grupi armija »F«. Sa 68. armijskim korpusom i 57. oklopnim korpusom, koga držati u pripravnosti na severnoj ivici Blatnog jezera, general Angelis treba da zaustavi neprijateljski napad. Njemu se dodeljuju, osim Komande 22. brdskog armijskog korpusa, još i zadnji delovi 1. brdske divizije.

Da li će Grupa armija »F« moći da pruži još jedan dalji doprinos dovodenjem snaga, zavisi od toga da li će 68. armijski korpus održati svoje sadašnje položaje, tj. da ne bude dalje potiskivan, kao i da ne mora sve raspoložive snage da angažuje za obezbeđenje Drave.

Grupa armija »E« preuzima, 2. 12. u 00,00 časova, i zonu Korpusne grupe »Kibler« sve do Drave. Njoj se istovremeno potčinjava u svakom pogledu i 15. brdski armijski korpus. 69. armijski korpus, na teritoriji severozapadne Hrvatske, neposredno se stavlja pod komandu Grupe armija »F«. Namera je, dalje, da se u Sremu Korpusna grupa »Kibler« zarneni 91. armijskim korpusom. Komanda Grupe armija »E« će, na osnovu ove nove organizacije komandovanja, razmotriti promenu komandnog mesta ka severu, pošto je zasada, zbog daljeg vođenja borbe (pokreti odvajanja od neprijatelja) u Crnoj Gari, još vezana za Sarajevo.

Grupa armija »E«

Istočni front: 34. armijski korpus za specijalnu namenu je 30. 11, bez pritiska neprijatelja, svojim zaštitnicama poseo zaprečni položaj u rajonu čačak. Bande prodiru prema marševskom putu čačak — Užice — Rogatica.

Borbene grupe delova 1. brdske divizije, koji su dosada bili potčinjeni 34. armijskom korpusu za specijalnu namenu, otpočele su 1. 12. da se iz Zvomika probijaju prema severu.

Jadranski front

21. brdski armijski korpus: zaštitnice su posele zaprečne položaje na severoistočnom delu Skadarskog jezera. U porastu (je neprijateljski pritisak na zaprečnu liniju jugozapadno od Podgorice. Nastavljen je napad protiv žilavog neprijateljskog otpora u cilju otvaranja puta jugozapadno od Podgorice.

5. SS¹ brdski armijski korpus: uspešno se nastavlja naša operacija na levom krilu glavne odbrambene linije istočno od Nevesinja.

91. armijski korpus za specijalnu namenu: istočno od Sjenice, organizovan je prihvatni položaj za zaštitnice. 47. grenadirski puk, koji je 30. 11. izvršio prodor od Prijepolja napredovao je do jugo-jugoistočno od Brodareva; 65. grenadirski puk je izvučen sa tesnaca Jabuka, a doveden 47. grenadirski puk.

2. oklopna armija

Istočni front. Grupa »Kibler«: neprijatelj je jako poseo Bijeljiniu. U Sremu, južno od Dunava, odbijeni su prodori neprijatelja snagama jačine čete. U noći između 30. 11/1. 12, posle odbrane od neprijateljskih napada, evakuisan je suženi mostobran severno od Osijeka. Mostovi na Dravi su srušeni.

Severno od Drave neprijatelj je, angažujući novodovedene snage, sa nesmanjenom žestinom produžio svoje napade protiv snaga na frontu 68. armijskog korpusa. Angažovanjem poslednjih rezervi, sačekivani su na velikoj dubini (zapadno od Pečuja do istočno od Sv.

Lerinca) mnogi neprijateljski prodori i pokušalo se da se ešeloniranjem neznatnih snaga spolja, prema severu, zaustavi neprijateljski prodor u pravcu Kapošvara.

Jadranski front. 15. brdski armijski korpus: pre svega, situacija se kod Knina učvrstila. Otpočelo je otvaranje glavnog puta za snabdevanje.

Direktiva general-pukovnika Guderijana za dalje vođenje borbe po naređenju firera

U noći uoči 1. 12. stigla je sledeća direktiva Komande kopnene vojske, štab kopnene vojske, Operativno odeljenje I/S str. pov. br. 440706/44. od 30. 11. 1944.:'

1) Sa mogućnošću prodora jakih neprijateljskih oklopnih snaga iz rejona Dunav — Drava — trougao prema severu, a time i padom celokupne odbrane na Dunavu, mora da se računa. Dalje, postoje znaci da neprijatelj može da otpočne napad i 'iz rejona južno od Budimpešte preko Dunava, ka zapadu.

2) Komandant Jugoistoka ima zadatak da, energičnim obrazovanjem težišta na severnom krilu 68. armijskog korpusa, bezuslovno održi vezu sa Grupom armija »Jug«.

3) Grupa armija »Jug« prikupiće predviđene snage u rejonu između Dunafeldvara i Štulvajsenburga. Prema razvoju situacije, u toku narednih dana, angažovati ove snage bilo protiv neprijateljske borbene grupe u rejonu istočno od Pečuja ili protiv neprijateljskih snaga koje su prešle Dunav južno od Budimpešte i u smaknutom poretku otpočinju napad.

4) Izgradnju položaja na liniji »Margareta« ubrzavati svim sredstvima.

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0345/44. od 1. 12. 1944. godine u izvodu).

Na osnovu telefonskog avizo-naređenja Vrhovne komande oružanih snaga (uparedi telefonske razgovore u prilogu 2/XII), komandant Jugoistoka je 1. 12. uveče u 20,00 časova, preko teleprinteru, izdao 2. oklopnoj armiji i Grupi armija »E« sledeće naređenje:

U cilju jedinstvenog rukovođenja operacijom na prostoriji Drava — Dunav — trougao, 2. oklopna armija, sa delovima koji se nalaze severno od Drave, od 2. 12. u 00.00 časova privremeno se u taktičkom pogledu potčinjava Grupi armija »Jug«. Grupa armija »Jug« izdaće bliža uputstva. U disciplinskom pogledu, ostaje potčinjena komandantu Jugoistoka.

Grupa armija »E« istovremeno preuzima odgovornost prema severu do Dunava — Drave, a na zapadu do sadašnje linije razgraničenja sa 69. armijskim korpusom.

Korpusna grupa »Kibler« i Komanda 15. brd. armijskog korpusa, potčinjavaju se u taktičkom i disciplinskom pogledu Grupi armija »E«.

Komanda 69. armijskog korpusa privremeno se potčinjava u taktičkom pogledu komandantu Jugoistoka. U disciplinskom pogledu ostaje, kao i dosada, pod 2. oklopnom armijom.

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 6523/44. i 6524/44).

Obezbeđenje železničke pruge Maribor — Zidani Most

Komandant Jugoistoka je, u cilju obezbeđenja pokreta jednog važnog transporta za snabdevanje, uputio motorizovanim maršem dve alarmne čete na odsek Lihtenvald — Ran. Ovo je samo privremena mera, pošto su za zadatke obezbeđenja u sopstvenoj zoni odgovorne sve snage koje se tu nalaze. Zato je zaimeniku komandanta 16. armijskog korpusa upućena hitno molba:

Protiv dajstava bandi obezbedite otuda (sa vaše strane), fe sa dovoljno snaga, železničku prugu Maribor — Zidani Most. Neometani železnički saobraćaj, barem do Zagreba, s obzirom na vanredno zategnutu situaciju u pogledu snabdevanja, je od presudnog značaja za izvođenje operacija u južnoj Mađarskoj i Hrvatskoj.

Odbrambeni položaji u Sremu

Načelnik štaba Komande 2. Oklopne armije, telegramom op. str. pov. br. 243/44. predao je procenu prednosti sadašnje (»crvene« linije) i pozadnjih (»nibelunške« i »zelene« linije) odbramtenih položaja u Sremu, koju je izradila Korpusna grupa »Kilbler«.

2. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«

Jadranski front:

21. brdski armijski korpus: sa 5 bataljona otpočeo je napad na Lijevu Rijeku radi otvaranja marševskog puta. Most kod Bioča je završen, ali je bombardovanjem ponovo oštećen.

5. SS-brdski armijski korpus: u rajonu Lise i Mostara vođene su sa bandama lokalne borbe. Naša akcija, istočno od glavne odbrambene linije Nevesinje, uspešno se nastavlja.

Istočni front:

34. armijski korpus za specijalnu namenu: zaštitnice su noću između 1/2. 12. stigle u čačak. Neprijatelj nije vršio nikakav pritisak. 7. SS-brdska divizija izvučena je sa fronta i otpočela pokret za Požegu. Bande vrše pritisak na glavni put čačak — Užice — Rogačica. Čišćenje je u toku. Borbena grupa 1. brdske divizije, probijajući se severno od Zvornika, udarila je na jakog neprijatelja. Posle uklanja-

uja barbenah zaseka (prepreka od stabala), prednji odred 11. vazduhoplovne pešadijske divizije i SS-»Skenderbeg« stigli su u Vlasenicu.

91. armijski korpus za specijalnu namenu: 47. grenadirski puk u svom prodiranju nalazi se južno od Bijelog Polja. 65. grenadirski puk na prevoju Jabuka smenila je 1. tvrđavska brigada, a 47. grenadirski puk je doveden pozadi.

2. oklopna armija

Od 2. 12. 1944. u 00,00 časova je sa 68. armijskim korpusom potčinjena Grupi armija »F«.

Na putu severozapadno od Knina, neprijatelj je uspeo da izvrši prodor. Našim napadom iz Palanke prema jugu, neprijatelj je odbačen sa dominirajućim visovima, ali put ipak nije očišćen od neprijatelja.

Komanda 15. armijskog korpusa hoće da preda Knin da bi oslobodila snage za otvaranje puta. Operacija »Edelvajs« lje nastavljena napadom na neprijatelja severozapadno od Gračaca, radi uspostavljanja veze sa sopstvenim snagama koje prodiru iz rejonu Gospića.

69. korpus za specijalnu namenu, od 2. 12. u 00,00 časova je neposredno potčinjen komandantu Jugoistoka.

14.00 časova. Srem — front na Dravi

S obzirom na opasnost da 68. armijski korpus, usled ruske nadmoćnosti, može da bude prinuđen da uzmiče dalje prema zapadu, komandant Jugoistoka je zamolio komandu Grupe armija »E« da ispita:

Da li se može naći položaj u pozadini koji bi, s jedne strane, odlučno skratio već izduženi front na Dravi, a s druge strane osigurao pomeranje težišta iz Bosne u Slavoniju kao i snabdevanje rejonu Mostar — Sarajevo.

Istovremeno je Komandi Grupe armija »E« ukazano:

Komanda 22. brdskog armijskog korpusa i ostali delovi 1. brdske divizije, prema dosadašnjoj odluci i nezavisno od izmene u organizaciji komandovanja, predaju se Komandi 2. oklopne armije. Ostale, u prvom redu koje stoje pri ruci, združene jedinice odsada stoje Grupi armija »E« na raspolaganju radi angažovanja po svom nahođenju, sa ograntom da se svim sredstvima mora pojačati obezbeđenje severne i severoistočne granice Hrvatske. Otuda je zadatak Grupe armija »E« da na svaki mogući način ubrza prebacivanje snaga prve linije na Dravu, da bi ovim putem sprečila očekivano ugrožavanje veza sa pozadinom Grupe armija »E«.

Ubrzati premeštanje 117. lovačke divizije, kao rezerve komandanta Jugoistoka, u rejon Zagreba. U rejonu Zagreba je pripremljeno njeno osvežavanje.

3. decembar 1 944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«

Jadranski front

21. brdski armijski korpus: grupa, -koja je izvodila napad s obe strane puta za Lijevu Rijeku, osvojila je zemljište. Na zapadnoj liniji severoistočno od Skadarskog jezera pritisak bandi je u porastu.

5. SS-brdski armijski korpus: u rejonu borbenih dejstava Lisa l jiužno od Mostara neprekidno traju lokalna borbena dejstva.

15. armijski brdski korpus: u rejonu borbenih dejstava Knin, situacija se i dalje zaoštrava. Jake neprijateljske snage, podržane tenkovima i artiljerijom, uspele su da sa jugozapada izvrše prodor u glavnu odbrambenu liniju. Delovi, jačine čete, koji su bili aingazovanii u rajonu Knina spali su na 40 ljudi. Putevi za snabdevanje su i dalje zaprečeni.

Istočni front

91. armijski korpus za specijalnu namenu: marševski pokreti 'kroz teseace, usled stalnog pogoršavanja puteva, znatno su otežani. 22. lovačka divizija nastaviće 4. 12. napad prema jugu do Mojikovca da bi otvorila put 21. armijskom korpusu.

34. brdski armijski korpus za specijalnu namenu: na bočnom zaprečnom položaju kod čačka, neprijatelj je 2. 12. izvojevao lokalni prodor. Bande vrše jak pritisak severno od puta čačak — Užice. Napadom borbene grupe 1. brdske divizije, dostignuto je mesto Kozluk na Drini.

Pred frontom Grupe »Kibler«, pojačano angažovanje neprijatelj-ske artiljerije i jurišne avijaoije, nagoveštava veće napadne operacije u Sramu između Save i Dunava. U Fruškoj gori bande su izvršile lokalni prodor.

Jedinice neposredno potčinjene komandantu Jugoistoka

69. armijski korpus za -specijalnu namenu: jake snage bandi izvršile su koncentrični napad na Bjelovar. Hrvatske snage otpočele su pokret u cilju deblokade tamošnjeg uporišta.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na istočnom frontu o d 3. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/ofioir Abvera pov. br. 8581/44.

Sa napredovanjem neprijateljske ofenzive sevemo od Drave, naš sektor fronta u Sremu, — koji već leži u visinli rajona armijske po-zadine 57. ruske armije, dobija i za neprijatelja sve veći značaj.

Posle poznate koncentracije snaga na odseku ušće Drave — Mohač, isa preostalim ddlovima (68. armijski korpus?) i uz dailju podršku iz pozadine banditskih divizija, neprijatelj će odsada poku-

šati da nastupanje severno od Drave prati takođe i nastupanjem južno od nje. Znaci koji na to ukazuju su: povećanje neprijateljskih dejstava na sremskom frontu, isto tako — prema podacima iz specijalnog izvora — dovođenje dve slobodne banditske divizije iz Srbije i ubrzano pomeranje 28. i 38. banditske divizije iz rejona Zvornika prema severu. Ovo se, pre svega, može videti iz nedavnog saznanja specijalnog izvora, posile koga je 223. ruska divizija imala zadatak da sa 1. utvrđenim rejonom (sremski front) sačeka dalje instrukcije. Mora se računati sa mogućnošću da grupa 28. i 38. banditske divizije, u toku njenog nastupanja duž Drine, treba otpozadi da otvori naš sremski front.

4. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

Konferencija u štabu

Na dan 4. 12. 1944. godine održana je konferencija u štabu. *Načelnik štaba dao je pregled razvoja situacije od sredine novembra 1944. godine ...*

Situacija na jugoistočnoj teritoriji: situacija, koja se još pre 14 dana mogla smatrati kao stabiilizovana, znatno se pogoršala. Marševski pokreti Grupe armija »E«, koji su još od sredine novembra tekli po pilanu, doživdli su pramenu na zapadnom krilu. Kada je 21. brdski armijski korpus otpočeo pokret iz okoline Podgorice, nije mu uspeo da izvojuje prodor preko Nikišića za Mostar, jer su ovde banditske snage dobile iz Italije naoružanje i pojačanje u ljudstvu (jugoslaven-ske združene jedinice). Zbog toga je 21. brdski armijski korpus imao posla sa potpuno modernom naoružanim protivnikom. Komandant Grupe armija »E«, generalpukovnik Ler, je potom naredio 21. brdskom armijskom korpusu da se iz rajona Podgorice iznenada preko Andrijevica probije prema severu. Međutim, 21. brdski armijski korpus nije mogao da otpočne pokret, pre svega zato što je važan most na putu kod Bioča bio srušen. Ponovo podignuti most je bombardovanjem ponovo oštećen. Time je momenat iznenađenja izgubljen. 21. brdski armijski korpus trebalo je sada da se bori protiv krajnje žilavog neprijatelja, zbog čega je napredovanje korpusa do sada bilo neznatno. Noćas (3/4. 12) je, međutim, Grupa armija »E« izvestila da je napadom 3. 12. u pravou severa uspešno mogao da osvoji zemljište, jer je neprijatelj povukao snage ispred 21. brdskog armijskog korpusa da bi ih suprotstavio 22. lovačkoj diviziji koja sa severa ide u susret 21. brdskom armijskom korpusu. Ova divizija je, međutim, prodirala na jug preko Bijelog Polja. Sada na jugu treba očekivati da dođe uskoro do sjedinjavanja sa 21. brdskim armijskim korpusom i da se ovaj korpus može dovesti na sever. Međutim, 22. lovačka divizija, koja je hitno potrebna na severu, ovim protivnapadom će se zadržati u Crnoj Gori i nedostajaće 21. brdskom armijskom korpusu,

pre svega, u reijonu Mostara. Značajne snage 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu maraće da ostanu u severnoj Ornoj Gori da bi mogle maskirati- pokret 21. brdskog korpusa prema severoistoku.

Krajnje hitno je, međutim, dovođenje snaga na sever, gde će — severno od Drave — biti upotrebljen -svaki raspoloživi bataljon.

U zapadnoj i jugozapadnoj Srbiji, pokreti odvajanja Grupe armija »E« protekli su, kao i do sada, po planu. Korpus »Miler« (34. armijski korpus) povukao se iz reiona Kraljeva a njegove zaštitnice se sada nalaze istočno od Čačka. Odstupni marš 91. armijskog korpusa, kao što je već spomenuto, morao se odložiti zbog neophodnog probijanja 21. armijskog korpusa.

Delovi Grupe armija »E« su se probili sa juga u Zvornik i uspostavili su vezu sa 2. oklopnom armijom. Oni su, međutim, bili prinuđeni da oslobode 1. brdsku diviziju na drinskom frontu, koja se morala da dopremi 68. armijskom korpusu. Neprijatelj se na Drini suprotstavio našim pokretima, a isto tako je i Bijeljini poseo sa jakim snagama.

Na sremskom frontu vladao je do pre nekoliko dana mir. Međutim, od 3. 12. ovde se osećaju neprijateljski napadi pukovske jačine. Utvrđeno je, da se protiv ovog sektora fronta vrši pojačanje banditskim snagama (dve divizije iz Srbije) a moguće je da su i ruske združene jedinice (ijedna divizija) dovedene iz reiona Kraljeva, koji je evakuisao 34. armijski korpus.

Kod Mostara je, istina, situacija ostala nepromenjena. U rajonu dalje prema severoistoku zjapi veliki otvor na izgrađenom odbrambenom frontu na hrvatskoj jugoistočnoj granici, pošto je 21. armijski korpus iz Crne Gore morao da krene na marš u severnom pravcu. Snage, koje bi zatvorile ovaj otvor u jugoistočnoj Hrvatskoj, nisu prisutne. U rajonu borbenih dejstava Knin, stvorena je tačka pritiska. Jak neprijatelj doveo je 15. brdski armijski korpus u težak položaj. Tamo se nastavljaju promenljive borbe.

Situacija severno od Drave

Na dan 7. 11. 1944. neprijatelj je počeo kod Apatina a nešto kasnije i kod Batine, izvan zone komandovanja komandanta Jugoistoka, da prelazi Dunav. Komandant Jugoistoka je iz predostrožnosti ovde doveo neke snage. Na dan 10. 11. primio je komandant Jugoistoka dar Danajaca severno od Drave, gde je Grupa armija »Jug« mogla da angažuje samo nedovoljne snage. Tamo se, pored Mađara, nalazila i 31. SS-dobrovoljačka divizija poreklom iz Bačke. Sve snage koje su joj bile pri ruci, morala je 2. oklopna armija da baci na severnu obalu Drave. Ipak, ove snage nisu bile više dovoljne da spreče nadmoćnijem neprijatelju (57. armija) proširenje njegovog mostobrana i na kraju prodor u Pečuj. Opasnost, koja je ovde pretela prodorom neprijatelja u pravcu Blatnog jezera (oblast industrije i nafte), trebalo je savladati u sadejstvu sa 68. armijskim korpusom udaram privučениh snaga Grupe armija »Jug« zapadno od

Dunava prema jugu, tj. u dubinu boka Rusa koji prodiru. Komanda 2. oklopne armije dobila je zato zadatak da 68. armijski korpus sa snagama Grupe armija »Jug« (57. oklopni armijski korpus) objedini pod njenu komandu i izvede ovu operaciju. 57. oklopni armijski korpus morao je, međutim, da se kod Baje naglo okrene prema severu, jer je novodošli neprijatelj (4. ruska gardijska armija) u međuvremenu, i tamo i kod Dunaieldvara, prešao Dunav i nadirao prema severozapadu i pregazio Mađare. Dolazile su naše nove snage. U međuvremenu se, međutim, situacija dalje razvijala. Na dan 3. 12. Rusi su se nalazili na severoistočnoj ivici Blatnog jezera. Kako će sada stvari dalje teći, mi ne znamo. Međutim, mora se težiti da 68. armijski korpus što dalje ostane na istoku i ne dopusti da bude bačen ka zapadu. Stvorio bi se, inače, suviše dugačak bok na Dravi koji se ne bi mogao dovoljno da pokrije snagama, pošto su raspoloživi delovi Grupe armija »E« vezani za hrvatsku jugoistočnu granicu.

Napadi iz vazduha su takođe jako ometali dovođenje Grupe armija »E«. Rušenje mostova i pruga (most kod Zenice na pruži Sarajevo — Brod biće tek 10. 12. opet gotov). Železničke pruge iz Nemačke su kod Celja i zapadno od Zagreba bombardovanjem i rušenjem trajno prekinute, što će se, osim toga, vrlo nepovoljno odraziti na marševske pokrete i snabdevanje Grupe armija »E«. Trupe Grupe armija »E« koje maršuju iz Albanije, Crne Gore i Srbije u Hrvatsku neće naići na očekivano snabdevanje.

O novoj organizaciji komandovanja južno od Drave

Korpusna grupa »Kibler« i 15. brdski armijski korpus Grupe armija »E« i 15. armijski korpus Grupe armija »F« su u taktičkom pogledu neposredno potčinjeni Grupi armija »F«, a u disciplinskom pogledu još su pod komandom 2. oklopne armije.

Nova organizacija snabdevanja

Pošto Grupa armija »E« u Sarajevu nije još u stanju da preuzme organizaciju snabdevanja združenih jedinica južno od Drave i u severoistočnoj Hrvatskoj, 2. oklopna armija biće na snabdevanju kod Grupe armija »Jug« a Korpusna grupa »Kibler«, 69. armijski korpus i 15. brdski armijski korpus kod Grupe armija »F«.

O konferenciji u štabu, vidi i beleške iz izlaganja na štabnoj konferenciji grupe oficira Obaveštajnog odeljenja Abvera od 4. 12. 1944. godine.

O situaciji

1 — Situacija se karakteriše:

1) Vrlo brzim povlačenjem 68. armijskog korpusa severno od Drave sa frontom prema severoistoku na novu liniju istočno od Nemetlad — istočno Barč.

2) Blagodareći tome, front na Dravi je isprekidan. Rus iskorišćava ovu povoljnu situaciju tako što pokušava da sruši front u Sremu.

Od 4. 12. rano neprijatelj je u napadu, podržan artiljerijom, višecevnim oruđima i jurišnom avijacijom, na celoj glavnoj odbrambenoj liniji 118. lovačke divizije između Save i Dunava (»crvena« linija: Bosut — Ilok), sa pravca glavnog udara prema Fruškoj gori. Na nepreglednom šumovitom zemljištu, s obe strane Ljube, neprijatelj je mogao da pregazi posadu položaja koja je po broju daleko slabija, i da se probije do artiljerijskih položaja.

Istovremeno sa njegovim frontalnim napadom iz Fruške gore, neprijatelj je, noću između 3/4. 12. otpočeo prelaz Dunava istočno od Opatovca u cilju udara u duboki bok Grupe »Kibler«. Angažovanjem poslednjih rezervi, prodor je privremeno blokiran.

Pad severnog dela »crvene« linije doveo je takođe do napuštanja južnog dela ovog položaja. Grupa »Kibler« morala se sa kraće »crvene« linije da povuče na dužu, neposlednu i još neizgrađenu liniju »nibelunških« položaja (Bosut — istočno Adaševci — istočno Šid — istočno Tovarnik — istočno Sotin), pri čemu je Grupa »Kibler« morala da se razvuče. Neprijatelj je, kako izgleda, angažovao i jednu sovjetsku združenu jedinicu sa tenkovima. Mali su izgledi da će Grupa »Kibler« sa svojim, srazmerno slabim, snagama moći da zadrži »nibelunške« položaje, ukoliko se blagovremeno ne dovedu nove snage. Dobro je što su čela kolona 34. brdskog armijskog korpusa stigla u rejon južno od Bijeljine. Zbog rušenja mostova i daljeg ugrožavanja puteva podilaženja od strane bandi, potrebno je međutim još mnogo vremena dok ne stignu pojačanja Grupe armija »E«. Grupa armija »E« hoće da ih železničkim transportom dovede na severno krilo. Lakše je shvatljiva ideja da se ova pojačanja koncentrišu južno od Save radi udara u duboki bok neprijatelja, koji u međurečju prodire prema zapadu. Međutim, postoji bojazan da ne dođe do koncentracije ovih snaga i da se opet bataljon po bataljon mora da baca u borbu radi zatvaranja breša.

3) Teško pada da se pri zategnutoj situaciji u Sremu sada više ne bi mogle na ovaj ugroženi odsek da dovedu predviđene snage za ojačavanje fronta severno od Drave.

4) Postignuti prodori na mostobranu Knin, kao rezultat nastavljenog napada brojno nadmoćnijeg neprijatelja podržanog artiljerijom i tenkovima, doveli su do povlačenja 15. brdskog armijskog korpusa sa glavne odbrambene linije na skraćeni položaj na planini Velebitu sa obezbeđenjem istočnog boka, i do gubitka Knina. Gubici 15. brdskog armijskog korpusa su znatni. Korpus je u rejonu borbenih dejstava Knin imao preko nekih 11 bataljona, istina najvećim delom hrvatskih legionarskih bataljona, koji se, međutim, nisu slabo borili. Iz toga se može zaključiti o borbenoj snazi neprijatelja. Pokazuje se doprinos Anglo-Amerikanaca u osvajanju Jugoslavije dovoženjem teškog oružja, artiljerije, minobacača (masovna vatra na naše položaje kod Knina) i tenkova. Uz to dolaze izveštaji o pomolu većeg konvoja brodova sa kursom Zadar — Šibenik.

II — *Iz dnevnog izveštaja* o d 4. 12. 1944. godine

Grupa armija »E«

Napadom avijacije iz niskog leta na železničku prugu Sarajevo — Brod, ponovo je sprečen dolazak vozova za snabdevanje.

Jadranski front

U rejonu Pađene, bande su zaprečile glavni put za snabdevanje 15. armijskog korpusa.

Komanda Grupe armija »E« se saglasila sa namerom Komande 15. brdskog armijskog korpusa da preda glavnu odbrambenu liniju Knin. Razlozi: pošto se, zbog situacije u snabdevanju, nije više mogao da obezbedi uspeh u daljem vodenju borbe opkoljenih snaga s jedne strane, a s druge, što se u doglednom vremenu nisu mogle staviti na raspolaganje trupe za izvođenje deblokade. Prema tome, posle mogućeg razbijanja naših snaga, nije se više mogla zagarantovati izgradnja novog fronta.

Istočni front

Zaštitnice 41. tvrđavske divizije puvukle su se na zaprečnu liniju istočno od Duge Poljane. U napadu, južno od Bijelog Polja, udarili smo na jakog neprijatelja, koji je postavio teško oružje na visinskom zemljištu koje drži južno od Lima.

Povlačenje zaštitnica 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, noću između 3/4. 12, na novu glavnu odbrambenu liniju istočno od Požege, teklo je po planu. Posle čišćenja od neprijatelja rejona Kozluk, borbena grupa 1. brdske divizije, ojačana delovima 117. lovačke divizije, nastavila je prodiranje u pravcu Bijeljine. Delovi SS-puka Divizije »Skenderbeg« otpočeli su napad protiv neprijatelja koji je, severoistočno od Sokolca, držao pod vatrom put za Vlasenicu.

Ruska artiljerija i minobacači dejstvovali su vatrom na Donji Miholjac na Dravi. Zapadno od D. Miholjca, Dunav je nebezbeden, usled čega će — pri daljem povlačenju 68. armijskog korpusa, nastati najozbiljnija opasnost za Slavoniju. Zbog toga je 69. armijski korpus za specijalnu namenu dobio zadatak od Grupe armija »F« da, u cilju zaštite Drave, formira borbenu grupu severoistočno od Zagreba. U rejonu Slavonska Požega — Pleternica traju i dalje snažne borbe delova 1. kozačke divizije sa snagama bandi.

Dnevni izveštaj o d 4. 12. 1944. godine

20.30 časova: Direktiva za Korpusnu grupu »Kibler«:

Na osnovu telefonskog razgovora, oko 18.10 časova, generala Vintera i načelnika štaba komandanta Jugoistoka (uporedi operacijski dnevnik — prilog 26/XII), opozvano je odobrenje, koje je telefonom saopšteno generalu Kibleru, za povlačenje na »nibelunšku« liniju i naredeno telegramom op. str. pov. br. 6589/44, da se na »crvenoj« liniji održi što duže. Gde se likvidacija prodora više ne vrši, odsečeni delovi u povlačenju treba da se tako bore da se najkasnije na »nibelunškoj«

liniji mogu zadržati. »Nibelunška« linija mora se u svakom slučaju i po svaku cenu držati.

Grupi armija »E« je dato uputstvo da do krajnosti ubrza marš snaga 34. armijskog korpusa, koje dolaze preko Bijeljine. Skrenuta je pažnja na mogućnost protivnapada protiv južnog boka neprijatelja u toku napada ili pojačavanja severnog krila Korpusne grupe »Kibler« dovođenjem prvoprispelih delova železničkim transportom.

Izveštaj Vrhovnoj komandi oružanih snaga o Korpusnoj grupi »Kibler«.

Telegramom op. str. pov. br. 6590/44. obavještena je Vrhovna komanda oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o situaciji Korpusne grupe »Kibler« i dati razlozi za proboj severnog dela »crvene« linije. Istovremeno je komandant Jugoistoka izvestio Vrhovnu komandu oružanih snaga da je Korpusnoj grupi »Kibler« saopštena direktiva.

Upotreba vazduhoplovnih jedinica z.a obezbeđenje Drave

Vrhovna komanda oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) je, s obzirom na svakodnevno rastuće ugrožavanje fronta na Dravi, kome se u prvi mah može da suprotstavi samo sa potpuno nedovoljnim policijskim trupama, zatražila ovlašćenje da se 3000 vojnika iz vazduhoplovstva, koji se sada nalaze u prihvatnom rejonu Broda, mogu upotrebiti kao alarmne jedinice za obezbeđenje Drave.

5. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Jadranski front: blagovremenom i kategoričnom odlukom Grupe armija »E« — o angažovanju 22. lovačke divizije prema jugu, 21. brdski armijski korpus je u napadu 4. 12. dospo uveče u rejon Mateševa. Najveći deo motorizovanih delova korpusa išao je napred preko mosta kod Bioča. Bobena grupa jačine bataljona otpočela je 5. 12. rano da prodire prema Mateševu.

5. SS-brdski armijski korpus: nije bilo naročitih događaja.

15. brdski armijski korpus: uspeo je da se probije iz rejona borbenih dejstava Knin prerna severu, ali su legionarski bataljoni izgubili masu teškog pribora. Bobena snaga je znatno opala i kriza se produžava. Namera je da nova glavna bobena linija bude na planini Velebitu.

Istočni front

91. armijski korpus za specijalnu namenu: delovi 22. lovačke divizije su u napadu radi čišćenja od neprijatelja visinskog zemljišta južno od Lima. Namera je da se zaštitnice 41. tvrđavske divizije povuku u noći između 5/6. 12. na zaprečnu liniju Sjenica.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: neprijatelj je 5. 12. produžio svoj jaki napad na frontu 118. lovačke divizije sa težištem dejstava u Fruškoj gori. Posade mesta Erdevik, Ljuba i Ilok, koje su se hrabro i ogorčeno borile, odbačene su u rejon severno od Šida («nibelunški» položaji). Tamo su nove borbe u toku.

Na dan 5. 12. u podne otpočeo je naš protivnapad na neprijateljski mostobran na Dunavu istočno od Opatovca. Rezerve se privlače.

Severno od Osijeka osujećen je pokušaj neprijatelja da 4. 12. kasno uveče pređe Dunav snagama jačine čete.

Na dravskom frontu, neprijatelj je dejstvovao samo lokalnom vatrom za uznemiravanje.

Neposredno potčinjene jedinice komandantu Jugoistoka

69. armijski korpus za specijalnu namenu: neprijatelj je opkolio Slavonsku Požegu i Bjelovar. U toku je akcija za deblokadu.

17.35 časova. Direktiva za Korpusnu grupu »Kibler«

U telegramu (Operativno odeljenje br. 6611/44. strogo poverljivo) Korpusnoj grupi »Kibler«, načelnik štaba, general-potpukovnik fon Gildenfelt — po naređenju gospodina komandanta — još jednom je ukazao na to da se »nibelunška« linija bezuslovno mora održati. Povlačenje na »zelenu« liniju ne dolazi uopšte u pitanje.

Uporedi takođe operacijski dnevnik, strana 699, prilog 27/XII. Prilog 37/XII.

Namera o predaji komande 5. SS-brdskog armijskog korpusa i reorganizaciji 7. SS-brdske divizije »Princ Eugen«

Prema telegramu Vrhovne komande opružanih snaga (Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje kopnene vojske — Jugoistok str. pov. br. 0044285/44) rajhsfirer SS namerava:

1) Da ovlasti komandu 5. SS-brdskog armijskog korpusa da rukovodi SS-združenim jedinicama na teritoriji Mađarske.

2) Da brdske lovačke jedinice 7. SS-brdske divizije »Princ Eugen« koncentriše u Brdski lovački puk »Artur Fleps« i, kao drugu pukovsku grupu, uvede u sastav sadašnju Borbenu grupu »Skenderbeg«.

Shodno tome, komandi Grupe armija »E« je, telegramom op. str. pov. br. 6602/44. izdato uputstvo:

1) Komanda 21. brdskog armijskog korpusa smeniće komandu 5. SS-brdskog armijskog korpusa po preuzimanju njenog zadatka.

2) Grupa armija »E« treba da vodi brigu o tome da se u toku pokreta odvajanja od neprijatelja 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu — ukoliko to borbena situacija dozvoljava — sprovede objedinjavanje Borbene grupe »Skenderbeg« sa 7. SS-brdskom divizijom »Princ Eugen« u dve pukovske grupe.

Istovremeno je javljeno Vrhovnoj komandi oružanih snaga da će komanda 21. brdskog armijskog korpusa smeniti komandu 5. SS-brdskog armijskog korpusa. Pošto komanda 21. brdskog armijskog

korpusa sada još rukovodi borbom za proboj albanskih snaga kroz Crnu Goru i za ovo joj je, pri najpovoljnijem toku pokreta, potrebno najmanje 3 nedelje, to sa oslobađanjem [razrešenjem] 5. SS-brdskog armijskog korpusa ne računati pre kraja decembra — početka januara 1945.

Premeštanje snaga lovačke avijacije u Sarajevo

Neprijateljska avijacija i dalje ometa železnički saobraćaj i pokrete kolona tako jako da je kod Grupe armija situacija u pogledu snabdevanja krajnje zategnuta, a razvojem situacije u južnoj Mađarskoj naročito neodložno pomeranje trupa može biti usporeno da se ne može podneti.

Ukoliko duže potraje ovakvo stanje, doći će do kritičnog zaoštravanja situacije kod Grupe armija »E«, kako u pogledu snabdevanja tako i u borbenoj situaciji na severnom krilu. Zbog toga je komandant Jugoistoka još jednom zamolio 4. vazdušnu flotu (vazduhoplovni oficir za vezu str. pov. br. 798/44) da što pre izvrši premeštanje snaga lovačke avijacije — koje je imala u vidu — u Sarajevo ili bar u Zagreb.

6. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

Grupa armija »E«

Situacija u zoni operacija Grupe armija karakteriše kritično stanje u rejonu borbenih dejstava Knin. Delimično rasulo hrvatskih bataljona, gubici u oružju i opadanje volje za borbu, sprečili su novu izgradnju glavne odbrambene linije. Neprijatelj je istovremeno s obe strane ponovo izvršio obuhvatni napad i 15. brdski armijski korpus, sa delovima koji su još sposobni za borbu, nalazi se pred novim opkoljavanjem. Pošto više nema snaga na raspolaganju, sem toga je izbila i kriza u snabdevanju, iznet je predlog za izmenom vođenja borbe. Zatraženo je od komandanta Jugoistoka da donese odluku i izda naređenje da se od sada *vođenjem borbe u pokretu*, sa formiranim odredima za zaprečavanje, povuče na liniju Karlobag — Gospić — Bihać. Južni bok Grupe armija »E« treba da se zaštiti dovodenjem novih snaga preko Travnika.

Jadranski front:

21. brdski armijski korpus: prodirući ka severu, stigao je u Lijevu Rijeku. U porastu je pritisak neprijatelja na bočni položaj Tuzi, na koji su se zaštitnice povukle.

5. SS-brdski armijski korpus: otpočela je operacija čišćenja od neprijatelja pretpolja glavne odbrambene linije Nevesinje — Mostar. Štab »Šojerlen« je rasformiran 4. 12. 1944. godine.

15. brdski armijski korpus: situacija borbenih grupa koje su se iz rejona borbenih dejstava Knin probile ka severu još više se zaoš-

trila obuhvatom: napadom 2 neprijateljske brigade sa istoka na Srb i istovremenim jakim napadom iz rejona Bruvno sa zapada.

Istočni front

91. armijski korpus za specijalnu namenu: u cilju otvaranja marševskog puta 21. armijskom korpusu, nastavljeno je čišćenje visinskog zemljišta južno od Lima, na kome bande pružaju jak otpor. Zaštitnice 41. tvrđavske divizije izvode marš za Sjenicu bez pritiska neprijatelja.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: u porastu je pritisak neprijatelja na zaprečni položaj oko Požege.

Borbena grupa »Fictum« (Prednji odred 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, SS-puk »Skenderbeg«) uspostavila je preko Vlase nice kod Drinjače vezu sa glavnim snagama. Čelo kolone 11. vazduhoplovne pešadijske divizije podilazi Janji.

Grupa »Kibler«: između Save i Dunava traju teške i promenljive odbrambene borbe protiv neprijatelja koji, iz Fruške gore, sa glavnim snagama napada na »nibelunški« položaj.

Na dravskom frontu neprijatelj je dejstvovao vatrom u rejonu Osijek — Miholjac i u Moslavini.

Neposredno potčinjene jedinice komandantu Jugoistoka

69. armijski korpus za specijalnu namenu: izvršena je deblokada Sl. Požege. Prodirući u pravcu Bjelovara, hrvatska borbena grupa zauzela je Sv. Ivan-Žabno i St. Kapelu u kojima je neprijatelj pružao jak otpor.

Balkan: iz pojačanog pritiska Titovih snaga, naročito u Sremu, uvida se da one teže jedinstvenom rukovođenju. U toku ruskog prodora severno od Drave, i sa njihove strane došlo je do presudnog operativnog uspeha. Dok su na jugoslovenskoj teritoriji, u čisto personalnom pogledu, ostavljene same sebi, značajna je pomoć u avijaciji a isto tako i angažovanje jurišne avijacije sa ruske strane, kao i pomoć u jedinicama za blisku (neposrednu) podršku od strane saveznika i pojačan dotur materijala preko Jadranskog mora u upadljivo jakim brodskim transportima. Sa brzim porastom borbene moći, pre svega upotrebom teškog oružja — naročito na području Dalmacije, treba računati.

7. decembar 1944. go dine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Jadranski front:

21. brdski armijski korpus: napad na Mateševo napreduje.

5. SS-brdski armijski korpus: u našoj akciji ispred glavne odbrambene linije Mostar naša borbena grupa, pri slabom otporu ne-

prijatelja, dospela je u rejon jugozapadno od Nevesinja. Kod Bukovice je odbijen napad bandi na glavni put dotura.

15. brdski armijski korpus: u rejonu borbenih dejstava južno od Srba, nastavljaju se uporne odbrambene borbe. Neprijatelj se sa jakim snagama približuje glavnoj odbrambenoj liniji, a prebacuje se sa istoka i zapada bliže glavnom putu dotura. Neprijateljski napad, povremeno podržavan lovačko-bombarderskom avijacijom, raketnim oruđima i artiljerijom, uz veliki utrošak municije, uglavnom je odbijen. Naše trupe su jako prikovane [na udaru]. Kod hrvatskih legionarskih združenih jedinica pojave rasula. Iz rejona Zagreba, u toku noći 7/8. 12, dovešće se teretnim kamionima u Bihać 1 bataljon 1. lovačkog puka.

Istočni front:

91. armijski korpus za specijalnu namenu: delovi 22. lovačke divizije, sa mostobrana južno od Bijelog Polja, otpočeli su pokret radi daljeg otvaranja puta ka Mojkovcu. Uzvišenja s obe strane tesnaca Jabuka očišćena su od neprijatelja. Zaštitnice 41. tvrđavske divizije nalaze se istočno od Sjenice.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: likvidiran je prodor u zaprečnu liniju jugoistočno od Požege. Bande su zaprečile put Užice — Dub. Komanda 34. armijskog korpusa je tamo određena. Put je očišćen. Marševski pokret u dolini Drine teče po planu.

Na sremskom frontu neprestano traju borbe u kojima obe strane imaju visoke gubitke i u kojima neprijatelj i dalje osvaja zemljište. Na dan 7. 12. pre podne, neprijatelj je kod Otoka dopro do železničke pruge Brčko — Vinkovci. Otok se moglo preoteti. Naš protivnapad na neprijateljski mostobran Opatovac, međutim, zaustavljen je bočnom vatrom.

Na dunavsko-dravskom frontu, obostrana dejstva vatrom.

Neposredno potčinjene jedinice komandantu Jugoistoka

69. armijski korpus za specijalnu namenu: odbijeni su neprijateljski napadi na uporišta u rejonu Banje Luke.

11.30 časova. Kritična situacija kod 15. armijskog korpusa i zahtev za promenom vođenja borbe

Komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br.¹ 6644/44., predao je Vrhovnoj komandi oružanih snaga izveštaj komandanta 15. brdskog armijskog korpusa, generala oklopnih jedinica Fena od 16. 12. u 10.00 časova o kritičnoj situaciji u rejonu borbenih dejstava Knin,

Pošto nije data mogućnost za brže dovođenje snaga 15. brdskom armijskom korpusu, komandant Jugoistoka moli Vrhovnu komandu oružanih snaga da sada preispita da li treba da ostane u važnosti dosadašnji borbeni zadatak (»braniti Hrvatsku«), Komandant Jugoistoka je mišljenja da 15. brdski armijski korpus od sada treba da

vodi borbu iz pokreta sa punim iskorišćenjem zemljišta, kako bi održao borbenu moć snaga sa kojima još raspolaže i što više dobio u vremenu. Komandant Jugoistoka zato moli Vrhovnu komandu oružanih snaga za saglasnost da se komandant 15. brdskog armijskog korpusa ovlasti da borbu u odstupanju vodi dosadašnjim načinom borbene dejstava sa ciljem da borbom za usporavanje dobije što više u vremenu. Pri tom, formiran u odrede za zaprečavanje i izbegavajući samo pritisak nadmoćnijeg neprijatelja, sme da se povuče do linije Karlobag — Gospić — Bihać da bi, po dovođenju svežih snaga, sa ove linije iznova otpočeo protivnapad.

Komandant Jugoistoka namerava da žurno dovede železnicom delove 117. lovačke divizije na teritoriju zapadne Hrvatske, pošto se odavde jedino ove snage mogu brzo da stave na raspolaganje. Angažovane delove 1. brdske divizije kod Korpusne grupe »Kibler«, tada tek mogu da smene delovi 11. vazduhoplovne pešadijske divizije. Međutim, pošto sve ove mere ne mogu blagovremeno da dođu do izražaja, komandant Jugoistoka smatra nužnim da se, kao što je napred javljeno, izvrši izmena u vođenju borbe. Namera je da se obezbeđenje južnog boka izvrši dovođenjem, preko Travnik, 181. ili 297. pešad. divizije. Tu se ipak radi o snagama koje Komanda Grupe armija »E«, na osnovu situacije, još ne može slobodno da stavi na raspolaganje.

19.00 časova. Odluka Vrhovne komande oružanih snaga

Na gornji telegram stigla je sledeća odluka Vrhovne komande oružanih snaga:

1) Direktiva Vrhovne komande oružanih snaga/Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje kopnene vojske — Jugoistok str. pov. br. 77412/44. od 19. 11. (vidi operacijski dnevnik, strana 621) po kojoj komandant Jugoistoka treba da brani Hrvatsku, ostaje načelno u važnosti.

2) Najpreči zadatak komandanta Jugoistoka jeste da, u vezi sa borbama severno od Drave, svoj duboki bok na Dravi zaštiti što jačim snagama i spreči neprijatelju prodor na teritoriju Slavonije. Pored toga, treba što duže zaustaviti prodiranje neprijateljskih snaga sa dalmatinskog primorja sa juga u pravcu Bihaća. Odmah kako se ovde dovedu ma koje pogodne snage, mora se težiti da se napadnu i potuku neprijateljske grupe koje prodiru preko Knina, pošto se samo ovim putem može isključiti ugrožavanje južnog boka zone operacija i održati veza sa teritorijom Istre.

Gornja direktiva Vrhovne komande oružanih snaga saopštena je u izvodu telegramom Grupi armija »E« (komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje str. pov. br. 6655/44).

Ova direktiva Vrhovne komande oružanih snaga smatra se kao odgovor na dalekovidno planiranje maršala, barona fon Vajksa od 25. 11, a koje je razvoj situacije za poslednjih 14 dana potpuno potvrdio. (Pravovremeno, je od neprijatelja iznudeno, pomeranje težišta dejsta-

va na skraćeni front u severozapadnoj Hrvatskoj, da bi se oslobodile snage za ofanzivno vođenje borbe).

Uporedi uz to op. str. pov. br. 0340/44. od 25. 11, operacijski dnevnik, strana 639, prilog XXXXIII/44. kod načelnika štaba, a isto tako i telefonski razgovor general-pukovnika fon Gildenfelta sa generalom Vinterom od 28. 11. 1944, operacijski dnevnik, strana 658.

Obaveštajni večernji izveštaj od 7. 12. 1944. sa procenom neprijatelja na istočnom frontu.

Prema radio-izveštajima, mora se sa tim računati da je neprijatelj saznao o dovođenju naših snaga duž Drine prema severu. Radi toga ima više razloga da ubrza potiskivanje našeg fronta u Sremu. Da li će on ovde da dovede, pored do sada poznatih snaga, još i ostale delove 68. streljačkog korpusa radi angažovanja na frontu (223. streljačka divizija) ili će, pak, dovesti snage koje su predviđene za upotrebu severno od Drave, može se ostaviti otvorenim za razmatranje.

Verovatno uskoro treba očekivati angažovanje bugarskih snaga u Sremu.

8. decembar 19 44. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Na sremskom frontu očuvan je kontinuitet fronta, uprkos neprekidnih napada neprijatelja, koji su delom bili podržani teškom artiljerijom i višecevnim oruđima, kao i lokalnom gubitku zemljišta (istočno od Otoka).

Istočni front

91. armijski korpus za specijalnu namenu: u prodoru prema jugu, delovi 22. lovačke divizije zauzeli su u jurišu Mojkovac. Zaštitnice 41. tvrđavske divizije, bez dodira s neprijateljem, stigle su u rejon istočno od Sjenice.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: Borbena grupa »Šolc« preuzela je komandu nad snagama koje su se nalazile u rejonu Požega — Užice. Onde su odbijeni napadi bandi. Komanda 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu stigla je u Zvornik. U dolini Drine, čelo kolone 11. vazduhoplovne pešadijske divizije stiglo je u Bijeljino.

Grupa »Kibler«: ruski bataljon, koji je u noći između 7/8. 12. severozapadno od Vukovara prešao na južnu obalu Dunava, blokiran je. Napad neprijatelja, koji je bio usmeren prema severnom delu »zelene« linije (Orolik — Sotin), do sada je krvavo odbijen. Delovi 117. lovačke divizije, koji su nastupali železnicom, angažovani su za likvidaciju neprijateljskog mostobrana kod Vukovara.

Između Save i Bosuta oživela su dejstva bandi. Neprijatelj je zauzeo naseljena mesta u rejonu istočno i severoistočno od Brčkog.

Na istočnoj obali Dunava, severno od Vukovara, artiljerijskom vatrom je rasturena neprijateljska skupina jačine čete.

Odbijen je pokušaj prelaza preko Drave kod Moslavine neprijateljskih izviđačkih grupa.

69. armijski korpus za specijalnu namenu: pri čišćenju zemljišta od neprijatelja zapadno od Banje Luke, odbačene su jake bande. Namera je da se očisti od neprijatelja oblast između Virovitice i Drave.

Planiranje

U vezi dopisa komande Grupe armija »E« op. str. pov. br. 11827/44 (odnosi se na namere Grupe armija »E«, uporedi operacijski dnevnik str. 701), komandant Jugoistoka je predao komandi Grupe armija »E« telegram op. str. pov. br. 6668/44:

Vrhovna komanda oružanih snaga naredila je da se treba načelno pridržavati zadatka za odbranu Hrvatske (vidi operacijski dnevnik str. 711). Težište dejstava treba, nedvosmisleno, da bude na sremskom i dravskom frontu, kao i na sektoru Kraljevica — Knin. Potrebne snage za to dobijati bezobzirnim skidanjem snaga sa drugih frontova i primanjem svakog rizika. Ukoliko silom prilika (stalno ugrožavanje dubokih bokova i pozadine Grupe armija »E« ili unutrašnje političke krize) dolazi u pitanje skraćivanje fronta, shodno gornjem dopisu, koji se na ovo odnosi, Grupe armija »E«, odluka nije još zrela. Generalštabne pripreme treba da se izvrše. Za sprovođenje je potrebno fire-rovo naređenje, koje će maršal, u vezi sa očekivanim daljim pomernjem snaga prema severnoj Hrvatskoj i posle razjašnjavanja podataka o neprijatelju na južnoj i jugoistočnoj granici Hrvatske, tražiti od Vrhovne komande oružanih snaga.

Borbeni zadatak za Korpusnu grupu »Kibler«

U telegramu komandanta Jugoistoka op. pov. br. 6656/44. dato je objašnjenje Vrhovnoj komandi oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o borbenom zadatku koji je komanda Grupe armija »E« izdala Korpusnoj grupi »Kibler« na dan 7. 12. 1944:

1) Svako uzmicanje ili povlačenje pod borbom Korpusne grupe »Kibler« može da dovede do daljeg zaoštavanja situacije između Save i Drave. Sve namere i razmišljanja, koje iz toga proističu, najoštrije suzbijati kod rukovodstva i trupe.

2) Od presudnog je značaja da se isključi ugrožavanje železničke pruge Brčko — Vinkovci i očisti od neprijatelja put Otok — Komletinci — Orolik. Kasniji cilj: preotimanje »nibelunške« linije.

3) Pored toga, ubrzati dovođenje i stavljanje na raspolaganje: Borbene grupe »Dauner« i prednjih delova 11. vazduhoplovne pešadijske divizije koji pristižu.

Komandant Jugoistoka je u celini odobrio ovaj borbeni zadatak.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na istočnom frontu od 8. 12. 1944. godine

Namera neprijatelja, koji napada na sremskom frontu, može da bude dovlačenje daljih sopstvenih snaga preko Save ka severu, pre svega daljim pomeranjem napred jakih banditskih snaga, prekinuti a zaiim angažovanjem potčinjenih združenih jedinica 68. streljačkog korpusa zauzeti železnički čvor Vinkovce. Pretpostavlja se sa velikom verovatnoćom vrlo skoro angažovanje tenkova, o čemu postoji više izveštaja. Dalje se mora računati sa porastom aktivnosti banditskih snaga koje se nalaze u pozadini zone borbenih dejstava, a možda i s fronta uz učešće bugarskih združenih jedinica.

Sve skupa se pojačano ocrtava nastojanje neprijatelja da, napadom prema zapadu, uspostavi vezu sa snagama koje se nalaze severno od Drave ili je tek prelaze. Preticanje (ostalih snaga) 75. streljačkog korpusa, kako se pretpostavlja, koji treba da obezbedi operaciju u južnoj Mađarskoj severno od Drave, ima pri tom i dalje presudan značaj.

9. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

U Sremu neprekidno traju uspešne odbrambene borbe sa neprijateljem koji napada snagama jačine puka. Priticanjem novih snaga može se priželjkivati likvidiranje prodora u »zelenu« liniju, i neprijateljskog mostobrana Vukovar. U rejonu severno od Knina, situacija je i dalje zategnuta, Stalne kiše i teškoće zemljišta usporavaju pokrete.

Grupa armija »E«

Jadranski front

21. brdski armijski korpus: prodorom prema severu, pri stalnoj kiši i teškim zemljišnim prilikama, stigao je u rejon 4 km jugozapadno od Mateševa. 181. lovačka divizija povukla se iz rejona Danilovgrada na zaprečni položaj Spuž.

5. SS-brdski armijski korpus: bez naročitih događaja.

15. brdski armijski korpus: odbijeno je više neprijateljskih prodora u Gračac.

Istočni front

91. armijski korpus za specijalnu namenu: radi rasterećenja 22. lovačke divizije, ispred koje se neprijatelj pojačava, namera je da se izvrši napad 963. tvrđavskom brigadom iz tesnaca Jabuka preko Pljevalja na put prema jugoistoku.

Borbena grupa »Šolc«: u rejonu Požege traju neprekidne borbe sa bandama koje su u napadu.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: iz rejona Užice odmarširala je poslednja marševska grupa. Komanda 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu stigla je u Bijeljino i uspostavila vezu sa Gru-

pom »Kibler«. Marševski pokreti između Bijeljine i Brčkog otežani su zbog visoke vode.

Grupa »Kibler«: neprijatelj je izvršio novi napad u rejonu severozapadno od Otok — Dunav sa pravcem glavnog udara prema Oroliku i jugoistočno od Sotina. Ovde su krvavo odbijeni Rusi, koji su napade izvodili snagama jačine puka, a protiv brojno jako nadmoćnijeg neprijatelja postignut je puni odbrambeni uspeh. Na neprijateljskom mostobranu, severozapadno od Vukovara, protivnapadom ojačanog 118. izviđačkog bataljona, koji je izveden sa velikim poletom, povraćena je železnička stanica. Oko dva neprijateljska bataljona su razbucani a potopljena jedna topovnjača na Dunavu. Delovi 117. lovačke divizije su na dan 9. 12. po podne otpočeli pokret radi konačnog čišćenja od neprijatelja.

Jedinice neposredno potčinjena komandantu Jugoistoka: odbijeni su noćni napadi bandi na uporište u rejonu istočno od Kutine.

10. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Od jakih kiša, koje su trajale danima, visoko nabujale planinske rečice razorile su ili oštetile u Crnoj Gori i Bosni mnoge mostove koji su od presudnog značaja za pokret, borbu i snabdevanje (Bioče, Prijepolje, Zenica). Na ovaj način, između ostalog, napredovanje 21. brdskog armijskog korpusa usporeno je za najmanje 8—10 dana. Komanda stoji pred novim teškim odlukama. Uz to još dolazi da će poplava takođe ometati dalje dovođenje snaga na sremski front.

Korpusna grupa »Kibler« izborila je lep uspeh: konačno je likvidiran neprijateljski mostobran severozapadno od Vukovara a neprijatelj pretrpeo visoke gubitke u ljudstvu i materijalu. Nasuprot tome, slabiji neprijatelj je na dan 10. 12. u podne izvršio prelaz preko Drave severozapadno od Valpova.

Grupa armija »E«

Jadranski front

Usled visoke vode, nastupila je katastrofa (kod Bioča je srušen glavni most) i zaustavila prodor 297. pešadijske divizije u Mateševo, 2-tonski most je pojačan na 4-tonski.

5. SS-brdski armijski korpus: u rejonu borbenih dejstava Mostar, sem uspešne akcije potrebnih odeljenja kod Lise, nije bilo promena u situaciji.

15. brdski armijski korpus: u rejonu borbenih dejstava, naše snage, posle odbijanja više neprijateljskih napada, noću između 8/9. 12. povukle su se na prevoj istočno od Vrpolja.

Dovedeni bataljon 1. lovačkog rezervnog puka 69. armijskog korpusa za specijalnu namenu stigao je u Bihać.

Sopstveni gubici u borbi oko Knina: 4480 ljudi, od toga 1058 ranjenih i zbrinutih, 700 ranjenika u neprijateljskim rukama, 2730 umrlih ili nestalih.

Ukupna jačina 264. pešadijske divizije na dan 5. 12.: 1526 ljudi.

Gubici u materijalu: 41 top, 57 protivavionskih topova, 6 protivtenkovskih topova i skoro celokupno teško *oružje* 264. pešadijske divizije.

Istočni front:

91. armijski korpus za specijalnu namenu i Borbena grupa »Šolc«: situacija nepromenjena

34. armijski korpus za specijalnu namenu: zbog preplavljenosti puta na obali Save istočno od Brčkog, usporen je tok marševskog pokreta.

Grupa Kibler«: u Sremu, između Save i Bosuta, živa borbena dejstva bandi. Neprijatelj, koji je još 9. 12. po podne bezuspešno napadao na Orolik i Sotin snagama jačine i do puka, 10. 12. je tamo izvodio nepovezani napad snagama četa—bataljon. Neprijateljski mostobran severozapadno od Vukovara, posle dvodnevni borbi u kojima se naročito istakao 118. izviđački bataljon, ojačan 1. baterijom 191. brigade jurišnih topova, razbijen je u bliskoj borbi (dva ruska bataljona) u ranim jutarnjim časovima.

Na Dravi, neprijatelj neprekidno dejstvuje vatrom. Severozapadno od Valpova, policijske snage blokirale su neprijatelja, jačine čete, koji je prodro na južnu obalu. Za likvidaciju dovedena je iz Vukovara jedna borbena grupa.

Neposredno potčinjene jedinice komandantu Jugoistoka

69. armijski korpus za specijalnu nameu: u toku je naša operacija južno od Siska. Delovi 1. kozačke divizije, koji imaju zadatak da vrše čišćenje od neprijatelja južno od Drave u pravcu Virovitice, stigli su u Koprivnicu.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na istočnom frontu od 10. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera pov. br. 8761/44.

Povećanje aktivnosti bandi na teritoriji Srema i Slavonije, koje je pretpostavljeno u proceni situacije kod neprijatelja od 8. 12. 1944, sada je nedvosmisleno potvrđeno pokretima Titovih snaga koje su tamo otkrivene. Posle toga, očekuje se da Titov 6. korpus sa 40. divizijom napreduje u rejonu Vinkovci, da se 12. divizija prebacila na odsek Osijek—Donji Miholjac južno od Drave, a da je sada i 10. korpus otpočeo pokret prema okolini Virovitice. Sadejstvo Titovih snaga sa ruskim združenim jedinicama severno od Drave nedvosmisleno se, između ostalog, dokazuje i prisluškivanjem ruskih radio-stanica vazduhoplovnih oficira za vezu.

11. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Katastrofom koju je prouzrokovala visoka voda, sada je poplavljen i most na Drini kod Ljubovije. Usled odronjavanja zemlje, brdski putevi u Bosni i Crnoj Gori zaprečeni su na mnogim mestima.

Grupa armija »E«

Jadranski front:

91. armijski korpus za specijalnu namenu: pred borbenom grupom 22. pesad. divizije, na visovima Tare jugozapadno od Mojkovca, neprijatelj je u dobro izgrađenim položajima. 963. tvrđavska brigada, radi olakšanja situacije 22. lovačke divizije, izvršila je udar od Pijevalja ka Šehovićima. Put Novi Pazar — Višegrad prolokan je na širokim deonicama. Marševski pokreti 41. tvrđavske divizije sada su paralizovani.

Borbena grupa »Šolc«: kod Požege i Užica odbijeni su jaki prodori bandi. Na putu Požega — Višegrad mnogi mostovi su srušeni ili teško oštećeni. Deonice puta su delimično pod vodom, čime je povlačenje na zaprečni položaj Požege ponovo usporeno.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: motorizovani delovi (7. SS-brdske divizije), koji se još nalaze na istočnoj obali Drine, zbog razaranja mosta kod Ljubovije moraće da se vode okolnim putem preko Višegrada.

Grupa »Kibler«: u nepreglednoj šumskoj oblasti između Save i Bosute, vode se borbe sa infiltriranim grupama bandi. U toku je naš napad sa severozapada na Komletince u cilju pomeranja napred glavne odbrambene linije. Između Orolika i Sotina, neprijatelj se 11. 12. ograničio na izvođenje lokalnih prodora.

Na dugačkom boku na Dravi, neprijatelj pojačava svoja borbena dejstva. Pri pokušaju prelaska reke slabijim snagama severozapadno od Valpova, kod Miholjca i zapadno od Moslavine, pojavile su se i mađarske bande.

U vezi sa operacijom neprijatelja na dravskom frontu, ponovo su oživela borbena dejstva bandi na severoistočnoj ivici planine Papuk.

Sumarni izveštaj sa rejona Vukovar:

Neprijatelj je izgubio: 248 mrtvih, 75 zarobljenih. Plen: 9 protivtenkovskili topova, 23 protivtenkovske puške, 16 teških mitraljeza, 100 lakih mitraljeza, 43 automata, 131 puška i 2 topovnjače su potopljene.

Organizacija komandovanja na severnom krilu Grupe armija »E«

Telegramom op. pov. br. 6704/44., komandant Jugoistoka dao je svoju saglasnost sa organizacijom komandovanja na severnom krilu, koju je predložila komanda Grupe armija »E«. General-potpukovnik Kibler je, po predaji dužnosti general-potpukovniku fon Ludvigeru,

krenuo ka 2. oklopnoj armiji, koja je onda dala Grupi armija »E« general-potpukovnika Vitmana da vodi 117. lovačku diviziju. General avijacije Felmi krenuće iz Zagreba 12. 12. Divizijski štab za specijalnu namenu »Stefan« će se, za prvo vreme, upotrebiti kao štab za rukovođenje na severnom boku. Generalštabni major Vajer stavlja se ovom štabu na raspolaganje.

Obezbeđenje železničke pruge Maribor — Zidani Most

Komandant Jugoistoka izvestio je, telegramom str. pov.' br. 1699/44. Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o nedovoljnom obezbeđenju važne železničke pruge Maribor — Zidani Most od strane zamenika komandanta 18. armijskog korpusa, kao i o uznemiravanju u znatnom obimu na ovoj pruzi za poslednjih 14 dana.

Na osnovu gornjeg izveštaja, Vrhovna komanda oružanih snaga izdala je direktivu načelniku naoružanja kopnene vojske i komandantu dopunskih trupa kopnene vojske da lično zamenik komandanta 18. armijskog korpusa treba da se stara o obezbeđenju pruge Maribor — Zidani Most angažujući za to teritorijalne jedinice (Folksšturm) i odlažući za kasnije druge zadatke.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na istočnom frontu od 11. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera pov. br. 8781/44.

Posle sadašnje potvrde da se kod Mitrovice očekuju neprijateljski tenkovi, posebno je istaknut značaj koji neprijatelj pridaje borbama na sremskom frontu. Angažovanje će verovatno uslediti na severnom odseku sremskog fronta. Sa verovatnoćom da će učešće tenkova biti praćeno regularnim ruskim trupama, povećava se i mogućnost da se angažuju i ostale snage 68. korpusa.

Pokreti neprijatelja, koji su nedavno utvrđeni za put Virovitica — Barč, dozvoljavaju da se donese prethodni zaključak a isto tako i o prelasku reke od strane regularnih trupa u pravcu juga da bi sa ovima dejstvovao efikasno u pozadini desnog krila 2. oklopne armije, kao i na prelaz reke od strane bandi prema severu radi dopune ruskih združenih jedinica koje su tamo angažovane na frontu.

12. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

1) Na dan 12. 12. 1944. u 12.00 časova 34. armijski korpus za specijalnu namenu preuzeo je komandu nad dosadašnjim sektorom (Zvornik — jugoistočno Barč) Grupe »Kibler«.

2) Situacija se karakteriše izvesnom čvrstinom napadnutih frontova u Sremu, severno od Drave i između Blatnog jezera i Dunava i neprijateljskim pokretima u cilju obuhvata severno od Budimpešte.

Da li će neprijatelj, između Blatnog jezera i Drave, i dalje napadati da bi iskoristio tamo postignuti uspeh protiv 68. armijskog korpusa, ne može se još razaznati. Činjenica je da neprijatelj ima nameru da ostavi snage prema severu.

3) Na teritoriji Bosne i Crne Gore, marševski pokreti Grupe armija »E« sada su skoro potpuno zaustavljeni, više zbog šteta zbog visoke vode nego od dejstva neprijatelja. 21. armijski korpus još nije izašao preko Mateševa, a čela napadnih kolona 22. pešad. divizije još se nalaze kod Mojkovca na Tari, gde je srušen prelaz. Mali međuprostor između 21. i 91. armijskog korpusa ne može još da se probije. Ukupno su još uvek 4 divizije (181, 297, 22. i 41) vezane u Crnoj Gori a, međutim, na severu su hitno potrebne snage.

4) Sve se više i više ocrtavaju pripreme Tita da osvoji Hrvatsku. Težište dejstava u borbi sa divizijama bandi je i dalje u rejonu severno od Knina. Kao drugo težište, kako izgleda, ocrtava se južno od Barča u rejonu Virovitice. Da li tamo otkrivena koncentracija snaga stoji u vezi sa sremskim frontom, odnosno da li se radi o pokretu neprijatelja južno od Drave u pozadinu 2. oklopne armije ili u pravcu Sisak — Zagreb, nije još utvrđeno.

Grupa armija »E«;

Jadranski front:

21. brdski armijski korpus: udarna grupa, pošto je slomila jači otpor neprijatelja kod Mateševa, zauzela je 90 m dugačak most južno od mesta, koji je neprijatelj razorio.

5. SS-brdski armijski korpus: pri ogorčenom neprijateljskom otporu i osetljivim sopstvenim gubicima, nastavljena je operacija čišćenja u pozadinskoj oblasti u rejonu Busovača — Zenica — Travnik.

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa situacija je ponovo zategnuta. Posada Gračaca, koja je imala naređenje da se probije u Mazin, napadnuta je kod Bruvna od strane jakog neprijatelja. Mora se računati sa mogućnošću novih pojava rasula kod hrvatskih združenih jedinica.

Istočni front:

91. armijski korpus za specijalnu namenu: uopšte uzev, situacija je nepromenjena. Na borbu i marševske pokrete deluju i dalje štete koje je nanela visoka voda.

Borbena grupa »Šolc« povukla je sopstvene snage sa zaprečne linije oko Požege na zaprečni položaj Užice.

34. armijski korpus za specijalnu namenu: u Sremu, u rejonu severno od Save, bande stalno vrše jak pritisak na železničku prugu Brčko — Vinkovci. Vode se i dalje borbe sa snagama bandi koje su se infiltrirale u šumskoj oblasti severno od Save. Na dan 12. 12. rano, naša borbena grupa nastavila je napad radi ispravljanja glavne odbrambene linije u rejonu Komletinci — Orolik. Dalje prema severu do Sotina na Dunavu, neprijatelj je 11. 12. uveče ponovo preduzeo svoj napad. Neprijatelj tamo privlači pojačanje.

Neprijateljski pokušaji prelaza preko Drave, između Bijelog Brda (istočno-jugoistočno od Osijeka) i Moslavine, mogli su da se razbiju. Sa planine Papuk, bande neprekidno vrše jak pritisak prema rejonu Đakovo — Našice.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: delovi 1. kozačke divizije, u rejonu Koprivnice, pripremili su se za proboj prema jugoistoku.

Grupa armija »Jug« zahteva da se Barč povrati

Komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br. 6719/44. zamolio je Komandu Grupe armija »Jug« da joj saopšti da li postoje izgledi da se front 2. oklopne armije, shodno direktivi koju je 8. 12. izdala Vrhovna komanda oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga — operacijski dnevnik, strana 715), u dogledno vreme ponovo pokrene napred prema istoku.

S obzirom na sadašnji 150 km dugi, skoro neobezbeđeni, front na Dravi, kroz koji je neprijatelj od pre nekoliko dana izvršio infiltraciju prema jugu, komandant Jugoistoka mora pridavati povećan značaj vezivanju jačih neprijateljskih snaga, naročito na južnom krilu, napadom 2. oklopne armije a, pre svega, povratku Barča.

Komandant Jugoistoka, pre svega, nema na raspolaganju snage da bi mogao da obezbedi Dravu ili bar da zaustavi napad preko Drave jačih neprijateljskih delova. Izviđanje iz vazduha otkrilo je kod Barča saobraćaj trupa na obema obalama i skelski saobraćaj. To se može odnositi na dovoženje materijala za bande a i na početak obuhvatnog pokreta prema južnom krilu 2. oklopne armije. U najnepovoljnijem slučaju, komandant Jugoistoka mora da računa sa razvojem ruskih trupa u Slavoniji sa ciljem da ubrzaju Titov dolazak do vlasti u Hrvatskoj i, u vezi sa otpočetim prodorom neprijatelja od Knina prema Bihaću, izvede uništenje Grupe armija »E«. Za sprečavanje ove opasnosti, komandant Jugoistoka smatra povraćaj Barča kao odlučujući i moli Grupi armija »Jug« da saopšti Grupi armija »F« osnovnu zamisao i plan.

13. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Jadranski front:

Ispred 21. brdskog armijskog korpusa, neprijatelj je u izgrađenim visinskim položajima, zapadno od Mateševa, zaprečio put za Kolašin. Prema putu Podgorica — Mateševo u porastu je pritisak neprijatelja. Napadi koje je neprijatelj izvodio prema zaprečnom položaju oko Podgorice, delimično su odbijeni u bliskoj borbi.

Kod 5. SS-brdskog armijskog korpusa, neprijatelj je na putu za Travnik prešao u protivnapad i potisnuo naše snage u Busovaču.

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, situacija je ponovo zategnuta. Jake neprijateljske snage napale su kod Bruvna našu borbenu grupu i razbile je. Masa pripadnika hrvatskih legionarskih jedinica prebegla je na neprijateljsku stranu.

Istočni front:

Kod 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, 963. tvrđavska brigada je, posle izvršenog udara radi olakšanja situacije u pravcu Šehovića, otpočela odstupni marš preko planine u pravcu tesnaca Jabuka. Zaštitnice 41. tvrđavske divizije evakuisale su Sjenicu. Čelo divizije stiglo je u Uvac (severozapadno od Priboja). Visoka voda razorila je tamošnji most.

Borbena grupa »Šole« odbila je napad bandi na položaje mostobrana Užice. Namera je da se preko Višegrada i Sokolca dovedu u sastav 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu dva tvrđavska pešadijska bataljona sa motorizovanim delovima 7. SS-brdske divizije.

Na sektoru 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, odbijeni su prodori bandi između Save i Bosute. Neprijatelj je na izgrađenim položajima zaustavio naš obnovljeni napad u cilju zauzimanja Komletinaca. Južno od Dunava, osim toga, uz visoke gubitke odbijen je neprijateljski napad sa pravcem glavnog udara na Sotin.

Na Dunavu i Dravi nije bilo značajnijih borbi. Na ovom sektoru angažovana je 11. vazduhoplovna pešadijska divizija sa delovima za obezbeđenje.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus: u rejonu jugozapadno od Zagreba zahuktala se operacija čišćenja od neprijatelja. Bobena grupa »fon Šulc« otpočela je pokret iz Koprivnice prema istoku.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijateljske situacije na istočnom frontu od 13. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera pov. br. 8842/44.

Angažovanjem još i 223. streljačke divizije na severnom sektoru sremskog fronta ovde se, i osim toga, ocrtava težište dejstava u vođenju borbe neprijatelja, pri čemu se u kratkom vremenu očekuje i angažovanje otkrivenih tenkova.

Namera neprijatelja bila bi, angažujući uskoro jake, verovatno i bugarske snage, da izbori proboj u pravcu Osijeka. Ruske regularne jedinice koje su ovde koncentrisane i preko Drave postavljene, a naročito u duhu komandovanja ojačane bande, treba za to da stvore poželjne preduslove. Da će se takvim u duhu komandovanja naročito ispoljenim ruskim uticajem na bande, koje su koncentrisane južno od Drave, istovremeno aktivirati i spojiti celokupne snage bandi u

severozapadnoj Hrvatskoj, mora se pretpostaviti. Njihov uticaj na unutrašnju političku situaciju Hrvatske ne srne se prevideti.

U severoistočnoj Hrvatskoj očišćena je od neprijatelja južna obala Drave. Jugoistočno od Vukovara neprekidno traju snažne lokalne borbe sa sovjetskim snagama podržavanim bandama.

14. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

21. brdski armijski korpus otpočeo je pokret iz Mateševa sa jednim grenadirskim pukom radi probijanja ka Kolašinu. Bande neprekidno vrše jak pritisak, sa zapada i istoka, na put Podgorica — Mateševo.

U Bosni i u Crnoj Gori (severoistočno od Mostara) je prekinuta operacija 5. SS-brdskog armijskog korpusa, jer se neprijatelj povukao bez borbe. U rejonu Busovače (južno od Zenice) neprijatelj je napadom, podržanim artiljerijom i minobacačima, izborio lokalno povlačenje fronta.

Da bi dobila snage za izvođenje efikasnog protivnapada protiv ojačanog neprijatelja na gornjoj Uni, Komanda 15. brdskog armijskog korpusa naredila je povlačenje sa zaprečnog položaja, na putu kroz tesnac Klanac, na uzvišenja severno od Suvaje (severno od Srba).

Istočni front:

U zoni 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, kod Mojkovca na severnoj obali Tare, borbena grupa vrši koncentraciju radi daljeg prodora prema jugu i sjedinjavanja sa 21. brdskim armijskim korpusom. Odbijen je napad bandi na zaprečnu liniju severozapadno od Sjenice.

Borbena grupa »Šolc«: neprijatelj nadire ka mostobranu 104. lovačke divizije kod Užica.

U Sremu je neprijatelj na dan 14. 12, posle jake artiljerijske pripreme i uz podršku jurišne avijacije, ponovo izvršio napad kod Sotina (južno od Dunava) na glavnu odbrambenu liniju 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, ali bez uspeha.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

U zoni 69. armijskog korpusa za specijalnu namenu, pri akciji čišćenja jugozapadno od Zagreba, u borbi protiv dobro naoružanih bandi zauzeta je Bratina.

Borbena grupa »fon Šulc«, u daljem nastupanju iz rejona Koprivnice u dolini Drave prema jugoistoku, uspostavila je vezu sa južnim krilom 68. armijskog korpusa.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na zapadnom frontu od 14. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera pov. br. 8861/44.

Posle angažovanja do sada 4 divizije bandi u rejonu borbenih dejstava Knin, čije sadašnje pregrupisavanje navodi na zaključak o daljim namerama za obuhvat, mora se — po Burhardovim izveštajima — sada računati i sa dovođenjem najmanje 3 druge divizije (8, 13 i 43) sa opšteg severozapadnog pravca u rejon Bihaća, čiji se zadatak sastoji u »zauzimanju Bihaća do Božića«. Zato treba očekivati da će neprijatelj, posle dovođenja svih raspoloživih snaga, težiti da uništi naše združene jedinice koje se nalaze na sektoru Knin — Bihać, da bi zatim oslobodio put prema severu, kako za već angažovane divizije bandi tako i za nove snage koje se dovoze preko mora.

15. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Na istočnom frontu, u Sremu, naše trupe izvojevale su 14. 12. pun odbrambeni uspeh. Pojačanja (tenkovi, možda i bugarske združene jedinice), koja neprijatelj prebacuje sa istoka, navode na očekivanje novog napada.

U rejonu severno od Knina, situacija se ponovo zaoštrila. Neprijatelj je ovde koncentrisao OKO «—10 divizija bandi radi dvostranog obuhvatnog napada protiv borbeno iznurenog 15. brdskog armijskog korpusa i prodora u Bihać.

Komanda grupe armija »E« namerava da dovede Grupu »Fišer« (1 ojačani grenadirski puk i 08. izviđački bataljon) 34. armijskom korpusu, 41. tvrđavsku diviziju a kasnije ostatak 297. pešad. divizije na dravski front radi zaštite severoistočnog boka, 104. pešad. diviziju u Bihać radi olakšanja situacije kod 15. brdskog armijskog korpusa. Nasuprot tome, komandant Jugoistoka smatra kao sada najhitniji zadatak — brzo dovođenje rezervi u rejon Bihaća. Grupi »Fišer« (sada na maršu od Sarajeva prema Brodu), treba, po tome, promeniti pravac kretanja za Bihać.

Pored toga, zamoljena je Vrhovna komanda oružanih snaga za povraćaj delova 1. brdske divizije, koji su angažovani u 2. oklopnoj armiji. Ova divizija bi se upotrebila kod 15. brdskog armijskog korpusa.

Grupa armija »E«

Jadranski front

Napad udarne grupe 21. brdskog armijskog korpusa od Mateševa prema severu napredovao je do 4 KM jugoistočno od Kolašina. Delovi 181. lovačke divizije povukli su se sa zaprečne linije južno od Podgorice na uži položaj mostobrana. Time je aerodrom Podgorica napušten.

Završeno je povlačenje snaga 15. brdskog armijskog korpusa na novi zaprečni položaj severno od Srba. Sa skraćene glavne odbrambene linije oslobođene trupe na desnom krilu otpočele su kod Lapca napad protiv neprijatelja. Pri operaciji čišćenja, u rejonu s obe strane Bihaća, banditske snage u istočnom delu planine Kapela odbacene su prema jugu.

Istočni front

U zoni 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu južno od Brodareva i na zaprečnom položaju Sjenica, odbijeni prodori bandi. Posle uspostavljanja mosta na Tari kod Mojkovca, otpočele 16/17. 12. napad na Kolašin.

41. tvrđavska divizija prikuplja se u rejonu Priboja.

Borbena grupa »Šoić«: bez značajnih događaja.

U Sremu, na istočnom frontu 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, neprijatelj se 15. 12. držao mirno.

Na dunavsko-dravskom frontu obostrana vatrena dejstva za uznemiravanje.

U pozadinskoj oblasti u toku je čišćenje od neprijatelja puta Osijek — Našice.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u operaciji čišćenja od neprijatelja doline Drave, snage su stigle u okolinu Đurđevca.

Stanje Grupe armija »E«

Načelnik štaba Grupe armija »E«, telegramom op. str. pov. br. 12225/44. od 14. 12. 1944, izvestio je:

1) 0 prekidima komunikacija od životne važnosti u celoj zoni grupe armija, koji su nastali katastrofom zbog visoke vode.

2) 0 situaciji kod neprijatelja.

3) 0 proceni sopstvenih snaga — položaja.

4) Sopstvene namere: ubrzanje dovođenja daljih snaga za obezbeđenje ugroženog severoistočnog boka grupe armija, kroz:

a — Grupa »Fišer« (ojačani 524. grenadirski puk i 68. izviđački bataljon), preko Sarajeva za Brod dolazi u sastav komande 34. armijskog korpusa;

b — dovođenje 41. tvrđavske divizije a kasnije ostatka 297. pešad. divizije, preko Sarajeva i Broda, za izgradnju dravskog fronta;

c — prikupljanje 104. pešad. divizije u rejonu Sarajevo — Zenica za prodor, preko Travnika i Jajca, u Bosanski Petrovac i olakšanje situacije kod 15. brdskog armijskog korpusa;

d — prikupljanje 22. pešad. divizije u rejonu Sarajeva, na raspolaganje grupi armija;

e — dovođenje 181. pešad. divizije radi angažovanja na drinskom sektoru, Goražde — Višegrad.

5) Vremenski plan pokreta.

- 6) Stanje u pogledu snabdevanja.
- 7) Neophodne organizacijske mere.

Upotreba 1. brdske divizije

Kod 2. oklopne armije postoji namera da povuče za sobom, na severnu obalu Drave, delove 1. brdske divizije koji se još nalaze kod Grupe armija »E«. Načelnik štaba komandanta Jugoistoka izvestio je o ovome, telegramom op. str. pov. br. 6771/44, zamenika načelnika Generalštaba oružanih snaga, general-potpukovnika Vintera i zamolio ga da se suprotstavi takvim pokušajima.

Komandant Jugoistoka je trenutno u tako teškoj situaciji da se ne može odreći ni jednog jedinog borca, nego, naprotiv, da opet vraća od 2. oklopne armije, kao nužno i što pre, one delove 1. brdske divizije koji su svojevremeno poslani na severnu obalu.

Komandant Jugoistoka namerava da upotrebi ponovo sjedinjenu 1. brdsku diviziju u rejonu borbenih dejstava Bihać, gde je povraćanje izgubljenog zemljišta moguće jedino upotrebom brdskih združenih jedinica.

Izviđački bataljon — Grupa 1. kozačke divizije

Rajhsfirer SS je preko Vrhovne komande oružanih snaga (Vrhovna komanda oružanih snaga/Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje kopnene vojske/Jugoistok pov. br. 07825/44) zamolio da se 55. izviđački bataljon, koji je angažovan u rejonu Banje Luke, evakuše radi formiranja kozačkog korpusa.

Komandant Jugoistoka izvestio je, telegramom op. str. pov. br. 6765/44, Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga), da je Banja Luka — od kada je ugrožen Slavonski Brod — dobila novi značaj za vezu prema južnoj Hrvatskoj. Povlačenje 55. izviđačkog bataljona, pre nego što stigne zamena pune vrednosti, zbog toga ne odgovara. Vreme dolaska pogodnih snaga Grupe armija »E« u Banju Luku, jedva tek sredinom januara 1945. godine.

Izvlačenje policijskih združenih jedinica

Rajhsfirer SS je vršio pritisak na Vrhovnu komandu oružanih snaga da se ukine potčinjavanje policijskih združenih jedinica oružanim snagama, pošto on veruje da je neodložno potrebno da su one u rejonu Zagreba, a pri daljem ostajanju policijskih jedinica i sadašnjem angažovanju, ne bi se moglo sprečiti njihovo rasulo putem prebegavanja neprijatelju.

Komanda Jugoistoka je, telegramom op. str. pov. br. 6763/44, obećala da će povući policijske jedinice iz njihove sadašnje upotrebe u Sremu i prikupiti ih u rejonu Zagreba.

Komandi Grupe armija »E« je, telegramom oper. str. pov. br. 6786/44. izdato naređenje da potčinjene policijske združene jedinice izvuče vod po vod iz sadašnje upotrebe i da ih stavi na raspolaganje grupenfireru Kamerhoferu.

16. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Južni front

Borbena grupa 21. brdskog armijskog korpusa zauzela je na juriš Kolašin. Most kod Mateševa, dugačak 90 m, ponovo je prohodan za kola.

U zoni 5. SS-brdskog armijskog korpusa, bande su izvodile samo lokalna borbena dejstva.

Na zapadnom krilu 15. brdskog armijskog korpusa, našim napadom protiv jakog neprijatelja na planini Plješivici osvojen je samo mali rejon.

Istočni front

Udarna grupa 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu otpočeće pokret noću 16/17. 12. preko Tare ka jugu, radi sjedinjavanja sa 21. brdskim armijskim korpusom.

Na severnom krilu zaprečnog položaja Sjenica, infiltrirane neprijateljske snage odbačene su u planine.

41. tvrđavska divizija, posle ponovnog uspostavljanja mosta na Uvcu, u nastupnom maršu sa skraćenim odstojanjima za Sarajevo, celom kolone stigla u Dobrun (istočno od Višegrada).

Borbena grupa »Šolc« povukla je snage za zaprečavanje iz rejona Užice na položaj mostobrana Bioska.

Na sektoru 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, između Save i Bosuta, bande vrše neprekidno pritisak na železničku prugu Brčko — Vinkovci. Naš napad u cilju pomeranja napred glavne odbrambene linije jugozapadno od Sotina, zaustavljen je jakom neprijateljskom odbrambenom vatrom.

11. vazduhoplovna pešadijska divizija preuzela je odsek na Dravi Vukovar — Valpovo.

Divizijski štab za specijalnu namenu »Štefan«, kao komanda pozadine grupe armija, premešten je u Đakovo.

U rejonu Moslavine, bande neprekidno vrše pritisak sa zapada. Razbijen je pokušaj prelaza na ostrvo na Dravi, severozapadno od Moslavine.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u dolini Drave odbijeno je više prodora bandi u Kalinovac (jugoistočno od Đurđevca). Nastavlja se čišćenje od neprijatelja visinskog zemljišta južno od Novigrada.

Međusobna razmena rasturenih delova jedinica između Grupe armija »F« i Grupe armija »Jug«

Komandant Grupe armija »Jug« pokrenuo je da se, putem međusobne razmene, sredi pitanje rasturenih delova divizija — združenih jedinica.

Komandant Jugoistoka pozdravio je telegramom op. str. pov. br. 6793/44. ovo nastojanje. Komandant Jugoistoka, sa svoje strane, poseban značaj pridaje skorom povraćaju borbenih grupa 117. i 118. lovačke divizije koje su angažovane severno od Drave.

Komandant Jugoistoka ne može da se saglasi sa željom Komande Grupe armija »Jug« da joj se preda 1. brdska divizija, pošto je ova divizija samo privremeno stavljena na raspolaganje 2. oklopnoj armiji a potrebna je u sadašnjoj situaciji u Hrvatskoj.

Izvlačenje komande 5. SS-brdskog armijskog korpusa

Na pitanje Vrhovne komande oružanih snaga, komandant Jugoistoka je, telegramom op. str. pov. br. 6787/44, izvestio Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) da je hitno izvlačenje komande 5. SS-brdskog armijskog korpusa moguće, ako bi se Komanda 22. brdskog armijskog korpusa, koja je sada angažovana kod 2. oklopne armije, stavila ponovo na raspolaganje radi angažovanja u Bosni i Hercegovini.

Gubici u zoni komandanta Jugoistoka u vremenu od 1—30. 10. 1944. godine, personalno-organizacijsko-kadrovsko odeljenje za podoficire i vojnike str. pov. br. 401/44.

	mrtvi ranjeni nestali			mrtvi ranjeni nestali		
	Oficiri			Podoficiri i vojnici		
pripadnici nemačkih oružanih snaga	16	31	16	690	2084	995
SS- i policijske združene jedinice	3	8	—	53	171	
inostrani vojnici	1	—	—	117	275	568

17. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Južni front:

Udarina grupa 297. pešad. divizije nastavila je, preko Kolašina, prodiranje prema severu. Put je na 500 m miniran. U toku 16. 12. neprijateljska avijacija je danju skoro potpuno paralisala marševske pokrete. Položaj na mostobranu Podgorica ponovo je sužen. Posle rušenja mosta na Zeti, evakuisan je Spuž.

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, naša borbena grupa zauzela je više uzvišenja zapadno od Lapca i očistila od partizana. U planinskoj oblasti jugozapadno od Bihaća (Korenica) neprijatelj se pojačava. U toku je naš prodor iz Gospića prema Buniću.

Istočni front:

16. grenadirski puk je, noću između 16/17. 12, otpočeo pokret od Mojkovca, izborio prelaz na Tari i dalje prodire prema jugu u cilju sjedinjavanja sa 297. pešad. divizijom.

Na zaprečnom položaju Sjenica, vodi se neprekidna borba sa bandama koje napadaju.

41. tvrđavska divizija čelom kolone stigla je u rejon zapadno od Višegrada. Neprijatelj nadire prema mostobranu Bioska.

Na drinskom frontu su banditske snage ponovo prešle reku i ugrozile put Janja — Bijeljina. Neprijatelj je zaprečio put severoistočno od Zvornika. Delovi 7. SS-brdske divizije angažovani su za otvaranje puta.

Između Save i Dunava kao i na Dravi, neprijatelj se i dalje drži mirno. On vrši grupisanje svojih snaga za novi napad.

Na visinskom zemljištu južno od Novigrada i u dolini Drave, severoistočno od Đurđevca, odbačen je slabiji neprijatelj.

18. decembar 1 944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji.

Posle borbi, koje su trajale nedeljama, protiv žilavog neprijatelja, klinovi napada 21. brdskog armijskog korpusa i 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu spojili su se na dan 18. 12. u 12.30 časova između Kolašina i Mojkovca.

Na sremskom frontu ocrtava se razvoj za bitku bugarske 1. armije. Ostaje da se očekuje novi napad glavnim snagama neprijatelja sa pravcem glavnog udara preko Sotina u cilju oslobađanja doline Dunava. Moguće je da bugarske združene jedinice smene ruske, da bi se ove mogle angažovati u južnoj Mađarskoj.

Grupa armija »E«

U Crnoj Gori, čelni puk 21. brdskog armijskog korpusa napreduje u napadu severno od Kolašina. Posle planskog razaranja svih mostova 1 prelaza, zaštitnice su evakuisale Podgoricu.

Na borbenom frontu Mostar — Nevesinje, nije bilo naročitih događaja.

U pozadinskoj oblasti Bosne, između Maglaja i Doboja, vrši se čišćenje od neprijatelja glavnog puta dotura.

41. tvrđavska divizija, na maršu za Sarajevo, stigla je čelom kolona u Rogaticu.

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa nastavljena je naša napadna operacija iz Lapca na Udbinu i u Udbinu i u rejonu Bunić — Prijeboj. Odbijeni su slabiji neprijateljski napadi prema Gospiću.

Istočni front:

16. grenadirski puk je i dalje u napadu iz rejona Mojkovca prema jugu. Na južnom krilu zaprečnog položaja severozapadno od Sjenice, posle snažne borbe, razbijeno je više napada bandi.

Na drinskom frontu bande vrše neprekidno pritisak prema rejonu Janja — Bijeljina. Neprijatelj je opkolio Bijeljinu. Bande su zaprečile put prema Brčkom. Čelni puk 7. SS-brdske divizije, u napadu prema jugu, prodro je do severno od Branjeva.

Na sremskom frontu oživela su borbeno dejstva.

Na drvarskom sektoru izvođena su lokalna dejstva.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice.

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u dolini Drave, u rejonu Đurdevac, 2. kozačka brigada odbila je neprijateljske napade.

Razmatranja o pokretima odvajanja od neprijatelja u Hrvatskoj

U vezi sa pismenim odgovorom general-pukovnika Jodla na predat memorandum 25. 11. 44, komandant Jugoistoka je po specijalnom kuriru predao Vrhovnoj komandi oružanih snaga studiju (Operativno odeljenje str. pov. br. 0357/44) o pokrenutom pitanju eventualnog pomeranja težišta dejstava u Hrvatskoj.

Mere protiv mogućeg iznenađenja u Hrvatskoj

Komandant Jugoistoka je, telegramom op. str. pov. br. 0358/44. zamolio Vrhovnu komandu oružanih snaga za ovlašćenje da može, prema kalendaru, da pripremi mere protiv mogućeg iznenađenja u Hrvatskoj, koje bi u eventualnom slučaju mogle da otpočnu na ugovoreni znak.

Gubici u zoni operacija komandanta Jugoistoka u vremenu oktobar/novembar 1944, personalno-organizacijsko-kadrovsko odeljenje za podoficire i vojnike str. pov. br. 321/44.

Mrtvih	ranjenih	nestalih	Mrtvih	ranjenih	nestalih	Ukupno
oficira			podoficira i vojnika			
97	250	96	3055	9753	7019	20.270

O toku gubitaka, personalno-organizacijsko-kadrovsko odeljenje za podoficire i vojnike, pod str. pov. br. 301/44. i 320/44, izvestilo je Vrhovnu komandu oružanih snaga o ra/deobi gubitaka na mesece oktobar i novembar.

<i>novembar:</i>			
oficira 135 mrtvih	276 ranjenih	59 nestalih =	470
<i>oktobar:</i>			
oficira 44 mrtvih	103 ranjenih	59 nestalih =	206
<i>novembar:</i>			
podoficira			
i vojnika 3050 mrtvih	8630 ranjenih	5610 nestalih =	17.290
<i>oktobar:</i>			
podoficira			
i vojnika 1745 mrtvih	5601 ranjenih	5084 nestalih =	12.430
			30.396

19. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Neprijatelj priprema nove napade na težištima dejstava, naime u Sremu, gde su trupe bugarske 1. armije smenile ruske združene jedinice.

U pogledu angažovanja ruskih združenih jedinica, koje su smenjene u Sremu, može se računati na sledeće tri mogućnosti:

1) Angažovanje severno od Drave protiv 2. oklopne armije (najverovatniji slučaj).

2) U rejonu borbenih dejstava Budimpešte (najneverovatniji slučaj).

3) Angažovanje u cilju obuhvata, preko Drave, ka jugu. Neprijateljski napadi, koji su se zahuktali na dan 18. 12. kod 2. oklopne armije, mogli bi da znače kao uvođenje za napad glavnim snagama. Pred frontom 2. oklopne armije otkrivene su nove neprijateljske trupe. Može se računati sa pokušajem obuhvata južnog boka 2. oklopne armije od strane neprijateljskih snaga koje su kod Barča prešle Dravu. Utoliko više dobija u značaju operacija Borbene grupe »fon Šulc« u dolini Drave, koja treba da osujeti ove namere neprijatelja. Zato će se puk »Engelbreht«, koji se nalazi u formiranju, dovesti Borbenoj grupi »fon Šulc«.

Uprkos završetku 35-dnevnih borbi za proboj 21. brdskog armijskog korpusa, koje su krunisane uspehom, ne može se računati sa brzim pokretom odvajanja od neprijatelja ovog korpusa. 21. brdski armijski korpus treba da izvrši svoj dalji marš kroz Crnu Goru u borbi sa krajnje teškim visokoplaninskim zemljištem, protiv žilavog neprijatelja i pri neprijateljskim napadima iz vazduha, tako da će proći još mnogo vremena dok se marševske kolone ovog korpusa daleko na jugu, od Bioča na ovamo, ne približe kritičnom rejonu.

U rejonu borbenih dejstava severno od Knina, 15. brdski armijski korpus se trudi da svoju slabost u odnosu na neprijatelja izjednači aktivnim vodenjem borbe. Na ugroženo mesto Bihać treba da bude angažovana 1. brdska divizija. Jedan dopunski bataljon i jedinice za snabdevanje ove divizije već se vode za Bihać. Izviđački bataljon 1.

brdske divizije i jednu bateriju treba sada izvući sa sremskog fronta, i takođe prebaciti u Bihać. Vrhovna komanda oružanih snaga naredila je da se ostali delovi 1. brdske divizije, koji se nalaze u 2. oklopnoj armiji, vrate komandantu Jugoistoka.

Grupa armija »E«

Južni front:

Posle sjedinjavanja klinova napada 21. brdskog armijskog korpusa i 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, u toku je ponovna opravka razorenih mostova (između Kolašina i Mojkovca razoreno je 10 mostova) i miniranih deonica puta. Zaštitnica 181. lovačke divizije otpočela je povlačenje na liniju s obe strane puta, južno od Bioča.

U zoni borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa izvodi se operacija čišćenja od neprijatelja na putu dotura Prijeboj — Korenica, u rejonu Udbina — Lapac i na putu Bihać — Bosanski Petrovac.

Istočni front:

Na zaprečnom položaju Sjenica, posle uspešne odbrane od napada bandi snagama jačine bataljona, sada se još izvode borbeni dejstva lokalnog značaja. Jedan bataljon, iz rejona jugoistočno od Priboja, otpočeo je napad na centar bandi Novu Varoš.

41. tvrđavska divizija stigla je sa motorizovanom grupom u Sarajevo.

U zoni 34. armijskog korpusa: napadni klin 7. SS-brdske divizije u dolini Drine, zauzeo je Janju. Nastavljen je prodor na Bijeljinu.

Između Bosuta i Dunava, odbijeni su lokalni prodori neprijatelja u naše položaje.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u dolini Drave, 2. kozačka brigada je odbila ponovljene napade bandi na Kalinovac i Sv. Đorđe.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na istočnom frontu od 19. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera pov. br. 9021/44.

Stalni pokreti neprijatelja na levom krilu sremskog fronta dopuštaju, pošto su sada uhvaćena i 3 zarobljenika bugarske 3. divizije, da se sa sigurnošću zaključi o smenjivanju do sada tamo angažovanih ruskih snaga od strane bugarskih združenih jedinica. Prema Burhardovim izveštajima može se računati da će bar delovi Rusa biti dovedeni u rejon severno od Drave, gde je moguće da se angažuju preko Drave, na mestu saglasnom sa odlukom, prema jugu ili u zoni 2. oklopne armije.

Podaci o neprijatelju u dravskoj niziji, zapadno od Barča, su i dalje nejasni. U porastu su znaci koji ipak ukazuju na to da se tamo skupljenim bandama, preko do sada neznatnog ojačavanja ljudstvom

i materijalom, dovode dalji regularni delovi neprijateljskih snaga. Mora se s tim računati, da će neprijatelj ovde ubrzo izvršiti jači napad u pravcu severozapada, težeći pritom da, pored daljeg aktiviranja snaga bandi, takođe ispolji dejstvo na desni bok 2. oklopne armije.

20. decembar 19 44. godine
Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji
Grupa armija »E«

Južni front:

Kod 21. brdskog armijskog korpusa, zbog pojačanih napada neprijateljske avijacije bombardovanjem i iz naoružanja aviona, marševski pokreti nisu više mogući danju. Na dan 19. 12. opet znatni sopstveni gubici. Ispala su iz stroja 62 motorna vozila, a mnogi mostovi su pogođeni.

Na desnom krilu glavne odbrambene linije Mostar, zahuktava se operacija čišćenja od neprijatelja.

U zoni borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, ispred zaprečnog položaja Suvaja, vode se živa borbena dejstva. Na desnom krilu, neprijatelj dovodi jake snage prema komunikacijskom čvoru Udbina i prema pozadinskim vezama u rejonu Korenica (južno od Prijeboja).

Istočni front:

U severnoj Crnoj Gori, naš izviđački bataljon, koji je sa zaprečnog položaja Sjenica gonjen u Novu Varoš, napale su bande u planini.

Južno od Mojkovca, obezbeđenja 22. pešad. divizije smenila je 297. pešad. divizija.

Snage Borbene grupe »Šolc« povučene su sa položaja mostobrana Bioska u Kremnu.

Na drinskom frontu, čelni puk 7. SS-brdske divizije oslobodio je opkoljenu zaštitnicu 11. vazduhoplovne pešadijske divizije u Bijeljini. Pod pritiskom neprijatelja, zaštitnice su odstupile na zaprečnu liniju južno od Zvornika. Neprijatelj, koji je vršio energično gonjenje, razbio je delove puka »Skenderbeg«.

Između Bosuta i Dunava, izvođena su samo lokalna borbena dejstva.

Na Dravi nije bilo događaja koje bi bilo vredno pomenuti.

U pozadinskoj oblasti ponovo je u porastu pritisak bandi na Našice.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u dolini Drave, 2. kozačka divizija otpočela je napad 20. 12. rano protiv jakog neprijatelja i na brežuljkastom zemljištu, južno od Đurđevca, zauzela više naseljenih mesta.

21. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Južni front:

U zoni 21. armijskog korpusa, pojačana neprijateljska dejstva avijacije ozbiljno ugrožavaju stanje (kontingent) motornih vozila i artikala snabdevanja korpusa. Napadima iz vazduha ponovo su oštećeni mnogi mostovi u rejonu Kolašina, kao i kratko vreme pred završetkom mosta na Tari kod Kolašina. Blagodareći tome, marševski pokreti su usporeni.

Pred desnim krilom glavne odbrambene linije Mostar, u toku je operacija čišćenja od neprijatelja. Na levom odseku zaprečne linije Busovača, oživela su borbena dejstva.

U rejonu borbenih dejstava severno od Knina, u porastu je pritisak neprijatelja kod Udbine i Korenice.

Istočni front:

Na istočnom krilu 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, ponovo je u porastu pritisak bandi na zaprečni položaj Sjenica. Jake bande zaustavile su naš prodor prema Novoj Varoši.

Na Drina — Sava trouglu, čelni puk 7. SS-brdske divizije probio se preko Bijeljine dalje prema severozapadu i uspostavio vezu sa mostobranom Brčko. Zaštitnice 7. SS-brdske divizije vrše pokret ka Zvorniku pod jakim pritiskom bandi.

Na sremsko-dunavsko-dravskom frontu nije bilo borbenih dejstava koje bi bilo vredno spomenuti.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u dolini Drave, napadom 2. kozačke brigade na dan 20. 12, neprijatelj je uz znatne gubitke odbačen sa svojih položaja južno od Đurđevca prema jugu.

22. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Južni front:

Zaštitnice 21. brdskog armijskog korpusa, posle razaranja svih mostova i mesta prelaza u rejonu Bioča, povukle su se po planu na položaj tesnaca Pelev Brijeg.

U zoni 5. SS-brdskog armijskog korpusa nastavlja se operacija čišćenja od neprijatelja u rejonu Lise.

41. tvrđavska divizija, sa čelima kolona, stigla je u Sarajevo.

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, pred jakim napadom neprijatelja na zaprečni položaj Suvaja, opet su se

povukle hrvatske legionarske jedinice. Neprijatelj je prodro u glavnu odbrambenu liniju. Protivnapad nije uspeo. Naše snage su se povukle na novi položaj Brotnja (severno od Suvaje). Na zapadnom krilu traju još borbe kod Udbine, koja je izgubljena. Odbijen je koncentrični napad neprijatelja na Korenicu (južno od Prijeboja).

Istočni front:

Bande vrše neprekidni pritisak na zaprečni položaj Sjenice. U toku je smena 22. pešad. divizije delovima 297. pešad. divizije.

Na položaju Kremna nije bilo značajnijih borbi.

U zoni 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, učvršćena je situacija u rejonu Drina — Sava trougao. 7. SS-brdska divizija nalazi se u rejonu Brčko i severozapadno od Bijeljine. Zaštitnice su, pod jakim pritiskom neprijatelja, odstupile iz Zvornika u Kozluk.

Severno od Bosutskih šuma, neprijatelj, u jačini 1 bataljona, iznenadno je prodro južno od Otoka sve do železničke pruge Brčko — Vinkovci. Otpočeo je protivnapad.

Između Bosuta i Dunava odbijeni su lokalni prodori neprijatelja.

Na dunavsko-dravskom frontu bila su samo neznatna dejstva vatrom.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: Poglavnikova tjelesna garda i hrvatska udarna divizija otpočele su pokret iz rejona Bjelovara radi obezbeđenja desnog boka 2. kozačke brigade prema severu i čišćenja od neprijatelja planinskog lanca Bilo-gore.

Razmene delova trupa sa Grupom armija »Jug«

Komandant Jugoistoka, telegramom op. str. pov. br. 6886/44. strogo poverljivo, obavestio je Vrhovnu komandu oružanih snaga o postignutom sporazumu između Komande Grupe armija »Jug« i Komande Grupe armija »F« u pogledu sređivanja združenih jedinica. Predaju se:

1) Komanda Grupe armija »Jug« predaje komandantu Jugoistoka sve delove 1. brdske divizije (uključujući i dopunske jedinice za ovu diviziju, koje se dovoze), sve delove 117. lovačke divizije, 1. četu 264. pionirskog bataljona (264. pešad. divizije), 1222. četu lovaca tenkova (181. pešad. divizije), štab i 3. divizion 191. brigade jurišnih topova, 522. pionirsko-mostovni bataljon.

2) Komandant Jugoistoka predaje Grupi armija »Jug« celu 118. lovačku diviziju (sem 750. ojačane pukovske grupe, koja se već nalazi kod 2. oklopne armije).

Komandant Jugoistoka moli da se odobri sprovođenje predložene razmene.

23. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Marševski pokreti teku po planu, ali na zaleđenim i snegom zavejanim planinskim tesnacima vrlo su otežani.

Južni front:

Po završetku mosta na Tari kod Mojkovca, 21. brdski armijski korpus nastavio je marš za Bijelo Polje.

U zoni 5. SS-brdskog armijskog korpusa vode se borbe sa jakim snagama bandi južno od Sarajeva.

U zoni borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, odbijen je napad neprijatelja, podržan artiljerijom na uzvišenja severno od Suvaje. Našim prodorom iz Korenice, odbačen je neprijatelj ka jugoistoku. Zapadno od Bunića, razbijeno je više grupa bandi. Opkoljeno je naše uporište severno od Ostrošca, a jedna otporna tačka savladana od neprijatelja.

Istočni front: ;

91. armijski korpus za specijalnu namenu, u odvajanju od neprijatelja, nalazi se na mostobranu Prijepolje.

Na putu Bijelo Polje — Prijepolje, ponovo je uspostavljeno 20 mostova koje je razorila visoka voda.

Kod Borbene grupe »Ludviger« (ranija Grupa »Šolc«), izvođena su lokalna borbena dejstva na zaprečnom položaju Kremna.

34. armijski korpus: u rejonu Drina — Sava trougao, odbijeni su kod Bijeljine napadi bandi. Pretpolje mostobrana Brčko očišćeno je od neprijatelja. Između Vrbanje i Otoka, po zemljištu pod vodom, banditske snage na splavovima i čamcima nadiru prema železničkoj pruzi.

Naš napad, koji se iz Otoka izvodio u pravcu juga, nije se probio. Namera je da se ponovi 24. 12.

Ispred glavne odbrambene linije Orolik — Sotin, borbena dejstva neprekidno traju uz pojačano angažovanje neprijateljske artiljerije (uključujući i bugarsku artiljeriju).

Na Dunavu i Dravi nije bilo borbi vrednih pomena. Kod Đakova se zahuktava operacija čišćenja od neprijatelja.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: na Bilogori, hrvatski jurišni puk stigao je u rejon polaznog položaja za napad na Kapelu (severno od Bjelovara).

Pomeranje Puka »Engelbreht«

Komandi 69. armijskog korpusa izdato je naredenje da neodložno premesti u rejon Koprivnice delove Puka »Engelbreht«, čije je formi-

ranje završeno, i tamo tako izvrši pripremu da može da izvodi neophodnu obuku i istovremeno da obezbeđuju vezu sa pozadinom 2. kozačkoj brigadi. Za angažovanje izvan uže okoline Koprivnice, koje dolazi u pitanje samo u krajnjoj nuždi, potrebno je prethodno odobrenje komandanta Jugoistoka.

Razmena delova trupa sa Grupom armija »Jug«

Komanda Grupe armija »E«, telegramom oper. str. pov. br. 6906/44. strogo poverljivo, dostavila je obaveštenje da Grupa armija »Jug«, na osnovu razvoja situacije, neće moći do daljeg da privede delove 191. brigade jurišnih topova i 1222. četu lovaca tenkova kako je to bilo stavljeno u izgled. Zbog toga, radi poravnjanja snaga, Protivtenkovski divizion 118. lovačke divizije ne dolazi u pitanje za predaju 2. oklopnoj armiji.

24. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front:

Marševski pokreti u Crnoj Gori 21. brdskog armijskog korpusa i 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, uprkos pogoršanju vremena sa mestimičnim snažnim vejavicama, teku smaknuto i po planu.

297. pešad. divizija je 23. 12. izvučena iz nadležnosti Komande 21. brdskog armijskog korpusa i potčinjena 91. armijskom korpusu za specijalnu namenu. Neprijatelj je pokušao da udarima sa planine Zlatar omete marševski pokret.

Gubici u zoni 21. brdskog armijskog korpusa od 11—21. 12. iznose: 182 mrtva, 490 ranjenih, 57 nestalih, 356 motornih vozila, 1 četvorocetni protivavionski top, 1 protivavionski top 20 mm, 1 protivavionski top 75 mm, 1 teška poljska haubica 106 mm, 94 konja. Osim toga, u korpusnoj koloni za snabdevanje, 55 m³ pogonskog goriva, 35 t namirnica, 50 t municije.

U Sremu su snage 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu odbacile preko Drine i Save bande, koje su iz Bijeljine vodile žilavu borbu prema istoku i severoistoku.

Na severnoj ivici planine Majevice, istočno od Čelića, bande su odstupile pred našim borbeno jakim izviđačkim snagama. Naš napad protiv neprijatelja, koji je prodro kod Otoka i preko železničke pruge, nije se probio. Za likvidiranje situacije, 25. 12. angažovaće se ojačani grenadirski puk koji je ovamo doveden železničkim transportom.

Ispred glavne odbrambene linije, na odseku Orolik — Sotin, Bugari su izvodili ispade snagama jačine do 2 čete, podržane artiljerijom, koji su odbijeni.

Na Dunavu i Dravi, neprijatelj je lokalno djelovao vatrom za uznemiravanje.

Nastavljeno je čišćenje od bandi rejonu Đakova.

Jugozapadni front:

U pretpolju zaprečnog položaja 15. brdskog armijskog korpusa, severno od Suvaje, zauzeto je i očišćeno od neprijatelja više uzvišenja. Neprijatelj je pružao žilav otpor.

Na zapadnom krilu, u rejonu Tuk, bande vrše neprekidno pritisak. Naša borbena grupa, koja je prodrila do okoline zapadno od Bunića i vodila uspešnu odbranu protiv jakih neprijateljskih napada, povukla se u Gospić. U rejonu Korenice (južno od Prijeboja), uspešno je nastavljeno naše aktivno vođenje borbe. Snage bandi, koje su sa severa nastupale u Ostrožac (severoistočno od Bihaća), odbačene su.

U pozadinskoj oblasti 5. SS-brdskog armijskog korpusa, u toku je naš prodor u dolini Rame ka Prozoru. Na planinskom zemljištu južno od Sarajeva, naša operacija protiv neprijatelja, koji se tu zadržavao i borio, doprla do visova severno od Trnova.

Kod Rakovice (zapadno od Sarajeva), odbijene su bande, jačine bataljona, koje su vršile napad protiv marševskog pokreta 41. tvrđavske divizije.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: na Bilo-gori je nastavljeno čišćenje od neprijatelja visinskog zemljišta.

25. decembar 1 944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Marševski pokreti Grupe armija »E«, saobrazno vremenskim uslovima, teku po planu. Na sremskom i dravskom frontu nije bilo naročitih borbenih dejstava. U zoni 21. brdskog armijskog korpusa situacija je sa promenljivim tokom.

Istočni front:

Neprijatelj je izvodio slabe udare na zaštitnice 21. brdskog armijskog korpusa.

Marševske pokrete 91. armijskog korpusa otežavaju sneg i pole-dica. Na zaprečnom položaju Sjenica neprestano traju živa borbena dejstva. Bobena grupa »Ludviger« odbila je prodore bandi koje su vršile izvidanje zaprečnog položaja Kremna.

U zoni 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu u Sremu, u toku je čišćenje rejonu Bijeljine od neprijatelja. Put Bijeljina — Brčko bande su ponovo zaprečile. Dva puta ponovljeni napad ojačanog grenadirskog puka, u cilju zatvaranja breše na frontu kod Otoka, nije uspeo. Jugozapadno od Sotina, napad bugarskih snaga jačine čete,

koji je usledio posle jake artiljerijske pripreme, delimično je odbijen u protivnapadu.

Na Dravi nije bilo naročitih događaja.

U rejonu Đakovo nastavljeno je čišćenje od neprijatelja.

Jugozapadni front:

U zoni borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, bande vrše neprekidno pritisak prema Korenici. Odbijen je jači neprijateljski napad koji je bio usmeren sa juga prema Brotnji (severno od Suvaje).

Na desnom krilu glavne odbrambene linije Mostar 5. SS-brdskog armijskog korpusa, bande su dejstvovale artiljerijskom vatrom.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: operacija prema Kloštru se zahuktava.

Sastav snaga

Komanda konjičkog korpusa nije stigla u 2. oklopnu armiju. Komanda 22. brdskog armijskog korpusa zato ostaje privremeno još kod ove armije.

Komanda 21. armijskog korpusa stiže narednih dana iz Crne Gore u Sarajevo i smenjuje 5. SS-brdski armijski korpus.

Vrhovna komanda oružanih snaga, odnosno Komanda kopnene vojske, odobrila je predloge na osnovu pregovora sa Grupom armija »Jug« u vezi razmene 1. brdske divizije sa 118. lovačkom divizijom i rasturenih delova. Komandi Grupe armija »E« naređeno je da 1. brdsku diviziju premesti, za prvo vreme, u rejon Bihaća radi osveženja. Divizija ne treba da bude angažovana na prednjem kraju...

26. decembar 1-9 4 4. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front:

Marševski pokreti 21. brdskog armijskog korpusa, uprkos ometanja zbog poledice, teku po planu.

297. pešad. divizija je angažovana u zoni 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu za obezbeđenje puta između Mojkovca i Brodareva. Južno od Bijelog Polja odbijen je napad bandi na položaj mostobrana. Posle evakuisanja zaprečnog položaja Sjenica, 964. tvrđavska brigada podilazi proširenom mostobranu Prijepolje. Završeno je izvlačenje ka severu motorizovanih marševskih grupa 21. brdskog armijskog korpusa preko mosta na Limu kod Prijepolja.

Kod borbene grupe »Ludviger« (od 25. 12. potčinjena 91. armijskom korpusu za specijalnu namenu), neprijatelj je u maloј meri

vršio izviđanje položaja Kremna. Delovi 104. lovačke divizije nastavili su čišćenje od neprijatelja visova s obe strane puta Dobrun (zapadno od Vardišta) — Višegrad.

U zoni 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, završeno je čišćenje od neprijatelja u rejonu Drina — Sava trougao.

Severno od Čelića odbijen je napad bandi.

Breša na frontu kod Otoka, posle ponovnog napada na dan 26. 12, opet je zatvorena.

Kod Orolika i Sotina, neprijatelj je 25. 12. vršio ispade snagama jačine do čete. Na dan 26. 12. neprijatelj se ograničio na lokalnu vatru za uznemiravanje.

Na Dunavu i Dravi nije bilo događaja vrednih pomena.

Jugozapadni front:

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, neprijatelju je uspelo da između Brotnje (severno od Suvaje), i Lapca zauzme više visinskih položaja. Jake snage bandi nadiru sa zapada i severa prema Korenici (južno od Prijeboja).

Ispred glavne odbrambene linije 5. SS-brdskog armijskog korpusa Mostar — Nevesinje, očišćeni su visovi od neprijatelja.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

Operacija na Dravi 2. kozačke brigade, u sadejstvu sa Borbenom grupom »Moškov« (delovi Poglavnikove tjelesne garde i hrvatski 20. jurišni puk), dovela je do punog uspeha, 2. kozačka brigada zauzela je Kloštar, a posle razbijanja neprijateljskih bandi koje su se žilavo borile i Pitomaču. Borbena grupa »Moškov«, prodorom kroz Bilo-goru prema severoistoku, izborila je vezu sa 2. kozačkom brigadom.

Otpočelo je dovoženje grenadirskog puka »Engelbreht« iz Zagreba.

Ponovni predlog za povraćaj Barča

Telegramom op. str. pov. br. 6952/44. komandant Jugoistoka obavestio je Komandu 2. oklopne armije (poslato na znanje i Vrhovnoj komandi oružanih snaga/Generalštab oružanih snaga) o nameri da dosad uspešni prodor 2. kozačke brigade, podržane delovima hrvatske divizije Tjelesne garde, nastavi do puta Virovitica — Barč. Komandant Jugoistoka ponovo predlaže da i desno krilo 2. oklopne armije vrši pritisak do iste visine, u datom slučaju do povraćaja Barča, i isključio ugrožavanje boka naše borbene grupe.

Objedinjavanje i reorganizacija divizija

Glavnina divizija potčinjenih Grupi armija »E«, u teškim borbama poslednjih meseci i jakim trošenjem ljudstva i materijala kao posledice planinskog marša po predzimskom vremenu, toliko je osla-

bila da su potrebne odlučne mere za uspostavljanje bojeve sposobnosti i podizanje borbene moći ovih združenih jedinica.

Gubici u ljudstvu u oktobru i novembru 1944. godine iznosili su u celoj zoni komandanta Jugoistoka okruglo 50.000, od čega otpada na združene jedinice Grupe armija »E« najmanje 35.000 ljudi. Dalje slabljenje uslediće predajom ljudstva mornarice koje je privremeno bilo u sastavu brojnih jedinica kopnene vojske.

Zbog gubitaka u materijalu, nedostaje oprema za najmanje 3—4 divizije.

Pošto se, s obzirom na potrebu u ljudstvu i materijalu na drugim frontovima, ne može računati na dotur u potrebnom obimu iz domovine, komandant Jugoistoka je prinuđen da ukidanjem tvrđavskih pešadijskih bataljona i njihovim uvođenjem u sastav divizija, kao i drugim objedinjavanjima i reorganizacijama, hitno ojača borbenu moć divizija sopstvenim sredstvima i u granicama mogućnosti.

Uz to, pre svega, telegramom Operativnog odeljenja/Id str. pov. br. 7629/44. zamoljena je Komanda kopnene vojske (Štab kopnene vojske/Organizacijsko odeljenje) da odobri sledeće hitne mere:

a — rasformiranje ostataka 264. pešadijske divizije i njihovo raspoređivanje u sastav 373. hrvatske pešadijske divizije, 11. vazduhoplovne pešadijske divizije, kao i 117. lovačke divizije;

b — ukidanje i reorganizacija tvrđavskih pešadijskih bataljona:

1008. tvrđavski pešadijski bataljon u 22. pešadijsku diviziju,

1001. i 1002. tvrđavski pešadijski bataljon u 369. hrvatsku pešadijsku diviziju,

1003, 1006. i 1007. tvrđavski pešadijski bataljon u 117. lovačku diviziju,

1009. tvrđavski pešadijski bataljon, 2, 3. i 7. tvrđavski pešadijski bataljon, 999. kao i delovi 133. tvrđavske divizije u 41. tvrđavsku diviziju, koju se namerava formirati kao 41. lovačku diviziju.

27. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

U rejonu borbenih dejstava jugozapadno od Barča, 2. kozačka brigada — čije su bokove obezbeđivale hrvatske združene jedinice, postigla je odlučujući rezultat. Privedeni su zarobljenici i obiman plen u oružju i ratnoj opremi svih vrsta. Posle pauze od 2—3 dana, operacija treba da se ponovo pripremi i, maskiranjem na Dravi, da se nastavi sa ciljem Virovitica.

Marševski pokreti kod 21. i 91. armijskog korpusa teku po planu, ali su otežani oštrim vremenskim prilikama — hladnoća se povećava, a zaleđeni planinski putevi. Javlja se gubici usled iscrpljenosti i smržavanja. Zbog otežanih saobraćajnih prilika, zimska oprema je do sada samo delimično izdata trupi.

Grupa armija »E«

Istočni front:

181. lovačka divizija i Grupa »Štojerer« (964. i 1017. tvrđavska brigada) od 27. 12. potčinjene su 91. armijskom korpusu za specijalnu namenu.

Komanda 21. brdskog armijskog korpusa otpočela motorizovani marš radi smene Komande 5. SS-brdskog armijskog korpusa. Motorizovane marševske grupe stigle su u Rogaticu.

966. tvrđavska brigada, bez pritiska neprijatelja, povukla se sa položaja kod Sjenice na prošireni mostobran Prijepolje.

U zoni 34. armijskog korpusa na sremskom frontu, posle odbrane od više napada bandi i jugoistočno od Bijeljine, neprijatelj je odbaćen na Drinu.

U rejonu borbenih dejstava Otok, naše borbene grupe dostigle su staru glavnu odbrambenu liniju.

Na Dunavu i Dravi, — lokalna vatra za uznemiravanje.

U pozadinskoj zoni korpusa nastavljeno je čišćenje od neprijatelja u rejonu Đakovo i Našice.

Jugozapadni front:

U zoni borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa neprekidno traje jak pritisak bandi na naše otporne tačke između Brotnje i Lapca.

Vodeći borbu u pokretu, naše snage su otpočele pokret iz Korenice prema severu i iz Ličkog Osika (severoistočno od Gospića), preko Ramljani — Turjanski sa zapada, prema tesnacu Vrelo (južno od Prijebolja), koji je neprijatelj poseo.

Na desnom krilu glavne odbrambene linije 5. SS-brdskog armijskog korpusa južno od Mostara, na odseku Lise, vode se obostrana dejstva jurišnim i izviđačkim grupama.

Na brdskom zemljištu, južno od Sarajeva, naš bataljon je 25. 12. probio položaj bandi severno od Trnova i odbacio neprijatelja preko Trnova prema jugu. Tamo je uništena komora bandi.

Čelo 41. tvrđavske divizije dostiglo je Žepče.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: sumarni izveštaj o napadnoj operaciji jugozapadno od Barča:

Kod 2. kozačke brigade: gubici kod neprijatelja (Rusi i bande): 204 mrtvih, 136 zarobljenih, 8 topova (od kojih 4 122 mm), 8 protutenkovskih topova 75 mm, 3 laka protivtenkovska topa, 1 protivavionski top 20 mm, 5 minobacača, 40 mitraljeza, 76 plamenobacača (masa razorena, pošto su ugrađeni), 13 protivtenkovskih pušaka, 72 automata, 250 pušaka, veća količina municije i eksploziva, 10 motornih vozila, 95 konja.

Sopstveni gubici: 10 mrtvih od kojih 1 oficir, 85 ranjenih od kojih 5 oficira.

Kod Bobene grupe »Moškov«, gubici kod neprijatelja iznose: 70 izbrojanih mrtvih, verovatno su gubici još viši, 2 zarobljena, 1 protivtenkovski top, 5 motocikla, 1 teretni automobil, 17 vagona namirnica, veća količina municije i eksploziva.

Sopstveni gubici: 2 ranjena.

Mere protiv mogućih iznenađenja u Hrvatskoj

Na dan 26. 12. stigao je odgovor Vrhovne komande oružanih snaga (Vrhovna komanda oružanih snaga/Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje kopnene vojske Jugoistoka str. pov. br. 774502/44) na telegram komandanta Jugoistoka op. str. pov. br. 0358/44. od 18. 12. 1944. Vidi operacijski dnevnik, strana 750.

Iz razloga držanja u tajnosti, ne bi smele da se po kalendaru vrše nikakve pripreme.

Obaveštajni večernji izveštaj sa procenom neprijatelja na istočnom frontu od 27. 12. 1944. godine

Obaveštajno odeljenje/oficir Abvera pov. br. 9211/44.

Angažovanje, kako izgleda, samo 1 ojačane pukovske grupe ruske 233. streljačke divizije južno od Drave, dopušta zaključak da je neprijatelj prebacio preko Drave ka jugu samo slabe delove regularnih trupa i to jedino za obezbeđenje svog levog boka. Po značaju koji sektor fronta 2. oklopne armije, kao fronta za maskiranje glavne operacije kod Budimpešte, predstavlja, izgleda da za prvo vreme ne treba očekivati aktiviranje neprijateljskih snaga koje se nalaze južno od Drave preko dosadašnje mase. Može se ipak od sada računati na novo dovodenje regularnih snaga, najmanje u dosadašnjem opsegu.

Prilog 205/XII.

Obaveštajno odeljenje/vazduh — izveštaj o situaciji od 26. 12. 1944. godine...

Procena situacije kod neprijatelja ...

Trupe su utvrdile: 1. jugoslovenska brigada iz SSSR-a nalazi se kod Otoka (sremski front). Poslednji put, u novembru, otkrivena je kod čačka. 68. streljački korpus, 52. streljačka divizija i 223. streljačka divizija povučeni su sa sremskog fronta i verovatno pomereni prema severu. Pretpostavlja se da su korpus i združene jedinice u bližoj rezervi 3. ukrajinskog fronta, pred Grupom armija »Jug«.

Jake nemačke snage su početkom decembra, u rejonu Podgorice i severno od Skadarskog jezera, obezbeđivale zapadni bok naših trupa koje su se povlačile iz Grčke. U međuvremenu su nadmoćne snage bandi zaprečile puteve za odstupni marš. U žilavim borbama, koje su neprekidno trajale više nedelja, nemačke borbene grupe su uspele da odbace bande i izbore proboj preko crnogorskih planina. Uprkos najtežih prilika na putevima, na kojima je najpre došlo do poplava a

onda do zamrzavanja planinskog zemljišta, one su sada izborile priključenje našim glavnim snagama koje se nalaze u severnoj Crnoj Gori.

28. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front:

Marševski pokreti na planinskim putevima usporeni su stalnim zaleđivanjem.

Puk u zaštitnici 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, bez neprijateljskog pritiska, povukao se iza zaprečnog položaja južno od Mateševa. Banditske snage nadiru prema mostobranu južno od Bijelog Polja i zaprečnom položaju Kačevo (jugoistočno od Prijepolja).

Na tesnacu Jabuka oživela su borbena dejstva bandi.

104. lovačka divizija izvučena je, ostale snage su povučene na zaprečni položaj Mokra Gora (severoistočno od Vardišta).

U zoni 34. armijskog puka za specijalnu namenu, lokalnim prodorima pri čišćenju neprijatelja, između Drine i Save, razbijene su i odbačene grupe bandi. Neprijatelj je, snagama jačine čete, vršio bezuspešne napade na novoosvojenu glavnu odbrambenu liniju kod Otoka.

Između Bosuta i železničke pruge Šid — Vinkovci, našom odbrambenom vatrom slomljeni su ponovo neprijateljski napadi jačine do bataljona.

Na ostalom delu glavne odbrambene linije i na dunavsko-dravskom sektoru, vođena su samo lokalna borbena dejstva.

Nastavljeno je uspešno čišćenje od neprijatelja, zapadno od Đakova, pozadine korpusne zone.

Jugozapadni front:

U rejonu borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, zbog dubokih prodora neprijatelja kod hrvatskih legionarskih trupa, izvršeno je — pod pritiskom neprijatelja — povlačenje sa zaprečnog položaja Brotnja na položaj Doljani.

Odbijeno je više napada usmerenih prema G. Lapcu i neprijatelj odbačen sa visova južno od mesta. Naše snage su prodrle zapadno od Vrela i u daljem nastupanju prema severozapadu doprle u Babin Potok.

Bataljon, koji je dejstvovao preko Ramljana, naleteo je na jakog neprijatelja, okrenuo se prema severu i spojio sa snagama iz rejona Vrelo, da bi zajedno napali Prijebog koga je neprijatelj poseo.

U pozadinskoj oblasti 5. SS-brdskog armijskog korpusa napreduju operacije u cilju razbijanja neprijateljskih snaga koje se nalaze

u rejonu Kreševo (zapadno od Sarajeva) — Travnik — Zenica, a koje ugrožavaju od životne važnosti put dotura.

Komanda korpusa, kao i motorizovane marševske grupe 21. brdskog armijskog korpusa stigle su čelom kolona u Sarajevo. 41. tvrđavska divizija stigla na istaknutu moto-stanicu Brod.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: u rejonu borbenih dejstava jugozapadno od Barča nastavljeno je čišćenje od neprijatelja novoosvojenog zemljišta. Ovom prilikom, zaplenjeno je 73 plamenobacača (ukupno 149), odnosno uništeno.

Dnevni izveštaj o d 28. 12. 1944. godine Situacija kod neprijatelja.

Iz telegrama Komande kopnene vojske (Inostrane armije — Istok) str. pov. br. 4710/44. o proceni situacije od 27. 12. 1944:

U Sremu su bugarske združene jedinice smenile bande. Pretpostavlja se da će protivnik smenjene združene jedinice bandi pomeriti na dravski sektor, da bi pojačanim angažovanjem u pozadini naših trupa podržao bugarske združene jedinice angažovane u Sremu i pojačao neprijateljske snage u rejonu Virovitice, Otkrivanje delova sovjetske 233. streljačke divizije u rejonu Virovitice potvrđuje pretpostavku da su snage bandi, koje su angažovane južno od Drave, ojačane delovima sovjetskih snaga.

29. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Ozbiljna situacija u Mađarskoj navela je Vrhovnu komandu oružanih snaga da naredi dalje predavanje snaga iz zone komandanta Jugoistoka (Vrhovna komanda oružanih snaga/Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje kopnene vojske/Jugoistok str. pov. br. 775489/44).

Najpre se moraju predati 2. oklopnoj armiji 118. lovačka divizija i ostali delovi 1. brdske divizije. Zadatak komandanta Jugoistoka (odbrana Hrvatske i borba sa bandama) ostaje neizmenjen, uprkos ovoj predaji trupa.

Delovi 118. lovačke divizije koji su povučeni sa odseka Mostar i sa sremskog fronta, treba što brže da se najpre prikupe u rejonu Varaždina kako bi se mogli kompletni dovesti 2. oklopnoj armiji.

1. brdska divizija otpočeće pokret kopnenim putem 30. 12. sa svojim pozadinskim jedinicama, koje se nalaze kod Novske, U pravcu Varaždina. Nju slede borbeni delovi divizije, pešadijski dopunski bataljon — koji je već trebalo da ode u rejon Bihaća, i ostali delovi jedinica koji su angažovani na sremskom frontu.

Zategnuta situacija u zoni 15. brdskog armijskog korpusa zahteva — sada — angažovanje i drugih snaga na ovom korpusnom sektoru. Namera je da se mesto 1. brdske divizije, koja još ostaje kod 2. oklopne armije, premesti u rejon Bihaća 104. lovačka divizija. Prvobitnu nameru da se ova divizija vodi putem preko Jajca i da istovremeno čisti ovu oblast prema severu od neprijatelja, moralo se napustiti. 104. lovačka divizija se premešta u rejon Bihaća koristeći veliki vojni put preko Broda.

Sa istočnog fronta u Sremu treba da se povuku delovi 118. lovačke divizije, 1. brdske divizije, jedinice policije i vazduhoplovstva i da se zamene 41. tvrđavskom divizijom, koja se još nalazi na maršu za Brod. Ova divizija prvobitno je trebalo da se angažuje na dravskom frontu koji je samo najnužnije bio obezbeđen. Otvor na Dravi ostaće još dugo vremena dok dalje snage iz zone Grupe armija »E« stignu ovamo.

Grupa armija »E«

Istočni front:

Marševski pokreti 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu, mestimično ometani, uglavnom teku po planu. Sem pojedinačnih bezuspešnih napada bandi, nije bilo borbenih dejstava vrednih pomena.

Kod 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, u rejonu Drina — Sava—Bijeljina, uspešno se izvode udari pri čišćenju od neprijatelja. Severno od Bosutskih šuma neprijatelj je izvršio lokalne prodore, dok se na ostaloj glavnoj odbrambenoj liniji ograničio na neznatna dejstva vatrom za uznemiravanje. 117. lovačka divizija preuzela je 28. 12. od 118. lovačke divizije komandu nad dosadašnjim sremskim sektorom.

U pozadinskoj oblasti, nastavljeno je, kod Đakova, čišćenje od neprijatelja.

Jugozapadni front:

U zoni 15. brdskog armijskog korpusa, kod Doljana, traju neprekidne borbe. Namera je da se 30. 12. izvrši napad na Prijeboj.

Na sektoru 5. SSbrdskog armijskog korpusa, kod Nevesinja oživela su borbena dejstva. Operacija »Lavine« (čišćenje neprijatelja u rejonu Kreševo — Travnik — Zenica) otpočela je 29. 12.

Marševski pokreti 104. lovačke divizije, 963. tvrđavske brigade i 41. tvrđavske divizije teku po planu.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: nastavljeno je čišćenje od neprijatelja šumske oblasti između Ferdinandovca i Pitomače. Napad Borbene grupe »Moškov«, izvršen 28. 12. na visinskom zemljištu zapadno od Virovitice, na jakog neprijatelja — nije uspeo, a ponovo se zahuktao 29. 12.

Predaja 1. brdske divizije i 118. lovačke divizije

Na osnovu razvoja situacije na južnom delu istočnog fronta Grupe armija »Jug«, firer je naredio komandantu Jugoistoka da, sem 118. lovačke divizije, čiji je pokret u toku, dovede u što većem tempu i ostale snage. Ponovno potčinjavanje 2. oklopne armije u taktičkom pogledu, zasada nije još zrelo za rešavanje.

Prvobitna namera da se 1. brdska divizija osveži, odgađa se i zavisi od dovođenja daljih snaga iz zone komandanta Jugoistoka Grupi armija »Jug«.

(Vrhovna komanda oružanih snaga/Generalštab oružanih snaga, Operativno odeljenje kopnene vojske/Jugoistok str. pov. br. 7745589/44. — komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0363/44).

Grupisanje borbenog poretka snaga

Posle sada naredene predaje 1. brdske divizije i 118. lovačke divizije 2. oklopnoj armiji, komandant Jugoistoka je predvideo sledeće grupisanje borbenog poretka snaga:

- 1) U rejonu Mostara: 369. pešad. divizija.
- 2) Istočni front: 181. lovačka divizija s obe strane Višegrada, a 22. pešad. divizija na drinskom frontu.
- 3) Sremski front: angažovanje 41. tvrđavske divizije radi smene delova 1. brdske divizije, 118. lovačke divizije, divizije »Handžar« (već naredeno). Ovde se, prema tome, angažuju: 7. SS-divizija, 41. tvrđavska divizija i 117. lovačka divizija.
- 4) Dravski front: 11. vazduhoplovna pešadijska divizija, do sada jedina na raspolaganju. Za konačno obezbeđenje predviđena je i 297. pešad. divizija. Brigada 1. kozačke divizije dolazi sa severozapada u susret 297. pešad. diviziji radi sjedinjavanja.
- 5) Rejon Bihaća: 15. brdski armijski korpus sa jako prikovanim združenim jedinicama. Zbog povlačenja 1. brdske divizije, u rejon Bihaća mora se brzo dovesti 104. lovačka divizija.
- 6) Za južnu granicu Hrvatske, između Nevesinja i Višegrada, ne stoje nikakve snage na raspolaganju.
- 7) U unutrašnjosti zemlje: ne postoje više snage za aktivnu borbu sa bandama.
- 8) Komandant Jugoistoka, preko ovih snaga, ne raspolaže nikakvom rezervom.

Gornji plan o podeli snaga predat je, telegramom str. pov. br. 0364/44. Komandi Grupe armija »E« sa zahtevom da što pre iznese stav. Vidi prilog XXXVII/44. kod načelnika štaba. Uporedi i telefonski razgovor od 28. 12. 1944. godine.

Vremenski plan za predaju 118. lovačke divizije

Telegramom op. str. pov. br. 6997/44. strogo poverljivo, komandant Jugoistoka predao je Komandi kopnene vojske (Štab kopnene vojske), na znanje Vrhovnoj komandi oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga), vremenski plan za slanje delova 118. lovačke divizije

koji se nalaze u zoni 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu i 5. SS-brdskog armijskog korpusa.

Prilog 216/XII.

Istovremeno je predato Komandi Grupe armija »E« telegrafsko naređenje (op. str. pov. br. 7010/44) da delove 118. lovačke divizije, koji se nalaze u njenoj zoni, neodložno doveze 2. oklopnoj armiji sa rejona za železnički transport Varaždin.

Delovi 1. brdske divizije, koji su angažovani u zoni 2. oklopne armije, do daljeg neće biti povučeni. Radi toga je komandant Jugostoka naredio da pozadinske jedinice 1. brdske divizije 30. 12. krenu preko Varaždina 2. oklopnoj armiji. Delove 1. brdske divizije, koji se nalaze u zoni 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu i 15. brdskog armijskog korpusa, Grupa armija »E« će isto tako predati — kada to bude dozvolila situacija.

Ostale delove 13. SS-divizije »Handžar«, koji se nalaze kod 34. armijskog korpusa za specijalnu namenu, transportovati takođe posle pomenutih delova trupa (118. lovačka divizija i 1. brdska divizija). Pomoćni [međujcilj transporta: Varaždin.

Oslobađanje rasturenih delova jedinica koji se nalaze u 2. oklopnoj armiji

Komanda Grupe armija »Jug«, telegramom Operativnog odeljenja/Id pov. br. 7739/44, hitno je zamoljena da oslobodi rasturene delove jedinica, koji se još nalaze u 2. oklopnoj armiji a organski pripadaju komandantu Jugoistoka: delove 117. lovačke divizije, 1. četu 264. pionirskog bataljona (264. pešadijska divizija), 1222. četu lovaca tenkova (181. pešadijska divizija), štab i 2 čete 522. pionirskog mostovnog bataljona i, na kraju, štab i 3. divizion 191. brigade jurišnih topova.

30. decembra 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

0 situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front:

Marševski pokreti u Crnoj Gori, posle napuštanja Mateševa, teku i dalje po planu.

Napadom 966. tvrđavske brigade, sa južnog krila položaja za odbranu mostobrana Prijepolje, neprijatelj je odbačen u planinu (planina Jadovnik). Na severnom krilu položaja za odbranu mostobrana, odbijen je napad neprijatelja. Otpočelo je povlačenje Borbene grupe »fon Hart« sa položaja Kremna na prošireni mostobran Višegrad.

Na Drini — okuka Save, nastavljeno je čišćenje od neprijatelja.

Na celom frontu između Bosuta i Dunava, sem mestimično snažne artiljerijske vatre za uznemiravanje, nije bilo borbenih dejstava vrednih pomena.

Odbijen je napad bandi na Našice.

41. tvrđavska divizija, potčinjena 34. armijskom korpusu za specijalnu namenu, prikuplja se u rejonu istočno od Bosanskog Broda.

Vrši se slanje delova 118. lovačke divizije i 1. brdske divizije za Varaždin.

Jugozapadni front:

U oblasti borbenih dejstava 15. armijskog korpusa, bande su vršile nove napade s obe strane puta Doljani — Dobroselo.

U jugoistočnoj Hrvatskoj, u toku je preuzimanje korpusne zone 5. SS-brdskog armijskog korpusa od strane 21. brdskog armijskog korpusa.

Operacija »Lavina«, posle dobrog napredovanja u početku, naletela je na neprijatelja u dobro izgrađenim visinskim položajima. Pri jakom mrazu, operacija postavlja sasvim izvanredne zahteve pred iscrpljene trupe, koje su samo delimično opremljene zimskom odećom.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: napadom Borbene grupe »Moškov«, ojačane 1 rezervnim kozačkim pukom, zauzeto je 29. 12. u borbama sa neprijateljem koji je pružao žilav otpor, više mesta u rejonu južno od Pitomače. Izviđanjem su otkriveni posednuti položaji neprijatelja zapadno od Virovitice. Namera je, da se noću 30/31. 12. izvrši napad na ove položaje sa delovima Grupe »Auleb« (2. kozačka brigada i Borbena grupa »Moškov«),

Dnevni izveštaj od 30. 12. 1944. god;tie

Grupisanje borbenog poretka snaga

Komanda Grupe armija »E«, telegramom op. str. pov. br. 0272/44. saglasila se sa namerom komandanta Jugoistoka u pogledu predviđenog grupisanja borbenog poretka snaga (operacijski dnevnik, strana 786).

(Komandant Jugoistoka, Operativno odeljenje, str. pov. br. 0366/44.).

Posle prijema stava Komande Grupe armija »E«, komandant Jugoistoka obavestio je, telegramom op. str. pov. br. 0356/44, Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) o nameravanoj budućoj podeli snaga posle predaje 1. brdske divizije i 118. lovačke divizije.

Teškoće sa ustaškim bataljonom koji se nalazi u Sušaku

97. korpus namerava i ima povoda da iseli ustaški bataljon koji se nalazi u kasarni »Zrinjski«. Komandant Jugoistoka je zamolio, telegramom op. str. pov. br. 7004/44, komandanta Jugozapada da

ustaški bataljon ostane u kasarni »Zrinjski« u Sušaku. Prisutnost jednog hrvatskog dela jedinice je prećutno odobreni gest Nemačke neugašenom polaganju prava Hrvatske na Sušak.

31. decembar 1944. godine

Operativno odeljenje Zagreb

O situaciji

Grupa armija »E«

Istočni front:

Sneg, koji stalno pada, otežava marševske pokrete. Međutim, dnevni ciljevi su se mogli uglavnom dostizati. Posle planom predviđene evakuacije Kolašina, zaštitnice 91. armijskog korpusa za specijalnu namenu posele su mostobran Mojkovac. Čela jedinica, koje su ranije bile potčinjene 21. brdskom armijskom korpusu, već su u Priboju.

Borbena grupa »Hart«, bez neprijateljskog pritiska, posela je mostobran Višegrad.

Na sremskom frontu izvođena su samo lokalna borbena dejstva.

Jugozapadni front:

U oblasti borbenih dejstava 15. brdskog armijskog korpusa, u toku je naš napad na Prijeboj u cilju otvaranja puta Babin Potok — [Ličko] Petrovo Selo (severozapadno od Bihaća). Bande vrše stalni pritisak na naše otporne tačke s obe strane puta Lapac — Doljani.

Kod 5. SS-brdskog armijskog korpusa, napadna operacija »Lavinina« protiv dobro naoružanog neprijatelja koji se žilavo brani, u osvajanju zemljišta napređuje korak po korak.

Komandantu Jugoistoka neposredno potčinjene jedinice

69. armijski korpus za specijalnu namenu: Bobena grupa »Moškovo« nastavila je napad južno od Pitomače duž ogranka Bilogore.

Mostobran Barč

Izveštaj Hrvata, koji je stigao komandantu Jugoistoka, da Sovjeti tobože podižu most kod Barča, posle višestrukog proveravanja, pokazao se kao netačan.

Maršal je o tome izvestio Vrhovnu komandu oružanih snaga (Generalštab oružanih snaga) telegramom op. str. pov. br. 7032/44. i dalje izložio:

»Uz ogradu o njegovom postojanju, na osnovu opšte situacije, neprijateljski mostobran Barč će svakako u kratkom roku postati činjenica. Ja sam zbog toga uvek naglašavao opasnost potpuno otvorenog boka na Dravi u nemogućnosti da je do sada otklonim sopstvenim sredstvima, pošto sam već mesecima, počinjući sa 4. SS-policijskom grenadirskom divizijom — pod pritiskom situacije, stalno i bez odlaganja davao Grupi armija »Jug« sve snage oslobođene

drugih angažovanja, odnosno morao da upotrebim na severnoj obali Drave. Isto tako i mere koje sam nedavno započeo, zbog naređenog predavanja snaga, postale su ništavne. Angažovanje samo 2. kozačke brigade, ni u kom slučaju nije dovoljno.

Izveštavam zato, što u ovom času ne bih bio u stanju da likvidiram nastali neprijateljski mostobran. Mogao bih da izgradim efikasnu zaštitu protiv obrazovanja mostobrana tek ako bi za to predviđena 297. pešadijska divizija bila ovde dovedena (sada je još u severnoj Crnoj Gori) i zajedno sa ojačanom 2. kozačkom brigadom mogla da očisti od neprijatelja zemljište između Drave i planine Papuk.

Prilog br. 2

**IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA KOMANDE GRUPE ARMIIJA
»E« ZA PERIOD OD 1. OKTOBRA DO 31. DECEMBRA 1944.
GODINE***

RATNI DNEVNIK
KOMANDE GRUPE ARMIIJA »E«
ZA VREME OD 1. OKTOBRA DO 31. DECEMBRA 1944. GODINE

1. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)...

Situacija u vazduhu i na moru: 30. 9. u toku dana na celokupnom području, zbog neprekidno lošeg vremena, samo slabije izvidanje iz vazduha sa ukupno 8 aviona. U toku noći nije bilo naleta. Situacija na moru nepromenjena.

Istočni front:

— LXXXXI arm. korp.: 1. 10. ujutru je Borbena grupa »Zifgen« (11/16. ojačan pionirima i artiljerijom) otpočela pokret dolinom Strumice prema Pehčevu.

— K-t oruž. snaga Makedonije: u pozadinskom rejonu, a naročito na glavnoj pruzi Devdelija — Skoplje, pojačana su dejstva bandi. Ispred naše akcije čišćenja u rejonu Negotino, neprijateljske snage (600 verovatno II maked. brigade sa Bugarima) povukle su se prema jugozap. Kod Skoplja delovi V prilepske brigade [vršili su] iznenadne napade.

Istočni front: — 91. arm. korp.: 1. 10. po podne Borbena grupa »Zifgen«, posle kraće borbe sa grupom bandita, u prodoru na Pehčevo

* Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 185, s. 658—800.

Zbog ograničenosti prostora, redakcija objavljuje samo značajniji deo teksta koji se odnosi na Jugoslaviju.

zauzela je vis 1393 (22 km sev. ist. od Strumice). 122. oklopni izviđački bataljon biće dodeljen borbenoj grupi.

Unutarnja situacija: 22. brd. arm. korp.: put Berat — Lušnja ponova su zaprečile bande. Na dopunski ešelon II/524, koji se nalazio na maršu Struga — Elbasan, bande su izvršile napad. Veći materijalni gubici. Put Podgorica — Cetinje očišćen je pod borbom.

Motorizovani odred »Stroške«

Komanda 22. brd. arm. korp. izveštava u pogledu Motorizovanog odreda »Stroške«:

XX/999. neće iz Sarande stići u Strugu pre 17. 10. što će zavisiti od evakuacije Krfa, usled čega će put za dotur 18 km sev. od Podgradeca, posle izvršenog odstupanja II/524, u noći 28. 9., ostati bez dovoljnog obezbeđenja. Sa marševskom četom koja se nalazi u Strugi moguće je izvršiti samo lokalno osiguranje mosta koji se nalazi u Ohridu. Povlačenje i upotreba delova ovih snaga kao pratećeg osiguranja u pravcu Bitolja, nije stoga pogodno. Drugih snaga nema na raspolaganju. Komanda korpusa stoga moli da se Motorizovani odred »Stroške« što pre vrati.

Na ovo je u 12.35 časova dostavljeno k-tu oruž. snaga Makedonije, k-tu arm. pozadine 1021 i K-di 22. brd. arm. korp. sledeće naređenje:

Dolaskom 659. pionirskog bataljona u Bitolj izvući Motorizovani odred »Stroške« iz dosadanje upotrebe i uputiti ga suvozemnim raaršem K-di 21. brd. arm. korp. u Strugu. Dolaskom u Strugu, Motorizovani odred »Stroške« biće potčinjen K-di 21. brd. arm. korpusa.

2. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)...

Istočni front.

— 91. arm. korp.: ispred zaprečnog položaja tesnaca Strumice (111/65) neprijatelj je izviđao i slabije dejstvovao artiljerijom i minobacačima. Borbena grupa »Zifgen« u prodiranju na Pehčevo izbila je 1. 10. uveče neposredno pred Berovo. Mesto su posele oko 2—3 bugar. čete i banditi. Namera: 2. 10. napad na Berovo.

U 24.00 časa dostavljena je dopuna dnevnog izveštaja:

Istočni front:

— 91. arm. korp.: Borbena grupa »Zifgen« u jutarnjim časovima zauzela je 2. 10. Berovo savlađujući pre svega otpor bandita. Nepr. prodori sa visova oko Berova odbijeni su. Borba je još u toku. 122. oklopni izviđački bataljon stigao je u Berovo. Namera: 3. 10. produženje napada na Pehčevo.

— K-t oruž. snaga Makedonije: Dejstva naših izviđačkih i jurišnih grupa na visove ist. i juž. od Krive Palanke koje je poseo nepri-

jatelj. Od borbene grupe koja je otpočela napad od Kočana u Osogovsku planinu još nema izveštaja. Prošle noći je dignut u vazduh železnički i drumski most jugoist. od Skoplja. 3. 10. počeo je pokret 11/22. za čišćenje od neprijatelja puta Kumanovo — Kriva Palanka i sev. boka Grupe »Ajzele«.

Ojačani 104. izviđački bataljon probio se zap. duž Prespanskog jezera do Carevog Dvora.

Puk. grupa 181. lovač. divizije ...

K-t Jugoistoka/Ia str. pov. br. 5209 od 2. 10. u 06.10 čas. moli za mišljenje po pitanju da li može odmah jedna puk. grupa 181. lovač. div. da se izvuče i stavi na raspolaganje k-tu 2. oki. arm.

Na ovo je u 22.15 časa odgovoreno k-tu Jugoistoka:

Odvajanjem puk. grupe 181. pd mora se napustiti put Podgorica — Peć. Pošto put Tirana — Kukes — Uroševac obimno zaštićuju delovi div. »Skenderbeg«, to, pri poznatoj nepouzdanosti ove divizije, posle odvajanja jedne puk. grupe, 297. div. neće moći da osigura održavanje ovoga puta. Poslednji raspoloživi put Tirana — Elbasan — Struga naći će se u toku nameranih pokreta odvajanja toliko u blizini fronta da će pouzdano održavanje puta Podgorica — Peć imati odlučujući značaj. Stoga odvajanje jedne puk. grupe 181. pd nije podnošljivo ...

Istočni front: Rejon Kumanovo — Niš

U 16.25 časova dostavljeno je komandantu oružanih snaga Makedonije, 91. arm. korp. naređenje u sledećem:

Borbena grupa 22. pd koja je otpočela napad na Pehčevo ima, posle dostizanja Pehčeva i ostavljajući jednu grupu za zaprečavanje ist. od Pehčeva, da se neizostavno sa glavninom probije do Carevog Sela i da uspostavi vezu sa tamo angažovanim delovima 11. vazd. peš. div.

Posle uspostavljanja veze borbene grupe 22. pd sa borbenom grupom 11. vazd. peš. div. kod Carevog Sela, treba tamo angažovane delove 11. vazd. peš. div. na svaki način izvući i prikupiti u rejonu Kumanova za napad na Vranje. U cilju ubrzanja izvlačenja delova 11. vazd. peš. div. sa odseka Carevo Selo, treba Komanda LXXXXI arm. korp. neizostavno da uputi jedan bataljon 22. pd u Štip. Ovaj bataljon biće, radi smene delova 11. vazd. peš. div. kod Carevog Sela, potčinjen k-tu oruž. snaga Makedonije. Sve jače zaoštavanje situacije u rejonu Niša zahteva najveće ubrzanje svih kretanja.

3. X 1944. Operat. odeljenje (Arsakli)...

U 23.55 čas. dopuna dnevnom izveštaju:

Istočni front:

— 91. arm. korp.: Borbena grupa »Zifgen« u napadu na Pehčevo, koji je poseo neprijatelj jačine bataljona, izbila je 3. 10. oko podne na Čiflik (3 zap. od Pehčevo). 1/65. otpočeo pokret od Strumice pravac Štip. Na pozadnoj prostoriji fronta Struma, pri čišćenju ist. od Kil-kisa, dosada je bilo mnogo zarobljenika.

— K-t oruž. snaga Makedonije: Počev od 3. 10. rano neprijatelj ispred Grupe »Ajzele« otpočeo je, sa ist. i sev., u jačini od 1—2 bug. batalj. pokret na Krivu Palanku. Borbe su bile do podne delimično još u toku. Sev. ist. od Krive Palanke napušten je jedan vis. Sev. zap. zemljište je ponova zadobiveno. Povlačenje snaga koje je potrebno u cilju potpomaganja Grupe »Ajzele«, usporava pre svega nameravano otpočinjanje pokreta prema Vianju. Na pozadnoj prostoriji sve više se ugrožava put Bitolj — Prilep — Gradsko pridoškom jakih snaga bandi iz rejonu Krivo — Kastani, a na odseku Variš — Drenovo vrše se stalni napadi iz zaseda. Naređena je upotreba jednog ojačanog bataljona sa područja 22. brd. arm. korp. i to u auto-transportu.

21. brd. arm. korp.: Jedan ojačani bat. iz puk. grupe 181. pd otpočeo je 3. 10. uveče pokret auto-transportom iz Kukesa prema Uroševcu.

Puk. grupa 21. brd. arm. korp.

U 12.10 časova dostavljeno je 21. brd. arm. korpusu naređenje: Komanda korpusa će neizostavno, iz dosadašnje upotrebe, izdvojiti jednu puk. grupu (1 puk. štab, 2 peš. bataljona, jedan laki art. divizion) na raspolaganje k-tu Jugoistoka i uputiće je što pre maršem najkraćim putem u rejon Beograda. Pošto je potrebna najveća brzina, treba da se ove snage uzmu tamo gde se najbrže mogu osloboditi i tako postići naređeni cilj.

Treba nastojati da glavnina još večeras krene. Čim bude omogućeno prevoženje železnicom, odmah preći na ovo.

Evakuacija Grčke

K-t Jugoistoka/1a str. pov. br. 0292 od 2. 10. 44. obaveštava:

Zadaci postavljeni komandantu Jugoistoka na i sev. od Dunava iziskuju da se svima sredstvima ubrza evakuacija grčke teritorije da bi se u daljem sve snage, koje bi se ma na koji način oslobodile, najbrže dovele u Beograd i da bi se što pre imale na raspolaganju snage, kako bi se prostorija sev. i zap. od linije Skadar — Skoplje — Negotino, koju treba da drži Grupa armija »E«, pouzdano zaštitila kako unutar tako i spolja. K-t Grupe armija »E« izvestiće obratnom poštom kada će na osnovu ovih smernica i mesne situacije morati da se obustavi prebacivanje vojnika sa egejskih ostrva na kopno a u korist od sada još važnijeg zadatka u sev. delu balkanskog prostora i kada će atička prostorija morati da se napusti.

Na ovo je 3. 10. u 22.40 časa dostavljen sledeći izveštaj K-tu Jugoistoka:

Odlučujuće za što skorije napuštanje atičke prostorije jeste potreba brzog premeštanja snaga na sever da bi se predupredila preteča opasnost od operativnog prodora neprijatelja noću na k-danta Jugoistoka — Grupa armija »Jug«. Brzo premeštanje snaga ipak se može samo još zagarantovati ako se što brižljivije budu prikupile manje snage koje još stoje na raspolaganju K-di Grupe armija »E« na grčkom kopnu i u Makedoniji i obezbedi dovoljna zaštita polaznih linija prema severu a koje su sada stalno presećane. Predlaže se stoga da pokreti odvajanja iz južne Grčke otpočnu otprilike od 10. 10. U pogledu termina utvrđeno je da:

a) toga dana otpočnu pokreti odvajanja za skraćivanje fronta na području 21. i 22. brd. arm. korp.

b) već sada blokirana veza morem Pirej — Solun, kako se može predvideti, biće tada potpuno prekinuta,

c) situacija pogonskog goriva zahteva da se postojeće rezerve već od sada angažuju isključivo za pokrete snaga prema severu.

Pitanje daljeg prebacivanja sa ostrva ima, u odnosu na ovo, podređenu ulogu. Sa ostrva od nemačkih vojnika treba još da se prebace vazдушnim transportom:

sa Krita oko 14.000 vojnika

sa Rodosa oko 6.300 vojnika

sa Lerosa oko 1.600 vojnika

Postojeće količine pogonskog goriva za obavljanje vazdušnog saobraćaja bile bi, govoreći teorijski, dovoljne za prebacivanje 16.000 vojnika vazдушnim putem. Osnovni delovi posada ostrva neće ipak stoga moći da se prebace avionima, jer će glavni deo vazdušno-transportnog prostora morati još duže vremena, kako se predviđa, da se angažuje u pravcu Beograda a i uticaj neprijateljskih dejstava, koji se očekuje, uskoro će takođe sprečavati evakuaciju ljudstva sa ostrva.

Nezavisno od ovakvog stanja stvari i opšta situacija će takođe posle toga toliko uznapredovati da će vrlo ozbiljna i teška odluka za uklanjanje iz atičke prostorije, a uz odustajanje od željenog potpunog evakuisanja posada sa ostrva, morati da se donese i naređenje za ovo izdaće se bez odlaganja sa najvišeg mesta.

Moli se da se odluka o momentu otpočinjanja pokreta za odvajanje slobodno prepusti K-di Grupe armija »E« (izvod).

4. 10. 1944. Operativno odeljenje ...

Dnevni izveštaj (sa pregledom kretanja)

Istočni front:

3. 10. po podne zauzeto je Pehčevo. Borbena grupa »Zifgen« sa 122. oklopnim izviđačkim bataljonom otpočela je 4. 10. ujutru da vrši prodor prema Carevom Selu.

— Kdt oruž. snaga Makedonije: — 11/22. je na maršu iz Kumanova u cilju podrške Ajzelea. Borbene grupe na Štip i Kočane: 111/22. i 1/21, ova poslednja je povučena iz Osogovske pl., biće dovedene u Kumanovo.

Unutarnja situacija:

21. arm. korp.: Odlazak puk. grupe 181. pd za Uroševac: borbeni ešeloni 11/522, 5/222. art. p. noću 3/4. iz Kukesa, štab 359. grenad. puka 4. 10. ujutro, 1/359, 11/222. art. p. dana 5. 10. ujutro iz Skadra. Štabovi I i 1/222. art. p. u toku noći 3/4. peške iz rejona Skadra.

U 22.15 časa dostavljena je dopuna uz dnevni izveštaj.

Istočni front: Pri akciji u rejonu Kilkisa banda se povukla prema ist. Delovi Grupe »Zifgen« poseli su greben ist. od Pehčeva. Pred desnim krilom neprijatelj u jačini od 3 čete i jedne baterije. 122. oklopni izviđački bataljon odbio je kod Pehčeva napad neprijatelja. Obostranim izviđanjem uspostavljena je veza sa Borbenom grupom »Freh« (Carevo Selo). Grupa »Zifgen« produžila je, posle čišćenja od neprijatelja rejona Pehčevo, nastupni marš ka sev.

Evakuacija južne Grčke

U 17.05 čas. dostavljeno je komandantima korpusa, k-tu oružanih snaga Makedonije, adm. Egeja i k-tu nem. vazd. u Grčkoj sledeće naređenje:

Skraćivanje fronta predviđeno shodno ovdašnjem la str. pov. br. 10300 od 2. 9 (Ratni dnevnik prilog 26) i uskoro očekivani početak evakuacije nameću potrebu preformiranja organa komandovanja u delokrugu komandovanja.

U tom cilju se naređuje:

1) Čim pokret »Hajnrih« planski otpočne, Komanda 22. brd. arm. korpusa premešta svoje komandno mesto u Skoplje i preuzima komandu u dosadašnjem delokrugu komandovanja k-ta oruž. snaga Makedonije kao komandant korpusa i komandant oružanih snaga. Zadaci: zaštita ist. boka Grupe armija, držanje u vlasti i održavanje za život važnih saobraćajnica sever — jug. Unutarnje smirivanje u delokrugu komandovanja aktivnom borbom i savladivanjem bandi, vraćanje dosadašnjih snaga 22. brd. arm. korp. na liniju »Hajnrih« i izgradnja jednog odbrambenog položaja u naslonu na 91. i 21. brd. arm. korp.

2) Komanda 21. arm. korp. priprema premeštanje komandnog mesta u rejon Kukesa — Prizren.

3) K-t oruž. snaga Makedonije premešta komandno mesto, uz jednovremeno preimenovanje u Specijalan štab »Šojerlen«, u rejon Kraljevo. Zadatak: Priprema kasnijeg preuzimanja komandovanja

Komande Grupe armija »E« na srpskohrvatskom području. Rukovođenje nepokretnim delovima Grupe armija »E« koji su evakuisani na sever. Priprema organizaciju baze za snabdevanje.

Komandi 68. arm. korp., a radi znanja adm. Egeja i k-tu nemač. vazduhoplovstva u Grčkoj.

Jake rus-rum.-bug. snage nadiru sa sev. i jugoist. prema rejonu Beograda, dok Titove snage jednovremeno vrše pritisak prema Beogradu sa jugozap.

Preteča opasnost potpunog odsecanja Grupe armija »E« od njenih veza sa pozadinom nameće neodložno premeštanje svih snaga sa grčke teritorije na sever...

11. vazd. peš. div. — rejon Kumanovo

4. 10. oko 11.45 čas. stiglo je od k-ta Jugoistoka naređenje:

Očekuje se ruska ofanziva prema istočnoj Srbiji do rejonu Bela Palanka pravcem udara na Niš. Hitno je potrebno što je moguće brže prikupljanje 11. vazd. peš. div. u sev. Makedoniji za intervenciju pravac Niš.

Na ovo je u 23.40 čas. dostavljeno naređenje Komandi 91. arm. korpusa i k-tu oruž. snaga Makedonije:

K-dant Jugoistoka ponova je već ukazao na to da je potrebno smenjivanje 11. vazd. peš. divizije od strane 22 pd kao i prikupljanje 11. vazd. peš. div. na prostori Kumanovo — Vranje da bi se što pre raščistila situacija kod Surdulice kako bi se time omogućilo da se jači delovi 11. vazd. peš. divizije stave u dejstvo u pravcu Niša, gde se ocrtava težište dejstava neprijatelja. Komandovanje 11. vazd. peš. div. i 22. peš. div. mora biti orijentisano o ovim namerama i o hitnosti smenjivanja i kretanja.

5. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)...

659. pion. bataljon

U 12.05 dostavljeno je XXII brd. arm. korp. naređenje:

659. inž. bat. treba sada neizostavno uputiti maršem k-tu oruž. snaga Makedonije u Prilep. Dalje sprovođenje iz Prilepa vrši Komanda armijske pozadine 1021.

Istočni front:

— 91. arm. korp.: ispred zaprečnog položaja u dolini Strumice neprijatelj se utvrđuje. U rejonu ist. od Pehčeva razbijena je neprijateljska četa koja je vršila pritisak. Namera: prodor prema Carevom Selu.

— K-t oružanih snaga Makedonije: Jak pritisak neprijatelja na Borbeni grupu »Ajzele«. Vis sev. od Krive Palanke izgubljen je posle petog napada neprijatelja. 11/22. doveden iz rejonu Kumanova u cilju

upotrebe na zaokružene snage na visovima 6 km juž. od Krive Palanke, otpočeo je pokret. Prikupljanje snaga u rejonu Kumanova za prodor ka Vranju. Pri ovome su delovi 1/21. koji su se vraćali iz Osogovske pl. vodili borbu sa jednom jačom neprijateljskom grupom. Grupa »Pabst« je sa prvim delovima otpočela pokret iz Kumanova pravcem ka sev. Dovedenim 361. transportnim bataljonom osiguranja smeniće se 1/524.

23.55 časa

Dopuna dnevnom izveštaju:

Istočni front

Prema podacima od izvidanja iz vazduha ist. od Krive Palanke [kreće se] 100 mot. vozila pravcem ka zap.

— K-t oruž. snaga Makedonije: ojačana Bobena grupa »Freh« zauzela je 5. 10. ujutru Trabotivište (8 km južno od Carevo Selo) protiv pruženog otpora Bugara. Po podne je Bobena grupa »Zifgen« stigla u Carevo Selo. Deblokirana je četa Bobene grupe »Ajzele« opkoljena na visovima juž. od Krive Palanke. Na visovima sev. od mesta još traje živahna borbena delatnost. 1/65. stigao u Štip i biće doveden Grupi »Freh«. Grupa »Pabst« otpočee pokret u toku noći 5/6. iz Kumanova pravcem Vranje.

Situacija kod neprijatelja:

Makedonija:

U rejonu Berovo — Pehčevo, 50. maked. divizija (radio-Sofija). Jugoist. od Leskovca, 22. srp. divizija. Znatna ojačanja u teškom naoružanju (po svoj prilici snabdevanje [izvršeno] vazдушnim putem). Usled komunist, terorističkih mera u Skoplju nedostaje domaće železničko osoblje.

Evakuacija južne Grčke — Tesalija

U 23.05 časa dostavlja se 91. arm. korp., k-tu oruž. snaga Makedonije, 22. brd. arm. korp., adm. Egeja, k-tu nemač. vazduhoplovstva u Grčkoj, 19. pa diviziji sledeće naredenje:

Rus.-bug.-rum. snage prodiru sa severa i jugoistoka prema Beogradu, dok Titove snage, nastupajući jednovremeno sa jugozap., teže brzom zauzimanju Beograda. Potreba da se odvoje dalje snage radi raščišćavanja situacije u rejonu Beograda nameće da se sada napusti južnogrčka — tesalijska prostorija.

Ne može se zasad računati sa energičnijim nadiranjem anglo-amer. protivnika, ali će, naprotiv, bande pokušavati da neprekidnim trajnim prekidanjem jedine železničke pruge i puta paraliziraju naše pokrete odvajanja i dovođenje snaga u rejon Beograda. Potpomaganje

bandi regularnim padobranskim trupama moguće je u svako doba. Jednovremeno treba računati sa pojačavanjem neprijateljskog pritiska iz sev. ist. boka Grupe armije »E«. Ovde se mora računati takođe i sa pojavom ruskih snaga.

Za Komandu 91. arm. korpusa i k-ta oruž. snaga Makedonije proizlaze sledeći glavni zadaci:

a) Pojačavanje zaštite žel. linije Lamija — Solun — Mitrovica. Odsad je stalo do toga da se zahvatanjem svih raspoloživih snaga i zapostavljanjem svih prigovora obezbedi zaštita železnice tako da bi se zagarantovalo da se tok transporata trupa i evakuacija bez zastoja odvija.

b) Zaštita sev. ist. boka Grupe armija »E« na Strumi i duž makedonsko-bugarske granice takođe i protiv nadmoćnog neprijateljskog napada. Pošto se ne mogu dovesti značajne snage za ovaj zadatak, to se mora izvršiti utvrđivanje fronta, u prvom redu obrazovanjem jedne duboke i solidne zone zaprečavanja i korištenjem svih mogućnosti. Pri tome jasno obrazovati težišta na glavnim upadnim pravcima iz trakijsko-bugarskog prostora ka sev. Grčkoj i Makedoniji.

K-t oruž. snaga Makedonije ima u okviru ovoga zadatka da što je moguće brže prikupi glavninu 11. vazd. peš. divizije na prostoriji Kumanovo — Vranje, da bi sa ove prostorije — nastupajući preko Surdulice — uspostavio vezu sa snagama Armijske grupe »Felber«, koje se nalaze u rejonu Niša.

K-t arm. artilj. 314 potpomaže i odsad u prvom redu nadzire razvijanje zemaljske artiljerije na ist. frontu. Pri tome se naročito radi o tome da se celokupno osoblje i svi za kopneni rat upotrebljivi topovi, čim budu oslobođeni na obali, odmah osposobe za upotrebu radi ojačanja istočnog fronta.

6. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)...

15.20 čas.

Dnevni izveštaj (sa pregledom kretanja)

Opšta slika: Na istočnom frontu situacija se u rejonu Krive Palanke učvrstila. Situacija na drugim mestima, pri češćim neprijateljskim dejstvima na moru, uglavnom je nepromenjena. I pored poboljšanja atmosfernih prilika, neprijatelj samo slabije vrši vazдушna izvidanja i manje koristi lovačke nalete. Nikakvih napadnih dejstava.

Istočni front:

— 91. arm. korp.: na pregradni položaj u dolini Strumice neprijatelj je otvorio vatru za ometanje iz oko 3 baterije.

— K-t oruž. snaga Makedonije: 1/65. otpočeo je marš iz Štipa ka Carevom Selu. Namera: Smenjivanje Borbene grupe »Freh« delovima 22. pd. Ist. od Krive Palanke stalna nepr. napadna dejstva potpomog-

nuta artiljerijom i avijacijom. Dve čete »Ajzele« angažovane na desnom krilu privučene su sev. od Krive Palanke da bi zadobile nove položaje. 11/22. sa visova juž. od Krive Palanke otpočeo je pokret za proboj prema sev. istoku.

Unutarnja situacija:

22. brd. arm. korp.

Marševski pokreti teku planski, ostali delovi (Grupa 749) dostigli su rejon Bitolja.

21. brd. arm. korp.: marševske grupe 297. i 181. pd. sa delovima stigle u Resan odnosno Uroševac.

U 23.55 čas. dostavljena je dopuna dnevnom izveštaju.

Istočni front.

— K-t oruž. snaga Makedonije: rezultati vazdušnog izviđanja od 6. 10. — Marševska kolona 1200 vojnika, motor, i zaprežna vozila (u pokretu) iz Čustendila prema Krivoj Palanci kao i neprekidni napadi na položaj »Ajzele« ukazuju na to da Bugari obrazuju težište u rejonu Kriva Palanka, koja će se opasnost tek u toku našeg pregrupisavanja snaga moći sasvim odstraniti.

Neprijatelju je 6. 10, pri ponovljenim napadima jačine bataljona, pošlo za rukom da izvrši proboj u ist. deo Krive Palanke i u položaje juž. od mesta. Protivnapad 11/22. na k. 1645 (6 km juž. od Krive Palanke) do sada se još nije probio. Sev. zap. od Krive Palanke uspešno je artiljerijom sprečeno nastupanje nepr. čete prema putu. Borbena grupa »Pabst« (štab i puk. jedinice 111/22, 112/22 art. puka i jurišni topovi) u prodiranju je ka Vranju uz slab otpor bandi. 6. 10. po podne dostigao se predeo Bujanovca. Ostali delovi 524. puka stigli su u Bitolj.

— 68. arm. korp. U toku pokreta odvajanja zaštitnica, 41. tvrđ. div. povlači se na zaprečni položaj sev. do ist. Megara.

Komanda 68. arm. korp.

U 23.40 časova dostavljeno je naređenje K-di 68. arm. korp.:

— Komanda 68. arm. korp. će, napredovanjem pokreta odvajanja, biti smenjena iz sadanje svoje upotrebe približno oko 20. 10., i u cilju stavljanja na raspolaganje k-tu Jugoistoka dovedena u rejon juž. od Beograda.

— U toku sada naređenog premeštanja komandnog mesta u rejon Larisa, treba jedan ešelon Komande 68. arm. korp. (svi delovi koji za sadanji zadatak neće biti više potrebni) da se železničkim transportom evakuiše neposredno u rejon Kraljeva. Odande treba da se javi k-tu Jugoistoka odnosno Armijskoj grupi »Srbija«.

7. 10. 1944. Operativno jadeljenje (Arsakli)...

Komandant [odlazi] kod komandanta oružanih snaga Makedonije u Skoplju.

Istočni front:

K-t oruž. snaga Makedonije: nastavlja se smenjiv&nje borbene grupe »Freh« delovima 22. pd. Situacija kod Krive Palanke je uglavnom nepromenjena. Bobrena grupa »Ajzele« je, usled pretrpljenih gubitaka prethodnog dana, sposobna samo za odbranu. Raščišćavanje tamošnje situacije posle dovođenja grenad. puka — Grupe 47.

Put Bitolj — Prilep — 104. i 117. lovač. div.

U 01.30 čas dostavljeno je K-di 22. arm. korp. naređenje:

U vezi sa ovdašnjim Ia str. pov. 10551 od 6. 10. 44 (Ratni dnevnik, pril. 61) naređenom izmenom odseka, treba žurno uputiti osiguranje dovoljne jačine na visove kod Topolčana, koji su odlučujući da bi se put Bitolj — Prilep držao otvorenim.

Kretanje puk. grupa 104. i 117. lovač. div. mora, s obzirom na stalno zaoštavanje situacije u rejonu Beograda i u Makedoniji, da se ubrza.

Sa Feldkomandanturom Prilep treba već sad obezbediti uspostavljanje veze bez obzira na granicu odseka.

Jurišna divizija »Rodos«

U 01.30 čas dostavljen je telegram 68. arm. korp., Armijskoj grupi »Srbija«, Tenkovskom korpusu »Kleman«, Pomorsko-vazдушnom transportu, k-tu nemač. vazduhoplovstva u Grčkoj.

K-t Jugoistoka je naredio: Štab jurišne divizije »Rodos« i tenkovska četa za vezu treba što je moguće pre, u okviru tekućih vazdušnih transporata, da se vazдушnim putem prebace u Beograd — Zemun.

U Zemunu obrazovati poseban štab, ukupne jačine 40 ljudi, koji treba uputiti vazдушnim putem u Budimpeštu na raspolaganje Tenkovskom korpusu »Kleman«.

22. pd

13.00 čas. dostavljeno je k-tu oruž. snaga Makedonije, K-di 91. arm. korp. naređenje:

22. pd (jedna puk. grupa koja ostaje kod 91. aprm. korp., štab 16. grenad. puka, 11/16, IH/16, 111/47, HI/65, 13. i 14./16) biće od 10. 10. u 00.00 časova potčinjena k-tu oruž. snaga Makedonije.

Pokret odvajanja

Izveštaj k-tu Jugoistoka o vremenskom planu pokreta odvajanja: Treba da se dostignu sledeće linije:

c) Grčko-makedonska granica x — 27. dan

d) »Plava« linija x — 37. dan

Pridržavanje ovog vremenskog plana mnogo će zavisiti od daljeg razvoja situacije, naročito od učinka železnice. Stoga se o ovom vremenskom planu izveštava samo kao o nameri.

Potrebne snage na »plavoj« liniji: najmanje 4 div. i to jedna divizija (181. lovač. div.) na odseku Skadar;

— jedna divizija (297. pd) na odseku Kukës — Prizren;

— jedna divizija (41. tvrd. div.) sa obe strane železničke pruge i puta Skoplje — Mitrovica;

— jedna divizija (22. pd) na odseku Preševo — Klisura.

Konačna potrebna snaga zavisice ipak uveliko od daljeg razvoja situacije a naročito kod Armijske grupe »Srbija« i u pozadini Grupe armija. Predloženi plan ne može stoga da se smatra kao konačan. (U izvodu)

8. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)...

Istočni front:

— K-t oruž. snaga Makedonije: Odsek »Freh« preuzeo je 122. oklopni izviđački bataljon. Prvi delovi 1/65. stigli su u Carevo Selo. Kod Krive Palanke pošlo je neprijatelju za rukom, posle ponovljenih napada u više mahova potpomognutih artiljerijom i jurišnim topovima, da prodre u položaj »Ajzele«. Naše snage, da bi se sprečio nepr. obuhvat, povučene su na liniju k. 1578 — 2 km zap. od Krive Palanke i položaje na grebenu sev. zap. od mesta. 1/21. biće doveden za pomoć »Ajzeleu«.

Namera: Posle pristizanja 47. puk. grupe, napad za ponovno zadobijanje zaprečnog položaja ist. od Krive Palanke. Grupa »Pabst« dostigla je Bujanovac. Nastavak prodora ka Vranju tek po završetku prikupljanja snaga.

Unutarnja situacija:

— 22. brd. arm. korp.: Evakuisana je prostorija Mateševo — Lijeve Rijeka. Snage će biti dovedene na prostoriju osiguranja Skadar na kojoj je, posle odstupanja puk. grupe 181. pd, ostao samo rastresit raspored snaga. Marševski pokret ide po planu. Glavnine puk. grupa 297. pd. i 181. pd. stigle su u Bitolj odnosno Uroševac. Prvi transporti otišli su iz Uroševca.

91. arm. korp. Borbena grupa »Zifgen« je ujutru 8. 10. odbacila dve grupe bandi u jačini čete jug. zap. od Pehčeva i očistila od neprijatelja Berovo ...

Borbena grupa »Pabst« dostigla je Vranje, izvidanje prema severu.

Situacija kod neprijatelja

Istočni front: Izvršen je napad bandi jug. zap. od Pehčeva, verovatno od strane delova XIV maked. brigade ...

9. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)...

Puk. grupe 291. pd. i 104. lovač. div.

U 01.25 čas dostavljeno je k-tu oruž. snaga Makedonije naređenje:

Prema izveštaju k-ta armijske pozadine 1021, posle ponovne opravke puta kod Prilep — Gradsko, treba računati sa neometanim tokom kretanja pukovskih grupa. Dolazak u rejon Gradskog, kako se predviđa, počev od 10. 10. u 00.00 časova.

K-t oruž. snaga Makedonije pobrinuće se pri dolasku marševskih grupa u Gradsko da se što pre pređe u rastresit raspored i izvrše takve pripreme na ukrcnim stanicama kako zbog napada iz vazduha ne bi nastali veći gubici.

Brodski prostor na Ohridskom i Prespanskom jezeru.

U 01.25 čas izdato je naređenje k-dama 22. i 21. arm. korp.: Pri odlasku na liniju »Hajnrh« treba obezbediti da se celokupan brodski prostor na Ohridskom i Dojranskom jezeru potopi odnosno uništi kako bi se sprečili naknadni pokušaji iskrcavanja neprijatelja. Obrazovanje naših flotila za kontrolu na oba jezera izgleda da bi bilo korisno.

10. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli) ...

Premeštanje glavnog štaba

K-tu nemačkog vazduhoplovstva u Grčkoj

K-da Grupe armija premešta glavni štab oko 15. 10. u Mitrovicu. Moli se da se aerodrom Priština — Obilić uredi i održava kao komandni aerodrom. Snabdevanje rezervama aerodroma Bitolj nije više potrebno a blagovremeno razaranje obezbediće [kopnena] vojska.

Istočni front, dolina Morave

U 1.40 čas dostavljeno je K-di 21. arm. korp. i 104. lovač. div. naređenje:

Ruske snage sa tenkovima prodrle su sa istoka i severa u dolinu donje Morave. Stoga je potrebno ubrzano izvlačenje daljih delova 104. lovač. div. Pokret »Hajnrh« ubrzati. Obratnom poštom izvestiti koji su delovi 104. lovač. div. raspoloživi naznačujući i vreme.

U 13.45 časova dostavljeno je K-tu oruž. snaga Makedonije naređenje:

Ruske snage, potpomognute tenkovima (2—3 divizije), na putu Zaječar — Petrovac prodrle su u dolinu Morave. Severno od Velike Plane počev od 8. 10. u toku je bugarski napad glavnim snagama.

Nezavisno od situacije kod Krive Palanke mora se stoga, pod svima okolnostima, ustrajati u nameri da se jakim delovima 11. vazd. pešadijske divizije otpočne pokret ka Surdulici a kasnije ka Nišu. Treba imati u vidu da raščišćavanje situacije kod Krive Palanke neće biti Ipd nikakve koristi ako ne pođe za rukom da se energično ne potpomogne južno krilo istočnog fronta Armijske grupe »Srbija«. Stoga se snage 11. vazd. peš. divizije, smenjene na drugom mestu, smeju angažovati samo onda ukoliko se delovi ove divizije nalaze kod Krive Palanke i kada je to bezuslovno potrebno za zaustavljanje neprijateljskog prodora. Konačno raščišćavanje neprijateljskog prodora zap. od Krive Palanke mora se odložiti dok ne stignu dovoljni delovi 22. pd.

Pokret odvajanja.

U 22.15 časa dostavljeno je Armijskoj grupi »Srbija« obaveštenje o stanju pokreta odvajanja 117. lovač. div., Puk. grupe 297. pd, Puk. grupe 104. lovač. div, Puk. grupe 181. pd i o situaciji 11. vazd. peš. divizije.

11. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli) 15.30 čas.

Istočni front — Carevo Selo

K-tu oruž. snaga Makedonije — K-di 91. arm. korp.

K-t Grupe armije »E« se saglasio da se snage koje su angažovane ist. od Pehčeva, povuku ka Carevom Selu.

Da bi se otežala infiltracija jakih neprijateljskih snaga, trebalo bi ipak da k-t oruž. snaga Makedonije obezbedi da put Berovo — Carevo Selo trajno bude u prekidu. K-da 91. arm. korpusa obezbediće transport u prekidu puta Berovo — Strumica.

Posedanjem u vidu otpornih tačaka dominirajućih visova sa kojih se mogu bočno tući putevi Carevo Selo — Kočani i Novo Selo — Strumica u dubini boka našeg zaprečnog položaja, moraju se sprečiti pokušaji obuhvata od strane neprijateljskih delova koji su se infiltrirali...

242. landesšicen bat. i 448. bat. za obezbeđenje; 920. landesšicen bat.

K-di 68. arm. korp., Armijskoj grupi »Srbija«, k-tu oruž. snaga Makedonije;

242. landesšicen bat. prebaciti železničkim transportom za Kraljevo i potčiniti ga Armijskoj grupi »Srbija«.

448. bat. za obezbeđenje prebaciti želez. transportom u Mitrovicu, a 920. landesšicen bat. takode železničkim transportom u Skoplje; oni će se potčiniti k-tu oruž. snaga Makedonije.

12. 10. 1944. Operativno odeljenje (Arsakli)

Istočni front: k-t oruž. snaga Makedonije: i dalje traje stalan pritisak neprijatelja na Grupu »Glic« kod Vranja. Surdulica je povremeno pod neprijateljskom artiljerijskom vatrom. Naređeno je da odsek Carevo Selo preuzme 16. puk. grupa. Štab 21. lovač. puka stigao je kod Grupe »Ajzele« i preuzima komandu nad snagama seV. od puta 11/22. arm. korp. u dovlačenju iz Kumanova na odsek zap. od Krive Palanke. Namera: produženje napada »Freh« u cilju zauzimanja visova oko Bošegovci.

U 23.45 časa dostavljena je dopuna dnevnom izveštaju.

K-t oruž. snaga Makedonije: zap. od Krive Palanke neprijatelj je, 12. 10. pre podne, u jačini divizije, vršio neprekidno napade na naše položaje na širokom frontu uz jaku upotrebu artiljerije i uz podršku jurišnih topova, te je na desnom krilu Grupe »Ajzele« postigao dublji prodor. Ostali napadi su delimično u protivnapadu odbijeni. Sopstveni gubici bili su znatni. Grupa »Pabst« povukla se, usled pretećeg obuhvata od strane bandi, iz Vranja za Bujanovce. Grupi »Pabst« dovedene su dve ojačane čete. Namera: držanje položaja »Ajzele« — »Freh« i raščišćavanje prodora sa novodovodenim snagama 22. pd.

13. 10. 1944 Operativno odeljenje (Arsakli)

Jutarnji izveštaj

Prema saopštenju ruskog radija, Saveznici i Sovjetska Unija zahtevaće povlačenje svih bugarskih trupa i upravnih nadležstava kao preduslov za pregovore o primirju. Povlačenje u toku od 15 dana počev od 11. 10.

Pregovore je vodila vrhovna savez. voj. misija pod predsedništvom Sovjetske Unije.

Ustanovljene su sledeće trupe: bugarska Komanda 2. armije u Pirotu. U Sofiji 1. grenad. peš. div. sa 1. grenad. pukom u toku formiranja. Borbena vrednost je slaba jer se sastoji od bandita, rezervista i novovrbovanih regruta.

Na borbenom odseku 2. armije nema nikakvih sovjetskih trupa. 5. bugarska armija je u rejonu Radomir — Dupnica.

Situacija u vazduhu i na moru.

21. arm. korpus. — Povlačenje sev. krila.

K-di 21. arm. korp., adm. F.geja, k-tu nem. rat. vazduh. u Grčkoj. Nezavisno od kasnijeg povlačenja južnog krila 21. arm. korpusa na »plavu« liniju, severno krilo 21. arm. korp., u naslonu na K-du 2.

oklopne armije, ima se povući na liniju Gacko — ist. od Šavnika — zap. od Andrijevice — zap. od Skadra — Lješ.

Za napuštanje crnogorske obale važe sledeće smernice:

- a) Pokreti treba odmah da otpočnu.
- b) Obala i područje uz obalu postaju pretpolje i mora se sprečiti da ga neprijatelj brzo zauzme. Pored toga [izvršiti] temeljito razaranje svih objekata u pretpolju.
- c) Ostaviti zaštitnice koje su osposobljene za pokretnu (zadržavajuću) odbranu.
- d) Držati najvažnija uporišta kao isturene položaje koje u datom slučaju puštaju da budu opkoljeni i koje treba u odgovarajućoj meri snabdeti municijom i namirnicama.
- e) Prilikom preduzimanja svih mera za rušenje i zaprečavanja, voditi računa da se sve od značaja za život stanovništva sačuva koliko je to moguće duže.
- f) Prilikom izgradnje glavne borbene linije, voditi računa o tome da se sopstvene snage grupišu u vidu otpornih tačaka na planinskim putevima koji vode u unutrašnjost zemlje i na prevojima.
- g) Stabilna, pa i ona [oruđa] koja se ni improvizacijom ne mogu učiniti pokretnim, a naročito obalska artiljerija, ostaju na obali spremna za dejstvo. Njihovo razaranje, bez borbe, zabranjuje se sem u krajnjem [slučaju].

Prema prethodnim smernicama Komanda 21. arm. korp. prebacice se sa snagama koje se nalaze u rejonu Podgorica — Nikšić — Kotor što je moguće pre na novu glavnu borbenu liniju. Pri tome se radi o tome da se put Podgorica — Berane i put Podgorica — Peć što je moguće pre kod Andrijevice zapreče prema zapadu da bi se stvorili uslovi za jedno kasnije otvaranje puta Berane — Višegrad.

Komanda oklopne armije prebacuje se iz rejona Dubrovnik pravcem Metković otpočinjući to oko 16.10 i napušta put Dubrovnik — Trebinje — Gacko. (Izvod).

Rejon Niš

K-di 21. brd. arm. korp. — radi znanja k-tu oruž. snaga Makedonije.

Situacija u rejonu Niša nerazjašnjena. Mora se računati sa prodorom bugarskih pokretnih snaga (nemač. tenk. 4) iz rejona Niša preko Kuršumlije za Prištinu. Neizostavno otpočeti nasilno izvidanje puta Priština — Kuršumlija i osigurati zaprečavanje puta. Komanda Grupe armija »E« nastojaće svim sredstvima da se u rejon Prištine sa juga dovedu ostale snage.

Situacija na istočnom frontu

K-tu Jugoistoka i Arm. grupi »Srbija« dostavljen je telegram: Pojačani pritisak neprijatelja zap. od Krive Palanke zahteva da se

kod Carevog Sela upotrebe izvučeni delovi 11. vazd. peš. divizije ume-
sto prvobitne namere (Surdulica) takođe na odseku Kriva Palanka.
Prema podacima izvidanja iz vazduha, u rejonu Kriva Palanka uočene
tenkovske snage — verovatno Rusi — ne dozvoljavaju da se sada
izvuku delovi 11. vazd. peš. div., čak ni po dolasku 47. grenad. puka sa
odseka Kriva Palanka. Prema izveštaju k-ta oruž. snaga Makedonije
11. vazd. peš. div. nije više u stanju da, zbog velikih gubitaka tokom
poslednjih dana, drži duže vreme odsek Kriva Palanka protiv nepre-
kidnih pokušaja obuhvata brojno nadmoćnijeg protivnika, a bez
dovlačenja 47. grenad. puka. Čišćenje Surdulice [izvršiti] stoga tek
kada stignu ostali delovi 22. lovač. divizije — 122. oklop, izvid. bata-
ljon, 1/65, grenad. puka. Prikupljanje ovih snaga oko Kumanova biće
završeno kako se predviđa 15. 10.

14. 10. 1944 Operativno odeljenje.

14. 10. 1944. Komanda Grupe armija »E« prementila je komandno
mesto iz Soluna u Mitrovicu. Polazak iz Mikre u 15.30 časova — do-
lazak u Mitrovicu u 19.00 časova.

Odmah po dolasku pokušala se uspostaviti veza sa Korpusom
»Miler«, što nije pošlo za rukom. Od Štaba Armijske grupe »Srbija«,
sa kojim se veza mogla uspostaviti, saznalo se da se Milerovo ko-
mandno mesto nalazi u Kragujevcu i da je on ipak ostao bez veze sa
SS-divizijom »Princ Eugen«. Štab dalje saopštava da je situacija u
Kraljevu mirna.

O promeni mesta boravka Grupe armija »E« izvešten je k-dant
Jugoistoka.

15. 10. 1944 Operativno odeljenje Mitrovica.

Prebacivanje trupa vazдушnim transportom

U 01.07 otpremljeno je pismo K-de k-tu nemač. vazduhoplovstva u
Grčkoj:

Na osnovu novonastale situacije, molim da se od sada celokupni
prostor za vazdušni transport angažuje isključivo za prebacivanje
vazdušnim putem boračkih trupa za Kraljevo, Prištinu, zapostavlja-
jući prebacivanja vazdušnim transportom sa ostrva. Određivanje
snaga koje treba prebaciti u pojedinostima regulisaće Operativno ode-
ljenje K-de Grupe armija »E«.

SS-divizija »Skenderbeg«

U 01.07 čas dostavljeno je K-di 22. brd. arm. korp. sledeće
naređenje:

SS-div. »Skenderbeg« obrazovaće neizostavno u Prištini jedan
prihvatni štab.

Zadatak: prikupljanje i raspoređivanje u borbene jedinice svih
delova divizije koji dolaze iz pravca Niša. Jedinice koje su postale

spособne za ponovnu upotrebu treba što pre staviti na raspolaganje Grupi generala Šolca — komandno mesto Priština (Izvod).

Ia str. pov. br. 10941

Prilog 146

Situacija kod Korpusa »Miler«

Po dolasku K-de Grupe armija »E« u Mitrovicu na dan 14. 10, nije se mogla uspostaviti veza sa generalom Milerom.

15. 10. rano pošlo je za rukom uspostaviti vezu sa Korpusom »Miler«. Načelnik štaba kod Korpusa »Miler« saopštio je načelniku [štaba] Grupe armija »E« da situacija kod SS-divizije »Princ Eugen« takođe ni tamo nije poznata, pošto ne postoji veza sa divizijom. Pretpostavlja se da se ostatak jedne grupe u jačini puka [nalazi] jug. zap. od Niša. Kod Kruševca je nastala breša zbog smetnji [na vozilima] tamošnjih vojnih ustanova koje su se povlačile iz Kruševca u pravcu Kraljeva.

Ostali delovi Milera sa nekoliko grupa drže jugoist. ist. — sev. ist. — sev. zap. Kragujevca.

Namera Milera: Otpočeti sa napadom jedne borbene grupe od Kraljeva prema Kruševcu sa zadatkom da se ponova zauzme i drži Kruševac, a ako je neprijatelj nadmoćan onda bar izvršiti zaprečavanje zap. od Kruševca. U cilju potpomaganja ovoga upotrebiće se za napad još jedna borbena grupa iz Kragujevca.

Miler je premestio svoje komandno mesto iz Kragujevca za Kraljevo.

Situacija kod Šnekenburgera takođe nije poznata generalu Mileni.

Gen. Mileru je saopšteno da je on odmah od sada potčinjen Grupi armija »E«, zatim će se u Prištini prikupiti jedna borbena grupa sa zadatkom da pruži podršku i da uspostavi vezu sa SS-divizijom »Princ Eugen« na putu Priština — Prokuplje. Generalštabni potpukovnik Varnštorf stići će [avionom tipa] »Roda« u Kraljevo da bi lično uspostavio vezu sa Milerom.

Sem toga, Mileru je saopšteno da je hauptsturmbanfirer SS-divizije »Princ Eugen« koji je vodio transport ranjenika iz Prokuplja u Prištinu izvestio Grupu armija »E« da su jači delovi divizije pod [komandom] komandanta divizije okruženi južno od Niša. Ostaci divizije trebalo bi da kod Prokuplja drže front prema istoku. Šturmbanfirera izdato je uputstvo da orijentiše Bobenu grupu pukovnika Langerera koja se prikuplja u Prištini.

Jutarnji izveštaj

Ic pov. br. 16001

Prilog 147

Situacija kod Korpusa »Miler« — Izviđanje iz vazduha:

U 12.10 časova dostavljen je izveštaj k-tu Jugoistoka:

Uspostavljena je veza sa Korpusom »Miler«. Generalštabni pukovnik fon Ševaleri zarobljen je prilikom izviđačkog leta. Zamena je hitno potrebna.

kod Carevog Sela upotrebe izvučeni delovi 11. vazd. peš. divizije ume-
sto prvobitne namere (Surdulica) takođe na odseku Kriva Palanka.
Prema podacima izvidanja iz vazduha, u rejonu Kriva Palanka uočene
tenkovske snage — verovatno Rusi — ne dozvoljavaju da se sada
izvuku delovi 11. vazd. peš. div., čak ni po dolasku 47. grenad. puka sa
odseka Kriva Palanka. Prema izveštaju k-ta oruž. snaga Makedonije
11. vazd. peš. div. nije više u stanju da, zbog velikih gubitaka tokom
poslednjih dana, drži duže vreme odsek Kriva Palanka protiv nepre-
kidnih pokušaja obuhvata brojno nadmoćnijeg protivnika, a bez
dovlačenja 47. grenad. puka. Čišćenje Surdulice [izvršiti] stoga tek
kada stignu ostali delovi 22. lovač. divizije — 122. oklop, izvid. bata-
ljon, 1/65, grenad. puka. Prikupljanje ovih snaga oko Kumanova biće
završeno kako se predviđa 15. 10.

14. 10. 1944 Operativno odeljenje.

14. 10. 1944. Komanda Grupe armija »E« premestila je komandno
mesto iz Soluna u Mitrovicu. Polazak iz Mikre u 15.30 časova — do-
lazak u Mitrovicu u 19.00 časova.

Odmah po dolasku pokušala se uspostaviti veza sa Korpusom
»Miler«, što nije pošlo za rukom. Od Štaba Armijske grupe »Srbija«,
sa kojim se veza mogla uspostaviti, saznalo se da se Milerovo ko-
mandno mesto nalazi u Kragujevcu i da je on ipak ostao bez veze sa
SS-divizijom »Princ Eugen«. Štab dalje saopštava da je situacija u
Kraljevu mirna.

O promeni mesta boravka Grupe armija »E« izvešten je k-dant
Jugoistoka.

15. 10. 1944 Operativno odeljenje Mitrovica.

Prebacivanje trupa vazдушnim transportom

U 01.07 otpremljeno je pismo K-de k-tu nemač. vazduhoplovstva u
Grčkoj:

Na osnovu novonastale situacije, molim da se od sada celokupni
prostor za vazdušni transport angažuje isključivo za prebacivanje
vazdušnim putem boračkih trupa za Kraljevo, Prištinu, zapostavlja-
jući prebacivanja vazdušnim transportom sa ostrva. Određivanje
snaga koje treba prebaciti u pojedinostima regulisaće Operativno ode-
ljenje K-de Grupe armija »E«.

SS-divizija »Skenderbeg«

U 01.07 čas dostavljeno je K-di 22. brd. arm. korp. sledeće
naređenje:

SS-div. »Skenderbeg« obrazovaće neizostavno u Prištini jedan
prihvatni štab.

Zadatak: prikupljanje i raspoređivanje u borbene jedinice svih
delova divizije koji dolaze iz pravca Niša. Jedinice koje su postale

spособne za ponovnu upotrebu treba što pre staviti na raspolaganje Grupi generala Šolca — komandno mesto Priština (Izvod).

Ia str. pov. br. 10941

Prilog 146

Situacija kod Korpusa »Miler«

Po dolasku K-de Grupe armija »E« u Mitrovicu na dan 14. 10, nije se mogla uspostaviti veza sa generalom Milerom.

15. 10. rano pošlo je za rukom uspostaviti vezu sa Korpusom »Miler«. Načelnik štaba kod Korpusa »Miler« saopštio je načelniku [štaba] Grupe armija »E« da situacija kod SS-divizije »Princ Eugen« takođe ni tamo nije poznata, pošto ne postoji veza sa divizijom. Pretpostavlja se da se ostatak jedne grupe u jačini puka [nalazi] jug. zap. od Niša. Kod Kruševca je nastala breša zbog smetnji [na vozilima] tamošnjih vojnih ustanova koje su se povlačile iz Kruševca u pravcu Kraljeva.

Ostali delovi Milera sa nekoliko grupa drže jugoist. ist. — sev. ist. — sev. zap. Kragujevca.

Namera Milera: Otpočeti sa napadom jedne borbene grupe od Kraljeva prema Kruševcu sa zadatkom da se ponova zauzme i drži Kruševac, a ako je neprijatelj nadmoćan onda bar izvršiti zaprečavanje zap. od Kruševca. U cilju potpomaganja ovoga upotrebiće se za napad još jedna borbena grupa iz Kragujevca.

Miler je premestio svoje komandno mesto iz Kragujevca za Kraljevo.

Situacija kod Šnekenburgera takođe nije poznata generalu Mileru.

Gen. Mileru je saopšteno da je on odmah od sada potčinjen Grupi armija »E«, zatim će se u Prištini prikupiti jedna borbena grupa sa zadatkom da pruži podršku i da uspostavi vezu sa SS-divizijom »Princ Eugen« na putu Priština — Prokuplje. Generalštabni potpukovnik Varnštorf stići će [avionom tipa] »Roda« u Kraljevo da bi lično uspostavio vezu sa Milerom.

Sem toga, Mileru je saopšteno da je hauptsturmbanfirer SS-divizije »Princ Eugen« koji je vodio transport ranjenika iz Prokuplja u Prištinu izvestio Grupu armija »E« da su jači delovi divizije pod [komandom] komandanta divizije okruženi južno od Niša. Ostaci divizije trebalo bi da kod Prokuplja drže front prema istoku. Šturmbanfireru izdato je uputstvo da orijentiše Bobenu grupu pukovnika Langerera koja se prikuplja u Prištini.

Jutarnji izveštaj

Ic pov. br. 16001

Prilog 147

Situacija kod Korpusa »Miler« — Izviđanje iz vazduha:

U 12.10 časova dostavljen je izveštaj k-tu Jugoistoka:

Uspostavljena je veza sa Korpusom »Miler«. Generalštabni pukovnik fon Ševaleri zarobljen je prilikom izviđačkog leta. Zamena je hitno potrebna.

Zatvaranje breše između Šojerlena i Milera izgleda da je otpočelo uz uspostavljanje veze sa južnim krilom »Princa Eugena«, ju-goist. od Niša. Korpus »Lane« preuzima 16. 10. odsek Šojerlen.

Ia str. pov. 10918

Prilog 148

U 12.10 čas. dostavljen je izveštaj k-tu Jugoistoka:

Ni kod K-de Grupe armija »E« kao ni kod Korpusa »Miler« ne postoje izviđački aparati koji bi se mogli upotrebiti. Molim za hitnu ispomoć, kao i obaveštenje k-ta Jugoistoka kojim će se razjasniti situacija u rejonu Niš — Kruševac — sev. ist. do sev. zap. od Kragujevca.

Ia str. pov. 10917

Prilog 149

U 18.00 časova dostavljeno je pismo k-ta k-tu Jugoistoka:

K-t nemač. vazduhoplovstva u Grčkoj raspolaže samo jednim jedinim izviđačkim avionom. General Miler javlja da su letaći na jurišnim avionima, koji bi ga mogli orijentisati, povučeni; kako druga sredstva za izviđanje nedostaju, to moram na celokupnoj prostoriji da rukovodim naslepo. Ukazujem na moguće posledice pri sadašnjoj kritičnoj situaciji i hitno molim da se vazdušno izviđanje ojača. •— potpis Ler, general-pukovnik.

Ia Str. pov. br. 10932

Prilog 150

17.20 čas.

Dnevni izveštaj

Opšta slika: Na istočnom frontu neprijatelj je u rejonu, zap. od Krive Palanke otpočeo da vrši pojačano izviđanje prema našim bokovima. Inače je situacija, uz plansko [izvođenje] pokreta odvajanja, nepromenjena.

Istočni front:

K-t oruž. snaga Makedonije: u toku je izvršavanje smene na odseku Carevo Selo od strane 16. grenad. puka. 122. oklopni izviđački bataljon nalazi se na maršu preko Štipa za Veles.

Unutarnja situacija:

Otpočela je evakuacija Grahova. Tamošnje snage privlače se prema Risnu.

3/359. grenad. puka posela je zaprečni položaj sev. od Prištine. Kod SS-divizije »Skenderbeg« ponova ima 75 dezertera.

Situacija kod neprijatelja:

Makedonija: Pojačano prisilno regrutovanje kod komunist, bandi. Ponuda Prilepske brigade za međusobnu razmenu zarobljenika. Na području Prilepske brigade verovatno se nalazi sedište Glavnog štaba Makedonije. Uspešne borbe nacionalnih alban. odreda protiv komunist. bandi u rejonu Skoplja. Kratovo su posele bande.

Albanija — Crna Gora: Prikupljanje jačih snaga bandi neposredno sev. od puta kod Rogozine. Neprijatelj koji se nalazio na visovima

sev. i ist. od Levani, posle pruženog jačeg otpora, povukao se ispred našega napada.

I dalje se vrši koncentracija bandi u rejonu Blinište. Stalan pritisak neprijatelja na Ledenice. Jače snage neprijatelja na visovima sev. ist. od puta Herceg-Novci.

Ia/Ic pov. 10931

Prilog 151

18.00 časova

Telefonski razgovor. Načelnik [štaba] k-danta Jugoistoka sa načelnikom [štaba] Grupe armija »E«.

Međusobno orijentisanje o situaciji.

Načelnik štaba »E« saopštava: Sa gener. Milerom danas je uspostavljena telefonska veza koja će se dopuniti upućivanjem jednog generalštabnog oficira koji će se naći sa generalom Milerom u Kraljevu. Miler, koji je nama potčinjen, sa svojim borbenim grupama vodi borbu protiv jakoga neprijateljskog pritiska u rejonu Kragujevca. On ima zadatak da održi sadašnji položaj, da sa novodovedenim snagama nastupa iz Kraljeva prema istoku da bi izvršio zaprečavanje doline Morave kod i zapadno od Kruševca. Sa SS-divizijom »Miler« nema više nikakve veze. Prema upravo pristiglom izveštaju SS-divizija vodi borbu u dve odvojene grupe juž. i jugozap. od Niša a od ovih je istočnija grupa opkoljena.

Druga grupa ima zadatak da izvrši zaprečavanje kod Prokuplja.

Sa naše strane, sa ovom grupom ce se preko Prištine uspostaviti veza.

Naša namera je da, dovlačenjem preostalih snaga, osposobimo Milera da u rejonu sev. i ist. od Kraljeva bezuslovno spreči prodor protivnika iz Kraljeva. Sa drugim snagama [treba] otvoriti put preko Novog Pazara ka Višegradu. Na teritoriji k-ta oruž. snaga u Makedoniji situacija se danas stabilizovala. Lane će tamo sutra preuzeti komandu.

Pokreti odvajanja u Grčkoj i Albaniji [teku] po planu.

Mi raspoložemo još samo jednim jedinim izviđačkim avionom. Hitno je potrebna pripomoć da bi, pri nedovoljnim vezama, bar donekle, bili obavješteni o pokretima neprijatelja.

Načelnik [štaba] k-ta Jugoistoka zahvaljuje na orijentisanju i saglasan je sa namerom Grupe armija »E«. Na pitanja on objašnjava da se kod Beograda vode borbe. 1. brd. divizija polazi u napad 15. 10. uveče da bi se probila u Beograd. Mi verujemo da je ovo još moguće uspešno [sprovediti].

Naknadno dovlačenje jačih snaga neprijatelja preko donje Morave prema zapadu moglo bi se nešto usporiti.

Pojačavanje vazdušnog izviđanja biće još danas regulisano.

Putevi Nikšić — Trebinje — Nevesinje

U 15.10 časova stiglo je naređenje K-de 2. oklopne armije K-di 5. SS-korpusa, a, radi znanja, itelefonom K-di Grupe armija »E«:

Opšta situacija može kasnije na to da prisili da se trupe Grupe armija »E« odvedu natrag preko Nikšića — Trebinja — Stolca ili preko Trebinja — Gackog — Nevesinja. Stoga ove puteve ne treba zaprečavati. Zadatak je K-de 5. SS-korpusa da otvori put Sarajevo — Višegrad (Izvod).

Ia str. pov. 10939

Prilog 153

16. 10. 1944 Operativno odeljenje (Kos. Mitrovica)

Pokreti odvajanja

U 01.07 čas dostavljeno je komandantima korpusa, k-tu oruž. snaga Makedonije i k-tu nemač. vazduhoplovstva u Grčkoj, adm. Egeja, sledeće naređenje:

Jake ruske snage, po prelazu donje Morave, a u vezi sa bandama Tita i drugom ruskom grupom snaga sev. od Dunava, vrše sada koncentričan napad na Beograd. Pred ovako nadmoćnim neprijateljem mora se napustiti ideja o ponovnom otvaranju veze sa Beogradom.

K-da Korpusa »Miler« ima zadatak da bezuslovno spreči proboj protivnika ka Kraljevu. Neprijatelj će sa prikupljenim rus-bug. snagama, potpomognutim jakim grupama bandi, u više navrata pokušati da dovede do sloma ist. i sev. ist. front Grupe armija. Treba očekivati grupisanje u vidu obrazovanja težišta radi udara prema zapadu duž doline Zapadne Morave na Užice kao i putevima koji vode od Niša ka Prokuplju, od Bujanovca ka Uroševcu i od Krive Palanke ka Kumanovu — Skoplju.

Nasuprot tome, odlučujuće je da se 22. arm. korp., koji od 16. preuzima komandu na prostoriji borbenih dejstava Makedonije, kao i K-di Korp. »Miler«, a za postojeće teške odbrambene borbe, što pre dovedu snage koje su postale slobodne u toku pokreta odvajanja na grč.-alb. prostoriji i da se dobiju dalje snage kako bi se izborile nove pozadinske saobraćajne veze u pravcu Sarajeva i držale otvorenim.

Stoga ja gospodinu komandujućem generalu stavljam u dužnost da, odbacujući svako dvoumljenje, još više nego do sada, požuri sa naređenim pokretima odvajanja odbacujući i uništavajući sva nepokretna teška oruđa svake vrste kao i sve zalihe i dobra u rezervi, koji nisu neophodno potrebni za vođenje borbe i život. Odluke o merama koje treba preduzeti prepuštam da u punoj odgovornosti preuzme gospodin komandujući general. Zahtevam naročito od adm. Egeja i k-ta nemač. vazduh. u Grčkoj da i oni na svom delokrugu komandovanja u tom smislu donose potrebne odluke.

(U izvodu predato preko glavnog centra veze u 01.07 čas.)

Str. pov. br. 2252

Prilog 154

Organizacija komandovanja potčinjenim i pridatim jedinicama od 15. 10.

Komandama korpusa, Grupi »Šolc«, k-tu nemač. vazduhopl. u Grčkoj i K-di 2. oki. armije.

Nova organizacija komandovanja potčinjenim i pridatim jedinicama počev od 15. 10. 44.:

- a) Armijska grupa »Srbija« potčinjava se K-di 2. oki. armije.
- b) K-da korp. »Miler« odmah se potčinjava K-di Grupe armija »E«.

Granica odseka između K-de Grupe armija »E« i K-de 2. oki. armije: hrvatsko-crnogorska granica — hrvatsko-srpska granica do Bajina Bašta — Topola — Markovac — Žagubica (mesta pripadaju K-di 2. oki. armije).

Između 22. brd. arm. korp. i Korp. »Miler« ubacuje se Grupa »Šolc«. Štab k-ta oruž. snaga Makedonije biće smenjen 16. 10. od strane K-de 22. brd. arm. korp. i preuzeće komandu pozadinskog područja uz jednovremeno preimenovanje u Specijalni štab »Šojerlen«. Pojednosti i granice odseka — vidi prilog.

(Preko centra veze u 00.30 časova)

Str. pov. br. 10937

Prilog 155

Grupa generala Šolca.

U 15.10 časova dostavljeno je K-di 22. brd. arm. korp., Korp. »Miler«, k-tu art. 314 (Grupa generala Šolca)

K-t art. 314 preuzima sa svojim štabom odmah komandovanje na istočnom frontu Grupe armija na odseku između 22. brd. arm. korp. i Korpusa »Miler« ...

Zadatak:

Organizacija fronta u vidu uporišta u cilju zatvaranja breše između 22. brd. arm. korp. i Korp. »Miler«.

Zaštita železničke pruge Uroševac — Ušće. Organizacija odbrane na celokupnom području komandovanja. Treba strogo regulisati saobraćaj na putu Skoplje — Kraljevo.

Grupi generala Šolca biće taktički potčinjeni:

- a) Borbena grupa »Langer«;
- b) Svi delovi SS-divizije »Princ Eugen«;
- c) Sve snage upotrebljene za zaštitu železničkih pruga na području komandovanja;
- d) Potčinjavanje ostalih snaga naređivače se kada bude potrebno.

Gen. Šolc ima prava i nadležnost komandanta korpusa. Preuzimanje komande 17. 10. u 00.00 čas.

(Izvod)

Ia Str. pov. br. 10945

Prilog 156

K-da 22. brd. arm. korp.

U 17.11 čas. dostavljeno je komandantu oružanih snaga Makedonije i K-di 22. brd. arm. korp. sledeće naredenje:

K-da 22. brd. arm. korp. preuzima 17. 10. u 00.00 časova komandu nad dosadašnjim odsekom komandanta oružanih snaga Makedonije.

Štab k-ta oruž. snaga Makedonije stiže što je moguće pre u novi rejon borbenih dejstava.

Za 22. Titovu diviziju potvrđeno je [da se nalazi] u rejonu juž. od Niša. Div. štab 12. 10. kod Vlasotince (jug. ist. od Leskovac). Sa- dejstvo 22. Titove divizije sa 45.(?) Titovom divizijom u borbama za Niš. Pored Titovih bandi i Bugara, učestvuju i rus. jedinice 57. armije.

Ia/Ic pov. br. 10968

Prilog 158

17. 10. 1944 Operativno odeljenje (Kos. Mitrovica)

Jutarnji izveštaj

Ic pov. br. 16084

Prilog 159

104. lovač. divizija

U 0[8]15 čas. dostavljeno je 22. brd. arm. korp. naređenje:

104. lovač. div. treba u toku tekućih pokreta odvajanja izvlačiti vod po vod i železničkim transportom iz rejonu Gradsko prebacivati u rejon Raška na raspolaganje K-di Grupe armija »E« ...

U prvom redu treba izvući 104. izviđački bataljon kao pokretnu jedinicu u rezervi za izvršavanje protivnapada.

10.00

Telefonski razgovor načelnika [štaba] sa gen. Milerom

Načelnik [štaba] moli gener. Milera za kratko orijentisanje o situaciji.

Gen. Miler: Juče je neprijatelj vršio jak pritisak sev. od Jagodine. Prodori su odbranjeni. Sev. i sev. zap. od Kragujevca jak pritisak neprijatelja. Oslabio sam sev. front da bih ojačao zap. front. Namera: večeras ću sev. front nešto povući prema jugu i front pojačati prema sev. zap. sa namerom da se Kragujevac i put za Valjevo drže otvore- nim. Naš napad zadobio je na terenu. Juče po podne ojač. ba- taljon (Grupa »Fišer«) stigao je u Belušić. U dodiru sa nepr. izvida- njem. — Načelnik [štaba] orijentiše gener. Milera o situaciji kod Raške. Treba računati sa jakim pritiskom neprijatelja. Neće više biti moguće da se sve dovuče. Moramo iskrcati jedan bataljon 724. da bi sprečili da pruga bude prekinuta.

Pokušaj daljih dovlačenja nastaviće se. Pre svega moramo spre- čiti da se pruga prekine. Gen. Miler predlaže, pošto do sada nije ko- rištena sopstvena avijacija, da se upotrebe ital. jurišni avioni (sada stacionirani u Zagrebu), koji su pogodni kao izviđački avioni, pošto do sada nema nikakvog sopstvenog vazdušnog izvidanja.

Gen. Miler dalje saopštava da ima mnogo nemačkih ranjenika i pita da li ne bi bilo moguće da se angažuju sanitetski transportni avioni tipa »Junkers«.

Načelnik [štaba] je odgovorio da su sanitetski avioni traženi, ali da jedva postoji mogućnost da se sa malo aviona evakuiše mnogo ranjenika. Mora se pokušati da se ranjenici povedu sa sobom pri pokretu prema zapadu.

Moglo bi se desiti da će u toku narednih dana oni morati da se kreću samostalno.

U 16 časova dostavljen je:

Dnevni izveštaj (sa pregledom kretanja)

Opšta slika: U rejonu Kuršumlija, zap. od Kruševca, kod Jagodine i Kragujevca, naše snage, uglavnom prepuštene same sebi, vode žestoke odbrambene borbe sa brojno nadmoćnim neprijateljem.

Pokreti evakuacije sa grčke i juž. alb. teritorije teku i dalje po planu.

Istočni front: 91. arm. korp.: reorganizacija delokruga komandovanja Makedonije. Odsek k-ta oruž. snaga Makedonije preuzeo je 22. arm. korpus. Komandno mesto Skoplje. Granica prema Borbenoj grupi general-majora Šolca sev. od puta Uroševac — Gnjilane — Bujanovce — Bela Stena. 22. brd. arm. korp.: Borbena grupa »Bruno« preuzela je odsek Carevo Selo. U/65, sa Borbenom grupom »Salviati« ubrzano je dovučen auto-transportom.

Grupa »Ajzele« je u napadu na k. 1527. Grupa »Tim« nadire grebenom sev. od puta prema ist.

Na Borbenu grupu »fon Salviati« kod Bujanovca izvršile su napad bande.

Borbena grupa general-majora Šolca: komandno mesto Priština. Grupa pukovnika Langerera juž. od Kuršumlije povukla se prema jugu pod pojačanim pritiskom Bugara. III/16. grenad. puka, 3/359. i 21. SS-dopunski bataljon biće upućeni Grupi »Langer«. Grupa »Šuster-Voldan« ima zadatak: zaprečavanje puteva koji vode juž. i sev. od Raške prema Kuršumliji. Uz to se dovlače 1/724. i 1. četa 104. pion. (bat). Formiranje alban. dobrovoljačkih odreda za osiguranje pozadinskih veza.

Korpus »Miler«: Neprijatelj ispred Grupe »Burgemajster« se ojačao.

18. 10. 1944 Operativno odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Uputstvo za vođenje borbi.

Posle operativnog proboja protivnika sa obe strane Dunava u rejon Beograda i sa ovim nastalog prekida svih dosadanjih pozadinskih (saobraćajnih) veza, nastala je za Grupu armija »E« nužnost da promeni pravac ka sev. zap. prema teritoriji između Jadrana i Save i da tako otvori nove veze i dobije naslon na sopstvene snage na severu Balkana (Komanda 2. ok. armije). Cilj ove naše operacije je od sada da se celokupne snage Jugoistoka prikupe na teritoriji zapadne Hrvatske, da bi se odavde mogla povesti odbrana jug. ist. granice Rajha i to po mogućstvu ofanzivno.

Za ovo, Grupa armija »E« mora za sebe da oslobodi borbom i drži otvorenim sledeće pravce puteva koji vode na prostoriju Mostar — Sarajevo:

Put A:

Uroševac — Prizren — ICukes — Skadar — Podgorica — Nikšić — Trebinje — Mostar.

Put B:

Raška, odnosno Mitrovica — Novi Pazar — Sjenica — Prijepolje — Višegrad, odnosno Prijepolje — Pljevlja — Goražde — Rogatica — Sarajevo:

Put C:

Kraljevo — čačak — Užice a odavde, kao C1, dalje vodi preko Višegrada — Rogatice za Sarajevo. Kao C2 dalje vodi preko Zvornik — Tuzla za Doboj.

Dok će se za putne pravce A i C izboriti k-de 21. korpusa, odnosno Korpusa »Miler«, uz raspored sopstvenih snaga po dubini, dotle će se za otvaranje putnog pravca B upotrebiti Specijalni štab »Šojerlen«. Posle dostizanja rejona Višegrad, Specijalni štab »Šojerlen« ima za zadatak da, u povezanosti sa snagama K-de 2. oki. arm., izgradi novu pozadinsku bazu Grupe armija »E« uz držanje otvorenim puteva koji vode prema Višegradu.

Preduslov za plansko odvijanje tokom otvaranja novih veza je solidno obezbeđenje ist. boka Grupe armija prema rusko-bugarskim i banditskim snagama koje teže napred prema zap.

Prema dosadanjoj slici o neprijatelju, nastupanje znatnijih snaga prema južnomakedonskoj — severnogrčkoj prostoriji ne može se očekivati. Protivnik je ipak nameran ne samo da se probije prema zapadu na dosadanjim težištima Kriva Palanka — Kraljevo, već takođe i na breši fronta između 22. brd. arm. korp. i Korp. »Miler«. Za zatvaranje dosadašnje breše fronta upotrebljena Bobena grupa »Sole« radi na zadatku da spreči prodor protivnika prema pruzi i putu Priština — Raška. (Izvod).

19. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Alb.-crnogorsko-srpsko područje: izdato naređenje II korpusa 3. Titovoj diviziji da, radi ometanja povlačenja nemačkih snaga, prekine saobraćaj na putevima Podgorica — Albanija — Novi Pazar — Prijepolje i Novi Pazar — Andrijevica. Radi suzbijanja prodiranja komunisti u rejon sev.-zap. od Novog Pazara, DM obećava pomoć u samozastiti Muslimana. Engleska pomoć Titovim jedinicama navodno je obustavljena, Savezničke misije pri komunističkim diviz. štabovima povučene.

I-a/I-c, pov. br. 11042.

Prilog 180.

Povlačenje.

U 22.00 časa naređeno je K-di 22. brd. arm. korpusa: po dostizanju linije »Hajrih«, treba ovu držati. Dalje povlačenje 21. brd. arm. korpusa na »plavu« liniju naknadno će se narediti u toku napredovanja povlačenja u Grčkoj. K-da 21. korpusa treba već sada da preduzme sve potrebne mere tako da se povlačenje može nastaviti u što kraćem roku.

Planiranje izvršiti tako da se kretanje 21. brd. arm. korpusa može da vrši duž puta Tirana — Skadar — Podgorica — Nikšić — Trebinje — Mostar.

Planirani rokovi za povlačenje u Grčkoj ...

20. 10. 1944. Operat. štab (Kos. Mitrovica)...

Borbena grupa »Fegtle«.

U 22.50 časa naređeno je Korpusu »Miler« i Borbenoj grupi »Šuster-Voldan«:

Borbenu grupu »Fegtle« neodložno smeniti i uputiti Korpusu »Miler« u Kraljevo, kome će biti potčinjena. O ovom naređenju obavestiti SS-div. »Princ Eugen«.

I-a, pov. br. 11069.

Prilog 189.

Borbena grupa »Suster — Voldan«:

U 20.15 čas. naređeno je Borbenoj grupi generala Šolca i Borbenoj grupi »Šuster — Voldan«:

Borbena grupa »Šuster-Voldan« odmah se u taktičkom pogledu potčinjava K-di Grupe armija »E«. (Izvod).

I-a, pov. br. 11060.

Prilog 190.

724. pešad. puk.

U 22.50 časa naređeno je Borbenoj grupi »Šolc«:

Pukovnik Langer odmah će primiti dužnost komandanta 724. pešad. puka. U tom cilju neodložno mu dodeliti Štabnu četvu 724. lov. puka. Ovim se ne menja dosadašnji zadatak pukovnika Langer.

91. arm. korpus

U 21.30 čas naređeno je K-di 22. i 91. arm. korpusa: K-da 91. arm. korpusa biće X — 20 povučena iz Soluna radi novog zadatka. Komandovanje nad dosadašnjim snagama 91. arm. korpusa preuzeće K-da 22. korpusa, koja će upućivanjem jednog oficira za vezu obezbediti ubrzanu i nesmetanu primopredaju. K-da 91. arm. korpusa posle izvršene smene krenuće odmah u Novi Pazar gde će preuzeti komandovanje na odseku između Korpusa »Miler« i Korpusa »Lane«. Nepotrebne delove 91. korpusa odmah uputiti u Novi Pazar.

I-a, str. pov. br. 11067.

Prilog 195.

Zadatak na odseku Kotora.

U 20.15 čas. naređeno je K-di 21. brd. arm. korpusa:

adm. Egeja smatra da je zbog sve jačeg zaoštavanja situacije usled dejstva bandi potrebno je da se u rejonu Kotora, posle napuštanja Dubrovnika, preduzme sledeće:

- odmah da se poruši i napusti radarski uređaj za navigaciju i torpedna baterija na spoljnom zalivu Kotora,
- da se evakuiše lučki revir u Herceg-Novom, centar veze i komanda za zaprečavanje podvodnim minama u Kumboru,
- delimično uništavanje materijala i lučkih postrojenja, kao i miniranje luke. Isto važi i za Bar.

Komanda XXI arm. korpusa odmah će dostaviti svoje predloge.

Ia, pov. br. 11058.

Prilog 196.

Put Nikšić — Trebinje — Mostar.

U 00.30 čas. dostavljen je K-di 2. oklopne armije sledeći izveštaj:

Put Nikšić — Trebinje — Mostar je za K-du Grupe armija »E« od životne važnosti. Otvaranje ovog puta ima odlučujući značaj.

21. brd. arm. korpus trenutno je u stanju da obezbedi put samo do Nikšića. Snage za prodor do Trebinja biće na raspolaganju tek onda kada povlačenja iz Grčke budu toliko uznapredovala da se i 21. arm. korpus može priključiti kretanju sever — jug. To vreme još se ne može sagledati ali ni u kom slučaju to neće biti pre 1. 11.

Molimo da se snage, koje su otuda predviđene za potpomaganje pripreme za pokret.

I-a, str. pov. br. 11047

Prilog 197.

21. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)

Specijalni štab »Šojerlen«.

Dopunjujući ovdašnje naređenje I-a br. 11033 (rat. dnevnik prilog 173), Spec, štab »Šojerlen« dobija sledeći zadatak:

a) raščišćavanje i obezbeđenje puta Novi Pazar — Sjenica — Prijepolje — Višegrad. Po uspostavljanju veze sa snagama koje Komanda 2. oki. armije upućuje iz Sarajeva, sa delom snaga što pre očistiti i obezbediti i put Višegrad — Užice — Kraljevo, da bi se ovde pomoglo rasterećenju Milerovog korpusa,

b) otkomandovanje u Mitrovicu, odnosno Rašku, Štaba za formiranje i rukovođenje daljim upućivanjem jedinica,

c) održavanje stroge discipline saobraćaja duž puteva,

d) održavanje puteva u ispravnom stanju,

e) smirivanje stanovništva s obe strane puta na što većoj dubini.

Spec, štabu potčinjavaju se:

a) Srpska državna i Granična straža, komandant — general Radovanović. Nemački oficir za vezu kapetan Furman, k-t 311. frontovskog izvid. odreda,

b) sve snage Ruskog zaštitnog korpusa, od kojih formirati jaku borbenu jedinicu pod komandom Gončareva,

- c) borbeni ešelon K-de Grupe armija »E« pod komandom kapetana Šenfelderera;
- d) Borbena grupe »Furman«,
- e) Tvrđ. pionirski štab br. 2,
- f) dodeljivanje ostalih snaga naređivaće će prema potrebi.

Situacija i namere. Izveštaj podnet k-dantu Jugoistoka...

1) Sopstvena situacija:

a) 22. arm. korpus i Grupa »Šolc« uspeli su da zaustave nastupanje 1. i 2. bugarske armije. Dok se kod 22. brd. arm. korpusa situacija stabilizovala i otuda svakog trenutka omogućeno brzo potpomaganje skretanjem snaga sa pravca kretanja jug — sever, dotle je Grupi »Šolc« na odseku Uroševac isklj. •— južno od Raške, zbog neprekidnih pokušaja neprijatelja da preko planina izvrši proboj i obuhvat, potrebna dalja pomoć. Na odseku »Šuster — Voldan« bande pojačavaju pritisak ali, prema podacima naših izviđačkih delova, još nije utvrđena pojava regularnih nepr. jedinica. Kod Korpusa »Miler« treba sada očekivati koncentričan napad jakih snaga ruske 57. armije na mostobran u Kraljevu. Sem toga, vazдушnim izviđanjem i pojavom višecevnih topova u rejonu sev. od čačka, utvrđeno je angažovanje i kretanja nepr. snaga prema severozap. boku korpusa. Sa ciljem da preseku docnije povlačenje putem Čačak — Višegrad.

b) Snage Spec, štaba »Šojerlen« angažovane su za čišćenje i obezbeđenje puta Novi Pazar — Prijepolje — Višegrad.

2) Namere:

Pored potpomaganja grupa »Šolc« i »Šuster — Voldan«, dodeljivanje što jačih snaga Mileru da bi se omogućilo držanje mostobrana u Kraljevu i zaštiti severozap. bok u rejonu sev. od čačka — Užica. Za ovaj zadatak predviđena je 104. lov. divizija, čiji su čelni delovi stigli u Gradsko, kao i tvrđav. pešad. bataljon, koji će biti na raspolaganju. Čim put Novi Pazar — Višegrad bude očišćen, i ovim će se putem dovesti snage, da bi se nastupanjem iz rejona Višegrada otvorio put istok — zapad za Korpus »Miler« kod Užica. Konačni cilj: da Korpus »Miler« bude toliko jak da nastupanjem ka Zvorniku može da izvojuje oslonac na snage sev. od Save, koje bi mogle da osiguraju i odbranu na Drini u rejonu Višegrada. Namera da se i raspoložive snage 2. oki. armije prebace vazдушnim putem, ostaje u punoj snazi. Za celokupan tok povlačenja i dalje će se zahtevati najveće moguće ubrzanje. Da bi se povlačenje ubrzalo, planirano je da se u daljem toku kretanja 22. brd. arm. korpus, sa snagama koje zatvaraju jezerske tesnace, povlači pravcem Struga — Elbasan — Tirana, a sa odredima u rejonu Skoplja, po svoj prilici, pravcem Uroševac — Prizren — Skadar, kao i pravcem Uroševac — Peć — Andrijevića — Berane — Pljevlja.

3) Organizacija komandovanja i redosled kretanja.
Po dolasku u rejon Mostar — Sarajevo, počinjući od desnog krila: 21. brd. arm. korpus, 22. brd. arm. korpus, 91. arm. korpus i Korpus »Miler«. U vezi s tim, K-da 91. arm. korpusa, po odlasku sa teritorije Grčke odmah će preuzeti odsek »Šolc« i »Šuster — Voldan«. (Izvod). I-a, str. pov. br. 11112. Prilog 209.

22. 10. 1944. Operat. odeljenje (Arsakli)...

Utvrđene rtepr. jedinice: u rejonu ist. -od Podujeva 19. pešad. puk (4. bugarska divizija). Napade na Kragujevac vršili su 93. i 113. strelj. divizija, među kojima i VI bosanska pešad. brigada. U Kruševcu 2. Titova divizija. U rejonu ist. od Kraljeva III brigada...

Štab 724. lov. puka.

U 20.40 čas. naređeno je Korpusu »Miler« i Grupi generala Šolca: Štab 724. lov. puka uputiti u Podujevo, gde će biti potčinjen Grupi generala Šolca.

I-a br. 11099.

Prilog 222.'

133. pukovska grupa

U 20.40 čas. naređeno je K-di 91. arm. korpusa i Grupi »Šolc«:

133. pukovsku grupu što pre uputiti železnicom, odnosno avionom Grupi »Šolc« u Prištinu, kojoj će biti potčinjena.

I-a, pov. br. 11107

Prilog 223.

104. lov. divizija.

U 22.40 časa naredno je K-di 22. brd. arm. korpusa i Korpusu »Miler«:

104. lov. diviziju hitno po delovima izvući i uputiti Korpusu »Miler« u Kraljevo.

Mot. delove uputiti u Kraljevo peške a sve ostale delove iz reiona Gradskog prebaciti železnicom u Kraljevo. Marš 104. protivokl. divizionu ubrzati tako da prvi delovi stignu u Kraljevo do 25. 10.

23. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Utvrđene nepr. jedinice: pomoću zaplenjenih dokumenata potvrđeno je da se ispred Borbene grupe »Šolc« nalazi 12. bug. pešad. div. (31, 32. i 46. pešad. puk). U Plovdivu prvi put se pojavio Štab bug. ustaničke armije. 1. Titova divizija i III bos. brigada 17. divizije, koje su dosad bile u rejonu Beograda, sada su kod Kragujevca...

Upotreba pa artiljerije protiv ciljeva na zemlji.

Naređenje k-danta Jugoistoka K-di nemačkog vazduhoplovstva u Grčkoj:

prema izveštaju k-ta 22. brd. arm. korpusa, k-t 19, pa divizije odbio je učešće pa artiljerije u borbi protiv zemaljskih ciljeva na odseku

Kumanova sa obrazloženjem da nije nastupila krizna situacija. Ovakav postupak daje mi povoda da ukažem na sledeće:

Delovi snaga Grupe armija, jačine oko 4 divizije, sada vode najteže odbrambene borbe protiv 4 nepr. armije sa ukupno 13,5 divizija na frontu širine oko 600 km i svojom požrtvovnom borbom štite povlačenje naših snaga iz Grčke. Pri tome borbena dejstva postaju iz dana u dan sve teža; neprijatelju stoji na raspolaganju veliki broj puteva kojim i dalje dovodi jake snage, dok Grupi armija »E« samo jedan jedini put i železnica.

U isto vreme jake bande zatvorile su sve puteve prema s.z. Akcijama protiv bandi, kakve su dosad preduzimate na teritoriji Grčke, ove bande neće se moći odbaciti. Nema više nikakve sumnje da se, s obzirom na ovo stanje, cela Grupa armija sada nalazi u ozbiljnoj kriznoj situaciji. Sada postoji samo jedan cilj: držanje istočnog fronta po svaku cenu i da se time osigura saobraćaj pravcem sever—jug na jedinom putu i železnici, da bi se dobile snage za proboj ka sev. zapadu. U tom cilju izdao sam ovlašćenje odgovornim komandama na istočnom frontu da mogu da upotrebe sve snage svih vidova oružanih snaga koje se nalaze na njihovom komandnom području, ako situacija bude to iziskivala. Molim da mi se sa vaše strane pruži najveća podrška. Razumljivo je da komandanti jedinica i kolona svih vidova oružanih snaga, na osnovi naređenja koja su u međuvremenu situacijom prevaziđena, još i dalje teže da se što pre domognu Sarajeva. Ali to nije više moguće...

24. 10. 1944. Operat. odeljenje (Arsakli)...

Situacija u toku dana.

Opšta slika: neprijatelj pojačava pritisak sev. od čačka. Uspešnom odbranom i protivnapadima sprečeni su nepr. pokušaji prodora ka čačku i Kraljevu. U cilju otklanjanja kritične situacije na sev. krilu stracinskog položaja vrši se pregrupisanje i pripreme za protivnapad sa novim snagama.

Namere: general-potpuk. Fribe preuće odsek 11. vazd. peš. div., general-potpuk. Koler odsek 22. pešad. divizije; izvlačenje 122. protivokl. divizionu sa odseka Bujanovca radi protivnapada sa 111/67, 41. pionir, bataljonom, 330. mornaričkim pionir, bataljonom pod komandom potpukovnika Tima. Odbacivanje i razbijanje nepr. snaga koje su prodrle sev. od puta Kumanovo — Stracin...

25. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

920. vazd.-desantni bataljon,

U 14.10 čas. naređeno je K-di 22. korpusa, Grupi »Šuster-Voldan«, K-di 91. korpusa:

Menjajući dosadašnje naređenje, 920. vazd.-desantni bataljon premešta se u Rašku i potčinjava Korpusnoj grupi »Šuster-Voldan«. 4. četa ovog bataljona stigla je železnicom u Skoplje i biće odmah potčinjena 22. brd. arm. korpusu.

Procena neprijateljeve situacije.

Posle evakuacije Trakije od strane bugarskih jedinica, treba računati sa ponovnim dovođenjem (16. i 28. div.) verovatno na južni odsek istočnog fronta ...

26. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Železnički transporti

U 01.45 čas izdato je naređenje k-dama korpusa:

Od ovog časa železnicom se mogu prevoziti samo borbene jedinice i jedinice za osiguranje svih vidova oružanih snaga kao i njihove trupe za snabdevanje — ukoliko nisu motorizovane, kao i životno važni snabdevački vozovi k-de arm. pozadine. Sve ostale jedinice, komande i ustanove, bez izuzetka, imaju se kretati peške. Pojednostosti se vide iz priloga.

I-a, pov. br. 11183.

Prilog 261.

1. brd. divizija.

Telegram upućen Korpusu »Miler«: prilikom upotrebe delova 1. brd. divizije treba uzeti u obzir da je već u toku ponovno formiranje divizije i da se u tom cilju delovi koji su angažovani na tamošnjem području moraju kasnije vratiti u sastav divizije.

I-a, pov. br. 11190.

Prilog 264.

27. 10. 1944. (Kos. Mitrovica)...

Zaštitnice 91. arm. korpusa preći će grčko-makedonsku granicu u 3 kolone oko 2. 11. i sa glavninom stići u rejon Skoplja 7. 11.

27. 10. dostavljen je sledeći izveštaj o povlačenju:

91. arm. korpus povlači se sa glavninom 41. tvrd. divizije preko Verije u rejon s.z. od Soluna da bi što pre stigao do železničke pruge. Ostali delovi 91. arm. korpusa maršuju putem do Velesa, gde izbijaju na železničku prugu.

22. brd. arm. korpus povući će se sa delovima koji se nalaze na liniji »Hajnrih« uporedo sa K-dom 91. korpusa ka severu i ove delove uputiće preko Resna i Struge K-di 21. brd. arm. korpusa. Po dolasku na grčko-maked. granicu, K-da 91. arm. korpusa biće povučena i preuzeće komandovanje nad odsekom »Šolc« i »Šuster-Voldan«.

21. arm. korpus, pošto primi snage od 22. brd. arm. korpusa, takođe će se povlačiti ka severu, ali pre nego počne sa povlačenjem težiće da zauzme Trebinje

Za povlačenje 21. korpusa potpomaganje 5. SS-korpusa biće odlučujuće. Prema primljenim podacima, korpus se povlači suprotno primljenom naređenju, napuštajući mere za zaprečavanje, do ulaza na planinsko zemljište i povlači južno krilo ka Nevesinju. Zbog toga se put Trebinje — Stolac — Mostar jedva može koristiti za naše povlačenje. Put Trebinje — Gacko — Nevesinje otvoriće se i krčiti borbom. Skreće se pažnja na teškoće i potrebe u novim snagama za ovu operaciju s obzirom na javljeno iskrcavanje neprijatelja u Dubrovniku...

Most u Višegradu.

U 14.30 čas. dostavljen je izveštaj k-dantu Jugoistoka:

Brzom opravci mosta u Višegradu pridaje se naročiti značaj.. K-da Grupe armija »E« za opravku dodelila je prednjem odred »Šojerlen« odgovarajuće pionirske jedinice, da bi po dolasku na Drinu odmah počele sa opravkom mosta, ali ove nisu u stanju da sa svog područja dopreme mostovni materijal. Zato molimo da se mostovni materijal, najbolje LZ-materijal, doturi otuda.

I-a, pov. br. 11220.

Prilog 273.

Izgradnja puta.

830. morn. tvrd. pionirski bataljon odmah će otpočeti sa opravkom puta K. Mitrovica — Raška...

Beleška o situaciji na istočnom frontu.

Po prelasku ruskih i Titovih snaga na donjem toku Morave i nastupanju Rusa sev. od Dunava i, naposljetku, posle koncentričnog napada na Beograd, nije se više moglo računati na ponovno uspostavljanje veze Grupe armija »E« prema severu. Zbog toga nastala je potreba da se otvori nova veza skretanjem prema severozapadu, na teritoriju Srbije i Hrvatske između Jadrana i Save i da se tamo uspostavi kontakt sa našim snagama...

Pukovnik Mozeršmit saopštava nač. štaba Grupe armija »E«: opravka mosta u Višegradu, koji je od odlučujućeg značaja za buduće operacije, ne može se izvršiti sa mostovnom kolonom. Mora se dovući materijal LZ od k-danta Jugoistoka. Zahtev je već podnet. Osim toga, avionom će se prebaciti u Sarajevo jedan iskusan pionirski oficir, koji će već sada preduzeti pripreme za što hitniju opravku mosta. Pionirske snage treba dodeliti i Grupi »Šojerlen«, koja je angažovana kod Višegrada.

28. 10. 1944. Operat. štab (Kos. Mitrovica)...

Unutrašnja situacija: pokreti jačih bandi iz rejonu Kukesa prema severu sa verovatnom namerom da se sjedine sa komunističkim snagama u rejonu Đakovice. Prikupljanje komunističkih i italijanskih bandi u rejonu Cetinja i Podgorice. Jake jedinice bandi u izvidanju od severa prema Herceg-Novom...

29. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...
Sastanak 20. 10. načelnika Obaveštajnog odeljenja, potpukovnika Varn
strofa sa komandantom 4. četničkog korpusa Markovićem.

Prilog 288.

Putevi za povlačenje.

U 21.03 čas izdato je naređenje K-di 21. brd. arm. korpusa: desant
nepr. jedinica u Dubrovniku ugrožava put Nikšić — Trebinje — Sto-
lac. Čvrsto se držimo namere da se otvori put Trebinje — Gacko —
Nevesinje. 21. arm. korpus bezuslovno će izvršiti izvidanje prema
Trebinju. Potom, sa prikupljenim snagama što pre izvršiti napad na
Trebinje skidajući snage sa ostalih odseka. Ispitati mogućnost povla-
čenja putem Podgorica — Mateševo — Pljevlja uz istovremeno otva-
ranje prevoja na Čakoru.

30. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica) ...

Čišćenje i otvaranje »zelenog« puta sporo napreduje: Teškoće su na-
stale u tome što smo ranije izvršili rušenja.

Za otvaranje »crnog« puta planiran je napad na Užice iz rejonu
Prijevolja.

Naređeno je 21. arm. korpusu da vrši izvidanje ka Trebinju i da što
pre zauzme Trebinje ...

31. 10. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)

I. II. u 12.00 čas. K-da 91. arm. korpusa predaje komandovanje 22.
brd. arm. korpusu.

Bande, ne zna se kom odredu pripadaju, prodrle su u s. z. deo Ceti-
nja. Jače nepr. jedinice, dobro naoružane, na izgrađenim položajima
zap. od Prijevolja i na visovima s obe strane doline Lima. Prema
verodostojnim izveštajima četnika, u rejonu Nove Varoši nalaze se
najmanje 2 brigade 34. divizije, pojačane delovima koji su otišli iz
Prijevolja, sa neprekidnim priticanjem iz sev. dela Priboja i tesnaca
puta u Bijelom Brdu.

U rejonu Sjenice prikupljanje oko 14.000 četnika, koji će krenuti
preko Pljevalja i Sarajeva prema zapadu.

Izvod iz I-a, pov. br. 11.322.

Prilog 324.

1. 11., 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Borbena grupa »Šuster-Voldan«:

Uzaludni napori 2. bug. armije da zauzme Prištinu, koji traju već 2
dana, prisilili su nepr. komandovanje da u ovaj rejon dovodi nove
snage. Pored 3 pešad. divizije, 1 tenk. brigade, 1 konjičkog puka i
nekoliko Titovih brigada, koje su primećene ispred borbene grupe,
utvrđeno je dovođenje još 3 nova puka. Treba očekivati pojačan pri-
tisak pre otvaranja našeg zaprečnog položaja, da bi se na taj način

stvorila baza za prodor prikupljene 1. tenk. brigade u Podujevsku kotlinu i dolinu Ibra ...

2. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

U toku 2. 11, poslednje zaštitnice prešle su grčko-maked. granicu. Borbena grupa »Štajrer« odlazi preko Ohrida u Tiranu. Spec, štab »Šojerlen« naišao je sev. od Prijepolja na bande, čiji otpor vazd. desant. bataljon još nije slomio ...

3. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)

U 21.10 čas naređeno je K-di 22. brd. arm. korpusa: povlačenje sa grčko-maked. granice prema sev.-zap. ubrzati svim sredstvima. Ojačani 65. pešad. puk i marševsku grupu koja se kreće putem Kilkis—Strumica povući bez obzira na stanje kretanja sever—jug duž železničke pruge Đevdelijska — Veles, što je moguće brže, pozadi zaprečnog položaja s obe strane puta Strumica — Štip. Radi se o tome da se 65. pešad. puk i za borbu sposobni mot. delovi u rejonu Strumice što pre odvoje od neprijatelja i upute ka severu. 86. desantni pionir, bataljon, 212. tenk. bataljon, III polic. bataljon i 609. mornar, art. divizion što pre uputiti Grupi »Šolc« u Prištinu. Osim toga treba težiti da se i 65. pešad. puk prikupi u rejonu Prištine i stavi na raspolaganje Grupi armija.

U 18.20 čas. naređeno je k-di XXII brd. arm. korpusa i Grupi »Šolc«: k-da XXII brd. arm. korpusa, upuštajući se u najveći rizik, izvući će od angažovanih jedinica iz rejona Skoplje — Kumanovo 2 kompletna bataljona i jedan štab puka. Ove delove sa kamionima uputiti na raspolaganje Grupi »Šolc« u Prištinu. Pri tome se traži najveća brzina. Povlačenje s juga ubrzati svim sredstvima, da bi se dobile nove snage za upotrebu iz Prištine.

Operacije povlačenja.

U 22.55 časa naređeno je K-di Bobene grupe »Šolc« i Bobene grupe »Šojerlen«: ...

Za uspešno izvršenje sledeće operacije povlačenja sada je odlučujuće: a) što brže premeštanje težišta naših snaga sa teritorije Makedonije prema severu, dakle prema 91. arm. korpusu i Korpusu »Miler«. Položaji kod Prištine i Kraljeva moraju se bezuslovno održati. U Prištinu najbržim putem uputiti snage sa područja 22. brd. arm. korpusa. 22. brd. arm. korpus povući će što pre svoje snage sa juga makedonske teritorije na užu prostoriju Skoplje — Kumanovo — Bujanovce ešelonirajući ih što više po dubini.

b) otvaranje puta prema zapadu. Pri tom ovde mora pobediti nadmoćnost nemačkog vojnika nad bandama iako nemački vojnik dosad nije obučavan za ovakvu borbu.

c) blagovremenu primenjivanje mera zaprečavanja u napuštenim zonama, da bi se neprijatelju onemogućilo brže nadiranje.

d) sređivanje jedinica. Svaka komanda mora nastojati da razbijene jedinice što pre prikupi i uputi u sastav formac. jedinica.

Situacija u vazduhu:

2. 11. pojačano učešće nepr. avijacije sa težištima na istočnom frontu, naročito u rejonu Priština — Podujevo i protiv železničkih objekata u rejonu Skoplja. Tom prilikom bombardovanjem potpuno je porušena glavna železn. pruga kod Kačanika ...

Situacija kod neprijatelja: potvrđeno je da neprijatelj namerava da zauzme Skoplje i da prodire u Prištinsku kotlinu dovodenjem novih snaga u rejon Kumanova ...

Sastanak sa četničkim delegatima.

3. 11, na molbu četničkog delegata majora Jevđevića iz Vrhovnog štaba Draže Mihailovića, održan je sastanak sa načelnikom Obaveštajnog odeljenja Grupe armija. Draža Mihailović sada se nalazi sa oko 40.000 četnika u rejonu između Novog Pazara i Višegrada. S obzirom na nastupanje Rusa, on živi u punoj neizvesnosti kako u pogledu dalje sudbine njegovih jedinica, tako i njegove zemlje. Američki oficiri za vezu koji su u njegovom štabu, navodno mu ne daju određena obaveštenja. Zato on želi da 3 četnička oficira iz svog štaba uputi u Albaniju gde bi stupili u vezu sa Anglo-Amerikancima, da bi dobili određene odgovore o daljim namerama i sudbini Srbije. Sažeto rečeno, na ovom sastanku utvrđene su sledeće tačke:

- 1.) Četnici će pratiti i potpomagati nemačke trupe u njihovom nastupanju do Sarajeva.
- 2.) Četnici ukazuju da će posle razjašnjenja situacije u savezničkom štabu za vezu:
  - a) u slučaju predaje Jugoslavije boljševizmu krenuti zajedno sa Nemcima na sever;
  - b) u slučaju da Englezi (u sporazumu sa Rusijom) proklamuju samostalnost Jugoslavije, u prvo vreme ostati na širem području Sarajeva, da bi sa ove baze nastavili borbu protiv Tita.
- 3.) U slučaju 2 b), da se četnicima pruži garantija da neće nastupati u pravcu morske obale, nego da će u slučaju teškoća u snabdevanju prihvatiti ponudu da ih snabdeva nemačka vojska.
- 4.) Kao baza za pregovore traženo je da se Nemcima predaju svi pripadnici nemačkih oružanih snaga koji se nalaze u četničkim rukama i koji su dosad bili izolovani od D. M.

Unutrašnja situacija na Balkanu pruža našoj nameri — proboj ka severu — nade na uspeh samo u slučaju ako se uspe da se spreči da dosadašnje kolebljivo — gotovo negativno — držanje četnika ne dovede pre vremena do otvorene borbe protiv nemačkih oruž. snaga. Postoje znaci koji na to ukazuju i bilo bi pogrešno ako bi navedenu situaciju potcenjivali. Zato, mora se pokušati svim sredstvima da se putem pregovora i u ograničenim okvirima pružanjem pomoći četni-

cima ovi održe u neutralnosti bar do trenutka dok borbene jedinice Grupe armija ne stignu u rejon Sarajevo — Mostar. Zbog toga je za protivuslugu obećano da će se navedenoj trojici četničkih oficira dati pratnja za slobodno kretanje preko Albanije. Uspostavljanje veze sa savezničkim štabom za vezu u sev. Albaniji mora se prihvatiti, pošto nema na raspolaganju drugih puteva, koji bi se mogli sagledati...

4. 11. 1944. Operat. štab (Kos. Mitrovica)...

91. arm. korpus.

K-da 91. arm. korpusa preuzeće 4. 11. u 12.00 čas. komandovanje nad dosadašnjim odsecima Grupe »Šolc« i Bobene grupe »Šuster-Voldan«. Obe grupe i 1031. poljski art. puk istovremeno se potčinjavaju 91. arm. korpusu. Zadatak: osiguranje železnice i puta Uroševac — Kraljevo od nepr. napada sa istoka, tako da se obezbedi naše povlačenje. Tako isto da budu otvoreni za naša kretanja železnica i put u Uroševcu...

Most na Drini.

U 08.05 čas. naređeno je Spec. štabu »Šojerlen«: posle opravke mosta na Drini u Višegradu, isti zaštititi od vazdušnog napada celim 310. pa divizionom.

Albanska milicija.

Izveštaj podnet k-tu Jugoistoka.

Albanska milicija postoji na području Kosova od dolaska nemačkih trupa. Ona je organizovana i rukovodena na seoskoj ili plemenskoj osnovi i oduvek je uživala punu podršku nemačkih vlasti i komandi. Na delu područja koji su ranije bili zauzeli Italijani, tamošnja albanska uprava obavljala je pod italijanskom komandom policijsku službu. Obe uprave štatile su alb. imovinu od komunističkih bandi i obezbeđivale albanska naselja. Vođa kosovskih Albanaca, Džafer Deva, posle sloma italijanske vladavine stvorio je u Albaniji zvanične alb. snage obezbeđenja i kao ministar unutrašnjih poslova upotrebljavao ih protiv komunističkih bandi. Posle njegove ostavke i povratka na područje Kosova, sa njim se vratio veći deo ovih Albanaca.

Porastu komunističke opasnosti usledilo je formiranje milicije na području Kosova, uz čvrstu saradnju nemačkih vlasti. Pod vodstvom Kosovskog komiteta (ministar Deva), priznatog sa nemačke strane, albanska milicija u poslednje vreme organizovana je na mnogo čvršćoj i disciplinovanijoj osnovi. Kada je, pre nekih 14 dana, na ovdašnju inicijativu, bila naređena mobilizacija svih muškaraca Albanaca od 16—60 godina radi borbe protiv bugarskih komunista, odziv je bio masovan. O brojnoj jačini milicijskih odreda postoje dosta nesigurni podaci, jer pozivanje u miliciju nije vršeno po spiskovima. Ukupna jačina svih odreda u rejonu Priština — K. Mitrovica ne prelazi 5.000 ljudi. Pošto Albanci u nacionalnom pogledu vode borbu protiv Slove-

na, to su sada otpali politički momenti. U borbi protiv komunista i Bugara dosad su se odlično borili.

I-c, pov. br. 7852.

5. 11. 1944. Operat. štab tXos. Mitrovica)...

Rušenje železnica

K-di 91, 22. i Korpusa »Miler«, k-tu nemačkog vazduhoplovstva u Grčkoj i 19. pa diviziji.

Ubrzavanje povlačenja zahteva korišćenje železnice dokle god je to moguće. S druge strane time je železničkim pionirima onemogućeno da potpuno unište železnička postrojenja sa voznim parkom. K-de korpusa pobrinuće se da zaštitnice pružaju najveću pomoć železničkim pionirima prilikom uništavanja voznog parka.

Povlačenje.

Grupa armija »E« nastaviće povlačenje prema severu i severozapadu sa najvećim mogućim ubrzanjem, uz jako obezbeđivanje svog istočnog i sev. boka, starajući se o bezuslovnom osiguranju planskog odvijanja kretanja, da bi se po prelasku Drine i uspostavljanju naslona na snage K-de 2. oklopne armije u Hercegovini i u donjem toku Save, mogla grupisati za izvršenje novih zadataka.

Za povlačenje stoje na raspolaganju putevi:

plavi: Bitolj — Elbasan — Skadar — Podgorica — Trebinje — Mostar, *ljubičasti:* Štimlje — Prizren — Kukes — Skadar,

crveni: Prizren — Peć — Andrijevića — Berane — Pljevlja — Uvac,

zeleni: Mitrovica — Novi Pazar — Prijepolje — Priboj — Višegrad,

smeđi: Uroševac — Raška — Kraljevo,

crni: Kraljevo — Čačak — Užice — Višegrad — Rogatica — Sarajevo.

21. brd. arm. korpus krenuće što pre sa jednom jakom borbenom grupom *plavim* putem i zauzeće rejon sev. od Mostara. 5. SS-korpus potpomagaće prodor 21. korpusa do Mostara. Po zauzimanju rejona Mostara, treba nastojati da se izgradnjom novog istočnog fronta između Nevesinja i gornjeg toka Drine što jače potpomogne južni front SS-korpusa i da se radi zaštite pozadnjih veza u pravcu G. Vakufa što više raščlani po dubini.

22. brd. arm. korpus povući će se na liniju Uroševac — Gnjilane (liniju preći bezuslovno do 13. 11), gde će biti prihvaćen od 91. arm. korpusa.

91. arm. korpus prihvaćiće 22. arm. korpus na liniji Uroševac — Gnjilane, štitiće na svom odseku železnicu i put Uroševac — Kraljevo prema istoku i jugu sve dotle dok 22. arm. korpus ne pređe Novi Pazar. Po prelasku 22. brd. arm. korpusa, 91. arm. korpus povlaćiće se *zelenim* putem do linije Pljevlja — Prijepolje. Korpus »Miler« držaće mostobran u Kraljevu do približno 18. 11. uz jednovremeno otvaranje *crnog* puta prema zapadu i povući će se — čim K-da Grupe armija »E« odobri da se napusti Kraljevo — u rejon Užica. Sa delo-

vima sposobnim za borbu što pre uspostaviti kontakt sa 68. arm. korpusom kod Zvornika. Štab »Šoerlen« otvoriće *zeleni put* i od Višegrada *crni do* Sarajeva i držati otvorenim.

Granice između odseka vide se iz priloga.

Linije, koje komande korpusa treba da dostignu, odnosno da predu, određivaće se blagovremeno prema situaciji.

Komandno mesto K-de Grupe armija »E« u prvo vreme Mitrovica a docnije Sarajevo.

Izvod iz I-a, str. pov. br. 11420.

Prilog 44.

četnički odredi.

Prema vestima iz sigurnih izvora, potvrđena je namera da se sve četničke snage koncentrišu u Crnoj Gori sa docnijom tendencijom:

a) da dođu u vezu sa Englezima, koji se očekuju iz Grčke,

b) da na poziv Engleza posednu odsek obale Kotor — j. od Skadra. Pokreti su otpočeli.

I-c, str. pov. br. 3778.

Prilog 45.

6. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Procena situacije, izveštaj dostavljen k-dantu Jugoistoka:

u teškim borbama krizna situacija kod 22. i 91. arm. korpusa raščišćena, ali je povlačenje usporeno, jer je raščišćavanje bilo moguće samo iskrcavanjem jedinica iz transporata koji su se kretali prema severu.

Vremenski plan za evakuaciju Makedonije, pošto je povlačenje ponovo u punom jeku:

evakuacija Štipa i Kumanova 7. 11.

evakuacija Skoplja 11. 11.

evakuacija Uroševca 13. 11.

Situacija kod 91. arm. korpusa još je zategnuta. Slaba borbena vrednost izmešanih jedinica dolazi jasno do izražaja. Borbe koje se vode za visove na Kopaoniku još nisu okončane. Držanje ovih visova ima odlučujući značaj za plansko odvijanje povlačenja.

Kod Korpusa »Miler« razvoj situacije može da obraduje.

Posle zauzimanja Užica, otvaranje direktnog puta ka Zvorniku a samim tim i uspostavljanje naslona na 68. arm. korpus, kao i dotur snaga za sev. bok 2. oki. armije pomakli su se do opipljive blizine...

Na području od Kotorskog zaliva do Danilovgrada nalaze se 6. crnogorska mot. brigada i 10. crnogorska brigada, sa ukupnom jačinom oko 3000 ljudi. Na obalskom području jugoist. od Cetinja nalaze se bande u jačini oko 2000—3000 ljudi. Prema podacima iz sigurnih izvora, 3 bataljona 3. sandžačke brigade i 7. crnogorska brigada nalaze se na desnoj obali Lima sev. od Prijepolja. 4. sandžačka brigada 37. divizije u rejonu Bistrica — Sjenica. Prema istim izvorima, komunisti traže bombardovanje i mitraljiranje Priboja, Sjenice i Novog Pazara.

7. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Istočni front: kod 22. brd. arm. korpusa povlačenje zaštitnica iz reiona Strumice u pravcu Štipa odvija se planski i bez pritiska neprijatelja. Na odseku sev.-ist. od Štipa, jaka obostrana art. aktivnost. Nepr. prikupljanja na pripremnim položajima ispred sev. krila razbijena su teškim oružjem.

Grupa 966. tvrd. brigade, posle uspešne odbrane nepr. protivnapada, zauzela je mesto Pčinju. U toku povlačenja 6. 11. uveče posednut je suženi mostobran u Štipu ...

Unutrašnja situacija:

Na alb.-maked. teritoriji i dalje je težište jake aktivnosti bandi usmereno protiv veza, saobraćajnica i otpornih tačaka. Bande su stigle u j.z. deo Cetinja. Vode se žestoke ulične borbe.

8. 11. 1944, Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Zaštita železničkih mostova.

K-di XXII brd. arm. korpusa:

Zaštitu najvažnijih železničkih mostova od napada aviona za obrušavanje u tesnacu Kačanika neodložno obezbediti lakim i srednjim pa orudima...

Uništavanje železničkog materijala.

K-di 22, 91. arm. korpusa i Korpusu »Miler«:

Politički obziri nalažu da se uništi železnički vozni park izvan teritorije Albanije i južne Srbije. Prema tome, uništenje se ima sprovoditi gotovo isključivo u Makedoniji i na području Kraljeva. Nije dozvoljeno prevoženje materijala za uništavanje na području 91. arm. korpusa.

I-a, str. pov. br. 11443.

Prilog 66.

9. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

SS-divizija »Skenderbeg«.

K-di XXI korpusa i SS-div. »Skenderbeg«:

Gotovost za ukrcavanje divizije mora se bezuslovno ubrzati.

Delovi koji su u akciji ist. od Jakova treba da budu spremni za ukrcavanje u Peći najkasnije 11. 11. ujutro. Delovi angažovani u Prizrenu stigli su železnicom u rejon Uroševca u dva dana marša bez teškoća. Dolazak poslednjih delova železnicom zavisi od stizanja 48. brzog odreda i 8. štaba tvrd. pionira. 48. brzi odred odavde je krenuo na marš 10. 11. u podne. 8. štab tvrd. pionira dobio je naređenje da u Prizren stigne najkasnije 11. 11. uveče.

Ia, str. pov. br. 11.501.

Prilog 76.

Obalski put Podgorica — Cetinje — Kotor — Dubrovnik ugrožava crnogorsko-komunistički obalski odred. 3. Titova divizija dobija pojačanje iz zap. Srbije. 37. Titova divizija na području Prijepolje — Priboj — Pljevlja dobija pojačanje sa severa. U rejonu ist. od Sarajeva 27. Titova divizija.

Jake komunističke snage u rejonu južno i jugoist. od Mostara. Koncentracija snaga, ukupne jačine 10 Titovih divizija, na crnogorsko-istočnobosanskoj teritoriji zaslužuje posebnu pažnju...

10. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Kos. Mitrovica)...

Borbena grupa »Fictum«.

Sve SS-jedinice, izuzev 7. SS-div. »Princ Eugen«, i sve polic. odrede na području Korpusa »Miler« objediniti pod komandom SS-grupentijera Fictuma u SS-borbenu grupu »Fictum«, koja se potčinjava Borbenoj grupi Korpusa »Miler«. Upućivanje polic. odreda koji se nalaze pri Štabu »Šoerlen« u Borbenu grupu »Fictum« narediće se čim to bude moguće.

Borbena grupa treba što pre da stigne u rejon zap. od Užica i odavde, bilo iz Užica preko Rogačice — Zvornika ili preko Višegrada — Rogačice — Podromanije — Zvornika, da zauzme Drinski odsek Rogačica — Zvornik i da u naslonu na 68. arm. korpus vrši osiguranje prema severoistoku...

Pokret DM.

K-dama korpusa, Štabu »Šoerlen« i 19. pa diviziji:

Suprotno Titovim bandama, koje su sa ruske strane disciplinovano vođene, pokret DM se kreće između straha od crvenog neprijatelja i nade na anglo-američku pomoć, koja je dosad podbacila. Nepopustljivi u spremnosti za borbu protiv komunizma, četnici delimično traže oslonac na nemačke trupe; trenutno oni računaju i na englesku pomoć na crnogorsko-albanskoj teritoriji, odnosno u Makedoniji. Uopšte uzev, kod četnika ocrtava se jedna osnova koja traži sve puteve kako bi se pogodio iskonski neprijatelj Tito, ali ne napuštajući nadu na političku i praktičnu anglo-američku pomoć. Pokret DM u svom držanju u odnosu na nemačke trupe treba uvek smatrati nepouzdanim.

11. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

22. pešad. div. i 11. vazd. pešad. divizija.

22. pešad. divizija i 11. vazd. pešad. divizija po dolasku u Prištinu potčinjavaju se 91. arm. korpusu.

11. vazd. pešad. div. krenuće u Kraljevo i dodeljuje se Korpusu »Miler«.

22. pešad. divizija dodeljuje se K-di 22. korpusa koji je isturen u Sarajevo, a krenuće u rejon Sarajeva »zelenim« putem do Prijepolja a odavde preko Pljevalja u rejon Sarajeva. Iskrena ž. st. za 11. vazd. pešad. div. biće Kraljevo a za 22. pešad. div. Raška...

Nacionalni Albanci.

Izveštaj k-dantu Jugoistoka: Albanci sa Kosova za poslednjih nekoliko nedelja borili su se vrlo uspešno i imaju svoj udeo u uspešnoj odbrani. Nacionalno albansko vodstvo obećalo je da će nastaviti borbu po odlasku nemačkih snaga. Poslednje uporište čine albanske planine sev.-ist. od Skadra. Otuda će se rukovoditi ofanzivan gerilski rat protiv komunizma i bugarsko-sovjetske okupacije. Ostavljajući na području domovine Albance koji se nisu jako eksponirali obezbediće se služba veze, sabotaze i podrivačka aktivnost.

K-da Grupe armija »E« ostaviće nemačkog radistu sa radio-opremom radi obezbeđenja veze ...

DM učešće u borbenim dejstvima.

K-dantu Jugoistoka:

Grupa Markovića u sporazumu sa nemačkim jedinicama osigurava odsek Mitrovica — Raška — Novi Pazar. Izviđačke akcije prema Bugarima, Titu i Sovjetima. Dosad nije bilo nikakvih ozbiljnih incidenata.

Trifunović sa oko 18.000 četnika kreće se paralelno sa nemačkim kretanjima u rejonu Prijepolja u pravcu Foče. U početku učestvovali su u borbama na nemačkoj strani a u poslednje vreme su samo saputnici. Dok traju istovetni interesi, uglavnom vlada mir. Ako se nadaju uspehu neminovno treba očekivati prepade na nemačke oružane snage, naročito na usamljene grupe ...

12. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Borbe za čišćenje puleva za povlačenje.

K-da Spec, štaba »Šoerlen« nastoji da sa jakim delovima što brže prodire ka zapadu. Cilj je da se što pre zauzme Rogatica i Podromonija kao i prevoji na potezu »crnog« puta, koji imaju odlučujuć značaj, kao i da se taj put otvori za transportovanje opreme za vazdušno izvidanje i drži u rukama za naša dalja kretanja u rejonu Sarajeva. 7. SS-dopunski bataljon ostavlja se u Višegradu i potčinjava Štabu »Šoerlen«.

Prevoj na Jabuki i dalje obezbeđivati za docnije kretanje 22. pešad. div. preko Pijevalja i Goražda.

Ia, str. pov. br. 11.567.

Prilog 113.

Rudnik Trepča.

K-di 91. arm. korpusa:

Rudarski bataljon Jugoistoka i 26. tehnički bataljon izvršili su rušenje rudnika Trepča. Za obezbeđenje rušenja odgovorna je K-da 91. arm. korpusa.

Situacija kod neprijatelja: kod 4. i 1. bug. armije neprijatelj prilazi našem zaprečnom položaju kod Skoplja sa svim divizijama koje su dosad utvrđene na južnom odseku i na kumanovskom frontu. U re-

jonu Kraljeva, 25. Titovoj diviziji priključila se sa severa i 23. divizija. Dovođenje novih bandi u ovaj rejon služi verovatno pojačavanju ta-mošnjih nepr. snaga po odlasku ruskih jedinica ...

13. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)

SS-poterni odredi.

K-dama korpusa: 16. 9. 1944. rajhsfirer SS izdao je naređenje za formiranje SS-poternih odreda pod komandom SS-oberšturmbanfirera Skorčena. Zadatak ovih odreda sastoji se u izvršavanju spec, zadatka, naročito u aktiviranju i rukovođenju stranim pokretima otpora. Na taj način SS-poterni odredi preuzimaju zadatke Divizije za naročitu upotrebu »Brandenburg« ...

14. 11. 1944. Operat. odeljenje (Kos. Mitrovica)...

Mostovi na Drini.

K-da 2. oki. armije saopštava 13. 11. da su 2 mosta kod Zvornika porušena i da se opravka ne može izvršiti u kraćem roku. Isti tekst dostavljen je i 34. arm. korpusu.

Na to je 14. 11. poslat izveštaj K-di 34. arm. korpusa i k-dantu Jugostoka: Ovoj komandi poznato je da su porušeni mostovi kod Zvornika. Važniji je most kod Ljubovije, zato su preduzete sve mere da se zauzme prepadom.

15. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)

K-da Grupe armija »E« 15. 11. prelazi iz Kos. Mitrovice u Sarajevo. General-pukovnik Ler sa ordonans-oficirom i Operat. odeljenjem u 13.00 čas. krenuo iz K. Mitrovice i stigao na aerodrom u Sarajevo u 17.00 čas.

U 20.00 čas. preuzeo službene funkcije.

U 20.18 čas. poslat telegram K-di 21, 22, 34, 91, 15, 5. SS-korpusa i 19. pa diviziji da se Štab Grupe armija od 20.00 časova nalazi u Sarajevu. Nač. štaba sa Obavešt. odeljenjem krenuo peške u 12.00 čas. iz K. Mitrovice pravcem Kraljevo — čačak — Sarajevo. U noći 15/16. bio u Kraljevu...

Rukovođenje borbom.

K-di 91. i 34. arm. korpusa i Spec, štabu »Šojerlen« dostavlja se uputstvo za rukovođenje borbom od 15. 11. 1944.

Tekst koji sledi je izvod:

Posle uspešne odbrane svih pokušaja neprijatelja da spreči naše povlačenje sa teritorije Makedonije, odsad se mora računati sa još većim naporima neprijatelja da u prištinskoj kotlini napadne bok naših jedinica. Istovremeno mora se računati sa pojačanim pokušajima neprijatelja da sa sev. dela Kopaonika ometa naše povlačenje. Takođe treba očekivati da će neprijatelj i u rejonu Kraljeva ponoviti pokušaje da se uklini u mostobran Kraljeva. Zadatak Grupe armija »E« sastoji se u tome da štiti

sopstveno povlačenje, Komandi 2. oki. armije uputi što jače snage radi odbrane ugroženog sev. boka k-danta Jugoistoka i da potom sa preostalim snagama dostigne i drži opštu liniju Mostar — Nevesinje — Foča — Pljevlja — Priboj — Užice — Rogatica — tok Drine do Zvornika.

Zadatak za 21. arm. korpus ostaje kao što je ranije naredeno (vidi ratni dnevnik, prilog 44).

91. arm. korpus držaće liniju Uroševac — Gnjilane — ist. od Prištine — južni ogranci Kopaonika sve dotle, dok glavnina 22. pešad. divizije i 11. vazd. pešad. divizija ne pređu liniju u pokretu prema severu a potom nastaviće povlačenje na liniju Pljevlja — Priboj. 22. pešad. div. povlačiće se preko »zelenog« puta do Prijepolja a potom preko Pijevalja i Goražda, držeći u prvo vreme Pljevlja.

41. tvrđ. div. i 963. tvrđ. pešad. brigadu uputiti u rejon ist. od Sarajeva na raspolaganje Grupi armija »E«.

34. arm. korpus držaće u prvo vreme mostobran u Kraljevu dok se ne završi pokret snaga koje pritiču iz 91. arm. korpusa. Nezavisno od zadatka u vezi mostobrana u Kraljevu, treba K-di 2. oki. armije da se što pre upute delovi korpusa (ovdašnje naređenje I-a, br. 11621 od 14. 11.). Upućivanje putem Užice — Zvornik ili Užice — Višegrad, Podromanija — Zvornik ili Užice — Sarajevo — Brod zavisiće od razvoja situacije. Posle napuštanja i evakuacije Kraljeva, korpus povući u Užice. Istovremeno treba osigurati odsek na Drini Rogatica — Drinjača. Po dostizanju linije Užice — Pljevlja planirano je da se izvuče 91. arm. korpus radi drugih zadataka.

Spec. štab »Šojerlen« osiguraće put Sarajevo — Dobrun i železn. prugu Sarajevo — Višegrad i u tom cilju upućuje se na saradnju sa 5. SS-korpusom.

I-a, str. pov. br. 11625.

Prilog —

Most kod Višegrada popravljen. Bande porušile železnički most na ušću Lima u Drinu 9 km j. z. od Višegrada. Izviđački bataljon 104. lov. div. izveštava da je porušen most na Drini kod Bajine Bašte.

17. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Sarajevo)

5. SS-korpus

5. SS-korpus od 17. 11. potčinjava se K-di Grupe armija »E«. Granice odseka vide se iz priloga.

Zadatak: osiguranje teritorije južne Hrvatske prema dalmatinskoj obali na liniji Livno — Mostar — Nevesinje — Gacko. Pri tome po svaku cenu ima da se drži linija Lise — Mostar — Nevesinje. U Nevesinju pripremiti jednu što jaču borbenu grupu, da bi ista mogla u pogodnom momentu da potpomogne prodor 21. arm. korpusa iz Albanije ka severu, napadom u pravcu Gackog.

Osiguranje Sarajeva kao glavnog grada Bosne i Hercegovine. Osiguranje železnice i puta Maglaj — Sarajevo — Mostar i Sarajevo — Višegrad.

Zaštita za život važnih privrednih preduzeća.

Zaštita aerodroma u Sarajevu...

Povlačenje XXI brd. arm. korpusa.

U proceni situacije od 17. 11, K-da XXI arm. korpusa, između ostalog, izveštava: s obzirom na okolnost da neprijatelju na području Trebinje — Nikšić i dalje stižu pojačanja sa jakim jedinicama i artiljerijom, to uspeh proboja određenim pravcem zavisi od jačine protivudara 5. SS-korpusa a samim tim i vezivanja nepr. snaga (vidi ovd. akt Ia, str. pov. br. 4220 od 5. 11, ratni dnevnik, prilog 44). Zato 5. SS-arm. korpus treba da potpomaže proboj 21. arm. korpusa. Na to je u 22.25 čas. odgovoreno K-di 21. brd. arm. korpusa: 21. arm. korpus mora da izbori proboj ka severu sopstvenim snagama koje su dovoljno jake. Susretnoj borbi iz rejonu Mostara težiće se svim sredstvima, ali ista ne može da se postavi kao uslov za izvršenje prodora...

18. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Obrana jugoist. teritorije Hrvatske.

K-dant Jugoistoka sa I-a str. pov. br. 6157 od 13. 11. dostavlja Grupi armija »E« uputstvo za vođenje operacija i odbranu teritorije Hrvatske na opštoj liniji jugoistočne granice. Na odbrambenom odseku Drine uspostaviti kontakt sa 2. oki. armijom u okolini Zvornika. Izveštavati o planiranim linijama dostizanja. Pri tome treba uzeti u obzir da rejon Mostara mora da ostane čvrsto u našim rukama i da se mora uspostaviti sigurna veza ovog rejonu prema istočnom frontu. U vezi organizacije komandovanja predvideti da će se pored 21. arm. korpusa za komandovanje na istočnom frontu s obe strane Višegrada ubaciti još jedan korpus. Posle preuzimanja komande nad ova dva korpusa, koje treba rasporediti na jadranski i istočni front sadašnjeg 5. SS-korpusa, Komanda 5. SS-korpusa biće povučena radi drugog zadatka. Podneti izveštaj o planiranom angažovanju navodeći organizaciju komandovanja. Biće potrebno da se pojačaju snage koje su dosad upotrebljene u rejonu Mostara. Pri docnijem preuzimanju sadašnjeg odseka XV arm. korpusa biće takođe potrebno da se upute pojačanja u rejon Knina.

18. 11. odgovoreno je k-dantu Jugoistoka:

Za izvršenje zadatka »Obrana teritorije južne Hrvatske« na opštoj liniji državne granice odlučujući značaj predstavlja saobraćajna situacija na teritoriji Hrvatske.

Prema trenutnoj situaciji i zemljištu za odbranu, nudi se linija Livno — Mostar — Nevesinje — Kalinovik — tok Drine do Drinjače (oko 400 km). Ova linija predstavlja značajno uvlačenje teritorije Hrvatske u sistem nemačke odbrane i prema tome trebalo bi je birati i iz političkih razloga.

Ova linija je zasada posednuta samo na odseku Mostar — Nevesinje po sistemu otpornih tačkaka a na odseku Višegrad — Drinjača zaštićena je jedinicama koje pristižu iz južne Srbije. Dok je na ovom odseku pri planskom odvijanju povlačenja ogarantovano posjedanje odbrambenog položaja i proširenje fronta do rejonu Goražde — Foča, a zatvaranje praznine između Nevesinja i Kalinovika izgleda moguće pridoškom 21. brd. arm. korpusa, dotle je najugroženija neposednuta praznina između Knina i Lise (120 km) zasad potpuno nezaštićena. Ista pruža neprijatelju mogućnost da neometano prođe do železničke pruge Sarajevo — Brod ili preko Banje Luke u dolinu Save.

Celokupno snabdevanje odbrambenog fronta zavisi od železničke pruge Brod — Sarajevo i njenih sporednih pruga, čiji su kapaciteti za snabdevanje 200.000 ljudi i 24.000 konja pri mogućnostima opterećenja od 650 tona dnevno — zadovoljavajući, ali nedovoljni za stvaranje rezervi. (Bliži podaci o podeli dobara za snabdevanje na pojedine pruge vide se iz priloga.) Za odbranu ove linije (180 km) potrebno je najmanje 5 divizija i 2 brigade na samom frontu i 1 divizija kao operativna rezerva, kao i dovoljno snaga za osiguranje saobraćajnih linija važnih sa taktičkog i snabdevačkog gledišta. Prilikom preuzimanja područja 15. arm. korpusa biće potrebna bar još jedna divizija i jedna brigada radi zaštite fronta 15. arm. korpusa. Ove snage mogu se dobiti — izuzev jedne divizije — iz snaga koje pritiču iz Albanije i Srbije. Ali i sa ovim snagama može se posjedanje vršiti samo po sistemu otpornih tačkaka. Izuzev odseka Višegrad — Zvornik, zasad se kao neprijatelj mogu očekivati samo bande. Na odseku Višegrad — Zvornik treba još ove zime računati sa nadiranjem ruskih i bugarskih nepr. jedinica.

Potom, najkasnije sa početkom proleća, treba očekivati koncentričan napad na teritoriju Hrvatske, pošto jake snage bandi na Jugoistoku — čiju dalju organizaciju saveznici svim sredstvima pomažu — mogu da se angažuju samo u ovom prostoru a neprijatelj ni u kom slučaju neće pustiti da budu van akcije. Treba očekivati jaku podršku saveznika i jaku koordinaciju sa rusko-bugarskim operacijama.

Planirano je da se navedena linija za prvo vreme samo obezbeđuje i pripremi odbrana teritorije Hrvatske u 2. liniji.

Planirano komandovanje i angažovanje:

21. arm. korpus sa 369. pešad. div. (hrvat.), 297. pešad. div. i jednom tvrđav. brigadom na odseku Livno — Kalinovik. K-da 34. arm. korpusa na odseku Kalinovik — Drinjača sa 22. pešad. div., 41. tvrđ. div. i 104. lov. div., kao i 1 tvrđ. brig. 181. pešad. div. kao operativna rezerva u rejonu Travnika.

(Izvod iz I-a, str. pov. br. 0400).

Prilog.

Na to je k-dant Jugoistoka uputio 22. 11. u 02.50 časa sledeći radiogram K-di Grupe armija »E«:

Sa predloženim planom saglasan sam u bitnim tačkama. U pogledu detalja zauzimam sledeći stav:

- 1) Linija Livno — Mostar — Nevesinje — Kalinovik — tok Drine — Drinjača uglavnom odgovara zadatku izdatom od firera da se drži Hrvatska pa, prema tome, ne može se predvideti kao linija osiguranja, nego istu birati kao definitivni položaj.
Pored toga, molim da se ispita:
  - a) uvlačenje Gacka,
  - b) protezanje glavne borbene linije između Foče i Višegrada na južnu obalu Drine, da bi se na taj način u našim rukama zadržala poprečna veza sa dolinom Drine.
  - c) napuštanje mostobrana ist. od Višegrada.
- 2) Povlačenje fronta na skraćenu liniju — predloženu pod tač. 4) — ne odgovara postavljenom zadatku i ne može se opravdati pod sadašnjim odnosima snaga, jer bi se time neprijatelju prepustilo područje važno i sa političkog i tehničko-saobraćajnog gledišta (vrata prema Srbiji i Crnoj Gori). U pogledu izviđanja zemljišta i pripremanja navedene linije nemam primedaba.
- 3) Namere neprijatelja: danas je razjašnjeno toliko da sve ruske jedinice sa fronta Grupe armija »E« sigurno odlaze u Mađarsku. Anglo-Amerikanci se pojavljuju na jadranskoj obali samo kao pomagači bandi. Prema tome, sa velikom verovatnoćom treba računati samo sa Jugoslovenskom oslobodilačkom armijom. S obzirom na ovu činjenicu, prednosti brdsko-planinskog zemljišta i predstojeću zimu, potrebe u snagama protiv spoljnog neprijatelja skromno su ocenjene. Nemam primedaba u odnosu na planirani raspored i grupisanje snaga, jer pruža mogućnost da se jaki delovi jedinica, ešelonirani po dubini, upotrebe u borbi protiv bandi. Ipak sa raspoloživim snagama mora se osigurati i pojačavanje fronta 15. brd. arm. korpusa. Na osnovi pokretljivosti, 104. lov. div. izgleda da je pogodnija kao operativna rezerva nego li 101. pešad. div. Molim da - po ovom pitanju zauzmete stav.
- 4) Da li se, najzad, kao operat. rezerva može ostaviti jedna cela divizija Grupe armija »E«, zavisiće od daljeg razvoja situacije kod 2. oki. armije. Ali, mislim da će Grupa armija biti u stanju, i pored odvajanja 104. lov. div. odnosno 101. pešad. div., da drži liniju navedenu u tač. 1) i da pored toga stvori dovoljnu rezervu.
- 5) U pogledu železničkih veza može se reći sledeće:
  - a) jedinstveno rukovođenje pogonom na prugama uskog koloseka već sada je regulisano Ispostavom nemačke Transportne komande Hrvatske sa sedištem u Sarajevu, kojoj su potčinjene sve transportne uprave i ustanove poljskih železnica.

(potpis) Vajks, general-feldmaršal.
k-dant Jugoistoka (Grupa armija »F«)
I-a, str. pov. br. 0338.

19. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo) ...

U podne 10—15 bombardera izvršilo pojedinačne napade na Višegrad. Pogoden ratni most, jedna skela potonula a nekoliko oštećeno. Predviđen saobraćaj skelama između preostalih delova mosta — 19. 11. uveče. Čelo napadnih jedinica i dalje vodi teške borbe na visovima s obe strane puta 8 km s. z. od Rogatice. Namera: 20. 11. angažovanje jedne mot. borbene grupe 5. SS-korpusa sa tenkovima iz Sarajeva radi uspostavljanja veze sa čelom »Šojerlen«.

Evakuacija na području Grupe armija »E« odvija se uglavnom po planu...

20. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo) ...

Uništavanje aerodroma

Telegram K-di 34. arm. korpusa:

Uništavanje aerodroma u Kraljevu regulisati sa tamošnjim vazd. komandama tako da jedinice napuste mašine koje se nalaze na aerodromu 4 dana pre evakuacije a obustava vazdušnog saobraćaja i početak uništavanja aerodroma 3 dana pre evakuacije ...

Kada najranije ove noći može general Lajzer da dođe na sastanak u Podgoricu?

Spec, štab »Varnštorf«.

Radi regulisanja toka kretanja preko Drine u rejonu Višegrada obrađivaće se Spec, štab »Varnštorf«.

Zadaci Spec, štaba »Varnštorf« biće u pojedinostima sledeći:

oticanje i prelaženje preko Drine jedinica i njihove opreme k-de Spec, štaba »Šojerlen«, 34. i 91. arm. korpusa od polazne tačke na raskrsnici puteva u Dobrunu, u tesnoj saradnji sa k-dama korpusa.

K-da 34. arm. korpusa treba, što pre, sa jednim komandnim štabom da preuzme zadatke Spec, štaba »Varnštorf«. Potrebne podatke za to dobiće u posebnom uputstvu.

21. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)

Prelaz Drine kod Višegrada. Dovođenje lovačke grupe.

U 01.15 čas poslat telegram k-dantu Jugoistoka.

Koncentrična upotreba nepr. vazduhoplovstva prema mostu u Višegradu usled nedovoljne zaštite sprečava prelaz preko Drine glavnih snaga Grupe armija »E«, koji se dosad tečno odvijao. Molimo da se dodeli lovačka grupa i uputi u Sarajevo. Pri postojećim naročito povoljnim izgleđima na uspeh može se očekivati da će doći do znatnog rasterećenja inače napete situacije.

Snage za 2. oki. armiju.

01.17 čas telegram primljen od k-danta Jugoistoka:

situacija kod 68. arm. korpusa sev. od Drave iziskuje da 1. brd. div. odmah krene sa fronta na Drini. K-da Grupe armija »E« ubrzaće pro-

diranje snaga određenih da djeluju ka Zvorniku, da bi se time moglo da stvori izjednačenje posada na drinskom frontu. Svim sredstvima ubrzati prilaženje 11. vazd. pešad. div. jer je planirana njena upotreba na Drini.

22. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Sarajevo) ...

General-pukovnik Ler u toku noći 22/23. 11. avionom odleteo u Štab 21. brd. arm. korpusa ...

23. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Sa aktom I-a br. 11.602 general-pukovnik Ler saopštava k-dantu Jugostoka rezultate provere izveštaja K-de 21. brd. arm. korpusa i izveštava o izdatim narednjima:

Na osnovi situacije koju mi je podneo komandant korpusa, naredio sam:

- a) pre svega da se nastavi napad u pravcu Nikšića,
- b) hitno omogućiti prelaz kod Bioča,
- c) posle opravke mosta kod Bioča izvojevati prodor pravcem Mateševo — Kolašin isturajući jaku i brzo pokretljivu grupu s tim da se uspostavi dodir sa LXXXXI korpusom.

Na ovakvu odluku, koja treba na još nesaglediv način da utiče na planiranje izgradnje novog fronta, bio sam prisiljen, jer će samo u rejonu Prijepolja u najkraćem vremenu biti na raspolaganju dovoljno jake snage, da bi se potpomogao proboj 21. korpusa do glavnih snaga. Posebno će se razmotriti događaji koji su doveli do ovakvog razvoja kod 21. arm. korpusa.

Ler, general-pukovnik.

24. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Sarajevo.)

Snage za smenu 1. brdske divizije.

U 00.45 čas. upućen je radiogram 34. arm. korpusu i Spec, štabu »Varnštorf«:

1. brd. divizija biće bez smene povučena sa osiguranja Drine. Svim sredstvima ubrzati upućivanje snaga K-di 2. oki. armije kao i izgradnju mosta u Ljuboviji. Ukoliko bude moguće, prelaskom preko reke kod Ljubovije, obezbediti upućivanje jedinica u Zvornik još pre dovršenja mosta. Imati u vidu obimno razgoličavanje drinskog odseka Rogatica — Ljubovija. Odlučujući značaj predstavlja držanje Zvornika.

25. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Sarajevo)

Produženje roka za evakuaciju Kraljeva.

U 19.22 čas. upućen radiogram K-di 34. arm. korpusa:

S obzirom na razvoj situacije kod 91. i 21. brd. arm. korpusa, odobrava se predloženo produženje roka za napuštanje Kraljeva za 48 časova. Ipak korpus mora da se pripremi, da, s obzirom na mogući razvoj situacije kod 2. oki. armije i neprestano pojačavanje neprijatelja

istočno od Rogatice, po dobijenom naređenju bezuslovno prekine borbu kod Kraljeva i da se brzo povuče prema zapadu uništavajući opremu i ratni materijal koji se više ne mogu poneti...

26. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Sarajevo)...

Izgradnja mostova i puta Sarajevo — Doboj.

Za održavanje puta Sarajevo — Žepče — Doboj odgovoran je 5. SS-korpus. Porušene mostove opraviti a naročito je hitna izgradnja mosta preko reke Bosne kod Nemile.

27. 11. 1944. Operat. odeljenje. (Sarajevo)

Predlog za upotrebu snaga upućenih od K-de 34. arm. korpusa radi smene 1. brd. div. i delova 118. lov. div. na odseku donjeg toka Drine i sremskog fronta: upućen je telegram 2. oki. armiji sa predlogom da se upotrebe SS-borbena grupa »Fictum« sa Pukovskom grupom »Skenderbeg« s obe strane Zvornika, polic. pukovska grupa za otvaranje i osiguranje puta Zvornik — Tuzla — Doboj, 11. vazd. pešad. div. od Zvornika do ušća Save i delovi 117. lov. divizije na sremskom frontu, pošto docnije treba da preuzme odsečenu Grupu »Kiblera«, to molim da K-da Grupe armija već sada utiče na konačnu odbranu.

Postavljenje Komande odbrane u Sarajevu

General-major Katner kao komandant odbrane Sarajeva biće potčinjen 5. SS-brd. arm. korpusu. Kao štab, u prvo vreme, služiće po dolasku u Sarajevo Štab 91. puka za osiguranje. Nezavisno od toga, redovnim putem biće formiran manji radni i operativni štab.

28. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)

Uputstvo za proboj 21. brd. arm. korpusa.

U 01.30 čas. upućen radiogram 21. i 91. arm. korpusu:

Neprijatelj je saznao za namere 21. brd. arm. korpusa da izvrši proboj preko Mateševa ka Prijepolju, ali bi bio jedva u stanju da u ovom trenutku spreči naše namere za proboj ispred odseka Bioča. Prema tome moguće je dovođenje jačih snaga preko aerodroma Berane. Sa jakim nadiranjem iz rejona sev. od Danilovgrada i južno od Podgorice bezuslovno treba računati da će početi povlačenje. Zbog toga 21. brd. arm. korpus treba već sada da krene sa što jačim delovima, pokretljivim na planinskom zemljištu, i blagovremeno da zauzme prevoj Vjeternik (10 km s. i. od Bioča) i visove kod Mateševa. 91. arm. korpus, radi potpomaganja, krenuće što pre sa glavnom 22. pešad. div. iz Prijepolja preko Brodareva radi zauzimanja raskrsnice 6 km južno od Bijelog Polja (u izvodu).

Upućivanje 104. lov. divizije.

27. 11. u 21.45 čas. primljen je ocl k-danta Jugoistoka sledeći radiogram: Situacija kod 2. oki. armije sev. od Drave primetno se zaoštava. 104. lov. div. što pre povući iz sastava 34. arm. korpusa i hitno uputiti u Brod, gde će se prikupiti i staviti na raspolaganje k-dantu Jugoistoka (Grupi armija »F«)...

29. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Spec, štab »Šojerlen«: pojačana aktivnost bandi prema glavnom marševskom putu na odseku Višegrad — Podromanija. Na prevoju Semeć (10 km zap. od Višegrada), jača banda izvršila noćni napad na našu kolonu nanevši istoj veće gubitke. Odbijen prepad jugoist. od Podromanije.

5. SS-brd. arm. korpus: južno od Lise neprijatelj je izvršio napad prvi put uz podršku tenkova ali je odbijen. Borbe još traju. Odbijeni su nepr. noćni napadi na glavnu borbenu liniju južno i jugozap. od Mostara. Nastavljeno je čišćenje ist. boka 369. pešad. divizije u rejonu sev. od Nevesinja, gde se neprijatelj povlači prema s. z. — jugoistočno od Busovače protivnapadom odbačena je banda sa velikim gubicima. Postignut je pun uspeh u čišćenju planine 20 km s. z. od Konjica u sadejstvu sa ustaškim odredima.

30. 11. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)

Situacija Grupe armija »E«.

Izveštaj k-ta, upućen k-dantu Jugoistoka o situaciji kod Grupe armija »E«.

Zaključujući izveštaj, k-t Grupe armija »E« napominje da Grupa armija u okviru svog opšteg zadatka stoji pred delom zadataka, koje će svojim sredstvima još moći da rešava. Svako novo odumiranje jedinica ili personalno razvodnjavanje smatram nepodnošljivim. Međutim, smatram da u pogledu jedinica Grupe armija »E« treba preduzeti sledeće hitne mere i ujedno molim k-ta Jugoistoka da pruži pomoć u sledećem: materijalno osveženje, vraćanje zadržanih oficira, poboljšanje komandnog kadra u službi dotura i brige o ljudima, poboljšanje artiljerije, popunu teškog naoružanja i poboljšanje pokretljivosti protivoklopne odbrane, poboljšanje pokretljivosti jedinica.

1. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Obrana fronta na donjem toku Drine.

34. arm. korpusu upućen radiogram:

Zbog skretanja 1. brd. divizije sa drinskog fronta kod Korpusne grupe »Kibler«, nastao je otvor na frontu između Zvornika i ušća Drine u koji su već prodrle jače jedinice bandi. Put Zvornik — Srem. Rača bande su na nekoliko mesta zatvorile rušenjem mostova i miniranjem. Radi se o tome,

a) da se svi raspoloživi delovi 1. brd. div., 11. vazd. pešad. div. i 117. lov. div. što pre upute u rejon Zvornika.

- b) sa snagama koje postepeno stižu u rejon Zvornika neodložno krenuti na sever radi otvaranja puta Zvornik — Bijeljina da bi se uspostavio dodir sa snagama Korpusne grupe »Kibler« na mostobranu u Srem. Rači.

2. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Uputstvo za rukovođenje borbom.

U 14.47 čas. upućen telegram 34. i 91. arm. korpusu kao i Korpusnoj grupi »Kibler«, kojim se dopunjavaju, odnosno menjaju uputstva za rukovođenje borbom od 24. 11. 44, I-a, str. pov. br. 11.800.

1) Organizacija komandovanja

- a) Korpusna grupa »Kibler« angažovana na frontu na liniji Drina — Dunav — Drava od Zvornika do D. Miholjca, potčinjava se K-di Grupe armija »E« od 2. 12. u 00.00 čas.
  - b) potčinjavanje 15. brd. arm. korpusa (dalmatinski odsek) — vreme će se odrediti.
  - c) K-da 34. arm. korpusa prelazi odmah u rejon Vinkovaca i preuzima Korpusnu grupu »Kibler« na dosadašnjem području. Odmah će preuzeti komandovanje nad svim jedinicama koje prelaze liniju Ljubovija — Vlasenica prema severu. Bobena grupa »Zvornik« da uspostavi dodir sa Borbenom grupom u Brčkom.
  - d) ostale snage 34. arm. korpusa sjediniti kao Grupu »Ludviger« pod komandom 104. lov. div. i do daljeg naređenja biće potčinjene neposredno K-di Grupe armija »E«.
  - e) 5. SS-brd. arm. korpus preuće do 4. 12. u 00.00 čas. dosadašnje zadatke i snage Spec, štaba »Šojerlen«. Predviđeno je da 91. arm. korpus kasnije preuzme odsek »Gornja Drina« umesto 34. arm. korpusa.
- 2) a) granica odseka između 91. arm. korpusa i Grupe »Ludviger« Dobrun — Kraljeve Vode (18 km. j. z. od Užica) — Ivanjica (sva mesta pripadaju Ludvigeru).
  - b) granica odseka između 5. SS-brd. arm. korpusa i Bobene grupe »Kibler« (34. arm. korpus) odnosno Bobene grupe »Kibler« i Grupe »Ludviger«; stara granica do Kladanj — Vlasenica — Srebrenica — Vošnjak — Valjevo (sva mesta za 34. arm. korpus).
  - c) granica odseka 5. SS-brd. arm. korpusa prema 91. arm. korpusu i Grupi »Ludviger«: južna granica Hrvatske od Jadrana — okuka Drine 24 km sev. od Višegrada — Srebrenica.
- 3) Zadaci:
    - a) 5. SS-brd. arm. korpus: izgradnja fronta na odseku Nevesinje — Goražde sa 41. tvrd. divizijom, koja pridolazi, sa težištem na odseku Nevesinje — Kalinovik. Izgradnja mostobrana u Višegradu sa snagama Grupe »Ludviger«, koje pristižu.

- b) 91. arm. korpus: 41. tvrđ. diviziju hitno uputiti »zelenim« putem u Višegrad i potčiniti 5. SS-brd. arm. korpusu. Privremeno otpada otvaranje puta Pljevlja — Goražde.
- c) Grupa »Ludviger«: povlačiće se po delovima na mostobran Užice, odatle sve jedinice koje su bile određene za 2. oki. armiju uputiti preko Ljubovije i Zvornika K-di 34. arm. korpusa. 104. lov. div. predvideti kao zaštitnicu. Sve ostale snage uputiti 5. SS-brd. arm. korpusu na mostobran u Višegradu.
- d) Korpusna grupa »Kibler« (34. arm. korpus):
  - a) držanje linije Drina — Dunav — Drava na odseku Ljubovija — Srem. Rača — Ilok — ušće Drave — D. Miholjac. Bezuslovno održavati dodir sa 2. oki. armijom.
  - b) otvaranje i osiguravanje puta Zvornik — Tuzla — Doboj.

3. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).
Situacija kod Korpusne grupe »Kibler«.

U 00.50 čas. upućen telegram Korpusnoj grupi »Kibler«: »Svako povlačenje tetivnog položaja Sava — Drina (»crvena« linija) moralo bi u ovom trenutku da se negativno odrazi na sva kretanja snaga Grupe armija »E«. Time bi se još više dovelo u pitanje brže dovođenje snaga za inače nedovoljno osiguranje fronta Dunav — Drava. Nezavisno od tvrdnje da linija, koja je otuda predložena, vodi uštedi snaga, što mi ne uviđamo, predlog se ipak mora odbiti«.

U 00.55 čas. upućen telegram K-di 91. arm. korpusa:
 Kritičan razvoj situacije u rejonu sev. od Drave zahteva hitno dovođenje 41. tvrđ. divizije u rejon Sarajeva, gde će biti na raspolaganju K-di Grupe armija »E«. Prema tome, svim sredstvima ubrzati kretanje 41. tvrđ. divizije.

U 02.10 časa upućen telegram Korpusnoj grupi »Kibler«:
 Delove 1. brd. divizije koji se nalaze na tamošnjem području ili tamo pristižu, uputiti železnicom preko Zagreba u Nađ-Kanjižu.

Rasformiranje K-de Spec, štaba »Šojerlen«.

5. 12. u 00.00 čas. prestaje funkcionisanje K-de Spec, štaba »Šojerlen«.

4. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)

U 02.20 časa telegram k-dantu Jugoistoka (iznošenje stava prema aktu k-danta Jugoistoka, I-a, pov. br. 6536 od 2. 12.)

- 1) Za skraćenu liniju fronta između Dunava i donjeg toka Drine kod Zvornika ne nude se nikakvi prirodni, za odbranu pogodniji, terenski odseci. Protezanje fronta linijom koju je predložio Korpus

»Kibler«: Sotin — Orolik — Vrbanja — Jamena — tok Save — Drina pruža pogodnije uslove, ali ovo preimućstvo otpada nastupom jakih mrazeva. Osim toga, ukidanjem kontrole krajnje tačke železnice u Palanki, neprijatelj bi se dovodio blizu našeg železničkog čvora u Vinkovcima a ne bi se postigla bitnija ušteda u snagama. Za izbor pozadnjeg položaja koji bi uštedeo snage, usled reljefa terena, ne mogu se predložiti nikakva krupna rešenja koja bi pri sadašnjem protezanju fronta nudila prednosti za lakše osmatranje velikih rečnih prepreka, pa i ako bi se front povukao na r. Bosnu i od ušća u Savu tražio naslon na Dunav. Pošto bi svako povlačenje jedinica Korpusa »Kibler« ili 15. brd. arm. korpusa moralo dovesti do pojačanog ugrožavanja jedine linije za dotur Sarajevo — Brod, koja je osetljiva na dejstva iz vazduha, ili bandi i do daljeg rizičnog sužavanja pozadine, kao manevarskog prostora Grupe armija »E«, to je K-da Grupe armija »E« odmah po preuzimanju ovih korpusnih područja nedvosmisleno odbila podnete predloge. Pri tome uticaj na napuštanje Knina ne bi više dolazio do izražaja, pošto je 15. brd. arm. korpus već ranije izdejtvoovao odobrenje 2. oki. armije.

- 2) I pored toga za K-du Grupe armija »E« ostaje kao odlučujuće:
  - a) hitno obezbeđivanje po sistemu težišta jako ugroženih dubokih bokova na Dunavu i Dravi a (docnije) i u Dalmaciji.
  - b) otvaranje drugog marševskog pravca iz rejona Sarajeva preko Banje Luke prema velikim železničkim i putnim vezama u pravcu Zagreba.
  - c) u vezi sa iznetim, zatvaranje 150 km širokog otvora na frontu Knin — Mostar, kroz koji bande sada neometano protiču.

Sve mere K-de Grupe armija »E« bile su usmerene u tom pravcu. Kretanje i borba Grupe armija dosad su se uspešno odvijali. Posle iscrpljenja svih personalnih i materijalnih rezervi, koje ni k-dant Jugoistoka ne može više da popuni, uslova za to više neće biti.

Prema shvatanju K-de Grupe armija »E«, jedina mogućnost za dobijanje snaga bila bi u skraćivanju i što rastresitijem rasporedu snaga na jugoistočnom frontu u Bosni i Hercegovini. Bez obzira na operativne potrebe i taktičke razloge, preporučuje se ovaj put, jer se inače rasipaju najborbenije jedinice u odnosu na neprijatelja, koji se iz prekomorskih zemalja materijalno stalno pojačava. Potrebno je skraćivanje ove operat. zone, koja, između ostalog, nije sigurna ni za snabdevanje.

Politički uslovi ne mogu ovome da se protive, jer je i za hrvatsku državu korisnije da se održi vrlo bogato poljoprivredno područje umesto siromašnih krševitih brda.
- 3) Iz navedenih razloga, Grupa armija »E«, posle završenog povlačenja nemačkih snaga na skraćeni front, predlaže sledeće protezanje linije: Tomislavgrad — visovi j. z. i j. od Konjica i Sarajevo — Zvor-

nik sa dubokim ešeloniranjem snaga na desnom krilu u pravcu D. Vakufa radi obezbeđenja puta i tamošnjeg otvora na frontu. Pretpolje na glavnoj borbenoj liniji, koja je dosad bila predviđena, s tim da se za osiguranje koriste hrvatske, a u datom slučaju četničke jedinice.

- 4) Na osnovi razvoja situacije sev. od Drave, K-da Grupe armija »E« ima jasnu predstavu da je predloženo protezanje položaja samo privremeno rešenje, koje je moralo voditi računa o budućem razvoju, da bi trebalo — koliko se ovde moglo sagledati — da se proteže opštom linijom Bihać — Banja Luka — Brod a potom da se potraži naslon na front 2. oki. armije. Nezavisno od definitivnih zadataka za Grupu armija »E«, za obezbeđenje ugroženog sev. boka, planirane su ili su u toku sledeće mere:
- a) dovođenje 41. tvrd. divizije železnicom iz Sarajeva preko Broda na dravski front,
  - b) da se ubrza kretanje delova 1. brd. divizije, delova 117. lov. div i 7. SS-brd. div. sa istim ciljem,
  - c) dovođenje delova 21. brd. arm. korpusa (181. pešad. div.) preko Višegrada i Sarajeva u rejon Banje Luke,
  - d) dovođenje svih neangažovanih pojedinačnih delova na sever. Međutim, izgleda da će biti potrebno da k-dant Jugoistoka za obezbeđenje fronta na Dravi stavi na raspolaganje delove vazd. jedinica, koji su stigli u rejon Broda (dosad oko 3000 vojnika). Prema naoružanju i ratnim iskustvima stečenim u dosadašnjim borbama, ove snage su potpuno sposobne za ovakve zadatke.

Borbena grupa kod Korpusne grupe »Kibler«.

U 22,10 čas. poslat telegram Korpusnoj grupi »Kibler«:

Držanje »crvene« linije ima odlučujući značaj. Iscrpljene su sve mogućnosti da bi se ofanzivnim dejstvima sa dovedenim snagama situacija mogla popraviti.

Lokalno povlačenje snaga vršiti samo tamo gde su naše snage odbacene ili se slom fronta ne može izbeći.

5. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Situacija kod Korpusne grupe »Kibler«:

U 01.54 čas upućen telegram K-di 34. arm. korpusa: Radi bržeg dovođenja snaga na sever i skraćivanja fronta u Sremu i na Dunavu, 11. vazd. pešad. diviziju bez smene hitno uputiti iza delova 1. brd. divizije i delova 117. lov. divizije u rejon sev. od Save, gde istu angažovati za borbene zadatke. Privremeno angažovanje delova 11. vazd. pešad. div. i 117. lov. div. na području Korpusne grupe »Kibler« može se vršiti po slobodnom nahođenju.

Odnos prema četnicima.

12.40 čas. Telegram k-dantu Jugoistoka:

Pukovnik Borota (opunomoćenik DM za vođenje pregovora) naglašava nužnost da se četnici, u prvom redu iz ekonomskih razloga, moraju da premeštaju u rejon između Drine i r. Bosne kao i zapadno od r. Bosne. Ovo je odbijeno kao neprihvatljivo. Izgleda da postoji mogućnost da se Nemci dovedu pred svršen čin. Pokušaće se putem pregovora da četnici odu u drugim pravcima (u Valjevo ili u rejon južno od puta Rogatica — Sarajevo). Postoji namera da im se stavi na raspolaganje manja količina municije — mada je to rizično.

I-c, str. pov. br. 4050.

Prilog 44.

Telegram upućen u 12.40 čas. Borbenoj grupi pukovnika Bemera: Pošto nemačka Vrhovna komanda sa opunomoćenicima DM već pregovara, molimo da se generalu Trifunoviću predoči da sačeka uputstva od svog pretpostavljenog starešine. Utvrđivanje neke neutralne zone ist. od Sokolca ne može se dovesti u sklad sa nemačkim planovima.

Ostali predloži DM već su dostavljeni.

U držanju nemačkog Vermahta, koje je ranije utvrđeno, prema četnicima ništa se nije promenilo. Nemački Vermaht ima nameru da zadovolji potrebe četnika u što većoj meri uzimajući u obzir i pružanje materijalne pomoći.

I-a, str. pov. br. 4069.

Prilog 45.

6. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Vremenski plan i namere za dalje povlačenje i pokrete jedinica.

Telegram k-dantu Jugoistoka poslat u 14.07 čas.

- a) 21. brd. arm. korpus: posle uspešnog proboja prikupljanje u rejonu Višegrad — Rogatica, planirano je da 297. pešad. divizija bude upotrebljena na mostobranu u Višegradu a 181. pešad. div. da se probije u rejon Travnika.
- b) 91. arm. korpus: 41. tvrd. div., kada stigne u rejon Sarajeva, da produži marš u rejon Broda. 22. pešad. divizija, posle uspešnog proboja 21. brd. arm. korpusa, krenuće u rejon Rogatice a odavde, prema situaciji, ka severu ili će biti upotrebljena na gornjem toku Drine.
- c) Grupa »Šolc« — dosad 34. arm. korpus — da drži mostobran u Požegi do 8. 12. a mostobran u Užicu do 13. 12. uveče.
- d) Korpusna grupa »Kibler« (docnije 34. arm. korpus): delovi 1. brd. divizije krenuće iz Brčkog radi ojačanja odbrane na »nibelunškoj« liniji, delovi 117. lov. div. krenuće iz Brčkog radi prikupljanja u rejonu ist. od Virovitice (dravski front). 11. vazd. pešad. divizija krenuće iz Brčkog radi angažovanja na dravskom frontu s obe

strane Osijeka. 7. SS-div. »Princ Eugen« treba 13.12 da stigne u Bijeljину radi upotrebe na drinskom frontu. Planirana je delimična upotreba sev. od Save. SS-pukovska grupa »Skenderbeg« upotrebiće se na drinskom frontu s obe strane Zvornika a biće potčinjena 7. SS-div.

- e) U vezi prednjeg plana ne stoje na raspolaganju dovoljne snage za:
  - aa) izgradnju drinskog fronta na gornjem toku i zatvaranja otvora prema 369. div.
  - bb) otvaranje puta Podromanija — Zvornik i osiguranje u rejonu jugoist. od ovog puta.
  - cc) otvaranje puta i železnice Zvornik — Tuzla — Doboj,
  - dd) potpomaganje XV brd. arm. korpusa.

Situacija kod XV brd. arm. korpusa.

U 01.30 čas upućen telegram K-di XV brd. arm. korpusa: Pešad. posadu ostaviti na ostrvu Rabu. Ponovo skrećemo pažnju da se svako napuštanje položaja, odnosno pomeranje snaga, koje dovodi u pitanje izvršavanje borbenih zadataka, može vršiti samo po naređenju K-de Grupe armija »E«.

4.12. predloženo je k-dantu Jugoistoka da se 1. hrv. lovački puk ostavi na dosadašnjem mestu.

Telegramom u 19.52 čas. dostavljeni su k-dantu Jugoistoka izveštaji K-de 15. brd. arm. korpusa. K-t korpusa u vezi situacije javlja da raspolaže sa : 800 vojnika iz 264. pešad. div., 6 teških oruđa, 6 vrlo slabih bataljona 373. i 392. hrv. legionarske divizije, koje su u rasulu. Uništenje ovih snaga pri sadašnjoj velikoj nadmoćnosti neprijatelja verovatno je samo pitanje vremena i zavisi od akcija neprijatelja. Stanje snabdevenosti neodrživo, nema dotura municije. Potrebne su energične mere Grupe armija »E« ako treba da se spreči brži uspeh neprijatelja u pravcu Bihaća. Opkoljavanje poslednje korpusne grupe u rejonima Budimira i Gračaca odvija se planski kao i kod Knina. Ne postoje snage za deblokiranje osim jedinica za osiguranje puta za dotur (domobrani).

Namera k-de korpusa: glavna borbena linija da se održi kao što je naređeno. Kada bude uništena ova korpusna grupa put prema Bihaću biće otvoren. Molimo da se još danas upute snage za deblokiranje mot. maršem.

U vezi prednjeg K-da Grupe armija »E« zauzima sledeći stav: K-da 15. brd. arm. korpusa i ako otpadne zadatak da brani obalu na odseku Bakar — Karlobag, neće biti u stanju da drži liniju Gračac — Budimir, jer su snage povučene sa odbrane obale preslabe i kasno bi stigle. Istovremeno treba očekivati da će pri napuštanju drugih obalskih odseka doći do razvoja situacije slično kao na odseku Šibenik — Knin, što bi dovelo do potpunog raspada fronta 15. brd. arm. korpusa. K-da Grupe armija »E« nije u mogućnosti da sa svoje strane

blagovremeno upućuje pojačanja ili da u dogledno vreme izvrši planirani udar u cilju rasterećenja pravcem Travnik — Jajce. Pošto se, zbog vremenskog tesnaca, ne mogu uputiti 15. brd. arm. korpusu tražene snage, to postoji opasnost da neprijatelj, kada razbije grupu Gračac — Budimir, neometano prodre ka severu prema Bihaću i dovede do potpunog sloma zaštitu boka Grupe armija »E«. Zato molimo za saglasnost da se K-da 15. brd. arm. korpusa ovlasti da odsad vodi zadržavajuću odbranu i da se, formirajući odrede za zaprečavanje, u slučaju pritiska nadmoćnijih nepr. snaga može pod borbom da povlači do linije Karlobag — Gospić — Bihać s tim da po dobijanju svežih snaga sa ove linije pređe u protivnapad. Istovremeno izveštavam da udar radi rasterećenja od strane Grupe armija »E« pravcem Travnik — Jajce — Bos. Petrovac ne može da se ispolji pre 20. 12. i da se sa dovođenjem pojačanja u rejon Bihaća ne može računati pre kraja decembra. Molim da se hitno poboljša snabdevanje korpusa za koje je odgovorna 2. oki. armija.

7. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Telegram k-dantu Jugoistoka u 03.50 časa.:

Odgovor na postavljena pitanja u vezi situacije u 15. brd. arm. korpusu.

Neprijatelj, samo Titove snage sa ukupno 13.000 boraca, 11 baterija, 35 tenkova i oki. izviđačkih automobila u neposrednoj borbi mogu se uporediti sa regularnim jedinicama. Namera neprijatelja: obostrani obuhvat naših snaga na odseku Gračac — Budimir, a sledeća namera — dejstvovati prema Gospiću. Posle preuzimanja komande nad 15. brd. arm. korpusom 2. 12, K-da Grupe armija »E« donosi odluku da se stara glavna borbena linija održi po svaku cenu. Međutim, pošto ne postoji mogućnost brzog dovođenja snaga za K-du Grupe armija »E« a ne može da ih da ni k-dant Jugoistoka, trebalo bi ispitati da li dosadašnji borbeni zadatak treba da ostane na snazi. K-da Grupe armija »E« zastupa mišljenje da bi, s obzirom na stanje naših jedinica, nepouzdanost hrvatskih oružanih snaga i neposredno pojačavanje nepr. snaga, trebalo sa raspoloživim jedinicama, radi održavanja njihove borbene moći, voditi pokretljive borbe.

Reorganizovanje SS- i polic. jedinica.

SS-borbena grupa »Fictum« rasformirana.

SS-pukovska grupa »Skenderbeg« potčinjena 7. SS-diviziji »Princ Eugen«. Svi polic. odredi biv. k-ta policije u Grčkoj i Srbiji, po dolasku na korpusno područje 5. SS-brd. arm. korpusa, biće ovom potčinjeni. Ove polic. odrede prikupiti u rejonu Sarajevo — Rogatica i organiz.[aciono] objediniti. Upotrebiti ih za osiguranje puta Sarajevo — Višegrad a i za aktivnu borbu protiv bandi.

8. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Izmena naziva.

Grupa »Ludviger« odsad će nositi naziv Grupa »Šolc«.

Borbena grupa »Kibler«: posle jake vatrene pripreme (»Staljinove orgulje«), potpomognut rečnim borbenim čamcima, neprijatelj je uspeo da stvori mostobran preko Dunava kod Vukovara, koji je energičnim udarom sužen. Otok privremeno izgubljen ali je u protivnapadu povraćen. U prodiranju ka Komletincima, napad je zaustavljen ispred nadmoćnijih nepr. snaga, te su naše jedinice potisnute na Otok. Napad sa severa na Komletince nije uspeo.

9. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Organizacija komandovanja u XV brd. arm. korpusu.

8. 12. u 16.05 čas. primljen je telegram k-danta Jugoistoka: Dostavlja se izvod iz naredenja Vrhovne komande Vermahta od 7. 12.: Osim toga prodiranje nepr. snaga sa dalmatinske obale u pravcu Bihaća treba zaustaviti koliko god je moguće južnije. Čim se dobiju ma kakve pogodne snage, mora se težiti da se napadne nepr. grupa koja je prodrla preko Knina, da se ista potuče i time otkloni ugrožavanje južnog boka područja k-danta Jugoistoka i održi veza sa teritorijom Istre.

10. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Proboj 21. brd. arm. korpusa.

U 02.00 časa upućen telegram 91. arm. korpusu i 21. brd. arm. korp.: Pošto 22. pešad. divizija stigne u Mojkovac a 297. pešad. div. na Jabuku, sledeći zadatak biće da se produži napad duž »svetloplavog« puta s obe strane ovog, da bi se sprečilo da se neprijatelj ponovo utvrdi u rejonu Kolašina.

Saradnja sa četnicima.

Telegram 34. i 91. arm. korpusu, 5. SS-brd. arm. korpusu i Korpusnoj grupi »Kibler«:

- 1) Četnici na maršu u širi rejon Valjeva privremeno će preći preko područja Rogatica — Ljubovija — Zvornik — Kladanj.
- 2) DM garantuje najlojalnije držanje prema nemačkim jedinicama i nudi saradnju. Znak raspoznavanja za saradnju između nemačkih jedinica i četnika je: Mitrovica.
- 3) Četnike u što većoj meri koristiti za službu izvidanja. Materijalna pomoć može im se obezbediti u ograničenim razmerama ukoliko se stave na raspolaganje za borbu protiv bandi.

4) K-da Grupe armija obavestila je hrvatske vlasti o navedenom kretanju.

11. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Situacija kod XV brd. arm. korpusa

U 11.40 čas. upućen telegram 15. brd. arm. korpusu:

Put Bihać — Novi — Dubica mora i dalje da bude otvoren i obezbeđen, inače bi nastupila opasnost potpunog odvajanja snaga 15. brd. arm. korpusa od glavnih snaga Grupe armija »E«.

K-da Grupe armija »E«, čim to bude moguće, dodeliće K-di 15. brd. arm. korpusa jedinice za osiguranje od onih koje se mogu povući iz Srbije, da bi se moglo isključiti ugrožavanje puta. Ali sa dolaskom jedinica na mesto angažovanja ne treba računati pre početka januara. Nezavisno od toga na putu Bihać — Karlovac u što većoj meri pripremiti rezerve za snabdevanje. Odgovarajuće upoznavanje k-danta Jugoistoka — k-ta pozadine, uslediće odavde.

I-a, str. pov. br. 12124.

Prilog 94.

Izmena u komandovanju kod Grupe »Kibler«.

U 17.30 čas. upućen je telegram Korpusnoj grupi »Kibler« i 34. arm. korpusu:

K-da 34. arm. korpusa preuzeće što pre komandu nad dosadašnjim odsekom Korpusne grupe »Kibler«. Nezavisno od toga, general-potpukovnik Ludviger preuzeće do 12. 12. u 12.00 čas. komandu nad Korpusnom grupom »Kibler«. General-potpukovnik Kibler vratiće se u 1. brd. diviziju. Pošto Štab Kiblera bude na raspolaganju, Štab K-de Srema biće povučen i upućen K-di 2. oki. armije. Preostalo ljudstvo upotrebiti za popunu Diviz. štaba za naročitu upotrebu »Stefan«.

12. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Zloupotrebe vlasti ustaša.

U 22.48 časa upućen telegram svim potčinjenim korpusima i grupama: 7. 12. ustaše su u Zagrebu nasilno zadržale transport Srpskog dobrovoljačkog korpusa a zatim neposredno posle toga streljale 36 pripadnika Srpskog dobrovoljačkog korpusa. 23. i 24. 11. ustaše su na skeli u Jasenovcu pretraživale transporte sa ranjenicima, tražeći četnike. Slične zloupotrebe dovele su do žalbi k-danta Jugoistoka podnetih poglavniku.

13. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Napuštanje mosta u Ljuboviji.

U 13.00 čas. upućen telegram K-di 34. arm. korpusa:

Most u Ljuboviji u prilog što jače koncentracije snaga na sremskom frontu treba što pre da se napusti (osiguranje Drine od Drinjače pre-

ma severu). Most u Lju'ooiviji, bez obzira na dosadašnja oštećenja, potpuno porušiti tako da se više ne može popraviti.
0 napuštanju mosta u Ljuboviji i izvršenom rušenju podneti izveštaj.

14. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Pripreme za ponovnu akciju »Snežna pahuljica«.

U 23.42 časa upućen telegram 5. SS-brd. arm. korpusu:

Iz dosadašnjeg toka akcije »Snežna pahuljica« videlo se da je neprijatelj hteo da iz rejona Travnika pređe u napad na železnicu i put Sarajevo — Brod.

Da bi se obezbedila veza Sarajevo — Brod mora se težiti da se iz odbrane, koju sada vodimo, pređe u napad i da se neprijateljska grupa u Travniku odlučno potuče.

U tom cilju K-di 5. SS-brd. arm. korpusa dodeljuju se i potčinjavaju: jedna ojačana pukovska grupa 104. lov. divizije (2 lov. bataljona, 1 ostali bataljon). Dolazak peške iz rejona Zenice najranije 22. 12. Proveriće se ubrzavanje dovođenjem transportnih sredstava iz armijske pozadine.

U pogledu privlačenja snaga sa odseka 369. pešad. div. (hrv.) treba voditi računa:

- a) da se mora obezbediti neizmenjen zadatak K-de Grupe armija »E« a samim tim i držanje dosadašnjeg položaja divizije,
- b) da treba očekivati pojačano angažovanje bandi prema ovom odseku.

Akciju »Snežna pahuljica« ponovo pripremiti na ovoj osnovi. O planu u glavnim crtama podneti izveštaj.

Pitanje četnika.

Saopštenje upućeno 5. SS-brd. arm. korpusu, u kome se kaže da će pregovore principijelne prirode sa predstavnicima DM voditi K-da Grupe armija »E«, da nije poželjno uključivanje u sporove između ustaša i četnika i da je za pregovore uslovljene situacijom sa četničkim nižim starešinama ovlašćena K-da 5. SS-brd. arm. korpusa, odnosno njeni delegati.

I-c, pov. br. 17.904.

Izvod iz priloga 125.

Telegramom upućenim k-dantu Jugoistoka daje se mišljenje da bi korisno bilo da se pozove pukovnik Zomerfeld, pošto se delegat DM dr Pavlović po pitanju 20 000 civila, pripadnika četničke organizacije, koji se navodno očekuju iz Crne Gore, poziva na njega.

15. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Proboj 21. brd. arm. korpusa.

U 02.47 časa upućen telegram K-di 91. i 21. brd. arm. korpusa:

Situacija na dubokom boku Grupe armija na mađarskom i dalmatinskom frontu primetno se pogoršava. Uz to dolazi i do krajnjeg zaoštavanja situacije u pozadini operac. područja. Radi rasterećenja, mogle su se dosada privući samo jedinice 34. arm. korpusa sa drinskog fronta. Nasuprot tome, sporo napreduju operacije za oslobođenje i dovođenje snaga na albanskoj teritoriji. Pri tome treba konstatovati da su naše snage ovde nekoliko puta nadmoćnije od bandi, koje nemaju naoružanje istog kvaliteta. Iako znam da na brže kretanje manje utiče neprijatelj a mnogo više terenske teškoće, ipak je neznatno napredovanje naših čelnih jedinica u toku napada sumnjivo i riskantno. Zato molim, odbacujući sve prigovore, da se udar čelnih odreda u napadu mnogo tečnije odvija i što pre uspostavi veza između oba korpusa.

Sve krize koje nastupaju u toku povlačenja, naročito kod 91. arm. korpusa, treba uzeti u obzir ne izazivajući sumnju, pošto će se posle uspelog kontakta između dva korpusa brzo otkloniti.

Ler, general-pukovnik

16. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Rukovođenje borbom kod 34. arm. korpusa:

15. 12. u 09.15 čas., 34. arm. korpus radiogramom izveštava o svojim namerama:

7. SS-div., napuštajući odsek na Drini Ljubovija — Drinjača, u odbrani jakog mostobrana u Zvorniku na istočnoj i zapadnoj obali Drine. Ostali drinski odsek do ušća osiguraće se pokretnom borbom. 117. lov. div. smeniće 118. lov. div. i to po delovima. 11. vazd. pešad. divizija preuzima dunavsko-dravski odsek. 118. lov. div. preuzima dravski odsek od Valpova do leve korpusne granice. Divizijski štab za naročitu upotrebu »Štefan« prelazi u rejon Đakova i preuzima komandu nad dosadašnjim područjem za osiguranje »Sever« i »Jug« (uključno Brod) (sa tačnim naznačenjem mesta gde se protežu granice) ...

Snabdevanje četnika municijom.

Obimna potraživanja četnika ispunjena su u vrlo ograničenoj meri i to samo u pogledu municije.

U rejonu Otok — Privlaka pojačan pritisak neprijatelja. Naš protivnapad radi ponovnog uspostavljanja glavne borbene linije jugoist. od s. Negoslavci nije uspeo ni posle dovođenja rezervi. Noćni napad kod Grabova i nekoliko napada nepr. s obe strane puta Tovarnik — Sotin odbijeni su uz velike gubitke neprijatelja. Napad 749. lov. puka jz. od Sotina radi ponovnog uspostavljanja stare glavne borbene linije ukočen posle početnog uspeha. Posle većih gubitaka puk je povučen na polazni položaj. Na dravskom frontu življe obostrano otvaranje vatre, razbijen pokušaj nepr. da pređe na dravsko ostrvo sz. od Moslavine. Diviz. štab za naročitu upotrebu »Štefan« premešten u

Đakovo, preuzima komandu nad pozadinskim korpusnim područjem. Nad frontom i pozadinom živi aktivnost nepr. vazduhoplovstva sa težištem na železničke objekte ...

11. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

U 02.26 časa upućeni su telegrami 34. arm. korpusu i 5. SS-brd. arm. korpusu:

Snage za sremski front:

Za angažovanje na sremskom frontu stavlja se na raspolaganje ojačan 524. grenad. puk; po dolasku u Brod, K-da 34. arm. korpusa isti će hitno uputiti prema istoku. Planirano je da se docnije privuče cela 297. pešad. divizija. 5. SS-brd. arm. korpus uputiće ubrzanim maršem 41. tvrd. diviziju u rejon Broda čim stigne u Višegrad. Po dolasku biće potčinjena K-di 34. arm. korpusa. U rejonu Broda pripremiti kraće osvežavanje divizije. 1001, 1012. tvrd. pešad. bataljon, sve delove 7. SS-brd. div. i sve preostale delove uključiti u marš 41. tvrd. div. i uputiti 34. arm. korpusu preko Broda.

Formiranje štaba generala Fišera.

Štab generala Fišera i poterni odred Fišera po dolasku u Brod biće potčinjeni 34. arm. korpusu za upotrebu u širem rejonu Broda. Zadaci:

- a) osiguranje šireg rejona Broda,
- b) pripremanje neposredne odbrane Broda,
- c) izvidanje i pripremanje mostobrana,
- d) komandovanje rezervom Grupe armija, prikupljenom u rejonu Broda,
- e) upravljanje i nadzor nad transportima trupa i osoblja, koji se iz Sarajeva upućuju k-dantu Jugoistoka,
- f) nadzor nad materijalnom popunom i opravkom jedinica, koje stižu u Brod kao rezerva Grupe armija.

68. izviđački bataljon po dolasku u Brod biće potčinjen 34. arm. korpusu i biće na raspolaganju u rejonu neposredno istočno od Broda kao rezerva Grupe armija.

I-a, str. pov. br. 12.357 i 12.358.

Izvod iz
priloga 156, 157.

Proboj 21. brd. arm. korpusa.

Pošto su prednji delovi 297. pešad. divizije prepadom zauzeli most na Tari kod Kolašina, može se očekivati da će, posle dosadašnjeg zamaha napada, čelni delovi 91. i 21. brd. arm. korpusa ubrzo jedni drugima pružiti ruke. Odlučujuće za tok daljeg kretanja jeste da će opravka porušenog mosta na Tari kod Mojkovca iziskivati duže vremena. Ekspozirana situacija oba korpusa i krajnje zategnuta opšta situacija

zahtevaju najbrže savlađivanje svih teškoća. U tom cilju izdaje se sledeće naređenje:

- a) 297. pešad. div. po dolasku u Mojkovac bez obzira na dovršenje mosta kod Mojkovca preći će Taru i krenuti prema zapadu oslobadajući 22. pešad. div. na njenom južnom odseku.
- b) 91. arm. korpus težiće svim silama da u najkraćem roku organizuje bar jedan skelski prelaz kod Mojkovca što većeg kapaciteta.
- c) U tom cilju će K-da 21. brd. arm. korpusa isturiti u Mojkovac sve raspoložive pionirske jedinice i postojeći mostovni materijal.
- d) Nezavisno od dovršenja mosta kod Mojkovca K-da 21. brd. arm. korpusa treba što pre da napusti rejon Podgorice i da se sa svim snagama prikupi što bliže Mojkovcu...

18. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Borbena situacija kod Grupe »Šolc«:

17. 12. u 03.50 časa izveštava Bobena grupa »Šolc« o sledećim namerama:

- a) povlačenje linije zaprečavanja kod Bioske na zaprečni položaj ist. od Kremne i nastavlja se prema jugozapadu na glavnu borbenu liniju. Sa jedinicama koje će se ovde osloboditi organizovaće se prihvata trupa na docnijem mostobranu u Višegradu.
- b) povlačenje linije zaprečavanja ist. od Kremne i glavne borbene linije koja se nastavlja prema zapadu posle napuštanja snabdevačkog centra u Kremni.
- c) i d) posedanje mostobrana u Višegradu predviđeno za 22. 12.

Na to je u 13.56 časa upućen telegram Grupi »Šolc«:

Zaprečni položaj ist. od Kremne može se napustiti samo po naređenju K-de Grupe armija »E«. Sa povlačenjem na zaprečni položaj ist. od Kremne angažovati 724. lov. puk na dubokom boku položaja kod Kremne radi pokretnog načina borbe. Radi se o tome da se udarom iz rejona ist. od Dobruna prema jugoistoku razbiju odredi bandi koji napadaju južno od zaprečnog položaja Kremne prema istoku i time istovremeno zaštite kretanja 91. arm. korpusa na »zelenom« putu prema istoku. U drugom redu dolazi u obzir napad prema severu u okuci Drine zap. od Bajine Bašte radi obuhvata bandi na severu.

Istočni front: 18. 12. u podne južno od Sjerogošta pružili su ruku napadni klinovi 21. brd. arm. korpusa i 91. arm. korpusa. Time su završene borbe za proboj 21. brd. arm. korpusa koje su trajale 35 dana. Ovom uspehu proboja odlučujuće je doprinela 22. pešad. divizija, koja je jedinicama odsečenim od glavnih snaga Grupe armija »E« otvorila gotovo polovinu od 150 km dugog probajnog puta...

Vremenske prilike i stanje puteva: suvo, oblačno. Stanje puteva nepromenjeno.

Prilog 166.

Borbena dejstva, 34. arm. korpusa:

U 00.25 čas. telegram 34. arm. korpusu:

- 1) Procena situacije K-de korpusa prihvata se u bitnim tačkama.
- 2) Međutim predlog K-de korpusa ne vodi dovoljno računa o ukupnim operativnim potrebama i pruža neprijatelju mogućnost gledano i sa stanovišta K-de korpusa da udarom neposredno južno od Save izvrši obuhvat sremskog fronta.
- 3) Zadatak se menja u sledećem:
  - a) K-da korpusa napuštajući Zvornik prikupiće sve snage koje se nalaze južno od Save u rejonu Bijeljine i sa ovim izvršiće napad na nepr. snage koje se prikupljaju u trouglu Drina/Sava i iste da potuče. Napuštanje Zvornika izvršiti po mogućstvu tek po dolasku četničkih snaga koje se kreću sa jz. pravca ka Zvorniku;
  - b) posle toga predvideti privremeno premeštanje težišta ove grupe na sev. obalu Save, da bi se izvojevao mostobran u Brčkom koji bi se protezao što više prema istoku;
  - c) pri tome Bijeljinu držati sa ciljem da bi se sprečilo dalje napredovanje nepr. snaga neposredno južno od Save prema istoku. Uz to okuku Sava/Drina pokretnom borbom osiguravati iz Bijeljine. Posle dovođenja novih snaga za XXXIV arm. korpus iz Bijeljine ponovo zauzeti Zvornik i držati ga.

Ler, general-pukovnik

Telegram K-di 34. arm. korpusa:

Držanje sremskog fronta za uspeh u operacijama Grupe armija ima odlučujući značaj. Svako rasuđivanje potčinjenih starešina i jedinica koje se protivi ovom zadatku treba sprečavati. Molim da se posebna pažnja posveti sledećim tačkama:

- a) proveravanju i poboljšanju celokupnog plana protivtenkovske odbrane kod svih vidova oružanih snaga uključujući i pasivnu pt odbranu. Pri tome u najvećoj meri koristiti stanovništvo radi pronalaženja i uklanjanja pt prepreka i pt rovova. K-tu arm. pozadine i generalu inženjerije data su uputstva da u granicama mogućnosti potpomažu 34. arm. korpus po sistemu težišta.
- b) naše jedinice moraju biti ubedene da su u odnosu na neprijatelja i pored njegove brojne nadmoćnosti, zahvaljujući svom borbenom moralu ipak daleko superiornije. U vezi sa ovim ukazujem na uspeh koji pružaju napadne akcije sa ograničenim ciljem, ako bi se morali ograničiti na lokalne akcije, naročito ako su u pitanju bugarske divizije, koje se prvi put pojavljuju a koje, sa malim izuzetkom, u ovom ratu nikada nisu učestvovala u borbama.

Ler, general-pukovnik
Prilog 169.

20. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Zaprečavanje puta Sokolac — Vlasenica jedinicama 5. SS-brd. arm. korpusa.

U 14.45 čas. upućen telegram 5. SS-brd. arm. korpusu:

Sve jače zaoštavanje situacije na sremskom frontu prisiljava da se snage 34. arm. korpusa koncentrišu na odsecima težišta između Save i Drave i u vezi sa tim da se privremeno napusti drinski odsek Drinjača — Bijeljina. Zbog toga treba računati sa pojačanim pritiskom bandi iz rejonu Zvornika duž puta Drinjača — Vlasenica — Sokolac na put Sarajevo — Višegrad. K-da 5. SS-brd. arm. korpusa izvršiće zaprečavanje puta Sokolac — Vlasenica sa što daljim isturanjem prema severoistoku odreda za osiguranje i to tako da se obezbede uslovi za docniji napad naših snaga iz rejonu Sokolca preko Vlasenice u pravcu Drinjača — Zvornik. Naredenje za akciju izdaće se čim bude raspoloživih snaga.

21. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Predloži za reorganizaciju.

Telegram upućen k-dantu Jugoistoka sa molbom da se odobre sledeći predloži:

Da se rasformiraju 264. pešad. div. i tvrđ. pešad. bataljoni 1001, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008 i 1009. Planirano je da uđu u sastav 22. i 181. pešad. div., 117. i 118. lov. div., 369. i 3/3. hrv. div. kao i u 41. tvrđ. div.

34. arm. korpus: 7. SS-div., posle žestokih borbi sa čelnim odredom, uspostavila vezu sa našim snagama na mostobranu u Brčkom. Jedinice koje su sledile nastavile su borbe sa bandama koje su ponovo preprečavale put i produžile nastupanje preko Bijeljine prema s. z. Povlačenje sa mostobrana u Zvorniku počelo je po planu. Pojačan pritisak bandi sa istoka prema našim položajima kod Brezovog Polja (12 km j. i. od Brčkog). Na sremskom frontu pojačana nepr. vatra na glavnu borbenu liniju i mesta Orolik, Berak i Negoslavce. Na području divizije za naročitu upotrebu »Štefan« pri nasilnom izviđanju sev. od s. Andrijevcu neprijatelju zadati veliki gubici.

22. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Prikupljanja 104. lov. div. u rejonu Sarajeva.

U 14.38 čas. upućen telegram Grupi »Šolc« i 5. SS-brd. arm. korpusu: Celu 104. lov. div. povući sa dosadašnjeg zadatka. 5. SS-brd. arm. korpus uputiće ovu diviziju u Višegrad i prikupiti u rejon od Sarajeva (isklj.) do Zenice (zaklj.) za naročite potrebe K-de Grupe armija »E«.

1200'

K-da 91. arm. korpusa treba što pre da smeni Štab 104. lov. div. Štabom 22. pešad. div.

K-da 91. arm. korpusa preuzima komandu nad odsekom »Šolc«.

K-da 91. arm. korpusa za naročitu upotrebu preužeće do 25. 12. u 12.00 čas. komandu nad odsekom »Šolc«.

Dodela municije četnicima.

četničkoj grupi Mazića, koja je u uspešnim borbama, ali uz velike gubitke kod Kalinovika, utrošila gotovo svu municiju, dodeljena je municija odavde.

23. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Planiranje operacije »Lavina.«

U 10.50 čas. upućen telegram 5. SS-brd. arm. korpusu. Pošto situacija na našem severoistočnom frontu i dalje iziskuje brže dovođenje snaga a nastala je potreba i za izvlačenjem cele 118. lov. div., to za nastavljanje operacija »Lavina«, »Viktorija« i »Planinska partija« ne stoje na raspolaganju dovoljne snage, koje bi se blagovremeno dobile radi konačnog oslobođenja i otvaranja puta Prozor — Jajce — Banja Luka. Zbog toga mora se cilj ograničiti na razbijanje glavne nepr. grupacije u rejonu Kreševo — Fojnica — Travnik a naročito uništenje nepr. artiljerije i teškog naoružanja, zauzimanje rejona Travnika, da bi se bande potisle od ovih važnih snabdevačkih baza.

Predaja nadležnosti komandovanja K-de 21. brd. arm. korpusa — K-di 91. arm. korpusa za naročitu upotrebu.

Telegram upućen u 14.30 čas.

K-da 21. brd. arm. korpusa predaće što pre nadležnost komandovanja na dosadašnjem području K-di 91. arm. korpusa za naročitu upotrebu. Potom će komanda sa korpusnim jedinicama hitno preći u Sarajevo radi preuzimanja komandovanja nad 5. SS-brd. arm. korpusom. Izvestiti o vremenskom planu.

24. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Akcije naših izviđačkih odeljenja na drinskom odseku s obe strane Višegrada protekle dosad bez dodira sa neprijateljem.

34. arm. korpus: iznenadnim napadom 14. SS-puka povedenim iz rejona Bijeljine prema istoku i severoistoku odbačene su jake nepr. snage uz visoke gubitke i bogat plen preko Drine kod s. Popovog Sallaša prema istoku. Napad ie bio silovit. Na sremskom frontu neprijatelj pojačava pritisak u rejonu Otoka i sa infiltriranim delovima vrši izvidanje do puta Županja — Vinkovci kod Gradišta. Ovde su

naši izviđački delovi odbacili nepr. izviđačke patrole. U toku je raščišćavanje situacije u rejonu Otoka sa svim raspoloživim snagama. U rejonu Čelića bande su se povukle prema istoku pod pritiskom naših izviđačkih odeljenja. Sev. od bosutskog odseka razbijeni su ponovni napadi jačih nepr. jedinica (Bugari). Kod Sotina pojačana aktivnost nepr. udarnih grupa. Na dunavsko-dravskom frontu obostrana lokalna art. aktivnost i izviđačke borbe sa jačim bandama zap. od Moslavine. Odbijen koncentričan napad neprijatelja na Našice. Protivnapadom odbijen jači napad bandi na otpornu tačku sev.-ist. od Broda. U rejonu Đakova nastavljeno čišćenje.

25. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Situacija u Hrvatskoj — totalna mobilizacija.

Postojeći znaci totalne mobilizacije na teritoriji Bosne svode se u prvom redu na naredenu reorganizaciju u hrvatskoj vojsci i formiranje teritorijalnih jedinica. Da je pored toga razvoj situacije kod neprijatelja kao i u unutrašnjosti zemlje i na granicama doveo do znatne uznemirenosti, koja je imala kao posledicu, između ostalog, da se vrše pripreme za odlazak delova hrvatske vlade u Nemačku i preseljavanje pripadnika vodećih lica iz državne uprave, ustaša itd. U osnovi mora se računati s time da postoje jaka vezivanja prema neprijateljskoj strani. Neizvesnost o razmerama i trenutku pomoći koja se otuda očekuje — a pored toga i opalo poverenje naroda u vodeće ličnosti — dali su povod pojavama, koje, istina, ne potiču iz nikakve mobilizacije, ali zahtevaju neprekidnu i iscrpnu kontrolu nad svim zbivanjima i pojavama unutar hrv. oružanih snaga i ustaša. O eventualnim saznanjima podnositi izveštaj.

26. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo)...

Povlačenje 738. lov. puka i nov raspored.

Telegram primljen 26. 12. iz 5. SS-brd. arm. korpusa.

K-da korpusa najbržim putem otpočela je naredeno upućivanje 733. lov. puka. Štab puka i 2 bataljona su na maršu, odnosno u toku smenjivanja. Samo kod poslednjeg bataljona očekuje se dolazak tvrd. pešad. bataljona koji je već u pokretu. K-da korpusa je svesna da će time borbena snaga 369. hrv. pešad. div. biti znatno umanjena. Ona dobija 2 slaba bataljona, ograničeno sposobna za marševanje, nepokretna na planinskom zemljištu, štab puka i pukovske jedinice, koji su u pogledu borbene snage daleko ispod kvaliteta 738. lov. puka čija su 3 bataljona pokretljiva na planinskom zemljištu. To se u ovom ratu naročito ispoljava iz sledećih razloga:

1) K-da korpusa je borbe na odseku 369. hrv. pešad. div. vodila uglavnom ofanzivno, pošto je sve nepr. pripreme za napad razbijala protivnapadom zahvaljujući prednostima nemačkih bataljona. Ali sada to više neće biti moguće u istoj meri.

2) Dodeljivanje 738. lov. puka značilo je za hrvatske bataljone veliku moralnu podršku. Odlazak puka na labilne Hrvate imaće negativan uticaj na njihov moral. Slabo obučene hrvatske jedinice dosad su upotrebljavane u prednjim linijama tako što su bile izmešane sa pojedinim grupama i rodovima 738. lov. puka.

3) 369 (hrv.) pešad. div. nije pokretljiva na planinskom zemljištu. U pogledu snabdevanja na putevima do otpornih tačaka, do kojih nije stizala, bila je upućena na tovarna grla 738. lov. puka. Za borbene zadatke izvan puteva, na teškom planinskom zemljištu, moralo se po pravilu tražiti pomoć ovog puka. To je bio slučaj naročito tada kada je u teškim borbenim situacijama (npr. pri borbi za oslobođenje i čišćenje puteva za povlačenje) opadao moralni oslonac kod Hrvata. K-da korpusa smatra svojom dužnošću da skrene pažnju na činjenicu da su se izmenili uslovi u borbenoj zoni 369. (hrv.) pešad. div.:

a) u pogledu odbrane napada novodovedenih nepr. snaga, koji se uskoro očekuju,

b) u pogledu operativne upotrebljivosti divizije u drugom pravcu.

Zbog toga K-da korpusa moli da se proveri, da li bi se zasad mogao diviziji ostaviti jedan bataljon 738. lov. puka.

Potpis: Kriger, SS-obergruppenlirer i *k-t* SS- i policije, I-a, str. pov. br. 1709.

Na to je u 20.10 čas. upućen telegram 5. SS-brd. arm. korpusu: Jedan bataljon 738. lov. puka ostavlja se i dalje pod komandom tog korpusa i po završetku akcije »Viktorija«. Međutim, kada stigne popuna iste vrednosti, mora se i ovaj bataljon uzeti i dati za druge zadatke. K-da korpusa izvestiće što pre:

a) koji bataljon 738. lov. puka treba da se zadrži,

b) u koje vreme i gde će 738. puk (bez 1 bataljona) biti spreman za odlazak, odnosno za ukrcavanje u pravcu Broda.

I-a, str. pov. br. 12.627.

Prilog 218.

Upotreba 963. tvrd. brigade.

U 21.24 čas upućen telegram K-di 5. SS-brd. arm. korpusa i 34 arm. korpusa:

963. tvrd. brigada (5, 21. i 22/999. tvrd. pešad. bataljon) po dolasku u Višegrad biće u svakom pogledu potčinjena 5. SS-brd. arm. korpusu, krenuće što pre u rejon sev.-ist. od Podromanije, gde će se u najkraćem roku izvršiti osvežavanje i popuna hranom. Posle toga, 963. tvrd. brigada krenuće preko Vlasenice i Drinjače u Zvornik sa zadatkom da na odseku Drinjača — Zvornik posedne i drži zapadnu obalu Drine. Zadatak izvršiti uz korišćenje i saradnju četničkih odreda generala Trifunovića, angažovanih u rejonu sev.-ist. od Rogatice. Po dolasku na odsek Drinjača — Zvornik, u prvo vreme biće u pogledu snabdevanja i taktički potčinjena 5. SS-brd. arm. korpusu. Planirano je da se doc-

nije potčini 34. arm. korpusu. Dotle će 5. SS-brd. arm. korpus obezbeđivati put Sokolac — Drinjača...

27. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo) ...

Usled glatkog leda na »svetio plavom« i »zelenom« putu, došlo je do usporavanja marševa. Nad ovim putevima aktivna je i nepr. avijacija. 34. arm. korpus: 14. SS-puk nastavio čišćenje u rejonu Bijeljine. Kod Otoka 21. i 524. pukovski grupa u snažnom napadu uspostavile su dosadašnju glavnu borbenu liniju zapadno od puta Otok — Slakovci i sa desnim krilom prešle železničku prugu neposredno južno od Otoka u napadu ka istoku. Neprijatelj je u početku davao žestok otpor a potom se povukao pod borbom. I na odseku između Bosuta i železničke pruge neprijatelj je posle uzaludnih pokušaja proboja napustio svoje isturene položaje. Na dunavskom i dravskom frontu nije bilo značajnijih borbenih dejstava ...

28. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Smenjivanje 5. SS-arm. korpusa — 21. brd. arm. korpusom.

U 14.20 čas. upućen telegram 5. SS-brd. arm. korpusu i 21. brd. arm. korpusu:

Pošto je k-dant Jugoistoka naredio izvlačenje štaba K-de 5. SS-brd. arm. korpusa i potčinjenih korpusnih jedinica koje su popunjene po ratnoj formaciji, to će K-da 21. brd. arm. korpusa što pre preuzeti komandovanje nad dosadašnjim područjem K-de 5. SS-brd. arm. korpusa sa komandnim mestom u Kasindolu. K-da 5. SS-brd. arm. korpusa uputiće smenjene delove svog štaba i korpusne jedinice u Zagreb, odakle će uslediti dalje kretanje do novog mesta upotrebe. K-da i korpusne jedinice po prelasku granice Grupe armija »E« izlaze iz sastava ove komande i biće potčinjene neposredno k-dantu Jugoistoka. Kretanje do Broda vršiti pretežno peške. Za premeštanje od Sarajeva do Broda staviće se na raspolaganje 7 transportnih vozova, koje koristiti prvenstveno za prevoz motornih vozila koja troše mnogo pogonskog goriva.

I-a, str. pov .br. 12.680.

Izvod iz
Priloga 224.

Upotreba 41. tvrđ. divizije.

27. 12. u 05.00 čas. primljen je telegram 34. arm. korpusa, koji se odnosio na izvlačenje jedinica sa sremskog fronta i upotrebu 41. tvrđ. divizije:

U poslednjim nedeljama sremski front pokazao se kao žarište korpusnog odseka. Smena ruskih snaga bugarskim divizijama dovodi do neprekidnog pojačavanja nepr. snaga. Titove snage koje se bore (1. i 5. divizija) srazmerno su dobre trupe. Rejon Vinkovci — Vukovar je primamljiv cilj za nepr. pokušaje proboja. Razvoj situacije pod vodstvom Korpusne grupe »Kibler« doveo je do raznolikog angažovanja svih raspoloživih snaga bez obzira na borbenu vrednost i naoružanje.

Neprijatelj je postigao ograničene uspehe pri napadu svuda gde je naišao na iskusne naše jedinice, naviknute na borbu. Nepr. prodori u većini slučajeva nisu se mogli očititi, pošto jedinice na glavnoj borbenoj liniji, usled nedovoljnog ratnog iskustva i velike osetljivosti bokova, nisu imale uslova za to, a s druge strane nije bilo na raspolaganju nikakvih rezervi spremnih za izvršenje udara. Tek po uvođenju u borbu delova 117. lov. div., odsek Sotin — Berak preživeo je svoju krizu. U rejonu Otoka potrebno je da se dovedu nove snage da bi se izvojevao skroman uspeh u napadu, pošto je borbena vrednost pridošlih delova različita a njihova krajnja jačina vrlo slaba. Od pojedinačno navedenih jedinica moraju se znatni delovi izvući da bi se upotrebili na drugim mestima, tako da se sa preostalim delovima jedva može posesti jedna trećina sremskog fronta i to sa podnošljivom jačinom. K-da korpusa namerava da upotrebi jedan ojačani puk 7. SS-divizije radi zauzimanja Komletinaca. Dalje slabljenje snaga južno od Save, s obzirom na Titove snage koje se tamo bore, ne bi moglo proći bez većih poraza i ugrožavanja mostobrana u Brčkom. Držanje Bijeljine zahteva da se zadrži jedan puk. Pojačavanje nepr. snaga, koje se očekuje, i loše stanje izgrađenih položaja dozvoljavaju zasad samo neznatna pregrupisavanja i oduzimanje samo pojedinih bataljona. K-da korpusa nastoji da se angažovane snage svedu na najmanju meru i teži da umesto toga obrazuje udarne rezerve, koje sada ne postoje. Prenagljeno izvlačenje jedinica može dovesti do iznenadnog proboja neprijatelja a time i do gubitka sadašnjeg povoljnog sremsko-dunavskog fronta. Zato K-da korpusa moli da se razmotri angažovanje 41. tvrđ. div. na sremskom frontu, pošto bi se inače mogao osloboditi samo delić snaga od onih koje bi trebalo dati.

U 01.30 čas upućen telegram 34. arm. korpusu:

Podnet je predlog k-dantu Jugoistoka radi donošenja odluke za angažovanje 41. tvrđ. div. Nezavisno od te odluke, 41. tvrđ. div. po dolasku u Brod hitno prikupiti u rejonu Vrpolje — Mikanovci — Đakovo gde treba da se u što kraćem roku izvrše popuna i osvežavanje. 41. tvrđ. div. na koncentracijskoj prostoriji da izvrši pripreme tako da se u najkraćem roku može upotiebiti na sremskom frontu (kao što je K-da korpusa predložila) ili na zap. krilu dravskog fronta.

I-a, str. pov. br. 12651.

Izvod iz
priloga 225.

U 13.22 čas. upućen telegram k-dantu Jugoistoka:

K-da Grupe armija »E« nameravala je da 41. tvrđ. div. upotrebi na zap. krilu dravskog fronta, da bi se napadom u sadejstvu sa 69. rez. korpusom raščistila situacija južno od Drave kod Barča. Posle toga 41. tvrđ. div. izvršila bi pripreme za napad iza sremskog fronta. Cilj napada: dobijanje povoljnijeg (skraćenog) položaja — otprilike ranija »crvena« linija — uz jednovremeno razbijanje što jačih delova jake bugarske grupacije, koja je u pokretu. Ova operacija, prema shvatanju

K-de Grupe armija »E«, potrebna je da bi se time isključilo ugrožavanje sev. ist. boka na drinsko-sremskom frontu, koje se ugrožavanje sve jasnije ocrtava. Time bi se stvorili uslovi za docnije operacije u sadejstvu sa Grupom armija »Jug« radi uništenja neprijatelja na južnom delu mađarske teritorije. Nasuprot tome, K-da 34. arm. korpusa izveštava da je potrebno hitno angažovanje 41. tvrd. divizije na sremskom frontu, jer da će samo tako biti moguće naredeno i bezuslovno potrebno sređivanje jedinica (izvlačenje delova 118. lov. div., 264. pešad. div., polic. odreda, vazduhopl. jedinica i pripadnika mornarice), bez ugrožavanja još uvek nedovoljno učvršćenog sremskog fronta. Pošto se sada traži hitno izvlačenje i pripadnika mornarice Puka »Skenderbeg« (u stvari raspuštanje ovog puka), to je i po mišljenju K-de Grupe armija »E« jedino moguće rešenje. Raščišćavanje situacije na zap. krilu dravskog fronta jedinicama 11. vazd. pešad. divizije u ovom slučaju izvodljivo je tek po dolasku i uključivanju delova 264. pešad. div. Isturanje sremskog fronta pomoću napada moguće je tek po dolasku 297. pešad. div. (ne pre 15. 1. 1945). Pošto se odavde ne može potpuno sagledati da li je neizbežna brza intervencija na južnom krilu 2. oki. armije južno od Drave, a s druge strane predstojeće angažovanje 41. tvrd. div. dalekosežno utiče na opšte planiranje, molim da se saopšti stav i odluka.

Ler

Upotreba 104. lov. divizije

U 14.20 čas. upućen telegram 5. SS-brd. arm. korpusu i 21. brd. arm. korpusu:

K-da 91. arm. korpusa za naročitu upotrebu odmah će uputiti 104. lov. div. K-di 5. SS-brd. arm. korpusa (21. brd. arm. korp.) u Višegrad, kome će biti potčinjena, s tim da se prikupi u rejonu Sarajevo (isklj.) — Visoko — Zenica, gde da se u najkraćem roku izvrši popuna i remont. Pripremiti diviziju radi napada na D. Vakuf i Jajce radi razbijanja bandi, koje se nalaze u ovom području i zauzimanja istog.

I-a, str. pov. br. 12.687.

Izvod iz
priloga 227.

Premeštanje 118. lov. divizije.

U 13.52. čas. upućen telegram 34. arm. korpusu:

Štab 118. lov. divizije, 118. bataljon veze i sve pozadinske jedinice 118. lov. div. odmah železnicom uputiti u Zagreb, radi upućivanja k-dantu Jugoistoka. Ostale delove 118. lov. div. po dolasku 41. tvrd. div. smeniti sa dosadašnjeg zadatka i takođe tamo uputiti. 118. pt divizion ostaje zasad potčinjen K-di 34. arm. korpusa. Svi delovi 118. lov. divizije po prelasku granice odseka 34 arm. korpusa biće potčinjeni neposredno k-dantu Jugoistoka.

29. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Situacija kod 15. brd. arm. korpusa.

U 01.00 čas upućen telegram 15. brd. arm. korpusu:

Ojačana pukovska grupa 104. lov. divizije kreće u napad 29. 12. iz rejonu Zenice radi zauzimanja Travnika. U međuvremenu glavnina 104. lov. divizije prikupiće se u rejonu Sarajevo (isklj.). — Visoko — Zenica. Pojedivosti o nastavljanju udara na D. Vakuf i Jajce još nisu utvrđene i zavisiće od razvoja situacije.

34. arm. korpus: jaka art. aktivnost neprijatelja, kao i neprekidno izviđanje naše glavne borbene linije na sremskom odseku ukazuju da će neprijatelj i dalje, i to u pojačanom obimu, pokušavati da izvrši proboj. Iznenađni udari na levom krilu i u pozadini korpusnog područja naneli su bandama osetljive gubitke. Napadom sa severa u rejon Janje, neprijatelj je odbačen prema zapadu. Završena akcija čišćenja obalskog zemljišta na Drini jugoist. od Bijeljine. Neprijatelj odbačen preko reke ka istoku. U rejonu Otok — Orolik odbijeno je nekoliko nepr. napada potpomognutih jakim artiljerijom. Jz. od Sotina aktivnost nepr. izviđačkih grupa, naša izviđačka odeljenja, koja su kod Erduta prešla preko Dunava izveštavaju da na severnoj obali nema neprijatelja. Na severnom frontu slabija nepr. vatra za uznemiravanje. *Unutrašnja situacija:* 91. arm. korpus: povlačenje zaštitnica sa zaprečnog položaja u Mateševu iz prihvatnog položaja izvršeno pod neznatnim pritiskom neprijatelja. Teren koji je usled napada neprijatelja jz. i ji. od Kolašina privremeno bio izgubljen, povraćen je našim protivudarom. Marševi na »svetloplavom« i »zelenom« putu odvijaju se po planu.

5. SS-brd. arm. korpus: na južnom frontu odbijeno je nekoliko nepr. napada na visovejz. od Nevesinja delimično protivudarima. 29. 12. u 04.30 čas. počela je operacija »Lavina« iz rejonu Zenica — Busovača, koju izvodi Bobena grupa »Konrad«. Sz. od Zenice i jz. od Busovače nepr. pruža žilav otpor. Do podne dostignuta je linija 6 km sz. — 5 km z. od Zenice i Kupresa. 808. bataljon za osiguranje hitno je prebačen na ugroženi odsek u Visokom (veće sabotaže na železnici i telefonskim uređajima).

31. 12. 1944. Operat. odeljenje (Sarajevo).

Izveštaj o situaciji podnet k-dantu Jugoistoka.

Pored telegrama podnetog k-dantu Jugoistoka, I-a, str. pov. br. 0364, dostavljen je i telegram sa dopunjujućim napomenama i izveštajem o razvoju opšte situacije:

Izvršenje zadatka K-de Grupe armija oduzimanjem 2 divizije nije više zajamčeno. Ne može se računati da će se borbene grupe 369. hrv.

pešad. div. i 181. pešad. div., koje se izolovano bore, moći održati na duže vreme. štaviše može se očekivati da će se 21. brd. arm. korpus u jugoistočnoj Bosni naći u sličnoj situaciji kao u Albaniji a da K-da Grupe armija »E« neće biti u stanju da oslobodi Korpus, pošto su ostale snage jedva dovoljne da se suprotstave opasnosti izolovanja celog područja Grupe armija »E« od dalmatinske i mađarske teritorije. Zadatak da se teritorija Hrvatske brani na njenim granicama mogao bi se sa preostalim slabim snagama izmajstorisati samo pokretnim vođenjem borbe i uz odlučnu saradnju svih snaga države Hrvatske. Ali hrvatske jedinice sve više i više gube svaku ozbiljnu spremnost za borbu. Odlaskom novih nemačkih snaga treba računati da će pojave raspada celokupne države Hrvatske biti u porastu. Za pokretno vođenje rata, koje je samo po sebi otežano širinom prostranstava i osetljivim vezama, bile bi potrebne u prvom redu dobre naoružane i obučene jedinice, sposobne za kretanje zimi u planinama, kao i dovoljno pokretljivih snaga za borbu u ravninama, zatim popuna artiljerijskim i pionirskim jedinicama, obezbeđeno snabdevanje municijom i pogonskim gorivom. Međutim, ovi uslovi ne postoje. Ako se usled velike zime i povoljnim razvojem situacije na drugim frontovima ne dobije u vremenu, dosadašnji zadatak Grupe armija »E« neće se moći podržati, ako se ne želi žrtvovanje jačih naših snaga.

JJputstvo za upotrebu 41. tvrđ. div. na sremskom frontu.

U 15.30 čas. upućen telegram 34. arm. korpusu:

- 1) Tvrđ. diviziju po dolasku u 34. arm. korpus upotrebiti na sremskom frontu kompaktnu.
- 2) Pre upotrebe, diviziji obezbediti odmor od nekoliko dana.
- 3) Upotreba divizije da bude po mogućstvu ofanzivna sa ciljem da osetno ometa prikupljanje i razvoj neprijatelju, da dubokim prodorima u nepr. položaj neutralise artiljeriju i da dobije što povoljnije položaje za naše snage.
- 4) Angažovanjem divizije mora se postići konačno sređivanje jedinica i obezbediti prikupljanje svih rasturenih grupa sa sremskog fronta. Redosled: sve delove 118. lov. div. (železničkim transportom u Varaždin, 2. oki. armiji), sve delove 1. brd. divizije (železnicom u Novsku, 15. brd. arm. korpusu), sve delove 264. div. i 11. vazd. pešad. div. (da budu u pripravnosti za raščišćavanje situacije na zap. krilu korpusa), delove 1. vazd. bataljona za osiguranje (za angažovanje na dravskom frontu), sve delove 13. SS-div. »Handžar« (Varaždin — 2. oki. arm.), polic. jedinice angažovane na borbenom području uputiti na raspolaganje K-tu SS i policije Hrvatske u Zagreb.

Upotreba jedne borbene grupe u pravcu Virovitice

U 20.00 čas. telegram 34. arm. korpusu:

Pošto je 69. rez. korpus posle velikih početnih uspeha zauzeo rejon Kloštar — Pitomaca, to 34. arm. korpus vrši pripreme da jednu borbenu grupu neodložno uputi u pravcu Virovitice da bi se potpomogao napad 69. rez. korpusa i dosadašnji uspesi iskoristili za naš iznenadni napad i omelo neprijatelju obrazovanje težišta. Prvi cilj napada Podravska Slatina. Odlučujući značaj leži u što hitnijem početku akcije.

Izvod iz
priloga 255.

Prilog br. 3.

NEMAČKI DOKUMENTI ZA PERIOD OD 1. JANUARA 1944. DO 4. MAJA 1945. DOSAD OBJAVLJENI U ZBORNIKU

1. Izveštaj Prvog bataljona Četrnaestog brdskog lovačkog puka Sedme SS divizije »Princ Eugen« o akcijama u istočnoj Bosni od 1. decembra 1943. do 1. januara 1944. godine (tom IV, knj. 21, dok. br. 179).
2. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Poljane od 4. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Korušku i Kranjsku o napadu partizana na Poljane (tom VI, knj. 10, dok. br. 201).
3. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Trojane od 4. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku o akciji partizana u Jelenjeku (tom VI, knj. 10, dok. br. 202).
4. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 21. decembra 1943. do 5. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 203).
5. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Zagorje od 5. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku o akciji partizana u Znojilima (tom VI, knj. 10, dok. br. 204V).
6. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 4. do 7. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 205).
7. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Poljane od 7. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Korušku i Kranjsku o sukobu sa partizanima kod Volče (tom VI, knj. 10, dok. br. 206).
8. Naređenje Komande Četrnaestog brdskog lovačkog puka Sedme SS divizije »Princ Eugen« od 8. januara 1944. za izviđanje (tom VI, knj. 21, dok. br. 180).

9. Izveštaj nemačkog Žandarmerijskog okruga Celje od 9. januara 1944. o sukobu sa partizanima kod Razotka (tom VI, knj. 10, dok. br. 207).
10. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 6. do 10. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 208).
11. Naređenje Komande Bobene grupe »Gros« od 11. januara 1944. potčinjenim jedinicama za napad na Rastovo (tom IV, knj. 21, dok. br. 181).
12. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Zreče od 11. januara 1944. o napadu na Zreče 8. novembra 1943. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 209).
13. Izveštaj Komande Bobene grupe »Gros« od 12. januara 1944. o dolasku na prostoriju Rastova (tom IV, knj. 21, dok. br. 182).
14. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 9. do 12. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 210).
15. Naređenje Komande Sedme SS divizije »Princ Eugen« od 13. januara 1944. za posijedanje prostora između Bugojna i G. Vakufa (tom IV, knj. 21, dok. br. 183).
16. Naređenje Komande Prvog bataljona Četrnaestog SS brdskog lovačkog puka od 13. januara 1944. za prebacivanje na prostoriju Krupe i Bistrice (tom IV, knj. 21, dok. br. 184).
17. Naređenje Komande Bobene grupe »Brauns« od 14. januara 1944. za marš pravcem Gračanica — Kordići — Škrti — Pavlovići (tom IV, knj. 21, dok. br. 185).
18. Spisak borbenih akcija od 14. januara 1944. godine izvršenih na sektoru Donje Štajerske od 1. januara do 31. decembra 1943. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 211).
19. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 11. do 14. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 212).
20. Zapovest višeg vođe SS i policije pri Osamnaestoj vojnoj oblasti od 15. januara 1944. za stvaranje lakih jedinica u borbi protiv partizana (tom VI, knj. 10, dok. br. 213).
21. Izvještaj Komande Bobene grupe »Brauns« od 15. januara 1944. o dolasku na prostoriju Donjeg Vukovskog (tom IV, knj. 21, dok. br. 186).
22. Zapovest višeg vođe SS i policije pri Osamnaestoj vojnoj oblasti od 16. januara 1944. za stvaranje jedinstvene komande u borbi protiv partizana u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 10, dok. br. 214).
23. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 12. do 17. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 215).

24. Izvod vođe Vermanšafta iz Velikog Vrha od 17. januara 1944. Komandi Vermanšafta Celje o akciji partizana u selu Gorenje (tom VI, knj. 10, dok. br. 216).
25. Izveštaj železničke stanice Vuhred-Marenberg od 17. januara 1944. Višem državnom pravništvu u Gracu o napadu partizana na voz kod Janževskog Vrha (tom VI, knj. 10, dok. br. 217).
26. Izveštaj Komande Borbene grupe »Brauns« od 18. januara 1944. o situaciji na prostoriji sjeveroistočno od Šujice (tom IV, knj. 21, dok. br. 187).
27. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Radeče od 19. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti u Mariboru o napadu na carinsku stražu u Šentjanžu (tom VI, knj. 10, dok. br. 218).
28. Izveštaj Prve kozačke divizije o akcijama protiv NOV od 21. decembra 1943. do 20. januara 1944. godine (tom IV, knj. 21, dok. br. 188).
29. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 15. do 20. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 219).
30. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Hrastnik od 20. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti u Mariboru o rušenju pruge kod Hrastnika (tom VI, knj. 10, dok. br. 220).
31. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 19. do 21. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 221).
32. Izveštaj železničke stanice Laško od 22. januara 1944. o miniranju pruge na odseku Celje — Laško (tom VI, knj. 10, dok. br. 222).
33. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 21. do 24. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 223).
34. Izveštaj Komande Prvog bataljona Četrnaestog SS brdskog lovačkog puka od 25. januara 1944. o dolasku na prostoriju Ljubinje — Dubočica i Vodeni (tom IV, knj. 21, dok. br. 189).
35. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Jurklošter od 26. januara 1944. sreskoj žandarmeriji Trbovlje o pojavi partizana u s. Polana (tom VI, knj. 10, dok. br. 224).
36. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 23. do 27. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 225).
37. Izveštaj Komande Prvog bataljona Četrnaestog SS brdskog lovačkog puka od 27. januara 1944. o situaciji na prostoriji jugoistočno od Ljubinja (tom IV, knj. 21, dok. br. 190).
38. Izveštaj Komande Trista sedamdeset treće legionarske pješačke divizije o borbama Trista osamdeset trećeg pješačkog puka na prostoriji Bos. Novi — Prijedor od 24. do 29. decembra 1943. godine (tom IV, knj. 21, dok. br. 191).

39. Izveštaj komandira Druge čete Drugog brdskog lovačkog bataljona »Hajne« od 27. januara 1944. Štabu bataljona o napadu na Čerkno (tom VI, knj. 10, dok. br. 226).
40. Izveštaj Drugog brdskog lovačkog bataljona »Hajne« od 28. januara 1944. Komandi Sto trideset devetog rezervnog lovačkog puka o napadu na Čerkno (tom VI, knj. 10, dok. br. 227).
41. Izveštaj komandira Čete za vezu 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 28. januara 1944. o napadu partizana na karabinijsku stanicu u Pivki (tom VI, knj. 10, dok. br. 228).
42. Izveštaj Komande Prvog bataljona Četrnaestog SS brdskog lovačkog puka od 29. januara 1944. o situaciji na prostoriji Vranjske (tom IV, knj. 21, dok. br. 192).
43. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o aktivnosti partizana na sektoru Gorenjske od 27. do 31. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 229).
44. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Poljane od 31. januara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Korušku i Kranjsku o sukobu sa partizanima kod Bukovog Vrha (tom VI, knj. 10, dok. br. 230).
45. Izvod iz dnevnika Osamnaestog landesšicen puka za vreme od 3. do 31. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 231).
46. Dnevnik nemačkog Žandarmerijskog okruga Kranj za vreme od 20. decembra 1943. do 31. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 232).
47. Izvod iz dnevnika Prve čete Trećeg bataljona Četrnaestog SS puka o borbama kod Novog Mesta od 25. do 31. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 233).
48. Izvod iz zapisnika sa sednice nemačkih rukovodilaca održane 1. februara 1944. kod predsednika Štajerske pokrajinske vlade u vezi s upravom u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 11, dok. br. 108).
49. Izveštaj 1. bataljona 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 2. februara 1944. Komandi puka o nasilnom izviđanju i borbi kod Nove Oselice (tom VI, knj. 11, dok. br. 109).
50. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o aktivnosti partizana na sektoru Gorenjske od 31. januara do 2. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 110).
51. Izveštaj Oblasnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 4. februara 1944. god. o dejstvu jedinica NOV (tom I, knj. 17, dok. br. 143).
52. Naredba komandanta nemačkog Žandarmerijskog okruga Kranj od 4. februara 1944. o utvrđivanju zgrada žandarmerijskih stanica (tom VI, knj. 11, dok. br. 111).
53. Naređenje komandanta Vermanšaft bataljona Maribor-Grad od 7. februara 1944. za uzbunu četa u vezi sa akcijom protiv 14. divizije NOV i PO Jugoslavije (tom VI, knj. 11, dok. br. 112).

54. Dopunsko naređenje komandanta Vermanšaft bataljona Maribor-Grad od 7. februara 1944. komandama četa u vezi sa akcijom protiv 14. divizije NOV i PO Jugoslavije (tom VI, knj. 11, dok. br. 113).
55. Zapovest komandanta Vermanšaft jedinica od 10. februara 1944. za akciju protiv 14. divizije NOV i PO Jugoslavije (tom VI, knj. 11, dok. br. 114).
56. Izvod iz dnevnika nemačkog državnog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 7. do 9. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 115).
57. Izveštaj Štaba njemačke Prve brdske divizije Štabu Petnaestog brdskog armijskog korpusa o situaciji u sjevernoj Dalmaciji i o poteškoćama u borbi protiv jedinica NOV i POJ (tom V, knj. 24, dok. br. 148).
58. Obaveštenje komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 11. februara 1944. Ispostavi Službe bezbednosti u Brežicama o situaciji u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 11, dok. br. 116).
59. Beleške Štaba 611. landesšicen bataljona o akciji protiv 14. divizije NOV i POJ od 7. do 11. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 117).
60. Naredba komandanta nemačkog Žandarmerijskog okruga Kranj od 11. februara 1944. za odlučniju borbu protiv partizana (tom VI, knj. 11, dok. br. 118).
61. Naređenje njemačke Druge oklopne armije od 13. februara 1944. za evakuaciju muškog stanovništva sa otoka i jadranske obale (tom VIII, knj. 2, dok. br. 188).
62. Naredba višeg vođe SS i policije 18. vojne oblasti od 13. februara 1944. za objedinjavanje dejstava svih snaga bezbednosti na području Donje Štajerske (tom VI, knj. 11, dok. br. 119).
63. Uputstvo višeg vođe SS i policije 18. vojne oblasti od 13. februara 1944. za objedinjavanje dejstava svih snaga bezbednosti na području Donje Štajerske (tom VI, knj. 11, dok. br. 120).
64. Izveštaj Okružne uprave nemačke narodne grupe za Srem od 14. februara 1944. god. o dejstvima jedinica NOV (tom I, knj. 17, dok. br. 145).
65. Naređenje komandanta 3. bataljona 14. SS policijskog puka od 14. februara 1944. za podršku uporišta Zdenska Vas artiljerijskom vatrom iz Velikih Lašča (tom VI, knj. 11, dok. br. 121).
66. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Zidani Most od 15. februara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku o borbi kod Zagračnice (tom VI, knj. 11, dok. br. 122).
67. Izveštaj Komande 9. čete 14. SS policijskog puka od 15. februara 1944. o stanju i situaciji uporišta u Zdenskoj Vasi (tom VI, knj. 11, dok. br. 123).

68. Izveštaj Komande 9. čete 14. SS policijskog puka od 15. februara 1944. o problemima odbrane uporišta u Zdenskoj Vasi (tom VI, knj. 11, dok. br. 124).
69. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 8. do 12. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 125).
70. Izveštaj nemačkog Operativnog štaba za borbu protiv 14. divizije NOV i POJ o borbama od 6. do 16. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 126).
71. Beleške štaba 18. landesšicen puka o akciji protiv 14. divizije NOV i POJ od 12. do 16. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 127).
72. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 12. do 16. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 128).
73. Obaveštenje komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 18. februara 1944. Ispostavi službe bezbednosti Brežice o rušenju železničkih pruga (tom VI, knj. 11, dok. br. 129).
74. Obaveštenje komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 18. februara 1944. o uništenju rudnika Rajhenburg (tom VI, knj. 11, dok. br. 130).
75. Izveštaj Oblasnog rukovodstva za istočni Srem od 19. februara 1944. god. o dejstvima jedinica NOV (tom I, knj. 17, dok. br. 146).
76. Izveštaj Komande 9. čete 14. SS policijskog puka od 19. februara 1944. o napadu partizana na uporište Zdensku Vas (tom VI, knj. 11, dok. br. 131).
77. Izveštaj Komande 9. čete 14. SS policijskog puka od 20. februara 1944. o dolasku pojačanja u uporište Zdensku Vas (tom VI, knj. 11, dok. br. 132).
78. Naredba višeg vođe SS i policije XVIII vojne oblasti od 21. februara 1944. za zatvaranje puteva Kamnik — Vranksko i Domžale — Vranksko (tom VI, knj. 11, dok. br. 133).
79. Zapovest Komande 9. čete 14. SS policijskog puka od 21. februara 1944. za odbranu uporišta Zdenska Vas (tom VI, knj. 11, dok. br. 134).
80. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 15. do 21. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 135).
81. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 20. do 23. februara 1944 (tom VI, knj. 11, dok. br. 136).
82. Zapovest višeg vođe SS i policije XVIII vojne oblasti od 24. februara 1944. za jednoobrazno upisivanje borbenih dejstava od 9. septembra 1943. do 17. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 137).

83. Obaveštenje komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 25. februara 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o partizanskoj aktivnosti na sektoru Donje Štajerske (tom VI, knj. 11, dok. br. 138).
84. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Zagorje od 25. februara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku o miniranju pruge između Zagorja i Save (tom VI, knj. 11, dok. br. 139).
85. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 21. do 24. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 140).
86. Izveštaj komandanta Operativnog štaba za borbu protiv 14. divizije NOV i POJ o toku i rezultatima borbi od 5. do 26. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 141).
87. Pohvala jedinica Vermanšafta od strane vođe Štajerskog domobranskog saveza od 26. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 142).
88. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o partizanskoj aktivnosti na sektoru Gorenjske od 23. do 26. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 143).
89. Izveštaj komandanta Borbene grupe »Vinkler« od 29. februara 1944. o akciji protiv 14. divizije NOV i POJ od 10. do 26. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 144).
90. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Zagorje od 29. februara 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku o miniranju pruge između Zagorja i Renka (tom VI, knj. 11, dok. br. 145).
91. Izvod iz zapisnika sa sednice nemačkih rukovodilaca održane 29. februara 1944. u predsedništvu Štajerske pokrajinske vlade u vezi s upravom u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 11, dok. br. 146).
92. Izvod iz dnevnika 18. landesšicen puka od 1. do 29. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 147).
93. Izvod iz operativnog dnevnika 1. čete 1. bataljona 14. SS policijskog puka za vreme od 1. do 29. februara 1944. godine (tom VI, knj. U, dok. br. 148).
94. Izvod iz dnevnika nemačkog Zandarmerijskog okruga Kranj o aktivnosti partizana na sektoru Gorenjske od 1. do 29. februara 1944. godine (tom VI, knj. 11, dok. br. 149).
95. Izvod iz dnevnika rukovodstva fašističke Republikanske partije za Goričku pokrajinu (tom VI, knj. 11, dok. br. 150).
96. Izveštaj Borbene grupe »Pihler« 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 1. marta 1944. o akciji protiv Narodnooslobodilačke vojske u predelu Cerknica — Dolenja Vas (tom VI, knj. 12, dok. br. 126).
97. Izvod iz izveštaja 1. rezervnog brdskog bataljona »Hajne« 139. puka 188. rezervne brdske divizije o akciji protiv jedinica Na-

- rodnooslobodilačke vojske u Cerknom (tom VI, knj. 12, dok. br. 127).
98. Izveštaj Štaba 611. landesšicen bataljona od 1. marta 1944. Štabu 18. landesšicen puka o borbama protiv 14. divizije NOVJ prilikom njenog dolaska u Štajersku (tom VI, knj. 12, dok. br. 128).
  99. Izveštaj Žandarmerijske stanice Poljane od 1. marta 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Korušku i Kranjsku o vatrenom prepadu kod Poljana (tom VI, knj. 12, dok. br. 129).
  100. Izveštaj Komande 922. landesšicen bataljona od 2. marta 1944. o borbama protiv 14. NO divizije (tom VI, knj. 12, dok. br. 130).
  101. Izveštaj komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 3. marta 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o raspoloženju stanovništva i dejstvima jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 12, dok. br. 131).
  102. Izvod iz policijskog pregleda aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije tokom februara 1944. u okrugu Celje (tom VI, knj. 12, dok. br. 132).
  103. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o aktivnosti jedinica 9. korpusa NOVJ na sektoru Gorenjske od 28. februara do 3. marta 1944. godine (tom VI, knj. 12, dok. br. 133).
  104. Izvod iz dnevnika nemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o aktivnosti jedinica 9. korpusa NOVJ na sektoru Gorenjske od 27. februara do 4. marta 1944. godine (tom VI, knj. 12, dok. br. 134).
  105. Iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 10. marta 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 12, dok. br. 135).
  106. Osnovno naređenje komandanta Veimanšafta za Štajersku od 13. marta 1944. za reorganizaciju alarmnih jedinica **Vermanšafta** (tom VI, knj. 12, dok. br. 136).
  107. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Poljane od 13. marta 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Korušku i Kranjsku o sukobu sa partizanima u Bukovom Vrhu (tom VI, knj. 12, dok. br. 137).
  108. Naređenje višeg vođe SS i policije pri 18. vojnoj oblasti od 15. marta 1944. o obaveznom nošenju vatrenog oružja i grupnom kretanju (tom VI, knj. 12, dok. br. 138).
  109. Izveštaj Žandarmerijskog odeljenja Gorenja Vas od 16. marta 1944. Žandarmerijskoj kapetaniji Kranj o akciji protiv delova 31. NO divizije u rejonu Leskovice (tom VI, knj. 12, dok. br. 139).
  110. Izveštaj Oblasnog rukovodstva nemačke narodne grupe za istočni Srem od 17. marta 1944. god. o dejstvima jedinica NOV (tom I, knj. 17, dok. br. 148).

111. Izveštaj komandanta 1. bataljona 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 20. marta 1944. Komandi puka o akciji protiv 18. NO divizije na sektoru Podpeč — Rakitna (tom VI, knj. 12, dok. br. 140).
112. Izveštaj ortsgruppenfirera Nationalsocijalističke nemačke radničke partije od 21. marta 1944. Sreskom rukovodstvu partije i sreskom načelniku u Kanmiku o napadn jedinica 4. operativne zone Slovenije na Moravče (tom VI, knj. 12, dok. br. 141).
113. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 24. marta 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o akcijama jedinica 4. operativne zone (tom VI, knj. 12, dok. br. 142).
114. Izveštaj nemačke Žandarmerijske stanice Poljane od 25. marta 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti za Korušku i Kranjsku o borbi sa 1. četom 1. bataljona Gorenjskog NOP od reda (tom VI, knj. 12, dok. br. 143).
115. Izveštaj Komande nemačke 188. rezervne brdske divizije od 26. marta 1944. o izvođenju akcije »Dahštajn« protiv jedinica NOV i PO u predelu Crni Vrh — Col (tom VI, knj. 12, dok. br. 144).
116. Izveštaj komandanta 1. bataljona »Hajne« od 26. marta 1944. Komandi 139. nemačkog rezervnog brdskog lovačkog puka o akciji protiv jedinica NOV i PO u predelu Crni Vrh — Col (tom VI, knj. 12, dok. br. 145).
117. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 31. marta 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o akcijama jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 12, dok. br. 146).
118. Izvod iz policijskog pregleda o aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije u okrugu Celje za mart 1944. godine (tom VI, knj. 12, dok. br. 147).
119. Izvod iz operacijskog dnevnika Drugog bataljona Trinaestog puka Sedme SS divizije »Princ Eugen« za mart 1944. godine (tom IV, knj. 23, dok. br. 190).
120. Izvod iz dnevnika rukovodstva fašističke Republikanske partije za Goričku pokrajinu o značajnim događajima u Pokrajini od 1. marta do 1. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 12, dok. br. 156).
121. Naređenje rukovodstva nemačke narodne grupe iz Osijeka od 3. aprila 1944. god. Oblasnom rukovodstvu za istočni Srem da dostavi izveštaj o dejstvima jedinica NOV (tom I, knj. 17, dok. br. 150).
122. Izveštaj Komande 2. čete 611. landesšicen bataljona od 6. aprila 1944. Štabu bataljona o akciji u predelu Gaberje — Sv. Križ (tom VI, knj. 12, dok. br. 148).
123. Naređenje njemačke Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. aprila 1944. god. 264. njemačkoj pješadijskoj diviziji za operacije na otocima (tom VIII, knj. 2, dok. br. 191).

124. Iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 7. aprila 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o akcijama jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 12, dok. br. 149).
125. Izveštaj komandira 1. čete od 10. aprila 1944. Komandi 1. bataljona »Hajne« nemačkog 139. rezervnog brdskog puka o napadu 18. SNOB »Soške« na Spodnju Idriju (tom VI, knj. 12, dok. br. 150).
126. Predlog njemačkog komandanta Jugoistoka od 12. aprila 1944. da se izvršna vlast prenese na komandante korpusa (tom VIII, knj. 2, dok. br. 192).
- Izveštaj komandanta 1. bataljona »Hajne« nemačkog 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 13. aprila 1944. o akciji protiv jedinica NOV i PO u predelu Ledina (tom VI, knj. 12, dok. br. 151).
128. Pismo njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 14. aprila 1944. hrvatskom ministru predsjedniku o neophodnosti evakuacije stanovništva sa otoka i iz gradova Zadra i Splita (tom VIII, knj. 2, dok. br. 193).
- Izveštaj komandantu policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 14. aprila 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 12, dok. br. 152).
130. Dnevnik njemačkog Žandarmerijskog okruga Kranj za vreme od 1. marta do 15. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 12, dok. br. 153).
131. Izvod iz ratnog dnevnika 18. landesšicen puka o aktivnosti od 1. marta do 15. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 12, dok. br. 154).
132. Izvod iz operativnog dnevnika 1. voda 1. čete 1. bataljona 14. SS policijskog puka o delatnosti delova 15. NO divizije od 1. marta do 15. aprila 1944. na sektoru Novo Mesto (tom VI, knj. 12, dok. br. 155).
133. Izveštaj komandira 1. čete Vermanšafta Celje—istok od 18. aprila 1944. Komandi 3. vermanšaft-bataljona o borbi protiv partizana na Maloj Gori (tom VI, knj. 13, dok. br. 164).
134. Izveštaj višeg vođe SS i policije XVIII vojne oblasti od 18. aprila 1944. o borbi patrole Gestapoa sa partizanima kod Desnjaka (tom VI, knj. 13, dok. br. 165).
135. Iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 21. aprila 1944. o minersko-diverzantskim akcijama na pruzi Maribor — Ljubljana (tom VI, knj. 13, dok. br. 166).
136. Izvod iz dnevnika njemačkog Propagandnog ureda u Radovljici o aktivnosti partizana na sektoru Gorenjske u vremenu od 12. do 19. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 167).
137. Izvod iz operativnog dnevnika 1. čete 1. bataljona 14. SS policijskog puka za vreme od 16. do 21. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 168).

138. Izveštaj komandanta 2. bataljona 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 23. aprila 1944. o borbi protiv delova 16. SNO brigade »Janko Premrl Vojko« (tom VI, knj. 13, dok. br. 169).
139. Izveštaj Kranjskog industrijskog društva Jesenice o diverzantskim akcijama izvedenim od 9. januara do 25. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 170).
140. Izveštaj komandanta Jugoistoka od 26. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini (tom IV, knj. 24, dok. br. 186).
141. Izveštaj komandanta policije i Službe bezbednosti u Dojnoj Štajerskoj od 27. aprila 1944. višem vođi SS i policije 18. vojne oblasti o situaciji i aktivnosti jedinica NOV i PO Slovenije na sektoru Štajerske (tom VI, knj. 13, dok. br. 171).
142. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti Donje Štajerske od 28. jula 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o situaciji i aktivnosti jedinica NOV i PO Slovenije na sektoru Štajerske (tom VI, knj. 13, dok. br. 172).
143. Izveštaj komandanta za okupirane oblasti Koruške i Kranjske od 29. aprila 1944. o aktivnosti jedinica NOV i PO Slovenije (tom VI, knj. 13, dok. br. 173).
144. Izveštaj Komande Jugoistoka od 30. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u istočnoj Bosni (tom IV, knj. 24, dok. br. 190).
145. Naređenje komandanta 649. landesšicen bataljona od maja 1944. Komandi 4. čete za izviđanje u pravcu Bohora (tom VI, knj. 13, dok. br. 174).
146. Naređenje komandanta 649. landesšicen bataljona od maja 1944. Komandi 1. čete za izvođenje akcije na sektoru Bohora (tom VI, knj. 13, dok. br. 175).
147. Zapovest komandanta 649. landesšicen bataljona od maja 1944. Komandi 2. čete za izvođenje akcije na setkoru Bohora (tom VI, knj. 13, dok. br. 176).
148. Zapovest komandanta 649. landesšicen bataljona od maja 1944. Komandi 3. čete za izvođenje akcije na sektoru Bohora (tom VI, knj. 13, dok. br. 177).
149. Izveštaj komandira 1. čete Vermanšafta Celje—zapad od 2. maja 1944. komandantu 3. bataljona Vermanšafta o paljenju baraka kod Nazarja (tom VI, knj. 13, dok. br. 178).
150. Izveštaj komandira 1. čete Vermanšafta Maribor—okolina od 2. maja 1944. komandantu Vermanšaft-puka Maribor o učešću čete u borbama protiv delova 14. NO divizije (tom VI, knj. 13, dok. br. 179).
151. Iz zapisnika sa sednice predsednika Štajerske pokrajinske vlade i odgovornih nemačkih rukovodilaca održane 2. maja 1944. u vezi sa upravom u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 13, dok. br. 180).

152. Obavještenje njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 5. maja 1944. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o stvaranju zaštitnog obalskog područja (tom VIII, knj. 2, dok. br. 194).
153. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti Donje Štajerske od 5. maja 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o situaciji i aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije na sektoru Štajerske (tom VI, knj. 13, dok. br. 181) .
154. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije »Princ Eugen« od 5. maja 1944. za napad na selo Vrbaci (tom IV, knj. 25, dok. br. 169).
155. Izvod iz izveštaja komandanta za okupirane oblasti Koruške i Kranjske od 6. maja 1944. o aktivnosti pripadnika narodnooslobodilačkog pokreta (tom VI, knj. 13, dok. br. 182).
156. Izveštaj komandanta nemačkog žandarmerijskog odeljenja u Gornjoj Vasi od 6. maja 1944. Komandi vojne pošte 42611 o neuspehoj akciji protiv 2. bataljona 3. SNOUB »Ivan Gradnik« (tom VI, knj. 13, dok. br. 183).
157. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 7. maja 1944. za napad na jedinice 17. i 27. NOU divizije u prostoru Vučja Jama — Dragoradi i Rakova Noga — Vladojevići (tom IV, knj. 25, dok. br. 170).
158. Izveštaj komandira 2. čete Vermanšafta iz Ljutomera od 7. maja 1944. Komandi Vermanšaft bataljona u šoštanju o sukobu kod zamka Bečve (tom VI, knj. 13, dok. br. 184).
159. Izveštaj komandanta 2. vermanšaft bataljona od 9. maja 1944. Komandi Vermanšaft puka o aktivnosti delova 1. SNOU brigade »Tone Tomšič« u okolini šoštanja i Velenja (tom VI, knj. 13, dok. br. 185).
160. Izveštaj komandanta 2. vermanšaft bataljona od 11. maja 1944. Komandi Vermanšaft puka o *aktivnosti 1. SNOU* brigade »Tone Tomšič« u rejonu Sv. Duha i Velenja (tom VI, knj. 13, dok. br. 186).
161. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 12. maja 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o situaciji i aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije na sektoru Štajerske (tom VI, knj. 13, dok. br. 187).
162. Naređenje komandanta 811. nemačkog bataljona za osiguranje od 12. maja 1944. god. komandirima četa za raspored svojih jedinica (tom I, knj. 17, dok. br. 154).
163. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za okupirane oblasti Koruške i Kranjske od 13. maja 1944. o aktivnosti na sektoru Gorenjske (tom VI, knj. 13, dok. br. 188).
164. Naređenje Komande 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 13. maja 1944. za prebacivanje u Han-Pijesak (tom IV, knj. 25, dok. br. 171).

165. Izveštaj komandanta 2. vermanšaft bataljona od 14. maja 1944. Komandi Vermanšaft puka o napadu na rudnik Velenje (tom VI, knj. 13, dok. br. 189).
166. Izveštaj komandira 3. čete Vermanšafta »Celje-istok« od 14. maja 1944. komandantu 3. vermanšaft bataljona o prepadima partizanskih patrola u okolini Velenja (tom VI, knj. 13, dok. br. 190).
167. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 15. maja 1944. za prikupljanje u Podgaju i za prebacivanje u Šahbegoviće (tom IV, knj. 25, dok. br. 172).
168. Izveštaj 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 16. maja 1944. o dolasku na prostor Podgraba (tom IV, knj. 25, dok. br. 175).
169. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 17. maja 1944. za nadiranje pravcima Podgrab — Bratiljevići — Jabuka i Podgrab — Orahovica — Bogovići i za zaprečavanje na liniji Goražde — Ustikolina (tom IV, knj. 25, dok. br. 174).
170. Obrazloženje njemačke Vrhovne komande od 18. maja 1944. Vrhovnoj komandi oružanih snaga za Jugoistok u vezi evakuacije stanovništva sa otoka, iz Zadra i Splita (tom VIII, knj. 2, dok. br. 195).
171. Izveštaj Komande 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 18. maja 1944. o dolasku na prostor Previle i o bombardovanju snaga NOVJ kod Jabuke (tom IV, knj. 25, dok. br. 175).
172. Izveštaj Treće čete od 18. maja 1944. god. 811. nemačkom bataljonu o dejstvima protiv jedinica NOV u jugoistočnom Sremu (tom I, knj. 17, dok. br. 155).
173. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 19. maja 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o situaciji i aktivnosti na sektoru Štajerske (tom VI, knj. 13, dok. br. 191).
174. Naređenje 14. brdskog lovačkog puka 7. SS. divizije od 19. maja 1944. za gonjenje jedinica 17. NOU divizije pravcem Jabuka — Dobro Polje (tom IV, knj. 25, dok. br. 176).
175. Izveštaj 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 19. maja 1944. o pokretima i borbama na prostoru Jabuka — Modro Polje — Mazlina — Dobro Polje (tom IV, knj. 25, dok. br. 177).
176. Izvod iz izveštaja komandanta za okupirane oblasti Koruške i Kranjske od 20. maja 1944. o aktivnosti na sektoru Gorenjske (tom VI, knj. 13, dok. br. 192).
177. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 20. maja 1944. za dejstvo na prostoru Mrežica — Budanj — Ljubina i za spriječavanje prelaza 17. NOU divizije preko rijeke Sutjeske u Crnu Goru (tom IV, knj. 25, dok. br. 178).
178. Zapovijest Komande 500. SS padobranskog lovačkog bataljona od 20. maja 1944. za prebacivanje Bataljona na polazne aerodrome kod Bečkereka, Zagreba i Banje Luke (tom IV, knj. 25, dok. br. 179).

179. Dopunska zapovijest Komande 500. SS padobranskog lovačkog bataljona od 20. maja 1944. za prebacivanje Bataljona na polazne aerodrome kod Zagreba i Banje Luke (tom IV, knj. 25, dok. br. 180).
180. Izještaj Komande 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 20. maja 1944. o situaciji na prostoru Modro Polje — Varoš — Mrežica (tom IV, knj. 25, dok. br. 181).
181. Zapovijest 264. njemačke pješadijske divizije od 21. maja 1944. za napad na Dugi otok i Kornat (tom VIII, knj. 2, dok. br. 196).
182. Naređenje 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 21. maja 1944. za napad i potiskivanje jedinica 17. NOU divizije sjevero-zapadno od Popovog Mosta (tom IV, knj. 25, dok. br. 182).
183. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 22. maja 1944. za razbijanje jedinica NOVJ na prostoru Ljubina — Kukanos — Osoje i za gonjenje pravcem Vrbnica — Ljubin grob — Kapičin Do — Javorak (tom IV, knj. 25, dok. br. 183).
184. Zapovijest Komande 7. SS divizije »Princ Eugen« od 23. maja 1944. za drvarsku operaciju (tom IV, knj. 25, dok. br. 184).
185. Zapovijest Komande 500. SS padobranskog lovačkog bataljona od 23. maja 1944. za desant na Drvar (tom IV, knj. 25, dok. br. 185).
186. Izveštaj komandira 2. Ijutomerske čete Vermanšafta od 23. maja 1944. o borbi na Metulovom Vrh (tom VI, knj. 13, dok. br. 193).
187. Plan Komande njemačke 2. oklopne armije od 24. maja 1944. za raspored i dejstvo 500. SS padobranskog lovačkog bataljona u drvarskoj operaciji (tom IV, knj. 25, dok. br. 186).
188. Zapovijest Komande 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« od 24. maja 1944. za napad na Janju i Šipovu (tom IV, knj. 25, dok. br. 187).
189. Dopunska zapovijest Komande 13. SS puka 7. SS divizije »Princ Eugen« od 24. maja 1944. za zauzimanje polaznih položaja na zapadnoj obali rijeke Vrbasa na liniji Grabanta — Selište i Brišće — Drenov Dol (tom IV, knj. 25, dok. br. 188).
190. Naređenje Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 24. maja 1944. za pokret ka Foči i Goraždu (tom IV, knj. 25, dok. br. 189).
191. Zapovijest komandanta Borbene grupe »Obermeier« 500. SS padobranskog lovačkog bataljona od 24. maja 1944. za pokret motorizovane kolone iz Zagreba preko Bosanske Krupe za Bihać (tom IV, knj. 25, dok. br. 190).
192. Zapovijest Komande 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 25. maja 1944. za prebacivanje na prostor Goražde — Rogatica — Sokolac (tom IV, knj. 25, dok. br. 191).
193. Izveštaj komandanta 2. vermanšaft bataljona od 25. maja 1944. Komandi Vermanšaft puka »Donja Štajerska« o brojnom stanju jedinica i o gubicima u oružju i opremi u borbama protiv delova

2. SNOU brigade »Ljubo Šercer« na sektoru Pečovnik — Rdečnik (tom VI, knj. 13, dok. br. 194).
194. Izveštaj o aktivnosti 2. čete Vermanšafta Ptuj—jug za vreme od 30. aprila do 25. maja 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 195).
195. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 26. maja 1944. Ispostavi Službe bezbednosti Brežice o situaciji i aktivnosti na sektoru Štajerske (tom VI, knj. 13, dok. br. 196).
196. Iz izveštaja komandira 2. čete Vermanšafta Mozirje od 26. maja 1944. o borbi protiv delova SNOU brigade »Tone Tomšič« i »Ljubo Šercer« kod Šmihela (tom VI, knj. 13, dok. br. 197).
197. Iz izveštaja Žandarmerijske stanice Prevalje od 26. maja 1944. Žandarmerijskom pododseku Prevalje o prepadu delova Istočnokoruškog NOP odreda na žandarmerijsku patrolu kod rudnika Leše (tom VI, knj. 13, dok. br. 198).
198. Izvod iz izveštaja komandanta policije i Službe bezbednosti za okupirane oblasti Koruške i Kranjske od 27. maja 1944. o aktivnosti partizana na sektoru Gorenjske (tom VI, knj. 13, dok. br. 199).
199. Izveštaj komandira 2. čete Vermanšafta Ptuj-jug od 28. maja 1944. Komandi 2. vermanšaft bataljona o sukobu sa partizanima kod Visokog vrha (tom VI, knj. 13, dok. br. 200).
200. Izveštaj komandanta Prvog lovačkog rezervnog puka od 29. maja 1944. o borbama ovog puka prilikom pothvata »Šah« (tom V, knj. 27, dok. br. 200).
201. Izveštaj Štaba Prvog bataljona 383. puka 373. legionarske divizije od 30. maja 1944. o borbama u toku pothvata »Šah« (tom V, knj. 27, dok. br. 202).
202. Izveštaj komandira 1. čete Vermanšafta Maribor—okolina od 30. maja 1944. Komandi 1. bataljona Vermanšaft puka »Donja Štajerska« o borbi na sektoru Rdečnik — Zg. Razbor (tom VI, knj. 13, dok. br. 201).
203. Izvod iz dnevnika 18. landesšicen puka od 16. aprila do 31. maja 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 202).
204. Izvod iz dnevnika nemačkog Žandarmerijskog okruga Kranj o aktivnosti partizana na sektoru Gorenjske od 16. aprila do 30. maja 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 203).
205. Izvod iz dnevnika rukovodstva fašističke Republikanske partije za Goričku pokrajinu za vreme od 16. do 30. aprila 1944. godine (tom VI, knj. 13, dok. br. 204).
206. Izvod iz operacijskog dnevnika 2. bataljona 13. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije »Princ Eugen« o borbama protiv jedinica NOV i POJ na sektoru Jajce — Mrkonjič-Grad i Mliništa — Potoci u maju 1944. godine (tom IV, knj. 25, dok. br. 192).

207. Obaveštenje komandanta policije i Službe bezbednosti za Donju Štajersku od 2. juna 1944. Ispostavi Službe bezbednosti u Brežicama o aktivnosti jedinica NOVJ u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 14, dok. br. 126).
208. Izveštaj Žandarmerijske stanice Zagorje od 2. juna 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj o partizanskoj diverziji na železničkoj pruzi kod stanice Zagorje (tom VI, knj. 14, dok. br. 127).
209. Beleške savjetnika Njemačkog poslanstva u Zagrebu od 3. juna 1944. o drvarskoj operaciji (tom IV, knj. 26, dok. br. 120).
210. Izveštaj 1. čete »Mariborokolina« od 3. juna 1944. Prvom bataljonu Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o borbi protiv jedinica NOVJ u rejonu Velike i Male Kope na Pohorju (tom VI, knj. 14, dok. br. 128).
211. Izveštaj Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« od 4. juna 1944. o angažovanju potčinjenih jedinica u borbama protiv jedinica NOVI (tom VI, knj. 14, dok. br. 129).
212. Izveštaj 1. alarmne čete »Celje-istok« od 6. juna 1944. Komandi 3. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o borbi koju je vodila protiv jedinica NOVJ u rejonu Šmihela (tom VI, knj. 14, dok. br. 130).
213. Izveštaj Sreske žandarmerije Trbovlje od 6. juna 1944. Okružnoj žandarmeriji Celje o napadu jedinica NOVJ na Polšnik i Podkum (tom VI, knj. 14, dok. br. 131).
214. Izveštaj Sreske žandarmerije Trbovlje od 6. juna 1944. Okružnoj žandarmeriji Celje o napadu jedinica NOVJ na žandarmerijsku ispostavu Sv. Katarina — čeče (tom VI, knj. 14, dok. br. 132).
215. Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 7. juna 1944. Komandi 2. oklopne armije o gubicima u drvarskoj operaciji (tom IV, knj. 26, dok. br. 121).
216. Zapovijest Komande njemačke 13. legionarske SS divizije »Handžar« od 7. juna 1944. za napad na jedinice NOV i POJ na pravcima Rastošnice, Priboja i Visoke Glave (tom IV, knj. 26, dok. br. 122).
217. Izveštaj 1. čete »Maribor-okolina« od 7. juna 1944. Komandi 1. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o prepadu jedinica NOVJ na kantonman Dovže i o borbama u rejonu Sakeršnik — Turčnik (tom VI, knj. 14, dok. br. 133).
218. Izveštaj Sreske žandarmerije Trbovlje od 7. juna 1944. Okružnoj žandarmeriji Celje o napadu jedinica NOVJ na uporište Sv. Jurij — Podkum (tom VI, knj. 14, dok. br. 134).
219. Izveštaj Sreske žandarmerije Trbovlje od 7. juna 1944. Okružnoj žandarmeriji Celje o napadu jedinica NOVJ na uporište i rudnička postrojenja u Hrastniku (tom VI, knj. 14, dok. br. 135).

220. Izveštaj Sreske žandarmerije Trbovlje od 11. juna 1944. Okružnoj žandarmeriji Celje o napadu partizana na Žandarmerijsku stanicu Jurklošter (tom VI, knj. 14, dok. br. 136).
221. Izveštaj 1. alarmne čete »Maribor-okolina« od 11. juna 1944. Komandi 1. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« o pročešljanju rejona Crni vrh — Brešar — Turičnica (tom VI, knj. 14, dok. br. 137).
222. Izveštaj komandanta Brdskog bataljona »Hajne« od 12. juna 1944. Komandi 139. puka 188. rezervne divizije od 12. juna 1944. o borbama protiv jedinica NOVJ u rejonu Svodenj — Nova Oselica — Fužine (tom VI, knj. 14, dok. br. 138).
223. Izveštaj 1. alarmne čete »Maribor-okolina« od 14. juna 1944. Komandi 1. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« o borbama protiv jedinica NOVJ u rejonu Brešar — Turičnica potok — Dovže (tom VI, knj. 14, dok. br. 139).
224. Izveštaj Alarmnog puka »Brandenburg« od 16. juna 1944. o akciji »Zonenvende« na području Gorskog kotara i Notranjske (tom VI, knj. 14, dok. br. 140).
225. Izveštaj Žandarmerijske stanice Poljane od 24. juna 1944. o borbi protiv partizana kod Malenskog vrha (tom VI, knj. 14, dok. br. 141).
226. Zapovijest komandanta Prvog bataljona Četrnaestog SS brdskog lovačkog puka od 26. juna 1944. god. za prelaz na levu obalu Lima na sektoru Bijelog Polja (tom III, knj. 7, dok. br. 325).
227. Izveštaj 2. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« od 27. juna 1944. o napadu partizana na patrolu 1. alarmne čete »Ljutomer« u rejonu Kavče (tom VI, knj. 14, dok. br. 142).
228. Uputstva Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 30. juna 1944. potčinjenim jedinicama da otklone uočene nedostatke pri izvođenju borbi (tom VI, knj. 14, dok. br. 143).
229. Izvod iz pregleda pokrajinskog savetnika u Celju o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Štajerske od 1. do 30. juna 1944. godine (tom VI, knj. 14, dok. br. 156).
230. Izveštaj Štaba Prvog bataljona Četrnaestog SS brdskog lovačkog puka o borbama Bataljona u periodu od 11. do 30. juna 1944. godine (tom III, knj. 7, dok. br. 326).
231. Izvod iz operacijskog dnevnika 2. bataljona 13. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije »Princ Eugen« o borbama protiv jedinica NOV 1 POJ na prostoriji Ribnik — Mliništa — Prozor — Fojnica u junu 1944. godine (tom IV, knj. 26, dok. br. 123).
232. Izveštaj nemačke narodne grupe u Banatu od 1. jula 1944. god. Zemaljskom vodstvu narodne grupe o naoružanju svojih jedinica (tom I, knj. 17, dok. br. 157).
233. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 1. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 144).

234. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 2. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 145).
235. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 3. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 146.)
236. Izvod iz operacijskog dnevnika 2. bataljona 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« o dejstvu na prostoru Bugojno — Donji Vakuf — Gornji Vakuf — Rastovo od 1. do 5. jula 1944. godine (tom IV, knj. 27, dok. br. 153).
237. Izveštaj 1. alarmne čete »Maribor-okolina« od 5. jula 1944. Komandi 1. bataljona Vermašft-puka »Donja Štajerska« o neuspeloj akciji u rejonu Rogle na Pohorju (tom VI, knj. 14, dok. br. 147).
238. Izveštaj komandanta Brdskog bataljona »Hajne« 139. puka nemačke 188. rezervne brdske divizije od 6. jula 1944. o borbama koje je vodio u rejonu Reka — Orehek — Bukovo (tom VI, knj. 14, dok. br. 148).
239. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 6. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 149).
240. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 7. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 150).
241. Izveštaj zastupnika komandanta Sreske žandarmerije Trbovlje od 8. jula 1944. Komandi Okružne žandarmerije Celje o gubicima koje je žandarmerijska patrola Ispostave Sv. Katarina pretrpela kod mesta Čeče (tom VI, knj. 14, dok. br. 151).
242. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 10. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 152).
243. Zapovijest Komande njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«) od 11. jula 1944. za operaciju protiv jedinica 29. NOU divizije u Hercegovini (tom IV, knj. 27, dok. br. 158).
244. Obaveštajni izvještaj Komande njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«) od 11. jula 1944. o sastavu i rasporedu jedinica 29. NOU divizije i o odnosu stanovništva i četnika prema njemačkoj vojsci (tom IV, knj. 27, dok. br. 159).
245. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 11. jula 1944. o aktivnosti NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 153).
246. Izveštaj Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 12. jula 1944. o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Slovenije i borbama protiv njih (tom VI, knj. 14, dok. br. 154).

247. Naređenje Brdske divizije SS trupa »Skenderbeg« od 14. jula 1944. god. svojim borbenim grupama za pravce napada na Andrijevicu i Berane (tom III, knj. 8, dok. br. 354).
248. Izveštaj Okružne uprave nemačke narodne grupe za istočni Srem od 14. jula 1944. god. nemačkoj narodnoj grupi u NDH o napadu jedinica NOV na selo Čalmu (tom I, knj. 17, dok. br. 158).
249. Izveštaj o brojnom stanju i naoružanju jedinica nemačke narodne grupe u Banatu od 15. jula 1944. godine (tom I, knj. 17, dok. br. 159).
250. Izvod iz ratnog dnevnika 18. landesshützen-puka u Celju o aktivnosti jedinica NOVI od 1. juna do 15. jula 1944. na teritoriji Štajerske i okupatorsko-kvislinškim pothvatima (tom VI, knj. 14, dok. br. 155).
251. Izvod iz dnevnika Žandarmerijskog okruga Kranj o aktivnosti jedinica *NOVJ* na teritoriji Gorenjske od 1. juna do 15. jula 1944. godine (tom VI, knj. 14, dok. br. 157).
252. Naređenje Grupe »Lim-istok« od 16. jula 1944. za pripremu napada u akciji »Draufgenger« (tom III, knj. 8, dok. br. 355).
253. Izveštaj 1. alarmne čete »Celje-zapad« od 16. jula 1944. Trećem bataljonu Vermašaft-puka »Donja Štajerska« o borbi sa snagama NOV u rejonu Svetine (tom VI, knj. 15, dok. br. 146).
254. Izveštaj komandanta Sreske žandarmerije Trbovlje od 17. jula 1944. komandantu žandarmerije za Štajersku o napadu na žandarmerijsku patrolu kod Trojana (tom VI, knj. 15, dok. br. 147).
255. Izveštaj zamenika komandanta 1. bataljona »Holm« 25. SS. policijskog puka od 20. jula 1944. o akcijama na Bohoru i Osliču (tom VI, knj. 15, dok. br. 148).
256. Izveštaj 1. alarmne čete 2. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« od 21. jula 1944. o sukobima sa partizanima u rejonu šoštanj — Velenje — Šmartno ob Paki (tom VI, knj. 15, dok. br. 149).
257. Izveštaj 1. alarmne čete »Ptuj« 2. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« od 21. jula 1944. o borbi s partizanima u rejonu Bohora (tom VI, knj. 15, dok. br. 150).
258. Izveštaj komandanta 1. bataljona »Hajne« (Heine) 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 23. jula 1944. o borbama u rejonu Cerčno — Šebrelje — Oblakov vrh (tom VI, knj. 15, dok. br. 151).
259. Izveštaj 6. alarmne čete 2. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« od 23. jula 1944. o napadu na Zagorje ob Savi (tom VI, knj. 15, dok. br. 152).
260. Zapovest komandanta novoformiranog Brdskog lovačkog puka »Trek« (Treck) od 22. jula 1944. o zadacima puka (tom VI, knj. 15, dok. br. 153).
261. Pismo nemačke narodne grupe od 24. jula 1944. god. vodi narodne grupe za Banat o potrebama da se dodeli oružje i radio-stanice (tom I, knj. 17, dok. br. 160).

262. Izveštaj Žandarmerijske stanice Črna od 26. jula 1944. Žandarmerijskom odeljenju Prevalje o situaciji na sektoru stanice i aktivnosti partizana (tom VI, knj. 15, dok. br. 154).
263. Izveštaj Okružne uprave nemačke narodne grupe za istočni Srem od 27. jula 1944. god. o paljenju žita od strane pripadnika NOV i PO (tom I, knj. 17, dok. br. 162).
264. Izveštaj 4. alarmne čete Vermanšafta »Ptuj — Ljutomer« od 29. jula 1944. komandantu 2. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o prepadu partizana na Šmartno ob Paki (tom VI, knj. 15, dok. br. 155).
265. Izveštaj zamenika zonderfirera 3. alarmne čete »Celje-istok« od 31. jula 1944. o napadu partizana na Loku pri Žusmu (tom VI, knj. 15, dok. br. 156).
266. Izveštaj komandanta 4. alarmne čete »Ptuj — Ljutomer« od 31. jula 1944. o napadu na uporište Šmartno ob Paki (tom VI, knj. 15, dok. br. 157).
267. Pregled pokrajinskog savetnika u Celju o aktivnosti jedinica 4. operativne zone Slovenije od 1. do 31. jula 1944. na teritoriji Štajerske (tom VI, knj. 15, dok. br. 158).
268. Izvod iz izveštaja 13. SS-policijskog puka od 1. avgusta 1944. o partizanskoj aktivnosti u oblasti Koruške (tom VI, knj. 15, dok. br. 159).
269. Izveštaj komandira 1. alarmne čete »Celje-istok« od 1. avgusta 1944. Štabu 3. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o napadu na uporište Rečica ob Savinji (tom VI, knj. 15, dok. br. 160).
270. Izveštaj komandira 1. alarmne čete »Ptuj« od 2. avgusta 1944. Štabu 2. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o napadu na uporište šoštanj (tom VI, knj. 15, dok. br. 161).
271. Izveštaj komandira 1. alarmne čete »Celje-istok« od 2. avgusta 1944. o stanju u uporištu Rečica ob Savinji i o traženju da se ono napusti (tom VI, knj. 15, dok. br. 162).
272. Naređenje komandanta SS i policije 18. vojnog okruga od 4. avgusta 1944. za pojačanu borbu protiv jedinica NOV (tom VI, knj. 15, dok. br. 163).
273. Naređenje komandanta Područja za osiguranje Srema od 5. avgusta 1944. god. potčinjenim jedinicama za napuštanje zaprečne linije na Bosutu (tom I, knj. 17, dok. br. 163).
274. Izveštaj komandira 1. alarmne čete »Celje-istok« od 6. avgusta 1944. Štabu 3. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o borbama u okolini Mozirja i odlaska čete u Letuš (tom VI, knj. 15, dok. br. 164).
275. Izveštaj Brdskog lovačkog puka »Trek« od 7. avgusta 1944. o situaciji na području Puka (tom VI, knj. 15, dok. br. 165).

276. Izveštaj Žandarmerijske stanice Črna od 10. avgusta 1944. Žandarmerijskom odeljenju Prevalje o situaciji na sektoru stanice i aktivnosti partizana (tom VI, knj. 15, dok. br. 166).
277. Izvod iz Ratnog dnevnika 18. landesšicen-puka u Celju o aktivnosti u vremenu od 17. jula do 11. avgusta 1944. godine (tom VI, knj. 15, dok. br. 178).
278. Izveštaj komandanta 137. rezervnog brdskog lovačkog puka od 12. avgusta 1944. o akciji »Prin« na području zapadne Istre (tom VI, knj. 15, dok. br. 167).
279. Izveštaj komandira 2. čete 1. bataljona 137. rezervnog brdskog lovačkog puka od 12. avgusta 1944. o akciji »Prin« na području zapadne Istre (tom VI, knj. 15, dok. br. 168).
280. Izveštaj komandanta 1. bataljona 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 13. avgusta 1944. o akciji u rejonu Čepovan — Črni Vrh (tom VI, knj. 15, dok. br. 169).
281. Izveštaj komandanta Sreske žandarmerije Trbovlje od 14. avgusta 1944. Okružnoj žandarmeriji Celje o prepadu na Hrastnik (tom VI, knj. 15, dok. br. 170).
282. Izveštaj Čete za vezu 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 19. avgusta 1944. o borbi u rejonu Ravberkomande kod Postojne (tom VI, knj. 15, dok. br. 171).
283. Izveštaj Žandarmerijske stanice Črna od 20. avgusta 1944. Okružnoj žandarmeriji Velikovec o borbi u rejonu Koprivne (tom VI, knj. 15, dok. br. 172).
284. Operacijski dnevnik Prvog bataljona 14. pješadijskog puka 7. SS. divizije »Princ Eugen« za vrijeme od 1. jula do 22. avgusta 1944. godine (tom III, knj. 8, dok. br. 356).
285. Izveštaj komandira 1. alarmne čete »Celje-zapad« od 24. avgusta 1944. Štabu 3. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« o zaprečavanju drumu Celje — Vranjsko (tom VI, knj. 15, dok. br. 173).
286. Izvod iz izveštaja 13. SS-polijskog puka od 26. avgusta 1944. o aktivnosti partizana na području puka i akciji u rejonu Črna — Solčava — Logarska dolina (tom VI, knj. 15, dok. br. 174).
287. Izveštaj 136. rezervnog brdskog lovačkog puka od 29. avgusta 1944. Komandi 188. rezervne brdske divizije o borbama u rejonu planine Krn (tom VI, knj. 15, dok. br. 175).
288. Izveštaj Šajber Jozefa iz 2. alarmne čete »Celje-istok« od 29. avgusta 1944. o napadu na uporište Luče (tom VI, knj. 15, dok. br. 176).
289. Naređenje komandanta SS i policije 18. vojnog okruga od 30. avgusta 1944. za formiranje Škole za borbu protiv partizana (tom VI, knj. 15, dok. br. 177).
290. Izvod iz Dnevnika Žandarmerijskog okruga Kranj od 18. jula do 30. avgusta 1944. godine (tom VI, knj. 15, dok. br. 179).

291. Naredba komandanta 3. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« od 30. avgusta 1944. o priznavanju borbenih dana jedinica bataljona (tom VI, knj. 15, dok. br. 180).
292. Izvod iz ratnog dnevnika 3. čete 517. landesšicen-bataljona od 1. jula do 30. avgusta 1944. godine (tom VI, knj. 15, dok. br. 181).
293. Izveštaj Žandarmerijske stanice Bled od 30. avgusta 1944. Sreskoj žandarmeriji Radovljica o miniranju električne centrale Zasip (tom VI, knj. 15, dok. br. 182).
294. Ratni dnevnik majora Berna iz Štaba Dvadeset prvog armijskog korpusa Grupe armija »E« (tom III, knj. 8, dok. br. 357).
295. Izveštaj Komande grupe Slovenačkih narodnih vamostnih straža u Postojni od 3. septembra 1944. o napadu jedinica 9. korpusa NOVJ na uporište Črni Vrh (tom VI, knj. 16, dok. br. 126).
296. Izveštaj 4. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« od 3. septembra 1944. o prepadu na patrole 3. alarmne čete kod Reštanja i o situaciji na području Kozjanskog (tom VI, knj. 16, dok. br. 127).
297. Izvještaj Komande njemačkog 2. nastavnog bataljona od 4. septembra 1944. o osujećenoj namjeri zapovjedništva 9. gorske pukovnije da sa svojim jedinicama pređe na stranu NOVJ (tom IV, knj. 29, dok. br. 145).
298. Izveštaj komandanta 2. bataljona Vermanšaft-puka »Donja Štajerska« od 7. septembra 1944. o prepadu na grupu pripadnika NOVJ u rejonu Trnavča (tom VI, knj. 16, dok. br. 128).
299. Izveštaj dr Egona Treka od 7. septembra 1944. o borbi sa jedinicama 14. NO divizije u rejonu Konjiške gore (tom VI, knj. 16, dok. br. 129).
300. Naređenje komandanta SS i policije u 18. vojnom okrugu od 10. septembra 1944. za sprečavanje sabotažnih akcija (tom VI, knj. 16, dok. br. 130).
301. Izveštaj dr Egona Treka od 11. septembra 1944. o situaciji i o napadima jedinica NOVJ na uporišta u Podčetrteku i Kozju (tom VI, knj. 16, dok. br. 131).
302. Izveštaj pukovnika dr Egona Treka od 12. septembra 1944. o napadima jedinica 4. operativne zone na uporišta u Letušu, Šmartnom ob Peki i Mozirju (tom VI, knj. 16, dok. br. 132).
303. Dnevni raport Ajnzacgrupe policije bezbjednosti i Službe bezbjednosti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 12. septembra 1944. dostavljen kao informacija Njemačkom poslanstvu u Zagrebu (tom IV, knj. 29, dok. br. 546).
304. Predlog komandanta 611. landesšicen-bataljona od 12. septembra 1944. o merama za regulisanje saobraćaja na pruzi Celje — Velenje (tom VI, knj. 16, dok. br. 133).
305. Izveštaj pukovnika dr Egona Treka od 13. septembra 1944. o borbama u rejonu Dobrovlja i prodoru jedinica NOVJ u Šmartno ob Paki i Letuš (tom VI, knj. 16, dok. br. 134).

306. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Hrastnik od 14. septembra 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj o sukobu patrole s pripadnicima NOVJ kod Turja (tom VI, knj. 16, dok. br. 135).
307. Obaveštajni prilog izveštaju Štaba puka »Trek« od 16. septembra 1944. komandantu 13. vojnog okruga o posledicama aktivnosti 4. operativne zone Slovenije u Donjoj Štajerskoj (tom VI, knj. 16, dok. br. 136).
308. Dnevni raport Ajnzacgrupe policije bezbjednosti i Službe bezbjednosti u NDH od 18. septembra 1944. dostavljen kao informacija Njemačkom poslanstvu u Zagrebu (tom IV, knj. 29, dok. br. 147).
309. Izveštaj Komande Grupe armija »F« od 21. septembra 1944. Operativnom odjeljenju njemačke kopnene vojske za Jugostok o dezertersvima iz redova ustaških, domobranskih i legionarskih jedinica (tom IV, knj. 29, dok. br. 148).
310. Dnevni raport Ajnzacgrupe policije bezbjednosti i Službe bezbjednosti u NDH od 22. septembra 1944. dostavljen kao informacija Njemačkom polanstvu u Zagrebu (tom IV, knj. 29, dok. br. 149).
311. Odgovor komandanta opkoljenog garnizona u Kaštelu od 22. septembra 1944. na ultimatum 5. korpusa NOVJ (tom IV, knj. 29, dok. br. 150).
312. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Gorje od 22. septembra 1944. sreskom načelniku o odmazdi nemačke voske u Srednjoj Radovni (tom VI, knj. 16, dok. br. 137).
313. Izveštaj pukovnika dr Egona Treka od 23. septembra 1944. o situaciji u rejonu Graške Gore i angažovanju jedinica borbene grupe radi što potpunije konfiskacije životnih namirnica na području šoštanj — Velenje (tom VI, knj. 16, dok. br. 138).
314. Zapovijest Štaba Grenadirskog jurišnog puka Borbene grupe »Rudno« od 25. septembra 1944. za napad na Prnjavor (tom IV, knj. 29, dok. br. 151).
315. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Črna od 26. septembra 1944. komandantu Žandarmerijskog odeljenja u Prevalji o situaciji i stanju na području stanice u toku septembra (tom VI, knj. 16, dok. br. 139).
316. Uputstvo opunomoćenika komandanta SS i policije u 18. vojnom okrugu od 27. septembra 1944. o merama koje treba preduzeti za uspešnu odbranu uporišta od napada jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 16, dok. br. 140).
317. Naređenje komandanta SS i policije u 18. vojnom okrugu od 27. septembra 1944. o rasporedu i zadacima nemačkih oficira kod jedinica slovenačkog domobranstva (tom VI, knj. 16, dok. br. 141).
318. Dnevni raport Ajnzacgrupe policije bezbjednosti i Službe bezbjednosti u NDH od 28. septembra 1944. dostavljen kao informa-

- cija Njemačkom poslanstvu u Zagrebu (tom IV, knj. 29, dok. br. 152).
319. Zapovest Štaba puka »Trek« od 28. septembra 1944. potčinjenim jedinicama za akciju na području Boč — Donačka gora (tom VI, knj. 16, dok. br. 142).
  320. Izveštaj štandartenfirera Rekvarda od 29. septembra 1944. Njemačkom poslanstvu u Zagrebu o nepovoljnom razvoju situacije kod Banje Luke (tom IV, knj. 29, dok. br. 153).
  321. Naređenje komandanta SS i policije u 18. vojnom okrugu od 1. oktobra 1944. za pojačanje odgovornosti oficirskog sastava (tom VI, knj. 16, dok. br. 143).
  322. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Zidani Most od 1. oktobra 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj o diverziji na železničkoj pruzi kod Šavne Peči (tom VI, knj. 16, dok. br. 145).
  323. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Trbovlje od 2. oktobra 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti o prepadu na Trbovlje (tom VI, knj. 16, dok. br. 146).
  324. Izveštaj obavještajnog oficira pri Štabu njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 6. oktobra 1944. o vješanju 21 rodoljuba iz Bosanske i Hrvatske Dubice (tom IV, knj. 30, dok. br. 139).
  325. Izveštaj komandanta Sreske žandarmerije Prevalje od 11. oktobra 1944. Okružnoj žandarmeriji Velikovec o situaciji na području Mežičke doline (tom VI, knj. 16, dok. br. 147).
  326. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Škofja Loka od 19. oktobra 1944. o napadu jedinica 7. slovenačke NOU brigade »France Prešern« na uporište Praprotno (tom VI, knj. 16, dok. br. 148).
  327. Ratni dnevnik Puka »Trek« od 28. septembra do 20. oktobra 1944. o dejstvu Puka protiv jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 16, dok. br. 149).
  328. Izvod iz dnevnika nemačkog Žandarmerijskog okruga Kranj o aktivnosti jedinica NOVJ na teritoriji Gorenjske od 1. septembra do 5. oktobra 1944. godine (tom VI, knj. 16, dok. br. 150).
  329. Izvod iz Ratnog dnevnika 3. čete 517. landesšicen-bataljona od 1. septembra do 18. oktobra 1944. godine (tom VI, knj. 16, dok. br. 151).
  330. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Gorenja Vas od 22. oktobra 1944. o napadu 31. NO divizije na Poljane i o pružanju pomoći napadnutoj posadi (tom VI, knj. 17, dok. br. 121).
  331. Ratni dnevnik Puka »Trek« od 21. do 25. oktobra 1944. o dejstvima protiv jedinica 4. operativne zone Slovenije (tom VI, knj. 17, dok. br. 122).

332. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Kranjska Gora od 26. oktobra 1944. o miniranju hotela »Erika« u Kranjskoj Gori (tom VI, knj. 17, dok. br. 123).
333. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Guštanj od 26. oktobra 1944. Žandarmerijskom odeljenju Prevalje o situaciji na području Stanice u mesecu oktobru (tom VI, knj. 17, dok. br. 124).
334. Izveštaj njemačkog poslanika u Zagrebu od 28. oktobra 1944. ministru spoljnih poslova Trećeg Rajha o stanju u 13. SS diviziji »Handžar« (tom IV, knj. 30, dok. br. 153).
335. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Zidani Most od 30. oktobra 1944. Sreskoj žandarmeriji u Trbovlju o diverziji jedinica NOVJ na železničkom mostu kod Loke pri Zidanom Mostu (tom VI, knj. 17, dok. br. 125).
336. Izveštaj Žandarmerijske stanice Polšnik od 31. oktobra 1944. o prepadu jedinica NOVJ na carinsku patrolu kod Borovka (tom VI, knj. 17, dok. br. 126).
337. Izveštaj Žandarmerijske stanice Zagorje od 8. novembra 1944. komandantu policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj o rušenju mostova kod Zagorja (tom VI, knj. 17, dok. br. 127).
338. Izveštaj komandira Žandarmerijskog odeljenja Prevalje od 11. novembra 1944. Okružnoj žandarmeriji Velikovec u Pliberku o situaciji na području Odeljenja (tom VI, knj. 17, dok. br. 128).
339. Izveštaj Žandarmerijske stanice Bohinjska Bistrica od 13. novembra 1944. Sreskoj žandarmeriji u Radovljici o sukobu u rejonu Stare Fužine (tom VI, knj. 17, dok. br. 129).
340. Izveštaj komandira 2. alarmne čete »Celje« od 14. novembra 1944. komandantu 3. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« o napadu na uporište Buče (tom VI, knj. 17, dok. br. 130).
341. Zapovest komandanta SS policije Tršćanske provincije od 16. novembra 1944. za akciju protiv 4. bataljona 9. slovenačke NO brigade na području Brkina (tom VI, knj. 17, dok. br. 131).
342. Izveštaj kapetana Haga od 16. novembra 1944. komandantu 1. bataljona 14. SS policijskog puka o akciji u rejonu Pribišje — Semič (tom VI, knj. 17, dok. br. 132).
343. Izveštaj komandanta 1. bataljona 14. SS policijskog puka od 20. novembra 1944. o dejstvu Bataljona pri upadu u Belu krajinu (tom VI, knj. 17, dok. br. 136).
344. Izveštaj komandira 2. alarmne čete »Celje« od 24. novembra 1944. komandantu 3. bataljona Vermašaft-puka »Donja Štajerska« o borbenoj aktivnosti čete (tom VI, knj. 17, dok. br. 137).
345. Obavještenje njemačkog komandanta odbrane Sarajeva od 26. novembra 1944. višim ustanovama i jedinicama u garnizonu da je preuzeo dužnost komandanta odbrane grada (tom IV, knj. 30, dok. br. 173).

346. Izveštaj komandira Žandarmerijskog odeljenja Prevalje od 27. novembra 1944. o situaciji na području Odeljenja (tom VI, knj. 17, dok. br. 138).
347. Izveštaj komandanta policije i Službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 2. decembra 1944. o situaciji u pokrajini (tom VI, knj. 17, dok. br. 139).
348. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Radeče od 7. decembra 1944. o napadu jedinica 15. NO divizije na uporište St. Janž (tom VI, knj. 17, dok. br. 140).
349. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Bohinjska Bistrica od 8. decembra 1944. o borbi u rejonu Stare Fužine (tom VI, knj. 17, dok. br. 141).
350. Izveštaj komandanta Bobene grupe »Trek« od 10. decembra 1944. višem vodi SS i policije u 18. vojnom okrugu o angažovanju jedinica na području Pohorja u oktobru i novembru (tom VI, knj. 17, dok. br. 142).
351. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Črna od 11. decembra 1944. komandiru Žandarmerijskog odeljenja Prevalje o situaciji na području Stanice u prvoj polovini decembra (tom VI, knj. 17, dok. br. 143).
352. Izvod iz Ratnog dnevnika 3. čete 507. landesšicen-bataljona od 25. oktobra do 15. decembra 1944. godine (tom VI, knj. 17, dok. br. 144).
353. Izveštaj komandanta 2. bataljona 139. rezervnog brdskog lovačkog puka od 23. decembra 1944. komandantu puka o akciji u rejonu Col — Predmeja (tom VI, knj. 18, dok. br. 131).
354. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Ponikva od 30. decembra 1944. Sreskoj žandarmeriji u Celju o napadu na transportni voz između Ponikve i Dobovec (tom VI, knj. 18, dok. br. 132).
355. Izvod iz Ratnog dnevnika 3. čete 517. landesšicen-bataljona od 16. do 31. decembra 1944. godine (tom VI, knj. 18, dok. br. 133).
356. Zapovest komandanta Bobene grupe »Nikel« od 6. januara 1945. Borbenoj grupi »Flekner« za akciju čišćenja na prostoru severno i južno od druma Št. Vid — Novo Mesto (tom VI, knj. 18, dok. br. 134).
357. Zapovest komandanta Zaštitne oblasti Ljubljanske pokrajine od 8. januara 1945. potčinjenim jedinicama za akciju čišćenja na prostoru između reke Save i druma Št. Vid — Novo Mesto (tom VI, knj. 18, dok. br. 135).
358. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 19. januara 1945. o rasporedu i zadacima 10. divizije »Mas« (tom VI, knj. 18, dok. br. 136).
359. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 20. januara 1945. potčinjenim jedinicama za de-

- blokiranje Bataljona »Fulmine« u uporištu Trnovo (tom VI, knj. 18, dok. br. 137).
360. Izveštaj komandanta 517. landesšicen-bataljona od 30. januara 1945. Komandi 184. landesšicen-puka o aktivnosti jedinica NOV i PO Slovenije na železničkoj pruzi Kranj—Jesenice (tom VI, knj. 18, dok. br. 139).
  361. Zapovest komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 2. februara 1945. Komandi 10. SS policijskog puka za akciju Ribecal (Rübezahl) na području Trnovskog gozda (tom VI, knj. 18, dok. br. 140).
  362. Izveštaj Žandarmerijske stanice Vojnik od 3. februara 1945. o napadu 2. bataljona 13. slovenačke NOU brigade »Mirko Bračić« na auto-kolonu 2. bataljona 14. SS policijskog puka na drumu Frankolovo — Stranice (tom VI, knj. 18, dok. br. 141).
  363. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 11. februara 1945. Komandi 10. SS policijskog puka za produženje akcije »Ribecal« na području Trnovskog gozda (tom VI, knj. 18, dok. br. 142).
  364. Dnevna zapovest komandanta SS i policije u 18. vojnom okrugu od 13. februara 1945. potčinjenim jedinicama prilikom odlaska 14. SS policijskog puka (tom VI, knj. 18, dok. br. 143).
  365. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 1. marta 1945. za formiranje Akcijskog štaba »Leve« (tom VI, knj. 19, dok. br. 155).
  366. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 2. marta 1945. za formiranje Združenog odreda »Leve« (tom VI, knj. 19, dok. br. 156).
  367. Zapovest Združenog odreda »Leve« od 2. marta 1945. potčinjenim jedinicama za napad na jedinice 30. i 31. divizije JA na području Trnovskog gozda (tom VI, knj. 19, dok. br. 157).
  368. Obaveštenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 2. marta 1945. o dolasku u Istru Crnogorskog dobrovoljačkog korpusa (tom VI, knj. 19, dok. br. 158).
  369. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 6. marta 1945. za obezbeđenje prostora Col — Čepovan — Gorica — Vipavska dolina (tom VI, knj. 19, dok. br. 159).
  370. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 6. marta 1945. za formiranje Radne zajednice od predstavnika jedinica stranih nacionalnosti (tom VI, knj. 19, dok. br. 160).
  371. Obaveštenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 8. marta 1945. o pristizanju četnika pukovnika Nikolića u Istru (tom VI, knj. 19, dok. br. 161).

372. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 11. marta 1945. za premeštanje 1. bataljona 10. SS policijskog puka, 1. bataljona SS policijskog puka »Bocen« i Dobrovoljačkog bataljona »Italija II« na područje Soška dolina — Kobarid — Tolmin (tom VI, knj. 19, dok. br. 162).
373. Izvod iz dnevnih izveštaja 517. landesšicen-bataljona od 12. marta 1945. dostavljen potčinjenim jedinicama o aktivnosti jedinica Glavnog štaba Slovenije i savezničke avijacije na železničku prugu Kranj — Jesenice u prvoj dekadi marta (tom VI, knj. 19, dok. br. 163).
374. Izveštaj komandira Ispostave Žandarmerijske stanice Arja Vas od 14. marta 1945. o napadu jedinica Kamniško-zasavskog NOP odreda na delove Protivtenkovskog lovačkog divizionu kod Kasaza (tom VI, knj. 19, dok. br. 164).
375. Pripremna zapovest komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 15. marta 1945. o zadacima Borbene grupe »Blank« za vreme ofanzive »Frilingsanfang« (tom VI, knj. 19, dok. br. 165).
376. Mesečni izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Dobovec od 15. marta 1945. Sreskoj žandarmeriji u Trbovlju o situaciji na području stanice (tom VI, knj. 19, dok. br. 166).
377. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Zagorje od 17. marta 1945. Sreskoj žandarmeriji Trbovlje o situaciji na području stanice (tom VI, knj. 19, dok. br. 167).
378. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 19. marta 1945. Štabu SS brdske brigade Kraških lovaca za prebacivanje na područje Banjske planote (tom VI, knj. 19, dok. br. 168).
379. Zapovest komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 19. marta 1945. Štabu SS brdske brigade Kraških lovaca o čišćenju Banjske planote (tom VI, knj. 19, dok. br. 169).
380. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 19. marta 1945. o dodeljivanju Štabne čete četničkoj Dinarskoj diviziji za vreme operacije »Frilingsanfang« (tom VI, knj. 19, dok. br. 170).
381. Izveštaj komandanta Sreske žandarmerije u Trbovlju od 20. marta 1945. Okružnoj žandarmeriji u Celju o situaciji na području sreza (tom VI, knj. 19, dok. br. 171).
382. Naređenje združenog odreda »Vildgraf« od 27. marta 1945. Borbenej grupi »Lerh« za ponovno zauzimanje Sinjeg vrha (tom VI, knj. 19, dok. br. 172).
383. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 3. aprila 1945. za završetak operacije »Frilingsanfang« i za obezbeđenje Trnovskog gozda (tom VI, knj. 19, dok. br. 173).

384. Uputstvo komesara za odbranu Rajha u Štajerskoj od 10. aprila 1945. za onesposobljavanje rudnika (tom VI, knj. 19, dok. br. 176).
385. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice šoštanj od 11. aprila 1945. o napadu 2. slovenačke NOU brigade »Ljubo Šercer« na šoštanj (tom VI, knj. 19, dok. br. 177).
386. Izveštaj komandira Žandarmerijske stanice Vojnik od 14. aprila 1945. o borbi sa 1. slovenačkom NOU brigadom »Tone Tomšič« u rejonu Stražice (tom VI, knj. 19, dok. br. 178).
387. Naređenje komandanta SS i policije u Operativnoj zoni Jadransko primorje od 20. aprila 1945. za angažovanje Srpskog dobrovoljačkog korpusa u bok i pozadinu 4. armije JA na pravcu Banja Loka — Delnice — Zlobin (tom VI, knj. 19, dok. br. 179).
388. Naređenje komandanta SS i policije te komandanta u pozadini fronta Grupe armija »E« od 4. maja 1945. da se u Ljubljani proglašava pooštreno opsadno stanje (tom VI, knj. 19, dok. br. 182).

SKRAĆENICE

A

A	Armija
A. A. (AA)	Aufklärungsabteilung (izviđački bataljon)
Abt.	Abteilung (odeljenje, odred, odsek, grupa, bataljon, divizion)
Abt. Verw.	Abteilung Verwaltung (upravno odeljenje)
Abw.	Abwehr (Abver, kontraobaveštajna služba)
ad	artiljerijski divizion
A. D. (AD)	Aktionärsko društvo
A. G.	Aktiengesellschaft (akcionarsko društvo)
A. H. A. (AHA)	Allgemeines Heeresamt (Glavna uprava za opšte poslove Kopnene vojske)
A.H. Qu. (AHQu)	Armeehauptquartier (štab armije)
A. K. (AK)	Armeekorps (armijski korpus)
A. O. (AO)	Abwehroffizier (oficir Abvera, oficir kontraobaveštajne službe)
A. O. K. (AOK)	Armeeoberkommando (komanda armije)
A. PiEü	Armeepionierführer (načelnik inženjerije u armiji)
Arko	Artilleriekommandeur (komandant artiljerije — pri-date i formacijske u diviziji, korpusu itd.)
AU	Angehörigenunterhalt (pozadinsko snabdevanje i zbrinjavanje)
Ausb	Ausbildung (s) — nastava, obuka (nastavni, školski)
Ausl. komm.	Ausladungskommando (istovarna komanda)
Az	Aktenzeichen (oznaka akta)
AVNOJ	Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije

B

b (bat.)	bataljon
b.	bei (pri)
Battr	Batterie (baterija)
bd	brdska divizija
BdE	Befehlshaber des Ersatzheeres (komandant rezervne — dopunske vojske — jedinica)
bef.	befördert (otposlato, ekspedovano)
Bhf	Bahnhof (železnička stanica)
blp	brdski lovački puk

BRT	bruto registarskih tona
btr	baterija
Bv. T. O.	Bevollmächtigter Transportoffizier (opunomoćeni oficir za transport ili saobraćajnu službu)
BZ (Bz)	Bezirk (srez)
BZKom	Bezirkskommando (sreska komanda)

CDK	Crnogorski dobrovoljački korpus
CdZ	Chef der Zivilverwaltung (šef Civilne uprave)
Chfs (Chs)	Chiefsache (predmet — za — načelnika)
Ch. d. Gen.	Chef des Generalstabes des Heeres (načelnik Generalštaba Koptene vojske)
St. d. H.	Chef des Transportwesens (načelnik transportne, odnosno saobraćajne službe)
Chef d. Trspw.	
CK	Centralni komitet
CKG	Croatische Kampfgemeinschaften (Hrvatske borbene grupe — zajednice)

četa

D

d. h.	das heisst (to jest, to znači)
DGA	Deutscher General Albanien (nemački general u Albaniji)
div.	divizija
Div. Gef. Std	Divisionsgefechtsstand (komandno mesto divizije)
Div. St. Qu	Divisionsstabquartier (štab divizije)
DM	Draža Mihailović
Dt. Trsp. Bev.	Deutscher Transportbevollmächtigter (nemački opunomoćenik za transport)
Dulag	Kriegsgefangenendurchgangslager (prolazni logor za ratne zarobljenike)

E

EAM	Opštenarodni antifašistički front Grčke
ELAS	Narodnooslobodilačka vojska Grčke
EDES	Nacionalna demokratska grčka vojska
Ers.	ersatz (dopunski, rezervni)

F

F.	Feld-(poljski)
F. d. R.	Für die Richtigkeit (za tačnost)
F. d. R. d. A.	Für die Richtigkeit der Abschrift (za tačnost prepisa)
F. E. B. (FEB)	Feldersatzbataillon (poljski dopunski bataljon)
F. H. Qu.	Führerhauptquartier (Firerov glavni stan)

Feldkdr.	Feldkommandantur (feldkomandantura, oblasna voj- noupravna komanda)
F. K. (FK)	Feldkommandantur
Fliefü	Fliegerführer (komandant avijacije)
Frhr	Freiherr (baron)
Fr. H. West	Fremde Heere West (Odeljenje stranih armija — Za- pad)
FS	Fernschreiben (telegram, depeša)
Füs.	Füsilierabteilung (fizički — izviđački bataljon)
Fwi Amt	Führungswirtschaft Amt (Operativna uprava za vojnu privredu)

G.	Generalstab (generalštab)
Gabo	Gasabwehroffizier — oficir za protivhemijsku zaštitu (PHZ)
GAST	Geräteausgabestelle (Stanica za izdavanje tehničke opreme)
GBM	Generalbevollmächtigter für Metallerzgruben (Glavni opunomoćenik za rudnike metala)
Geb. A. K. (AK)	Gebirgsarmee korps (brdski armijski korpus)
Geh. (geh.)	Geheim (poverljivo)
GehKdos	Geheime Kommandosache (strogo poverljivo)
gKdos	Geheime Kommandosache (strogo poverljivo)
Gen. d. Inf.	General der Infanterie (general pešadije)
Gen. d. Pi.	General der Pioniere (general inženjerije, načelnik inženjerije)
Gen. d. Trspw.	General des Transportwesens (general Uprave za tran- sport, general Uprave za transportovanje trupa i materijala)
Gen. Qu.	Generalquartiermeister (načelnik pozadine, koman- dant pozadine, komanda pozadine)
gen. st.	generalštabni
Gen. St. d. H.	Generalstab des Heeres (Generalštab Kopnene vojske — KoV-a)
G. F. P. (GFP)	Geheime Feldpolizei (Tajna vojna policija)
GLTD	geltend (važi za)
Gr	Gruppe, Grenadier-(grupa, grenadirski-a)
GrA	Grupa armija
Gren.	Grenadier-(grenadirski)
Gr. Fü	Gruppe Fürsorge (grupa — odeljenje za socijalno staranje)
Gruf	Gruppenführer (grufenfirer, čin u SS-jedinicama; odgovara činu general-lajtnanta, odnosno general- potpukovnika KoV-a)

H

H.	Heer (Kopnena vojska)
Hako	Hafenkommando (lučka komanda, komanda luke, pri- staništa)
Harko	Höherer Artilleriekommandeur (viši artiljerijski ko- mandant, komandant artiljerije u grupi armija, ar- miji, odnosno korpusu)

H. Gr.	Heeresgruppe (grupa armija)
H. Gr. Nachr. Fū	Heeresgruppennachrichtenführer (načelnik službe veze u armiji)
H. K. L. (HKL)	Hauptkampflinie (glavni odbrambeni položaj — pojas, glavna borbena linija)
H. K. P. (HKP)	Heereskraftfahrpark (auto-park, auto-baza)

I

I. A.	Im Auftrag (po ovlaštenju)
i. G.	im Generalstab (generalštabni)
Inf.	Infanterie-(pešadija, pešadijska-i)
Inf. Div.	Infanterie-Division (pešadijska divizija)
Inf. Rgt.	Infanterie-Regiment (pešadijski puk)
Ini.	Inland (unutrašnjost)
I. V. (i. V)	In Vertretung (zastupa)

J

Jabo	Jagdbomber (lovac-bombarder)
Jag.	Jäger-(lovački)

K

K. (K)	Korpus
K-da	Komanda
K. d. F. (KdF)	Kraft durch Freude (Snaga kroz radost)
K-do	Kommando (Komanda)
K. H. Qu.	Korpshauptquartier (štab korpusa)
K. K. (KK)	Kreiskommandantur (krajskomandantura, okružna vojnoupravna komanda)
Koriick	Kommandeur des rückwärtigen Armeegebietes (komandant armijske pozadinske oblasti)
KoV	Kopnena vojska
KPJ	Komunistička partija Jugoslavije
Kr (KR)	Hitno (oznaka telegrama)
K. St. N.	Kriegsstärke Nachweisungen (ratna formacija)
K-t (k-t)	Komandant
K. T. B. (KTB)	Kriegstagebuch (ratni dnevnik)

L

L	Landesverteidigung (teritorijalna odbrana)
L. d. N. (LdN)	Leiter des Nachrichtenwesens (načelnik službe veze)
Ld. Sch. (LS)	Landeschützen (landessiceni)
L. G.	Leichtes Geschütz (laki top)
lov.	lovačka (i)
L. V. O. (LVO)	Luftwaffen-Verbindungsoffizier (vazduhoplovni oficir za vezu)
L. W.	Luftwaffe (vazduhoplovstvo)

M

M. G.	Maschinengewehr (mitraljez)
mot.	motorisiert (motorizovan)
Mil. Bfh.	Militärbefehlshaber (vojnoupravni komandant)
MINORS	Ministarstvo oružanih snaga (u NDH)

N

nachr.	nachrichtlich (na znanje)
Nachr. Aufkl.	Nachrichtenaufklärungs- und Auswertungstelle 4
Ausw. St. 4	(4. stanica za radio-izvidanje i obradu podataka)
(NAAST. 4)	
Nafii	Nachrichtenführer (načelnik veze)
NaVo	Nachrichtenverbindungsoffizier (oficir za vezu)
NAV	Nacionalni arhiv Vašington
NDH	Nezavisna Država Hrvatska
NKOJ	Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije
NOR	Narodnooslobodilački rat
NOVA	Narodnooslobodilačka vojska Albanije
NSDAP	Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei (nacionalsocijalistička nemačka radnička partija)
NSFO	Nationalsozialistischer Führungsoffizier (nacionalsocijalistički oficir za ideološko vaspitanje)
NSKK	Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (Nacionalsocijalistički automobilski korpus)

O

O 1 (O 2, O 3)	1. (2, 3) Ordonnansoffizier des Stabes (1, 2. odnosno 3. ordonans-oficir štaba)
Ob.	ober — (vrhovni, a)
O. B. (OB)	Oberbefehlshaber (vrhovni komandant, vrhovni vojni zapovednik, komandant)
O. B. Südost	Oberbefehlshaber Südost (komandant Jugoistoka)
Obgefr.	Obergefreiter (obergefrajter; odgovara činu desetara KoV-a)
Obgrf.	Obergruppenführer (obergruppenfirer, čin u SS-formacijama; odgovara činu general-pukovnika KoV-a)
OkA	Oklopna armija
O. K. H. (OKH)	Oberkommando des Heeres (Vrhovna komanda Kopnene vojske)
Okki	oklopna (i)
O. K. W. (OKW)	Oberkommando des Wehrmacht (Vrhovna komanda oružanih snaga)
O. Kdo H. Gr. F	Oberkommando Heeres Gruppe F (Komanda Grupe armija »F«)
O. Qu.	Oberquartiermeister (načelnik za pozadinu)
O. R. R.	Oberregierungsrat (viši državni savetnik)
Ostbf	Obersturmbanführer (oberšturmbanfirer, čin u SS-formacijama; odgovara činu potpukovnika KoV-a)
O. U.	Ortsunterkunft (mesto razmeštaja, položaj)
o. V.	ohne Verzögerung (bez zakašnjenja)

pa	protivavionski
paa	protivavionski artiljerijski
Pak	Panzerabwehrkanone (protivtenkovski top)
p. Abt	Planungsabteilung (Odeljenje za planiranje)
pd	pešadijska divizija
peš. div.	pešadijska divizija
pol.	policijska (i)
potp.	potpisao
pp	pešadijski puk
pt	protivtenkovski
ptad	protivtenkovski artiljerijski divizion
ptč	protivtenkovska četa
Pz.	Panzer (tenk, oklop, oklopna-i)
Pz AOK 2	Panzerarmeeoberkommando 2 (Komanda 2. oklopne armije — K-da 2. OkA)
Pz. Gren.	Panzergranadier-(oklopnogrenadirski)
Pz. Jäg.	Panzerjäger-(protivtenkovski)
Pz. Sp. Kp	Panzerspähkompanie (oklopnoizviđačka četa)

Q

Qu.	Quartiermeister (načelnik pozadine)
-----	-------------------------------------

R

R.	Rücken (uz povraćaj)
ResK	Reservekorps (rezervni korpus)
RFSS (RfSS)	Reichsführer SS (Rajhsfirer SS, zvanje — čin najvišeg starešine SS-a u Trećem Rajhu, odgovara činu general-feldmaršala KoV-a)
Rgt	Regiment (puk)
Rk	Reichskanzlei (Rajhskancelarija)
Rgt. Gef. St.	Regimentgefechtsstand (komandno mesto puka, pukovsko komandno mesto)
R. M. (RM)	Reichsmark (rajhsmarka, marka — novčanica)
RSO	Raupenschlepper Ost (artiljerijsko oruđe na guseničku vuču, modela »Istok«)
Rittm.	Rittmeister (konjički kapetan)

s. (schw)	schwer (teški)
sehn. Abt.	schnelle Abteilung (brzi odred, bataljon)
SD	Sicherheitsdienst (Služba bezbednosti)
SDK	Srpski dobrovoljački korpus
Seekdt	Seekommandant (pomorski komandant, komandant pomorskog rejona)
s. Qu.	sichere Quelle (siguran, pouzdan izvor)
SSD	sehr-sehr-dringlich (veoma hitno; oznaka stepena hitnosti telegrama — depeše)
St	Staffel (odeljenje, eskadrila)
Stoart	Stabsoffizier der Artillerie (artiljerijski štabni oficir)

Stopi   Stabsoffizier der Pioniere (inženjerijski štabni **oficir**)
St. Qu.   Stabsquartier (mesto štaba, štab)
s. t. m.   siehe Tagesmeldung (vidi dnevni izveštaj)

TB   Technisches Bataillon (tehnički bataljon)
TK. (Trsp. Kdtr.)   Transportkommandantur (transportna **komanda**)
T. O. (TO)   Transportoffizier (transportni oficir, oficir **za transport**)
TgB   Tagebuch (delovodnik)
tvrđ.   tvrđavska(i)

U

U. a.   Unter anderem (između **ostalog**)
U. R. (UR)   Urgent (hitno)

V

v. (V.)   von (Von) — fon (oznaka za najnižu plemićku titulu)
V.   Verdrahtet (poslato telegrafski)
Verw.   Verwaltung (uprava)
VII   Vojnoistorijski institut
Vojna upr.   vojna uprava
Vojnopr.   Vojnopravni
VOMI   Volksdeutsche Mittelstelle (Folksdojčemitelštele)
V. O. (VO)   Verbindungsoffizier (oficir za vezu)
VŠ NOV i POJ   Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

W

W. B. (WB)   Wehrmachtsbefehlshaber (komandant oružanih snaga)
W. F. St. (WFSt)   Wehrmachtführungsstab (Operativni štab **Vermahta**)
Wi.   Wirtschaft (privreda)
Wkr   Wehrkreis (vojni okrug)
W. Stb. (WStb)   Wehrwirtschaftliche Stab (vojnoprivredni štab)
Wü   Wehrunwürdig (nepodoban da služi u oružanim snagama)
Wwi   Wehrwirtschaftliche (vojnoprivredni)

Z

Z   Zentralabteilung (Opšte odeljenje)
z. b. V. (zbV)   Zur besonderen Verwendung (za naročitu — **specijalnu** — upotrebu)
zgl   zugleich (istovremeno)
z. T.   zum Teil (većim delom)
z. V.   zur Verfügung (na raspolaganju, za korišćenje)
z. Z.   zur Zeit (za sada)

Ostalo

j

Ia	operativno odeljenje, odsek (operativni oficir)
Ib	odeljenje (odsek) za pozadinu (oficir za snabdevanje i zbrinjavanje; načelnik pozadine; skraćena se upotrebljava u divizijama i grupama armija)
Ic	obaveštajno odeljenje, odsek (obaveštajni oficir)
IIa	personalno odeljenje (odsek) za oficire (načelnik personalnog odeljenja, odseka)
IIb	personalno odeljenje (odsek) za podoficire (načelnik personalnog odeljenja, odseka)
III	pravno odeljenje
IVa	intendantsko odeljenje (intendant)
IVb	sanitetsko odeljenje (načelnik saniteta)
IVc	veterinarsko odeljenje (veterinar, načelnik veterine)
IVd	sveštanička sekcija (sveštenik)
V	odeljenje za transport

i

REGISTAR

LIČNA IMENA

A

Ajhberger (Eichberger) — 597
 Alajbegović Mehmed — 63, 105, 552
 Aldrian Eduard — 25, 37, 336, 368
 Altgajer Branimir (Altgaver) — 179, 180
 Aman (Amann) — 213
 Angelis Maksimilijan (Maximilian de Angelis) — 865, 893, 1058, 1080
 Ankof (Ankoff) — 239
 Arent (Ahrendt) — 175, 285

B

Bacing — 551, 937
 Bader Paul — 102, 679
 Badoljo Pjetro (Badoglio Pietro) — 106, 423
 Bagrjanov Ivan — 525, 561
 Bahman (Bachmann) — 612
 Bakarić Vladimir — 104
 Bajalica Dmtar Bajo — 816
 Bajraktari Mehmed — 112
 Bajraktari Muharem — 111—113
 Baletić Luka — 526
 Barč (Bartscht) — 812
 Bartu Luj — 188
 Basta Ilija — 317
 Begić Vilko — 248, 249, 428
 Bekei (Boeckel) — 19
 Bern (Böhm) — 850, 938
 Berne Franc (Böhme Franz) — 89, 893
 Bemer — 1190
 Bence — 1013
 Beneš (Benesch) — 289, 290, 333
 Benkel — 360
 Berenc — 534

Berends Herman — 422, 431, 569, 682
 Berger — 283, 311
 Berger Gotlob (Gottlob) — 63, 70, 179, 222, 924
 Bergman — 770
 Berner — 22—24
 Bether — 646
 Birker — 1010, 1013, 1024, 1026, 1033, 1036—1038, 1041, 1046, 1050, 1055, 1058—1060, 1064, 1065, 1071
 Birkner Leopold (Bürckner) — 117
 Boban Rafael — 398
 Boris III (bugarski car) — 531
 Borman Martin — 752
 Borota — 1190
 Bose (Bosse) — 283, 311
 Bot (von Both) — 625, 938
 Brauhič (Brauchitsch) — 827, 83S, 839
 Brauner Jozef (Josef) — 81, 144, 265
 Braumiler (Braumüller) — 91, 516
 Broz Josip Tito — 8, 55, 101, 112, 153, 154, 157, 164, 165, 194, 250, 272, 273, 276, 288—290, 303, 306, 308, 323, 324, 336, 353, 376, 392, 401, 422, 424, 430, 444, 460, 503, 504, 509, 525, 526, 528—530, 548—550, 571, 594, 599, 604, 620, 652, 663, 681, 684—688, 694, 713, 717, 737, 739, 753, 755, 767, 773, 774, 777—780, 802, 817, 847, 877, 879, 889, 891, 893, 899, 902, 909, 918, 929, 933, 953, 967, 968, 973, 1000, 1007, 1018, 1061, 1094, 1101, 1104, 1126, 1142, 1143, 1156, 1158, 1160, 1164, 1167, 1168, 1170, 1175—1177, 1192, 1204, 1205

Brudermiler — 601, 881, 885, 886,
931, 937, 1026, 1036, 1038, 1040,
1054, 1059, 1065

Bruns — 803

Bulat Tomislav — 788

Burgemajster (Burgemeister) —
501

Burgdorf — 983

Burhard — 1116

Butlar (Buttlar) — 874, 1009, 1026,
1028, 1033

C

Cangen Gustav (von Zangen Gus-
tav) — 151

Cecet — 189

Cib (Zieb) — 569

Cimer Rikard (Zimmer Richard) —
859

Cimerman (Zimmermann) — 636,
639, 696

Cirfogel — 976

Cvade (Zwade) — 144

C

čerčil Randolf — 324, 536

čerčil Vinston (Churchill Vinston)
— 324, 424, 549

Cudin Milan — 188—190

D

Dalige Kurt (Daluege Kurt) — 63,
841

Damjanović M. Miodrag — 526, 527

Dapčević Peko — 777, 779

Davide — 152

Dener Ernst — 89, 287

Denic — 864

Deric (Derits) — 432

Deva Džafer — 676, 1171 •

Digovic — 423

Dipelhofer (Dippelhofer) — 811

Dizener — 530, 659

Došen Ilija — 816

Draganov — 935

Duenzing — 968, 1022, 1023, 1033,
1035

Đ

Đovalin Luka — 113

Đujić Momčilo — 192, 237, 239, 240

Đurišić Pavle — 167, 186, 390, 391,
393, 609, 846, 935

E

Eberhart (Eberhardt) — 236

Eberth — 79

Emier (Oemler) — 813, 814

Erdsmandorf — 1050, 1060, 1066,
1073

Erih Franc — 210

F

Farnbiler fon Hemingen Urlih (Fre-
iherr Varnbüller von und zu
Hemmingen Urlich) — 291, 634,
870, 872, 878, 882, 884, 886, 893,
894, 904, 907—909, 911, 914, 926,
936, 978, 1024, 1040, 1042, 1055,
1060

Fauler Ierza Ganter — 323

Felber Hans Gustav — 11, 172, 205,
251, 328, 422, 527, 534, 571, 582,
631, 639, 659, 661, 679, 703, 704,
928, 932, 933, 936, 939, 978, 979

Felmi Helmut (Felmy Helmut) —
89, 735, 760, 864, 1024, 1059, 1060,
1065, 1066, 1077, 1078, 1103

Fen Gustav Han (Fehn) — 223, 570,
727, 883, 1095

Ferč Herman (Foertsch Hermann)
— 89

Fetke (Fädke) — 597

Fibig Martin (Fiebig) — 534, 915

Fictum Ekštat (Graf Vitzthum von
Eckstadt) — 396, 625, 763, 883,
893, 1022

Fictum Jozef (Fitzthum Josef) —
222, 223, 667, 724, 1175

Fišer Adolf — 565, 572, 597, 678

Fišer Herman (Fischer Hermann)
— 758, 1197

Fleps Artur (Phleps Arthur) — 63,
222, 508

Florijan — 601

Freleker (Froelecker) — 321

Frencl (Frenzl) — 177

Fribe Helmut (Friebe) — 806, 1165

Frideburg Hans Georg (Friedeburg
Hans Georg) — 864

Furman — 1162

G

Gabel — 129
 Gajb Teodor (Geib Theodor) — 223
 Gajtner (Kurt Ritter von Geitner) — 89, 139, 166, 234, 247, 527, 533, 572, 629, 870, 883, 890, 891, 893, 907, 910, 915, 928, 937—939, 978
 Gildenfelt Hajnc (Gyldenfeldt Heinz) — 395, 672, 716, 718, 753, 763, 993, 1001, 1008, 1075, 1092, 1097
 Girao — 1049
 Glez (Glaise) Edmund fon Horstena — 62, 63, 552, 553, 565, 873, 900, 919, 921, 925, 938
 Globočnik Odilo (Globocnick) — 162, 836, 848, 862, 863
 Gončarev — 1162
 Gosman — 645, 646
 Grafenštajn Joakim — 368
 Grampe — 790, 794, 798, 883, 937
 Grob Helmut — 443—445
 Grolman Helmut (Helmuth Grolmann) — 139, 1010, 1031, 1040, 1041, 1166
 Grotman (Grottmann) — 222
 Guderijan — 1082
 Gulman Oto (Gullmann Otto) — 223, 564
 Gustović Artur — 785, 786

H

Hadži-Dauti Imer — 113
 Hagemon — 618
 Hajnaker (Heinacker) — 825
 Hajdrih Hajnrih — 63
 Hajnrih Hans Lamers — 217, 218, 221
 Hamer Maks — 237
 Hampel — 1018, 1022, 1027
 Han (Hahn) — 612
 Harling — 215, 527, 534, 877, 928, 934, 938, 946, 1008, 1057, 1075
 Hausding — 111
 Hauser Wolfgang (Hauser Wolfgang) — 807
 Helge Auleb — 287, 402, 425, 539, 540, 565, 567, 568, 572, 936, 940, 947
 Henke Gerhard — 564
 Herman Karl — 368
 Hens — 111
 Hes Rudolf (Hess) — 431
 Hesel (Hessel) — 844, 850
 Hezeke (Höseke) — 230
 Hilebrant — 283, 569

Himler Hanjrih — 62, 102, 179, 180, 217, 218, 221, 432, 524, 753, 900, 932, 973, 1007, 1013, 1018, 1027, 1036, 1040, 1047, 1092, 1110
 Hinterzer (Hinterseer) — 937
 Hitler Adolf — 45, 68, 192, 217, 276, 460, 524, 525, 527, 528, 530, 531, 534, 535, 577, 602, 610, 664, 665, 752, 825, 828, 837, 839, 877, 892, 919, 927, 930—934, 936, 938, 939, 944, 946, 958, 975, 976, 985, 997, 998, 1004, 1006, 1009, 1028, 1051, 1098, 1131, 1181
 Hodža Adem — 112, 113
 Hodža Fadilj — 110, 112, 113
 Hofman — 254
 Holman (Hollmann) — 232
 Horti Nikola (Hortty Nikolaus) — 398
 Hug — 570
 Huzen (Husen) — 846

I

Iberrajter (Ueberreither) — 752, 753

J

Jan Bata — 788
 Jani — 205
 Janičić Ivan — 183
 Jasper — 833
 Jeger (Jäger) — 314
 Jevdević Dobrosav — 1170
 Jireš (Jiresch) — 354
 Jodl Alfred — 117, 525, 602, 664, 827, 829, 1001, 1005, 1013, 1026, 1114
 Jovanović Dragomir Dragi — 526
 Jovanović Mirko — 779
 Jungenfeld — 686, 696
 Jupe Hans (Juppe) — 63, 916

K

Kajtel Vilhelm (Keitel Wilhelm) — 8, 249, 524, 864, 932, 944
 Kalabić Nikola — 526, 527
 Kalajitović Vuk — 167
 Kalisto (Calisto) — 432
 Kalteneger (Kaltenegger) — 860
 Kamerhofer Konstantin — 71, 179, 180, 253, 752, 753, 883, 884, 885, 887, 902, 955, 1047, 1110

- Kapetanović — 237—239
 Kap-her (frajher fon Kap-her) — 523, 591, 937
 Karadorđević Aleksandar I — 188, 239
 Karadorđević Petar II — 376
 Karstanin (Carstanien) — 431—433
 Kaserer (Kasserer) — 71
 Kaše Zigfrid (Kasche Siegfried) — 63, 105, 248, 752, 753, 919, 958
 Katner — 1184
 Kaulbak Eberhart (Kaulback Eberhardt) — 111, 141, 148
 Keselring Albert — 754, 826
 Keserović Dragutin — 247, 713
 Ketelhot (Freiherr von Ketelhodt) — 713
 Kibler Jozef (Kübler Josef) — 723, 735, 741, 743, 785, 877, 1038, 1054, 1059, 1060, 1064—1066, 1071, 1072, 1090, 1102, 1194
 Kibler Ludvig (Kübler Ludwig) — 723
 Kilvajn — 617, 618, 627, 965, 970, 971, 981, 995, 1009
 Kin (Kihn) — 786
 Kine Gerhart (Kühne) — 865
 Kintrup — 833, 835
 Kirhner Joakim (Kirchner Joachim) — 15, 18, 306
 Kizov Helmut (Kiesow Helmut) — 782, 783, 787, 789
 Klajber (Kleiber) — 860, 861
 Klaus — 786
 Kloc (Clotz) — 802
 Koler (Kohler) — 564, 1165
 Konrad (Conrad) — 237, 241, 937, 1013, 1071
 Košak Vladimir — 105
 Krempler (Karl von Krempler) — 140, 172, 560, 571, 956
 Kriger Vilhelm Fridrih (Krüger Wilhelm Friedrich) — 63, 1203
 Kristofić Vilim — 261
 Krnjević Juraj — 424
 Kum Oto (Kumm *Otto*) — 678, 1079
 Kuncce Valter — 89
 Kvaternik Slavko — 63, 104, 425, 552
- L**
- Lalatović Mirko — 526
 Lamej (Lamey) — 877
 Lampe — 937, 1049, 1079
 Lanc — 1036, 1059, 1060, 1064—1066, 1072, 1079, 1155
- Langenfas (Langenfass) — 668, 751
 Langer — 1153, 1159, 1161
 Lasman Ginter Hans (Lassmann Günter Hans) — 789
 Lašić Đorđe — 186
 Laupihler — 1022
 Le Suire — 877
 Lehthaler (Lechthaler) — 813
 Lejher (Leyherr) — 873
 Lejzer Ernst (von Leyser Ernst) — 41, 57, 61, 89, 122, 190, 295, 1050, 1055, 1058, 1066, 1072, 1073, 1077, 1080, 1182
 Lemán (Lehman) — 937
 Lengsfeld Oskar — 163
 Lenjin — 303
 Ler Aleksander — 89, 527, 674, 723, 729, 770, 864, 865, 866, 932, 936, 938—940, 968, 1050, 1067, 1086, 1154, 1177, 1183, 1195, 1199
 Levi J. Moris — 819
 Lipert — 238, 240
 List *Vilhelm* 89
 Lorenc Verner (Lorenz Werner) — 179, 431
 Lorković Mladen — 134, 552, 599, 607
 Lorković Radoslav — 788
 Los (Loos) — 553
 Ludviger — 819, 1079, 1103, 1186, 1194
- LJ**
- Ljotić Dimitrije — 392
- M**
- Maček Vladimir Vlatko — 106, 424, 553
 Majsner August — 102, 432, 569
 Malter — 586
 Marek — 311
 Marie Dura — 240
 Marić Momčilo — 240
 Marković — 1168, 1176
 Marković Dragomir — 261
 Marković Živorad Žika — 713
 Mati Jozef — 111
 Mazić — 1201
 Mecger (Metzger) — 552
 Mejtland Henri Vilson (Maitland Henry Wilson) — 549
 Merem (Merrem) — 550, 883, 877, 938, 946

Mesić Milan — 301
Midza (Miedza) — 662
Mihailović Draža — 114—116, 165,
233, 238, 240, 247, 250, 251, 387,
392—394, 420—422, 504, 510—512,
524—529, 531, 535, 536, 603, 713,
714, 899, 918, 926—929, 931—933,
935, 938, 939, 946, 947, 1160, 1170,
1175, 1176, 1190, 1195
Mijović Novak — 237—239
Miler Fridrih Vilhelm (Müller Frid-
rich Wilhelm) — 642, 643, 651,
710, 736, 970, 997, 1020, 1055, 1060,
1072, 1073, 1077, 1152—1156, 1158,
1163
Miljković Huška — 29, 30, 33, 35—
37
Misbah (Missbach) — 892
Mol (fon) — 1022
Moric (von Moritz) — 314
Morman (Mohrmann) — 242—244
Mozeršmit — 1167
Mraović Jovica — 340
Mundhenke — 836, 842, 848
Muravjev Konstantin — 561
Musolini Benito — 106, 192, 276,
308

N

Nagel — 379
Nardeli Anton — 22
Navratil Fridrih Miroslav — 63,
105
Nedić Milan — 52, 102, 166, 172, 384,
390, 392—394, 510, 526—528, 531,
535, 537, 691, 926—929, 931, 933,
946
Nedić Neško — 420, 421, 527
Nikoliš Stevo — 340
Nikolov Ivan — 561
Nimani Mađun — 113
Nimani Veli — 113
Nojbaher Herman (Neubacher Her-
mann) — 172, 179, 390, 394, 422,
524, 527, 534—536, 714, 928, 931—
934, 938
Nojhamer (Neuhammer) — 64

O

Obradović Mićo — 340
Ockoljić Simeun (Pazarac Siniša)
— 102

Ogilvie — 1009, 1013, 1022—1026,
1028, 1030, 1035, 1042, 1054, 1059,
1065
Osdorf (Ossdorf) — 163

P

Pavelić Ante — 64, 104, 172, 248,
249, 267, 283, 383, 397, 425, 461,
552, 607, 717, 752, 753, 754, 878—
880, 882, 884, 886, 888, 1124, 1194
Pavlović — 1195
Pejani Bedri — 220, 221
Pfaferot Verner (Pfafferott Werner)
— 55, 61, 168, 170, 191, 202, 225,
226, 237—239, 244, 266, 307, 309,
313
Pijade Moša — 100
Polek (Poleck) — 634
Popović Nikola — 102
Pribičević Stojan — 323

R

Račić Dragoslav — 245, 420, 526,
527, 578, 713
Radovanović — 1162
Raje Pero — 240
Rajner Frederik (Reiner Frederick)
— 153, 663, 723, 754, 836, 859
Rajzinger — 332
Raković Predrag — 526
Ram Muja — 113
Raš Han — 183—185, 187, 191, 202,
226, 266, 502
Ratgens (Rathgens) — 384, 391, 870,
872, 893
Reden — 1040
Remold — 128
Rendulić Lotar — 89, 139
Resegir (Resseguier) — 657, 668,
724, 765, 768, 770, 772, 808, 1033,
1035, 1036, 1039, 1041, 1042, 1055,
1058, 1073, 1079
Rezener Ervin (Rösener Erwin) —
162, 815
Ribar Ivan — 157
Ribentrop Joahim (Joachim von
Ribbentrop) — 524
Ribka (Rybka) — 289
Ringel Julius — 287
Ristov — 22—24
Riter (Ritter) — 527, 928
Riter Karl — 248, 663
Rodić Slavko — 816

Rokvić Mane — 238, 240
Rosi — 152
Rothamel — 359, 360
Rupnik Leon (Leo) — 815

S

Sabolić Marijan — 428
Salaši Ferenc — 142, 606
Sertić Tomislav — 68, 425
Servaci Vjekoslav (Servatzy) — 187, 188, 190, 239
Simić — 922, 925
Simić Jevrem — 114, 115
Skorceni Oto (Skorzeny Otto) — 192, 308, 1177
Slejd Frederik Džon — 323
Staljin — 529, 530
Stefainski (Stephainski) — 553
Stojadinović Srećko — 779
Stojanov Kočo — 564, 584
Suan Karlo — 779

Š

Šenfelder — 1163
Ševaleri — 1153
Šijan Milan — 340
Šindelmajer — 836
Šindler (Schindler) — 19, 46
Šmidhuber August — 495
Smit-Rihberg (Erich Schmidt-Rihberg) — 657, 722, 724, 734, 751, 765, 768, 772, 862, 866, 957, 1050, 1055, 1059, 1060, 1072, 1076, 1077
Šnekenburger Vili (Schneckenburger) — 568, 617, 637, 684, 694, 893, 935, 936, 952, 988, 1153
Šojer (Scheuer) — 237, 305, 335
Šojerlen Hajn (Scheuerlen Hein) — 574, 583, 670, 954, 1020, 1154
Šolc Erih (Scholz Erich) — 669, 756, 863, 1153, 1157, 1159, 1161
Špac Karl (Spatz Karl) — 864
Šper Albert (Speer) — 270
Špindler — 128
Šreder (Schräder) — 441
Štajnbek Hans (Steinbeck) — 312, 443
Štajndl (Steindl) — 432, 433
Štainfl Nikola — 461, 552
Štal Fridrih (Stahl Friedrich) — 188
Štecel (Stötzel) — 442
Štefan Fridrih (Stephan Friedrich)

— 570, 623, 636, 697, 953, 1009
Štetner Valter (Walter Stettner, Ritter von Grabenhofen) — 144, 568, 693, 694, 696, 874, 990, 992, 997, 1032, 1059, 1060, 1064
Štojrer (Steurer) — 835
Štrahvic (Strachwitz) — 937
Strunk (Strunck) — 349
Stumpf Hans Jirgen (Hans-Jürgen Stumpf) — 864
Šu (Schu) — 515
Šubasić Ivan — 376

T

Tajfer (Teifer) — 239
Talbot Četvind Džon — 323
Tatalović Radoslav — 233
Teder Artur (Teder Arthur) — 864
Tejlor — 89
Tevag (Tewaag) — 594
Tim — 1165
Todorović Mijalko — 777, 779
Tomašević Ivan — 248, 249
Tot Fric (Todt Fritz) — 270
Trek Egon (Treech) — 810
Trgovčević — 428
Trifunović — 1176, 1190, 1203
Trifunović Miroslav — 713
Trifunović Ilija — 676
Tripanof — 935
Turner (Thurner) — 859, 860

U

Uc Vilibald (Utz Willibald) — 144

V

Vagner (Wagner) — 171, 875
Vajel (Weyel) — 421, 422, 890
Vajer — 1103
Vajks Maksimilijan (Weichs Maximilian) — 41, 89, 150, 287, 452, 524, 525, 527, 547, 566, 607, 616, 622, 633, 652, 703, 705, 730, 752, 753, 883, 893, 920, 928, 931, 932, 934, 939, 983, 1056, 1096, 1181
Valter (Walter) — 230, 315, 336, 374, 689, 965
Vander (Wandeer) — 322
Varlimont (Warlimont) Valter — 390, 392, 870, 873, 874, 893, 919

Varnštorf (Warnstorff) — 714, 1153, 1168
 Veler Oto (Wöhler Otto) — 89, 826
 Venerstrum Carls (Charls) — 89
 Velš — 946
 Vilan — 348—350, 354
 Vild (Wild) — 726
 Vinkelbrand — 336
 Vinter August — 391, 395, 396, 519, 534, 558, 578, 587, 611, 625, 635, 665, 672, 873, 874, 876, 892, 893, 900, 907, 909—911, 913—916, 919, 926, 932—940, 946, 947, 957, 979, 989, 1024, 1033, 1041, 1049—1051, 1058, 1065, 1072, 1077, 1078, 1090, 1097, 1110
 Vishaupt (Wisshaupt) — 938
 Vitke — 873
 Vitman August (Wittmann August) — 693, 699, 877, 1103
 Voinović Petar — 816
 Vokić Ante — 134, 425, 552, 599, 607
 Vortman (Wortmann) — 676, 781
 Vrede (Wrede) — 116, 527
 Vrkljan Ante — 463
 Vronski (Wronski) — 825
 Vukadinović Savo — 186
 Vunderlih (Wunderlich) — 597

Z

Zaubercvajg — 961, 1007
 Zaupe — 569
 Zeler — 858
 Zelhof (Selchof) — 431, 938
 Zelmajer Jozef (Selmayr Josef) — 418, 438, 452, 457, 458, 497, 500, 527, 533, 540, 542, 547, 562, 566, 598, 611, 622, 633, 666, 672, 675, 729, 730, 873, 875, 876, 878, 881—886, 890—894, 904, 907, 908, 911, 914, 925, 926, 928, 931, 934, 936, 937, 939
 Zervas Napoleon — 505, 536, 537, 544, 550, 551, 560, 873, 879, 918, 943, 967
 Zis (Süss) — 938
 Zogu Ahmed — 271
 Zomerfeld — 1195
 Zotfang (Sothfang) — 135

Ž

Žan Latr de Tasinji (Jean Lattre de Tasigny) — 864
 Žarić Jagoš — 779
 Živković — 876
 Zukov Georgij — 864

GEOGRAFSKI NAZIVI

A

Ada Ciganlija — 698
 Ada Kale — 556
 Adaševci (kod Šida) — 652, 741, 1089
 Agrinjon — 214
 Ajdovščina >— 840
 Ajel (kod Palmanove) — 833
 Akmačiči (kod Sekovića) — 928
 Albanija — 83, 85, 110, 113, 120, 132, 136, 211—213, 215, 218—220, 222, 223, 234, 247, 268, 269, 271, 379, 386, 387, 501, 511, 513, 533, 554, 584, 607, 614, 634, 667, 676, 767, 874, 876, 879, 881, 899, 913, 927, 931, 955, 964, 967, 975, 978, 991, 1002, 1012, 1018, 1040, 1062, 1067, 1088, 1154, 1155, 1160, 1170, 1171, 1174, 1178, 1180, 1208
 Aleksandravac (župski) — 918
 Aleksandrovo Banatsko — 440, 441
 Aleksinac — 456, 648, 898, 901, 987
 Alibunar — 569, 974
 Alipašica (na pl. Karaormanu) — 502
 Alpi (pl.) — 375, 1061
 Amceli (kod Strumice) — 966
 Anadolija — 386
 Andrijevi (D. i G. kod Slav. Broda) — 255, 417, 439, 576, 1200
 Andrijevića — 143, 185, 435, 446, 470, 473—485, 489, 495, 499, 507, 555, 575, 671, 675, 722, 896, 897, 1022, 1052, 1057, 1058, 1086, 1151, 1160, 1163, 1172
 Anđelat (kod Andrijevice) — 474
 Anina — 563, 564, 959, 969
 Ankara — 535, 548
 Ankona (u Italiji) — 160

Apatin — 699, 735, 738, 994, 1018, 1019, 1021—1025, 1028—1031, 1133, 1035, 1037, 1038, 1040—1042, 1044, 1048, 1050, 1052, 1056, 1087
 Arad (kod Temišvara) — 564, 690
 Arandelovac — 116, 233, 543, 686, 688
 Arbanaške planine — 895
 Ardeni — 839
 Arilje — 246
 Arsakli — 1136, 1137, 1138, 1142, 1144, 1146—1150, 1164, 1165
 Aržano — 380, 871
 Atika — 554, 605, 606, 975, 982
 Atina — 86, 214, 588, 619, 927, 936, 937, 974, 988
 Austrija — 425, 430, 432, 524, 826
 Avala (pl.) — 694, 987, 988

B

Babići (kod Kozarca) — 174
 Babići (kod Piskavice) — 175
 Babin Kao (kod Bele Palanke) — 586
 Babin Potok — 209, 297, 381, 419, 455, 588, 775, 843, 847, 1128, 1134
 Babina Greda (kod Vinkovaca) — 77, 756
 Bača (r.) — 840—842
 Bača pri Modreji (kod Tolmina) — 841
 Bačka — 653, 996, 1000, 1058, 1085
 Bačka Palanka — 631, 781, 782, 789, 989, 1188
 Bačko Gradište — 617, 618, 630, 631
 Badljevi (kod Pakraca) — 261
 Baia de Arama — 563, 567, 569

- Baja (u Mađarskoj) — 1022, 1037, 1052, 1058, 1061, 1064, 1071, 1080, 1088
- Bajina Bašta — 165, 232, 557, 651, 658, 1157, 1178, 1198
- Bakar — 1191
- Balabanska dolina — 1039
- Balkan — 55, 82, 374, 421, 460, 510, 531, 536, 543, 544, 548—550, 602, 604—606, 618, 634, 679, 680, 703, 843, 845, 849, 877, 946, 948, 993, 999, 1001, 1002, 1008, 1010, 1094, 1159, 1170
- Balkansko poluostrvo — vidi Balkan
- Baltičko more — 605
- Banat — 142, 205, 214, 440, 456, 457, 499, 510, 511, 513, 563, 564, 566, 580, 615, 617, 618, 620, 681, 682, 688, 689, 698, 705, 782, 784, 877, 879, 898, 904, 938, 947, 953, 963, 965, 966, 969, 970, 972, 974, 983, 984
- Banatski Brestovac (kod Pančeva) — 570
- Banatski Karlovac — 628
- Banatsko Novo Selo (kod Pančeva) — 568, 570, 975, 976
- Banić (kod Benkovca) — 228
- Banija — 27, 77, 266, 282, 845
- Banoštor — 783
- Banova Jaruga — 75, 80, 143, 419, 429, 456
- Banovdol (šuma kod Vinkovaca) — 77
- Banja Koviljača — vidi Koviljača (kod Loznice)
- Banja Luka — 16, 17, 19, 24, 38—40, 47—57, 79, 86, 143, 145, 155, 173, 177, 213, 273, 280, 290, 416, 426, 439, 576, 610, 611, 621, 756, 826, 962, 963, 966, 970, 986, 1041, 1061, 1062, 1066, 1095, 1098, 1110, 1180, 1188, 1189, 1201
- Banjevci (kod Benkovca) — 193
- Banjska planota — 371, 841
- Bar — 141, 434, 1162
- Baranja — 753, 755
- Barbatovac (kod Blaca) — 925
- Bare (kod Murina) — 480
- Bari (u Italiji) — 438
- Barč (u Mađarskoj) — 398, 872, 1088, 1103, 1104, 1105, 1115, 1116, 1124—1126, 1129, 1134, 1205
- Barilović (kod Karlovca) — 284, 310, 312
- Bastaji (kod Daruvara) — 260
- Bastasi (kod Drvara) — 306, 352
- Baške Vode — 44
- Batajnica — 580, 645, 695
- Batašek (u Mađarskoj) — 1044
- Batina — 621, 735, 738, 1025, 1028—1031, 1033, 1035—1042, 1044—1046, 1048—1058, 1063, 1069, 1072, 1078, 1087
- Batočina — 648, 649
- Bazaj — 658
- Bazijaš (u Rumuniji) — 551, 682, 683, 949
- Beč (Wien, u Austriji) — 64, 434, 525, 527, 936, 938, 939, 1045
- Bečej — 994
- Bečkerek — vidi Zrenjanin
- Begej (kanal) — 440, 441
- Begunje pri Cerknici — 823
- Bela Crkva — 434, 559, 586, 615, 637, 688, 689, 968, 972, 974, 976
- Bela Palanka — 561, 563, 565, 568, 569, 587, 687, 692, 947, 953, 961, 975, 979, 982, 984, 1142
- Bela Stena (kod Bujanovca) — 1159
- Belca (r.) — 841
- Belegiš — 644—646, 982
- Belgija — 111, 432
- Beli Manastir — 757, 1065, 1071
- Beluno (provincija, u Italiji) — 378
- Belušić (kod Svetozareva) — 1158
- Belje (kod Osijeka) — 740
- Bengazi — 438, 456
- Benkovac — 109, 189, 195, 209, 226, 227, 314, 321, 370, 414, 436, 585, 896, 974
- Beograd — 12—14, 86, 91, 100—102, 116, 144, 165, 180, 203, 204, 207, 211, 214, 368, 379, 385, 419, 421, 427, 457, 509, 511, 524, 526, 527, 529, 532, 533, 535—537, 544, 545, 549, 558, 559, 568—570, 573, 578, 579, 580, 587, 588, 592, 599, 600, 604, 605, 608, 613—615, 619—621, 623, 624, 628, 630, 631, 636—639, 641, 644, 647, 651, 652, 658—662, 664, 669, 671, 672, 678, 685, 686, 689—698, 700, 703, 728, 736, 761, 774, 782, 869—871, 873—876, 878, 880, 881, 883, 885, 887, 889—891, 893—895, 897, 898, 900—905, 907, 909, 911—913, 915, 917, 920, 922, 923, 925, 927—929, 931, 933—941, 943, 946, 947, 949—977, 979, 981, 984—999, 1016, 1032, 1036, 1139, 1140, 1142, 1143, 1145, 1146, 1155, 1156, 1159, 1164, 1167

- Berak (kod Orolika) — 742, 743, 780, 807, 1200, 1205
- Berane (sada Ivangrad) — 185, 446, 450, 470, 473, 475—482, 488, 489, 500, 507, 555, 560, 571, 671, 675, 721, 722, 879, 886, 888, 890, 891, 894, 898, 902, 904, 911, 915, 1057, 1072, 1151, 1163, 1172, 1184
- Berat (u Albaniji) — 84, 172, 406, 574, 1134
- Berbati (u Albaniji) — 113
- Berek (kod Bos. Gradiške) — 57
- Berići (kod Kozarca) — 175, 273
- Berlin (u Nemačkoj) — 63, 67, 128, 129, 179, 180, 217, 240, 432, 458, 553, 569, 752, 900
- Berovo — 1137, 1143, 1147, 1149
- Bertiolo (u Italiji) — 833
- Besnica (Sp. i Zg., kod Kranja) — 822
- Bešenići (kod Ivanjske) — 175
- Bešenovo (kod Sremske Mitrovice) — 699
- Bezdan — 1049
- Bičniko (kod Videma) — 834
- Bihac — 13, 36, 59, 86, 136, 143, 169, 197, 212, 238, 267, 273, 279, 283, 286, 289, 290, 293, 294, 300, 308, 309, 333, 335, 336, 345, 351, 415, 419, 556, 580, 585, 600, 775, 808, 826, 889, 1030, 1066, 1093, 1095, 1096, 1100, 1105, 1108, 1109, 1113, 1115, 1116, 1122, 1123, 1129—1131, 1134, 1189, 1191—1194
- Bijela (kod Brčkog) — 844
- Bijela (kod Daruvara) — 259
- Bijela (kod Konjica) — 908
- Bijeli Potok — 301
- Bijelina (kod Kistanja) — 122
- Bijelo Brdo (kod Prijepolja) — 1168
- Bijelo Brdo (kod Osijeka) — 743, 1105
- Bijelo Polje — 185, 186, 388, 409, 450, 454, 499, 500, 508, 555, 722, 774, 879, 888, 903, 905, 906, 910, 998, 1050, 1068, 1077, 1079, 1084, 1086, 1090, 1095, 1120, 1123, 1128, 1184
- Bijeljina — 699, 723, 724, 738, 739, 740, 757, 759, 773, 774, 777, 780, 802, 829, 1000, 1078, 1081, 1087, 1089—1091, 1097, 1099, 1100, 1113, 1114, 1117—1122, 1126, 1130, 1186, 1191, 1199, 1200, 1201, 1204, 1205, 1207
- Bileća — 901, 934
- Bilo-gora (pl.) — 260, 262, 397, 399, 401, 881, 1119, 1120, 1122, 1124
- Bioče (kod Mateševa) — 721, 722, 903, 943, 1057, 1060, 1063, 1067, 1068, 1072—1074, 1076, 1077, 1079, 1083, 1086, 1091, 1100, 1115, 1118, 1183, 1184
- Biograd (na moru) — 135, 136, 193
- Biokovo (pl.) — 435
- Bioska (kod T. Užica) — 232, 1111, 1117, 1119, 1198
- Biovičino Selo (kod Kistanja) — 124, 227
- Bistrica (r., kod Prijepolja) — 1011, 1014
- Bistrica (kod Nove Varoši) — 1173
- Bistrinci (kod Valpova) — 743, 780
- Bišćani (kod Ljubije) — 22
- Bitolj — 14, 84, 86, 380, 386, 449, 574, 583, 584, 675, 874, 875, 877, 879, 892, 894, 954, 959, 996, 1020, 1137, 1139, 1145, 1146—1148, 1172
- Bjelo Polje (kod Titove Korenice) — 304
- Bjelovar — 74, 78, 80, 262, 416, 428, 559, 879, 880, 886, 990, 1085, 1092, 1094, 1119, 1120
- Blace — 920, 925, 932
- Blagaj (kod Bos. Novog) — 21
- Blagaj (kod Mostara) — 413, 1039
- Blažnica (kod Karlovca) — 284
- Blatno jezero — 723, 826, 838, 839, 994, 1022, 1026, 1062, 1080, 1087, 1088, 1103
- Bled — 823
- Blinište — 1152
- Bliškovno (kod Bijelog Polja) — 508
- Bljaići — 229
- Boboljusci (kod Drvara) — 210
- Bobrjusk (u SSSR-u) — 386
- Bočkovec (kod Križevaca) — 398
- Bođani (kod Vukovara) — 757
- Bogatnik (kod Benkovca) — 122, 123
- Bogojevo (kod Odžaka) — 1063
- Bogomolje (na o. Hvaru) — 413, 883
- Bogutovac (kod Kraljeva) — 1070, 1072
- Bohinjsko jezero — 824
- Boka — 102
- Bokšić (kod D. Miholjca) — 757
- Bol (na o. Braču) — 136
- Bolman (kod Belog Manastira) — 1071, 1074
- Boljevac — 642, 643, 946
- Boljevci (kod Obrenovca) — 631

- Bor — 92, 130, 171, 214, 233, 418, 514, 569, 571, 572, 577, 581, 582, 586, 597, 627, 643, 680, 685, 691, 692, 709, 958, 959, 976, 977, 979, 982
 Boraja (kod Splita) — 194
 Borca (kod Beograda) — 637, 639
 Borija — 935
 Borindo (kod Leskovca) — 587
 Borloveni Vehi (u Rumuniji) — 687
 Borova gl. (pl., kod Andrijevice) — 476, 478, 479, 483
 Borovci (kod Metkovića) — 136
 Borovnica (kod Ljubljane) — 158, 161
 Borovo — 427, 1009
 Bosanska Dubica — 19
 Bosanska Gradiška — 19, 48, 49, 52, 53, 56, 57, 143, 846
 Bosanska krajina — 610
 Bosanska Krupa — 210, 267, 273, 283, 290, 293, 309, 1062
 Bosanski Brod — 13, 16, 56, 143, 429, 573, 985, 997, 1062, 1066, 1133
 Bosanski Kobaš — 756, 1062, 1066
 Bosanski Novi — 20, 21, 29, 34, 145, 174, 177, 178, 210, 266, 284, 286, 416, 429, 437, 576, 579, 585, 588, 1049, 1054, 1057, 1064, 1073, 1194
 Bosanski Petrovac — 273, 275, 279, 280, 289, 292—294, 323, 336, 339, 345, 348, 351, 354, 580, 1109, 1116, 1192
 Bosansko Grahovo — 194, 273, 274, 280, 281, 289, 294, 309, 356—361, 363, 369, 381
 Bosiljevo — 895
 Bosiljevo (kod Duge Rese) — 224, 382, 437
 Bosiligrad — 564
 Bosna (r.) — 51, 78, 455, 737, 817, 901—904, 906, 913, 1063, 1184, 1188, 1190
 Bosna — 16, 38, 50, 55, 72, 78, 79, 164, 194, 276, 299, 379, 380, 388, 417, 436, 451, 454, 509, 530, 554, 573, 599, 621, 671, 681, 713, 756, 766, 767, 806, 828, 843, 845, 846, 882, 884, 885, 900, 903, 904, 908, 910, 912, 913, 916, 917, 920, 921, 923, 924, 933, 934, 954, 969, 1038, 1084, 1100, 1102, 1104, 1107, 1112, 1113, 1179, 1188, 1202, 1208
 Bosut (kod Srem. Mitrovice) — 652, 742, 1063, 1074, 1089
 Bosut (r.) — 417, 698, 774, 780, 781, 1098, 1101, 1102, 1106, 1111, 1116, 1117, 1119, 1128, 1132, 1204
 Bosutske šume — 1119, 1130
 Bošegovci (župa, kod Kratova) — 1150
 Botun (kod Struge) — 408, 502
 Bozović (u Rumuniji) — 688, 969
 Brač (o.) — 17, 18, 44, 45, 136, 519—521, 934, 935, 959—964
 Brajkovići (kod Travnika) — 775
 Branjevo (kod Bijeljine) — 1114
 Branjina (kod Belog Manastira) — 1057, 1065
 Bratina (kod Jastrebarskog) — 1107
 Bratiškovce (kod Kistanja) — 118
 Brčko — 75, 724, 730, 737—741, 743, 757—759, 774, 776, 778, 780, 802, 829, 844, 1009, 1025, 1033, 1034, 1038, 1064, 1073, 1095, 1098, 1100, 1101, 1104, 1111, 1114, 11118—1120, 1122, 1186, 1190, 1200, 1205
 Brda (kod Udbine) — 316, 318
 Bregovo (u Bugarskoj) — 582
 Brešnica (kod Kraljeva) — 1076
 Brestik (kod Gline) — 36
 Breštane (kod Udbine) — 318
 Breza (kod Našica) — 76
 Breznica (potok) — 756
 Breznik (u Bugarskoj) — 567
 Brezovica (kod Ljubljane) — 853
 Brezovo Polje (kod Brčkog) — 778, 780, 844, 1200
 Brežice — 433
 Brđud — 226—228
 Brđulje (na o. Molatu) — 330
 Bribirske Mostine — 209, 227, 314, 370, 439
 Brinje — 60, 415, 843, 847
 Brisel (u Belgiji) — 111
 Britof (kod Cepovana) — 841
 Brkološ (r.) — 175, 176
 Brlog Ozaljski — 847
 Brodarevo — 185, 186, 508, 555, 722, 903, 909, 1079, 1081, 1109, 1123, 1184
 Bronzani Majdan (kod Banje Luke) — 175, 177
 Brotnja (kod D. Lapca) — 1119, 1123, 1124, 1126, 1128
 Bršljanica (Mala i Velika, kod Garešnice) — 75, 259
 Brus — 384, 387, 504, 509, 678, 891, 911, 915—917, 920
 Brusnica (D. i G., kod Bos. Broda) — 1062
 Bruvno (kod Gračaca) — 193, 1064, 1069, 1073, 1106
 Brza Palanka — 582, 966, 969
 Brzaja (r.) — 256

Buč — 262
 Bučko Kamensko (kod Virovitice) — 252, 256, 259, 260, 262, 265
 Budimir (kod Knina) — 125, 126, 1191, 1192
 Budimpešta — 655, 986, 995, 1000, 1015—1017, 1026, 1051, 1052, 1054, 1056, 1058, 1059, 1082, 1103, 1113, 1127, 1146
 Budva — 141
 Bugarska — 13, 132, 164, 219, 387, 434, 506, 511, 513, 514, 518, 525, 527, 530, 531, 535, 540, 541, 543, 548, 549, 556, 557, 561, 565, 566, 568, 578, 583, 603, 606, 679, 681, 683, 684, 692, 708, 888, 913, 927, 928, 933, 941, 942, 944, 946—948, 991
 Bugojno — 39, 948, 956
 Bugor — 217
 Bujanovac — 989, 1005, 1008, 1011—1013, 1017, 1021, 1025, 1027, 1145, 1147, 1150, 1156, 1159, 1165, 1169
 Bujanovo (rudnik) — 132
 Bukovci (kod Vranja) — 456
 Bukovac (kod Vojniča) — 310, 312
 Bukovica (predeo, kod Nevesinja) — 1095
 Bukovik (pl.) — 889
 Bukurešt (u Rumuniji) — 533, 535, 566, 681
 Bukvik (D. i G., kod Brčkog) — 75
 Bulić — 320
 Bulina (kod Gračaca) — 315
 Buna (kod Mostara) — 413, 883
 Bunić (kod Titove Korenice) — 297—300, 303, 415, 439, 888, 1113, 1114, 1120, 1122
 Burinec (kod Struge) — 502
 Busovača — 39, 775, 846, 1053, 1063, 1068, 1077, 1104, 1106, 1107, 1118, 1185, 1207
 Busnovi (kod Slav. Požege) — 256
 Butmir (kod Sarajeva) — 573
 Butušnica — 725
 Buzet — 151
 Bužim (kod Bos. Krupe) — 29, 30, 33—35

C

Cabuna — 76, 257
 Caprag — 429, 600, 601
 Carev Dvor (kod Resna) — 1138
 Carevdar (kod Križevaca) — 398—400

Carevo Selo — 564, 967, 986, 1138, 1140, 1142—1144, 1147, 1149, 1150, 1152, 1154, 1159
 Cazin — 26, 29, 30, 33, 409, 417, 437
 Celovec — 752, 814, 822
 Celje — 432, 433, 809, 812, 813, 864, 1018, 1019, 1027, 1036, 1088
 Cer (kod Mojkovca) — 185
 Cerčno — 159, 822, 823, 841
 Cerna (kod Zupanje) — 77
 Cetina (r.) — 109
 Cetingrad — 284, 286
 Cetinje — 141, 147, 183, 216, 217, 390, 1008, 1011, 1012, 1019, 1021, 1023, 1025, 1028, 1032, 1048, 1060, 1137, 1167, 1168, 1173—1175
 Cikote (kod Prijedora) — 22—24, 174, 178
 Coka Dulkan — 92
 Col (kod Gorice) — 831, 840, 842
 Cola di Lazise (u Italiji) — 151
 Cres (o.) — 332
 Crikvenica — 60, 381
 Crljeni — 97
 Crna Bara (kod Šapca) — 737
 Crna Gora — 16, 102, 104, 136, 139, 141, 154, 166, 167, 170—172, 212, 213, 215, 219, 232, 234, 247, 380, 387—391, 393, 412, 434, 440, 449—451, 454, 493, 494, 497—499, 503—505, 509, 515, 538, 539, 554, 573, 609, 681, 774, 874, 876—879, 881, 894, 897, 900, 902, 904, 906, 907, 909—916, 918, 919, 921—923, 925—928, 931, 933—935, 938, 940, 942, 944, 946, 956, 978, 979, 1002, 1023, 1081, 1086—1088, 1093, 1100, 1102, 1104, 1107, 1113, 1115, 1117, 1121, 1123, 1128, 1132, 1135, 1155, 1173, 1181, 1195
 Crna Vlast (kod Vrhovina) — 297
 Crnac (kod D. Miholjca) — 808
 Crni Potok (kod Vrginmosta) — 285
 Crni vrh (k. 1519, kod Drvara) — 360, 363
 Crni vrh (tt 805, kod Podr. Slatine) — 258, 260
 Crni vrh (k. 1088, kod Gračaca) — 126
 Crnići (kod Ivanjske) — 174
 Crveni krst (kod Niša) — 573, 963
 Culine (kod Zvornika) — 417, 884
 Cvjetnić (M. i V., kod Drvara) — 210

č

Čabar — 847, 863
 Čabranka (r.) — 848
 Čačak — 103, 203, 504, 516, 570, 648, 670, 673—675, 686, 805, 869, 963, 990, 997, 998, 1000, 1002—1005, 1008, 1011, 1012, 1015, 1019, 1027, 1029, 1043, 1078, 1081, 1083, 1085, 1087, 1127, 1160, 1163, 1165, 1172, 1177
 čačinci — 253
 Čajetina — 232, 246, 943
 čajniče — 676
 Čakor (prevoj, k. 1849, kod Plava) — 454, 474, 480—482, 486, 488, 493, 507, 895, 897, 898, 899, 901, 1168
 Čakovec — 399
 Čalma (kod Sremske Mitrovice) — 1028
 Čanak (kod Bunića) — 299
 Čapori (kod Zvornika) — 803
 Čavić Brdo (kod Bos. Novog) — 34
 Čazma — 74, 383
 čečava — 778
 Čedad — 831
 čehoslovačka — 432
 Čelebić (kod Foče) — 185, 508
 Čelić (kod Brčkog) — 75, 758, 1009, 1121, 1124, 1202
 Čelinska planina — 39
 Čemernica (kod Pljevalja) — 456
 Čemernica (p., kod Prijedora) — 24
 Čemšenik (kod Zagorja) — 811, 813
 Čepel (o.) — 1052
 Čeples (kod Cerkna) — 159
 Černa (r.) — 564, 569, 685, 687
 Čepovan — 841
 Česterek — 441
 Čevo (kod Danilovgrada) — 147, 148, 216, 217
 čičarija (pl.) — 860
 čiflik (kod Pehčeva) — 1139
 Čojluk (kod Udbine) — 317
 Črna (prevoj) — 812
 Črne (kod Velenja) — 813
 Črnelica (kod Celja) — 813
 črnuče (kod Ljubljane) — 852—855, 857
 Čukarica (deo Beograda) — 661, 696, 697, 698
 Čuline — vidi Culine

ć

Ćafa Ebres (predeo, kod Ivangrada) — 478
 Ćeralije (kod Slav. Požege) — 262
 Ćilipi (kod Dubrovnika) — 964
 Ćuprija — 554, 577, 649, 962
 Ćurevo — 925
 Ćustendil — 1145

D

D. Jablanica — 245
 D. Milanovac — 576, 581, 627, 642, 643, 687, 964, 979
 D. Vakuf — 948, 956, 1189, 1206, 1207
 D. Vrijeska — 260
 Dabići (kod Piskavice) — 175
 Dabovci (kod Banje Luke) — 1062, 1066
 Đakova (u Albaniji) — 982
 Dalmacija — 16, 19, 44, 58, 187, 191, 193, 234, 239, 240, 248, 249, 329, 430, 459, 465, 558, 705, 843, 845, 902, 963, 1094, 1188
 Dalj — 736
 Danilovgrad — 141, 147, 183, 184, 216, 609, 721, 722, 768, 912, 915, 1031, 1032, 1036, 1042, 1048, 1057, 1063, 1067, 1070, 1075, 1099, 1173, 1184
 Danska — 59
 Darda — 1064
 Daruvar — 75, 77, 80, 253, 254, 262, 932
 Darva (kod Đakovice) — 120
 Dazlina (kod Sibenika) — 439
 Deba — 271
 Debar — 406, 407, 419, 435, 502, 549, 556, 878, 881, 901, 948
 Debelá planina — 568, 576
 Debenje (kod Tolmina) — 159
 Debrc (kod Šapca) — 629
 Debrečin — 986, 1000
 Dedeagač (u Grčkoj) — 86
 Dedinje (deo Beograda) — 661, 869—871, 873—876, 878, 880, 881, 883, 885, 887, 889—891, 893—895, 897, 898, 900—905, 907, 909, 911, 913, 915, 917, 920, 922, 923, 925, 927—929, 391, 933—936, 939, 940, 943, 946, 947, 949—951, 953—955, 957—967, 969—971, 974, 975, 988
 Dega (u Albaniji) — 110, 112, 113, 120

- Delčevo (kod T. Velesa) — 1139
 Delershajm (Döllersheim, u Austriji) — 105, 425, 875
 Deliblato (kod Pančeva) — 570
 Delnice — 847
 Deta (u Rumuniji) — 969
 Denta (u Rumuniji) — 614
 Derventa — 16, 48, 79, 232, 381, 466, 585, 775
 Devin (kod Tržiča) — 159
 Dilj (pl.) — 253
 Dinara (pl.) — 16, 187, 360
 Dišnik — 259
 Divuša (kod Kostajnice) — 30, 33, 34
 Dobanovci (kod Zemuna) — 631
 Doberdo (kod Gorice) — 160
 Dobož — 39, 79, 86, 414, 584, 585, 600, 670, 826, 844, 846, 965, 1013, 1053, 1075, 1113, 1160, 1184, 1187, 1191
 Dobra (kod Smedereva) — 512
 Dobrava (kod Ljubljane) — 853, 854
 Dobrevo — 97
 Dobrići (kod Benkovca) — 229
 Dobropoljci (kod Benkovca) — 226, 227
 Dobro Polje (kod Boljevca) — 642
 Dobro Polje (kod Trnova) — 922, 923
 Dobroselo (kod Lapca) — 1133
 Dobrusko Selo (kod Cetinja) — 217
 Dobrun — 579, 769, 1036, 1111, 1124, 1178, 1182, 1186, 1198
 Dodekanez — 214
 Dojran — 674, 964, 1003
 Dol Otlica (kod Idrije) — 841
 Dolenje (kod Gorice) — 159
 Dolgas — 502
 Dolniče (kod Ljubljane) — 853
 Dolovi (kod Srbā) — 348
 Dolovo (kod Pančeva) — 568
 Doljane — 731
 Doljani (kod Lapca) — 210, 345, 1128, 1130, 1132, 1134
 Doljani Podborski — 259, 958
 Doljanka (r.) — 39
 Doljevac — 557, 561, 562
 Domanovići (kod Čapljine) — 413
 Domžale — 852
 Dong (u Italiji) — 192
 Donja Stajerska — 431—433
 Donjara (kod Križevaca) — 400
 Donji Miholjac — 736, 740, 755, 757, 759, 780, 783, 826, 827, 837, 838, 1079, 1080, 1090, 1094, 1101, 1102, 1186, 1187
 Drač (u Albaniji) — 1032
 Drava (r.) — 142, 427, 633, 648, 654, 715, 723, 729, 735, 738, 740, 743, 753, 755—758, 780, 781, 783, 822, 826, 828, 829, 837, 844, 849, 861, 865, 881, 884, 994—997, 1002, 1008, 1017—1019, 1022—1029, 1031, 1032, 1035, 1036, 1040, 1046, 1050, 1052—1054, 1059, 1060—1067, 1072, 1074, 1078, 1080—1082, 1084—1091, 1094, 1096—1107, 1109—1118, 1120, 1122—1127, 1129, 1130, 1134, 1135, 1182, 1185—1189, 1200, 1205, 1206
 Draga (zaliv) — 329
 Dragocvet (kod Svetožareva) — 649
 Dragotinja (G. i D., kod Prijedora) — 23, 24
 Dragović (kod Virovitice) — 262
 Dravograd — 860, 861
 Draž (kod Batine) — 1042, 1046, 1049, 1053
 Dreka (kod Tolmina) — 159
 Dren (kod Leposavića) — 912
 Drenica — 895
 Drenovača (kod Benkovca) — 228
 Drežanka (r.) — 39
 Drežnica — 60, 61, 224, 225, 385, 415, 439
 Drim (r.) — 113, 120, 407, 546
 Drina (r.) — 78, 164, 165, 233, 246, 388, 417, 450, 509, 608, 631, 633, 645, 648, 651, 653, 658, 664, 670, 671, 697, 698, 703, 705, 714, 722—724, 735, 739, 740, 755, 757, 766, 769, 773, 774, 777, 778, 780—782, 802, 883—886, 890, 917, 923, 926, 972, 973, 976, 989, 999, 1000, 1007, 1009, 1016, 1021, 1026, 1027, 1030—1034, 1038, 1039, 1044—1048, 1050, 1051, 1053, 1057, 1060—1065, 1067—1069, 1073, 1074, 1076, 1085—1087, 1095, 1097, 1102, 1116, 1118—1121, 1124, 1126, 1128, 1130, 1132, 1163, 1167, 1171, 1172, 1177, 1178, 1179, 1181—1188, 1190, 1194, 1196, 1189—1201, 1207
 Drinjača — 724, 737, 738, 1039, 1040, 1042, 1048, 1053, 1057, 1067, 1068, 1070, 1076, 1094, 1178—1180, 1181, 1194, 1196, 1200, 1203, 1204
 Drniš — 59, 189, 192, 194—197, 415, 455, 556, 899, 966, 1011, 1012

- Drvar — 194, 272, 274—276, 280, 281,
 288—290, 292—294, 306, 308, 309,
 323, 324, 335, 345, 350—353, 357—
 359, 361, 363, 389, 415, 948
 Drvara (r.) — 274
 Drvenik (o.) — 136, 963, 966, 968, 969
 Dub (kod Uzica) — 1031, 1095
 Dub Resna — 216, 217
 Dubica — 143, 1194
 Dubnica — 578
 Duboki Dol (kod Gračaca) — 124—
 126
 Duboševica (kod Belog Manastira)
 — 1054, 1055, 1057, 1065
 Dubovčić (kod Novog Marofa) —
 400
 Dubovsko (kod Bihaća) — 580
 Dubrava (kod Bjelovara) — 74
 Dubrava (kod Otočca) — 843
 Dubrava (kod Peći) — 271
 Dubrovnik — 13, 18, 88, 135, 145,
 213, 427, 428, 453, 456, 575, 676,
 964, 990, 1000, 1001, 1010, 1151,
 1162, 1167, 1168, 1175
 Duga Poljana — 1090
 Dugaresa — 284
 Dugi otok (o.) — 195
 Dugo Polje (kod Srba) — 347
 Dugo Selo (kod Zagreba) — 74, 426,
 429, 860, 880
 Dukići (kod Piskavice) — 175
 Duman (kod Ramljana) — 298
 Dunafeldvar — 1078, 1080, 1082,
 1088
 Dunav (r.) — 233, 247, 427, 434, 466,
 511—513, 551, 556, 558, 564, 565,
 568, 569, 576, 578, 581, 582, 586,
 596, 614—616, 626, 630, 631, 636—
 638, 641, 644—646, 651, 658, 659,
 664, 671, 672, 681—685, 687, 690,
 691, 695, 698, 699, 704, 705, 708,
 715, 723, 735/737, 738, 740—743,
 755—758, 768, 782, 784, 808, 826, 837,
 941, 947, 949—951, 964, 965, 968,
 969, 976, 977, 981—984, 995, 1000,
 1005, 1006, 1009, 1015—1018, 1021,
 1022, 1026, 1030, 1032, 1040, 1043—
 1045, 1048—1050, 1052, 1054, 1058,
 1061, 1069, 1073, 1074, 1077, 1080—
 1082, 1085, 1087—1089, 1092, 1094,
 1097, 1098, 1100, 1103, 1104, 1106,
 1107, 1113, 1116, 1117, 1119, 1120,
 1122, 1124, 1126, 1132, 1136, 1156,
 1159, 1167, 1186—1189, 1193, 1207
 Dunavska ada — 1030
 Dundić (kod Zvornika) — 803
 Dupci (kod Brusa) — 920
 Dupnica — 1150
 Durmitor (pl.) — 185, 446, 504, 934,
 935
 Dušmani (u Albaniji) — 112
 Duvanjsko polje — 16
 Dvor (na Uni) — 26, 29, 30, 33—36,
 284
- Đ
- Đakovica — 110, 112, 113, 119, 120,
 268—271, 383, 406, 667, 668, 1167
 Đakovo — 74, 255, 383, 736, 737, 759,
 760, 783, 1031, 1105, 1111, 1120,
 1122, 1123, 1126, 1128, 1130, 1196,
 1197, 1202, 1205
 Đekenješ — 398—400, 872
 Đeletovci (kod Orolika) — 808
 Đerdap — 389, 550, 556
 Đevđelija — 14, 83, 541, 555, 564,
 588, 674, 918, 942, 1003, 1136, 1169
 Đevrske — 227, 229, 314, 439, 579
 Đula — 981
 Đulavec (sada Miokovićevo, kod
 Daruvara) — 260, 756
 Đulekare (kod Lebana) — 456
 Đuliće (kod Andrijevice) — 476,
 477, 478, 483, 489
 Đurđevac — 403, 417, 884, 1109,
 1111, 1113, 1114, 1117, 1118
- E
- Edesa (u Grčkoj) — 86
 Egejsko more — 214, 412, 453, 457
 Egipat — 386
 Elbasan — 406, 671, 675, 871, 991,
 1017, 1019, 1028, 1137, 1138, 1163,
 1172
 Engleska — 421, 530
 Epir — 506, 602, 605, 919
 Erdelj — 580
 Erdevik — 653, 737, 741, 781, 782,
 989, 1092
 Erdut — 758, 1009, 1053, 1057, 1063,
 1207
 Ervenik (kod Kistanja) — 118, 122,
 124, 125, 455
 Etiopija — 525
 Evropa — 335, 386

F

Fakovići (kod Bratunca) — 233
 Farmaci (kod Titograda) — 217
 Farovška pl. (kod Vranskog) — 813
 Ferdinandovac (kod Đurđevca) — 1130
 Finska — 386
Flet (kod Kukesa u Albaniji) — 120
 Florina — 84, 86, 449, 674, 874, 875, 877, 879, 892, 894, 899, 900, 996, 1003
 Foča — 451, 508, 713, 879, 920, 922, 923, 1176, 1178, 1180, 1181
 Fojnica — 39, 384, 766, 775, 1201
 Francuska — 386, 432, 529, 545, 946
 Fronlajten (Frohnleiten) — 432
 Fruška gora — 75, 644, 699, 740, 925, 972, 1000, 1005, 1007, 1009, 1085, 1089, 1092, 1094

G

G. Jakupovići (kod Kozarca) — 175
 G. Javornik (kod Zrmanje Vrela) — 126
 G. Kolarec (kod Križevaca) — 398
 G. Klupe — 253
 G. Milanovac — 115, 116, 165, 673, 686, 981
 G. Morakovo (kod Nikšića) — 184
 G. Poljana (kod Križevaca) — 399, 400
 G. Ržanica (kod Ivangrada) — 439, 474, 475, 488
 G. Vakuf — 436, 1172
 Gacko — 413, 453, 632, 883, 924, 943, 977, 985, 1151, 1156, 1167, 1168, 1178, 1181
 Gačešina — 229
 Gajić (kod Belog Manastira) — 1049, 1057
 Garčin (kod Slav. Broda) — 439
 Garda (jezero, u Italiji) — 451
 Gargano — 578
 Gat (kod Valpova) — 743
 Generalski Stol — 267, 283, 285, 312, 416, 860
 Gerlička šuma (u Pruskoj) — 460
 Gibraltarski moreuz — 82
 Gladoš pustara (kod Tovarnika) — 808
 Glamoč — 15, 16, 38, 39, 74, 280, 351, 414, 438, 888, 890
 Glamočko polje — 280, 339, 887

Glavica (k. 1062, kod Drvara) — 362
 Glavice (kod Zvečeva) — 260
 Gliboki (potok) — 400
 Glina — 143, 284, 285, 286, 310
 Glina (r.) — 285
 Glinica (potok) — 284
 Glinice (kod Ljubljane) — 856
Globočnica (kod Struge) — 502
 Glogovo (kod Gračaca) — 122, 1064
 Gnjilane — 1031, 1041, 1159, 1172, 1178
 Gojilo (kod Kutine) — 600
 Golče (kod Zagorja) — 811
 Goleš — 132
 Golija (pl.) — 171, 246, 497
 Golo Brdo (kod Nevesinja) — 413
 Golovec (kosa) — 852, 853, 855
 Golubac — 165
 Golubinci (kod Stare Pazove) — 631
 Gomjenica (r.) — 175
 Gorazde — 451, 676, 722, 769, 807, 917, 1109, 1160, 1176, 1178, 1180, 1186, 1187
 Gorenja Vas (kod Kranja) — 823
 Gorenjska — 663, 811, 820, 824, 825
 Gorica — 152, 160, 377, 831, 832, 834, 836, 840—842
 Gornea (kod Moldave Nove, u Rumuniji) — 586
 Gornjak (kod Bora) — 691
 Gornja Štajerska — 432
 Gornje Selo (na o. Šolti) — 242
 Gorski kotar — 16, 19, 58, 986
 Gospić — 39, 60, 86, 188, 201, 202, 248, 299, 300, 321, 428, 843, 847, 962, 1049, 1084, 1093, 1096, 1113, 1114, 1122, 1126, 1192
 Gostivar — 982
 Gošići (kod Đevrsaka) — 229
 Grab — 232
 Grabarje Brodsko — 780
 Grabovište (predeo, kod Bos. Novog) — 23
 Grabovac (kod Belog Manastira) — 1065, 1074
 Grabovo (kod Sotina) — 773, 1196
 Grac — 368, 431, 432, 752, 990, 994
 Graci (kod Metkovića) — 136
 Gračac — 60, 121—124, 126, 127, 315, 316, 320, 321, 439, 455, 554, 556, 559, 1049, 1069, 1071, 1073, 1084, 1099, 1104, 1191, 1192
 Gračanica — 884, 920
 Gradac (kod Virovitice) — 74
 Gradačac — 757

- Gradašćica (r.) — 856, 857
 Gradina (kod Andrijevice) — 480
 Gradina (brdo, kod Kozarca) — 174
 Gradina (kod Sokolca) — 803
 Gradina (k. 680, kod Srba) — 346, 347, 350
 Gradišće (kod Gorice) — 834
 Gradiška — 51
 Gradište (na Dunavu) — 976
 Gradište (kod Županje) — 1201
 Gradsko — 579, 670, 959, 1139, 1148, 1158, 1163, 1164
 Grahovo (kod Nikšića) — 166, 1154
 Grahovo (kod Zenice) — 775
 Granica (kod Kosjerića) — 578
 Graovo (kod Gusinja) — 474, 487
 Graška Gora — 812
 Grčka — 13, 132, 211, 214, 215, 234, 247, 386, 387, 449, 454, 499, 503, 506, 511, 513, 515, 526, 530, 537, 543 — 545, 547, 550, 558, 602—607, 614, 620—622, 632, 634, 656, 667, 670, 671, 674, 676, 682, 688, 690, 699, 700, 873, 874, 876, 879, 881, 902, 927, 929, 932, 933, 943, 946, 948, 949, 957, 975, 979, 985, 999, 1002, 1014, 1015, 1029, 1139—1141, 1143, 1144, 1150, 1155, 1161, 1162, 1164, 1165, 1178, 1192
 Grdelica — 14, 165, 504, 541, 906, 942, 948
 Greben (k. 785, kod Cerknice) — 863
 Gredica — 232
 Gredina — 256
 Grgar (kod Gorice) — 840
 Grkovci (kod Bos. Grahova) — 360
 Grocka — 114, 696
 Grohote (na o. Šolti) — 45, 169, 242
 Gromačnik (kod Slavenskog Broda) — 76
 Grubišno Polje — 253, 254
 Grudice (kod Murina) — 482
 Gunčati (kod Kniča) — 1032
 Gusinje — 222, 475
 Gvozdansko (kod Dvora na Uni) — 29, 30, 33—36
 Gvozdena vrata — 171, 556, 567, 569, 577, 578, 582, 596, 949, 959, 961, 976
- H**
- Hađević (kod Ivangrada) — 478
 Hajligenkrojč — 1044
 Hamburg (u Nemačkoj) — 524
- Han-Drndirski (kod Andrijevice) — 474
 Han-Kola — 273
 Han-Pijesak — 802, 804, 805, 910, 1072
 Han-Pogled — 802
 Hanover — 467
 Hatzfeld — 567
 Herceg-Novi — 1155, 1162, 1167
 Hercegovina — 18, 766, 923, 924, 934, 1031, 1052, 1112, 1172, 1179, 1188
 Himare — 913
 Hoče (kod Maribora) — 813
 Hodovo (kod Stoca) — 413
 Hohwald (Hochwald, u Nemačkoj) — 62
 Holandija — 432
 Homoljac (kod Titove Korenice) — 419
 Hrastovsko (kod Križevaca) — 399
 Hreljin (kod Rijeke) — 848
 Hreplje (kod Trsta) — 159
 Hrvatsko primorje — 59, 104
 Hudajužna (kod Tolmina) — 841
 Hum (kod Celebića) — 508
 Hum (kod Podr. Slatine) — 257
 Hum (kod Križevaca) — 398, 401
 Hum-Varoš (kod Podravske Slatine) — 257
 Humljani (kod Podravske Slatine) — 253
 Hutovo (kod Metkovića) — 413, 883
 Hvar (o.) — 17, 18, 45, 136, 413, 519, 520, 882, 883, 932, 934, 935, 959, 960, 962—964
 Hvar (na o. Hvaru) — 45, 412
- I**
- Ibala (u Albaniji) — 112
 Ibar (r.) — 164, 171, 387, 497, 499, 503, 504, 509, 512, 557, 577, 678, 891, 898, 904—915, 918, 943, 945, 994, 1031, 1063, 1068, 1070, 1169
 Ibarska dolina — 496, 497, 498, 540, 681, 879, 889, 890, 891, 910
 Idrija (r.) — 840, 841
 Idrija — 159
 Igumenica — 879
 Ilinac (kod Gospića) — 320
 Ilinci (kod Tovarnika) — 741
 Ilirska Bistrica — 847, 848
 Ilok — 653, 699, 735, 737, 741, 781, 782, 937, 989, 1040, 1074, 1089, 1092, 1187

- Ilova — 261
 Ilovik (o.) — 329, 330
 Indija — 144, 576, 600
 Irig (kod Rume) — 1000
 Ist (o.) — 329—331
 Istra — 16, 19, 58, 59, 151, 158, 213, 376—378, 544, 558, 606, 607, 663, 664, 826, 832, 846, 859, 860, 877, 968, 995, 1078, 1096, 1193
 Italija — 59, 104, 106, 141, 161, 192, 193, 212, 213, 214, 219, 226, 268, 291, 303, 386, 388, 423, 460, 461, 548, 667, 754, 826, 845, i 857, 902, 946, 1052, 1061, 1065, 1086, 1166
 Ivan-Sedlo — 39
 Ivanec (kod Ludbrega) — 398, 400
 Ivanić-Grad — 383, 621
 Ivanova str. (k. 255, kod Križevaca) — 400
 Ivanjščica (pl.) — 399, 403
 Ivanjica — 171, 246, 504, 918, 1186
 Ivanjska (kod Banje Luke) — 57, 174, 439
 Iž (o.) — 878
- J
- Jablanac (kod Senja) — 60, 168, 328—330, 843, 845
 Jablanica (predeo) — 164
 Jablanica (r.) — 437, 449, 473
 Jablanica (kod Čajetine) — 231, 232
 Jablanica (kod Konjica) — 16, 39
 Jabuka (kod Foče) — 920
 Jabuka (kod Goražda) — 807
 Jabuka (kod Pančeva) — 638
 Jabuka (kod Pljevalja) — 960, 1070, 1071, 1077, 1084, 1095, 1099, 1106, 1128, 1176, 1193
 Jabuka (kod Prijepolja) — 508, 931
 Jabukovac (kod Negotina) — 204, 688
 Jabukovac (kod Topuskog) — 284, 285
 Jadovnik (pl.) — 1132
 Jadovnik (tt 1650, kod Drvara) — 360, 361
 Jadran — 83, 84, 134, 160, 173, 463, 469, 847, 1046, 1061, 1159, 1094, 1167, 1186
 Jadransko more — vidi Jadran
 Jadransko primorje — 860
 Jagodina (sada: Svetozarevo) — 103, 204, 559, 577, 648—650, 1158
 Jagodnje (kod Udbine) — 319, 320
 Jajce — 16, 19, 38—40, 145, 155, 157, 273, 274, 276, 428, 436/ 600, 900, 948, 956, 1109, 1130, 1192, 1201, 1206, 1207
 Jamena (kod Šida) — 757, 1188
 Janina (u Grčkoj) — 86, 213, 544, 545, 879, 949
 Janja (kod Bijeljine) — 773, 774, 1094, 1113, 1114, 1116
 Janjina (na Pelješcu) — 928
 Janka Pusta (u Mađarskoj) — 239
 Jankova gl. (tt 1566, kod Ivangrada) — 476, 477
 Jankovac (kod Sl. Požege) — 257
 Jankovci (kod Bihaća) — 136
 Jarak (kod Rume) — 645
 Jaruga (k. 381, kod Kistanja) — 123, 124
 Jaruge (kod Đakova) — 759
 Jasen (kod Vlasenice) — 910
 Jasenak (kod Drežnice) — 60, 61
 Jasenica — 114
 Jasenovac pst. (kod Belog Manastira) — 1057
 Jasenovac — 847, 1024, 1041, 1194
 Jastrebac (pl. Mali i Veliki) — 384, 387, 418, 509, 648, 678, 876, 882
 Jastrebarsko — 284, 382
 Jaša Tomić — 614, 629, 965, 969
 Javor (kod Šekovića) — 928
 Javor-planina — 920
 Javornica (r.) — 30
 Javornik (kod Kranja) — 822
 Jazak (kod Rume) — 1000
 Jedovnik (tt 1539, kod Drvara) — 360, 361, 363, 370
 Jegej — 82
 Jegejsko more — 506
 Jelah (kod Tešnja) — 79
 Jelova gora — 246
 Jelovac (k. 1031, kod Gračaca) — 125, 210
 Jelsa — 934
 Jesenovac (kod Ludbrega) — 400
 Jezerane (kod Brinja) — 60, 415, 843
 Jezerine (rudnik) — 94
 Jezero (kod Mrkonjić-Grada) — 309
 Jhovica (kod Cazina) — 34
 Jonsko more — 214
 Jošane (kod Udbine) — 317
 Jošanička Banja — 918
 Julijski Alpi — 832

Južna Morava (r.) — 384, 387, 418,
437, 497, 499, 503, 509, 546, 568,
570, 626, 669, 678, 692, 884, 909,
962, 963, 986, 987, 1155
Južna Slatina (zaliv) — 329

K

Kacuber (tt 1570, kod Ivangrada) — 479, 480, 555
Kačanik — 574, 1032, 1170, 1174
Kačevo (kod Prijepolja) — 1128
Kač (kod Novog Sada) — 631
Kajgansko br. (kod Vrginmosta) — 285
Kakanj — 846
Kakova — 563, 569
Kalabaka (u Grčkoj) — 544—546, 949
Kalafat (u Rumuniji) — 558
Kalemegdan (deo Beograda) — 695, 697
Kalimaši (u Albaniji) — 112, 113
Kalinovac (kod Đurđevca) — 1111, 1116
Kalinovik — 922, 923, 624, 1051, 1067, 1179—1181, 1186, 1201
Kalkis (o.) — 1013
Kalna (kod Knjaževca) — 587
Kalnik (pl.) — 397, 400, 403, 871, 875, 879, 881
Kaludra (kod Ivangrada) — 478, 479
Kam. Most (kod Vrginmosta) — 284
Kamenac (kod Belog Manastira) — 1070
Kameni zakon (o.) — 195
Kamenica (kod Drvara) — 272
Kamenica (kod Dugog Sela) — 860
Kamenica (kod Križpolja) — 439
Kamenica (kod Petrovaradina) — 576
Kamenica (kod Žute Lokve) — 588
Kamenita (tt 367, kod Vrginmosta) — 285
Kamenski Vučjak — 256
Kamensko (kod Vareša) — 910
Kamensko — 301
Kamešnica (kod Križevaca) — 400
Kanal (kod Gorice) — 841
Kanfanar (kod Pule) — 158
Kapela (kod Bjelovara) — 878, 1120
Kapela (kod Novog Marofa) — 400
Kapela (kod Senja) — 843, 847
Kapela (brdo) — 855—857

Kapela (pl.) — 1109
Kapelica (kod Kutine) — 76
Kapošvar (u Mađarskoj) — 1022, 1023, 1056, 1080, 1082
Kapovac (tt 792, kod SI. Požege) — 756, 757
Karađorđevo (u Banatu) — 440
Karan (kod Požege) — 1032
Karanac (kod Belog Manastira) — 1070
Karansebes (kod Temišvara, u Rumuniji) — 617
ICaraorman (pl.) — 406, 501, 502
Karaš (r.) — 629
Karavanke (pl.) — 814, 860, 861
Karelja — 386
Karin (D. i G., kod Benkovca) — 123, 124, 321
Karlobag — 59—61, 190, 843, 847, 1093, 1096, 1191, 1192
Karlovac — 13, 33, 59, 61, 86, 213, 266, 283, 284, 286, 287, 312, 416, 428, 429, 549, 846, 899, 963, 1035, 1038, 1062, 1069, 1194
Karnijski Alpi (u Austriji) — 860
Kasindo (kod Sarajeva) — 764, 1204
Kastani — 1139
Kastions (kod Videma) — 834
Kaštel (deo Banjaluke) — 610
Katanija — 557
Katinci — 260
Katinovac (kod Vrginmosta) — 284, 310
Katlanovo — 1031
Kavala (u Grčkoj) — 86
Kavkaz — 158, 770
Kavran (kod Kamnika) — 822
Kazan (u Đerdapu) — 569
Kazerta — 549
Kazuk (kod Apatina) — 1038, 1040, 1042, 1045, 1049, 1053, 1057
Kečkemet — 1006
Kefalonija (o.) — 506
Kepenek (kod Đakovice) — 120
Kennend — 994, 1044
Kestenjak (kod Slunja) — 311
Kičevo — 119, 120, 558
Kijevo (kod Knina) — 1011
Kilkis (u Grčkoj) — 1139, 1141, 1169
Kip — 259
Kirdžali (u Bugarskoj) — 132
Kisela Banja (kod Prištine) — 1041, 1045
Kiseljak — 846
Kistanje — 109, 118, 122—124, 127, 209, 226, 227, 314

- Kladanj — 436, 498, 756, 894, 896
 901—903, 906, 909, 910, 917, 928,
 1186, 1193
 Kladovo — 204, 578, 582, 586, 682,
 685, 964
 Klaići (kod Udbine) — 317, 318
 Klanac (brdo, kod Brodareva) —
 508
 Klanac (kod Udbine) — 316
 Klanac (kod Srba) — 1107
 Klačnice (kod B. Luke) — 48, 57
 Kleče (kod Ljubljane) — 853
 Klekovača (pl.) — 324
 Klenovik — 96
 Klenje (kod Debra) — 419
 Klenje (kod Bele Palanke) — 586
 Klisura (kod Leskovca) >— 563, 565,
 567, 568, 576, 685, 975, 982
 Klisura (r., kod Kačanika) — 1147
 Klisura (kod Požege) — 917
 Klokoč (kod Cetingrada) — 284
 Klokočevac (kod Negotina) — 642,
 979
 Klokti (kod Kiseljaka) — 39
 Klopadija (u Rumuniji) — 689
 Klopot (kod Podgorice) — 184, 1077
 Klos (u Albaniji) — 268, 271
 Kloštar Podravski (kod Đurđevca)
 — 80, 771, 1123, 1124, 1209
 Klupe (kod Kotor-Varoša) — 40
 Ključ — 273, 280, 309
 Kneževi Vinogradi (kod Belog Ma-
 nastira) — 1057
 Kneževići (kod Piskavice) — 175
 Knežina (kod Sokolca) — 910
 Knežji V. (k. 949, kod Cerknice)
 — 863
 Knin — 59, 60, 71, 86, 109, 118, 121,
 122, 125, 136, 143, 145, 193, 194,
 196—198, 212, 237, 238, 274, 289,
 294, 313—315, 321, 333, 335, 362,
 409, 430, 436, 455, 556, 588, 632,
 715, 725—727, 731, 732, 761, 762,
 767, 896, 899, 977, 985, 1009, 1011,
 1012, 1014—1019, 1022—1025, 1028
 —1031, 1033, 1035, 1038, 1040, 1042,
 1046, 1049, 1054, 1057, 1063, 1069,
 1071, 1073, 1075, 1077, 1079, 1082,
 1084, 1085, 1087, 1089—1091, 1093,
 1095, 1096, 1098, 1099, 1101, 1104,
 1105, 1108, 1115, 1118, 1179, 1180,
 1188, 1191, 1193
 Kninska krajina — 239
 Kniaževac — 384, 387, 388, 556, 568,
 571, 577, 587, 642, 643, 678, 898,
 959
 Kobarid — 152, 831
 Kobiljek (kod Zagorja) — 811, 813
 Kočane (kod Doljevca) — 648
 Kočani — 1138, 1141, 1149
 Kočerim (kod Mostara) — 1039
 Kočevje — 852, 854, 856, 860, 863
 Kokočak (kod Vojnića) — 253
 Kokovilje (kod Udbine) — 319
 Kokra (r.) — 822
 Kolašac (kod Knina) — 122, 124
 Kolubara (r.) — 97, 685
 Kolašin — 185, 186, 450, 473, 477,
 479, 480, 499, 500, 507, 555, 656,
 721, 722, 879, 894, 915, 1067, 1072,
 1105, 1107, 1108, 1109, 1111, 1112,
 1113, 1116, 1118, 1134, 1183, 1193,
 1197, 1207
 Koljgecaj (u Albaniji) — 110, 113,
 120
 Komarnica (r.) — 935
 Komen (kod Trsta) — 159
 Komiza — 412, 777
 Komletinci (kod Vinkovaca) — 730,
 742, 743, 757, 774, 779, 1098, 1102,
 1104, 1106, 1193, 1205
 Kondovača — 229
 Konopijikova uvala — 44
 Konjic — 16, 39, 429, 554, 575, 768,
 773, 776, 924, 1185, 1188
 Kopačevo (kod Belog Manastira)
 — 1071, 1074
 Kopaonik (pl.) — 449, 498, 504, 509,
 678, 912, 913, 916, 918, 920, 1018,
 1019, 1023, 1031, 1032, 1039, 1041,
 1056, 1173, 1177, 1178
 Koprivnica — 80, 383, 389, 398—402,
 416, 860, 870, 871, 875, 876, 1101,
 1105, 1106, 1120, 1121
 Koprivnička Reka — 400
 Korana (r.) — 284, 285, 310, 312, 845
 Korča — 213
 Korčula (o.) — 17, 18, 44, 136, 453,
 519—521, 904, 906, 907, 964
 Kordumov stan (šuma) — 229
 Kordun — 27, 266, 282, 298, 301, 775
 Korenić (k. 539, kod Novog Maro-
 fa) — 400
 Korenica (sada: Titova Korenica)
 — 298—300, 302, 303, 415, 419, 886,
 1113, 1116—1120, 1122—1124, 1126
 Korita (kod Bileće) — 901
 Korita (kod Pakraca) — 76, 77
 Koritna (kod Vinkovaca) — 757
 Korlace — 98
 Kornat (o.) — 195
 Koruška — 663, 752, 809, 813, 814
 Kosjerić — 526, 578, 587
 Kosmaj — 114, 628

Kosovo (predeo, kod Knina) — 237, 238
 Kosovo (predeo) — 164, 218, 219, 220, 222, 223, 268, 434, 456, 676, 879, 1171, 1176
 Kosovo Polje (kod Prištine) — 14, 1029, 1031
 Kosovska Mitrovica — 84, 204, 223, 512, 538, 539, 541, 564, 570, 628, 648, 652, 671, 675, 680, 713, 722, 896, 904, 905, 907—910, 912, 941, 945, 947, 950, 973, 991, 996, 998, 1008, 1015, 1039, 1042, 1048, 1049, 1056, 1063, 1144, 1147—1149, 1152, 1153, 1156, 1158—1162, 1164—1169, 1171—1177
 Kostajnica — 30, 143, 283, 385, 416, 419, 439, 456, 1017, 1049, 1054, 1057, 1064, 1073
 Kostol (kod Kladova) — 577, 582, 586
 Kostolac — 96
 Kostanjevac — 259
 Koska (kod Našica) — 757
 Košljun (zaselak na o. Pagu) — 330, 331
 Košnica (kod Celja) — 811
 Kotlina (kod Belog Manastira) — 1057
 Kotor — 135, 213, 412, 657, 1008, 1011, 1040, 1053, 1151, 1161, 1162, 1173, 1175
 Kotor-Varoš — 16, 39, 40, 79
 Kotorški zaliv — 1053, 1175
 Koturići — 260
 Kovanj (kod Rogatice) — 1039
 Koviljača (k. 868, kod Udbine) — 214, 318
 Koviljača (kod Loznice) — 417, 757, 774, 884, 1021
 Kovin — 568, 570, 943, 951
 Kozana (u Grčkoj) — 214, 999
 Kozara (pl.) — 16, 56, 57, 79, 188
 Kozarac — 38, 174, 178
 Kozina (kod Trsta) — 159
 Kozluk (kod Zvornika) — 1069, 1085, 1090, 1119
 Kragujevac — 114, 116, 145, 203, 628, 647, 649—651, 677, 678, 691, 869, 939, 962, 986, 990, 991, 995, 1152—1155, 1158, 1159, 1164
 Krajovala (u Rumuniji) — 567, 647, 685
 Krakuvica — 380
 Kralje (kod Andrijevice) — 474, 477
 Kraljevica — 1098
 Kraljeve Vode (sada Partizanske Vode) — 1186
 Kraljevo — 14, 84, 86, 103, 116, 204, 434, 453, 512, 538, 549, 554, 557, 559, 561, 562, 570, 628, 648, 649, 652, 669, 670, 673, 675, 678, 684, 690—692, 700, 805, 872, 884, 917, 945, 947, 950, 954, 962—964, 972, 989—991, 994, 995, 997, 999, 1001—1008, 1011, 1015, 1019, 1021, 1027, 1029, 1032, 1034, 1039, 1043, 1045, 1048, 1053, 1061, 1063, 1068, 1070, 1072—1074, 1076, 1078, 1079, 1087, 1141, 1145, 1149, 1152, 1153, 1155—1157, 1160—1165, 1171, 1172, 1174, 1175, 1177, 1178, 1183, 1184
 Kraljevo Polje (kod Vlasenice) — 807
 Kraljevo Selo — vidi Minićevo
 Kram (kod Han-Piješka) — 802, 804, 805
 Kranj — 823, 855
 Krapanj (o.) — 136
 Krasnice (u Albaniji) — 112
 Kratovo — 995
 Krbava (predeo) — 299
 Krbavica (kod Titove Korenice) — 298, 299, 302
 Krbavsko polje — 59, 295, 297, 298, 300, 301, 303, 304, 313, 315, 381, 415, 871, 878, 880, 884, 886, 887, 917
 Kremen — 299
 Kremenovići (kod Piskavice) — 175—177
 Kremna (kod T. Užica) — 232, 247, 543, 575, 943, 1117, 1119, 1120, 1122, 1124, 1132, 1178
 Kresovići (kod Metkovića) — 136
 Kreševo — 39, 766, 775, 1129, 1130, 1201
 Krif — 213, 412, 544—547, 949, 1137
 Krim — 465
 Krit — 214, 215, 384, 454, 457, 544, 554, 558, 592, 745, 1030, 1140
 Kriva Palanka — 546, 564, 584, 957, 960, 967, 988—990, 993, 995, 996, 1137—1139, 1142—1147, 1149, 1150, 1152, 1154, 1156, 1160
 Kriva reka (r.) — 1012
 Krivač (kod Murina) — 488
 Krivaja (kod Zavidovića) — 429
 Krivaja (r.) — 901, 904
 Krivaja (potok, kod Piskavice) — 175, 178
 Krivelj (kod Bora) — 643
 Krivi Put (kod Senja) — 415, 579, 845

- Krivi Vir — 418
 Krivo — 1139
 Križ (kod Siska) — 74, 419, 1040
 Križanec (kod Rogateca) — 809, 811
 Križe (kod Zagorja) — 811
 Križevci — 74, 80, 398—403, 405, 416, 860, 875, 878
 Križpolje — 439
 Krka (r.) — 725, 863
 Krnjak (kod Karlovca) — 284, 312
 Kromnja — 270
 Kropa (kod Radovljice) — 823
 Krošnja dol. — 821
 Krstinja (kod Cetingrada) — 285, 286
 Krško — 861
 Kruja (u Albaniji) — 407, 574
 Krum (kod Metkovića) — 136
 Krupa (na Vrbasu) — 39
 Krupa (r.) — 124
 Krupanj — 515, 680
 Kruševac — 203, 233, 247, 384, 387, 418, 420, 504, 509, 554, 583, 648—650, 930, 946, 1153—1155, 1159, 1164
 Kruševica (pl., kod Leskovca) — 959
 Kruševo (kod Plava) — 474, 482, 484—488
 Krušik (kod Valjeva) — 686
 Kučevo — 556
 Kućište (kod Peći) — 486
 Kukes (u Albaniji) — 111, 113, 222, 268—271, 406, 407, 675, 982, 998, 1138, 1139, 1141, 1147, 1160, 1167, 1172
 Kukujevci (kod Šida) — 756
 Kula — 620, 653, 781, 782, 789, 1158
 Kulen-Vakuf — 210, 273, 293, 345
 Kuljani (kod Kostajnice) — 30
 Kumanovo — 746, 762, 985, 999, 1000, 1005, 1007, 1008, 1010, 1011, 1018, 1021, 1023, 1031, 1138, 1141—1144, 1150, 1152, 1156, 1165, 1169, 1170, 1173
 Kumbor (kod Herceg-Novog) — 1162
 Kupa (r.) — 286, 848
 Kupres — 15, 39, 414, 1207
 Kupreško polje — 339
 Kuršumlija — 543, 648, 876, 890, 892, 895, 909, 911, 915, 918, 920, 924, 925, 929, 943, 946, 1151, 1159
 Kutl (kod Sokolca) — 803
 Kutina — 76, 382, 1100
 Kutjevo (kod Slav. Požege) — 263
 Kuzma (kod Podr. Slatine) — 257, 258
 Kuzmin (kod Sremske Mitrovice) — 699, 1009, 1045
- L
- Lačarak — 1011
 Ladimirovci (kod Valpova) — 757
 Lajkovač — 116, 686
 Laktinje (kod Ohrida) — 502
 Lamija (u Grčkoj) — 1144
 Lancova Vas (kod Ptuja) — 810
 Landsberg — 41, 865
 Lapac (D. i G.) — 59, 193, 210, 293, 313, 314, 345, 412, 808, 1109, 1113, 1114, 1116, 1124, 1126, 1128, 1134
 Lapovo — 14, 116, 554, 570, 647, 650, 678, 692, 693, 947, 963, 984, 987
 Larisa (u Grčkoj) — 86, 214, 386, 434, 505, 533, 936, 996, 1145
 Lastovo (o.) — 412
 Laška Vas (kod Celja) — 813
 Laudonov gaj (šuma) — 301, 302
 Latizana (u Italiji) — 834
 Lazarevac — 116, 165, 171, 418, 631
 Lazarevo (kod Zrenjanina) ;— 627, 970
 Laze (kod Kamnika) — 822
 Lažna (kod Čepovana) — 841
 Lebane — 418, 437, 449, 543, 891, 892, 901—903, 906, 920, 932, 943, 989
 Ledenice (kod Risna) — 301, 1042, 1045, 1155
 Legen (kod Slovenj-Gradeca) — 813
 Legrad — 399, 400
 Lekenik (kod Siska) — 74
 Lemberg (kod Celja) — 813
 Lemnos (o. u Grčkoj) — 544, 952
 Lenjingrad — 59
 Leoben (u G. Štajerskoj) — 432
 Leposavići (kod Zvečana) — 557, 910
 Lepuri (kod Brguda) — 227, 228
 Leros — 1140
 Leskovac — 214, 247, 383, 384, 418, 511, 549, 557, 563, 567, 568, 576, 587, 626, 677, 681, 684, 692, 874—876, 889, 891, 892, 901, 903, 912, 916, 939, 943, 946—948, 959, 982, 984, 1143, 1158
 Leskovac Barilovički — 312
 Leskovac (kod Bos. Novog) — 34, 36, 204

- Leskovic (kod Cerkna) — 822
 Lešak — 906, 908, 910, 912
 Lešće (kod Vrhovina) — 843
 Lešnica (r.) — 508
 Levant — 386, 873
 Ležajić — 229
 Ležirair — 1005, 1006
 Libling (u Rumuniji) — 617
 Liboje — 813
 Libraš — 1019, 1021
 Lička Jesenica — 284, 296
 Lički Osik (kod Gospića) — 559, 945, 1126
 Ličko Petrovo Selo — 843, 845, 923, 1134
 Lihtenvald — 1083
 Lijevo Rijeka — 507, 1083, 1085, 1093, 1147
 Lika — 59, 193, 298, 299, 544
 Lim (r.) — 164, 165, 166, 475, 476, 477, 478, 480, 482, 483, 485, 486, 488, 495, 508, 871, 873, 888, 906, 909, 913, 925, 926, 1020, 1038, 1068, 1073, 1090, 1091, 1094, 1123, 1168, 1173, 1178
 Lipik — 75, 76, 77, 254, 262
 Lipovac (kod Vinkovaca) — 756
 Litija — 821, 861
 Lisa (rudnik, kod Ivanjice) — 96, 514, 515, 680
 Lisa (tt 1877, kod Andrijevice) — 474, 477
 Lise (kod Listiće) — 1028, 1033, 1077, 1078, 1083, 1085, 1100, 1118, 1126, 1180, 1185
 Lisičić (kod Benkovca) — 228
 Lisičine (kod Podr. Slatine) — 257, 258
 Livanjsko polje — 16, 273, 280
 Livno — 16, 17, 19, 38, 39, 51, 88, 273, 280, 294, 389, 414, 559, 632, 871, 882, 888, 977, 986, 1005, 1006, 1030, 1051, 1067, 1178—1181
 Ločica (kod Vranskog) — 813
 Logar (prevoj) — 986
 Loke (kod Vranskog) — 813, 822
 Lokovec (kod Cepovana) — 841
 Lokve (kod Gorice) — 841, 847, 850
 Lokve (kod Omiša) — 44
 Lom pod Storžičem — 823
 Lom (k. 883, kod Slav. Požege) — 258, 259
 Lombardija — 375
 London — 240, 430
 Lopar (na o. Rabu) — 168
 Lopud (o.) — 136
 Lopužnje (kod Novog Pazara) — 910
 Lovaš — 652, 741, 742, 774, 808
 Loyča (D. i G., kod Kostajnice) — 34
 Lovinac — 315, 316, 439
 Lovska (kod Pakraca) — 76
 Loznica — 631, 672, 737, 757, 774, 802, 886, 1048
 Lušnja (u Albaniji) — 558, 1137
 Lubnice (kod Andrijevice) — 477, 480
 Luče (kod šoštanja) — 813
 Ludbreg — 399—405, 871, 875
 Lug (kod Belog Manastira) — 1064, 1065
 Luge (kod Murina) — 474, 484—486
 Lukavica (kod Tuzle) — 385
 Luke (kod Murina) — 485
 Lukići (kod Babinog Potoka) — 775
 Lukin Vir (kod Andrijevice) — 478, 479, 480
 Lukovo (kod Paraćina) — 643
 Lutenberg — 433
 Luža (kod Đakovice) — 120
- LJ**
- Lješkovica (kod Drvara) — 351
 Lješ — 1151
 Lješnica (kod Bijelog Polja) — 871
 Ljuba (kod Sida) — 1089, 1092
 Ljubelj (prevoj, kod Tržiča) — 861
 Ljubija (rudnik) — 575, 588, 600
 Ljubija (kod Prijedora) — 22, 24, 429, 575
 Ljubiš (kod T. Užica) — 232, 246, 917
 Ljubljana — 152, 161, 377, 382, 663, 723, 851—853, 855, 857—859
 Ljubljana (r.) — 852—854, 857
 Ljubljanska kotlina — 860, 861
 Ljubljansko barje (predeo) — 852
 Ljubovija — 165, 246, 417, 756, 884, 886, 1039, 1045, 1048, 1058, 1072, 1076, 1077, 1102, 1177, 1183, 1186, 1187, 1193—1196
 Ljutići (kod Pljevalja) — 507
- M**
- M. Gospa (kod Benkovca) — 123, 124
 M. Kladuša — 30, 35, 285
 M. Pecka (kod Topuskog) — 285
 Mačkat (kod Čajetine) — 233

- Mačkatica (kod Surdulice) — 93, 94
 Madrid (u Španiji) — 64
 Mađarska — 45, 59, 131, 142, 219, 239, 252, 254, 255, 527, 530, 606, 655, 667, 740, 825, 826, 828, 829, 838, 860, 872, 875, 955, 984, 1016, 1026, 1035, 1039, 1051, 1054, 1061, 1078, 1080, 1083, 1092, 1093, 1099, 1113, 1129, 1181
 Maglaj — 385, 454, 756, 757, 899, 900, 1113, 1179
 Majdan (kod Bos. Novog) — 34
 Majdanpek — 130
 Majeвица (pl.) — 78, 388, 737, 882, 883, 1069, 1121
 Majš (u Mađarskoj) — 1071
 Makarska — 44, 135, 427, 428, 435, 891, 894, 963
 Makedonija — 87, 89, 154, 164, 268, 380, 454, 511, 512, 537, 539, 543, 548, 549, 563, 574, 583, 603, 607, 614, 651, 670, 700, 874, 888, 913, 946, 954, 957, 958, 965, 972, 975, 980, 982, 985, 1002, 1013, 1014, 1016, 1020, 1029, 1140, 1142—1144, 1146, 1149, 1154, 1156, 1159, 1169, 1173—1175, 1177
 Mala Kapela (pl.) — 847
 Mala Krsna — 116
 Malesija (predeo, kod Dakovice) — 112
 Mali Jastrebac — vidi Jastrebac
 Malo Rujno — 299
 Malošin Do (kod Danilovgrada) — 217
 Malovan (tt 556, kod Maglaja) — 757
 Malta — 438, 456
 Manasi (kod Raške) — 910
 Mandelos — 1012, 1019
 Maoče (kod Pljevalja) — 185
 Maradik (kod Stare Pazove) — 631
 Marčetići — 731
 Margaitio (Margaithio) — 918
 Maribor — 431, 433, 861, 1026, 1027, 1083, 1103
 Marija Reka — 813
 Marijanci (kod Valpova) — 849
 Marino brdo — 370
 Markov kamen (predeo, kod Drvara) — 358, 359, 362
 Markovac — 649—651, 1157
 Markovina (kod Danilovgrada) — 216, 217
 Marselj — 188, 239
 Martin br. (k. 208, kod Bos. Novog) — 23
 Martin Brod — 210, 345, 347
 Martinci (kod Moslavine) — 780
 Maskova (kod Ivanjice) — 246
 Maslinica (kod Splita) — 45, 242
 Maš (kod Dakovice) — 120
 Mašvin (kod Cazina) — 34
 Mateševo — 555, 721, 1067, 1074, 1078, 1091, 1094, 1099, 1100, 1104, 1105, 1107, 1108, 1111, 1128, 1132, 1147, 1168, 1183, 1184, 1207
 Matijevići (kod Tuzle) — 777
 Matorovska — 891
 Matulje — 161
 Maun (o.) — 330, 331
 Mazin — 193, 313, 314, 1069, 1071, 1104
 Mečenčani (kod Kostajnice) — 30
 Medak (kod Gospića) — 439
 Medveda (kod Lapova) — 648, 649
 Medveda (kod Lebana) — 456, 899
 Medumurje — 142
 Megar — 1145
 Mehadija (kod Oršave) — 563, 564, 569, 576
 Mehune (kod Kuršumlije) — 911
 Mekinjar (kod Udbine) — 301, 318, 319
 Melenci (kod Zrenjanina) — 617, 631, 658
 Menina pl. — 821
 Merdare (kod Prokuplja) — 1012
 Merinca — 812
 Mesići (kod Rogatice) — 769
 Mesina — 557
 Metković — 136, 145, 235, 413, 575, 652, 672, 883, 968, 990, 999, 1000, 1002, 1003, 1010, 1151
 Metla — 259, 260
 Metlika — 416, 878, 886—888, 1035, 1038
 Metohija — 113, 164, 223, 406
 Metovnica (kod Bora) — 418
 Metsovon (u Grčkoj) — 894
 Mezgalje (kod Ivanograda) — 479
 Mezgraja (kod Niša) — 962
 Mežakla (pl.) — 824
 Mihajlovac (kod Negotina) — 688, 969
 Miholjac — vidi Donji Miholjac
 Miholjsko (kod Vojnića) — 310—312
 Mijočinovići (kod Gline) — 36
 Mikanovci (kod Đakova) — 1205
 Mikleuš (kod Podravske Slatine) — 253, 759

- Mikluševci (kod Vukovara) — 808
 Mikra (kod Soluna) — 1152
 Milano (u Italiji) — 192
 Milici (kod Vlasenice) — 559, 934
 Miloš (o.) — 1000, 1001, 1005
 Milutinovac (kod Kladova) — 586, 964
 Minićevo (kod Knjaževca) — 577
 Mioče (kod Višegrada) — 165
 Miodraž (kod Benkovca) — 229
 Miričina (kod Tuzle) — 757
 Mirkovac (kod Belog Manastira) — 1053
 Miroč (pl.) — 581, 642
 Mladenovac — 114, 116, 171, 631, 693
 Mliništa (kod Mrkonjić-Grada) — 16, 273
 Mljet (o.) — 17, 18, 136, 519, 520, 964
 Modrica — 759
 Mohač (u Mađarskoj) — 667, 1022, 1028, 1030, 1166, 1071, 1078, 1080, 1085
 Mojkovac — 185, 186, 499, 500, 507, 560, 571, 656, 721, 722, 915, 1085, 1095, 1097, 1102, 1104, 1107, 1109, 1113, 1114, 1116, 1117, 1120, 1123, 1134, 1193, 1197, 1198
 Mokra Gora (kod Titovog Užica) — 167, 232, 246, 575, 579, 1128
 Mokri Lug (kod Beograda) — 696
 Mokro (kod Sarajeva) — 910
 Mokro polje (predeo, kod Drvara) — 358, 360
 Mokro Polje (kod Kistanja) — 123—125
 Mokro Polje (kod Knina) — 1035, 1038, 1040, 1042
 Mokronoge (kod Drvara) — 351—353
 Molat (o.) — 329—331
 Moldava (u Rumuniji) — 233, 551, 630, 945
 Moldava Nova (u Rumuniji) — 586
 Monjoroš (kod Apatina) — 1045, 1049, 1053
 Moravica (r.) — 171
 Moravica (kod Vršca) — 617
 Morsano (kod Videma) — 834
 Moskva (u SSSR-u) — 1000
 Moslavina (ž. st.) — 780, 808, 1098, 1102, 1104, 1196, 1202
 Moslavina (predeo) — 74, 75, 80, 259, 261, 743, 759, 771, 780, 932, 1079, 1094, 1111
 Mostar — 13, 16, 18, 39, 63, 86, 88, 143, 212, 235, 248, 389, 427, 456, 466, 575, 600, 632, 652, 656, 665, 672, 675, 715, 966, 969, 977, 985, 992, 996, 998, 1004, 1005, 1009—1013, 1015, 1017, 1021, 1028—1030, 1032, 1034, 1038, 1050, 1052, 1053, 1061, 1063, 1067, 1068, 1073, 1075, 1078, 1083—1087, 1093, 1094, 1100, 1107, 1113, 1117, 1118, 1123, 1124, 1126, 1129, 1131, 1160—1162, 1164, 1167, 1171, 1172, 1175, 1178—1181, 1185, 1188
 Mošunje (kod Novog) — 60
 Mratinje (na Pivi) — 504, 925
 Mrežnica (r.) — 285
 Mrkalji (kod Vlasenice) — 910
 Mrkelnje (kod Benkovca) — 229
 Mrkići (kod Bihaća) — 136
 Mrkonjić-Grad — 16, 39, 40, 280, 292, 309
 Mrkopalj (kod Delnica) — 381, 847, 936
 Mrzla Rupa — 841
 Mrzla Vodica — 381
 Mrzović (kod Đakova) — 757
 Mrtvica (kod Brčkog) — 75
 Muć (kod Sinja) — 385
 Mura (r.) — 398, 872
 Murići (kod Drenice) — 895, 896
 Murino — 413, 435, 454, 470, 474, 479—484, 487, 488, 555, 895, 897, 898, 901
 Murter — 190, 193
 Muslimanski Čelinac — 40

N

- Nabrežina (kod Trsta) — 158
 Nadask (u Mađarskoj) — 1071
 Nađ Kanjiža — 1187
 Naidas (u Rumuniji) — 586
 Napulj — 549
 Narta — 74
 Našice — 74, 76, 252, 253, 383, 737, 738, 740, 759, 783, 958, 973, 1045, 1048, 1053, 1063, 1069, 1070, 1105, 1109, 1117, 1126, 1133, 1202
 Našički Markovac — 759
 Nebljusi (kod Bihaća) — 415, 808
 Negoslavci (kod Vukovara) — 780, 1196, 1100
 Negotin — 214, 563, 572, 578, 582, 614, 626, 627, 871, 969
 Negotino (na Vardaru) — 959, 1136, 1139

- Nemačka — 53, 57, 63—65, 67—69, 73, 89, 101, 105, 114, 115, 134, 141, 179, 180, 217, 219, 220, 240, 248, 269, 270, 394, 423, 430, 431, 432, 460, 462—467, 511, 513, 514, 516, 524, 529, 533, 535, 539, 543, 545, 561, 600, 604, 629, 650, 654, 684, 691, 705, 748, 753, 754, 764, 783, 785, 860, 871, 924, 941, 942, 946, 969, 994, 1001, 1088, 1134, 1159, 1202
- Nemetlad (u Mađarskoj) — 1088
- Nemila (kod Zenice) — 850, 902, 903, 1184
- Nerden — 683
- Neretva (r.) — 276, 967, 969, 990, 992, 993, 997, 1001—1003, 1015, 1016
- Nerežišće (na o. Braču) — 934
- Neum (kod Metkovića) — 990, 995, 996
- Nevesinje — 413, 453, 454, 632, 767, 883, 888—890, 977, 985, 1017, 1039, 1051, 1067, 1073, 1075, 1077, 1083, 1093, 1095, 1113, 1124, 1130, 1131, 1155, 1156, 1167, 1172, 1178—1181, 1185, 1186, 1207
- Nijemci — 774, 777, 779
- Nikoman (kod Stipa) — 1011
- Nezavisna Država Hrvatska >— 9, 61, 62, 64, 65, 67, 69, 71, 73, 87, 89, 104—106, 129, 146, 154, 179, 191, 212, 213, 215, 240, 248, 253, 324, 373, 380, 388, 412, 423—425, 427, 434, 444, 468, 515, 529, 530, 549, 552, 554, 567, 594, 599, 600, 605—607, 654, 655, 664, 693, 716, 717, 753, 764, 775, 777, 783—785, 825, 826, 828, 829, 872, 873, 874, 876, 881, 904, 913, 921, 922, 924, 927, 940, 947, 952, 957, 958, 964, 968, 972, 978, 979, 989, 996, 998, 1008, 1018, 1024, 1026, 1027, 1044, 1045, 1049, 1052, 1054, 1056, 1057, 1061, 1067, 1073, 1078, 1081, 1083, 1084, 1087, 1088, 1095, 1096, 1098, 1104, 1105, 1107, 1110, 1112, 1114, 1127, 1130, 1131, 1133, 1134, 1134, 1159, 1167, 1178—1181, 1186, 1202, 1208
- Nikšić — 141, 147, 148, 183, 184, 451, 456, 508, 652, 656, 912, 915, 948, 994, 1031, 1032, 1034, 1038, 1039, 1042, 1045, 1050, 1052, 1057, 1058, 1067, 1086, 1151, 1155, 1156, 1160—1162, 1168, 1179, 1183
- Nin — 190, 1069
- Nirnberg — 20, 25, 57, 63, 89, 134, 139, 249, 287, 524, 525, 864
- Niš — 13, 14, 86, 111, 143, 165, 204, 214, 233, 379, 418, 453, 499, 504, 512, 531—533, 538, 539, 543, 544, 549, 554, 558, 561, 562, 570, 573, 586, 587, 592, 596, 647, 648—650, 677, 678, 683, 684, 686, 691, 710, 889, 918, 921, 925, 927, 936, 940, 941, 944, 945—947, 949, 950, 952, 962—964, 972, 975, 976, 981, 982, 984, 987—989, 991, 999, 1138, 1142, 1144, 1149, 1151—1156, 1158
- Nišići (kod Piskavice) — 176
- Niška Banja — 561, 562
- Nizozemska — 463
- Nomanica (kod Leskovca) — 626
- Nosića brdo (k. 1335, kod Bos. Grahova) — 360
- Nova Gradiška — 38, 75, 252, 253, 256, 380, 425, 439, 601, 874
- Nova Kapela — 75, 80, 252, 254—256
- Nova Rača (kod Bjelovara) — 78
- Nova Stifta (kod Kamnika) — 813
- Nova Topola — vidi Topola (D., G. i Srednja)
- Nova Varoš — 245, 246, 504, 508, 871, 913, 917, 925, 926, 935, 1116—1118, 1168
- Novake (kod Cerkna) — 822
- Novi — 188, 328, 329, 415, 845
- Novi Banovci — 986
- Novi Bečej — 982
- Novigrad Podravski (kod Koprivnice) — 1111, 1113
- Novi Grad (kod Karlovca) — 284, 416
- Novi Marof — 398—400, 403, 404, 875
- Novi Pazar — 560, 571, 652, 670, 671, 713, 722, 904—908, 910, 912, 998, 1000, 1050, 1068, 1070, 1077, 1079, 1102, 1155, 1160—1163, 1170, 1172, 1173, 1176
- Novi Sad — 86, 598/600, 659, 699, 737, 943, 950, 963, 994, 995, 996
- Novo Selo (na o. Braču) — 136
- Novo Selo (kod Pančeva) — 638
- Novo Selo (kod Raške) — 912
- Novo Selo (kod Kumanova) — 1012, 1149
- Novo Selo (kod Vrginmosta) — 285
- Novo Selo (kod Zagreba) — 1040
- Novska — 13, 75, 143, 389, 600, 621, 963, 1012, 1036, 1052, 1066, 1129, 1208
- Nozdra — 329

Nunić (kod Knina) — 227
Nuštar (kod Vinkovaca) — 757, 760,
956, 1028

O

Obilić (kod Prištine) — 1148
Oblo Brdo (kod Andrijevice) — 476
Obodnik (kod Banje Luke) — 39
Oborovo (kod Zagreba) — 74
Obrenovac — 115, 116, 204, 629, 631,
696, 986
Obrež (kod Varvarina) — 648
Obrovac — 59, 121, 123, 127, 189,
190, 193, 208, 321
Očauš (kod Banjaluke) <— 756
Ogoška reka — 456
Odžaci (kod Tuzle) — 803
Odžaci (kod Vukovara) — 618
Ograđena Nehi (u Rumuniji) — 687
Ograđenica (kod Žabljaka) — 931
Ogulin — 60, 61, 415, 456, 559, 847,
863
Ohrid — 84, 1137, 1169
Ohridsko jezero — 271, 456, 996,
1148
Okljaj (kod Drniša) — 924
Okolišta (pl., kod Andrijevice) —
474
Okučani — 17, 48, 51, 75, 86, 122,
143, 601, 1012
Olib (o.) — 329, 330
Olimp (u Grčkoj) — 544—547, 949
Olovo — 498, 802, 906, 909
Omanovac (kod Tešnja) — 261
Omar (kod Drvara) — 272
Omarska (kod Prijedora) — 175
Omiš — 44, 135, 385
Opatija — 59, 60, 458
Opatovac (kod Vukovara) — 652,
698, 741, 774, 807, 808, 1057, 1089,
1092, 1095
Opčine — 832
Oplenac — 114
Orah (kod Ivangrada) — 476
Orahovica (kod Našica) — 253, 258,
259, 263, 973
Orahovo (kod Bos. Gradiške) —
56, 57
Orašac (kod Topole) — 114
Orašje (rudnik) — 94
Oravica (u Rumuniji) — 969
Orle (kod Ljubljane) — 853
Orlovac (k. 305, kod Topuskog) —
284
Orljava (r.) — 756

Orljane (kod Doljevca) — 648
Orljani (kod Podujeva) — 1004,
1007, 1011, 1012, 1023, 1025, 1027,
1039
Orolik — 730, 741—743, 755, 780,
807, 808, 1097, 1098, 1100—1102,
1104, 1120, 1121, 1124, 1188, 1200,
1207
Oršava (u Rumuniji) — 551, 556,
558, 563, 564, 567, 569, 576, 581,
582, 683, 687, 941, 945, 949, 969
Osijek — 13, 86, 146, 179, 398, 427,
429, 598, 600, 601, 655, 737, 740,
743, 753, 758, 759, 780, 784, 786,
838, 849, 872, 874, 955—957, 963,
972, 977, 979, 995—997, 1009, 1017,
1029, 1044, 1049, 1051, 1053, 1055,
1064, 1065, 1069, 1071, 1074, 1077,
1079, 1081, 1092, 1094, 1101, 1105,
1106, 1109, 1191
Osječenica (tt 1267, kod Drvara)
— 362
Osmaci (kod Tuzle) — 414, 884,
886
Osogovska planina — 982, 1138,
1141, 1143
Osredci (kod Srba) — 346, 347
Ostojići (kod Metkovića) — 136
Ostrovača — 39
Ostrovec (kod Zagorja) — 811
Ostrovičke Lišane (kod Benkovca)
— 229
Ostrovo (kod Vinkovaca) — 849
Ostrožac — 39, 1120, 1122
Oštarije — 60
Oštrej (kod Drvara) — 353
Otalež (kod Cerkna) — 841
Otelek — 617
Otočac — 60, 201, 202, 267, 283, 284,
300, 385, 843, 845, 847
Otok (kod Vinkovaca) — 730, 742,
773, 774, 776, 778, 1095, 1098, 1100,
1119—1122, 1124, 1126—1128, 1193,
1196, 1201, 1202, 1204, 1205, 1207
Otoka (kod Bos. Krupe) — 30, 33,
286, 415
Otrić — 127, 731
Ovče polje — 164
Ozalj — 878
Ozopo (u Italiji) — 832, 834

P

Padina (kod Pančeva) — 568, 569
Pađene (kod Knina) — 124, 725, 731,
732, 1090

- Pag (o.) — 330, 843, 847, 986, 1046, 1064, 1069
- Pakrac — 75, 76, 80, 143, 254—260
- Palanka (kod Brčkog) — 75
- Palanka (kod Knina) — 125, 315, 1022, 1079, 1084
- Palisad (kod Cajetine) — 167
- Palmanova (u Italiji) — 833, 834
- Pančevo — 516, 573, 629, 635—638, 639, 689, 690, 968, 972, 975—977, 979, 982
- Panici (kod Piskavjce) — 176
- Papkov Dol (kod Čelebića) — 503
- Papratnik (kod Debra) — 419
- Paprača (kod Vlasenice) — 880, 928
- Papuk (pl.) — 252, 257—259, 263, 438, 600, 737, 738, 740, 755, 1051, 1102, 1105, 1135
- Paraćin — 643, 649
- Paramitia (Paramythia) — 918
- Parga — 544
- Paripovac (k. 1060, kod Gračaca) — 125, 126
- Pariz — 536, 537, 939
- Paros — 506
- Pašman (o.) — 108, 109, 585
- Pauče (kod Našica) — 74
- Pazin — 159
- Pčelici (kod Virovitice) — 257
- Pčinja — 1008, 1012, 1013, 1017, 1174
- Peć — 213, 222, 223, 268—271, 450, 474, 667, 671, 675, 896, 898, 899, 1138, 1151, 1163, 1172, 1174
- Pecane (kod Bunića) — 299
- Pećigrad — 35, 36
- Pecka (kod Podr. Slatine) — 257
- Pečovnik (rudnik) — 811, 812
- Pečuj — 994, 996, 1022, 1029, 1037, 1051, 1052, 1056, 1059, 1071, 1078, 1081, 1082, 1087
- Peh (pl., kod Andrijevice) — 474, 475
- Pehčevo — 1136—1143, 1147—1149
- Pelev Brijeg (kod Titograda) — 1118
- Peloponez — 592, 604, 605, 674, 876
- Pelješac (poluotok) — 136, 435, 453, 959, 960, 962, 964
- Pepiči (kod Murina) — 487, 488
- Perlez (kod Zrenjanina) — 615, 974
- Perna (kod Topuskog) — 284, 285
- Pernik (kod Topuskog) — 285
- Peručica (potok) — 475
- Perušić — 299, 843
- Peskara — 578
- Peškopeja (u Albaniji) — 406, 407, 901
- Fetnica (kod Ivangrada) — 480
- Petrinja — 143, 283, 286, 310, 419
- Petrograd (Zrenjanin) — 14
- Petrov kanal (kod Melenaca) — 658, 659, 994
- Petrov vrh (kod Podr. Slatine) — 260
- Petrova gora (pl.) — 35, 282, 285, 286
- Petrovac na Mlavi — 165, 556, 569, 582, 691—693, 984, 986, 987, 1148
- Petrovac-planina (kod Lebana) — 909
- Petrovaradin — 144, 576, 580, 594, 784, 956, 957
- Peulje (D. i G., kod Bos. Grahova) — 358—360, 369
- Pezaro (u Italiji) — 159
- Pijemont — 375
- Pirej — 1140
- Pirin — 132
- Pirot — 15, 567, 647, 960, 961, 1150
- Pirovac — 414, 415, 439
- Pisarovina (kod Zagreba) — 287
- Piskavica (kod Kozarca) — 175
- Piskopi (o.) — 1005
- Pišać (kod Udbine) — 317, 415
- Pitomača — 74, 771, 1124, 1130, 1133, 1134, 1209
- Piva (r.) — 931, 934, 935
- Pivnica — 260
- Planinica (pl.) — 480, 488
- Planinica (kod Zaječara) — 982
- Plav — 220, 475, 484, 486, 489
- PlaUjani (kod Piskavice) — 176
- Plavna (kod Štubika) — 977, 979, 982
- Plavno (kod Knina) — 194
- Pleternica (kod Slavonske Požege) — 75, 253, 254, 383, 416, 756, 1090
- Pliješevina (kod Pljevalja) — 924
- Plitvička jezera — 924, 925
- Plitvički Ljeskovac (kod Titove Korenice) — 299, 303
- Ploča (kod Lovinca) — 316, 320
- Ploče (kod Brusa) — 916
- Ploče (kod Metkovića) — 389
- Ploešti — 454
- Plovdiv (u Bugarskoj) — 86, 1164
- Plješivica (pl.) — 298—300, 1111

- Pljevlja — 185, 186, 388, 417, 450, 451, 473, 498, 500, 504, 507, 555, 560, 671, 675, 676, 721, 722, 871, 879, 906, 909, 913, 914, 918, 924, 931, 934, 935, 1020, 1030, 1050, 1052, 1057, 1058, 1067, 1070, 1073, 1099, 1102, 1160, 1163, 1168, 1172, 1175, 1176, 1178, 1185
 Po (r. u Italiji) — 544
 Pocuolo (u Italiji) — 833
 Podbonesec (kod Videma) — 158
 Podbrdo (kod Tolmina) — 831
 Podgarić (kod Garešnice) — 75
 Podgorac (kod Boljevca) — 568, 642, 643
 Podgorica (sada Titograd) — 84, 141, 147, 183, 184, 186, 216, 390, 500, 507, 656, 675, 721, 722, 767, 1023, 1040, 1043, 1048, 1050, 1057, 1063, 1072, 1081, 1105, 1107, 1108, 1112, 1113, 1127, 1137, 1138, 1151, 1160, 1161, 1167, 1168, 1172, 1175, 1182, 1184, 1198
 Podgorje (kod Puračića) — 924, 928
 Podgorje (na pl. Velebitu) — 299
 Podgrađ (kod Ljubljane) — 852, 854
 Podgradci (D. i G., kod Bos. Gradiske) — 57
 Podgradec (kod Struge) — 268, 271, 1137
 Podgrađe (kod Prijedora) — 174
 Podhosta (kod Dolenj. Toplica) — 860, 861
 Podkoien (kod Kranjske Gore) — 824, 861
 Podlapac (kod Udbine) — 299, 301, 317, 319, 320
 Podlož (kod Cerknice) — 863
 Podolje (kod Belog Manastira) — 1053—1055, 1057
 Podotavac (kod Brguda) — 227, 228
 Podrašnica (kod Mrkonjić-Grada) — 309
 Podravina — 738
 Podravska Slatina — 74, 76, 80, 252—254, 262, 756, 771, 772, 958, 1209
 Podromanija — 768, 804, 805, 1038, 1048, 1057, 1063, 1068, 1077, 1175, 1176, 1178, 1185, 1203
 Podujevo — 891, 995, 1007, 1008, 1011—1013, 1015, 1017, 1018, 1023, 1029, 1032, 1039, 1041, 1164, 1169, 1170
 Podunavlje — 1065
 Podutik (kod Ljubljane) — 853
 Podvučjak (kod Srba) — 347
 Poganovci (kod Valpova) — 757
 Počorje — 813
 Pokuplje — 74
 Poligirós — 214
 Polskava (Zg. i Sp., kod Sl. Bistrice) — 809, 810
 Polumir (kod Ušća) — 577
 Polzela (kod Celja) — 864
 Poljane (kod Škofje Loke) — 823
 Poljanščica (r.) — 823
 Poljice (kod Drvara) — 357
 Poljska — 335, 432
 Ponikve (kod Tolmina) — 841
 Ponteča — 831
 Popina (Velika i Mala) — 315
 Popov Salaš (kod Vukovara) — 1201
 Popovac (kod Belog Manastira) — 1069, 1070
 Popovac (kod Garešnice) — 259
 Popovac (kod Niša) — 573
 Popovača (kod Kutine) — 75, 419
 Popovo polje — 413, 883
 Popovo Polje (kod Brčkog) — 75
 Pordenone (u Italiji) — 830
 Porto Civitanova (kod Ankone) — 160
 Porto Rekanati (kod Ankone) — 160
 Porto San Đorđo (kod Ankone) — 160
 Postojna — 59, 158, 377, 847, 843, 862, 863
 Posušje — 39, 1039
 Potoci (kod Drvara) — 306, 307, 345, 349, 352, 354, 356, 357
 Poum (kod Struge) — 409
 Pöspök (u Mađarskoj) — 1071
 Povlen (pl.) — 246
 Povija (na o. Braču) — 44
 Požar (kod Knina)
 Požarevac — 101, 102, 116—165, 203, 214, 543, 569, 570, 582, 597, 685, 974
 Požega (užička) — 167, 246, 543, 557, 674, 961, 1014, 1032, 1048, 1053, 1056, 1068, 1076, 1083, 1090, 1094, 1095, 1097, 1099, 1102, 1104, 1190
 Požeška kotlina — 252
 Prača (r.) — 917, 920
 Pračuo (kod Siska) — 439
 Prag (Praha, u čehoslovačkoj) — 65
 Pragersko (kod Sl. Bistrice) — 810
 Prahovo — 569, 582, 586, 682, 683, 691

- Prapatnica (kod Splita) — 194, 195
 Prapretno — 840
 Prečani (kod Žabljaka) — 931
 Piedmeja (kod Idrije) — 841
 Prekaja (kod Drvara) — 281, 289, 294, 345, 352—354, 356—359, 367
 Preko (na o. Uljanu) — 108
 Prelog (kod Čakovca) — 404
 Premuda (o.) — 329, 331
 Preodac (kod Drvara) — 359
 Preovac (kod Andrijevice) — 482
Prepolac (kod Podujeva) — 1008
 Preradi (kod Bronzanog Majdana) — 176, 177
 Preslatinci (kod Đakova) — 759
 Prespansko jezero — 1138, 1148
 Preševo — 1147
 Preves (u Grčkoj) — 879, 918
 Prezid (kod Rijeke) — 863
 Priboj (na Limu) — 446, 508, 560, 570, 722, 903—905, 909, 913, 925, 935, 1017, 1068, 1106, 1109, 1134, 1168, 1172, 1173, 1175, 1178
 Prijeboj (kod Titove Korenice) — 297, 299, 300, 415, 437, 843, 888, 889, 925, 945, 1114, 1116, 1117, 1119, 1122, 1124, 1126, 1128, 1130, 1134
 Prijedor — 20, 21, 23, 24, 40, 51, 52, 56, 145, 173, 174, 178, 416, 429, 575, 576, 600, 924
 Prijepolje — 186, 383, 385, 388, 417, 450, 454, 498, 500, 504, 508, 652, 670, 721, 722, 773, 774, 879, 909, 910, 914, 918, 926, 931, 1000, 1005, 1008, 1011, 1012, 1014, 1020, 1043, 1063, 1067, 1068, 1070, 1072, 1073, 1077, 1079, 1081, 1100, 1120, 1123, 1126, 1128, 1132, 1160, 1162, 1163, 1168, 1169, 1172, 1173, 1175, 1176, 1178, 1183, 1184
 Prijeska (kod Cetingrada) — 284
 Prilep — 132, 214, 384, 449, 583, 584, 874, 875, 879, 892, 955, 957, 959, 960, 962, 1139, 1142, 1146, 1148
 Priluke — 889
 Prilužje — 962, 963
 Primišlje — 312
 Primorje — 449

 Primošten — 46, 108, 109, 194, 878, 880, 882
 Prisjeka (kod Topuskog) — 285
 Prisovjani (kod Ohrida) — 502
 Priština — 84, 86, 223, 380, 434, 668, 896, 988, 998, 1008, 1010, 1011, 1013—1015, 1021, 1029, 1039, 1041, 1043, 1045, 1048, 1148, 1151—1155, 1159, 1160, 1164, 1168, 1169—1171, 1175, 1178
 Privano (kod Palmanove) — 833
 Privlaka — 743, 780, 1196
 Prizren — 217—221, 268, 386, 667, 668, 671, 675, 998, 1039, 1141, 1147, 1160, 1163, 1172, 1174
 Prkovci (kod Vinkovaca) — 77
 Prnjavor — 288, 436, 775, 889, 924
 Probištip — 98
 Prokop (kod Popovače) — 75
 Prokuplje — 132, 171, 233, 449, 515, 543, 561, 562, 648, 677, 678, 891, 892, 925, 988, 1153, 1156
 Prolomska planina — 437
 Promina (pl.) — 194
 Propaštica (kod Kačikola) — 1029
 Prozor — 381, 1122, 1201
 Prošani (kod Kozarca) — 175
 Pruska — 460
 Prvič (o.) — 136
 Pržanac (kod Sinja) — 415
 Psychiko (kod Atine) — 214
 Psunj (pl.) — 253, 261—263, 600
 Ptuj — 433, 861, 1019
 Puka (u Albaniji) — 112
 Pula — 152, 158, 159
 Puračić (kod Tuzle) — 924
 Pusta reka (predeo) — 456
 Pušća (brdo, kod Knina) — 126

R

- Rab (na o. Rabu) — 168
 Rab (o.) — 167, 168, 850, 1190
 Rabrovo (kod Kučeva) — 98
 Raca (kod Bajine Bašte) — 232
 Radan-planina — 911
 Radeče (kod Zidanog Mosta) — 809
 Radinci (V. i M., kod Sremske Mitrovice) — 699
 Radljiči (kod Metkovića) — 136
 Radonja (kod Karlovca) — 284
 Radomir (u Bugarskoj) — 1150
 Radomirovac (kod Prijedora) — 21
 Radovljica — 823
 Radučić (kod Kistanja) — 118, 123
 Raja (kod Đakovice) — 120
 Rajlovac (kod Sarajeva) — 573
 Rakitnica (kod Rogatice) — 916
 Rakitovača (predeo, kod Bronzanog Majdana) — 176
 Rakovica (kod Beograda) — 659
 Rakovica (kod Sarajeva) — 1122

- Rakovnik (kod Ljubljane) — 855, 856
 Rama — 39
 Rama (r.) — 39, 1122
 Ramljane (kod Knina) — 385
 Ramljane (kod Otočca) — 297, 299, 1126, 1128
 Ran — 1083
 Rangsdorf (u Nemačkoj) — 900
 Ranilovac (kod Sanskog Mosta) — 178
 Rarnna (kod Novog Pazara) — 509
 Rankovići (kod Travnika) — 79
 Rasina (r.) — 920
 Rasinja (kod Koprivnice) — 400
 Rastenburg (u Poljskoj) — 460
 Raška — 86, 171, 508, 538, 541, 628, 669, 675, 713, 719, 905, 907—910, 912, 913, 916, 941, 945, 1000, 1053, 1063, 1068, 1158—1160, 1162, 1163, 1166, 1167, 1172, 1175, 1176
 Ravna gora — 259—263
 Ravna Reka — 96
 Ravni (o.) — 195
 Raz. Valdek (kod Velenja) — 812, 813
 Razbojna (kod Brusa) — 925
 Ražana (kod Kosjerića) — 526, 674
 Ražanac (kod Zadra) — 187
 Reka (r.) — 823, 854
 Reka S. Giovanni — 841
 Remeta (kod Sr. Karlovaca) — 699
 Renovica (kod Sarajeva) — 917
 Resau — 882, 1145, 1166
 Resanovci (kod Bos. Grahova) — 358—360
 Rešica (u Rumuniji) — 617, 969
 Retimnon — 215
 Retkovci (kod Vinkovaca) — 77
 Rgotina (kod Zaječara) — 586, 974
 Rhasi — 217
 Ribnica (r.) — 901, 902
 Ribnica — 436
 Ribnica (kod Visokog) — 498, 906, 909
 Ribnik — 306
 Ričići (kod Lovinca) — 316
 Ridica (kod Srp. Itebeja) — 440
 Riga (na obali Baltičkog mora) — 605
 Riga (u Slovačkoj) — 606
 Rihemberk — 159
 Rijeka — 59—61, 152, 161, 168, 187, 463, 632, 836, 847—850, 860, 863, 899, 977, 985
 Rijeka Crnojevića — 141, 1023
 Rijeka Marsenića (kod Ivanograda) — 479
 Ripanj (kod Beograda) — 116
 Risan — 166, 1042, 1045, 1048, 1053, 1154
 Ritopek (kod Beograda) — 690, 984—986
 Rivinjano (u Italiji) — 833
 Rodaljice (kod Benkovca) — 226—228
 Redos (o.) — 214, 384, 457, 544, 618, 622, 971, 1013, 1140
 Rogačica — 1053, 1072, 1083, 1175
 Rogaška Slatina — 810
 Rogatica — 246, 672, 675, 722, 724, 805, 916, 917, 985, 999, 1009, 1017, 1021, 1027, 1031, 1032, 1036, 1038, 1039, 1048, 1081, 1113, 1126, 1160, 1172, 1176, 1178, 1182, 1183, 1184, 1190, 1192, 1193
 Rogolji (kod Pakrača) — 261, 262
 Rogovac (kod Virovitice) — 74
 Rogozina (kod Struge) — 558, 1155
 Rogoznica (kod Spłita) — 46, 136
 Rogoža (kod Garešnice) — 75, 259
 Romanovce (kod Kumanova) — 1008, 1012
 Rotimlja (kod Stoca) — 413
 Rovte — 821
 Rožaj — 507, 902
 Rožanstvo (kod Užica) — 246
 Rožna dolina — 856
 Rožnik (predeo) — 852—854, 856, 857
 Rudice (kod Bos. Novog) — 284, 437, 585
 Rudna glava — 132
 Rudnica (kod Raške) — 509, 908, 910—913
 Rudnik (pl.) — 687
 Rudnik (kod Ljubljane) — 853
 Rudno (kod Ušća) — 925
 Rudo — 165
 Rudo brdo (pl., kod Andrijevice!) — 479
 Rugovo — 481
 Rujevac (kod Bos. Novog) — 33, 284
 Rujište (kod Ivanograda) — 476, 489
 Rukin (kod Dreke) — 159
 Ruma — 143, 624, 646, 653, 654, 659, 695, 782, 784, 789, 968, 984, 990, 1001, 1058
 Rumunija — 67, 499, 510, 512, 527, 532, 533, 635, 541, 543, 545, 548, 554, 571, 578, 583, 606, 681, 684, 708, 936, 938, 941, 946—948

- Rupelski prelaz — 564
 Rusa — 941
 Rusija — vidi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
 Rust (tt 772, kod Sl. Požege) — 756
 Rustiči (kod Kozarca) — 174
 Ružina Voda (kod Tuzle) — 803, 805
 Ržanica — vidi G. Ržanica
 Ržanovo (kod Ohrida) — 502
- S
- Sabarita (kod Kragujevca) — 649
 Sadinja Vas (kod Ljubljane) — 853
 Salamići (kod Piskavice) — 175
 Salzburg — 524
 Samobor — 382, 416
 San Vito (kod Palmanove) — 833
 Sana (r.) — 22—24, 56, 57, 280, 294
 Sandžak — 16, 139, 140, 164, 166, 170, 172, 246, 247, 381, 391, 440, 449, 481, 499, 559, 560, 570, 584, 676, 907, 926, 950, 951, 955, 956
 Sanski Most — 178
 Sarajevo — 13, 14, 16, 86, 136, 213, 235, 427, 429, 456, 559, 573, 575, 583, 594, 600, 670, 672, 675, 716, 719, 720, 738, 748, 756, 764, 767—770, 802, 805, 828, 829, 843—845, 910, 985, 999, 1010, 1014, 1018, 1019, 1021, 1026, 1028, 1029, 1032—1034, 1036, 1039, 1041, 1043, 1044, 1047, 1048, 1050, 1053, 1055, 1060, 1061, 1065, 1068, 1077, 1081, 1084, 1088, 1090, 1093, 1108, 1109, 1111, 1113, 1116, 1118, 1120, 1122, 1123, 1126, 1129, 1156, 1160, 1162, 1164, 1165, 1167, 1168, 1170—1172, 1175, 1177—1190, 1192, 1198, 1200—1202, 1204, 1206, 1207
 Saranda — 796, 797, 1137
 Sasina — 229, 230
 Sava (r.) — 19, 27, 39, 48, 49, 67, 74, 75, 78, 79, 142, 388, 426, 466, 573, 600, 608, 611, 621, 623, 629, 631, 644, 651, 652, 654, 658, 659, 662, 671, 685—687, 695—699, 705, 723, 729, 735, 737, 738, 741—743, 755—757, 766, 773, 777, 778, 780, 783, 802, 821, 852, 854, 875, 884, 898, 951, 960, 972, 973, 976, 995, 999, 1008, 1021, 1042, 1052, 1061, 1062, 1064, 1066, 1085, 1089, 1094, 1098, 1099, 1101, 1102, 1104, 1106, 1111, 1113, 1118—1121, 1124, 1128, 1130, 1132, 1159, 1163, 1167, 1172, 1180, 1184, 1187, 1188, 1189, 1191, 1199, 1200
 Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika — 335, 409, 529, 561, 614, 946, 985, 1001, 1127, 1170
 Savići (kod Ivanjske) — 175, 177
 Savinjska dolina — 814
 Savinjski Alpi — 861
 Sazano (o.) — 986
 Sečanj — 972
 Sedlo (trig. 1058, kod Gračaca) — 125
 Segedin — 563
 Sekulinci (kod Podr. Slatine) — 258
 Selca (na o. Braču) — 136
 Selca (kod Škofje Loke) — 823
 Semeć (kod Višegrada) — 1185
 Semegnjevo (kod Titovog Užica) — 167, 232, 245, 246
 Senigallia (kod Ankone) — 160
 Senta — 965
 Senj — 59—61, 209, 212, 328—330, 579, 632, 753, 826, 843, 845, 977, 985, 1062
 Senjski Rudnik — 96
 Seoce (kod Andrijevice) — 479
 Seres (u *Gičkoj*) — 83, 86
 Sibuij (kod Slavonskog Broda) — 80, 254, 255
 Sigetvar (u Madarskoj) — 756
 Silba (o.) — 329—331
 Simitli (u Bugarskoj) — 83, 86
 Sinj — 39, 59, 88, 109, 124, 145, 193, 194, 209, 415, 436, 1000
 Sinjajevina (pl.) — 185, 450
 Sipski kanal — 513
 Sirač (kod Pakraca) — 75, 259
 Sirakuza — 557
 Sisak — 33, 86, 143, 266, 283, 323, 380, 425, 430, 439, 464, 465, 880, 1101, 1104
 Sitnica (kod N. Pazara) — 1067
 Sitnica (kod Ključa) — 38—40, 52, 309
 Sivša (kod Težnja) — 79
 Sjedinjene Američke Države (SAD) — 864
 Sjenica — 171, 214, 246, 247, 504, 508, 560, 571, 926, 1081, 1091, 1094, 1095, 1097, 1106, 1107, 1109, 1111, 1113, 1114, 1116—1119, 1122, 1123, 1126, 1160, 1162, 1173
 Sjeiogošte (kod Kolašina) — 1193

- Skadar — 86, 112, 113, 145, 546, 606, 652, 656, 657, 671, 675, 719, 964, 968, 975, 977, 982, 996, 998, 1048, 1053, 1057, 1068, 1072, 1074, 1076, 1078, 1139, 1141, 1147, 1151, 1160, 1161, 1172, 1173, 1176
- Skadarsko jezero — 1081, 1085, 1127
- Skočalj (kod Srba) — 559, 588
- Skoplje — 14, 84, 86, 132, 214, 223, 270, 380, 384, 434, 453, 499, 512, 532, 533, 538—542, 544, 546, 549, 564, 578, 580, 583, 589, 606, 648, 652, 671, 673, 674, 683, 684, 685, 692, 700, 936, 937, 941—944, 946, 949—951, 975, 982, 996, 998, 999, 1001, 1011, 1014—1016, 1019, 1020, 1021, 1023, 1025, 1027, 1029, 1031, 1032, 1136, 1138, 1139, 1141, 1143, 1147, 1149, 1154, 1156, 1157, 1159, 1163, 1166, 1169, 1170, 1173, 1176
- Skorba (kod Ptuja) — 813
- Skradin — 226, 227, 314, 370, 439, 579
- Sladojevci (kod Podr. Slatine) — 254
- Slakovci (kod Vinkovaca) — 1204
- Slankamen — 645, 646
- Slanje (kod Ludbrega) — 400, 401
- Slap (kod Gorice) — 841
- Slatina (kod Andrijevice) — 477
- Slatina (kod Bora) — 643
- Slatina (kod Kruševca) — 650
- Slatina (kod Kraljeva) — 1076, 1078
- Slatina (kod Kragujevca) — 649
- Slatina • (kod Leposavića) — 906, 908, 910
- Slatinski Dienovac — 253, 257, 258, 260
- Slavetit — 878
- Slavonija — 48, 72, 74, 142, 149, 425, 756, 932, 1084, 1090, 1096, 1101, 1105
- Slavonska Požega — 80, 252—256, 261, 416, 1041, 1090, 1092, 1094
- Slavonski Brod — 13, 38, 67, 68, 86, 122, 145, 215, 253—255, 258, 380, 389, 425, 426, 429, 453, 454, 466, 467, 549, 573, 600, 601, 670, 716, 738, 740, 756, 757, 759, 764, 767, 776, 780, 805, 829, 874, 899, 900, 954, 963, 989, 997, 999, 1010, 1029, 1034, 1044, 1047, 1065, 1068, 1074, 1077, 1079, 1088, 1090, 1091, 1108, 1109, 1110, 1129, 1130, 1178, 1180, 1185, 1188—1190, 1195, 1196, 1202—1205
- Slokarji (kod Idrije) — 841
- Slopnik (kod Vranskog) — 813
- Slovačka — 606
- Slovenija — 59, 151, 154, 157, 381, 444, 667, 826, 859, 902, 988
- Slovenska Bistrica — 861
- Slovenske Konjice — 809
- Slovenj-Gradec — 813, 861
- Slunj — 59, 267, 284—286, 846
- Smederevo — 14, 165, 434, 515, 690, 695, 943
- Smederevska Palanka — 568, 693, 945
- Snežnik (pl.) — 847, 848
- Soča (r.) — 832, 841, 842
- Sotija — 86, 87, 132, 458, 548, 565, 578, 700, 927, 935, 937, 938, 944, 946, 1150
- Sokobanja — 387, 438, 456, 873, 898
- Sokolac — 436, 724, 801—806, 888, 889, 891, 908, 909, 916, 917, 923, 1009, 1090, 1106, 1190, 1200, 1204
- Sokolska planina — 895, 918 I
- Solin — 199
- Solun — 12, 14, 83—86, 88, 214, 434, 546, 579, 592, 665, 921, 927, 937, 940, 975, 976, 993, 998, 1005, 1008, 1140, 1144, 1152, 1161, 1166
- Soijani (kod Zupanje) — 757
- Sombor — 698, 737, 755, 994
- Soim — 735, 736, 741, 743, 755, 773, 777, 780, 808, 995, 1089, 1097, 1100—1102, 1104, 1106, 1107, 1111, 1113, 1120—1122, 1124, 1188, 1196, 1202, 1205, 1207
- Spajinske njive (kod Orolika) — 408
- Spaljevići (kod Murina) — 477
- Spasevići (kod Kotor-Varoša) — 40
- Split — 17, 88, 109, 135, 136, 143, 192, 195, 196, 198, 213, 333, 389, 486, 544, 676, 723, 777, 894, 990, 1001, 1010, 1062, 1066
- Spreča (r.) — 78
- Spuš — 609, 1099, 1112
- Srb — 193, 289, 293, 313, 314, 345, 346, 351, 559, 1094, 1095, 1107, 1109
- Srbija — 7-9, 11, 67, 100, 102, 103, 114, 115, 130, 154, 164—166, 170, 172, 188, 203, 215, 219, 231, 233, 245—247, 250, 380, 383, 384, 387, 388, 390—393, 417, 422, 436, 437, 440, 449—451, 455, 456, 499, 503—505, 509—512, 515, 525—530, 536—539, 541, 543, 549, 550, 556, 557, 563, 565, 567, 573, 576, 577, 583, 586, 587, 600, 603, 605, 608, 615, 626, 663, 665, 676, 680, 681, 684—686,

- 658, 691, 700, 703, 705, 713, 716, 736, 761, 871, 873, 874, 876—880, 882—896, 898—904, 906, 907, 909—922, 924—930, 932, 933, 935, 938, 940—943, 945—948, 950, 952, 954, 959, 960, 961, 963, 964, 970, 972—974, 976, 978, 984—986, 988, 991, 993, 999, 1086, 1087, 1088, 1142, 1167, 1170, 1174, 1175, 1180, 1181, 1192, 1194
- Srbobran — 994
- Srebrenica — 559, 756, 1186
- Srednja Gora (kod Gospića) — 299, 301, 317—319
- Srednje (kod Tolmina) — 159
- Sredozemlje — 549, 946
- Sredozemno more — 82
- Srem — 142—144, 146, 149, 179, 388, 425, 427, 555, 633, 652, 653, 655, 658, 664, 690, 695, 699, 724, 735, 737, 738, 756, 781, 782, 784, 807, 849, 898, 899, 992, 994, 997, 1000, 1003, 1005, 1007, 1009, 1010, 1016, 1018, 1029, 1038, 1044, 1048, 1050, 1052, 1053, 1057, 1058, 1064, 1065, 1067, 1065, 1081, 1083—1085, 1088, 1089, 1094, 1097, 1099, 1101, 1103, 1104, 1107—1110, 1115, 1121, 1122, 1129, 1130, 1189, 1194
- Sremska Mitrovica — 144, 621, 659, 699, 783, 788, 968, 972, 973, 995, 1005, 1006, 1057
- Sremska Raca — 1185, 1186, 1187
- Sremski Karlovci — 580
- Srnica (kod Gračanice) — 920
- Srpska Crnja — 440
- Srpski Balkan (rudnik) — 92
- Srpski Itebej — 440, 441
- St. Kapela (kod Križevaca) — 1094
- St. Mihael (kod Leobena) — 432, 433
- Stalać — 504, 556, 918
- Staljingrad — 105
- Stankovci (kod Benkovca) — 193
- Stanovnik (k. 805, kod Cerknice) — 863
- Stara Gradiška — 48
- Stara Pazova — 624, 636, 644, 659, 986
- Starčevo (kod Pančeva) — 570
- Stari Bečej — 698
- Stari Grad — 932, 934
- Stari Trogir (zaliv) — 208
- Staro Petrovo Selo (kod Nove Gradiške) — 38, 254
- Staro Selo (kod Vrginmosta) — 310
- Stol (kod Banjaluke) — 756
- Stolac — 675, 887, 924, 1000, 1002, 1156, 1167, 1168
- Ston — 928, 966, 969
- Stožice (kod Ljubljane) — 854
- Stracin — 1165
- Stragačina — 165
- Stražane (kod Ivanograda) — 56, 571
- Strašinci (kod Zupanje) — 756
- Stiiizivojna — 255
- Strizivojna-Vrpolje — 439
- Struga — 268, 271, 408, 409, 435, 558, 671, 675, 871, 1002, 1017, 1137, 1138, 1163, 1166
- Struma — 546, 547, 563, 951, 952, 964, 1139, 1144
- Strumica — 564, 960, 964, 966, 968, 1008, 1012, 1017, 1136, 1137, 1139, 1142, 1144, 1149, 1169, 1174
- Stubica (predeo, kod Andrijevice) — 477, 483
- Studena Bara (kod Kumanova) — 1013, 1031
- Studenac — 435
- Studenec (kod Ljubljane) — 855
- Studenec (kod Kamnika) — 813
- Studenci (kod Posušja) — 40
- Stupnica (potok, kod Bos. Novog) — 30
- Stupnica (G. i D., kod Bos. Novog) — 30
- Subotica — 1035
- Sucevići (kod Knina) — 122, 124—126, 210, 556
- Sučeska (kod Andrijevice) — 479
- Suhača (kod Bos. Novog) — 21, 22
- Suhi potok (kod Drvara) — 363
- Suhodolnica (r.) — 812
- Suhopolje (kod Virovitice) — 80, 252—254, 756, 973
- Sumartin (na o. Braču) — 136
- Sunja — 13, 143, 266, 283, 382, 419, 429, 437, 439, 456, 600, 880, 986, 1004, 1009, 1017
- Surčin — 659, 695, 697
- Surduk (kod Stare Pazove) — 644—646, 982
- Surdulica — 955, 958, 966, 967, 1142, 1144, 1149, 1151, 1152
- Sušak — 152, 1133, 1134
- Sutjeska (r.) — 276, 924, 925
- Suvaja (kod Srba) — 1107, 1117—1120, 1122, 1124
- Suza (kod Belog Manastira) — 1054, 1055
- Sv. Bartol (logor, kod Trsta) — 463
- Sv. Đorđe (u Banatu) — 441

- Sv. Đorđe (kod Đurđevca) — 1116
 Sv. Elena (u Rumuniji) — 683
 Sv. Helena (kod Križevaca) — 398
 Sv. Ignacij (kod Cerknice) — 863
 Sv. Ivan Zabno (kod Križevaca) — 1094
 Sv. Jakob ob Savi (kod Črnuča) — 852, 854
 Sv. Jure — 229
 Sv. Katarina (kod Radovljice) — 823
 Sv. Lerinc (u Mađarskoj) — 1081, 1082
 Sv. Lucija (kod Tolmina) — 831, 841
 Sv. Miklavž (kod Maribora) — 813
 Sv. Nikola (kod Kumanova) — 1012
 Sv. Petar na Krasu — vidi Št. Peter na Krasu
 Sv. Primož (kod Zagorja) — 811
 Sv. Trojica (crkva, kod Sučevića) — 126
 Sv. Ursula (kod Celja) — 812
 Sveta Klara (kod Zagreba) — 429
 Sveti Juraj (kod Senja) — 845
 Svilajnac — 692
 Svinica (kod Cetingrada) — 285
 Svinica (u Rumuniji) — 576, 586, 683, 687, 959
 Svrljig — 568
- Š**
- Šabac — 103, 204, 207, 570, 629, 631, 652, 659, 669, 671, 688, 696, 699, 972, 973, 982, 992, 997
 Šabići (kod Topuskog) — 284
 Šačevina (Pravoslavna i Katolička, kod Nove Gradiške) — 75, 77
 Šahovići (sada: Tomaševo) — 185, 186, 555, 722
 Šakovač — 1025
 Šamac — 757
 Šamarica (predeo, u Baniji) — 29, 30
 Šapan (kod Benkovca) — 228, 229
 Sargan (pl., kod T. Užica) — 232
 Šavnik — 508, 935, 1151
 Šeganovac (kod Korenice) — 302
 Šebovići (kod Goražda) — 508, 1073, 1102, 1106
 Šernnik (kod Zagorja) — 811
 Šekovci (kod Vinkovaca) — 77
 Šekovići (kod Vlasenice) — 436, 455, 880, 895, 896, 898, 899, 902, 909, 921, 928, 934
 Šekuiar (predeo, kod Berana) — 475
 Šekularska dolina — 478
 Šenflorijai (kod Vitanja) — 813
 Šibenik — 108, 135, 136, 143, 193, 196—198, 237, 314, 389, 412, 439, 462, 463, 544, 966, 1007, 1011, 1089, 1191
 Šid — 417, 633, 671, 698, 741, 783, 785, 786, 1128
 Šimunja — 216
 Šipan (o.) — 136
 Šipovo (kod Drvara) — 309
 Širitovci (kod Drniša) — 199
 Široka Kula (kod Gospića) — 319
 Široki Brijeg (sada Lištica kod Mostara) — 96
 Škarda (o.) — 329—331
 Školja Loka — 823
 Škrbići (kod Drvara) — 353
 Šljivovica (kod Čajetine) — 232
 Šmarje pri Jelšah (kod Celja) — 813
 Šolta (o.) — 17, 18, 44, 45, 136, 169, 242, 243, 519, 520, 924, 960, 963
 Šoštanj — 813
 Španija — 64
 Št. Ilij (kod Vitanja) — 813
 Št. Janž (kod Zidanog Mosta) — 809
 Št. Peter na Krasu (sada Pivka) — 151, 848
 Št. Vid (kod Ljubljane) — 852, 853
 Št. Viška Gora — 841
 Štajerska — 809, 811, 812, 860
 Štajerdorfana (u Rumuniji) — 567, 569, 614, 688
 Štainamanger — 994
 Strmije — 675, 1172
 Štip — 957, 966, 1012, 1020, 1138, 1139, 1141, 1143, 1144, 1154, 1169, 1173, 1174
 Štit (predeo, kod Murina) — 478—481, 487
 Šlitkovo (kod N. Pazara) — 871
 Štokerau (Stockerau) — 105, 106, 430
 Štubik — 976
 Špisić-Bukovica — 74, 80
 Štulvajenburg (u Mađarskoj) — 1082
 Sujica — 414, 559, 882, 888
 Šumadija — 164, 246, 387
 Švajcarska — 423

T

- Talići (kod Piskavice) — 176
 Talmasons (u Italiji) — 833
 Taljamento (r., u Italiji) — 832, 833
 Tamiš (r.) — 956
 Tara (r.) — 508, 560, 570, 571, 926, 931, 934, 935, 940, 943, 1107, 1109, 1111, 1113, 1120, 1197, 1198
 Tara (pl.) — 231, 232, 233, 246, 451, 500, 1102, 1104
 Tarčent — 831, 833
 Tekija (na Dunavu) — 569
 Temerin (kod Novog Sada) — 631
 Ternišvar — 564, 569, 620, 682, 687, 690, 956, 959, 965, 969, 976
 Tesalija — 506, 1143
 Teslić — 16, 39, 79, 414, 775, 778, 882
 Tešanj — 414
 Tetovo — 222
 Tičevo (Veliko i Malo) — 345, 349, 351, 356—363, 368, 370, 438
 Timok (r.) — 387, 564, 569, 581, 582, 685
 Tinja (r.) — 844
 Tirana — 86, 213, 574, 671, 675, 966, 967, 991, 996, 1008, 1017, 1029, 1031, 1032, 1034, 1036, 1039, 1043, 1070, 1138, 1161, 1163, 1169
 Tisa (r.) — 617, 630, 631, 644, 645, 651, 652, 658, 659, 664, 689, 695, 698, 705, 782, 974, 976, 979, 981, 982, 984, 987, 991, 995, 1005, 1006
 Tisova kosa (kod Drvara) — 363
 Titel — 598, 630, 689, 974, 980, 986, 987
 Tjentište — 925
 Tobruk — 873
 Točak (k. 887, kod Podr. Slatine) — 258, 259
 Todorovo (kod Topuskog) — 284
 Tolic (kod Udbine) — 301, 317
 Tolmeco (u Italiji) — 834
 Tolmin — 152, 159, 377, 831, 832
 Tomašica (kod Garešnice) — 259
 Tomislavgrad (sada Duvno) — 1011, 1030, 1033, 1034, 1188
 Tompojevci (kod Vukovara) — 808
 Topčider — 660, 694, 697, 988
 Toplica (predeo) — 164, 417, 418
 Toplica (r.) — 204, 437, 449, 456, 473, 884, 887—889, 891, 894, 902, 904, 918, 922
 Topola — 116, 628, 647, 650, 651, 658, 677, 686, 688, 693, 694, 963, 986, 1157
 Topola (D., i G. i Sr., sada Nova Topola) — 48, 49
 Topolčani (kod Bitolja) — 959, 1146
 Topolnica (ocod D. Milanovca) — 979
 Topolovac (kod Križevaca) — 878
 Topusko — 284, 285, 311
 Torza — 631
 Tounj — 286, 312, 585
 Tovarnik (kod Vukovara) — 652, 741, 774, 807, 808, 1089, 1196
 Trabotivište (kod Carevog Sela) — 1143
 Trakija — 85, 386, 543, 564, 1166
 Transilvanija — 530, 537, 586
 Trapisti (kod Banje Luke) — 49, 50
 Trava (kod Kočevske Reke) — 863
 Travnik — 15, 38, 39, 388, 766, 802, 816, 817, 829, 995, 999, 1067, 1093, 1096, 1104, 1106, 1109, 1129, 1130, 1180, 1190, 1192, 1195, 1201, 1207
 Trbovlje — 433
 Trebačka (r.) — 435
 Trebinje — 413, 652, 656, 675, 883, 992, 994, 1001, 1004, 1020, 1021, 1151, 1155, 1156, 1160—1162, 1166—1168, 1172, 1179
 Trepča (kod Andrijevice) — 435, 476, 477, 479, 480
 Trepča (rudnik) — 94, 130, 514, 680, 1176
 Trešnjevo (kod Andrijevice) — 476, 483
 Trgovište (kod Kraljeva) — 1032
 Tribuša (D., kod Gorice) — 841
 Trilj (kod Sinja) — 109
 Tripatanci (kod Zletova) — 1012
 Trmošljani (kod Bronzanog Majdana) — 177
 Trniniča Breg (kod Drvara) — 288
 Trnovec (kod Ptujja) — 813
 Trnovo (kod Gorice) — 840, 841
 Trnovo (kod Kalinovika) — 775, 1122
 Trnovski gozd — 840
 Trogir — 136, 188, 195, 209, 314
 Trojane (kod Trbovlja) — 861
 Tropoja (u Albaniji) — 110, 112, 113, 120
 Trst — 59, 151, 158, 159, 161, 377, 378, 463, 465, 834, 836, 852, 854, 862, 863, 1078
 Trstenik — 509, 649, 918, 921, 990
 Tršće (kod Rijeke) — 863

- Trubar (kod Srba) — 293, 309, 345, 347, 348
 Trubarska kotlina (kod Drvara) — 344, 348, 350, 367
 Tržič (kod Radovijice) — 823, 861
 Tržič (Monfalkone) — 151, 159, 834
 Tržišče (kod Novog Mesta) — 809
 Trun (kod Kukesa) — 112, 113, 120
 Tuk (kod Buniča) — 303, 1122
 Tulari (kod Lebana) — 891
 Tumane (manastir, kod Golupca) — 165
 Turbe (kod Travnika) — 39
 Turija (kod Srbobrana) — 631
 Turija (pl. kod Ivangrada) — 480
 Turjanski (kod Vrhovina) — 288, 1126
 Turkmenija — 158
 Turn-Severin — 546, 551, 558, 581, 586, 682, 683, 685, 687, 949
 Turopolje (kod Zagreba) — 74, 437
 Tuiovac (kod Gračaca) — 125, 126, 210
 Turska — 269, 460, 505, 513, 908, 913, 946
 Tušilović (kod Karlovca) — 860
 Tutin (kod Novog Pazara) — 905, 906
 Tutnjevac (kod Lopara) — 774
 Tuzi (kod Kolašina) — 1093
 Tuzla — 145, 213, 385, 388, 414, 756, 757, 777, 802, 829, 884, 887, 890, 923, 965, 1075, 1160, 1184, 1187, 1191
 Tužević (kod Brinja) — 415
- Ugljan (o.) — 45, 108, 109, 136, 877, 878
 Uljan (o.) — vidi Ugljan
 Umka (kod Beograda) -i- 114, 417
 Una (r.) — 16, 30, 56, 57, 292, 345, 1069, 1107
 Unac (r.) — 288, 358, 359
 Uroševac — 220, 269—271, 574, 667, 669, 671, 675, 977, 1000, 1020, 1039, 1138, 1139, 1141, 1145, 1147, 1156, 1157, 1159, 1160, 1163, 1171—1174, 1178
 Usora (r.) — 1047
 Ustiprača (kod Rogatice) — 917
 Ušće (kod Kraljeva) — 504, 577, 918, 1157
 Utinja (kod Karlovca) — 284
 Uvac (r.) — 1111
 Uvac (kod Goražda) — 675, 873, 906, 917, 920, 935, 1020, 1106, 1172
 Uvala (kod Drvara) — 306, 307, 345, 349, 352, 354, 356, 357
 Uvalica (kod Plitvičkog Ljeskovca) — 303
 Uzelac (kod Benkovca) — 228
 Užice (sada Titovo Užice) — 84, 165, 167, 204, 214, 231, 232, 245, 543, 557, 578, 587, 648, 652, 670, 673, 675, 685, 687, 805, 917, 943, 961, 963, 985, 997, 1001, 1003, 1017, 1018, 1020, 1021, 1024, 1026, 1030—1033, 1045, 1048, 1053, 1074, 1076, 1081, 1083, 1085, 1097, 1102, 1104, 1106, 1107, 1111, 1156, 1160, 1162, 1163, 1168, 1172, 1173, 1175, 1178, 1187, 1190

U

- Ub — 628, 686, 963
 Učka (pl.) — 376
 Udbina (kod Karlovca) — 284, 298, 300, 303, 304, 313—321, 415, 1114, 1116—1119
 Udine (Videm) — 152, 158, 830, 833, 834, 836, 842, 1052
 Udvar (u Mađarskoj) — 1065, 1069
 Ugao (kod Sjenice) — 385
 Ujimište (kod Kukesa) — 112
 Ukrajina — 101
 Ularice (kod Teslića) — 79
 Ulcinj — 1011
 Ulog (kod Nevesinja) — 924
 Uločina (kod Gusinja) — 439, 456, 457, 474, 476, 477, 479, 483, 484, 486, 487

V

- V. Grabičani (kod Križevaca) — 400
 V. Kladuša — vidi Velika Kladuša
 V. Vukovje (kod Daruvara) — 259
 Vagan (kod Srba) — 308, 348, 349
 Vaganac (kod Bihaća) — 845
 Vaganica (kod Plava) — 480
 Valakonje (kod Boljevcu) — 418, 643
 Valona (u Albaniji) — 84, 172, 213, 986
 Valpovo — 740, 743, 757, 808, 826, 837—839, 849, 1100—1102, 1111, 1196
 Valjbona (Valbona, r. u Albaniji) — 112

- Valjevo — 204, 614, 631, 671—674, 685, 686, 756, 759, 802, 959—961, 963, 997, 998, 1001, 1007, 1158, 1186, 1190, 1193
 Van (kod Kukesa) — 120
 Varaždin — 398, 401—403, 405, 844, 876, 1062, 1077, 1129, 1132, 1133, 1208
 Varaždinske Toplice — 339—402, 404
 Vardar (r.) — 1010
 Vardarsko moravska dolina • — 648
 Vardište — 166, 579, 773, 1124, 1128
 Vareš — 498, 777, 778, 906, 909, 910
 Variš — 1139
 Varmo (u Italiji) — 833
 Varšava — 537
 Vasijaj (kod Kukesa) — 120
 Vaškut (u Mađarskoj) — 1035
 Vatin (kod Vršca) — 569
 Vel. Pisanica — 80
 Velebit (pl.) — 122, 124—127, 187, 299, 300, 455, 632, 899, 977, 985, 1091
 Velenje — 812
 Veles — 84, 86, 380, 546, 549, 555, 564, 574, 652, 982, 1023, 1025, 1029, 1154, 1166, 1169
 Veliča glav. (k. 385, kod V. Kladuše) — 30
 Velika (kod Plava) — 474, 481, 488, 493, 507
 Velika (kod SI. Požege) — 257, 258, 260, 623
 Velika Britanija — 549
 Velika Kladuša — 26, 30, 267, 284—286
 Velika Morava (r.) — 568, 630, 631, 647—649, 692—694, 985, 997, 1148, 1155, 1156, 1167
 Velika Plana — 116, 647, 681, 693, 709, 945, 986, 987, 1148
 Velika Poljana — 299
 Veliki Bečkerek (sada: Zrenjanin) — 204, 206, 290, 440, 442, 573, 615, 617, 618, 621, 627, 629, 558, 688, 689, 969—974, 976, 979, 981
 Veliki Drenovec (kod Varaždinskih Toplica) — 400
 Veliki Izvor (kod Zaječara) — 976
 Veliki Orašac (kod Arandelovca) — 114
 Veliko Gradište — 102, 247, 682
 Veliko Orasje (kod V. Plane) — 630
 Venecija — 378
 Verija (kod Soluna) — 1166
 Verona (u Italiji) — 151, 162, 163
 Vevi (u Grčkoj) — 900
 Vic (kod Dravograda) — 854
 Viđeni — vidi Udine
 Vidin (u Bugarskoj) — 568, 941
 Vidovo Selo (kod Drvara) — 351, 353
 Vilanj (u Mađarskoj) — 1071, 1074
 Vilese (kod Palmanove) — 833
 Vilusi (kod Nikšića) — 183, 992
 Vinica (kod Varaždina) • — 810
 Vinično (kod Novog Marofa) — 398
 Vinkovci — 13, 14, 75, 77, 86, 143, 427, 429, 434, 556, 573, 600, 621, 654, 730, 736, 743, 755—759, 783, 785, 787, 789, 849, 955, 956, 962, 973, 1029, 1062, 1064, 1066, 1074, 1095, 1098, 1099, 1101, 1104, 1111, 1119, 1128, 1186, 1188, 1201, 1204
 Vinjerac (kod Zadra) — 208
 Vipava (r.) — 841
 Virovitica — 74, 75, 80, 254, 382, 417, 428, 756, 884, 887, 1098, 1101, 1103, 1104, 1125, 1129, 1130, 1133, 1190, 1209
 Vis — 411, 434
 Vis (o.) — 44, 45, 193, 226, 279, 388, 389, 412, 438, 776, 777, 876, 882, 963, 966, 1009
 Visibaba (k. 598, kod Gusinja) — 474, 475, 480, 482—487, 489
 Visoko — 846, 956, 1206, 1207
 Višegrad — 165, 231, 232, 245, 246, 497, 652, 656, 670—672, 674, 675, 684, 687, 703, 715, 719, 720, 722, 766, 767, 769, 773, 777, 805, 909, 943, 998, 999, 1026—1028, 1031, 1043, 1045, 1049—1051, 1053, 1055, 1056, 1058, 1060, 1066, 1077, 1102, 1106, 1109, 1111, 1113, 1124, 1131, 1132, 1134, 1151, 1155, 1156, 1160, 1162, 1163, 1167, 1170—1173, 1175, 1176, 1178—1182, 1185—1187, 1189, 1190, 1192, 1197, 1198, 1200, 1201, 1203, 1206
 Viianovac — 1001
 Vitanović (kod Brčkog) — 75
 Vitebsk (u SSSR-u) — 386
 Vitez (kod Zenice) — 775
 Vivodina (kod Karlovca) — 878
 Vizić (kod Erdevika) — 737
 Vjeternik (prevoj, kod Bioča) — 721, 1184
 Vladičin Han — 955
 Vladimirovac (kod Pančeva) — 570, 974
 Vlahovići (kod Pljevalja) — 507

- Vlasenica — 436, 455, 498, 559, 724, 756, 766, 801, 802—807, 890, 897, 898, 899, 902, 903, 906, 910, 913, 914, 917, 923, 934, 945, 1076, 1077, 1079, 1084, 1090, 1094, 1186, 1200, 1203
- Vlasotince — 233, 678, 692, 982, 1158
- Vlaškovno (kod Bijelog Polja) — 508
- Voćin — 252, 253, 257, 258, 260, 262, 265
- Vodice — 887
- Vodomarka (zaliv) — 330
- Vodruž (kod Celja) — 813
- Vođinci (kod Vinkovaca) — 757
- Voglarji (kod Gorice) — 841
- Vojakovac (kod Križevaca) — 398
- Vojlovica (kod Pančeva) — 638
- Vojnić (kod Karlovca) — 284—286, 310—312
- Vojnici (kod Dvora na Uni) — 33
- Vojnik (kod Celja) — 809, 812
- Vojsko (kod Gorice) — 841
- Vojvodina — 626
- Volčji vrh (brdo, kod Postojne) — 158
- Volos — 214
- Vošnjak (kod Valjeva) — 756, 1186
- Vračar (deo Beograda) — 114
- Vrana (koci Benkovca) — 439
- Vranići (kod Gorazda) — 807
- Vransko — 812, 813
- Vranje — 387, 564, 948, 1138, 1139, 1142—1145, 1147, 1150
- Vratarnica (kod Zaječara) — 577
- Vražognac (kod Zaječara) — 976
- Vrbanja (r.) — 39
- Vrbanja (kod Županje) — 757, 1120, 1188
- Vrbas (r.) — 16, 39, 40, 50, 51, 79, 454, 610, 659, 899, 900, 966
- Vrbovec — 860
- Vrbovsko — 381, 936
- Vidovo (kod Vrljike) — 194, 209
- Vrebac (kod Gospića) — 299, 301, 320
- Vrelo (kod Lič. Petrovog Sela) — 923, 1126, 1128
- Vreoci — 97, 628
- Vrginmost — 267, 285, 311
- Vrhovi (kod Slav. Požege) — 258
- Vrhovine — 202, 297, 298, 588, 843, 847
- Vrlika — 1009
- Vrnograč — 30, 33, 284—286
- Vrrijačka Banja — 13, 212, 580
- Vrpolje (kod Vinkovaca) — 654, 737, 783, 1031, 1100, 1205
- Vrpolje (kod Knina) — 195, 314, 1079
- Vršac — 14, 559, 566, 570, 612, 613, 615, 627, 637, 682, 688, 951, 968, 969, 972, 974
- Vršak (k. 839, kod Otrića) — 125, 126
- Vrtoče (kod Bos. Petrovca) — 273, 279, 293, 345, 415, 437
- Vručevce (kod Vranja) — 456
- Vučjak (k. 793, kod Srba) — 347
- Vučjak (kod Slav. Požege) — 258—260
- Vukosavljevica (kod Virovitice) — 74
- Vukovar — 146, 425, 427, 654, 690, 736, 742, 743, 755—759, 783, 786, 787, 837, 849, 874, 955, 977, 979, 981, 983, 984, 986—991, 994—996, 999, 1046, 1049, 1057, 1062, 1064—1066, 1077, 1097—1102, 1107, 1111, 1193, 1204

Z

- Zablaće (kod Šibenika) — 237
- Zabrđe (kod Andrijevice) — 476
- Zadar — 88, 108, 109, 124, 135, 190, 192, 193, 195, 198, 208, 389, 428, 434, 965, 1007, 1016, 1089
- Zaglavak (kod Bajine Bašte) — 232, 233
- Zagorica (kod Topole) — 889
- Zagorje (kod Ivangrada) — 477
- Zagrade (kod Ivangrada) — 477
- Začreb — 13, 14, 59, 61—63, 86, 105, 134, 143, 179, 180, 188, 189, 199, 213, 215, 231, 233, 240, 245, 248, 255, 256, 266, 282, 283, 287, 290, 312, 380, 389, 405, 423, 424, 426, 427, 429, 453, 459, 464, 466, 545, 585, 594, 595, 600, 604, 610, 621, 622, 752, 753, 754, 764, 765, 786, 862, 890, 899, 900, 903, 919, 921, 924, 925, 927, 936, 938, 940, 953, 954, 972, 997, 1004—1008, 1011, 1012, 1014, 1018, 1019, 1021, 1023—1030, 1032, 1034, 1036—1041, 1043—1045, 1048, 1051, 1056, 1062, 1063, 1068, 1071, 1072, 1074, 1076—1078, 1080, 1083—1086, 1088, 1090, 1091, 1093—1095, 1097, 1099, 1100, 1102—1108, 1110—1113, 1115, 1117, 1118, 1120—1125, 1128, 1129, 1132, 1134, 1158, 1187, 1188, 1194, 1206, 1208

- Zagreda (kod Danilovgrada) — 1042
 Zajača — 95, 514, 515, 680
 Zajječar — 204, 434, 543, 556, 561, 563, 565, 568, 569, 571, 572, 576, 577, 581, 582, 586, 620, 626, 642, 643, 677, 685, 691, 692, 889, 898, 953, 972, 976, 977, 979, 981—984, 1148
 Zakanj (u Mađarskoj) — 860
 Zalog (koa Ljubljane) — 854
 Zalužani (kod Banje Luke) — 49, 57, 143
 Zapadna Morava (r.) — 164, 557, 648, 649, 703, 914, 918, 990, 995, 1001, 1002, 1008, 1010, 1012—1014, 1037, 1156
 Zaprešić (kod Zagreba) — 1071
 Zavidovici — 388, 850
 Zbaždi (kod Ohrida) — 502
 Zdenčina (kod Samobora) — 382
 Zelenika — 13
 Zeletin (pl.) — 483, 485, 486
 Zelinje (kod Drinjače) — 1040
 Zemun — 13, 14, 141, 427, 466, 556, 573, 580, 624, 636, 644, 658, 659, 689, 784, 934, 963, 988, 1038, 1046, 1146
 Zemunik (kod Zadra) — 189
 Zenica — 16, 39, 427, 428, 434, 766, 775, 846, 850, 1028, 1060, 1063, 1073, 1088, 1100, 1104, 1107, 1109, 1129, 1130, 1200, 1206, 1207
 Zeta (r.) — 1112
 Zidani Most — 86, 1044, 1083, 1103
 Zlarin (o.) — 136
 Zlatar (pl.) — 555, 1121
 Zlatibor (pl.) — 233, 504, 945
 Zletovo — 97, 98, 132
Zlot (kod Zajčara) — 642
 Zmajevac (kod Belog Manastira) — 1045, 1049, 1053
 Zmajevac (kod Vardišta) — 166
 Zmijanci (kod Ivanjske) — 175
 Zogaj (u Albaniji) — 120
 Zorić (kod Gusinja) — 474
 Zorljeвица (zaliv) — 330
 Zovik (kod Brčkog) — 75
 zrenjanin — vidi Veliki Bečkerek
 Zrin (kod Kostajnice) — 29, 30
 Zrmanja (kod Gračaca) — 123, 731
 Zrmanja Vrelo (kod Gračaca) — 122, 124—126, 588, 731, 732
 Zrnići (kod Ivanjske) — 177
 Zvornik — 78, 417, 446, 451, 652, 670, 671, 674, 697, 699, 715, 724, 735, 737, 738, 740, 756, 757, 768, 802, 880, 884, 888, 891, 911, 999, 1003, 1009, 1018, 1020, 1021, 1024, 1026, 1027, 1030, 1031, 1033, 1034, 1037, 1040, 1043, 1047, 1048, 1051, 1057, 1059, 1060, 1063, 1068, 1070, 1072, 1074, 1075, 1078, 1079, 1081, 1083, 1006, 1087, 1097, 1103, 1113, 1117—1119, 1160, 1163, 1173, 1175, 1177—1180, 1183—1189, 1191, 1193, 1196, 1199, 1200, 1203
 Zukići (kod Kladnja) — 928
 Zuljevo brdo (pl.) — 475—477, 482, 484
 Zvečevo — 253, 256, 258—260, 262, 263

ž

- Žabalj — 645**
 Žabljak — 451, 931, 943
 Žagubica — 556, 569, 582, 642, 643, 651, 658, 685, 961, 974, 984, 1157
 Žamul Mare (u Rumuniji) — 689
 Žegar (kod Gračaca) — 455
 železniki (kod Škofje Loke) — 822
 Žepče — 39, 901—903, 1126, 1184
 Žirje (o.) — 195, 906
 Žirovac (kod Dvora) — 30, 33, 34, 266, 285
 Žirovski Vrh — 823
 Žitomir — 101
 Živinice — 436, 895, 896, 923
 Žljebovi (kod Han-Pijeska) — 804, 805, 910
 Žminj (kod Pazina) — 159
 Žumberak — 382, 416, 443, 444
 Županja — 756—759, 849, 1201
 Žuta Lokva — 60, 579, 588

VOJNE JEDINICE I KOMANDE, USTANOVE,
ORGANIZACIJE I OSTALI POJMOVI

Armije	234, 235, 237, 239, 241, 242, 255, 266, 268, 269, 272, 275, 276, 279—
<i>američka:</i>	281, 283, 288—291, 295, 306—308, 329, 332, 333, 335, 338, 339, 341, 342, 349, 352, 358, 373, 380, 385, 390, 398, 405, 406, 408, 411, 412, 419, 434, 439, 443, 446, 449, 452, 454, 457, 470, 473, 496, 497, 499, 501, 517, 532, 538—542, 546, 548, 555, 558—560, 563—568, 574, 579, 584, 588, 591—593, 609, 611, 625, 626, 633, 645, 651—656, 658, 664—
— 15. vazduhoplovna — 549	666, 670, 671, 675, 695—698, 705, 714—716, 718, 723, 728, 734, 736, 738, 749, 762, 781—783, 785, 786, 789, 792, 796, 800, 826, 828, 865, 869, 870, 872, 875, 877, 878, 882—
<i>JA:</i>	887, 889, 890, 893, 894, 896, 897, 901, 903, 905, 907—912, 914—917, 921, 922, 927, 930, 936, 937, 941—
— 1-va — 774, 777, 807, 849	944, 947—971, 973, 976—980, 983—
— 2-ga — 777, 846, 862	988, 990, 992—1007, 1009—1012, 1014—1036, 1038, 1040—1048, 1051
— 3-ća — 777, 837, 849	—1054, 1056, 1057, 1059—1070, 1074
— 4-ta — 843, 845, 847	—1077, 1079—1084, 1087, 1088, 1103, 1105, 1108, 1110, 1112, 1115—
<i>bugarske:</i>	1117, 1119, 1123, 1124, 1127, 1129—
— 1-va — 669, 700, 755, 1113, 1115, 1163, 1176	1132, 1138, 1155, 1156, 1159, 1160, 1162, 1163, 1172, 1173, 1177—1179, 1181—1185, 1187—1189, 1192, 1194, 1206, 1208
— 2-ga — 647, 669, 678, 692, 700, 1043, 1150, 1163, 1168	
— 4-ta — 669, 700, 1176	
— 5-ta — 543, 564, 565, 583, 584, 937, 946	
<i>mađarske:</i>	
— 2-ga — 1013	
— 3-ća — 1051, 1055	
<i>nemačke:</i>	
— 2. oklopna — 13, 15, 16, 18, 19, 27, 38—40, 42, 44—47, 59, 61, 79, 83—86, 88, 90, 108, 109, 111, 119, 134—137, 139, 141, 142, 145—147, 164, 167, 169—171, 183, 184, 187, 201, 212, 213, 216, 217, 224, 231,	— 6. SS-oklopna — 839 — 10-ta — 848 — 14-ta — 59, 151
	<i>rumunska:</i>
	— 4-ta — 586

sovjetske:

- 4. gardijska — 1088
- 37-ma — 976, 981
- 46-ta — 636, 683, 967
- 57-ma — 620, 642, 647, 670, 683, 692, 693, 735, 1085, 1158, 1163

Bataljoni

nemački:

- 1. »Holm« 25. SS-policijskog puk-a — 811, 820
- 3. kavkaski »Bergman« — 712
- 3. žandarmerijski motorizovani »Alpenland« — 820
- 4. oki. izviđački 4. SS-policijske oklopne grenadirske divizije — 578, 580
- 7. dopunski — 678, 834, 836, 999, 1028, 1176
- 7. izviđački — 306, 436, 499, 677, 678, 692, 746, 910, 922—925
- 7. SS-brdski lovački nastavni — 834, 836
- 7. inženjerijski — 473, 478, 483, 485, 488, 490, 491, 499, 678, 746
- 7. SS-policijski — 283
- 8. landesšicen — 738
- 11. inženjerijski — 574, 579
- 12. tenkovski za naročitu upotrebu — 384, 507, 538, 596, 707, 712, 901, 945
- 21. dopunski — 1159
- 22. dopunski — 803
- 22. Feldžandarmerije — 805
- 22. inženjerijski — 804
- 22. za vezu — 805
- 26. motorizovani tehnički rudarski — 269, 271, 1176
- 41. inženjerijski — 729, 1050, 1058, 1165
- 45. (mot.) inženjerijski — 143—145
- 54. brdski inženjerijski — 123—125, 128, 587—739, 904, 940
- 54. brdski izviđački — 267, 273, 283, 293, 309, 342, 354, 357—364, 711, 728, 742, 875, 904, 905
- 54. lovački — 124, 128, 905, 931
- 54. za vezu — 739
- 54. zarobljenički nosački — 124, 125
- 55. izviđački — 283, 284, 311, 312, 353, 383, 416, 439, 586, 873, 1110

- 55. inženjerijski — 344, 419
- 68. izviđački — 771, 1050, 1108, 1109
- 79. poljski dopunski — 677, 711, 728, 739
- 86. inženjerijski — 254, 1169
- 104. inženjerijski — 712
- 104. izviđački — 712, 1159
- 104. veze — 712
- 105. SS-izviđački — 16, 39, 44, 109, 145, 209, 273, 274, 276, 279, 280, 289, 294, 351, 352, 356, 358, 559
- 114. inženjerijski — 60
- 114. izviđački — 60
- 117. inženjerijski — 711
- 117. izviđački — 628
- 117. za vezu — 628
- 118. inženjerijski — 18, 44, 645
- 118. izviđački — 739, 741, 742, 1034, 1100, 1101
- 122. oklopni izviđački — 1137, 1138, 1141, 1147, 1152, 1154
- 122. armijski tenkovski — 952
- 142. inženjerijski — 254, 255, 257, 260, 261
- 181. poljski dopunski — 897, 898
- 202. tenkovski — 22, 55, 143, 144, 280, 347, 385, 533, 559, 570, 580, 588, 684, 686, 694, 707, 742, 949
- 212. tenkovski — 1169
- 214. desantni inženjerijski — 576, 586, 596
- 222. poljski dopunski — 454, 488, 898, 900
- 242. landesšicen — 1149
- 264. poljski dopunski — 194, 201
- 264. inženjerijski — 738, 739, 742, 743, 1119, 1132
- 264. za vezu — 199, 201
- 287. landesšicen — 707
- 288. landesšicen — 570, 707
- 297. izviđački — 232, 502, 507, 580
- 297. fizilirski — 502
- 297. poljski dopunski — 120
- 305. desantni pešadijski — 742
- 330. mornarički tvrđavski — 1165
- 359-ti — 1159
- 361. transportni — 1143
- 369. izviđački — 273, 280, 413, 889
- 369. poljski dopunski — 413, 885
- 373. inženjerijski — 24, 28, 30, 33
- 373. izviđački — 28—30, 33, 34, 298, 308, 346, 347, 350—354, 359, 361, 363—365, 381, 388

373. poljski dopunski — 55, 437
 373. za vezu — 359, 360
 392. izviđački — 60, 201, 202,
 224, 298, 385, 439, 559, 588
 448-mi — 1149
 500. SS-padobranski lovački —
 272, 273, 279, 280, 289—291, 293,
 294, 307, 309, 338, 342—345, 350—
 352, 360, 361, 363, 365, 507, 508
 522 (italijanski) inženjerijski mo-
 stovni — 662, 708, 984, 1119, 1132
 555. (italijanski) inženjerijski
 mostovni — 659, 662, 708, 984
 562. landesšicen — 570, 707, 742
 563. landesšicen — 596
 566. landesšicen — 683
 574. za obezbeđenje železnica —
 1047
 581. mornaričke pešadije — 732
 592. landesšicen — 597, 627, 649,
 707, 712, 769
 607. mornarički — 745
 611. landesšicen — 820
 654. landesšicen — 707
 659. pionirski — 1137, 1142
 661. dopunski — 60
 668. brdski artiljerijski — 18
 696. poljski žandarmerijski —
 171, 172, 246, 507, 538, 555, 560,
 712, 775, 945, 951
 698. Feldžandarmerije — 232
 724-ti — 1158
 771. inženjerijski — 167, 187, 328,
 329, 662
 782. turkestanski — 530
 786. turkestanski — 707
 803. za obezbeđenje — 568, 649,
 707, 712
 808. za osiguranje — 1207
 811. za osiguranje — 645
 812. za osiguranje — 645
 830. mornarički tvrđavski pionir-
 ski — 1167
 837-mi — 570, 707
 845. nemačko-arapski pešadijski
 — 712
 880. landesšicen — 712, 769
 920. landesšicen — 1149, 1166
 923. landesšicen — 596, 707
 977. landesšicen — 570, 643, 649,
 707, 712
 999. tvrđavski pešadijski — 763
 1001. tvrđavski pešadijski —
 712, 749, 762, 1125, 1197, 1100
 1002. tvrđavski pešadijski — 762,
 1125, 1197
 — 1003. tvrđavski pešadijski — 748,
 762, 1125, 1200
 — 1004. tvrđavski pešadijski — 748,
 750, 763, 804, 1200
 — 1005. tvrđavski pešadijski — 750,
 763, 804, 1200
 — 1006. tvrđavski pešadijski — 748,
 762, 1125, 1200
 — 1007. tvrđavski pešadijski — 748,
 762, 1125, 1200
 — 1008. tvrđavski pešadijski — 748,
 762, 1125, 1200
 — 1009. tvrđavski pešadijski — 745,
 763, 1125, 1200
 — 1010. tvrđavski pešadijski — 506
 — 1012. tvrđavski pešadijski — 712,
 749
 — 1023. landesšicen — 439
 — »Arent« — 175
 — »Beneš« — 306
 — brdski za vezu 16. BAK-a — 55
 — Fizilirski 44. pešadijske divizije
 — 763
 — Fizilirski »Rodos« — 745, 748,
 763
 — »Istok« — 88
 — »Midza« za uzbunu — 708
 — Oki. gren. jurišni 2. oki. armije
 — 145, 173—178, 210, 276, 280,
 290, 309, 311, 338, 342, 358—364,
 473, 483, 484, 488, 490, 494, 645,
 729
 — obalskih lovaca »Brandenburg«
 — 18, 44, 46, 109, 169, 449, 451,
 452
 — SS-padobranski 373. peš. divizije
 276, 279, 293
 — »Vajthener« (»Weithöhner«) —
 924
 — Vojnoprivredni rudarski — 91,
 92, 1176
- NOVJ:*
- 1. kosovski — 406
 — 2. kosovski — 406
 — »Bajram Curi« — 112
 — Kukavički — 102
 — Lužnički 2. južnomoravskog
 NOP odreda — 102
 — »Marko Mihić« — 18
 — Omladinski — 403
 — Pasjački »Ratko Pavlović« —
 102
 — »Prijat Redžepi« — 112
 — Pustorečki — 112

- Srpski Istočne grupe NOP odreda — 403
- Tenkovski 11. korpusa — 298
- Toplički — 102
- Udarni Istočne grupe NOP odreda — 403
- Udarni 2. južnomoravskog NOP odreda — 102
- Vranjski 2. južnomoravskog NOP odreda — 102

ustaško-domobranski (bojne):

- 2. biciklistički — 258
- 2. građevinski — 466
- 2-gi 4. lovačkog zdruga — 55
- 3. domobrantska koturaška — 254
- 3-ći 7. lovačke pukovnije — 55
- 6. ustaški — 645
- 13-ti 7. lovačke pukovnije — 55
- 15-ti — 254
- 16-ti — 254
- 18-ti — 254
- 19-ti — 202
- 27. ustaški — 209
- 31-vi — 202
- 34-ti — 202
- 35. ustaški — 439, 559
- Regrutni Poglavnikovog tjelesnog zdruga — 283

italijanski:

- 31. crnih košulja — 141
- 33. crnih košulja — 141
- 72. crnih košulja — 141
- 81. crnih košulja — 141
- 82. crnih košulja — 141
- 86. crnih košulja — 141
- 94. crnih košulja — 141
- 111. crnih košulja — 141
- 144. crnih košulja — 141

Brigade

četničke:

- Andrijevička — 391
- Beranska — 391
- Bjelopoljska — 391
- Danilovgradska — 102
- Kolašinska — 391
- Vučedolska — 148, 183, 186

domobrantsko-ustaške (zdrugovi):

- 1. gorska — 77, 80, 383, 419
- 1. lovačka — 79, 585
- 1. ustaška 14. divizije — 734
- 2. gorska — 719, 720, 734
- 2. ustaška — 734
- 2. djelatna — 254
- 2. lovačka — 273, 283, 293, 295, 338, 574, 575, 734
- 2. sremska — 77
- 3. gorska — 24, 416, 439, 455, 899
- 3. lovačka — 425, 426, 439, 734, 736, 875
- 3. posadna — 734
- 4. gorska — 75, 253, 254, 259, 261, 262, 264, 416, 455, 880, 899
- 4. lovačka — 53, 55, 174, 264, 416, 425, 585
- 4. stajaća djelatna — 298, 415
- 4-ta 11. divizije — 734
- 5. stajaća djelatna — 383, 397, 398, 400, 401, 416
- 6. ustaška — 734
- 7. posadna — 645
- 7. ustaška — 189
- 8. posadna — 734
- 9-ta — 734
- 9. posadna — 209
- 11. ustaška 14. divizije — 734
- 13. ustaška — 734
- 14. ustaška — 734
- 16. stajaća djelatna — 734
- 18. ustaška — 734
- 19. pješačka — 734
- Saobraćajna — 398
- Poglavnikova tjelesna garda — vidi Poglavnikov tjelesni zdrug
- Poglavnikov tjelesni zdrug — 283, 397, 399, 416, 553, 870, 871, 873, 875, 1038, 1040, 1119

nemačke:

- 1. kozačka (konjička) — 283—286, 310, 311, 832
- 1. SS-brdska lovačka — 834, 836
- 1. tvrđavska — 1084
- 2. kozačka — 16, 29, 56, 57, 79, 383, 454, 832, 833, 899, 1114, 1116, 1118, 1119, 1121, 1124, 1126, 1133, 1135

92. motorizovana grenadirska — 414, 439, 517, 533, 551, 559, 565, 569, 576, 580, 617, 628, 639—641, 659, 682, 683, 687—689, 693, 700, 706, 738, 793, 896, 936, 949, 968, 969, 971, 974, 975, 1022
191. jurišnih topova — 571, 577, 586, 688, 693, 707, 740, 742, 903, 948, 965, 1101, 1119, 1121, 1132
201. jurišnih topova — 449, 450, 507, 875, 876, 879, 903, 936, 944
963. tvrđavska pešadijska — 802, 803, 807, 1099, 1102, 1106, 1130, 1178, 1203
964. tvrđavska — 727, 844, 1031, 1123, 1126
966. tvrđavska — 1063, 1126, 1132, 1174
969. tvrđavska — 844
1017. tvrđavska — 1126
1067. tvrđavska — 727
- Grenadirska jurišna — 491
- Jurišna »Rudno« — 661, 696, 985
- »Kloc« — 805
- Nastavna »Štokerau« — 430, 431, 916
- NOVJ:*
1. čehoslovačka »Jan Žiška« — 75—77, 80
1. istarska — 155
1. jugoslovenska — 1127
1. južnomoravska — 102
1. konjička — 777, 779
1. kosovsko-metohijska — 406, 501
1. krajiška — 232
1. makedonska — 406, 501
1. tenkovska — 275, 726
1. »Tone Tomšič« — 156, 821
1. zagorska — 403
1. proleterska 1. proleterske divizije — 345, 628, 779
- 1-va 6. proleterske (ličke) divizije — 210, 307, 324
- 1-va 8. divizije — 297—299, 317, 319
- 1-va 9. divizije — 307, 370
- 1-va 13. divizije — 381
- 1-va 19. divizije — 121, 127, 226, 227, 726
- 1-va 20. divizije — 209
1. dalmatinska 26. divizije — 45, 242
- 1. moslavačka 33. divizije — 74, 403
- 1-va 35. divizije — 298
- 1-va divizije »Garibaldi« — 185
- 2. artiljerijska — 774
- 2. istarska — 155, 156
- 2. južnomoravska — 102
- 2. »Ljubo Šercer« — 155
- 2. makedonska (5.) — 1136, 1154
- 2. proleterska — 245, 246, 474, 477, 479
- 2-ga 3. divizije — 489
- 2-ga 6. proleterske (ličke) divizije — 324, 340
- 2-ga 7. divizije — 33, 34, 310
- 2-ga 8. divizije — 35, 310
- 2-ga 9. divizije — 370
- 2-ga 13. divizije — 224, 381, 437
- 2-ga 19. divizije — 121, 127, 148, 210, 227
- 2-ga 20. divizije — 209
- 2. moslavačka — 74, 403
- 2. šumadijska — 246
- 2-ga 35. divizije — 298, 317, 775
- 3. istarska — 155, 156
- 3. »Ivan Gradnik« — 155
- 3. južnomoravska — 102
- 3. makedonska — 512
- 3. krajiška — 38, 49, 51, 345, 353
- 3. lička (proleterska) — 49, 51, 307, 340, 353, 354, 414
- 3-ća 2. proleterske divizije — 245, 246, 479, 484, 489
- 3. sandžačka — 185, 489, 1173
- 3-ća 7. divizije — 310
- 3-ća 8. divizije — 36, 297—299
- 3-ća 9. divizije — 370
- 3. srpska — vidi 3-ća 2. proleterske divizije
- 3-ća 13. divizije — 298, 299, 317, 319
- 3-ća 17. divizije — 1164
- 3-ća 19. divizije — 193, 299, 316, 320
- 3-ća 35. divizije — 209
- 4. južnomoravska — 102
- 4. krajiška — 232
- 4. »Matija Gubec« — 156
- 4. proleterska (crnogorska) — 245, 480
- 4. sandžačka — 185, 1173
- 4-ta 7. divizije — 33
- 5. »Ivan Cankar« — 156
- 5. crnogorska — 148, 185, 481
- 5. krajiška (kozaračka) — 38, 47—50, 381
- 5. vojvodanska — 742

- 5-ta 19. divizije — 121, 726
- 6. crnogorska — 807, 1173
- 6. istočnobosanska — 489
- 6. krajiška — 21, 49, 575, 775
- 6. »Slavko Šlander« — 156, 157, 821
- 7. crnogorska — 185, 774, 1173
- 7. »France Prešeren« — 155
- 8. crnogorska — 185, 1173
- 8. dalmatinska — 193
- 8. »Fran Levstik« — 156
- 8. krajiška — 21, 48, 56, 57, 437, 575
- 9. crnogorska — 474, 477, 481, 484
- 9-ta 10. divizije — 414, 575
- 9-ta — 20. divizije — 194
- 10. krajiška — 232
- 10. hercegovačka — 863
- 11. hercegovačka — 807, 863
- 11. »Miloš Zidanšek« — 156, 157
- 11. krajiška — 48, 49, 56, 57, 174, 775
- 11-ta 26. divizije — 45
- 12-ta 26. divizije — 44, 45, 242
- 12. krajiška — 38, 49
- 12. slavonska — 48
- 12-ta 29. divizije — 454
- 13. proleterska »Rade Končar« — 340, 628
- 13-ta 19. divizije — 127
- 13. hercegovačka 29. divizije — 454, 863
- 13-ta 39. divizije — 49, 414
- 14. hercegovačka (omladinska) — 775, 863
- 14. krajiška — 48
- 14. makedonska — 1148
- 14. srednjobosanska — 48, 381, 584, 585
- 16-ta 25. divizije — 384
- 16. »Janko Premrl Vojko« — 156
- 17. majevička 38. divizije — 777
- 17. »Simon Gregorčič« — 155
- 17. slavonska — 253, 257—259, 403, 404
- 18. slavonska — 253, 256, 260, **262**
- 18. srednjobosanska — 381, 585
- 19. »Srećko Kosovel« — 155
- 21. istočnobosanska 38. divizije — 757
- 21. slavonska — 253, 257—259, 403, 584, 585
- 24-ta 45. divizije — 757
- 25 (Brodaska) — 253, 257, 259, 260, 403, 404
- 26-ta — 253, 259
- 27-ma — 253
- Artiljerijska 17. divizije — 774
- »Italija« 1. proleterske divizije — 807
- »Braće Radić« — 403
- »Matija Gubec« — 403

Cete

nemačke:

- »Handžar« — 738
- Poterna 14. SS-puka — 484, 485
- Regrutna »Skenderbeg« — 475, 476, 480, 482, 490, 491
- 12. tenkovska za naročitu upotrebu — 254, 260
- 18. mostovna — 708
- 117. sanitetska automobilska — 628
- 142. brdska protivavionska — 255
- 182. brdska policijska — 841
- 297. marševska — 502
- 402. mostovna — 708
- 468. oki. izviđačka — 533, 570, 576, 582, 596, 936, 940
- 535. laka kartografsko-tipografska — 1037
- 644. mostovna — 708
- 771. inženjerijska desantna — 708, 984
- 1222. lovaca tenkova — 1119, 1121, 1132

Divizije

bugarske:

- 3-ća — 755, 777
- 4-ta — 647
- 6-ta — 561, 647
- 7-ma — 543
- 8-ma — 755
- 9-ta — 647
- 12-ta — 647, 1164
- 15-ta — 584
- 22-ga — 438, 539, 543, 557, 561, 895
- 24-ta — 171, 232, 246, 539, 543, 549, 556, 941, 945

- 25-ta — 539, 543, 556, 945
- 27-ma — 543, 561, 891, 902—904, 906, 909, 915, 920, 922, 933
- 34-ta — 577

četničke:

- Dinarska — 192, 238, 841

nemačke:

- »Bether« (Böttcher) — 644, 645, 652, 655, 658, 659, 699, 983, 991, 1000
- »Brandenburg« — 306, 307, 617, 618, 627, 630, 689, 689, 698, 699, 706, 793, 800, 944, 957, 965, 970—973, 983, 988, 1044, 1045, 1049, 1052—1054, 1056, 1057, 1059, 1060, 1069, 1074, 1075, 1177
- Jurišna »Rodos« — 618, 761, 791, 792, 983, 988, 1146
- SS »Skenderbeg« — vidi 21. SS brdska »Skenderbeg«
- »Stefan« za naročitu upotrebu — 699, 728, 736, 757—759, 780, 992, 1035, 1040, 1068, 1103, 1111, 1194, 1196
- »Štetner« — vidi 1. brdska divizija
- Tvrđavska — vidi 41. tvrđavska
- 1. brdska — 16, 17, 28, 39, 43, 88, 108, 109, 118, 121, 122, 125, 126, 143, 144, 293, 386, 449, 451, 478, 480, 499, 505, 517, 518, 533, 538—541, 557, 559, 561, 562, 565, 568, 571, 572, 576, 577, 581, 582, 586, 620, 626, 627, 629, 643, 644, 650, 652, 660, 661, 671, 677, 678, 683—685, 687, 688, 691—694, 696, 699, 700, 705, 711, 712, 715, 718, 728, 735, 736, 738—741, 761, 794, 795, 799, 827—829, 874—879, 881, 892—894, 896, 898—900, 903—905, 907, 908, 910, 912, 914—917, 919, 920, 926, 934, 936, 938, 940—942, 944—947, 952, 953, 955, 956, 959—961, 965, 966, 968—970, 972—974, 976, 977, 979, 981—984, 986, 987, 991, 992, 997—999, 1001, 1007, 1018, 1021, 1022, 1023, 1027, 1028, 1034, 1036, 1037, 1046—1048, 1050—1052, 1054, 1058, 1062, 1064—1066, 1069, 1070, 1071, 1073, 1078, 1079, 1081, 1083, 1084, 1090, 1096, 1105, 1110,

- 1112, 1115, 1116, 1119, 1123, 1129—1133, 1155, 1166, 1183, 1185, 1187, 1189, 1194, 1208

- 1. kozačka (konjička) — 16, 27—30, 34, 35, 43, 56—58, 61, 85, 261, 279, 280, 283, 293, 383, 399, 416, 419, 437, 439, 517, 518, 559, 728, 771, 792, 793, 796, 800, 829, 833, 866, 871, 927, 932, 1013, 1090, 1101, 1105, 1110, 1131
- 2. kozačka — 866, 1013, 1117
- 4. SS-policijska oklopna grenadirska — 83—85, 499, 505, 506, 555, 566, 570, 578, 580, 584, 587, 588, 605, 617, 682, 683, 688, 893, 919, 938, 942, 943, 946, 951, 953, 954, 956, 959, 971
- 5. brdska — 287
- 7. SS »Princ Eugen« — 16, 39, 43, 83, 84, 88, 145, 205, 273, 276, 279, 280, 306, 309, 333, 334, 337, 356, 357, 360, 381, 414, 436, 451, 454, 499, 504, 518, 538, 556, 575, 579, 584, 585, 612, 620, 626, 629, 643, 644, 648—650, 677, 678, 686—688, 692—694, 700, 705, 710, 712, 715, 719, 724, 728, 746, 749, 756, 757, 774, 778, 779, 793, 795, 799, 802, 807, 808, 827, 829, 844, 866, 885, 887—891, 899, 901—904, 908, 910, 912, 916—918, 920—923, 925, 928, 931, 933, 945, 956, 963, 970, 972, 973, 976, 977, 979, 982—984, 986, 987, 1018, 1021, 1027, 1036, 1052, 1076, 1078, 1079, 1083, 1092, 1102, 1106, 1113, 1114, 1116, 1119, 1131, 1152—1154, 1161, 1175, 1189, 1191, 1192, 1196, 1197, 1200, 1205
- 8. SS-konjička »Florjan Gejer« — 85, 144, 146, 537
- 11. vazduhoplovna poljska — 505, 506, 564, 565, 578, 579, 584, 588, 605, 648, 715, 718, 724, 728, 730, 740, 743, 745, 749, 757, 758, 762, 774, 780, 791, 792, 795, 796, 799, 826, 829, 837, 865, 866, 951, 972, 975, 976, 980, 982, 984, 1011, 1013, 1018—1021, 1025, 1027, 1029, 1037, 1048, 1050—1052, 1057, 1058, 1062, 1063, 1068, 1070, 1072—1074, 1076—1079, 1083, 1094, 1096—1098, 1106, 1111, 1117, 1125, 1131, 1138, 1142, 1144, 1149, 1152, 1165, 1175, 1178, 1183—1185, 1189, 1196, 1206, 1208
- 12-ta — 22

13. SS-brdska dobrovoljačka »Handžar« — 64, 70, 105, 140, 145, 385, 414, 424, 436, 451, 455, 494, 499, 518, 559, 575, 600, 621, 699, 710, 717, 729, 736, 796, 800, 880, 882, 884—886, 888, 890, 891, 894—903, 906, 908, 917, 920, 921, 923, 924, 928, 934, 945, 954, 960, 961, 973, 976, 982, 990, 1001, 1007, 1013, 1018, 1022—1027, 1036, 1038, 1047, 1054—1056, 1131, 1132, 1208
14. SS — 711
18. SS-oklopna grenadirska — 85, 146, 812, 813
19. protivavionska — 1164, 1172, 1175, 1177
21. SS-brdska »Skenderbeg« — 219, 222, 223, 380, 395, 396, 407, 413, 435, 439, 454, 470, 473, 477, 479, 480, 484, 486, 488, 490, 494, 495, 507, 555, 666, 667, 719, 886, 889—891, 894, 895, 897—903, 956, 960, 1018, 1020, 1031, 1050—1052, 1084, 1090, 1138, 1152, 1154, 1174
22. pešadijska (grenadirska) — 720, 722, 727, 743, 745, 748, 761—763, 766, 791, 795, 799, 801, 803, 806, 807, 829, 864, 865, 866, 892, 959, 964, 975, 976, 980, 982, 1063, 1068, 1072, 1078, 1085, 1086, 1091, 1095, 1097, 1099, 1102, 1104, 1117, 1119, 1125, 1131, 1138, 1142, 1146, 1147, 1149, 1152, 1165, 1175, 1176, 1178, 1180, 1184, 1190, 1193, 1198, 1200, 1201
22. SS-dobrovoljačka konjička — 530, 719
31. SS-dobrovoljačka grenadirska (»Lombard«) — 800, 812, 813, 1022, 1025, 1026, 1031, 1040, 1052, 1054, 1055, 1057, 1059, 1076, 1087
41. tvrđavska — 530, 670, 719, 720, 727, 745, 748, 763, 774, 780, 791, 794, 795, 799, 807, 866, 998, 1090, 1091, 1094, 1095, 1097, 1102, 1104, 1106, 1108, 1109, 1111, 1113, 1116, 1118, 1122, 1125, 1129—1132, 1145, 1146, 1166, 1178, 1180, 1186, 1187, 1189, 1190, 1197, 1200, 1204 — **1206, 1208**
42. lovačka (ranije 187. rezervna) — 16, 42, 56, 57, 72, 78, 79, 85, 144—146, 252, 254, 256, 262, 263, 265, 283
- 44. pešadijska — 667, 693, 728, 748, 763, 800, 1022, 1028, 1033, 1036, 1037, 1040, 1042, 1044, 1045, 1052, 1054, 1055, 1057, 1065, 1069, 1080
- 71. pešadijska — 16, 58—60, 728, 800, 1051, 1052, 1056, 1058—1060, 1065, 1071, 1166
- 98. pešadijska — 517, 900
- 100. lovačka — 42, 144
- 104. lovačka — 85, 499, 614, 670, 711, 713, 715, 719, 720, 728, 766—768, 775, 791, 795, 799, 816, 818, 819, 826, 829, 838, 846, 866, 967, 996, 998, 1000, 1012, 1014, 1027, 1035, 1074, 1075, 1076, 1078, 1104, 1108, 1109, 1124, 1128, 1130, 1146, 1148, 1149, 1158, 1164, 1178, 1180, 1181, 1185—1187, 1195, 1200, 1201, 1207
- 114. lovačka — 16, 19, 42, 58—61, 83, 84, 188
- 117. lovačka — 83—85, 88, 565, 605, 614, 628, 631, 637, 640, 690, 692, 693, 699, 700, 706, 711, 712, 715, 718, 724, 728, 738, 746, 749, 756—758, 761—763, 780, 790, 791, 794, 795, 798, 799, 807, 808, 877, 967, 968, 972, 975, 978, 981, 986, 987, 1018, 1021, 1022, 1027, 1044, 1046, 1048, 1052, 1053, 1055, 1064, 1078, 1079, 1084, 1090, 1096, 1097, 1100, 1103, 1112, 1114, 1117—1120, 1125, 1130, 1131, 1149, 1184, 1185, 1189, 1196, 1200, 1205
- 118. lovačka — 18, 39, 42, 46, 380, 413, 435, 517, 559, 585, 609, 632, 633, 645, 652, 655, 694, 700, 708, 723, 728, 735, 736, 738, 741—743, 746, 749, 751, 756—759, 792, 796, 799, 869, 871, 874, 877, 880, 882, 883, 894, 906, 924, 932, 934, 971, 984, 1004, 1005, 1009, 1011, 1012, 1018, 1023, 1024, 1028, 1034, 1052, 1067, 1071, 1089, 1092, 1112, 1119, 1121, 1123, 1129—1133, 1184, 1196, 1200, 1201, 1206, 1208
- 133. tvrđavska — 761, 763, 791, 792, 795, 796, 799, 1125
- 162. pešadijska — 158
- 173. rezervna — 42
- 180-ta — 915

181. pešadijska — 42, 141, 147, 183—186, 216, 223, 391, 407, 412, 451, 500, 507, 517, 556, 712, 713, 719, 720, 727, 728, 748, 758, 762, 767, 769, 770, 791, 795, 799, 829, 844, 866, 912, 915, 1021, 1050, 1052, 1072, 1096, 1099, 1104, 1108, 1109, 1116, 1119, 1126, 1131, 1132, 1138, 1139, 1141, 1145, 1147, 1149, 1180, 1189, 1190, 1200, 1208
187. rezervna — vidi 42. lovačka
188. rezervna brdska lovačka — 831, 834, 840, 866
- 236-ta — 1041
237. pešadijska — 831, 834, 866
264. pešadijska — 42, 45, 46, 108, 109, 118, 119, 121, 122, 169, 188—190, 195, 237, 243, 314, 385, 414, 436, 439, 455, 517, 556, 579, 585, 632, 652, 655, 726—728, 731, 738, 739, 743, 746, 748, 750, 761, 762, 792, 796, 799, 877, 878, 880, 862, 886, 888, 890, 896, 899, 906, 924, 1004, 1011, 1014, 1052, 1058, 1071, 1101, 1119, 1200, 1206, 1208
297. pešadijska — 42, 60, 110, 111, 119, 223, 380, 385, 406, 407, 412, 419, 435, 517, 518, 538, 574, 614, 692, 711, 712, 719, 720, 727, 770, 791, 792, 795, 799, 826, 829, 838, 870, 871, 877, 878, 881, 901, 931, 966, 967, 986, 996, 1032, 1052, 1053, 1067, 1096, 1100, 1104, 1108, 1109, 1112, 1113, 1117, 1119, 1121, 1123, 1131, 1135, 1138, 1145—1147, 1149, 1180, 1190, 1193, 1197, 1198, 1206
330. brdska — 144—146
369. legionarska »Vražja« — 16, 28, 39, 42, 105, 183, 413, 435, 451, 454, 508, 517, 518, 575, 632, 633, 717, 719, 720, 728, 747, 750, 762, 767, 792, 793, 795, 796, 799, 844, 865, 866, 883, 885, 888—890, 901, 904, 924, 928, 931, 934, 990, 1000, 1002, 1003, 1005, 1006, 1008, 1009, 1067, 1125, 1180, 1185, 1191, 1195, 1200, 1202, 1203, 1207
373. legionarska »Tigar« — 16, 20—22, 25, 27, 28, 29, 33—36, 39, 40, 43, 50, 52, 54, 56—58, 105, 173, 175, 210, 267, 273, 274, 278, 279, 284, 289, 292—295, 307, 323, 333, 334—337, 343—345, 349—352, 354—360, 363, 368, 372, 381, 415, 436, 437, 455, 517, 518, 556, 559, 579, 585, 588, 632, 633, 717, 725, 728, 731, 732, 747, 749, 750, 792, 793, 796, 799, 808, 866, 896, 917, 1125, 1200
- 376-ta — 88
- 392. legionarska »Plava« — 16, 28, 59, 60, 201, 209, 224, 225, 295, 297, 298, 313, 315, 321, 328, 329, 381, 385, 415, 419, 439, 455, 517, 518, 559, 579, 588, 632, 633, 726, 728, 750, 792, 793, 796, 799, 800, 866, 869, 871, 878, 880, 882, 884, 886—889, 917, 923—925, 936, 945
- 438. za naročitu upotrebu — 810, 866
- 710. pešadijska — 832—834, 836, 840
- 714-ta — vidi 114. lovačka
- 999-ta — 1125
- NOVJ:**
- 1. proleterska — 49, 309, 339, 345, 353, 389, 446, 473, 498, 526, 578, 628, 686, 700, 755, 780, 807, 909, 913, 926, 934, 935, 1164, 1204
- 2. proleterska — 164—166, 170, 171, 231, 232, 245, 246, 325, 388, 446, 473, 477—481, 484, 488, 489, 498, 504, 509, 525, 670, 700, 904, 909, 912, 913, 1164
- 3-ća — 185, 446, 473, 477, 478, 480, 484, 488, 489, 498, 774, 844, 913, 933, 1160, 1175
- 4-ta — 21, 48, 49, 56, 173, 339, 575, 610, 775, 777, 802, 816, 818, 844
- 5-ta — 164—166, 170, 171, 231, 232, > 245, 246, 325, 388, 446, 473, 480, 481, 488, 489, 495, 498, 504, 509, 525, 627, 693, 700, 755, 774, 780, 807, 808, 909, 912, 913, 917, 1204
- 6 (lička) proleterska — 193, 194, 210, 307, 324, 339, 345, 347, 353, 356, 357, 414, 446, 450, 455, 498, 526, 538, 578, 686, 700, 737, 904, 909, 910, 924, 943
- 7-ma — 29, 33—36, 266, 310, 847
- 8-ma — 29, 35, 36, 202, 266, 297—299, 310, 317, 319, 382, 416, 443, 1108
- 9-ta — 194, 307, 339, 345, 356, 357, 360, 370, 725, 843, 845, 847, 850
- 10-ta — 414, 575, 816, 844, 846
- 11-ta — 48, 49, 51, 79, 455, 608, 700, 737, 904

- 12-ta — 48, 49, 74—77, 253, 256, 258, 262, 383, 737, 1101
  - 13-ta — 59, 202, 224, 298, 299, 317, 319, 381, 382, 415, 416, 437, 443, 847, 936, 1064, 1108
  - 14-ta — 155, 156, 820, 821
  - 15-ta — 155, 156, 382, 416, 443
  - 16-ta — 155, 164, 388, 417, 446, 455, 700, 737, 756, 884, 904, 1166
  - 17-ta — 164, 388, 446, 473, 478, 488, 498, 504, 509, 526, 647, 670, 700, 755, 774, 777, 780, 909, 912, 913, 917, 1164
  - 18-ta — 155, 156
  - 19-ta — 108, 118, 121—123, 126—128, 193, 210, 226, 227, 299, 315, 316, 320, 389, 414, 415, 436, 455, 725, 726, 845, 847
  - 20-ta — 193, 194, 209, 725
  - 21-va — 384, 437, 449, 456, 700, 737, 774, 777—780, 909
  - 22-ga — 384, 512, 562, 647, 678, 700, 909, 1143, 1158
  - 23-ća — 418, 571, 642, 677, 700, 755, 846, 1177
  - 24-ta — 384, 437, 449, 456, 557, 562, 647, 700, 909
  - 25-ta — 384, 437, 449, 562, 581, 642, 670, 700, 802, 807, 892, 1177
  - 26-ta — 17, 44, 45, 242, 244, 725, 845, 847, 876
  - 27-ma — 384, 414, 418, 557, 737, 755, 802, 803, 807, 844, 1175
  - 28-ma — 48, 49, 74, 253, 257—259, 261, 403, 404, 700, 755, 773, 774, 777, 780, 846, 1086, 1166
  - 29-ta — 15, 18, 183, 384, 413, 454, 508, 775, 844, 846, 862, 863
  - 30-ta — 155, 159, 840
  - 31-va — 155, 156
  - 32-ga — 155, 397, 403, 404, 415, 771
  - 33-ća — 383, 397, 403, 404, 771
  - 34-ta — 382, 415, 416, 443, 1168
  - 35-ta — 202, 209, 298, 299, 317, 415, 455, 775
  - 36-ta — 417, 446, 700, 737, 884
  - 37-ma — 185, 446, 473, 498, 504, 676, 773, 844, 905, 913, 918, 926, 933—935, 1173, 1175
  - 38-ma — 737, 755, 757, 777, 844, 1086
  - 39-ta — 339, 414, 610, 816
  - 40-ta — 737, 1101
  - 41-va — 584
  - 43-ća — 847, 1108
  - 45-ta — 647, 677, 678, 700, 755, 757, 774, 777, 802, 807, 846
  - 46-ta — 700
  - 47-ma — 647, 700
  - 50. makedonska — 1143
  - 51-va — 735, 816
  - 53. srednjobosanska — 584, 585, 610, 775, 778, 816
  - Gorička (ranije 27. sovenačka, zatim 32. pa 31) — 155, 157
  - Srednjobosanska — vidi 53. divizija
  - Triglavska (ranije 26. pa 31. divizija) — 155, 157
  - Tršćanska — 157
- sovjetske:*
- 34. gardijska streljačka — 627
  - 35-ta — 1064
  - 52. streljačka — 742, 1058, 1064, 1066, 1127
  - 74. streljačka — 966
  - 93. streljačka — 547, 1164
  - 113. streljačka — 627, 647, 1054—1056, 1058, 1164
  - 223. streljačka — 647, 1086, 1097, 1106
  - 233. streljačka — 771, 1024, 1127, 1129
- Stranih državljana u sastavu NOVJ:*
- »Garibaldi« — 185
- Ustaško-domobranske:*
- 3-ća — 734
  - 8-ma — 734, 844
  - 9-ta — 734, 844
  - 10-ta — 734
  - 11-ta — 734
  - 14-ta — 734
  - 15-ta — 734, 844
  - Poglavnikova tjelesna — 397—402, 404, 405, 416, 990

Divizioni

nemački:

- Jurišnih topova 7. SS »Princ Eugen« divizije — 694
- Protivtenkovski 1. brdske divizije — 109
- Protivtenkovski 117. lovačke divizije — 692
- 1. kovački artiljerijski — 873
- 2-gi 51. art. puka — 78
- 2-gi 661. artiljerijskog puka — 60
- 3-ći 661. artiljerijskog puka — 60
- 7. SS-protivavionski artiljerijski — 18, 44, 584, 693, 746
- 11. za obezbeđenje — 464
- 18. SS-artiljerijski — 579
- 22. protivavionski — 804
- 48. brzi — 558
- 54. brdski protivtenkovski — 125, 127
- 104. protivtenkovski — 711
- 105. artiljerijski — 645
- 114. protivtenkovski — 60
- 122. protivoklopni — 1162
- 143. protivavionski — 943
- 181. protivtenkovski — 1206
- 201. jurišni — 83, 84, 88, 143, 144, 533
- 202. tenkovski — 936
- 310. protivavionski — 1171
- 369. protivtenkovski — 413
- 373. protivtenkovski artiljerijski — 35, 437
- 509. SS-protivartiljerijski — 742
- 550. protivavionski artiljerijski — 738
- 609. mornarički artiljerijski — 1169
- 638. protivavionski artiljerijski — 78
- 777. laki — 596
- 811. obalski artiljerijski — 745
- 820. obalski artiljerijski — 745
- 944. obalski artiljerijski — 732
- 1007. jurišnih topova — 738
- 1222. jurišnih topova — 738

ustaški:

- 7. topnički — 53
- 8. topnički — 53
- 11. topnički — 53
- 11. konjički — 55
- 22. topnički — 55

Grupe

četničke: •

- 4-ta jurišnih korpusa — 384, 420, 526, 578
- Gorske garde — 526
- Južnomoravska — 676
- Kolubarska — 686
- Mlavsko-smederevska — 102
- Rasinsko-toplička — 384
- »Tatalović« — 233, 246
- Sumadijska — 686

nemačke:

- armija »C« — 151, 375, 754, 826
- • armija »Centar« — 529
- armija »E« — 61, 83—85, 88, 90, 143, 213, 214, 385, 412, 454, 506, 517, 541—548, 558, 563—566, 579, 583, 588, 591, 592, 605, 606, 609, 620—622, 626, 652, 656—658, 664, 665, 668, 669, 671—677, 695, 700, 703, 705, 709, 710, 713—716, 718, 721—724, 726, 727, 729, 731, 733, 734, 739, 740, 742—744, 746—751, 758, 760, 761, 763—768, 770—773, 775, 776, 778, 791, 795, 799, 800, 806, 807, 816, 817, 826, 827, 851, 859, 862, 863, 865, 877, 883, 892, 893, 896, 927, 932, 937, 942—944, 947, 951, 952, 955—958, 960, 966—969, 974—976, 978—980, 982, 984, 985, 987, 988, 989, 991—994, 996—1006, 1008, 1010—1012, 1015, 1016, 1018, — 1023, 1025—1027, 1029, 1030, 1032—1039, 1041, 1043, 1044, 1046—1053, 1056, 1057, 1060—1064, 1066—1068, 1070—1072, 1074, 1078, 1076, 1079, 1081—1088, 1090—1094, 1096—1100, 1102—1105, 1107—1113, 1116—1118, 1120—1126, 1128, 1130—1134, 1136, 1139, 1140, 1142, 1144, 1149, 1151—1163, 1165, 1167, 1172, 1173, 1176—1182, 1185—1189, 1191, 1192, 1194, 1195, 1198, 1200, 1204—1206, 1208
- armija »F« — 82, 136, 140, 164, 170, 211, 231, 241, 245, 380, 395, 420, 422, 517, 540, 552, 554, 563, 574, 590, 592, 637, 638, 664, 677, 681, 682, 685, 687, 690, 691, 695, 697, 703, 716, 741, 791, 795, 798, 807, 859, 869, 885, 892, 897, 938,

- 939, 949, 965, 977, 989, 994, 997, 1022, 1075, 1078, 1080, 1081, 1088, 1090, 1105, 1112, 1119
- armijska »Felber« (preformirana u Armijsku grupu »Srbija«) — 617, 618, 630, 631, 641, 1144
  - armijska »fon Cangen« — 61, 151, 158, 161, 163, 375—377, 379
  - armija »H« — 843, 849
  - armijska »Jugozapad« — 980
  - armija »Južna Ukrajina« (preimenovana u »Jug«) — 139, 546, 563, 564, 566—568, 606, 620, 631, 658, 682, 688, 689, 723, 826, 938, 950, 980, 986, 988, 994, 996, 1006, 1022, 1023, 1026, 1029, 1044, 1059, 1061, 1071, 1075, 1078, 1080, 1082, 1087, 1088, 1105, 1112, 1119, 1121, 1123, 1127, 1131, 1132, 1134, 1140, **1206**
  - armijska »Srbija« — 11, 618, 634, 635, 645, 650, 651, 653, 658—662, 671, 679, 690, 691, 693—697, 700, 703—705, 793, 970, 977—980, 982, 983, 985—989, 991, 992, 995, 997, 999, 1005, 1016, 1145—1147, 1149, 1151, 1152, 1157

Borbene (operativne):

- »A« — 120, 435, 473—483, 895
- »B« — 120, 435, 473—479, 482—484, 486, 896
- »C« — 120, 473—477, 479, 482
- »D« — 473—478
- »E« — 476, 477, 479, 480, 482, 484—486, 488
- »Ajsgruber« — 922, 931, 935
- »Ajzele« — 724, 743, 1138, 1139, 1141—1143, 1145—1147, 1150, 1159
- »Ajzl« — 571, 577, 587
- »Arent« — 175—177, 266, 284, 285, 310, 575
- »Auleb« — 557, 568, 571, 681, 1133
- »Berends« — 569, 682, 959
- »Berger« (ranije Borbena »Poglavnik«) — 283, 284, 286, 311, 312
- »Bether« — 695, 1009
- »Betman« — 803
- »Blank« — 841
- »Bose« — 311
- »Bos. Novi« — 22, 29
- »Brandenburg« — 16, 17, 729
- »Brauner« — 78, 79, 144, 252, 253, 255
- »Breher« — 273
- »Bruns« — 803, 805
- »Bužim« — 35
- »Burgemajster« — 774, 1159
- »Cimerman« — 638, 639, 655, 661, 664, 698, 742
- »Cirngibel« — 655
- »Cvade« — 144
- »Dalige« — 841
- »Daumiler« — 125
- »Dauner« — 649, 651, 730, 743, 1098
- »Deb« — 385, 870
- »Dernfeld« — 257, 260
- »Dinsing« — 613, 618, 627
- »Dipelhofer« — 863
- »Dizener« — 418, 891, 899, 901—904, 906, 909, 912, 918, 920, 921, 987
- »Dorner« — 817
- »Duenzing« — 969, 970
- »Eberlajn« (»Eberlein«) — 817, 818
- »Erbert« — 56—58
- »Erdman« — 742
- »Fegtle« — 1161
- »Fictum« — 719, 724, 1094, 1175, 1184, 1192
- »Fišer« — 568, 571, 576, 581, 595, 597, 643, 648—650, 678, 685, 808, 827, 866, 1011, 1108, 1109, 1158
- »fon Hart« — 1132, 1134
- »fon Panvic« — 610
- »Freh« — 1141, 1143, 1144, 1146, 1147, 1150
- »Furman« — 1018, 1163
- »Gajger« — 866
- »Gosman« — 644
- »Grajfer« — 273
- »Groi« (»Groth«) — 677
- »Gulman« — 959
- »Gvozdena vrata« — 551
- »Hageman« — 258, 260
- »Hajn« — 803
- »Hajnaker« — 841, 863
- »Han« — 842
- »Hart« (»Hardt«) — 769
- »Hamersmit« — 283—286, 310—312, 846
- »Harendorf« — 555
- »Holman« — 232, 246, 254, 257, **260, 262**
- »Hunold« — 169, 736
- »Istok« — 175, 436
- »Jireš« — 357
- »Jug« — 436
- »Jungenfeld« — 629—631, 644, 686, 687, 959, 970, 983, 987

- »Kacuber« — 477
 »Kajzer« — 910
 »Kibler« — 723, 728, 729, 735, 738—741, 783, 1023, 1024, 1026, 1036, 1043, 1046, 1051, 1063, 1066, 1080—1083, 1085, 1088—1092, 1094, 1096—1100, 1102, 1103, 1184—1186, 1188, 1189, 1193, 1194, 1204
 »Kilvajn« — 628, 645, 658, 659, 695, 976, 978, 980, 982, 983, 986, 987, 991, 996, 1024
 »Koler« — 1031
 »Konrad« — 237, 241, 1207
 »Krempler« — 507, 508
 »Kum« (»Kumm«) — 934, 935, 943
 »Lane« — 1037
 »Langer« — 1157, 1159
 »Lapac« — 273, 279, 280, 295, 345, 349, 415
 »Laval« — 803, 805
 »Leb« (Leeb) — 931
 »Lim-istok« <— 473
 »Lim-zapad« — 473
 »Livno« — 39
 »Lindenblat« — 655, 742
 »Lob« — 383
 »Ludviger« — 1122, 1123, 1186, 1193
 »Majer« — 817
 »Malter« — 586, 931
 »Mertel« — 645
 »Miler« — 738, 1175
 »Mostar« — 39
 »Nojman« — 677
 »Moškov« — 1124, 1127, 1130, 1133, 1134
 »Nordšturm« — 555
 »Pabst« — 668, 966, 1143, 1145, 1147, 1150
 »Panter« — 272
 »Pflum« — 804
 »Pinkert« — 736
 »Prijedor« — 22, 23
 »Re« — 551, 569, 576, 582, 586, 596, 683, 655, 708
 »Ristov« — 23, 25, 30, 33, 34, 36
 »Rudno« — 174, 175, 177, 482—485, 488, 495, 610, 644—646, 661, 966
 »Rupnik« — 863
 »Salviati« — 1159
 »Sever« — 436, 931
 »Skenderbeg« — 666—668, 724, 749, 1092, 1184, 1191, 1192
 »Širovski« — 254, 256, 258, 259
 »Šnekenburger« — 539, 568, 576, 586, 595, 612, 613, 617, 618, 636, 644, 646, 956, 959, 960, 964, 970, 987
 »Šnivind« — 36
 »Sojerlen« — 719, 720, 1038, 1167, 1182
 »Smit-Rihberg« — 1024
 »Solc« — 669, 670, 719, 720, 733, 744, 756, 990, 995, 999, 1004, 1015, 1027, 1045, 1097, 1099, 1101, 1102, 1104, 1106, 1107, 1109, 1111, 1117, 1120, 1153, 1156, 1159—1161, 1163, 1164, 1166, 1169, 1171, 1190, 1193, 1198, 1200
 »Spinaler« — 125, 128
 »Šrajber« — 1014, 1017
 »Šreder« — 171
 »Štajrer« — 1017, 1021, 1028, 1033, 1035, 1036, 1043, 1070, 1126, 1169
 »Štal« — 188
 »Štetner« — 144, 658—661, 669, 694, 695—699, 988, 989, 991, 993—995, 997, 1058
 »Šulc« — 1008, 1106, 1107, 1115
 »Šuster-Voldan« — 719, 720, 1008, 1015, 1159, 1161, 1163, 1164—1166, 1168, 1171
 »Termer« — 741, 742
 »Tim« — 1159
 »Uc« — 144
 »Vajel« — 232, 246, 384, 418, 891, 894, 895, 903, 912, 918
 »Valter« — 612, 689, 965, 968
 »Veker« — 817
 »Vilam« — 273, 293, 307, 345, 346, 348—352
 »Visibaba« — 486
 »Vitman« — 693, 694
 »Voldan« — vidi »Šuster-Voldan«
 »Zapad« — 173—175
 za zaprečavanje »Istok« — 254, 256
 za zaprečavanje »Zapad« — 254
 »Zalevski« — 655
 »Zaupe« — 565, 569, 572, 582, 596
 »Zifgen« — 1136, 1137, 1139—1141, 1143, 1147

- NOVJ:*
- 1. armijska — 737
  - brigada Zeničkog sektora — 844, 846
  - Istočna NOP odreda — 258, 403, 404
  - Južna operativna — 774
  - Operativna — 498, 504, 509, 526
  - Primorska operativna 2. korpusa — 147, 183, 216
  - sjevernodalmatinskih NOP odreda — 209
  - Unska operativna — 266, 437
  - Zapadna NOP odreda — 75, 403, 404
- Komande
- četničke:*
- Vrhovna za Crnu Goru — 186
  - Vrhovna Jugoslovenske vojske u otadžbini — 526
- nemačke:*
- Abvera 111 — 211, 214, 215, 524
  - Abvera 201 — 237, 241
  - admirala Jadrana — 329, 458, 464, 465, 952, 967
  - admirala Egeja — 1141—1143, 1150, 1156, 1162
  - avijacije Albanije — 224, 950
  - avijacije Hrvatske — 208, 231, 245, 253, 263, 267, 286, 290, 294, 335, 336
- Feldkomandanture:*
- 599 — 100—102, 203, 204, 205, 207, 570, 623—625, 992
  - 605 — 426
  - 610 — 165, 203, 207, 570
  - 725 — 426
  - 809 — 204, 207, 233, 570, 650
  - 816 — 204, 207, 570
  - 861 — 204
  - 1005 — 248
  - 1033 — 427
  - 1034 — 235, 472
  - 1035 — 235, 427
  - 1036 — 428
  - 1037 — 248
  - 1038 — 399, 428
  - 1040 — 147, 166, 171, 234, 247, 679, 991
  - hrvatske mornarice — 458, 461, 463, 465
  - komandanta Grčke — 679
  - komandanta Juga — 859, 860
  - komandanta Jugozapada — 61, 663, 664, 754, 826, 845, 860, 984, 1133
  - komandanta Jugoistoka — 9, 16, 17, 39, 41, 79, 82—86, 88, 89, 114, 134, 142, 143, 149, 172, 204, 211, 212, 215, 241, 248, 249, 282, 290, 379, 380, 381, 383—386, 390—392, 395, 396, 398, 399, 406, 411, 414—416, 419, 422, 434, 436—439, 446, 449, 453—455, 457, 458, 496—500, 503, 505, 507—509, 515, 517—519, 523—527, 528, 532—542, 544, 545, 547, 550, 551, 553—563, 656, 666, 671—674, 677, 678, 680, 683, 684, 686, 687, 689, 691, 693, 694, 704, 713—716, 718, 726, 727, 729, 730, 744, 749, 753, 761, 763, 766, 768, 773, 776, 778, 781, 782, 790, 791, 793—795, 797, 798, 801, 806, 807, 825—829, 837, 838, 843, 845, 849, 859, 860, 862, 864, 865, 869, 870, 872, 875, 877, 879, 880, 881, 883, 885, 892, 893, 895—897, 900, 902, 905, 907, 908, 910, 914—916, 918—922, 924, 926—934, 936, 939—944, 947—953, 955—958, 961, 965, 966, 968, 970, 971, 974—981, 983—985, 992—998, 1001, 1004, 1006, 1010, 1012, 1014, 1016, 1017, 1019, 1020, 1023, 1026, 1027, 1033, 1044, 1047, 1051, 1052, 1054, 1056, 1061, 1062, 1064, 1070, 1071, 1075, 1078, 1080, 1082—1085, 1087, 1090—1096, 1098, 1100—1103, 1105—1107, 1110—1112, 1116, 1119, 1121—1127, 1129—1134, 1138—1140, 1142, 1145, 1146, 1151—1155, 1163, 1164, 1167, 1171, 1173, 1176—1183, 1185, 1187—1195, 1197, 1200, 1205—1207
  - komandanta oružanih snaga Makenodije — 574, 583, 959, 960, 962, 967—969, 986, 1136—1139, 1141, 1143—1152, 1154—1157, 1159

- komandanta SS i policije u Operativnoj zoni »Jadransko primorje« — 830, 831, 840, 842, 847, 862, 863
  - komandanta SS i policije u Srbiji — 431, 457, 458, 534, 569, 682, 974
  - komandanta Srema — 170, 231, 245, 252, 261, 262, 383, 417, 437, 439, 456, 556, 576, 653, 657, 782, 783, 787, 789, 875, 899, 962, 973
  - komandanta Tvrđave Krit — 679, 736
  - komandanta Zaštitnog područja Gorenjske — 820, 825
  - komandujućeg generala i komandanta u Srbiji — 10, 679
  - Kopnene vojske (OKH) — 11, 164, 170, 200, 203—205, 231, 245, 287, 385, 391, 395, 419, 438, 453, 465, 467, 468, 516, 519, 548, 558, 564, 579, 588—591, 669, 761, 796, 826, 843, 845, 849, 916, 929, 937, 941, 944, 978, 983, 985, 988, 989, 991, 993, 994, 1026, 1075, 1082, 1092, 1096, 1123, 1125, 1127, 1129, 1131
  - nemačkog vazduhoplovstva u Grčkoj — 721, 1142, 1143, 1146, 1148, 1152, 1154, 1156, 1164, 1172
  - opunomoćenik rajhsfirera SS za Hrvatsku — 656, 783, 810, 919, 957, 1047
  - Policijska pokrajinska komandantura »Banat« — 440
  - Pomorske Grupe »Jug« — 458, 542, 547, 669, 951, 953, 967, 980, 984
  - vazduhoplovstva Jugoistok — 279, 291, 333, 452, 496, 497, 532, 534, 542, 547, 551, 559, 561, 566, 615, 617, 625, 649, 653, 669, 897, 907, 914, 922, 932, 942, 949—951, 953, 955, 957, 959, 967, 971, 978, 980
  - vazduhoplovstva Severnog Balkana — 617, 950
  - Viša Crne Gore — 409, 417, 435, 454, 470, 477, 479, 555, 575, 584, 870, 871, 886, 888, 903, 906, 908, 910, 944, 945, 955
  - vojnoupravnog komandanta Grčke — 172, 215, 670, 679
  - vojnoupravnog komandanta Jugoistoka — 7, 8, 10, 11, 87, 89, 90, 100, 114, 116, 135, 139, 140, 143, 164—167, 170, 172, 203, 205, 207, 214, 231, 232, 234, 245, 247, 248, 250, 251, 325, 390, 395, 412, 420, 425, 427, 428, 451, 452, 457, 496, 497, 499, 500, 516, 518, 527, 532, 534, 537—542, 548, 556, 559—562, 564—568, 571, 572, 577, 580, 581, 584, 588, 613, 616, 617, 623, 625, 626, 629—631, 634, 660, 662, 679, 680, 682—687, 703, 875, 914, 921, 922, 927, 928, 930, 933, 936—938, 940—942, 949—953, 955—958, 960—964, 968, 970—974, 978, 980, 991, 992
  - vojnoupravnog komandanta Srbije — 679, 681, 959
  - Vrhovna Vermahta (OKW) — 9, 11, 18, 39, 66, 68, 79, 82, 88, 91, 103, 105, 128, 145, 163, 164, 170, 231, 245, 248, 249, 379, 385, 390, 391, 393, 395, 396, 398, 399, 411, 414, 419, 434, 438, 453, 458, 459, 503, 505, 507, 525, 527, 539, 540, 550, 554, 558, 566, 573, 579, 583, 588, 594, 595, 602, 604, 610, 632, 634, 663, 664, 669, 675, 679, 723, 726, 727, 729, 761, 790, 794, 797, 798, 825, 827—829, 837—839, 864, 865, 874, 885,
- Krajskomandature:**
- 832 — 203
  - 833 — 203, 420
  - 823 — 204, 206
  - 834 — 204
  - 838 — 204
  - 847 — 204
  - 857 — 204
  - 867 — 204
  - nemačkog generala u Albaniji — 164, 165, 170, 172, 223, 224, 231, 245, 564, 679, 724, 793
  - nemačkog opunomoćenog generala Crne Gore — 679
  - nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj — 62, 90, 103, 104, 134, 135, 145, 164, 165, 170, 171, 208, 215, 231, 233, 245, 247, 248, 423, 426, 428—431, 459, 548, 552, 565, 655, 679, 752, 797, 801, 807, 872, 900, 916, 919, 921, 922, 925, 930, 940, 948, 954, 957, 980, 984, 987, 1056
  - nemačkog opunomoćenog generala u Mađarskoj — 598, 872, 881, 973, 980, 987

888, 892, 893, 907, 919, 922, 927,
928, 931—933, 936, 937, 939, 942,
944, 961, 979, 987, 988, 993, 994,
996—999, 1001—1005, 1013, 1024,
1027, 1033, 1036, 1037, 1041, 1047,
1054, 1056, 1059, 1060, 1062, 166,
1068, 1076, 1078, 1080, 1082, 1091,
1092, 1095, 1096, 1098, 1103, 1105,
1108, 1110, 1112, 1114, 1116, 1119,
1123, 1124, 1127, 1129, 1131, 1133,
1134, 1193

Komande mesta

— Bor — 204
— Jagodina — 207
— Kos. Mitrovica — 207
— Kragujevac — 207
— Križevci — 428
— Kruševac — 207
— Leskovac — 207
— Požarevac — 205, 207
— Perušić — 319
— Prokuplje — 204
— Valjevo — 207
— Veliki Bečkerek — 205, 207
— Zaječar — 207
— Užice — 207
— Varaždin — 428

Korpusi

bugarski:

— 1. okupacioni — 165—167, 504,
525, 526, 538, 539, 543, 549, 556,
561, 565, 577, 680, 927, 932, 933,
935, 940, 942
— 5. okupacioni — 384

četnički:

— 1. mileševski — 186
— 2. dalmatinski (502.) — 238
— 2. kosovski — 384
— 2. mileševski — 167, 186
— 4. jurišni — 587, 1168
— Avalski — 676
— Crnogorski dobrovoljački — 390,
393, 507, 560, 609, 719, 720, 870
— Drinski — 165, 507
— Durmitorski — 186
— Javorski — 676
— Kanski — 186

— Nikšićki — 186
— Srednjobosanski — 778
— Srpski dobrovoljački — 171,
186, 233, 245, 246, 384, 390,
393, 503, 525, 557, 596, 597, 644,
659, 663, 664, 680, 685, 708, 840,
847, 848, 863, 884, 885, 891, 906,
915, 918, 929, 988, 990, 995, 1013,
1194
— Zlatiborski — 245

nemački:

— 2. vazduhoplovni — 950
— 5. SS-brdski — 15—18, 38, 39, 44,
45, 63, 79, 109, 136, 143, 183, 208,
213, 222, 231, 234—236, 245, 248,
276, 279, 333, 337, 380, 410, 413,
428, 435, 450, 454, 500, 538, 539,
575, 584, 592, 645, 672, 714, 715,
724, 728, 733, 734, 744, 746, 749,
756, 759, 764—776, 768—770, 793,
810, 812, 817, 880, 882—885, 887—
891, 894, 895, 897—899, 901—904,
906, 908, 913, 915—917, 920, 921,
923—925, 928, 931, 934, 935, 940,
941, 944, 945, 956, 960, 962, 963,
969, 977, 986, 990, 995—997, 1004—
1006, 1008, 1009, 1011, 1013, 1014,
1017, 1030, 1034, 1037, 1039, 1043,
1052, 1081, 1083, 1085, 1091—1094,
1099, 1100/1104, 1106, 1107, 1111,
1112, 1118, 1120, 1122—1124, 1126,
1128, 1130, 1132—1134, 1155, 1156,
1167, 1172, 1175, 1178, 1179, 1182,
1184—1187, 1192, 1193, 1195, 1197,
1200—1204, 1206, 1207
— 9. vafeni SS-brdski — 654, 655,
918, 982, 990, 1013, 1026
— 15. SS-brdski armijski 15, 17, 20,
21, 25—29, 34, 36, 37, 40, 41, 43,
44, 46—48, 51, 52, 54—61, 79,
108—110, 118, 120—123, 136, 143,
145, 167—170, 173, 187—192, 195,
201, 202, 208, 210, 212, 224—226,
230, 234, 237, 239, 240, 242, 244,
248, 266, 267, 272, 274, 275, 279,
280, 283, 286, 288—295, 297, 298,
306—310, 313—315, 321, 323, 329,
332—336, 338—341, 344, 345, 349,
350, 352, 353, 356—359, 362, 363,
368—370, 381, 409, 414, 436, 455,
556, 575, 585, 592, 715, 725, 727,
728, 731—734, 744, 746, 749, 762,
766, 767, 808, 843, 880, 882, 886—
890, 896, 899, 906, 912, 917, 923—

925, 945, 960, 963, 965, 966, 968, 969, 974, 983, 986, 1005, 1009, 1011—1014, 1017, 1018, 1024, 1036, 1043, 1052, 1055, 1064, 1067, 1081, 1082, 1084, 1085, 1087—1091, 1093, 1095, 1096, 1099, 1100, 1106—1109, 1111, 1113—1115, 1117, 1118, 1122—1124, 1126, 1128, 1130—1134, 1177, 1179, 1180, 1186, 1188, 1191—1194, 1207, 1208
 16. armijski — 1083
 17. armijski — 860
 18. armijski — 287, 1103
 21. brdski armijski — 17, 110, 112, 119, 120, 136, 141, 147, 148, 183—187, 213, 216, 217, 222, 223, 380, 391, 406, 407, 409, 412, 435, 454, 470, 501, 502, 555, 574, 592, 609, 656, 668, 715, 719—721, 727, 733, 744—746, 764—770, 803, 807, 810, 829, 844, 845, 850, 865, 866, 877, 878, 881, 889, 891, 895, 897, 898, 901, 905, 908, 910, 912, 915, 917, 920, 924, 931, 956, 960, 966, 977, 986, 991, 994, 996, 998, 1003, 1005, 1007, 1008, 1011, 1012, 1020, 1021, 1029, 1034, 1036, 1039, 1043, 1050—1052, 1059, 1060, 1062, 1065, 1067, 1068, 1070, 1072, 1074, 1075, 1078, 1081, 1083, 1085—1087, 1091—1094, 1099, 1104, 1105, 1107, 1108, 1111, 1113, 1115—1118, 1120—1123, 1125, 1126, 1129, 1133, 1134, 1137, 1139—1141, 1143, 1145, 1148, 1150, 1151, 1160—1162, 1164, 1166—1168, 1172, 1174, 1177—1180, 1183, 1184, 1189, 1190, 1193, 1195, 1197, 1198, 1201, 1204, 1206, 1208*
 22. armijski — 83, 143, 454, 499, 555, 579, 592, 669, 671, 715, 719, 720, 729, 826, 873, 874, 937, 969, 990, 996, 1003—1005, 1008, 1011, 1012, 1017, 1018, 1020, 1021, 1027, 1032, 1043, 1057, 1059, 1062, 1073, 1080, 1084, 1112, 1123, 1137, 1139—1143, 1145—1148, 1150, 1152, 1156—1161, 1163—1166, 1168, 1169, 1172—1175, 1177
 34. armijski — 676, 715, 720, 723, 728, 733, 734, 741, 744, 746, 749, 755, 756, 759, 760, 762, 771, 772, 781, 802, 807, 844, 846, 849, 1028, 1033, 1034, 1045, 1050, 1067, 1081, 1083, 1085, 1087, 1089—1092, 1094, 1095, 1097, 1099, 1101—1104, 1106—1109, 1111, 1116, 1119—1122, 1124, 1126, 1128, 1130, 1132, 1133, 1177, 1178, 1180, 1182—1187, 1189, 1190, 1193, 1194, 1196, 1197, 1199, 1200, 1201, 1203—1209
 57. tenkovski — 617, 618, 1080, 1088
 68. armijski — 214, 454, 555, 592, 656, 699, 728, 735, 738, 740, 746, 783, 786, 787, 826, 992, 1002, 1009, 1011, 1012, 1014, 1016, 1017, 1020, 1023, 1028, 1036, 1038, 1040, 1045, 1046, 1049, 1050, 1052, 1054, 1055, 1057, 1059, 1064, 1070, 1074, 1077, 1080—1082, 1084, 1085, 1087, 1088, 1103, 1104, 1142, 1145, 1146, 1173, 1182
 69. rezervni armijski — 72, 85, 142—146, 252, 266, 267, 282, 283, 286, 287, 310—312, 373, 382, 383, 385, 397—405, 408, 416, 425, 437, 443, 456, 539, 565, 567, 568, 575, 581, 585, 592, 610, 655, 728, 756, 771, 844, 846, 870, 872, 873, 875, 878, 880, 899, 902, 916, 921, 930, 932, 938, 956, 962, 963, 965, 966, 973, 986, 990, 1005, 1009, 1017, 1081—1085, 1088, 1090, 1092, 1094, 1095, 1098, 1100, 1101, 1105—1107, 1109, 1111, 1116—1120, 1122, 1123, 1126, 1129, 1130, 1133, 1134, 1205, 1209
 75. armijski — 162, 163
 87. armijski — 151, 152
 91-vi — 555, 579, 588, 671, 673, 674, 715, 719—722, 729, 733, 744, 748, 768—770, 826, 846, 850, 866, 960, 964, 966, 968, 1003, 1005, 1008, 1011—1013, 1015, 1017, 1018, 1020, 1021, 1032, 1039, 1049, 1050, 1063, 1065, 1067, 1068, 1070, 1073, 1074, 1077, 1079, 1081, 1084, 1085, 1091, 1094, 1095, 1097, 1099, 1101, 1102, 1104, 1106, 1107, 1109, 1111, 1113, 1116, 1118, 1120—1123, 1125, 1126, 1128, 1130, 1134, 1136—1139, 1141, 1142, 1144, 1146, 1147, 1149, 1159, 1161, 1164—1166, 1168, 1169, 1171—1179, 1182—1184, 1186, 1190, 1193, 1195, 1196—1198, 1200, 1206, 1207
 97. brdski armijski — 723, 831, 834—836, 842, 845, 850, 862, 863, 866, 1133
 »Lane« — vidi 22. armijski
 »Fridrih Vilhelm Miler« (preime-novan u 34. armijski) — 626, 629, 630, 642, 643, 647, 649, 650, 658, 674, 690—692, 694, 695, 705, 709, 710, 713, 715, 721, 736, 739,

741, 972–974, 976, 977, 979, 982, 984, 986, 987, 989, 990, 995, 1000–1002, 1008, 1011, 1012, 1014–1018, 1020, 1021, 1023–1026, 1028, 1039, 1040, 1052, 1059, 1073, 1075, 1152–1154, 1156, 1157, 1159–1164, 1166, 1169, 1172–1175

- Ruski *zaštitni* — 384, 417, 418, 525, 596, 670, 683, 685, 686, 708, 712, 844, 885, 891, 906, 917, 1011, **1162**
- »Šnekenburger« — 627–631, 640, 641, 643, 651, 684, 691, 694, 952, 971, 973, 975–977, 982–984, 987, 992, 1016

NOVJ:

- 1. proleterski — 16, 194, 381, 389, 446, 449, 526, 555, 557, 575, 578, 587, 608, 647, 686, 700, 737, 741, 777, 779, 879
- 2-gi — 147, 164, 185, 216, 246, 387, 388, 435, 446, 449, 473, 478, 480, 481, 498, 503, 608, 656, 676, 721, 871, 766, 777, 844, 846, 913, 918, **1160**
- 3-ći — 55, 388, 417, 436, 498, 509, 724, 737, 755, 756, 802, 844, 882
- 4-ti — 27, 35, 266, 282, 311, 398, 437, 843, 847
- 5-ti — 16, 24, 38, 47–52, 55, 575, 610, 802, 816, 819, 844, 946
- 6-ti — 253, 255, 397, 403, 756, 849, **1101**
- 7-mi — 155, 377, 847
- 8-mi — 16, 194, 195, 226, 345, 356, 360, 363, 382, 389, 436, 549, 725, 726, 731, 847
- 9-ti — 155, 157, 377, 840, 847
- 10-ti — 397, 403, 404, 771, 849, **1101**
- 11-ti — 297, 298, 299, 301, 317–319, 642, 847, 899
- 12-ti — 417, 446, 449, 450, 498, 504, 505, 526, 538, 555, 556, 608, 620, 700, 713, 737, 756, 771, 882, 899, 909, 913, 918, 925, 926, 933–935, 943
- 13-ti — 647, 676, 700, 713
- 14-ti — 571, 577, 608, 620, 647, 676, 700, 714, 755, 757, 802

sovjetski:

- 4. gardijski mehanizovani — 647, 672, 677, 683, 692–694, 1000
- 10. streljački — 613
- 31. gardijski — 689
- 64. streljački — 620, 677
- 68. streljački — 620, 627, 642, 647, 670, 692, 693, 741, 755, 1058, 1097, 1099, 1127
- 75. streljački — 620, 642, 647, 967, 1099

Legije:

- Muslimanska »Krempler« — 139, 140, 172, 538, 945, 950
- Crnomorska — 462, 463, 467
- 72. italijanska — 141
- 86. italijanska — 141

Odredi

NOP:

- Babički — 103
- Belocrkvanski — 613
- Bilogorski — 75, 76, 80
- Bjelovarski — 403
- Boljevački — 103
- Bračko-šoltanski — 44, 45
- Briško-beneški — 157
- Cazinski — 35
- Crnotravski — 102
- čačanski — 102
- Daruvarski — 75, 261
- Diljski — 76, 737
- Dinarski — 194
- Drvarsko-petrovački — 437, 574
- Gradiško-lijevčanski — 49, 194
- Grahovsko-peuljski — 370
- »Emin Duraku« — 113
- Idrijski — 157
- Jablanički — 103
- Južnobanatski — 440
- Južnodalmatinski — 435
- Južnohercegovački — 18
- Jastrebački »Nikodije Stojanović Tatko« — 102, 103
- Kalnički — 403
- Kninski — 193
- Knjaževački — 103
- Kokrški — 824
- Komski — 185
- Koruški — 822

- Kosmajski — 102, 103
- Kosovski — 102
- Kozarski — 48, 174
- Krajinski — 103
- Lički — 299, 317, 320
- Leskovački — 103
- Loški — 822
- Lovčenski — 148
- Malesijski — 112
- Međumurski — 404
- Moslavački — 74, 76, 403
- Mosorski — 194
- Osječki — 737
- Ozrenski — 102, 103
- Podgrmečki — 575
- Posavski — 48, 76, 403
- Požarevački — 102, 103
- Prnjavorski — 48
- Rasinski — 102, 103
- Sanski — 177
- Severnobanatski — 440
- Sjevernodalmatinski — 108, 193, 194
- Srednjodalmatinski — 227
- Švilajsko-mosečki — 194
- Šibensko-trogiški — 194, 209 "
- Sumadijski — 103
- Tolminski — 156, 157
- Valjevski — 102, 103
- Vranjski — 103
- Vršački — 613
- Zadarski — 193
- Zagorski — 403
- Zagrebački — 403
- 1. južnomoravski — 102
- 1. partizanski »Učka« — 376
- 2. južnomoravski — 102
- 1. šumadijski — 102
- 5. banatski — 627, 689

Okruži

nemački:

- 17-ti — 851
- 18-ti — 809, 810, 815, 840, 841, 1019

Operacije

- »Adler« — 60
- »Amor« — 381
- »Aprilšauer« — 210
- »Beneš« — 289, 290
- »Berguč« — 436, 455, 896, 899

- »Binenhaus« — 383, 403
- »Blic« — 383, 871
- »Blicliht« — 414, 436, 882, 885, 887—891
- »Bliher« — 585
- »Brandfakel« — 16, 39, 56, 57, 79
- »Cirkus« — 686, 964
- »Citen« — 16
- »Denkcetel« — 226, 227
- »Dinkirhen« (»Denkerk«) — 382, 383, 416, 439, 443, 444, 869, 873, 878, 880, 882, 886—888
- »Dizener« — 456
- »Dolhštih« — 209
- »Dombas« — 183
- »Donauelfe« — 551, 576, 586, 683, 956
- »Draufgenger« — 391, 417, 435, 438, 446, 449, 450, 454, 456, 470, 476, 477, 480—482, 488, 493, 494, 666, 886, 889—891, 893—895, 897, 898, 900—903, 1012, 1014, 1018, 1019
- »Drežnica« — 16, 61
- »Edelvajš« — 952, 1064, 1071, 1073, 1075, 1081
- »Elefant« — 684
- »Emil« — 121—123, 126
- »Falkenauge« — 870, 878, 881
- »Fen« — 173
- »Ferrat« — 935, 937, 938, 942, 943
- »Fligenfenger« — 414, 884, 886
- »Floret« — 381, 869, 871
- »Fojerver« — 454, 455, 455, 899, 900—904
- »Forfriling« — 184, 216
- »Frajšic« — 45, 145
- »Fric« — 501
- »Friling« — 165
- »Frilinganfang« — 840
- »Frilingervahen« — 185, 186, 826
- »Frilingseviter« — 118, 122
- »Gamsbok« — 386
- »Grencvaht« — 986
- »Hajmat« — 440
- »Hakflajš« — 450, 498, 908, 910, 912, 914, 920—925
- »Handstand« — 195
- »Hazenjagd« — 173, 183
- »Herbstgeviter« — 16, 17, 18, 44, 45
- »Hundeszon« — 565, 946, 951
- »Igel« — 959
- »Irgarten« — 969, 977
- »Jajce« — 16, 17
- »Jesenje lišće« — 736, 1007

- »Juda« — 538, 539, 565, 940, 942, 946, 951
- »Kamerjejer« — 170, 233, 325, **882**
- »Kane« — 142, 149, 150
- »Kazanova« — 408, 410, 411, 887
- »Keraus« — 384, 437, 438, 456, 887—889, 891, 894—896, 898—904, 906, 909, 911, 912
- »Keselštajn« — 415, 871, 878, 880, 882, 884, 886—888
- »Kleterštajg« — 210
- »Kojlenšlag« — 209, 224
- »Krojcoter« — 499, 505
- »Krbavsko polje« — 16
- »Kugelblic« — 16, 55, 78
- »Lavina« — 766, 775, 802, 807, 816, 818, 1130, 1134, 1201, 1207
- »Margarete I« — 142, 252, 1062, 1082
- »Mauzetot« — 437, 896
- »Milenšturm« — 210
- »Minhauzen« — 209
- »Morgenrot I« — 38, 869, 871, 874, 880
- »Morgenstern« — 295, 297, 298, 313, 315, 321
- »Morgenvind« — 18, 44—46
- »Nahvinter« — 184
- »Napfkuhen« — 17, 56, 79
- »Nibelungenfart« — 16, 0-
- »Panter« — 16, 26—28, 33, 36
- »Pestbojle« — 414, 882, 886—888, 890
- »Pik« — 119
- »Planinska partija« — 1201
- »Rabauke« — 877, 878, 880, 882
- »Ramštos« — 870
- »Reselšprung« — 272, 275, 279, 282, 288—290, 292, 293, 307—309, 323, 332, 338, 339, 342, 344, 349, 356, 369—371, 494, 611
- »Retvik« (»Ratweck«) — 549, 554
- »Rezlajn« — 436, 455, 886, 888—891, 893, 894, 896, 898—903, 906, 908
- »Ribecal« — 391, 446, 449, 450, 452, 480, 482, 496, 498, 499, 505, 507, 508, 526, 538, 539, 555, 896, 897, 900, 904, 907, 908, 911, 913—917, 920—923, 925, 926, 931, 933—935, 937, 938, 940, 941, 944
- »Ribensnicel« — 555, 944, 945
- »Ristov« — 16, 20, 25
- »Role« — 195
- »Rouen« — 397—399, 404, 416, 879, 880, 882, 884, **886**
- »Roze« (»Rose«) — 884, 885
- »Ruepauze« — 435, 891, 894
- »Šardine« — 84, 85
- »Sah« — 266, 267, 282, 283, 310, 312
- »Šlojder« — 209
- »šnegešteber« — 820, 821
- »šnešturm« — 16, 38, 78
- »šprinkštub« — 840
- »Šprote« — 83, 85
- »Štajnbok« — 449
- »Štajnadler« — 449, 875
- »Štihling« — 82, 85
- »Šturm« — 610, 965, 966, 968
- »Topličko-jablička« — 384, 438
- »Trojbruh« — 540, 542, 942
- »Trumf« — 417, 421, 437, 873, 874, 876, 878, 880, 882, 884, 886—888
- »Ungeviter« — 252, 253, 256, 259, 261, 262, 263, 265
- »Vajnahtsman« — 16
- »Valdrauš« — 15—17, 38, 39, 79, 88
- »Valkire« — 965, 966, 968, 974, 983
- »Vasernikse« — 550, 551, 556, 576, 586, 683, 956
- »Vaseršlah« — 936
- »Vekselbalg« — 917, 923—925, 945
- »Vele« — 195
- »Vervolf« — 539, 940, 942
- »Vindroze« — 183, 184
- »Vikinger« — 328
- »Viktorija« — 1201, 1203
- »Vildfang« — 932
- »Vintergeviter« — 806, 807
- »Volfshete« — 928, 931
- »Vrhovine« — 201
- »Zeroze« — 585
- »Zonenštih« — 413, 435, 454, 883, 885, 887—890, 901
- nemačko-četnička »Bora« — 147

Pukovi

bugarski:

- 15-ti — 584
- 31-vi — 1164
- 32-gi — 1164
- 45-ti — 584
- 46-ti — 1164
- 61-vi — 543
- 63-ći — 232, 246, 543
- 64-ti — 232, 246, 543

65-ti — 543
66-ti — 543
69-ti — 543, 925
70-ti — 543
103-ći — 543
122-gi — 543
123-ći — 543

četnički:

1. SDK — 171, 233, 245, 417, 538, 686
2. SDK — 171, 233, 538
3. SDK — 417, 686
4. SDK — 171, 569, 597
5. SDK — 906, 929

nemački:

1. konjički — 283, 310, 311, 383-485, 487, 555
1. lovački rezervni — 145, 283, 284, 311, 382, 416, 437, 517, 869, 872, 873, 878, 880, 882, 886—888, 1095, 1100
1. policijski — 254, 257, 258, 262, 263, 597
1. divizije »Brandenburg« — 83, 84, 145, 186, 194, 226—230, 274, 281, 289, 294, 295, 298, 307—309, 313—322, 333, 335—338, 341, 343, 351, 356—362, 369, 370, 414, 436, 439, 455, 517, 579, 588, 627, 628, 686, 688, 689, 694, 706, 896, 956, 961, 965
1. RZK — 417
1-vi 21. divizije »Skenderbeg« — 555, 556, 829, 960
2. divizije »Brandenburg« — 83—85, 178, 386, 407, 507, 538, 555, 560, 576, 580, 582, 595, 627, 643, 684—688, 693, 706, 935, 945, 950, 953, 964
2. konjički — 283, 310, 311, 576, 833, 842
2. lovački divizije »Brandenburg« — 627
2. RZK — 570, 596, 597, 686
2. SS-»Skenderbeg« — 490, 491, 494, 728, 1076
3. grenadirski »Rodos« (bivša Jurišna divizija »Rodos«) — 627, 628

— 3. kozački konjički — 57, 79, 383, 833
— 3. policijski — 869
— 3. RZK — 570, 596, 670, 683
— 4. divizije »Brandenburg« — 16, 39, 83—85, 143—145, 165, 232, 246, 506, 533, 580, 627, 645, 705, 872, 885, 889, 936, 937, 950, 966
— 4. artiljerijski — 589
— 4. kozački — 834
— 4. policijski — 382, 416
— 4. pomorski nastavni — 463
— 4. rezervni — 873
— 4. RZK — 171, 570, 670
— 5-ti 2. kozačke brigade — 57, 79, 383
— 5. lovački — 576
— 5. policijski — 78, 144, 165, 438, 530, 686, 696, 706, 810, 887, 901, 911, 912, 915, 920, 925, 929, 1036
— 5. RZK — 417, 570, 670, 889, 891, 917
— 6-ti 2. kozačke brigade — 57, 79
— 7. brdski artiljerijski — 473, 677, 678, 711, 746
— 7. policijski — 283, 311
— 8. lovački — 576, 578, 875
— 8. protivavionski artiljerijski — 980
— 8-mi 4. SS-grenadirske divizije — 588, 589
— 9. protivavionski — 196
— 10. SS-policijski — 831, 832, 834, 836, 840—842
— 11. artiljerijski — 579, 746, 762
— 11. brdski — 22
— 13. SS — 356, 357, 359, 360, 371—373, 454, 499, 500, 507, 556, 579, 678, 749, 802, 814, 820, 899, 902, 904, 908, 910, 915, 917, 922—925, 931
— 14. SS-brdski lovački — 450, 455, 473, 476—479, 482—488, 490, 491, 494, 499, 500, 507, 555, 575, 628, 643, 649, 677, 678, 686, 746, 749, 774, 899, 902, 903, 905, 910, 915, 917, 922, 924, 934, 977, 981, 1201, 1204
— 15. SS-policijski — 832, 834, 836, 841
— 16. grenadirski — 803, 805, 960, 1113, 1114, 1150, 1154, 1159
— 17. SS-policijski — 812, 820
— 18. brdski artiljerijski — 628
— 18. brdski policijski — 566, 570, 614, 627, 639, 688, 706, 728, 876, 937, 958, 962, 1036

- 18. brdski »Trek« — 820
- 18. landesšicen — 820
- 19. SS-policijski — 812
- 20. lovački rezervni 91. AK — 846
- 21. lovački — 579, 838, 1147, 1150, 1204
- 22. artiljerijski — 803, 804, 1145,
- 22-gi 11. vazduhoplovne divizije — 584
- 25. lovački — 254, 256—260, 262, 265
- 25. policijski — 811, 820
- 27-mi — 595, 909, 910, 921, 923, 928, 934
- 28. SS — 385, 436, 559, 820, 903, 909, 910, 923, 928, 1013
- 37. protivartiljerijski — 649
- 40. lovački — 254, 256—258, 260—262
- 44. nastavni — 1022
- 45. rez. grenadirski — 75, 77
- 47. grenadirski — 803—805, 952, 1081, 1084, 1146, 1147, 1152
- 49. grenadirski — 1079
- 51. artiljerijski — 78
- 55. artiljerijski — 283, 311
- 65. grenadirski — 803, 918, 925, 964, 986, 1081, 1084, 1139, 1143, 1147, 1152, 1159, 1169
- 69. pešadijski — 929
- 79. brdski artiljerijski — 123—125, 559, 586, 643, 711, 728, 739
- 91. za osiguranje — 1184
- 92. motorizovani grenadirski — 16, 17, 19, 38—41, 59, 78, 79, 83, 84, 109, 118, 122, 143, 144, 259, 260, 262, 273, 279, 280, 283, 286, 289, 292—295, 298, 310, 320, 337, 342, 343, 345, 385, 436, 455, 586, 627, 728
- 98. brdski lovački — 108, 118, 122—126, 571, 577, 586, 587, 739, 870, 871, 892, 912, 922, 979
- 99. brdski lovački — 123, 124, 128, 557, 559, 586, 711, 728, 739, 740, 742, 905, 934, 977
- 109. artiljerijski — 216, 533, 936
- 111. lovački — 838
- 118. lovački — 891
- 131. oklopni grenadirski — 1049
- 133-ći — 56, 78, 745, 748, 763, 1164
- 135-ti — 56, 78
- 142. artiljerijski — 254, 257
- 222. artiljerijski — 216, 712, 745, 1141
- 264. artiljerijski — 740, 746, 749
- 297. artiljerijski — 407, 711, 934, 966
- 334. grenadirski — 745, 1048, 1053, 1068
- 359. grenadirski — 216, 712, 727, 769, 1141
- 363-ći — 184, 216, 507, 555, 575, 745, 945
- 369. artiljerijski — 413, 871
- 370-ti — 413, 904, 928
- 373. artiljerijski — 28—30, 308, 437
- 383-ći — 22—25, 28, 29, 39—41, 52, 55, 175, 176, 210, 284, 436, 375, 585, 588, 726, 732, 896, 1012
- 384. pešadijski — 22, 28—30, 33, 34, 210, 273, 398, 345—348, 350, 351, 353—355, 359—364, 368, 436, 455, 896
- 462-gi — 78, 255
- 482. rezervni pešadijski — 56
- 486-ti — 76
- 522. grenadirski — 501, 502, 711, 1141
- 523. grenadirski — 1079
- 524-ti — 120, 406, 419, 501, 502, 614, 711, 727, 966, 1109, 1137, 1143, 1145, 1197, 1204
- 606. za osiguranje — 255, 517, 645, 728, 792, 883
- 639. za osiguranje »Eberlajn« — 670
- 654. artiljerijski — 712, 816
- 661. artiljerijski — 60
- 668. artiljerijski — 44, 645, 738, 739, 746, 1034
- 670. artiljerijski — 628, 711, 728, 746, 762
- 721-vi — 60
- 724-ti — 711, 775, 969, 1013, 1159, 1161, 1164, 1178
- 730-ti — 840
- 734-ti — 711, 1076
- 737. lovački — 628, 693, 711, 728, 743, 746, 1078
- 738-mi — 18, 728, 743, 1034, 1202, 1203
- 741. lovački — 60
- 749. brdski lovački — 628, 711, 728, 738, 746, 975, 1145, 1196
- 750-ti — 18, 632, 645, 694, 708, 728, 736, 746, 987, 1069, 1119
- 846-ti — 201, 202, 224, 298, 415, 419, 439, 556, 588, 917
- 847-mi — 60, 167, 224, 298, 328—332, 381, 579, 588, 726

891-vi — 108, 649, 728, 739—741
 892-gi — 169, 243, 728
 893-či — 45, 209, 237, 728, 746, 749
 901. oklopni — 16, 17, 38—41, 43, 50, 78, 79
 938-mi — 727, 745, 763
 965. tvrđavski — 727, 745, 763
 999. kažnjenički — 745, 748, 1137
 1031. poljski artiljerijski — 1171
 Brdski lovački »Artur Fleps« — 1092
 »Cimerman« — 661
 »Engelbreht« — 1155, 1120, 1124
 Grenadirski »Tvrđava Beograd« — 628, 629, 684, 689, 706, 951, 958
 Grenadirski »Rodos« — 614, 618, 620, 639, 640, 689, 690, 693, 699, 700, 707, 738, 739, 967—969
 Motorizovani za naročitu upotrebu 2. OkA — 145, 173—175, 177, 290, 338, 358, 362—364
 Nastavni divizije »Brandenburg« — 820
 SS »Alpsko predgorje« — 834, 836
 SS »Bozen« — 831, 836
 SS »Skenderbeg« — 1094, 1117
 SS-policijski »Nagel« — 844
 Vazduhoplovni »Bemer« (»Böhmmer«) — 670
 Železnički transportni — 416

ustaško-domobranski (pukovnije):

1. gorski — 76
 1. lovački — 344, 363, 364, 437, 574, 954
 1. slovenački jurišni — 841
 2. gorski — 39
 3. brdski — 439
 3. oružnički — 53
 4. lovački — 79
 5. gorski — 76, 419
 5. lovački — 439, 645
 6. lovački — 79
 7. lovački — 53, 55
 8. gorski — 75, 76
 8. lovački — 55, 439
 10. lovački — 283
 10. oružnički — 53
 13. lovački — 53, 174, 176, 585
 20. hrvatski jurišni — 1124

Sektor NOVJ

— 2. pomorsko-obalski — 168
 — 3. pomorsko-obalski — 108, 193
 — 4. pomorsko-obalski — 45

Štabovi

bugarski:

— Generalštab — 941

mađarski:

— Generalštab — 398

NDH:

Glavni stožer (Generalštab) Ministarstva oružanih snaga — 187

nemački:

— Generalštab Kopnene vojske — 12, 453, 519, 558, 589, 590, 591, 825, 826, 828, 837, 838, 843, 845, 870, 1082
 — Generalštab Vrhovne komande Vermahta — 838, 839, 870, 874, 877, 881, 915, 919, 921, 926, 927, 929, 930, 941, 944, 947, 952, 954, 955, 957, 961, 970, 971, 974, 976, 978, 980, 982—985, 994, 996—999, 1001, 1002, 1018, 1020, 1061, 1062, 1076, 1080, 1091, 1096, 1098, 1103, 1105, 1110, 1112, 1124, 1129, 1131, 1134
 — Komandni Srbije — 679
 — Mornarički za izgradnju fortifikacijskih objekata — 466
 — Mornarički za vezu Hrvatske — 458, 461, 462, 464, 468
 — Operativni opunomoćenika Rf SS za Hrvatsku — 253, 254
 — Operativni za borbu protiv bandi — 382, 809—811, 831, 835, 836
 — Operativni »Auleb« — 565, 567, 595, 922, 930, 938, 940, 942
 — Operativni za oslobođenje Sarajeva — 844
 — Operativni k-ta Jugoistoka — 691
 — Operativni Vermahta — 117, 525, 602, 604

- Specijalni »Bacing« — 550, 551, 556, 949
- Specijalni »Šojerlen — 1000, 1005, 1006, 1014, 1017, 1027, 1030, 1038, 1039, 1040, 1056, 1063, 1093, 1141, 1157, 1160, 1162, 1169, 1171, 1175, 1176, 1178, 1182, 1185—1187
- Specijalni »Varnštorf« — 1182, 1183
- Upravni vojnopravnog komandanta Jugoistoka — 422
- Vojnoprivredni Jugoistoka — 88, 91, 509, 516, 599, 601
- Vojnoprivredni za unutrašnjost — 128
- za obezbeđenje železnica u Hrvatskoj — 518, 759, 760, 792
- za vezu pri Crnogorskom dobrovoljačkom korpusu — 390
- za vezu pri 1. bugarskom okupacionom korpusu — 166
- oružanih snaga za transport — Jugoistok — 466
- za naoružanje — 516
- za nabavku vojne opreme — 516
- za inostranstvo nemačke Vrhovne komande Vermahta — 117, 458, 459
- za snabdevanje i zbrinjavanje za inostranstvo — 63, 66
- za transportovanje trupa i materijala — 87, 89, 90
- Vojna vojnopravnog komandanta Jugoistoka — 204, 206, 634
- vojni ataše u Sofiji — 87, 89, 90
- Vojnotehnička škola k-ta Jugozapada — 162
- Uprava za vojnu privredu — 598

Zone

nemačke:

- Operativna Jadransko primorje — 153, 157, 162, 376, 663, 752, 830—832
- Operacijska Alpsko predgorje — 162, 375

NOV i PO:

- Banatska operativna Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine — 440
- 2. operativna NOV i PO Hrvatske — 74
- 4. operativna — 156, 820, 821, 823

Ostali pojmovi

- Abver (vojna kontraobaveštajna služba — 10, 104, 161, 148, 211—215, 279, 324, 386, 1078, 1085, 1088, 1101, 1106, 1108, 1116, 1127
- Akcionarsko društvo za Jugoistok — 132
- Akcionarsko društvo rudnika bakra — 131
- Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 100, 155—157, 276
- Berlinski kongres — 220, 221
- Britanska vojna misija pri GŠ NOV i PO za Kosmet — 110

NOV i POJ:

- Generalštab JA — 844
- Glavni NOV i PO Hrvatske — 74, 202, 297, 299, 301, 302, 304, 389
- Glavni NOV i PO za Kosovo i Metohiju — 110, 112, 113, 120
- Glavni NOV i PO Makedonije — 1154
- Glavni NOV i PO Slovenije — 153, 155, 382, 821, 847
- Glavni NOV i PO Srbije — 387, 449, 498, 499, 504, 581, 892, 909, 913, 918
- Glavni NOV i PO Vojvodine — 440, 636
- Vrhovni NOV i POJ — 19, 40, 45, 51, 153, 164, 165, 194, 246, 272, 273, 275, 282, 288—290, 306, 323, 324, 336, 337, 352, 388, 389, 417, 430, 455

Uprave (ustanove):

- Glavna bezbednosti Rajha — 553
- Glavna SS-trupa — 63, 961
- Glavna SS za zbrinjavanje i snabdevanje — 63, 70
- Glavna za privredu — 63, 70
- nemačko poslanstvo u Zagrebu — 179, 180

Centralni komitet Druge albanske
 lige — 217, 218, 221
 Centralni komitet KPJ — 157
 Drugo zasedanje AVNOJ-a — 276
 Dunavska flotila — 551, 568, 576,
 680, 683
 ELAS — 499, 550
 folksdojčeri — 179, 180, 205, 432,
 441, 530, 653, 654, 782—787, 983
 Grupa za inostranstvo »Cepelin«
 — 249
 Hrvatska borbena zajednica — 281,
 289, 294, 373
 Hrvatska seljačka stranka (HSS)
 — 106, 424
 Komunistička partija Jugoslavije
 — 8
 Komunistička partija Rumunije —
 533, 535, 681
 Ministarstvo privrede Rajha — 128
 Ministarstvo spoljnih poslova- za
 Jugoistok — 528, 531, 532, 534,
 929, 932, 974
 Ministarstvo spoljnih poslova Tre-
 ćeg Rajha — 179, 180, 248, 394
 Ministarstvo unutrašnjih poslova
 Hrvatske — 135
 Ministarstvo oružanih snaga NDH
 — 134, 249, 267, 733
 Ministarstvo privrede Nemačke —
 129
 Nationalsocijalistička nemačka rad-
 nička partija — 752
 Nacionalni komitet oslobođenja Ju-
 goslavije (NKOJ) — 157, 376
 Nemačka vojna misija u Bugarskoj
 — 515, 540, 568, 557, 617, 892,
 893, 927, 935, 936, 939, 942, 944,
 946, 952
 Odeljenje stranih armija — »Za-
 pad« — 395, 548
 Organizacija »Pel« (»Poli«) — 832,
 835, 854, 855
 Organizacija »Tot« — 270, 378, 597,
 614, 894, 895
 Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju
 — 103
 Sanstefanski ugovor — 220, 221
 Srpska državna straža (SDS) —
 232, 527, 1162
 Srpska granična straža — 1162

SADRŽAJ

Dokumenti jedinica, komandi i ustanova ~~Nemačkog Rajha~~ 1944 — 1945. "

	Strana
Naređenje vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 1. januara 1944. potčinjenim jedinicama za sprovođenje mera odmazde u okupiranoj Srbiji — — — — — — — — — —	7
Izveštaj generala Transportne službe Jugoistoka od 1. januara 1944. načelniku Transportne službe Generalštaba Kopnene vojske o formiranju transportnih ustanova i trupa za eksploataciju železnica na području Jugoistoka — — — — —	12
Naređenje Komande 2. oklopne armije od 1. januara 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa za sprovođenje operacije »Valdrauš«, u sadejstvu sa 5. SS-korpusom, na prostoru Travnik — Kupres — Glamoč i sprovođenju mera odmazde nad pripadnicima 29. NOU divizije zbog ubistva kapetana Kirhnera — — — — — — — — — —	15
Izveštaj 373. legionarske divizije »Tigar« od 1. januara 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o rezultatima i toku operacije »Ristov« na komunikaciji Bosanski Novi — Prijedor od 24. do 28. decembra 1943. godine — — — — —	20
Izveštaj Operativnog odseka Komande 373. legionarske divizije od 1. januara 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o dejstvima u operaciji »Panter«, na prostoru Dvor na Uni — Cazin — Velika Kladuša, od 10. do 22. decembra 1943. godine — — — — — — — — — —	26
Naređenje Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 4. januara 1944. potčinjenim jedinicama za dejstva u operaciji »Valdrauš« na pravcu Banja Luka — Kotor-Varoš — — — — —	38
Pregled gubitaka u ljudstvu jedinica potčinjenih 2. oklopnoj armiji od 5. januara 1944. za period od 11. do 20. decembra 1943. godine — — — — — — — — — —	42
Naređenje Komande 2. oklopne armije od 6. januara 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa za zauzimanje ostrva Brača (operacija »Morgenvind«) i Šolte (operacija »Morgenvind II«) — — — — — — — — — —	44J.0

Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 6. januara 1944. Komandi 2. oklopne armije o napadu 5. korpusa NOVJ na Banju Luku od 31. decembra 1943. do 2. januara 1944. godine — — — — —	47
Naređenje Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 8. januara 1944. Prvoj kozačkoj i 373. legionarskoj diviziji za dejstva u operaciji »Brandfakel« na širem području Kozare	56
Naređenje Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 10. januara 1944. godine 114. lovačkoj diviziji za smenu u severnoj Dalmaciji i Gorskom kotaru, te o pravcima premeštanja 114. divizije u Istru radi smene 71. pešadijske divizije —	
Izveštaj opunomoćenika rajhsfirera SS za Hrvatsku od 11. januara 1944. rajhsfireru SS i šefu nemačke policije Hajnrihu Himleru o stanju materijalnog zbrinjavanja pripadnika SS i dobrovoljaca u policiji, inflaciji i izbeglicama u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj — — — — —	62
Izveštaj komandanta 42. lovačke divizije od 14. januara 1944. x Komandi 69. armijskog korpusa o dejstvima divizije u Slavoniji i severoistočnoj Bosni od 13. decembra 1943. do 12. januara 1944. godine — — — — —	72
Zapovest komandanta Jugoistoka od 15. januara 1944. potčinjenim komandama i organima za organizaciju odbrane u slučaju otvaranja savezničkog drugog fronta na području Jugoistoka — — — — —	82
Izveštaj Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka od 18. januara 1944. Vojnoprivrednom štabu Vermahta o radu Vojnoprivrednog rudarskog bataljona Jugoistoka u decembru 1943. godine	91
Izveštaj Feldkomandanture 599 od 18. januara 1944. vojnopravnom komandantu Jugoistoka o situaciji i stanju partizanskih odreda u Srbiji od 15. decembra 1943. do 15. januara 1944. godine — — — — —	100
Zabeleška Odeljenja za inostranstvo Abvera Komande Jugoistoka od 20. januara 1944. u vezi izveštaja nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 5. januara 1944. godine	103
Naređenje Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 22. januara 1944. Dvesta šezdeset četvrtoj pešadijskoj diviziji za zauzimanje ostrva Uljan — — — — —	108
Naređenje Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 22. januara 1944. Dvesta devedeset sedmoj diviziji za borbu protiv partizana u širem rejonu Đakovice — — — — —	110
Izveštaj Abver-grupe K-de Jugoistoka od 23. januara 1944. o ugovoru vojnopravnog komandanta Jugoistoka sa inspektorom četničkih odreda Draže Mihailovića u Srbiji o zajedničkim dejstvima protiv jedinica NOV i POJ — — —	114
Izveštaj 264. pešadijske divizije od 25. januara 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o sopstvenim i neprijateljskim gubicima u operaciji »Frilingsgeviter« na prostoru Knin — Kistanje — — — — —	f\ U18)
Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 10. februara 1944. Komandi 2. oklopne armije o preduzimanju operacije »Pik« u širem rejonu Kičeva i Đakovice — — — — —	119

Strana

Izveštaj 1. brdske divizije od 10. februara 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o borbama protiv 19. NOU divizije na području Obrovac — Gračac — Knin u prvoj dekadi februara 1944. godine — — — — — — — — — —	121
Izveštaj Vrhovne komande Vermahta od 19. februara 1944. ministarstvu privrede Rajha o vađenju, proizvodnji i transportovanju ruda i metala sa područja Jugoistoka — — — — —	128
Informacija nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 26. februara 1944. upućena Ministarstvu oružanih snaga NDH o merama 2. oklopne armije za deportaciju muškog stanovništva koje živi na otocima ispred jadranske obale	./-n,
Direktiva Komande 2. oklopne armije od 27. februara 1944. potčinjenim jedinicama o osnovnim zadacima na utvrđivanju obale i o borbi protiv pripadnika NOV i POJ — — — — —	137 v s/
Obaveštenje vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 28. februara 1944. Komandi 2. oklopne armije o formiranju Muslimanske legije na području Crne Gore i Sandžaka s molbom da se za nju predvidi snabdevanje kao i za nemačke jedinice — — — — — — — — — —	139
Izveštaj komande 21. brdskog armijskog korpusa od 1. marta 1944. Komandi 2. oklopne armije o brojnom stanju pripadnika italijanskih fašističkih jedinica »crnih košulja« na području Crne Gore — — — — — — — — — —	(148^s
Informacija 2. oklopne armije od 5. marta 1944. komandantu Srema o pokretima i prikupljanju jedinica u Sremu i Slavoniji za predstojeću operaciju »Kane« — — — — —	142
Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 9. marta 1944. Komandi 2. oklopne armije o zajedničkoj nemačko-cetničkoj operaciji »Bora« protiv jedinica 2. korpusa NOVJ na prostoru Danilovgrad — Cetinje — Podgorica — — — — —	U47 ^
Direktiva komandanta Jugoistoka od 10. marta 1944. potčinjenim komandama o novim postupcima u operaciji »Kane« na području Srema i Slavonije radi dovođenja protivnika u zabludu — — — — — — — — — —	149
Izveštaj Armijske grupe »fon Cangen« od 10. marta 1944. Komandi grupe Armija »C« o vojno-političkoj situaciji u Istri i Sloveniji od 24. januara do 29. februara 1944. godine	s?-\\ H51) V
Dnevni izveštaj vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 12. marta 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o pokretu 2. i 5. NOU divizije iz istočne Bosne i Sandžaka prema Srbiji	164
Naređenje vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 17. marta 1944. nemačkom štabu za vezu pri 1. bugarskom okupacionom korpusu za preduzimanje mera u vezi pokreta 2. proleterske i 5. NOU divizije prema jugozapadnoj Srbiji — — — — —	166
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 24. marta 1944. Komandi 2. oklopne armije o zauzimanju ostrva Rab	
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 25. marta 1944. Komandi 2. oklopne armije o gubicima prilikom napada britanskih komandosa na ostrvo Soltu — — — — —	-- v'

Strana

Izveštaj vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 27. marta 1944. Grupi armija »F« o prodoru 2. i 5. NOU divizije i preduzetim protivmerama u operaciji »Kamerjeger« kao i o odbijanju zahteva kvislinške crnogorske vlade za pripajanje Sandžaka Crnoj Gori — — — — —	170
Izveštaj Štaba motorizovanog puka za naročitu upotrebu od 28. marta 1944. Štabu 373. legionarske divizije »Tigar« o toku operacije »Fen«, za otvaranje komunikacije Prijedor — Banja Luka, od 20. do 25. marta 1944. godine — — —	173
Izveštaj Odeljenja za unutrašnjost II ministarstva spoljnih poslova Trećeg Rajha od 1. aprila 1944. rajhsfireru SS i šefu nemačke policije Hajnrihu Himleru o evakuaciji folksdojčera sa ugroženih područja u Hrvatskoj — — — — —	179
Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 3. aprila 1944. Komandi 2. oklopne armije o pripremama za dejstva, u saradnji s četnicima, na prostoru Podgorica — Cetinje — Nikšić — — — — —	(183/
Obaveštenje Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 8. aprila 1944. Štabu 181. pešadijske divizije o zajedničkom nemačko-četničkom planu za operaciju »Frilingservahen« protiv jedinica 2. korpusa NOVJ na prostoriji Bijelo Polje — Pljevlja — Kolašin — — — — —	185
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 9. aprila 1944. Komandi 2. oklopne armije o novoj ustaškoj formaciji i odnosima sa ustaškim komandama u severnoj Dalmaciji — — — — —	187
Izveštaj 264. pešadijske divizije od 10. aprila 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o vojno-političkoj situaciji u srednjoj Dalmaciji — — — — —	n9h
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 13. aprila 1944. Komandi 2. oklopne armije o završetku operacije »Vrhovine« na komunikaciji Gospić — Otočac — — —	201
Predlog vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 14. aprila 1944. Vrhovnoj komandi Kopnene vojske za reorganizaciju feldkomandantura, krajskomandantura i komandi mesta u Srbiji — — — — —	203
Dnevni izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 23. aprila 1944. Komandi 2. oklopne armije o situaciji na području korpusa i dejstvima sopstvenih jedinica — — —	208
Izveštaj Komande Abvera 111 pri komandantu Jugoistoka od 27. aprila 1944. odseku Abvera Obaveštajnog odeljenja komandanta Jugoistoka o zadacima i stanju u Komandi i potčinjenim trupovima — — — — —	211
Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 28. aprila 1944. Komandi 2. oklopne armije o planiranju operacije »Forfriling« protiv jedinica 2. korpusa NOVJ na prostoriji Podgorica — Cetinje — Danilovgrad — — — — —	(216
Pismo ministra Rajha i šefa kancelarije Trećeg Rajha Lamersa od 29. aprila 1944. rajhsfireru SS Hajnrihu Himleru u vezi pisma Centralnog komiteta Druge albanske lige iz Prizrena od 29. marta 1944. vodi Trećeg Rajha Adolfu Hitleru o spremnosti za saradnju s nacističkom Nemačkom — — —	217

Naređenje Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 29. aprila 1944. godine 21. Vafen SS brdskoj diviziji »Skenderbeg« za preduzimanje osiguranja pokrajine Kosovo — — — — —	222
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 1. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o završetku operacije »Kojlenšlag« u rejonu Drežnice — — — — —	224
Izveštaj Operativnog štaba 1. puka »Brandenburg« od 6. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o sprovođenju operacije »Denksetel« na području Kistanje — Skradin Benkovac krajem aprila i početkom maja 1944. godine —	/ v (226
Izveštaj vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 10. maja 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima protiv 2. i 5- NOU divizije na komunikaciji Užice — Višegrad — —	" 231
Izveštaj Komande 5. SS-brdskog armijskog korpusa od 11. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o posledicama i merama za sprovođenje deportacije civilnog stanovništva iz obalskog područja srednje Dalmacije — — — — —	> ^ (234)
Izveštaj obaveštajne grupe »Konrad« od 11. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o pregovorima sa četničkim vojvodom Momčilom Đujićem, održanim 9. maja 1944. kod Knina —	x ' /237' v
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 12. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o rezultatima iskrcavanja delova 26. NOU divizije 10. maja na ostrvo Soltu — —	242 ^
Izveštaj vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 13. maja 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o borbama sa 2. i 5. NOU divizijom na komunikaciji Užice — Višegrad — — —	245
Obaveštenje Vrhovne komande Vermahta od 14. maja 1944. komandantu Jugoistoka o saglasnosti s dostavljenim predlogom da se obalsko područje Dalmacije proglasi borbenom zonom — — — — —	/243j
Informacija vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 16. maja 1944. o držanju prema četnicima — — — — —	250
Izveštaj 42. lovačke divizije od 17. maja 1944. Komandi 69. armijskog korpusa za naročitu upotrebu o toku i rezultatima borbi, u operaciji »Ungeviter«, na prostoru Slavonska Požega — Našice — Podravska Slatina — — — — —	252
Naređenje Komande 2. oklopne armije od 18. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa za izvršenje priprema za operaciju »Sah« protiv jedinica 4. korpusa NOVJ na području Banije i Korduna — — — — —	266
Izveštaj načelnika za privredu pri Komandi 2. oklopne armije od 18. maja 1944. Komandi pozadine 2. oklopne armije o situaciji i stanju eksploatacije rudnika hroma u Makedoniji, na Kosovu i u Albaniji — — — — —	268
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 19. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o izvršenim pripremama i zadacima potčinjenih jedinica za operaciju »Reselšprung«	272
Primedbe Komande 2. oklopne armije upućene 20. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa u vezi njegovog predloga za dejstva potčinjenih jedinica u operaciji »Reselšprung« — — — — —	275

Zapovest Komande 69. armijskog korpusa za naročitu upotrebu od 20 maja 1944. potčinjenim jedinicama za dejstva u operaciji »Sah« protiv jedinica 4. korpusa NOV i POJ na Baniji i Kordunu — — — — — — — — — —	282
Naređenje Komande 2. oklopne armije od 21. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa za dejstva u operaciji »Reselšprung« — — — — — — — — — —	288
Naređenje Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 21. maja 1944. Trista sedamdeset trećoj legionarskoj diviziji »Tigar« i 92. motorizovanom grenadirskom puku za dejstva u operaciji »Reselšprung« — — — — — — — — — —	292
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 23. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o sopstvenim i neprijateljskim gubicima posle završetka dejstava u Krbavskom polju (operacija »Morgenstern«) — — — — — — — — — —	295
Izveštaj Obaveštajnog odeljenja 392. legionarske divizije od 23. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o toku i postignutim rezultatima u operaciji »Morgenstern« — — — — — — — — — —	297
Naređenje Komande 2- oklopne armije od 25. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa za preduzimanje mera pri napadu na Vrhovni štab NOV i POJ koji se, prema podacima specijalne jedinice »Kirhner«, nalazi na prostoru Potoci — Uvala — — — — — — — — — —	306
Naređenje Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 25. maja 1944. Prvom puku »Brandenburg« za deblokiranje opkoljenog 500. SS-padobranskog bataljona u Drvaru, u operaciji »Reselšprung« — — — — — — — — — —	307
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 25. maja 1944. Komandi 2. oklopne armije o početnim dejstvima potčinjenih jedinica angažovanih u operaciji »Reselšprung« — — — — — — — — — —	308
Naređenje Komande 69. armijskog korpusa za naročitu upotrebu od 25. maja 1944. potčinjenim jedinicama za produženje operacije »Sah«, u smanjenom obimu, na prostori Vojnić — Barilović — r. Korana — Miholjsko' — — — — — — — — — —	310
Izveštaj 1. puka »Brandenburg« od 26. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o toku i rezultatima borbi u operaciji »Morgenstern« — — — — — — — — — —	313
Obaveštajni izveštaj 373. legionarske divizije »Tigar« od 28. maja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o mestu boravka maršala Tita i Vrhovnog štaba NOV i POJ, zaplenjenim dokumentima, savezničkim misijama i potrebama povećanja sopstvene propagande radi demoralizacije protivnika — — — — — — — — — —	323
Informacija vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 30. maja 1944. potčinjenim komandama i ustanovama o iskustvima stečenim u operaciji »Kamerjeger« protiv 2. i 5. NOU divizije — — — — — — — — — —	325
Izveštaj 847. grenadirskog puka od 2. juna 1944. Štabu 3-92. legionarske divizije o toku i rezultatima operacije »Vikinger« za zauzimanje grupe ostrva na odseku Novi — Senj — Jablanac krajem maja i početkom juna 1944. godine — — — — — — — — — —	328)

Strana

Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 6. juna 1944. Komandi 2. oklopne armije o iskustvima u operaciji »Reselšprung« za period od 25. maja do 6. juna 1944. godine — — — — —	332 v
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 8. juna 1944. Komandi 2. oklopne armije o postignutim rezultatima i sopstvenim i neprijateljevim gubicima u operaciji »Reselšprung« — — — — —	339 ^
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 9. juna 1944. Komandi 2. oklopne armije o konačnim neprijateljevim i sopstvenim gubicima u operaciji »Reselšprung« — — — — —	342
Izveštaj 373. legionarske divizije »Tigar« od 10. juna 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o dejstvima sopstvenih jedinica na prostoru Drvar — Bosansko Grahovo u operaciji »Reselšprung« — — — — —	344
Izveštaj Štaba 1. puka »Brandenburg« od 19. juna 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa o iskustvima stečenim u operaciji »Reselšprung« — — — — —	369
Izveštaj Armijske grupe »fon Cangen« od 29. juna 1944. Komandi Grupe armija »C« o situaciji i dejstvima na području Istre za period od 1. do 25. juna 1944. godine — —	375
Dnevni izveštaj komandanta Jugoistoka od 1. jula 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području Jugoistoka — — — — —	379
Beleška za referisanje Grupe Abvera Obaveštajnog odeljenja Komande Jugoistoka od 1. jula 1944. o situaciji u okupiranoj Jugoslaviji — — — — —	386
Zahtev komandanta Jugoistoka od 2. jula 1944. Operativnom odeljenju /H/ Jugoistok Vrhovne komande Vermahta za upućivanje oficira za vezu sa Crnogorskim dobrovoljačkim korpusom — — — — —	390 ^
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 5. jula 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji u Srbiji i mogućnostima saradnje sa četnicima — — — — —	392
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 5. jula 1944. Odeljenju stranih armija Zapad (IV) Komande Kopnene vojske o rasformiranju albanske milicije i toku formiranja 21. SS brdske divizije »Skenderbeg« — — — — —	395
Zapovest Komande 69. armijskog korpusa za naročitu upotrebu od 7. jula 1944. Poglavnikovom tjelesnom zdrugu za dejstva u operaciji »Rouen« na širem području Kalnika — — —	397
Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 11. jula 1944. Komandi 2. oklopne armije o pripremama za operaciju »Falkenaug« na prostoru Debar — Peškopeja — —	406
Naređenje Komande 2. oklopne armije od 13. jula 1944. Komandi 69. korpusa za naročitu upotrebu u vezi preduzimanja mera za otklanjanje nedostataka u operaciji »Kazanova« — — —	408
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 14. jula 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području Jugoistoka — — — — —	411

Izveštaj -vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 15. jula 1944. Komandi Grupe armija »F« o razgovoru vodenom 14. jula 1944. u Kruševcu, sa četničkim komandantom Neškom Nedićem u vezi zajedničkih dejstava protiv jedinica NOV i POJ — — — — —	420
Informacija Operativnog odeljenja nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 18. jula 1944. o vojno-političkoj i privrednoj situaciji u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj — —	(423 j
Beleška komandanta policije bezbednosti i službe bezbednosti u Donjoj Štajerskoj od 20. jula 1944. o merama za raseljavanje i odvođenje u koncentracione logore članova porodica »državnih neprijatelja« u Donjoj Štajerskoj — —	431
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 22. jula 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području Jugoistoka —	434
Zapovest komandanta Policijske pokrajinske komandanture »Banat« od 22. jula 1944. potčinjenim jedinicama za dejstva u operaciji »Hajmat« protiv pripadnika NOV i POJ na prostoru Veliki Bečkerek — Srpska Crnja — Aleksandrovo	440
Izveštaj Komande 69. armijskog korpusa za naročitu upotrebu od 23. jula 1944. Komandi 2. oklopne armije o iskustvima stečenim u dejstvima protiv jedinica NOV i POJ u Žumberku, u operaciji »Dinkirhen« — — — — —	443
Direktiva komandanta Jugoistoka od 25. jula 1944. Komandi 2. oklopne armije za pripremu operacije »Ribecal« protiv jedinica 1. proleterskog i 2. korpusa NOVJ na širem području planine Durmitora — — — — —	^ ^ v l l v
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 27. jula 1944. Komandi Kopnene vojske o dejstvima na području Jugoistoka — —	453
Naređenje komandanta Jugoistoka od 31. jula 1944. Komandi 2. oklopne armije za pružanje pomoći policijskim snagama u Banatu i na području Beograda u borbi protiv jedinica NOV i POJ — — — — —	457
Izveštaj Mornaričkog štaba za vezu Hrvatske od 1. avgusta 1944. Komandi Ratne mornarice o situaciji i stanju ustaško-domobranske mornarice — — — — —	^ ^ (458)
Izveštaj 21. SS-brdske divizije »Skenderbeg« od 1. avgusta 1944. Komandi 21. brdskog armijskog korpusa o toku i rezultatima operacije »Draufgenger« na prostoru Andrijevića — Berane — Murino — — — — —	470
Direktiva broj 2 komandanta Jugoistoka od 7. avgusta 1944. Komandi 2. oklopne armije o težištu dejstava u operaciji »Ribecal« — — — — —	496
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 7. avgusta 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o planu za dejstva sopstvenih jedinica u operaciji »Ribecal« — — — — —	498
Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 7. avgusta 1944. Komandi 2. oklopne armije o planu operacije »Fric« protiv jedinica NOV Albanije i NOV i POJ u širem rejonu planine Karaorman — — — — —	501
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 9. avgusta 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o vojno-političkoj situaciji na Jugoistoku — — — — —	

Izveštaj komandanta Jugoistoka od 12. avgusta 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o sastavu borbenih grupa i njihovim pravcima napada u operaciji »Ribecal«	507
Izveštaj Vojnoprivrednog štaba Jugoistoka od 15. avgusta 1944. komandantu Jugoistoka o vojno-političkoj i privrednoj situaciji u Srbiji	509
Pregled gubitaka u julu 1944. jedinica potčinjenih komandantu Jugoistoka pisan 20. avgusta iste godine	517
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 21. avgusta 1944. Vrhovnoj komandi Kopnene vojske o iskustvima stečenim u borbama na dalmatinskim ostrvima Braču, Hvaru, Korčuli, Mljetu i Solti	«v. ^519]
Službena beleška oficira Abvera Komande Jugoistoka od 22. avgusta 1944. sa referisanja komandanta Jugoistoka vođi Trećeg Rajha Adolfu Hitleru	524
Naređenje komandanta Jugoistoka od 23. avgusta 1944. Komandi 2. oklopne armije za prebacivanje jedinica u rejon Beograda, Niša i Skoplja u vezi razvoja situacije u Rumuniji	532
Zapisnik sa savetovanja održanog 26. avgusta 1944. kod komandanta Jugoistoka povodom njegovog boravka kod Hitlera 22. avgusta 1944. u vezi situacije na Jugoistoku i odnosa s četnicima	534
Naređenje komandanta Jugoistoka od 26. avgusta 1944. Komandi 2. oklopne armije za prebacivanje 1. brdske divizije u pravcu Skoplja i Niša, te preduzimanje mera, pod šifrom »Judas«, za razoružanje 1. bugarskog okupacionog korpusa i angažovanje četnika u Crnoj Gori i Srbiji za borbu protiv NOVJ	(538j
Direktiva komandanta Jugoistoka od 26. avgusta 1944. Komandi 2. oklopne armije za preduzimanje mera, pod šifrom »Trojbruh«, u slučaju nepovoljnog razvoja situacije u Bugarskoj i za čvrsto držanje saobraćajnog čvora u Skoplju do pristizanja pojačanja	540
Zapovest komandanta Jugoistoka od 29. avgusta 1944. komandantu Grupe armija »E« za odbranu područja Jugoistoka	542
Procena situacije Odeljenja stranih armija — Zapad nemačke Vrhovne komande Kopnene vojske od 29. avgusta 1944. o situaciji u Bugarskoj i o naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita za zatvaranje komunikacija u Makedoniji	(548)
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 31. avgusta 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o formiranju Specijalnog štaba »Bacung« i planiranju operacije »Vasernikse« za izvlačenje rečnih plovnih objekata, sa materijalom, blokiranim u Đerdapu	550
Zabeleška načelnika vojne policije pri Komandi Grupe armija »F« od 31. avgusta 1944. o hapšenju Lorkovića i Vokića, ministara u vladi Nezavisne Države Hrvatske	-
Dnevni izveštaj komandanta Jugoistoka od 1. septembra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području Jugoistoka	554

Naređenje komandanta Jugoistoka od 2. septembra 1944. Komandi 2. oklopne armije o stavljanju Sandžaka i jedinica na tome području pod komandu vojnoupravnog komandanta Jugoistoka — — — — —	559
Naređenje komandanta Jugoistoka od 3. septembra 1944. Prvoj brdskoj diviziji za razoružanje 1. bugarskog okupacionog korpusa i pritvaranje Štaba, kao i blokiranje bugarskih intendantskih skladišta u Doljevcu, Kraljevu, Nišu, Niškoj Banji i Prokuplju — — — — —	561
Direktiva komandanta Jugoistoka od 5. septembra 1944. komandantima Grupe armija »E« i 2. oklopne armije za borbena dejstva u Makedoniji i Srbiji — — — — —	563
Naređenje vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 7. septembra 1944. potčinjenim komandama o regulisanju komandnih odnosa u Srbiji — — — — —	567
Naređenje vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 8. septembra 1944. komandantu odbrane Bora i 1. brdskoj diviziji za ponovno zauzimanje Zaječara — — — — —	571
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 9. septembra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području Jugoistoka	573
Zapovest vojnoupravnog komandanta Jugoistoka od 9. septembra 1944. Borbenoj grupi »Fišer« za sprečavanje spajanja 25. NOU divizije sa sovjetskim jedinicama koje nastupaju u pravcu Turn Severina, onemogućavanje prelaska jedinica Crvene armije preko Dunava i organizaciju odbrane, na liniji r. Timok — r. Dunav, od Zaječara do Oršave — — — — —	581
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 10. septembra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području Jugoistoka	583
Mesečni izveštaj komandanta Jugoistoka od 13. septembra 1944. Vrhovnoj komandi Kopnene vojske o situaciji u pozadini u pogledu snabdevanja na dan 1. 9. 1944. i pregled stanja rezervi na području Grupe armija »F« na dan 24. avgusta 1944. godine — — — — —	589
Obaveštenje Odeljenja za inostranstvo Operativnog štaba Vrhovne komande Vermahta od 15. septembra 1944. oficiru za vezu Odeljenja za inostranstvo u vezi dezertiranja u domobranskim jedinicama NDH — — — — —	594
Izveštaj Borbene grupe »Fišer« od 15. septembra 1944. Komandi grupe »Šnekenburger« o brojnom stanju i formaciji potčinjenih jedinica — — — — —	595
Obaveštenje komandanta Jugoistoka od 17. septembra 1944. nemačkom opunomoćenom generalu u Mađarskoj o nesaglasnosti komandanta Jugoistoka za dizanje u vazduh mostova kod Novog Sada, Osijeka i Titela — — — — —	593
Izveštaj Vojnoprivrednog štaba jugoistoka od 19. septembra 1944. Upravi za vojnu privredu Vrhovne komande Vermahta o situaciji na području NDH i uticaju Titovog poziva od 15. septembra 1944. godine na predaju ustaško-domobranskih i legionarskih jedinica — — — — —	(599j
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 20. septembra 1944. načelniku Operativnog štaba Vermahta o situaciji na području Jugoistoka i oceni jedinica NOV i POJ — — — — —	0 9 9

- Zabeleska oficira Abvera iz Obaveštajnog odeljenja komandanta Jugoistoka od 21. septembra 1944. o namerama 1, 2, 12. i 14. korpusa NOVJ da zauzmu Beograd i uspostave vezu sa Crvenom armijom — — — — —
- Izveštaj Komande 21. brdskog armijskog korpusa od 23. septembra 1944. Komandi Grupe armija »E« o reorganizaciji, pod nemačkom zaštitom, četničkog Crnogorskog dobrovoljačkog korpusa — — — — —
- Predlog komandanta Jugoistoka od 29. septembra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta u vezi obezbeđenja Banje Luke posle njenog ponovnog zauzimanja od nemačkih jedinica 28. septembra 1944. godine — — — — —
- Naređenje Komande Grupe »Šnekenburger« od 30. septembra 1944. komandantu odbrane Vršca za odbranu grada — —
- Dopuna direktive komandanta Jugoistoka od 30. septembra 1944. vojnopravnom komandantu Jugoistoka za odbranu Beograda — — — — —
- Naređenje Armijske grupe »Felber« od 1. oktobra 1944. Štabu Operativne grupe »Skenderbeg« za dejstva u Banatu i potčinjavanje jedinica — — — — —
- Izveštaj komandanta Jugoistoka od 2. oktobra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o preduzetim merama i situaciji na širem području Beograda, te namerama i pokretima jedinica NOV i POJ na tome sektoru — — — — —
- Direktiva komandanta Jugoistoka od 2. oktobra 1944. vojnopravnom komandantu Jugoistoka i Feldkomandanturi 599 za sprovođenje mera oko evakuacije civilnih i vojnih ustanova iz Beograda — — — — —
- Izveštaj vojnopavnog komandanta Jugoistoka od 2. oktobra 1944. Komandi Grupe armija »F« o situaciji kod potčinjenih jedinica i dejstvima u Srbiji i Vojvodini — — — — —
- Zapovest Armijske grupe »Felber« od 4. oktobra 1944. za organizaciju komandovanja — — — — —
- Predlog komandanta Jugoistoka od 5. oktobra 1944. Vrhovnoj komandi za organizaciju odbrane na liniji Rijeka — Senj — greben planine Velebita — Knin — Livno — Mostar — Nevesinje — Gacko — — — — —
- Naređenje Vrhovne komande Vermahta od 6. oktobra 1944. vojnopravnom komandantu Jugoistoka za promenu njegovog naziva u Armijska grupa »Srbija« — — — — —
- Izveštaj Armijske grupe »Srbija« od 7. oktobra 1944. načelniku Staba komandanta Jugoistoka o osnovnim uzrocima koji su doveli do napuštanja grada Pančeva i sužavanja mostobrana kod toga mesta — — — — —
- Naređenje Komande korpusa »Šnekenburger« od 7. oktobra 1944. komandantu odbrane »tvrđave Beograd« za organizaciju odbrane mostobrana »Beograd—Sever« — — — — —
- Zapovest Komande korpusa »Fridrih Vilhelm Miler« od 7. oktobra 1944. potčinjenim jedinicama za povlačenje na glavnu borbenu liniju na prostoru Knjaževac, Zaječar, Donji Milanovac — — — — —

- Zapovest komandanta divizije »Bether« od 9. oktobra 1944. za prikupljanje Bobene grupe »fon Rudno« i obezbeđenje desne obale Dunava — — — — —
- Zapovest Komande korpusa »Fridrih Vilhelm Miler« od 13. oktobra 1944. potčinjenim jedinicama za odbranu Morave — — — — —
- Direktiva komandanta Jugoistoka od 14. oktobra 1944. komandantima 2. oklopne armije i Armijske grupe »Srbija« za regulisanje komandnih odnosa — — — — —
- Naređenje Komande 2. oklopne armije od 14. oktobra 1944. komandantu Srema za evakuaciju folksdojčera, privrednih dobara i celokupnog žetvenog prinosa — — — — —
- Naređenje Komande Grupe armija »E« od 16. oktobra 1944. Komandi 21. brdskog armijskog korpusa za držanje otvorenom komunikacije Skadar — Podgorica — Nikšić radi njenog odlučujućeg značaja za povlačenje korpusa preko Trebinja za Mostar — — — — —
- Naređenje Komande Armijske grupe »Srbija« od 16. oktobra 1944. potčinjenim jedinicama za organizaciju odbrane na liniji Drina — Sava — Dunav — Tisa i prihvatanje jedinica koje se bore u rejonu Beograda — — — — —
- Naređenje Armijske grupe »Srbija« od 17. oktobra 1944. za proboj 1. brdske divizije prema Beogradu — — — — —
- Obaveštenje načelnika inženjerije Armijske grupe »Srbija« od 19. oktobra 1944. načelniku inženjerije komandanta odbrane Beograda o pripremama desantnih sredstava za prebacivanje trupa i materijala u slučaju onesposobljavanja savskog mosta — — — — —
- Naređenje Vrhovne komande Vermahta od 20. oktobra 1944. komandantu Jugoistoka za prebacivanje Srpskog dobrovoljačkog korpusa u Istru — — — — —
- Obaveštenje Komande Grupe armija »F« od 20. oktobra 1944. Grupi armija »E« o situaciji posle napuštanja Beograda — — — — —
- Obaveštenje komandanta Jugoistoka od 23. oktobra 1944. Komandi 2. oklopne armije o firerovom zahtevu za držanje Mostara kao ključnog položaja za novoformiranu glavnu borbenu liniju 2. oklopne armije — — — — —
- Naređenje Komande Grupe armija »E« od 24. oktobra 1944. Komandi 2. oklopne armije za preformiranje 21. SS-brdske divizije »Skenderbeg« u pukovsku grupu »Skenderbeg« — — — — —
- Izveštaj komandanta Jugoistoka od 25. oktobra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o situaciji i dejstvima potčinjenih jedinica — — — — —
- Izveštaj komandanta Grupe armija »E« od 26. oktobra 1944. komandantu Jugoistoka o situaciji na komunikaciji Kraljevo — čačak—Užice i pokretima 91. armijskog korpusa preko makedonsko-grčke granice — — — — —
- Obaveštenje komandanta Jugoistoka od 27. oktobra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o oznakama (šiframa) glavnih marševskih puteva za povlačenje Grupe armija »E« — — — — —

Izveštaj Komande 34. armijskog korpusa od 2. novembra 1944. Komandi Grupe armija »E« o osujećenju pokušaja prolaska četnika iz Srbije kroz Albaniju prema Grčkoj i njihovim sadašnjim pokretima u pravcu čajniča — — — —	676
Izveštaj komandanta 7. SS-divizije »Princ Eugen« od 3. novembra 1944. Komandi Grupe armija »E« o borbama divizije u rejonu Zaječara, Niša, Kragujevca i Prokuplja i gubicima od 25. septembra do 25. oktobra 1944. godine — — — —	677
Pregled dejstava potčinjenih jedinica vojnoupravnog komandanta Jugoistoka (Armijske grupe »Srbija«) od 23. avgusta do 4. novembra 1944. godine — — — —	679
Izveštaj Komande korpusa »Fridrih Vilhelm Miler« od 6. novembra 1944. Komandi Grupe armija »E« o gubicima svojih potčinjenih jedinica od 1. do 28. oktobra 1944. godine — — — —	709
Brojno stanje jedinica potčinjenih komandi korpusa »Fridrih Vilhelm Miler« na dan 6. novembra 1944. godine — — — —	710
Izveštaj Komande Grupe armija »E« od 11. novembra 1944. komandantu Jugoistoka o postignutom sporazumu sa četnicima koji se povlače iz Srbije prema Foči za zajednička dejstva protiv jedinica NOV i POJ — — — —	713
Direktiva komandanta Jugoistoka od 13. novembra 1944. Komandi Grupe armija »E« za dejstva posle preuzimanja komande, 15. novembra, na operativnom području 5. SS-brdskog korpusa — — — —	s "y. (715/
Informacija Komande Grupe armija »F« od 16. novembra 1944. upućena komandama grupe armija »E« i 2. oklopne armije o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj i odnosima prema ustašama — — — —	716
Pregled brojnog stanja jedinica potčinjenih Grupi armija »E« na dan 16. 11. 1944. godine — — — —	(718-)
Direktiva Komande Grupe armija »E« od 28. novembra 1944. komandama 21. brdskog armijskog korpusa i 91. armijskog korpusa za naročitu upotrebu za proboj iz okruženja 21. korpusa pravcem Kolašin — Mojkovač — Prijepolje — Pljevlja — — — —	^ y 721
Naredenje Komande Grupe armija »E« od 3. decembra 1944. Komandi 34. armijskog korpusa za probijanje jedinica dolinom Drine i uspostavljanje veze sa Korpusnom grupom »Kibler« zbog pogoršane situacije severno od Drave — — — —	723
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 3. decembra 1944. Komandi Grupe armija »E« o situaciji u Kninu opkoljenom od jedinica 8. korpusa NOVJ — — — —	V. 725)
Formacija komandanta Jugoistoka na dan 4. decembra 1944. godine — — — —	727 V /
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 8. decembra 1944. Vrhovnoj komandi Vermahta o preduzetim merama za odbranu između Save i Drave — — — —	729
Izveštaj Komande 15. brdskog armijskog korpusa od 8. decembra 1944. Komandi Grupe armija »E« o završetku borbi za Knin, visokim gubicima 264. pešadijske divizije i raspadu većeg dela 373. legionarske divizije »Tigar« — — — —	—~ (731/

Obaveštenje Komande Grupe armija »E« od 13. decembra 1944. potčinjenim komandama o formiranju i sastavu ustaško-domobranskih divizija — — — — —	733
Izveštaj Korpusne grupe »Kibler« iz prve polovine decembra 1944. o dejstvima grupe na sremskom frontu od 12. novembra do 12. decembra 1944. godine — — — — —	735
Izveštaj Komande Grupe armija »E« od 19. decembra 1944. komandantu Jugoistoka o stanju i reorganizaciji potčinjenih jedinica — — — — —	744
Izveštaj glavnog komesara u Operacijskoj zoni »Jadransko primorje« od 20. decembra 1944. rajhslajteru Martinu Bormanu o razgovorima u Zagrebu sa fon Vajksom, Pavelićem i drugima u vezi problema evakuacije ustaških porodica i ličnim zapažanjima o učesnicima razgovora — — — — —	Cj752)
Zapovest Komande 34. armijskog korpusa od 21. decembra 1944. potčinjenim komandama za organizaciju odbrane fronta Drina — Dunav — Drava — — — — —	755
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 26. decembra 1944. Vrhovnoj komandi Kopnene vojske o stanju potčinjenih divizija i korpusa — — — — —	761
Naređenje Komande Grupe armija »E« od 28. decembra 1944. komandama 5. SS i 21. brdskog armijskog korpusa za smenu — — — — —	[^] —p-, (764) [^]
Izveštaj Komande Grupe armija »E« od 31. decembra 1944. komandantu Jugoistoka o situaciji kod potčinjenih jedinica u istočnoj Bosni i Hercegovini — — — — —	766
Direktiva komandanta Grupe armija »E« od 31. decembra 1944. potčinjenim komandama korpusa za organizaciju odbrane višegradskog mostobrana — — — — —	768
Naređenje Komande Grupe armija »E« od 31. decembra 1944. komandi 34. armijskog korpusa za dejstva u širem rejonu virovitičkog mostobrana — — — — —	771
Izveštaj Obaveštajnog odeljenja Komande Grupe armija »E« od 3. januara 1945. komandantu Jugoistoka o situaciji na području Grupe armija »E« i proboju sremskog fronta kod Otoka — — — — —	773
Izveštaj Obaveštajnog odeljenja Komande Grupe armija »E« od 4. januara 1945. komandantu Jugoistoka o situaciji na području Grupe armija »E« početkom januara 1945. godine — — — — —	776
Izveštaj komandanta 34. armijskog korpusa od 4. januara 1945. komandantu Jugoistoka o rezultatima proboja sremskog fronta kod Otoka i o dejstvima u medurečju Drine i Save — — — — —	778
Izveštaj Komande 2. oklopne armije od 6. januara 1945. komandantu Jugoistoka o evakuaciji folksdojčera i privrednih dobara, o prikupljanju i otpremanju celokupne žetve i rekvizicijama u Sremu u poslednjem kvartalu 1944. godine — — — — —	781
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 9. januara 1945. Vrhovnoj komandi Vermahta o gubicima u septembru 1944. godine — — — — —	790
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 9. januara 1945. Vrhovnoj komandi Vermahta o gubicima u oktobru 1944. godine — — — — —	794
Izveštaj komandanta Jugoistoka od 9. januara 1945. Vrhovnoj komandi Vermahta o gubicima u novembru 1944. godine — — — — —	797

Zapovest 22. pešadijske divizije od 16. januara 1945. potčinjenim jedinicama za dejstva u rejonu Vlasenice — — — — —	801
Izveštaj Obaveštajnog odeljenja Komande Grupe armija »E« od 17. januara 1945. Komandi Jugoistoka o dejstvima u istočnoj Bosni i početku operacije »Vintergeviter« na sremskom frontu — — — — —	806
Zapovest Operativnog štaba za borbu protiv bandi komandanta SS i policije u 18. vojnom okrugu od 17. januara 1944. za reorganizaciju odseka obezbeđenja na području Donje Štajerske i Koruške — — — — —	809
Izveštaj 104. lovačke divizije od 26. januara 1945. Komandi Grupe armija »E« o toku i rezultatima operacije »Lavine« na području Travnička krajem decembra 1944. i početkom januara 1945. godine — — — — —	816
Izveštaj komandanta Zaštitnog područja Gorenjske od 30. januara 1945. o vojno-političkoj situaciji — — — — —	820
Direktiva Vrhovne komande Vermahta od 10. februara 1945. komandantu Jugoistoka za podnošenje predloga fireru, u vezi situacije u Mađarskoj, o protezanju opšte linije fronta u Hrvatskoj — — — — —	825
Naređenje Vrhovne komande Vermahta od 23. februara 1945. komandantu Jugoistoka za sprovođenje firerovih smernica za odbranu Sarajeva i dejstva na Dravi — — — — —	828
Naređenje komandanta SS i policije u operativnoj zoni »Jadransko primorje« od 11. marta 1945. potčinjenim jedinicama za preduzimanje mera u slučaju neprijateljevog iskrcavanja na jadransku obalu — — — — —	-- (830)
Naređenje Vrhovne komande Vermahta od 16. marta 1945. komandantu Jugoistoka za napuštanje mostobrana kod Donjeg Miholjca — — — — —	837
Naređenje Vrhovne komande Vermahta od 17. marta 1945. komandantu Jugoistoka za napuštanje mostobrana Valpovo	838
Zapovest komandanta SS i policije u Operativnoj zoni »Jadransko primorje« od 3. aprila 1945. za završetak operacije »Frilingsanfang« u dolini Bače i osiguranje Trnovskog gozda — — — — —	840
Izvod iz dnevnog izveštaja Komande Kopnene vojske od 7. aprila 1945. o dejstvima u severozapadnoj Dalmaciji, u rejonu Sarajeva i severoistočnoj Bosni — — — — —	843
Izvod iz dnevnog izveštaja Komande Kopnene vojske od 9. aprila 1945. o dejstvima u severozapadnoj Dalmaciji, na Baniji i istočnoj Bosni — — — — —	(846)
Naređenje komandanta SS policije od 9. aprila 1945. Srpskom dobrovoljačkom korpusu za dejstva na području Ilirske Bistrice — — — — —	847
Izvod iz dnevnog izveštaja Komande Kopnene vojske od 14. aprila 1945. o dejstvima u Sremu, kod Valpova i u širem rejonu Rijeke — — — — —	949
Naređenje komandanta odbrane Ljubljane od 21. aprila 1945. za odbranu grada — — — — —	851

Naređenje komandanta Jugoistoka od 21. aprila 1945. potčinjenim komandama za izvođenje fortifikacijskih radova u Sloveniji i Istri — — — — — — — — — —	
Izveštaj komandanta pozadinske oblasti Komande Grupe armija »E« od 30. aprila 1945. Komandi Jugoistoka o borbama kod Postojne — — — — — — — — — —	(862T1
Obaveštenje komandanta Jugoistoka od 8. maja 1945. komandantu 22. pešadijske divizije o izdatim naređenjima potčinjenim armijama i jedinicama za prekid borbi i kapitulaciju	864
Obaveštenje komandanta Jugoistoka od 10. maja 1945. štabovima 11. vazduhoplovne poljske, 369. legionarske i 22. pešadijske divizije o konačnim uslovima postavljenim od Jugoslovenske armije, za kapitulaciju nemačkih jedinica južno od Drave — — — — — — — — — —	/--"-i. (j 65/
Prilog br. 1 — — — — — — — — — —	869
Prilog br. 2 — — — — — — — — — —	1136
Prilog br. 3 — — — — — — — — — —	1210
Skraćenice — — — — — — — — — —	1239
REGISTAR — — — — — — — — — —	1247